

Handwritten text in a cursive script, possibly a signature or a name, written in black ink on a light background. The text is oriented vertically and appears to be a single word or a short phrase, possibly "M. J. ...".

Irving Stone

Freud

Vol. 1 - TURNUL NEBUNILOR

Se mișcau vioi în sus, pe potecă, siluetele lor tinere și zvelte înaintând în pas cadențat. În poiana din apropiere licăreau floricele galbene care contrastau plăcut cu verdele ierbii. Deși florile multicolore, cu petale de mătase muriseră după Paști, erau o mulțime de buruieni, primule și măceși, care așterneau un covor vesel pe sub mesteceni.

Bărbatul nu era foarte înalt, abia dacă măsura un metru șaptezeci când stătea drept. Însă simțea că are exact statura potrivită pentru fata care pășea cu grație alături de el. Aruncă pe furiș o privire spre profilul Marthei Bernays, cu bărbia ei puternică, cu nasul și fruntea bine conturate. Îi venea greu să creadă ceea ce se întâmplase. Avea numai douăzeci și șase de ani, era pasionat de munca de cercetare de la Institutul profesorului Brücke și numai după cinci ani își putea permite să iubească, iar de căsătorie îl despărțeau zece ani încheiați. Fusese un student mediocru la chimie, dar învățase că dragostea și timpul calendarelor nu se pot amesteca.

— Imposibil. Nu-mi vine să cred că mi s-a întâmplat tocmai mie lucrul ăsta! spuse bărbatul.

Fata se întoarse mirată spre el. Lumina din crâng părea blândă pentru că mestecenii cenușii ca niște elefanți își pierduseră crengile de jos și umbrele mari de frunze îi apărau de razele soarelui. Poate că tocmai umbra molatică a arborilor din crângul de la Mödling dădea un farmec aparte chipului Marthei. Fata nu se considera frumoasă, dar lui i se părea extrem de atrăgătoare cu ochii ei mari verzui-cenușii. Avea o fire blândă, sensibilă, priviri pătrunzătoare și spirit de independență. Părul ei castaniu, des, era despărțit printr-o cărare pe mijlocul capului și pieptănat apoi după urechi. Avea un nas frumos, puțin cârn și o gură încântătoare, sau cel puțin

așa considera el, cu buze roșii, pline. Bărbia părea neobișnuit de voluntară pentru un chip atât de blând.

— Ce ți se pare imposibil?

Ajunseseră la o cotitură a potecii unde razele soarelui străpungeau acoperișul verde.

— Am vorbit cu glas tare? Probabil că e din cauza liniștii din pădure. Trebuie să fiu mai atent.

Se așezaseră pe o stâncă ce domina un mic platou aflat la mijlocul drumului, de unde puteau să admire priveliștea asupra așezării Mödling care se întindea la picioarele lor. De la orchestra care cânta în Kurpark se auzeau frânturi de melodie. Mödling era un orașel încântător, aflat la distanță de o oră cu trenul de Viena. Devenise o stațiune la modă pentru vienezii: acoperișurile de țiglă străluceau în soarele de iunie. Mai departe, viile se cățarau pe pante, purtând ciorchinii grei și umflați al căror vin nou avea să facă deliciul vienezilor primăvara următoare în vestitele Heurigen Stüberln din Grinzing.

Martha Bernays venise în vizită la niște prieteni de-ai familiei care aveau o casă pe Grillparzergasse din Mödling. Sigmund luase în dimineața aceasta Südbahn-ul, trenul de sud de la Viena. Se plimbaseră prin Piața Împăratul Franz Joseph, cu statuia frumos ornamentată și aurită, ridicată în memoria victimelor ciumei – Pestsäule, trecuseră apoi pe Hauptstrasse pe lângă vechea primărie cu ceasul ei și spirala în formă de bulbi de ceapă suprapuși. O luaseră apoi pe Pfarrgasse, pe lângă biserica Sf. Othmar care se înălța mult deasupra orașului. În fața bisericii se afla un turn rotund de piatră.

— Seamănă cu un baptisteriu italian, remarcă Martha, dar cei din Mödling susțin că este un osuar foarte vechi. În calitate de doctor în medicină, poți să-mi spui cum aruncau acolo oasele fără carnea de pe ele?

— Ca doctor începător, lipsit de orice experiență, îți mărturisesc că n-am nici cea mai vagă idee. Dar ce-ar fi să scrii tu o lucrare științifică pe tema asta? Aș putea s-o prezint Facultății de Medicină și să cer să ți se acorde diploma. Ți-ar plăcea să fii doctoriță?

— Nu, vreau să fiu gospodină la casa mea și mamă cu o jumătate de duzină de copii.

— Nu ai ambiții ieșite din comun. În mod normal n-ar trebui să întâmpini prea mari greutăți în realizarea lor.

Ochii aveau un fel anume de a deveni verzi ca smaraldul când priveau spre adâncul pădurii.

— De fapt, n-aș vrea să am probleme după realizarea lor. Nu-mi doresc decât să-mi iubesc soțul și să trăiesc în liniște cu el o jumătate de veac.

— Ești o ambițioasă, Martha.

O cunoștea de prea puțin timp ca să poată enumera toate calitățile care o făceau să-i fie dragă, dar acum se simțea fermecat de vocea ei. Martha avea douăzeci și unu de ani. Era din Hamburg, cel mai mândru din toate orașele hanseatice. Vorbea germana literară, curată, precisă, atât de diferită de graiul lejer, grăbit al vienezilor, un Schlamperei propriu lor. Martha îi explicase de ce își păstrase dicția aceasta atât de pură, deși colegile ei de școală o învinuiau că este arogantă, îngâmfată și mândră, acuzații pe care le formulează în mod curent vienezii împotriva burghezilor puternici, prosperi, mândri și liberi de la Hamburg. Tatăl Marthei, Berman Bernays, lucrase timp de zece ani ca asistent deosebit de apreciat al vestitului economist Lorenz von Stein de la Universitatea din Viena, până când murise pe neașteptate, cu doi ani și jumătate în urmă, în 1879.

— Când m-am dus pentru prima oară la școală, la Viena, aveam opt ani, îi spuse Martha lui Sigmund. Bineînțeles că am copiat imediat pronunția colegelor mele de clasă. În loc de Stadt spuneam Sch-tadt, în loc de Stein – Sche-tein. Tatăl meu m-a luat la el în birou și mi-a spus: „Micuțo, tu nu vorbești limba germană. Nu se spune Sscch-tadt sau Sscch-tein, ci S-tadt și S-tein. Asta este germana adevărată.” În ziua următoare le-am spus părinților mei că ni se servise o prăjitură nouă, numită Schtrudel. Tata a spus: „Nu știi ce este asta, dar, indiferent ce ar fi, îi vom spune S-trudel”. Colegele mele de clasă au decis, în cele din urmă, că era vorba de un defect asemănător balbismului, pentru care se cuvine să fiu

compătimită.

Și-au continuat plimbarea pe o potecă ce șerpuia printre copacii marcați cu dungi de diferite culori, în așa fel încât turiștii să nu se rătăcească în pădurea splendidă și deasă care se întindea la sud-est de Viena. Poteca era acoperită cu cetină alunecoasă, și Sigmund o ținea pe Martha de cot ca să nu cadă. Acum soarele era fierbinte, însă din straturile de cetină se ridica un miros îmbătător de rășină. De undeva, de sus, se auzi o chemare:

— Alo! Unde sunteți? Mai repede, leneșilor!

Își imaginau că Eli, fratele Marthei, mai în vârstă decât ea cu un an și jumătate, o luase înainte ca să nu-i inoportuneze. În realitate, Eli avea o adevărată pasiune pentru ocolișuri și trebuia să umble de două ori mai repede decât toți ceilalți pentru a străbate aceeași distanță.

Mai aveau de mers un sfert de oră până în creastă. De acolo aveau o priveliște încântătoare: Kallenberg – socotit muntele Vienei – se înălța la vreo cincisprezece kilometri spre nord, stând de strajă orașului.

Sub coroanele îngemănate ale copacilor se afla o micuță cafenea; grupurile de excursioniști veniți în familie duminica se așezau pe bănci la mese rustice și beau cafea sau bere.

Sigmund descoperi o măsuță cu tăblia de piatră și cu scaune împletite și comandă trei sticle de Kracherl cu aromă de zmeură. Eli înghiți limonada pe nerăsuflăte, sări imediat în picioare ca un țap și plecă în căutarea altor poteci. Le aruncă peste umăr în ultima clipă:

— Să nu hoinăriți prin pădure. O să mă întorc să vă iau.

Ședeau cu fețele întoarse spre soarele blând, a cărui căldură le lipsea așa de mult în timpul asprei ierni vieneze.

Sigmund întinse brațul și puse mâna cu palma în sus în mijlocul mesei. Fata își lăsă ușor mâna într-a lui. Palma ei era răcoroasă, liniștită, cu pielea proaspătă și umedă în încleștarea lui. Martha îl privi de aproape, drept în ochi, pentru prima oară. Deși familiile lor se cunoșteau, ea și cu Sigmund se întâlniseră pentru prima oară cu aproape două luni în urmă. Sigmund avea un nas puternic, cam osos, care-i domina figura,

părul negru, des și lucios, pieptănat într-o parte, spre urechea dreaptă. Purta bărbuță și mustață. Avea o frunte înaltă, ochi negri, mari, puțin sașii, care îi luminau fața atrăgătoare.

— Vorbește-mi despre munca dumitale. Nu vreau să par indiscretă, dar nu știu despre dumneata decât că ești tehnician preparator la laboratorul de fiziologie al profesorului Brücke.

— Da, eu prepar lamele pentru prelegerile profesorului. Își trase scaunul mai aproape și picioarele acestuia scrâșniră pe pietriș. Să încep cu începutul sau cu sfârșitul?

— Cu începutul, așa cum e firesc.

— Primii mei patru ani de studii medicale nu au fost străluciți, cu excepția perioadei în care, pe când aveam douăzeci de ani, profesorul meu de zoologie, Herr Carl Claus, m-a trimis de două ori la Triest, unde înființaseră o stațiune experimentală de zoologie. Am lucrat atunci la structura gonadică a țiparilor.

— Ce înseamnă „gonadic”?

Eli veni în pas rapid spre ei, strigând:

— Gata, e timpul să pornim înapoi! și dispăru aproape imediat în umbra pădurii. Martha și Sigmund îl urmară fără tragere de inimă, pornind pe poteca verde. Câteva clipe mai târziu dădură peste un copac căzut de-a curmezișul cărării. Sigmund o ajută să treacă peste trunchiul gros. Și nu se putu abține să nu observe că fata avea glezne zvelte, elegante. Drumul coti brusc, și cei doi tineri se treziră într-o poiană înecată în soare, care lumina o prăpastie. Tăietorii de lemne stivuiău butucii cu precizie matematică în șiruri de o sută douăzeci de centimetri.

— Ce bine ar fi, murmură el, dacă am putea și noi să ne aranjăm zilele și rezultatele vieții așa cum își stivuiesc buștenii acești tăietori de lemne.

— Și nu putem?

— Putem oare? Să fie posibil? Eu așa cred, Martha. Cel puțin așa sper. Este în firea mea să iubesc ordinea și să fug de haos.

Merseră un timp în tăcere. Întrebările de mai înainte rămăseseră parcă suspendate deasupra lor. Dacă Sigmund refuza să-i răspundă, nu intenționa să mai abordeze problema

însă, dacă o trata ca pe o persoană egală în grad cu el, Martha avea să-și dea seama că o judecase și o găsisse pe potriva lui. Sigmund începu să vorbească pe tonul calm, academic, pe care îl folosea atunci când mediciniștii mai tineri veneau la el la consultații.

— Dictionarul definește gonada ca o „glandă sexuală nediferențiată, care conține și ovulul și spermatozoidul”. Sarcina mea era să localizez testiculele țiparului. Numai un singur om, dr. Syrski, a găsit niște vagi urme. Trebuia ca eu să confirm sau să infirm descoperirea lui.

Martha fu cât pe-acți să se împiedice când el rostise cuvântul „testicule”, dar se ținu bine. Se întoarse spre el și întrebă:

— Ce este așa de important în localizarea testiculelor unui țipar? Și de ce n-au fost descoperite acum o mie de ani?

— Bună întrebare. Își strecură ușor brațul pe sub al ei. Numai că în sezonul de împerechere nu există nici o modalitate de a identifica organul masculin. Înainte să se împerecheze, țiparii se duc în mare. Nimeni nu i-a prins niciodată asupra faptului. Până acum nu s-a găsit un țipar masculin matur. Dar poate că lucrul acesta nu a interesat pe nimeni.

— Și dumneata ai găsit ceea ce căutai?

— Așa cred. Dr. Syrski a avut dreptate și eu am contribuit la demonstrarea teoriei lui. Profesorul Claus a citit lucrarea mea la o întâlnire a Academiei de Științe și a publicat-o după aceea în Buletinul Academiei. Asta a fost acum cinci ani. Nimeni nu mi-a contestat descoperirea.

În vocea lui se simțea o notă de mândrie, ca și când cel mai bun lucru pe care ar fi putut să-l facă un om pe lumea aceasta ar fi fost să muncească conștiincios. Aprobarea care se citea în ochii ei îl îndemnă să continue. Se trezi că își expune convingerile intime cu naturalețe, așa cum nu mai comunicase niciodată cu o femeie, tânără sau vârstnică.

— Întreaga problemă depășește aplicația practică a teoriei profesorului Claus cu privire la hermafroditismul la animale, deși se pare că țiparul ar intra în această categorie. Cercetarea științifică trebuie să se desfășoare în afara moralei convenționale. În știință, ignoranța este dăunătoare și

cunoașterea e benefică. Noi am apărut pe această lume cu mult timp în urmă – Charles Darwin sugerează că este vorba de câteva milioane de ani. La început nu știam nimic despre forțele care ne înconjurau. Dar în toate aceste milioane de ani, creierul omenesc a alungat puțin câte puțin ignoranța, acumulând înțelepciune câștigată cu multă trudă. Aceasta este cea mai mare aventură a omenirii: să găsească ceva ce nu s-a mai știut sau nu s-a înțeles mai înainte. Nu fiecare cunoștință nouă trebuie neapărat să aibă o aplicabilitate în practică, cel puțin nu pe moment. Este o victorie suficientă dacă am descoperit ceva și am reușit să confirmăm acest lucru pe bază de documente, împrăștiind o părțică din întunericul care domnea acolo mai înainte.

Fu rândul ei să se întindă și să-l apuce de mână: o mână caldă, osoasă, noduroasă, tremurând de emoție în fața viziunii pe care încercase s-o schițeze pentru noua sa prietenă.

— Mulțumesc. Nimeni n-a mai discutat cu mine asemenea lucruri. Mă face să mă simt... ca o persoană importantă. Nu, ca un adult. N-ai fi putut să-mi oferi un cadou mai prețios nici dacă l-ai fi cumpărat pe Kärntner Strasse.

Se întoarseră la timp în casa de pe Grillparzergasse, pentru Jause, cafeaua de după-amiază. Sigmund și Martha preferau să bea cafeaua în grădină. Eli rămase înăuntru cu gazdele. În grădina micuță, împrejmuțată de ziduri din spatele casei se simțea parfumul greu al teilor înfloriți. Martha aduse un platou plin cu flori de soc prăjite în aluat. Se așeză alături de el pe banca rustică. Sigmund îi urmărea brațele și umerii care se mișcau grațios pe sub rochia ușoară de batist cafeniu cu gulcer alb mare, în timp ce ținea cu îndemânare ambele ceainice – și pe cel cu cafea, și pe cel cu lapte. Alături se afla un bol mare de argint plin cu alune.

— Uite, exclamă ea, o Vielliebchen, o alună dublă. Acum trebuie să facem schimb de cadouri.

— Îmi plac semnele care prevestesc viitorul, mai ales dacă sunt de bun augur. Așază-te mai aproape de mine, dacă vrei să-mi oferi ceva mai mult decât un cadou cumpărat de la Graben.

Martha îi împlini voia, astfel că, dacă se apleca puțin, umerii lor se atingeau. Ochiul lui Sigmund înotau în lacrimi de bucurie. O iubea pe fata aceasta, deși până atunci simțise numai o dată ce înseamnă dragostea. Părinții îl trimiseseră într-o vacanță la Freiberg. Avea șaisprezece ani pe atunci și stătea la niște prieteni vechi ai familiei, pe nume Fluss. Sigmund se îndrăgostise până peste cap de fiica lor, Gisela, în vârstă de cincisprezece ani. Se plimbase cu ea prin pădurea pitorească, visând la viața frumoasă pe care aveau să-o ducă după căsătorie. Dar nu-i spusese nici un cuvânt Giselei, și gândurile la frumoasa fată îi zburaseră din minte când se întorsese la Viena și se lăsase angrenat în vârtejul emoțiilor penultimului an de la Sperlgynasium. Învăța împreună cu un coleg spaniol ca să-l poată citi pe Don Quijote al lui Cervantes în original.

Nu îndrăznea să-i vorbească Marthei despre dragostea lui. Era prea curând, nu se cunoșteau decât de șapte săptămâni și ar fi putut să-l suspecteze de superficialitate. Și apoi, nu-i oferise nici un fel de încurajare. Sigmund îi murmură la ureche:

— Cupa mea s-a golit.

— E un citat din psalmi.

— Tata obișnuia să-mi citească din psalmi când eram mic.

„Tu pregătești o masă pentru mine în prezența dușmanilor mei. Tu îmi ungi capul cu ulei...”

— Ai dușmani?

— Numai pe mine însumi.

Râsul ei încântat îi răsună în urechi precum clopotele de la St. Stephanskirche. Simțea că nu-și mai poate stăpâni avalanșa emoțiilor.

— Am să-ți vorbesc despre un semn adevărat. Îți amintești prima seară când te-am cunoscut, când m-am întors acasă cu o întreagă bibliotecă de cărți sub braț, nerăbdător să ajung în camera mea ca să mă cufund în lectură cel puțin patru ore? Dar tu erai acolo, la masa din sufragerie, împreună cu surorile mele, și spuneai lucruri de bun-simț în timp ce curățai un măr cu degetele tale delicate. Am fost atât de tulburat, încât m-am

oprit brusc din zborul meu și m-am așezat alături de voi.

— Din cauza mărilor. Îți sugerează Grădina Edenului.

— Era pentru prima oară când nu mă rezumam doar să dau din cap către prietenele surorilor mele. Aveam senzația că de pe buzele tale picură petale de trandafiri și perle, așa cum se spune despre prințesa din poveste, și nu eram sigur dacă la tine prevalează bunătatea sau inteligența.

Sigmund nu anticipase reacția ei la ceea ce alte fete ar fi putut considera un avânt romantic, un zbor al fanteziei.

Roșeața îi acoperi imediat pomeții, apoi păli brusc și în ochii ei străluciră lacrimi. Întoarse capul într-o parte. Când se uită din nou la el, ochii ei îl priveau cu seriozitate.

— De cât timp ești la universitate?

— De aproape nouă ani.

— Îți mai amintești de ziua când ne-am plimbat în Prater cu mama? Când ne-am întors acasă, am întrebat-o pe sora mea Minna: „De ce s-a interesat Herr dr. Freud de persoana mea?”. Acum mi-a venit mie rândul. Ești doctor în medicină, dar nu practici. Cum vine asta?

Sigmund se ridică brusc în picioare și începu să se plimbe agitat prin grădină. Pentru el era important ca Martha Bernays să-i înțeleagă raționamentul și să fie de acord cu alegerea lui. Aceasta ședea liniștită, cu mâinile în poală, privind în sus spre el cu o expresie serioasă și receptivă.

— Este adevărat că am obținut diploma de medic, însă trebuie să recunosc că am fost cam nepăsător și am prelungit cu trei ani durata studiilor; dar chiar și atunci le-am abandonat numai pentru că prietenii și cunoștințele mele de la universitate începuseră să mă acuze că sunt leneș sau împrăștiat.

— Pari o persoană cu o mare putere de concentrare.

— Numai atunci când fac ceva ce îmi place. Am studiat timp de cinci ani la Școala de Medicină pentru că era cea mai bună modalitate de a obține cunoștințe științifice temeinice. Cred că avem cea mai bună școală medicală din Europa. În ultimii doi ani am lucrat „cu normă întreagă” la Institutul de Fiziologie al profesorului Brücke. Brücke este unul din fondatorii acestuia,

alături de Helmholtz, Du Bois și Ludwig, precursorii fiziologiei moderne. Sub îndrumarea lui am elaborat patru lucrări științifice originale și am publicat câteva articole pe marginea acestora. În 1877, înainte să împlinesc douăzeci de ani, am scris o lucrare despre originea terminațiilor nervului posterior din măduva spinării la amocete. În anul următor mi-am publicat descoperirile legate de ganglionii spinali și de măduva spinării la petromizone. Un an mai târziu, Centralblatt für die medizinische Wissenschaften mi-a publicat observațiile cu privire la una din metodele de prelevare a țesutului nervos.

Martha zîmbi în fața acestei combinații de exuberanță tinerească și terminologie tehnică precisă.

— Am mai făcut un studiu asupra structurii fibrelor nervoase și a celulelor nervoase la racul de apă dulce. Acesta este genul de lucrări la care mă pricep cel mai bine. În plus, o asemenea muncă îmi oferă cele mai mari satisfacții: în fiecare zi aflăm câte ceva nou despre organismele vii. N-am avut niciodată intenția să îngrijesc pacienți. Știu cât de nobil este să alini suferințele semenilor tăi, dar prin cercetările efectuate în laborator și prin acumularea unor cunoștințe mai ample asupra mecanismelor care pun în funcțiune corpul omenesc, sau care îl împiedică să funcționeze, putem găsi modalități de eradicare a unor boli.

— Ai putea să-mi dai un exemplu?

— Da. Profesorul Robert Koch de la Școala de Medicină din Berlin a prezentat anul acesta dovada descoperirii bacilului care provoacă tuberculoza. Apoi mai este profesorul Louis Pasteur, de la Sorbona din Paris, care a izolat acum doi ani germenele ce provoacă holera găinilor. De asemenea, le-a inoculat un ser oilor împotriva antraxului, o boală mortală. Lucrând pe baza unei formule asemănătoare, am putea eradica holera la oameni. Și ar mai fi și ungușorul acela, dr. Ignaz Semmelweis, care a absolvit facultatea noastră de medicină în 1844. Semmelweis a descoperit de unul singur cauza febrei puerperale, febra lăuzelor, care ucidea un mare procent din pacienți. Doctorii de la spitalul nostru general, împreună cu Colegiul Medical, l-au condamnat pentru obstinția

demersurilor lui, însă în lumea întreagă trăiesc mii și mii de mame pentru că Ignaz Semmelweis s-a dovedit un cercetător imperturbabil și un redevabil om de știință.

Vocea lui răsuna puternic în grădină, chipul îi strălucea, ochii negri ardeau de emoție. Martha vorbi blând:

— Încep să înțeleg. Speri ca prin munca dumitale în laborator să contribui la eradicarea altor boli.

— O sumedenie de boli nu sunt provocate de microbi sau de viruși cunoscuți de noi. Doctorul nu-i poate oferi pacientului decât îngrijire și întreaga sa compasiune. Dar te rog să nu mă înțelegi greșit, nu mă consider un Koch, Pasteur sau Semmelweis. Ambițiile mele sunt mult mai modeste. Cea mai mare parte a tratamentelor se bazează pe munca a sute de cercetători, fiecare având contribuția sa mărunță. Fără aceste crâmpie de cunoștințe sedimentate unele peste altele, ultimul descoperitor n-ar putea să afle care este dramul spre tratamentul corect. Vreau să-mi petrec viața ca unul dintre acești cercetători.

Eli scoase capul pe ușa din spate și strigă:

— Soarele e la asfințit. E timpul să ne luăm rămas-bun și să pornim spre gară.

Începură să-și strângă lucrurile. Martha se înălță pe călcâie ca să rupă o crenguță de tei și s-o ducă acasă. Stăteau foarte aproape unul de altul, Martha cu ambele brațe în aer. Sigmund aruncă o privire spre ușă, să se asigure că nu sunt văzuți.

„Acum e momentul, își spuse el. Dar cu grijă, cu mare grijă. Dacă nu este pregătită, dacă nu a început să mă iubească, ar putea să se simtă jignită.”

Deși nu-i separau decât câțiva centimetri, i se păru că a trecut o veșnicie până când reuși să străbată distanța dintre ei. Martha rupsese deja crenguța, dar nu lăsase brațele în jos. Ochii ei erau încă măriți sub impresia celor auzite de la el. Respira adânc, cu buzele ușor întredeschise. Oare o să vină în întâmpinarea lui? Nu era sigur. Dar Martha părea atât de plină de viață, de drăgălașă, de caldă și de fericită!

Încet, cu mari precauții, astfel încât să se poată opri în orice clipă fără să-și dea în vileag intențiile, întinse mâinile, le așeză

în jurul taliei ei zvelte și o trase spre el. Cu buzele aproape de ale lui, Martha coborî ușor brațele înconjurându-i gâtul ca o cunună din flori de tei. Buzele lui se întâlniră cu ale ei, vii și palpitând de seva dulce a vieții.

În dimineața zilei de luni părăsi locuința părinților săi din Districtul Doi al Vienei puțin după ora șapte. În exuberanța lui, trânti destul de zgomotos în urma sa ușa cu numărul 3. Hausmeister-ul, portarul, încă nu închisese gazul de la lămpile de pe scară, măsură binevenită pentru securitatea lui, căci cobora treptele câte două odată, fără să se țină de balustrada din fier forjat ornamentat. O cotitură bruscă a scării îl conduse în holul de la intrare, împodobit cu stucaturi și arabescuri și, de aici, direct în stradă. Cea mai mare parte a caselor din Districtul Doi – unde familia Freud locuia din 1860, când venise de la Freiberg, din Moravia, acum douăzeci și doi de ani, împreună cu Sigmund, pe atunci în vârstă de patru ani – aveau un etaj și jumătate și reprezentau niște clădiri modeste, cu ferestre și uși de lemn. Acesta era cel de-al patrulea domiciliu, unde ajunseseră trudind din greu după eșuarea afacerii respectabile inițiate de Jakob Freud în Moravia. Era cea mai solidă casă din cartier și se afla în apropiere de colțul cu Taborstrasse, pe strada largă, mărginită de copaci care purta numele Kaiserului Josef și lega grădina franceză de la Augarten cu promenadele și pajiștile somptuoase din Prater, itinerariul preferat al curții regale. Sigmund îi văzuse adesea pe împăratul Franz Josef și pe membrii strălucitoarei sale suite călărind sau plimbându-se în trăsurile franțuzești elegante, crem-aurii.

Porni voinicește pe traseul obișnuit care echivala cu o oră de mers pe jos, și trase în piept aerul proaspăt al dimineții de primăvară ca pe un elixir. După ce trecu de farmacia Zum Hl. Josef, cu vitrina înțesată de borcănele ornamentale, coti spre stânga pe Taborstrasse, trecând pe lângă magazinele elegante, cafenelele și restaurantele amenajate cu ocazia Expoziției universale de la Viena din 1873 și care prosperaseră ulterior. La intersecția cu Obere Augartenstrasse se vedeau printre copaci pavilioanele franțuzești din parc. La colțul cu Grosse Pfarrgasse se înălța o clădire cu patru niveluri, al cărei ultim

etaj era susținut de trupurile de ghips a două amazoane cu sâni eroici și coafura clasică a femeilor din Grecia.

Sigmund se înclină ceremonios fără să se oprească din mers și murmură:

— Küß' die Hand!

Chicoti vesel amintindu-și de imobilul prietenului său, dr. Adam Politzer, de pe Gonzagagasse, cu cei doi stâlpi de susținere care erau, de fapt, statuile a două vienezze sumar îmbrăcate, late în șolduri și cu pieptul bogat, coafate în așa fel încât să semene cu femeile de la Curtea lui Cezar. Printre studenții de la universitate circula o glumă: „Învățăm mai multă anatomie din arhitectura vieneză decât din manualele noastre de medicină”.

Grăbi pasul spre Haidgasse și, odată ajuns aici ridică privirea spre clădirea lui preferată, în vârful căreia se afla o spirală în formă de bulb care lui i se părea de sorginte orientală. După ce trecu de următorul jalon, reprezentat de spitalul de copii Leopoldstädter, o luă la stânga pe Tandelmarktgassee, printre atelierelor și depozitele sale, ferindu-se din calea atelajelor ieftine și a Einspänner-elor, trăsurici ieftine, cu un singur cal, foarte numeroase în primele ore ale dimineții. Se amestecă cu șuvoiul de oameni care se îndreptau spre locurile lor zilnice de muncă, spre centrul vechiului pod de scânduri străjuit de gheretele vameșilor care păzeau la fiecare intrare. În acest loc, aflat la jumătatea drumului între locuința sa și Institutul de Fiziologie, făcea un scurt popas. Era unul din puținele momente de contemplare pe care și le permitea, cufundat în gânduri și cu privirea ațintită asupra apelor mișcătoare ale Dunării, sau Donau Kanal, cu malurile flancate de plop și sălcii.

Întrevederea din dimineața aceasta cu profesorul Ernst Wilhelm Ritter von Brücke avea să fie crucială. Se întreba singur: „De ce am amânat-o atâta timp?”. Dar știa răspunsul. Se hotărâse de mult: voia să rămână aici și să urce toate treptele ierarhice universitare și ale Spitalului General – Allgemeine Krankenhaus, mai întâi ca prim asistent al lui Brücke, apoi ca docent și lector. După aceea avea să devină

Extraordinarius, profesor asistent și, în sfârșit, Herr Hofrat, Ordinarius, profesor plin. Și șeful unui institut de talia celui de fiziologie al lui Brücke sau al Clinicii de psihiatrie conduse de renumitul Theodor Meynert. Ambii profesori îl încurajaseră, la fel ca și părinții lui, care continuaseră să-l întrețină, completându-i onorariile modeste pe care le primea ca laborant preparator și îndrumător de studii.

Îi plăcuse foarte mult munca de laborator. Cei doi profesori anteriori ai săi, Sigmund Exner von Erwarten și Ernst Fleischl von Marxow, deși aveau doar zece ani mai mult ca el, erau cei mai străluciți asociați pe care și i-ar fi putut dori cineva.

Fluierând fals o baladă vieneză vioaie foarte la modă – recunoștea că este complet afon –, Sigmund își continuă drumul spre celălalt capăt al podului, bucurându-și ochii cu priveliștea oferită de Ruprechtskirche, cea mai veche biserică din Viena, cu alea ei de plop înalți și cu turla bisericii Sf. Stephan în stânga, din ce în ce mai subțiri, întinzându-se spre un punct al infinitului de pe cerul asemănător cu o pudră albăstruie. Citise că Parisul era cel mai frumos oraș din lume, dar nutrea convingerea că, pentru plimbare, Viena nu avea egal. La fiecare câțiva pași, exact ca și în clipa aceasta, când ajunsese la Schottenring, ochiul e delectat cu o priveliște atât de frumoasă, încât nu te puteai abține să nu te oprești și să admiri.

Sediul Institutului de Fiziologie, parte componentă a Colegiului Medical al Universității din Viena, se afla într-o fostă fabrică de arme la colțul străzii Währinger, la un cvartal distanță de Spitalul General, nu departe de Votivkirche și de clădirea universității propriu-zise. Institutul avea două etaje și aceeași culoare cenușie ca și armele pe care le fabricase cândva. A doua jumătate a clădirii, care se întindea pe lățimea unui întreg cvartal, era destinată laboratorului de disecții unde Sigmund lucrase pe cadavre în primii doi ani de medicină. Coti pe Schwarzspanierstrasse, trecu pe sub arcadă și prin micul tunel întunecos ce ducea spre curte. În dreapta se afla sala de cursuri unde prof. Brücke ținea zilnic prelegeri de la ora unsprezece până după-amiază. În fiecare din nișele săpate în

zidurile sălii exista un birou sau o masă de laborator plină cu mostre de țesuturi, baterii electrice, cărți, notițe, aparatură, printre care se deslușeau siluetele studenților aplecate deasupra microscoapelor. Când profesorul venea să-și țină cursul, studenții trebuiau să se ducă în altă parte timp de o oră, această clădire total inadecvată nemandispunând de nici un alt locșor unde să se poată lucra. Sigmund ocupase practic toate nișele sălii de curs în timpul celor trei ani de când lucra cu profesorul Brücke.

Urcă scările spre etajul al doilea la fel de vesel și sprinten cum coborâse dimineața din apartamentul său. Era aproape ora opt, însă laboratorul zumzăia ca un stup. În timp ce străbătea coridoarele cu vedere spre curtea interioară, trecu pe lângă încăperea pe care o împărțea cu un chimist și doi fiziologi veniți din Germania. Alături exista un mic laborator în care lucrau doi dintre asociații lui, Ernst Fleischl și Sigmund Exner, amândoi provenind din familii austriece de renume. În colțul clădirii se afla creierul și nervul central al institutului, o încăpere care servea în același timp ca birou, cameră de lucru, laborator și bibliotecă a profesorului Brücke.

Toate ușile erau ținute deschise. Când băgă capul în camera lui Exner și Fleischl, îl izbi mirosul provocat de oxidarea bateriilor electrice și de chimicalele folosite la preparatele anatomice, pe care le considerase cele mai plăcute mirosuri din lume până acum două zile, în grădina din Mödling, când își îngropase fața în părul Marthei. Încăperea era împărțită în două părți aproape egale, fiecare masă de lucru a celor doi bărbați ocupând toată lungimea unui perete.

Sigmund îi privea cu drag pe cei doi tineri absorbiți de munca lor. Exner îi fusese profesor de fiziologie medicală și de fiziologie a organelor de simț, iar Fleischl îi predase fiziologie și matematici superioare. Nu s-ar fi putut găsi doi oameni mai opuși ca temperament. Exner, care provenea dintr-o familie înstărită, participa de mult timp la viața de curte a Imperiului Austro-Ungar, era un tehnician desăvârșit și un admirabil administrator, hotărât să devină, după retragerea profesorului Brücke, profesor Ordinarius și director al Institutului de

Fiziologie. Sigmund îl considera un bărbat atrăgător, cu ochii lui cenușii pătrunzători.

Familia lui Ernst Fleischl era la fel de veche și de înstărită ca și cea a lui Exner, dar Fleischl prefera să frecventeze lumea artelor, a muzicii și a teatrului din Viena, probabil cea mai înfloritoare din Europa la acea dată, cu renumita Hofoper și Kärntnertor, cu orchestrele filarmonică și simfonică și cu nenumărate teatre cu un repertoriu bogat.

Fleischl manifesta o atitudine oarecum ireverențioasă față de pompa arborată de Habsburgi, ca și față de egocentrismul vienezului înăscut. Îl întrebese pe Sigmund:

— Știi povestea cu cele trei fete? Prima era la Berlin, pe un pod de pe Spree. Un polițist o întreabă ce face acolo. Ea răspunde: „Am de gând să sar în apă și să mă înec”. Polițistul ezită o clipă, apoi spune: „Foarte bine, dar sper că v-ați plătit toate impozitele”. A doua fată, originară din Praga, a sărit de pe pod în Vltava, dar când a ajuns în apă a început să strige în germană: „Ajutor! Ajutor!”. Un polițist vine la marginea podului, se uită în jos la ea și zice: „Mai bine ai fi învățat să înoți, decât germana!”. A treia fată se afla la Viena și tocmai se pregătea să sară în Dunăre. Polițistul spune: „Uite ce e: apa este foarte rece. Dacă sari în apă, o să fiu nevoit să sar și eu. Asta înseamnă că amândoi o să răcim și o să fim imobilizați la pat. Dată fiind situația, ce-ar fi să te duci acasă și să te spânzuri?”

Fleischl suferise un accident cumplit cu vreo zece ani în urmă. În timp ce lucra la un cadavru, degetul mare de la mâna dreaptă i s-a infectat atât de rău, încât a trebuit să fie parțial amputat. La locul operației s-a format un țesut granulat, pe care pielea nu reușea să-l acopere din părți, astfel că stratul subțire se rupea mereu, deschizând rana și provocând ulceratii. Profesorul Billroth îl opera cel puțin de două ori pe an. De fiecare dată tăierea nervilor îi producea suferințe și mai mari lui Fleischl. Noaptea se zvârcolea de durere, dar nimeni n-ar fi putut bănui acest lucru în timpul zilei, când lucra la experiențele lui pe mulajele de ceară ale creierelor omenești vătămate în timpul accidentelor, încercând să facă legătura

între zona atinsă din creier și diversele afecțiuni ale organismului: afazie, orbire, paralizia mușchilor faciali.

Fleischl fu primul care îl zări pe Sigmund stând în cadrul ușii. Chipul i se luminează de un zâmbet larg. Tânărul se număra printre prietenii săi cei mai apropiați. Sigmund își petrecuse multe nopți încercând să-l distreze pe Fleischl, ca să uite durerea cumplită din degete.

— Herr Freud, cum se face că ai venit la lucru la jumătatea dimineții?

Exner ridică privirile amuzat:

— Fleischl e foarte deprimat în dimineața aceasta, pentru că nu i-a sosit la spital nici un creier vătămat de la excursioniștii și cățărătorii de duminică.

Fleischl i se adresează lui Sigmund, simulând o seriozitate batjocoritoare:

— Cum am să pot determina eu care zonă minusculă din creierul profesorului Exner e răspunzătoare pentru aceste glume proaste, dacă nu capăt niciodată creierul accidentat al unui umorist infatuat?

— Pot să te consolez eu, Ernst, zise Sigmund. Am de gând să-i cer profesorului Brücke să ia o decizie crucială pentru viața mea. Dacă nu reușesc, mă arunc de pe Leopoldsberg cu capul în jos... și cu numele și adresa ta în buzunar.

Bătu în tocul ușii de lemn și intră în încăpere.

— Grüss Gott.

— Grüss Gott. Herr Professor Brücke, aș putea vorbi cinci minute cu dumneavoastră între patru ochi?

— Bineînțeles, Herr Kollege.

Sigmund se simți străbătut de un fior de plăcere: Brücke îi spusese „coleg”. Asta nu se mai întâmplase decât o singură dată, când profesorul fusese impresionat de felul în care Sigmund dezvelise sistemul nervos central al unui vertebrat superior. Era cel mai prețios compliment pe care șeful unui institut putea să-l facă unui modest tehnician-preparator, care nu câștiga decât câțiva creișari. Cei doi studenți care lucrau la cele două capete opuse ale mesei aglomerate își strânseseră hârtiile. Josef Paneth, care avea un mic birou sub fereastra de

unde se vedea în jos, spre Berggasse, birou la care lucrase și Sigmund timp de un an, îi făcu prietenește cu ochiul și părăsi încăperea. Paneth, cu un an mai tânăr decât Sigmund, își luase diploma în urmă cu doi ani. Căuta în mod special tovărășia lui Sigmund pentru că acesta era singurul din cercul lor care părea să nu știe de averea sa considerabilă care îl făcea să se simtă foarte stânjenit printre ceilalți studenți săraci. Compania acestora îi plăcea atât de mult încât purta haine mai ponosite decât ei toți, iar când se duceau în grup la câte o cafenea ca să stea la taifas și să spună bancuri, el comanda cea mai ieftină Kleinen Braunen și o prăjitură simplă.

Paneth închise ușa în urma sa. În încăpere stăruiau mirosurile familiare de alcool și aldehidă formică. Sigmund privi la omul pe care îl admira cel mai mult în lume. Ernst Wilhelm Ritter von Brücke, acum în vârstă de șaiszeci și trei de ani, se născuse în Prusia dintr-o familie de pictori formalști. Tatăl lui Brücke îl încurajase pe tânărul Ernst să urmeze tradiția familiei. Studiase tehnicile picturii, călătorise în Italia, colecționase tablouri de Mantegna, Bassano, un Luca Giordano, un Ribera, precum și peisaje olandeze și pânze gotice germane. Unele tablouri atârnaveră ani de zile pe pereții acestui laborator, amestecându-se cu colecția lui de preparate anatomice și mostre histologice pregătite pentru microscop. Decizia lui Brücke de a deveni om de știință în domeniul medicinei nu se datorase lipsei de talent în materie de pictură. În salonul apartamentului spațios al profesorului de pe Mariannengasse, Sigmund văzuse un autoportret făcut pe vremea când Brücke avea douăzeci și șase de ani. Desenul era incisiv, culoarea aplicată cu îndemănare pe părul roșu și pielea albă, iar atitudinea evidenția calitățile de fin observator ale pictorului. Și Brücke nici nu abandonase, de fapt, arta. Publicase cărți despre Teoria artei picturii, Fiziologia culorilor în artele aplicate, Reprezentarea mișcării în artă, care îl consacraseră ca autoritate în materie.

În 1849, când Ernst Brücke fusese adus de la Königsberg la Universitatea din Viena, cu salariul incredibil de două mii de guldeni pe an (opt sute de dolari), pentru că toată Europa îl

solicita, i se oferise un apartament spațios în palatul Josephinum, cu o vedere splendidă spre oraș. Dar profesorul Brücke nu venise la Viena ca să locuiască confortabil și să admire peisajul. Renunțase la apartamentul luxos, se mutase în vechea fabrică de arme, lipsită de apă curentă și căldură – un om de serviciu aducea găleți cu apă de la cișmeaua de afară și avea grijă de animalele folosite pentru experiențe – și, bazându-se exclusiv pe inteligența și spiritul său întreprinzător, transformase treptat clădirea dărăpănată în cel mai important institut de fiziologie din centrul Europei. Abia cu trei ani înainte ca Sigmund să audieze primul curs aici, se introdusese apă curentă în clădire și gaz pentru arzătoarele Bunsen.

Profesorul Brücke ședea la masa lui și îl privea pe Sigmund cu ochii săi albaștri, considerați cei mai reci din universitate. Studenții mai puțin silitori susțineau că o singură privire a profesorului este suficientă ca să înghețe un banc de pești din Dunăre. Pe capul profesorului trona omniprezenta beretă de mătase neagră. Pe genunchi avea înfășurată o pătură scoțiană în carouri, iar în colțul încăperii se afla imensa sa umbrelă de Prusia pe care o lua cu sine și în cele mai senine zile de vară, în timp ce își făcea turul pe Ring ca să vadă cum au mai înaintat lucrările la noua clădire a parlamentului – în stil grecesc, inspirat după cel din Atena, la Rathaus – cu influențe flamande, după modelul primăriei din Bruxelles, la cele două muzee, de arte și de științe, situate unul în fața celuilalt, ilustrând Renașterea italiană. Profesorul Brücke avea reputația unui om de știință îndrăzneț. Nu se temea decât de difterie, care o ucisese pe mama lui și pe fiul său, de reumatismul care o mutilase pe soția sa și de tuberculoza care făcuse ravagii în familia lui.

Sigmund nu auzise vreodată ca profesorul Brücke să fi fost răcit. În toți anii care se scurseseră de la venirea sa aici, îl dojenise numai de două ori. Prima dată, când venise la laborator cu câteva minute după ora opt, Brücke spusese:

— A nesocoti programul de serviciu înseamnă a veni prea târziu în acel domeniu de activitate.

Tânărul Sigmund se simțise ca opărit.

Altă dată pusese deoparte o descoperire pe care o făcuse în legătură cu petele de pe țesutul nervos pentru ca ideea să mai dospească.

— Să dospească! explodase profesorul Brücke. Țsta este un eufemism pentru delăsare!

Aceste dojeni nu însemnau nimic în comparație cu ceea ce pățise un vecin al lui Sigmund care lucra într-o nișă a sălii de cursuri alături de el. Studentul scrisese într-un raport „La o observație superficială se constată...” Brücke anulase nervos toată pagina:

— Nu ne aflăm aici ca să facem observații superficiale!

Sigmund știa că va trebui să înceapă de unul singur această discuție dificilă. Profesorul Brücke își pierduse încă din tinerețe capacitatea de a sta la taifas și nu mai încercase niciodată să participe la o conversație ușoară.

— Herr Hofrat, în viața mea s-a petrecut o schimbare. Sâmbăta trecută, femeia pe care o iubesc mi-a dat de înțeles... S-a întâmplat pe neașteptate, am fost luat prin surprindere. Sigur că încă nu suntem logodiți... până la căsătorie or să mai treacă mulți ani... dar sunt convins că de această femeie depinde fericirea mea viitoare.

— Felicitările mele, Herr Doktor.

— Herr Hofrat, știu că nu mă veți suspecta de lingușire dacă o să vă spun că mi-a făcut o reală plăcere să lucrez în laboratorul dumneavoastră, alături de oameni demni de tot respectul: dumneavoastră, Herr Professor, doctorii Fleischl și Exner...

Brücke își trase bereta ceva mai mult pe frunte, gest la care recurgea întotdeauna când nu avea nici un răspuns la îndemână. Sigmund trase adânc aer în piept înainte de a se avânta din nou:

— În eventualitatea unei căsătorii, trebuie să am o anumită poziție și posibilitatea de a fi promovată la universitate. Ați fi de acord să mă recomandați Facultății de Medicină pentru postul de asistent al dumneavoastră? Știu că începutul va fi modest, dar aici aș putea avea o contribuție demnă de ceea ce m-ați

învățat și de încrederea pe care mi-ați acordat-o.

Brücke tăcea. Sigmund avea impresia că aude frânturi de propoziții pe care apoi se pregătea să le rostească, apoi le respingea. Studia chipul bărbierit cu grijă al lui Brücke și pomeții proeminenți, gura cu buze pline, bărbia rotundă, ochii care încă mai erau frumoși la cei șaiszeci și trei de ani ai lui. Sigmund îl suspecta uneori pe Brücke că este un pasionat care se luptă în permanență să-și stăpânească emoțiile.

— Să luăm lucrurile pe rând. Bineînțeles că aș vrea să fii asistentul meu. Dar pot eu oare să te angajez ca asistent al meu? Nu pot.

Ceva se frânse în sufletul lui Sigmund. Prin minte îi trecu fulgerător un gând: „Ca fiziolog ar trebui să știu ce este acel ceva din mine care s-a prăbușit acum. Dar nu știu”.

— De ce nu puteți să mă recomandați, Herr Professor? spuse el cu voce tare.

— Regulamentele Facultății de Medicină sunt cât se poate de clare. Institutele au voie să aibă numai doi asistenți. Ministerul Educației nu se va lăsa convins să mai adauge un al treilea decât după ani și ani de luptă.

Sigmund simți un gol în stomac. Cunoscuse aceste restricții și se autoamăgise tot timpul?

— Așadar, nu e loc pentru mine aici?

— Nici Fleischl, nici Exner nu vor părăsi niciodată institutul. Până la moartea mea, când unul din ei va putea să-mi ia locul, vor trebui să continue munca aici în calitate de asistenți... cu salariul de o sută de dolari pe lună.

— Dar ar putea fi solicitați pe postul de decan la Universitatea din Heidelberg sau Berlin, Bonn...?

Brücke ocoli masa de lucru și se opri lângă discipolul lui preferat. Vocea lui era blândă.

— Dragul meu prieten, nu cumva problema asta are implicații mai profunde decât obținerea unui post de asistent aici? În structura actuală, știința pură e apanajul celor bogați. Familiile Exner și Fleischl trăiesc în bunăstare, așa că nu au nevoie de salariu. Mi-ai povestit de eforturile tatălui dumitale de a te întreține la Universitate în toți acești ani. S-a ameliorat cumva

situația de acasă?

— Nu. Este și mai greu. Tatăl meu a îmbătrânit. Trebuie să încep să-mi ajut părinții și surorile.

— Și nu reiese oare de aici, Herr Doktor, că ar fi indicat să-ți alegi alt drum? Dacă presiunile mele asupra ministerului ar fi încununare de succes, ar trebui să lucrezi primii cinci ani cu patruzeci sau cincizeci de dolari pe lună. Pe la mijlocul vieții vei câștiga ceva mai mult; doar dacă nu mor și Exner și Fleischl și dacă Facultatea de Medicină te numește pe dumneata director și nu apelează la altcineva cu renume mai mare.

Un vâl de întuneric se lăsă peste ochii lui Sigmund. Profesorul Brücke era la universitate de treizeci și trei de ani, suficient timp ca să intuiască această formă specială de amărăciune. O descifră cu multă perspicacitate.

— Nu, Herr Kollege! Nu este vorba de antisemitism. La Facultatea de Medicină sunt mulți evrei. La cluburile studențești se mai întâmplă așa ceva. Dar nici o școală medicală de prim rang nu poate tolera prejudecățile rasiale. Atacul nefericit al profesorului Billroth a fost o excepție pe care eu o regret din toată inima.

Gândurile lui Sigmund zburară spre cartea lui Billroth – Știința medicală în universitățile germane, care, într-unul din capitole, ataca pregătirea studenților mediciniști evrei. Exact în momentul acela profesorul Brücke, mai volubil ca de obicei, spunea:

— reprezentam cele trei lucruri pe care Austria catolică le urăște cel mai mult: protestant, german și prusac. Dar un an mai târziu eram ales în Academia de Litere. Pentru prima oară în istorie, un german devenise decan al Facultății de Medicină și apoi rector al Universității. Ești un om prea valoros ca să-ți faci probleme din cauza antisemitismului unora.

— Mulțumesc, Herr Hofrat. Dar dacă nu mi se oferă posibilitatea să-mi câștig existența aici, ce am să fac? Nu există nici un alt departament unde aș putea...

Brücke clătină din cap, își scoase bereta și își șterse transpirația de pe frunte. Abia atunci își dădu Sigmund seama că și mentorul lui era profund emoționat. Brücke se duse la

geam și privi afară o clipă, întors cu spatele lui vânjos spre tânăr. Se uita în jos, la colțul străzii Berggasse, unde strada cobora panta spre Kai și Kanal.

Când se întoarse cu fața, privirea lui Brücke își recăpătase seninătatea.

— Va trebui să procedezi la fel ca toți tinerii doctori lipsiți de mijloace materiale. Să practici medicina. Să ai grijă de pacienți.

— Nu vreau să practic medicina particulară. N-am avut niciodată această intenție. Am urmat medicina numai ca să devin om de știință. Pentru îngrijirea bolnavilor trebuie să ai talent, vocație...

Brücke se întoarse la scaunul lui și își aranjă pătura pe genunchi, deși în cameră părea să fie înăbușitor de cald.

— Herr Doktor, chiar nu există o altă cale? Vrei să te însori? Fata nu are zestre?

— Nu cred.

— Va trebui să te întorci la Krankenhaus pentru stagii complete în toate secțiile, în așa fel încât să devii un bun practician. Ești tânăr, te vei acomoda. N-o să dureze mai mult de patru ani de practică la spital până să-ți iei Dozentur și să-ți câștigi dreptul de a profesa. Viena are nevoie de doctori buni.

— Mulțumesc, Herr Hofrat. Grüss Gott, murmură Sigmund.

— Servus.

Porni orbește în sus pe Währinger Strasse, pe lângă o intrare laterală a spitalului folosită de studenți, de doctori și de personalul de serviciu. Dincolo de poarta cu arcadă se desena, înalt cât cinci etaje, Turnul Nebunilor.

„Acolo mi-e locul, murmură el, într-una din celulele acelea, legat cu lanțuri de zid. Nebunii n-ar trebui lăsați să umble liberi.”

Plimbarea prin Viena nu-l mai încânta. Fiecare piatră de pavaj îi rănea tălpile, tot așa după cum gândurile lui haotice îi zgâriau sistemul nervos central, pe care reușise atât de bine să-l separe la animalele de laborator. „Știm că vederea este controlată de lobul occipital, își spuse el, că sunetul e dirijat de lobul temporal. Cu siguranță că sunt cel mai potrivit om pentru a se descoperi ce porțiune anterioară a creierului controlează

prostia!”

Porni amețit spre Hirschengasse și Grinzinger Allee, îndreptându-se spre Wienerwald, unde generații întregi de vienezi își trăiseră bucuriile și își plânseseră necazurile, plimbându-se printre copacii deși. Satul Grinzing, plin de Hausfrauen cărând coșuri pe braț, se cățara în sus pe deal, până la viile unde fuseseră plantați și peri și caiși. În cârciumioarele – Heurigen Stüberln – cu cununi de merișor la intrare, vinul nou se servea în grădină, sub aluni, aproape de vița de vie care creștea de două mii de ani la poalele Pădurii Vieneze, cu mult înainte ca romanii să cucerească așezarea numită pe atunci Vindobona. Nu se opri.

Urcând poteca umbrită de copaci, Sigmund Freud se simțea cuprins de emoții violente: rușine, furie, sentimentul înfrângerii, confuzie, teamă, frustrare, anxietate; fiecare stare de disperare îi lăsa în gură un alt reziduu de amărăciune coclită. Părăsi poteca folosită de vilegiaturiști și o luă pieptiș printre mestecenii de argint și pinii ce dăinuiau în aceste locuri de aproape o sută de ani. Domneau o liniște și un calm desăvârșit. Numai arareori răzbăteau din depărtare trilul unei păsări sau loviturile de secure ale unui tăietor de lemne. Clorofila frunzelor unei păduri este cel mai bun absorbant. Poate înghiți orice cantitate de durere omenească fără ca frunzele să se ofilească. Dar astăzi nici măcar arborii măreți nu-i puteau aduce alinare. Frunzișul proaspăt și bogat de primăvară, sentimentul că se întorsese într-o matrice verde, binevoitoare, unde era apărat de lumea ostilă de afară, pădurea care îi adusese mângâiere de-a lungul atâtor ani, îl trădară acum, când oscila între durere și furie. Ajunse în vârf, la restaurantul-grădină Kahlenberg. Oamenii stăteau la masă și mâncau din coșurile de picnic sau din rucsacuri și beau bere Gösser, adusă de chelneri pe tăvi imense. Se simțea sleit de putere, căci parcursese pe jos peste zece kilometri, dar porni imediat de-a lungul crestei muntelui spre Leopoldsberg și spre castelul în ruine. La picioarele lui se întindea Viena, între Pădurea Vieneză și Dunăre. Spre sud se înălțau vârfurile Alpilor care duceau către Italia, la est se zăreau șesurile întinse

spre Ungaria, prin care invadatorii din Asia – huni, avari, mongoli, maghiari și turci – se năpustiseră și asediaseră, ba uneori chiar ocupaseră Cetatea Imperială. Nu mai vedea nimic în afara propriei nefericiri – căzuse într-o adevărată Mare a Sargaselor de autocompătimire.

Cum să-i mai propună Marthei să se logodească cu el acum, când viitorul lui era așa de sumbru? Cum avea să-i explice acest recul neașteptat și eșuarea planurilor lui de a deveni om de știință? Cum o să se întrețină – ca să nu mai vorbim de ajutorul pe care ar fi trebuit să-l acorde familiei – în anii următori? Cum avea să suporte patru ani de practică la toate secțiile medicale din spital, la chirurgie pentru care era inapt, la dermatologie pe care o considera stupidă, la medicină internă, pentru care recunoștea că nu are fler de diagnostician, la boli nervoase, despre care știa numai ceea ce îl învățase prietenul său, dr. Josef Breuer? Psihiatria, sub conducerea profesorului Meynert, ar fi interesantă, căci profesorul îl plăcea și putea să-l învețe tot ceea ce se știe despre „localizări”. Dar, cum pacienții care vor veni în cabinetul lui nu vor fi de acord să li se ridice partea superioară a calotei pentru ca el să poată vedea circumvoluțiunile de pe scoarță, la ce-i servea actuala specializare?

La jumătatea drumului înapoi spre Kahlenberg, o luă pe o potecă îngustă, folosită de turmele de vite și se îndreptă spre Klosterneuburg. La poalele muntelui, cu dureri în tot trupul, se întoarse și porni spre casă de-a lungul malului Dunării, oprindu-se din când în când ca să-și dea cu apă pe fața înfierbântată. Mai avea de mers vreo câteva ore, dar știa că trebuie să pună capăt autoflagelării și disperării, ca să nu mai vorbim de blestemele la adresa Universității, a Facultății de Medicină, a Spitalului General și a Ministerului Educației pe care le proferase în gând. Oamenii își acceptau pedeapsa chiar și atunci când era aplicată pe spinarea goală cu biciul înnodat. Scrâșneau din dinți și refuzau să strige de durere, îndreptându-se apoi spre următoarea zi a existenței lor. Aveau de ales?

Se făcuse după-amiază târziu când ajunse, stors de puteri, la

casa confidentului și prietenului său apropiat, dr. Josef Breuer. Cunoscut în Viena ca „Breuer cel cu mâinile de aur”, Josef era medicul personal al celor mai mulți dintre angajații Facultății de Medicină și în același timp unul dintre cei mai căutați doctori din Imperiul Austro-Ungar. Faima lui se întemeia pe un fler excepțional în stabilirea diagnosticului. Breuer reușea adesea să vindece acolo unde alții dădeau greș. La Școala de Medicină se spunea că „ghicește” cauzele unor suferințe ascunse. Oamenii din oraș luau vorbele ad-litteram, convinși fiind că dr. Breuer primea cunoștințele dintr-o sursă divină. Vienezii se minunau cum de Dumnezeu lor catolic dezvăluia cauzele bolilor lor unui evreu, dar nu amestecau teologia cu tratamentele dr. Breuer.

Josef Breuer era un om foarte modest. Când oamenii îl lăudau pentru premonițiile sale, obișnuia să răspundă:

— Prostii! Tot ce știu am învățat de la șeful meu, profesorul Oppolzer, de la medicină internă.

Învățase, într-adevăr, foarte mult de la Oppolzer, care îl luase la clinică pe vremea când era încă student, în vârstă de douăzeci de ani. Cinci ani mai târziu, Oppolzer îl numise asistent și îi propusese să-i preia locul în calitate de șef. Dar Oppolzer murise în 1871. Breuer avea pe atunci numai douăzeci și nouă de ani. Consiliul Medical căutase în afara facultății o persoană cu nume mai răsunător și îl numise director pe profesorul Bamberger de la Praga și Würzburg. Ce s-a întâmplat după aceea, Breuer nu spusese niciodată. E de presupus fie că demisionase din cauza dezamăgirii, fie că fusese eliberat din funcție de profesorul Bamberger care preferase să-și aleagă singur un asistent. Breuer începuse să practice medicina în particular și, în același timp, continuase să facă cercetări la laboratorul profesorului Brücke asupra fluidelor din canalele semicirculare, stabilind rolul lor fundamental în controlul mișcărilor capului. În acest domeniu, făcuse descoperiri importante în privința aparatului otolitic, acesta fiind după părerea lui organul cu ajutorul căruia simțim gravitatea. Tot aici se împrieteniise la cataramă cu Fleischl și Exner și îl cunoscuse pe tânărul Sigmund Freud, cu

paisprezece ani mai tânăr decât el și care nu susținuse încă examenul de licență. Breuer a început să-l ia pe Sigmund cu el acasă, la masa de prânz. Soția lui, Mathilde, și copiii îl adoptară pe Sigmund ca pe un membru al familiei în locul fratelui mai mic, Adolf, care murise cu câțiva ani în urmă.

Familia Breuer locuia pe Brandstätte 8, în cartierul central, aflat la o distanță de două cvartale mici de Stephansplatz și magazinele elegante de pe Kärntner Strasse și de pe Rotenturmstrasse. Din apartamentul lor, vedeau cupola Catedralei Sf. Stephan, cele două turnuri în stil roman din față, acoperișul din țiglă colorată, clopotul uriaș, Pummerin „bubuiătorul”, care dădea alarma în caz de incendiu și-i chema pe vienezii la rugăciune. Începută în 1144, când se afla în afara zidurilor cetății medievale, catedrala reprezenta, ca și capitala pe care o servea, o fascinantă ilustrare a șapte secole de arhitectură. În contrast cu interiorul maiestuos, în exterior accentul principal se pusese pe latura funcțională; aici se afla amvonul în aer liber de la care clerul îi îndemnase pe vienezii asediați să-i alunge pe necredincioșii turci, un Hristos pe cruce cu o asemenea expresie de durere întipărită pe chip, încât credincioșii care treceau pe lângă el își făceau semnul crucii și obișnuiau să-i spună „Hristos cu durere de măsele”. De asemenea, mai exista și o bancă de rugăciune pentru cei care se grăbeau să se alăture prietenilor, lor de la Stammtisch, din cafeneaua aflată în apropiere. Și tot acolo se afla cel mai important etalon economic al Imperiului, un cerc cioplit într-un bloc de piatră pentru ca vienezul să-și poată măsura pâinea proaspăt cumpărată, precum și un metru gravat orizontal, pe care se verificau materialele achiziționate, în așa fel încât să nu se comită nici o înșelăciune.

Portarul imobilului trase într-o parte gemulețul din apartamentul lui de la parter și îi făcu semn lui Sigmund să intre. Urcă scara și sună la soneria de sub plăcuța elegantă de bronz pe care scria dr. Josef Breuer. O Dienstmädchen îi deschise ușa. Spre surprinderea lui, văzu că în holul spațios erau mai multe umerase și valize. Când Mathilde Breuer îi auzi vocea, veni repede să-l salute. Avea treizeci și șase de ani, o

expresie deschisă și veselă, tenul luminos, ochi cenușii și un coc bogat din cozi împletite în vârful capului. Deși dăduse naștere celui de-al cincilea copil în urmă cu trei luni, talia îi redevenise zveltă. Dar nu-și regăsise și veselia de altădată... Încă înainte de nașterea copilului, Sigmund observase că Mathilde devenise tăcută și puțin cam posacă. Atmosfera din casă era încordată. Pusese toate acestea pe seama unei indispoziții fizice provocate de cea de-a cincea sarcină și decisese să-i viziteze mai rar. Fusesse însă dojenit și de Mathilde, și de Josef și i se dăduse de înțeles că nu trebuie să-i părăsească în momentele de restriște.

Dar acum totul se schimbase. Ochii Mathildei aruncau scânteii și tânăra îl întâmpină cu aceeași energie și bucurie de odinioară.

— Sigi, mergem la Veneția! Josef mă duce acolo în vacanță pentru o lună. Nu este minunat?

— Sunt foarte fericit pentru voi. Când plecați?

— Peste câteva zile... Mathilde se opri brusc. Ce s-a întâmplat cu tine? Ai hainele murdare și ești transpirat din cap până-n picioare. Parcă te-ar fi stors cineva.

— Postesc. E Ziua Ispășirii pentru mine.

— Ce păcat ai comis?

— Autoamăgire.

— Primul lucru pe care l-ar face Josef ar fi să te arunce în cadă. Este locul cel mai bun în care te poți spăla de păcate. Avem o mulțime de apă caldă pe plită.

Cada puțin adâncă se sprijinea pe picioare înalte. Servitoarea aduse sticle mari cu apă fierbinte și le puse pe pardoseală, în spatele pompei cu petrol. După plecarea ei, Sigmund fixă pompa la prima sticlă și, în timp ce apa era pompată peste marginea căzii, se dezbracă și își puse hainele murdare pe un scaun afară, lângă ușă. Aveau să fie înlocuite cu lucruri de-ale lui Josef. După ce mută pompa la ultima sticlă, se băgă în cadă și se întinse pe spate, în așa fel încât apa din pompă să-i curgă pe cap. Apoi se frecă zdravăn.

Apa fierbinte nu-i alungă numai amorțeala din trup, ci și starea de tensiune de mai înainte. Se întreba dacă o bună parte

a problemelor lumii n-ar putea fi rezolvate cu o baie fierbinte. Familia Freud nu avusese niciodată cadă de baie. Când Sigmund, cele cinci surori și fratele lui, Alexandru, erau mici, vinerea, din două în două săptămâni, doi oameni vânjoși de la baia publică din apropiere aduceau o cadă încăpătoare de lemn și mai multe vase mari cu apă fierbinte și rece și le puneau pe pardoseala din bucătărie. Mama îi săpunea pe toți cinci stând în picioare, apoi îi cufunda în apă. În ziua următoare, cei doi bărbați se întorceau să ia cada împreună cu banii ce li se cuveneau. Când era vreme frumoasă, Sigmund făcea baie cu prietenii lui în Dunăre. Iarna se ducea la recent construita Tröpferlbad, baie cu rețea de canalizare, unde putea să facă un duș contra sumei de cinci creițari, în timp ce mama lui închiria o cabină de baie învecinată, cu cadă și cu foc vesel în soba din colț. Surorile lui aduceau mere pe care le lăsau să se coacă pe capacul sobei în timp ce se bălăceau.

Se auzi o bătaie în ușă.

— Haide, Sig, ieși din baie. Mathilde ne pune masa sus, la mine în birou. Spune că putem să mâncăm numai în cămașă.

Se șterse și se îmbracă, trase în nări mirosul de levănțică pe care Mathilde o ținea în mici săculețe în scrinul lui Josef, apoi urcă în biroul acestuia.

Breuer purta o barbă alungită, ajustată cu grijă – una dintre cele mai impunătoare din Viena, poate ca o compensație pentru chelia sa prematură.

— Mathilde mi-a spus că ai venit zdrobit. „Pulverizat”, acesta a fost cuvântul folosit de ea. Ce ți s-a întâmplat? Sunt numai urechi.

Sigmund zîmbi pentru prima oară în ziua aceea. Josef era, într-adevăr, numai urechi – depărtate de cap în unghi drept, ca toartele unui urcior. Nimeni nu-l considerase vreodată chipeș pe Josef, însă ochii lui exprimau o stranie combinație de forță și tandrețe.

Micul birou avea o măsuță de scris legată direct de laboratorul lui Josef. Servitoarea pusese o față de masă apretată pe o masă de lemn și așezase un platou cu friptură rece de pui rămasă de la prânz, câteva legume fierte, o sticlă de

Giesshübler, apă minerală și o jumătate de Guglhupf cu glazură de zahăr. După ce mănăcă două felii de piept și o pulpă, Sigmund se lăsă pe spate în scaun și se uită la nasul proeminent al prietenului său. Cunoștea toate expresiile care-i modificau chipul lui Josef, datorită sutelor de ore petrecute împreună într-un Fiaker, când dr. Breuer făcea vizite la domiciliul pacienților săi din Viena și din împrejurimi.

— Josef, mă bucur s-o văd pe Mathilde veselă din nou.

— Plecăm în vacanță la Veneția pentru o lună de miere.

— Este cel mai bun tratament. Dar ce a avut? Sau este o indiscreție din partea mea să te întreb?

— Acum pot să-ți spun, căci totul s-a terminat. Berta Pappenheim. Acesta este numele ei adevărat, dar eu i-am spus Anna O. Urmează tratamentul prescris de mine de doi ani. Cel mai uimitor caz pe care l-am avut vreodată, cel puțin în domeniul neurologiei.

— E vorba de cazul pe care l-ai intitulat „tratamentul prin conversație”?

— Da, sau „curățatul hornurilor” după cum i-a spus domnișoara Pappenheim. În ultimele câteva luni, Mathilde a remarcat că petrec prea mult timp cu Fräulein Bertha. Nici pomeneală de așa ceva, pacienta avea pur și simplu nevoie de mine. Nu aveam încotro, înțelegi, pentru că obțineam rezultate fantastice hipnotizând-o pe fată și alungându-i simptomele paraliziei. Dar acum, totul s-a terminat. În dimineața asta am declarat că este vindecată și m-am întors direct la Mathilde ca să-i spun să pregătească valizele. E rândul tău să-mi relatezi ce ți s-a întâmplat.

Sigmund povesti calm despre faptul că Martha Bernays îl încurajase, că îl iubește; vorbi despre rugămintea adresată profesorului Brücke de a-l numi asistentul lui și părerea acestuia că pentru el nu exista viitor în viața academică. Nu-i rămânea decât să intre la Allgemeine Krankenhaus pentru aprofundarea studiilor, să-și dea examenul de internist, iar după aceea să înceapă practica.

— Martha Bernays de la Hamburg? Fiica lui Berman Bernays, care a fost secretarul particular al profesorului Von Stein?

întrebă Josef.

— Da. A murit acum doi ani.

— Știu. Am studiat istoria economiei pe vremea când Von Stein preda la universitate.

— Josef, îți mărturisesc că ziua de astăzi a fost cea mai cumplită din viața mea. Nu văd nici o ieșire.

Breuer părea ciudat de netulburat.

— Nici nu există. În schimb se întrevede o intrare. Mi-ai spus că preferi să te lupți cu bolile, în general, nu cu suferința individuală. Am avut totdeauna impresia că asta e o formă de mesianism.

— Și ce e rău în mesianism dacă impulsionează fapta?

— Nimic. Dar asta trebuie să fie consecința, nicidecum punctul de pornire. Știi, Sigmund, cu mult timp în urmă am descoperit sub aparența ta de timiditate o ființă umană înzestrată cu multă îndrăzneală.

Sigmund rămăsese cu gura căscată la prietenul său.

— Și eu am crezut la fel, Josef, dar la ce-mi servește lucrul acesta în situația actuală? Am considerat întotdeauna universitatea ca singurul meu drum în viață, mă vedeam cu normă întreagă în cercetare, apoi în învățământ. Mă simt în largul meu în mijlocul unor stimulenți constanți ai gândirii. Nu mi-a plăcut niciodată ideea de competitivitate în lupta pentru existență.

— Preferi mănăstirea.

— Da, dacă faci abstracție de faptul că universitatea este o mănăstire unde oamenii manifestă interes pentru cunoștințele viitorului, nu pentru vestigiile trecutului. Și, drept să-ți spun, nu-mi plac banii.

— Nu-ți plac sau nu-ți place să te gândești cum să-i câștigi? Sigmund se îmbujoră, căci Breuer îi sărise de multe ori în ajutor când avusese nevoie disperată de bani, insistând că, din moment ce propriul lui venit era îndestulător, iar al lui Sigmund inexistent, i se părea firesc să-i facă viața mai suportabilă. Sigmund ținea cu meticulozitate socoteala banilor pe care i-i datora, câteva sute de guldeni deja, dar aveau să mai treacă ani buni până să-i poată restitui.

— Sig, mi-ai prezentat în culori foarte frumoase viața academică, dar nu vei fi fericit multă vreme acolo. La un moment dat o să simți lipsa libertății. Va trebui să respecti anumite reguli. Ți se va permite să fii radical numai în limite strict convenționale. Vei avea un superior ierarhic care îți va da dispoziții să-ți schimbi obiectul de cercetare, să grăbești publicarea materialului în legătură cu o chestiune aprobată de el sau să distrugi ceva ce ar putea să-l deranjeze. Se ridică de la masă și încep să se plimbe prin cameră. Sig, asta te va ajuta să stai pe propriile tale picioare. Într-o primă fază, știința medicală presupune vizitarea pacienților, îngrijirea lor. Pornind de la această activitate de bază, pe care ar trebui s-o desfășoare orice doctor, poți să faci descoperiri mult mai mari decât dacă te uiți în microscop. Vino în laborator!

Cu ani în urmă, Breuer dărâmasese zidul dintre două încăperi învecinate, chiar sub acoperiș. Sub ferestrele care dădeau spre grădină se afla un banc de lucru lung, iar pe pereții alăturați colivii pentru porumbei și turturele, cuști pentru iepuri de casă și cobai, precum și boluri de sticlă cu pești vii. Prin încăpere erau împrăștiate baterii electrice și mașini pentru electroterapie, borcane cu chimicale, cutii cu lame, microscopice și, întinse pe suprafața bancului de lucru, pagini din scrierile științifice ale lui Breuer.

— Josef, dar tu ai lucrat nu glumă!

— Așa este. Laboratorul acesta e o placă turnantă cu trei direcții: ce câștig din onorarii bag în mașini și în experiențe. Rezultatele experiențelor mele folosesc la vindecarea pacienților. Cercetez de douăzeci de ani canalele semicirculare la porumbei. Și acesta este lucrul cel mai important pentru tine – am libertatea să lucrez, să experimentez și să descopăr. Trebuie să-mi îngrijesc pacienții, dar restul vieții îmi aparține.

Se auzi o bătaie energetică în ușă. Era Mathilde. Avea în mână un plic sigilat.

— A adus-o unul dintre servitorii de la Pappenheim. Breuer rupse plicul și îl deschise, apoi păli.

— Fräulein Bertha. Trebuie să plec imediat.

— Josef, mi-ai promis că ai terminat cu cazul ăsta.

— Nu atâta timp cât mai sunt în oraș.

Cu ochii înotând în lacrimi, Mathilde coborî încet scările.

Breuer își verifică în grabă trusa neagră și spuse:

— Sig, te rog să mă aștepți. Încearcă să-i explici Mathildei.

Mathilde se încuiase în dormitor. Sigmund se duse în bibliotecă, se așeză pe scaunul cu spătar înalt al lui Josef și citi titlurile volumelor de referință aflate pe marginea biroului, sprijinite de o mică balustradă de alamă. Era o cameră încântătoare, cu plafonul înalt și ornamentat, cu un pian de nuc frumos arcuit și un scrin țărănesc din secolul al XVIII-lea, pictat în culori vii. Pe rafturi puteau fi văzute obiecte descoperite cu ocazia ultimelor săpături arheologice.

Sigmund știa că n-avea nici un rost să vorbească în clipa aceea cu Mathilde. Era disperată. Însă, ținând seama și de originea lui Josef, era imposibil ca acesta să nu-și facă datoria. Bunicul lui Breuer fusese chirurg la Neustadt, în apropiere de Viena, și le acordase îngrijiri oamenilor din sat și din împrejurimi până la moartea sa, survenită la o vârstă nu prea înaintată. Tatăl lui Josef a trebuit să învețe singur. Avea treisprezece ani când a străbătut pe jos cei șaptezeci și cinci de kilometri până la seminarul teologic din Pressburg, iar la șaisprezece ani a parcurs tot pe jos aproape trei sute de kilometri, până la Praga, ca să-și completeze studiile. A devenit un excelent profesor la Praga, apoi la Budapesta și Viena, unde a predat limba, civilizația și istoria ebraică. Breuer îi vorbise cu mândrie lui Sigmund despre tatăl său, care, susținea el, contribuise la înlocuirea „jargonului evreiesc cu germana literară și a delăsării ce domnea în ghetou cu obiceiurile civilizate ale lumii occidentale”. Tatăl lui Josef își crescuse copilul în conformitate cu preceptele Talmudului. Josef nu avea nici o șansă să se transforme într-un om imoral.

Gândurile lui Sigmund se întoarseră spre Anna O., pe care o identificase acum drept Fräulein Pappenheim. Fusese colegă de școală cu Martha. Amândouă erau originare din Frankfurt. Reprezenta, într-adevăr, un caz ciudat și fascinant, așa cum i-l prezentase Josef Breuer în ultimii doi ani. Fräulein Bertha era o fată frumoasă, zveltă, de douăzeci și trei de ani, care deborda

de vitalitate intelectuală. Provenea dintr-o familie prosperă, dar puritană, care nu o lăsase să-și continue studiile când terminase liceul, la vârsta de șaisprezece ani, și nu-i îngăduia să citească sau să meargă la teatru de teamă să nu-și piardă inocența feciorelnică. Bertha, persoană blândă din fire, n-a putut accepta o viață atât de monotonă, așa că și-a creat „teatrul ei personal”, visând cu ochii deschiși la poveștile ilustrate din cartea lui Hans Christian Andersen.

În iulie 1880, tatăl Berthei se îmbolnăvise. Bertha și-a consacrat întreaga energie îngrijirii lui. Dormea și se odihnea atât de puțin, încât nimeni nu s-a mirat când sănătatea ei s-a subrezit. Primele simptome fuseseră slăbiciune, anemie, lipsa poftei de mâncare. A căzut la pat. Breuer, doctorul familiei, a fost chemat s-o trateze de o tuse severă, dar descoperise o boală mult mai serioasă: Fräulein Bertha suferea de „absențe”; mintea ei începuse s-o ia razna. Avea în același timp halucinații, vedea capete de mort și schelete în cameră. Panglicile din păr îi păreau șerpi. Trecea prin stări sufletești care alternau între bună dispoziție exuberantă și anxietate profundă. Se plângea de un întuneric profund în cap, se temea să nu orbească și să surzească. Dureri puternice de cap fuseseră urmate de pareza unei părți a feței, apoi a unui braț și a unui picior. Vorbirea îi era grav afectată – avea lapsusuri și nu se mai înțelegea ce spune. În final își pierduse total capacitatea de a vorbi.

După un an de boală, tatăl fetei muri. Fräulein Bertha nu mai recunoștea pe nimeni; profund deprimată, își smulgea nasturii de la cămașa de noapte și nu accepta aproape nici un fel de hrană. Dr. Breuer aproape că își ieșise din minți din cauza frustrării: mâinile lui de aur deveniseră de alamă, pentru că nu putea găsi nici o defecțiune în organismul Berthei, și această fată glumeață, romantică și frumoasă murea sub îngrijirile lui neputincioase.

Toate astea au durat până în momentul în care a dat de primul fir conducător. Bertha începuse să trăiască nu în iunie sau iulie 1381, ci în cursul evenimentelor din anul precedent, când își îngrijise tatăl. Breuer observă că fata realiza acest

lucru prin autohipnoză. Avea posibilitatea să-i verifice memoria retroactivă cu ajutorul unui jurnal pe care îl ținuse Frau Pappenheim. În acel moment, Breuer trase mai multe concluzii: în primul rând, Bertha suferea de isterie; în al doilea rând, dacă ea se putea autohipnotiza, era și el capabil s-o hipnotizeze; în al treilea rând, dacă ar determinat-o să-i povestească începutul simptomelor, ar putea să le discute cu ea și să-i sugereze anumite tratamente.

Metoda a dat rezultate, deși într-un mod ciudat, căci Fräulein Bertha îi răspundea lui Breuer numai în limba engleză. În stare de hipnoză, putea să-și amintească felul cum evoluase boala. Breuer discuta problemele cu ea și „îi sugera” că ar putea și ar trebui să mănânce; că văzul și auzul ei erau sănătoase; că paralizia îi va dispărea atunci când va dori ea; că, într-adevăr, tatăl ei murise, însă toți părinții mor, iar ea ar putea să-și trăiască viața fără să strige „Îngrozitor! Îngrozitor!” în timpul puținelor sale ore de somn.

Dr. Breuer îndepărtase simptomele unul câte unul. După un timp nu a mai fost nevoie de hipnoză, Bertha preferând să stea de vorbă cu el „pe viu”. S-a dat jos din pat, a început să facă gimnastică, a reînceput să vorbească și să citească în germană. Deși s-au mai înregistrat și regrese, spre sfârșitul celui de-al doilea an Breuer era mulțumit, căci pacienta lui putea duce o existență normală. Când Breuer îi relatase cazul straniu al Annei O., Sigmund îl întrebase de mai multe ori:

— Josef, după ce ai aflat că simptomele bolii sunt provocate de isterie, nu te-ai gândit care ar putea fi cauzele acesteia?

Josef dăduse din cap resemnat.

— Cu alte cuvinte, ce a fost dincolo de durerea provocată de boala tatălui ei, asociată, poate, cu autopedepsirea pentru faptul că nu era o infirmieră perfectă? Cine poate ști? Acestea sunt domeniile închise ale minții omenești. Nimeni nu poate pătrunde acolo. Și nici nu avem nevoie, din moment ce înlăturăm simptomele și redăm pacientului starea de sănătate.

Breuer se întoarse mult mai repede decât se așteptase Sigmund. Avea chipul cenușiu, iar degetele de la mâna stângă îi erau încleștate strâns, ca și când ar fi vrut să-și învingă un

tremur incontrolabil al trupului. Sigmund îl privea speriat.

— Josef, să nu-mi spui că fata a murit!

Breuer își turnă un pahar de vin roșu și îl bău repede. Se prăbuși apoi pe scaunul lui cu spătar înalt, luă un trabuc din cutia cu șase țigări de foi de Havana și îi făcu semn lui Sigmund să-și aprindă și el una. După ce trase de câteva ori din trabuc și se mai liniști puțin, se aplecă peste birou.

— Când am ajuns acasă, am găsit-o pe Bertha îndoită de durere. Nu m-a recunoscut. Când am întrebat-o ce anume îi provoacă aceste dureri, mi-a răspuns: „O să nasc copilul doctorului Breuer.”

— Ce?!

Breuer scoase din buzunar o batistă împăturită și își șterse broboanele de sudoare de pe frunte. Sigmund privea mut de uimire la prietenul său. Acesta izbucni:

— E virgină! Nici măcar nu știe cum poate rămâne însărcinată o femeie!

— O sarcină isterică! Cei din familie au auzit?

— Nu, mulțumesc lui Dumnezeu! Am hipnotizat-o și am lăsat-o dormind profund. N-o să-și amintească nimic mâine dimineață când se va trezi. Breuer fu scuturat de un fior. Dumnezeule atotputernic, cum de s-a putut întâmpla așa ceva? Cunosc mintea acestei fete ca pe o carte citită și răscită și nici o clipă, nu s-a pus problema sexualității.

Mathilde intră în bibliotecă. Avea fața umflată. Josef sări în picioare și o strânse în brațe.

— Draga mea, ce-ai zice să plecăm la Veneția mâine dimineață?

Obrajii Mathildei se colorară imediat.

— Josef, vorbești serios? Bineînțeles că vorbești serios, îmi dau seama. Este un tren cam devreme, dar am suficient timp să termin de făcut bagajele.

Sigmund ieși pe ușa dinspre stradă, încuie și aruncă cheia lui Josef în deschizătura deasupra căreia scria Hausbesorger. Propriile probleme încetaseră să-l mai preocupe. Își dădu seama că se gândește la Bertha Pappenheim. Fără îndoială, Fräulein Pappenheim e departe de a se fi vindecat. Dacă era

adevărat, așa cum spusese Breuer, că în boala ei nu exista nici cel mai vag element de sexualitate, atunci de ce alesese Bertha, din toate halucinațiile posibile, tocmai ideea nașterii unui copil conceput cu doctorul ei? Și cum se explică faptul că nu l-a recunoscut pe dr. Breuer? Poate că a făcut abstracție de prezența lui. Altfel n-ar fi rostit ca în fața unui străin: „O să nasc copilul dr. Breuer”. Ce o fi generat o asemenea fantezie când abdomenul de care se ținea era plat ca o scândură?

În timp ce străbătea Kaiser Josef-Strasse îndreptându-se spre casa lui, chicoti fără să vrea. Pătrunse în curtea interioară a imobilului după ce îi plăti Hausmeister-ului zece creițari ca să-i deschidă ușa, căci trecuse de mult de ora zece, apoi murmură pentru sine:

— Se pare că practica particulară ascunde mai multe pericole decât mi-a dat Josef de înțeles.

În ziua următoare, la amiază, își turnă apă dintr-o cană de pe lavaboul din camera lui, se spală pe față cu mult săpun și apoi, cu prosopul băgat în pantaloni, se spală și se frecă bine pe piept, pe brațe și pe umeri, până când i se înroși pielea. Luă apoi o cămașă din dulapul mic, unde se afla celălalt costum al lui, și se strecură în răcoarea ei apretată, plin de recunoștință la adresa acelor Wäschermädel care munciseră conștiincios la spălătoria de alături.

Își puse cravata cea bună, care făcea un V mare în jos, scoțându-i la iveală gâtul puternic, după ce își făcuse toaleta și își pusese pe el cam ce avea mai bun.

Oglinda nu-i reflecta decât fața, cămașa și cravata. Dacă voia să vadă cum îi stă haina cu revere negre pe umărul stâng, trebuia să se întoarcă și să scoată din oglindă jumătatea dreaptă a capului. Dar ceea ce vedea arăta bine, chiar și privit cu un singur ochi, căci tocmai se tunsese și părul îi era pieptănat pe spate, eliberându-i fruntea. Barba se întrezărea doar ca o umbră vagă mai jos de pomeți. Mustața îi era răsucită frumos în sus. Se mira și el cât de bine arăta, în ciuda stresului prin care trecuse în ultimele zile.

Mai făcu puțină ordine prin cameră, unde spera s-o invite pe Martha după ce grupul de tineri care fuseseră poftiți la cină vor

termina de mâncat. Voia să-i arate cărțile și locul în care lucra. Era un Kabinett îngust, o jumătate de cameră în colțul apartamentului, lipită de clădirea vecină, dar cu o fereastră care dădea spre Kaiser Josef-Strasse. Deși încăperea părea să fi fost adăugată după ce fusese proiectat restul apartamentului, Sigmund considera că este locul ideal pentru el, căci îl ferea de indiscrețiile surorilor lui, iar seara, uneori, când colegii lui de școală veneau să mai stea de vorbă, zgomotul discuțiilor nu ajungea până la ceilalți locatari ai casei care puteau dormi astfel liniștiți. Într-un colț își pusese cărțile și celelalte lucruri aduse de la institutul lui Brücke.

Cei șase ani de când locuia aici fuseseră deosebit de rodnici. Își îmbogățise treptat biblioteca cu tratate medicale și umpluse etajerele de deasupra mesei de lucru cu lucrări literare în șase limbi, inclusiv texte în greacă și latină rămase de pe timpul când mergea la Leopoldstädter Kommunalgymnasium: Goethe, Shakespeare, Schiller, Balzac, Dickens, Heine, Mark Twain, Byron, Scott, Zola, Calderon, Ranke, Grillparzer, Fielding, Disraeli, Nestroy, George Eliot, Fritz Reuter. La loc de onoare, între două suporturi din argint, se afla mândria bibliotecii lui: ediția germană a Eseurilor lui John Stuart Mill, drepturile de traducător pentru unul din volume ce-i fuseseră asigurate de profesorul Brentano cu care Sigmund studiasse filosofia. Făcuse traducerea pe când avea douăzeci și trei de ani și își satisfăcea serviciul militar la spitalul garnizoanei, vizavi de Allgemeine Krankenhaus.

Se îndreptă spre bucătărie, care se afla la capătul apartamentului și dădea spre curtea interioară. Amalie Freud stătea lângă soba cu cărbuni, stropea cu grăsime găscă din cuptor și ștergea apoi picăturile ce cădeau pe faianța albă cu care era placată soba. Era înfășurată într-un șorț alb care îi acoperea în întregime rochia de seară. Alături de ea se afla fiica ei mai mare, Anna, trecută de douăzeci și trei de ani, care păzea sparanghelul ce fierbea pe plită. Lângă bufet stătea Rosa, cealaltă fiică, în vârstă de douăzeci și doi de ani, care tăia fructele pentru desert.

Amalie își văzu fiul în ușă, atârnă lingura de rama de alamă

ce înconjura soba de gătit și se îndreptă spre el cu chipul iluminat de un zâmbet drăgăstos. Era copilul ei preferat, ființa omenească pe care o iubea cel mai mult. Când se născuse, moașa, o bătrână de la țară, o anunțase pe Amalie:

— Cu întâiul tău născut ai adus pe lume un om mare.

Amalie nu avea nici cea mai mică îndoială în această privință. În ciuda părului negru și a ochilor lui întunecați, ea îl alinta spunându-i „Sigi al meu de aur”.

Își făcu de lucru cu cravata lui, îi strânse puțin gulerul și îi potrivi umerii hainei. Nu ar fi fost nevoie de nici un fel de aranjament. Sigmund își iubea mama profund, dar nu orbește. Amalie era din Galiția de est, o parte a Imperiului Austro-Ungar ce se bucura de reputația de a fi dat naștere unui gen special de oameni, diferiți de alte rase din Europa, dominați, de emoții intempestive și capabili de izbucniri pasionate pentru cauze irelevante. Se făcuseră cunoscuți și ca oameni de mare curaj. În realitate, erau indestructibili.

— Sigi, arăți nemaipomenit. Pentru care fată ți-ai pus cea mai bună cămașă și cea mai frumoasă cravată?

Deși îl adora, Amalie nu era geloasă. Vorbea despre „ziua când Sigi se va putea căsători și îmi va dărui nepoți frumoși”. Avea cinci fete robuste, toate, fără îndoială, la fel de fertile ca și mama lor, dar ideea că acestea ar putea da și ele naștere unor copii nu-i trecuse prin minte.

— Pentru tine, mamă.

Încântată că ritualul se desfășurase conform așteptărilor, Amalie se ridică și-l ciupi ușor de obraz. Surorile priveau amuzate scena. Nu era un secret faptul că mama lor își iubea la nebunie fiul cel mare, după cum nu era un secret nici faptul că Jacob Freud, acum în vârstă de șaiszeci și șase de ani, părea extrem de îndrăgostit de soția sa. În familia lor de nouă persoane, afecțiunea reprezenta sentimentul dominant.

Amalie se întoarse spre masa de bucătărie, unde făcuse o ruladă mare de aluat. Începu să rupă bucățele din ea, le frecă între palme și le aruncă după aceea într-o oală. Apoi deschise cuptorul ca să se uite la găscă. Sigmund, Anna și Rosa schimbă un zâmbet înțelegător între ei când mama lor turnă

apă fierbinte din ceainic în tava marc în care se rumenea gășca. „Ne-a transmis tuturor pofta ei insașiabilă de viață”, își spuse Sigmund.

În zilele bune petrecute la Freiberg, soții Freud își permisese să țină o servitoare pentru cei doi copii mai mici, însă de când veniseră la Viena, o duseseră mai greu, căci Jakob Freud aducea prea puțini bani în casă. Amalie fusese nevoită să se ocupe singură de cei șapte copii ai ei și nu-și permisese decât arareori să cheme câte o femeie la curățenie și să trimită rufele la spălătoria învecinată. Amalie consuma din propria substanță a ființei ei ca să acopere deficitele. Dacă nu era făină pentru challah, frământa din sufletul ei ca să facă aluatul; dacă lipsea pânza pentru rochiile fetelor, cosea din inima ei o bucățică.

Sigmund se duse în Wohnzimmer, camera care îi plăcea cel mai puțin pentru că era aproape întotdeauna cufundată în întuneric: scaune grele din lemn negru de mahon, o sofa, draperii duble din catifea maro la ferestre, trase și strânse de o parte și de cealaltă a geamurilor, un covor persan uzat, de pe vremea primei căsătorii a lui Jakob. În cameră mai existau totuși și câteva obiecte la care se uita cu plăcere: măsuța de cafea cu Biblia ebraică moștenită de la familia din partea tatălui; biblioteca din colț cu furnir de bambus; secreterul Amaliei rezemat de peretele din fund, unde mama sa își ținea lucrurile cele mai prețioase: trei fotografii de familie acoperind o perioadă de optsprezece ani, fiecare făcută într-un moment de prosperitate deosebită, când își permisese să cumpere haine noi și să comande fotografiile la un studio bun.

Prima îi reprezenta pe cei doi bărbați ai familiei – Alexander urma să se nască abia peste doi ani – pe când Sigmund avea opt ani și se pregătea, sub îndrumarea tatălui său, să intre la Sperlgymnasium. Sigmund era îmbrăcat cu o jachetă elegantă, încheiată la nasturi până sus, sub gulerul moale al cămășii. Purta pantaloni lungi cu tigheluri în relief de fiecare parte. Jakob, cu o haină lungă, neagră, pantaloni largi fără dungă și o cravată cu buline, ținea încrezător în mâini o carte.

— Tată, arătai foarte bine, spuse Sigmund cu voce tare și râse apoi de vanitatea sa, căci până și în această fotografie fiul era

reproducerea fidelă a tatălui.

Cea de-a doua fotografie fusese făcută opt ani mai târziu, când Sigmund avea șaisprezece ani și de cinci ani consecutiv era premiantul clasei sale de la Gymnasium. Acum purta o vestă cu un lanț de ceas de aur de-a curmezișul ei și o mică mustață. Se apleca peste biroul de lemn sculptat, cu piciorul întins înainte atingând poala fustei de tafta a mamei sale. Și ea ținea o carte în mână, dar departe de ea, lăsând-o aproape să cadă din poală, ca și când ar fi vrut să recunoască cu toată onestitatea că nu i se întâmpla prea des să pună mâna pe-o carte.

Mama lui, pe atunci cu zece ani mai tânără, era foarte îngrijită, cu chipul fin, sensibil. Purta o pereche de cercei frumoși de aur, un lanț de aur cu un medalion care se vedea pe sub gulerul de dantelă al rochiei negre și, ca o încununare a gloriei Amaliei, părul negru strălucitor împletit în cozi și ridicat la ceafa. La Viena se spunea că femeile din Galiția „nu erau niște doamne cu maniere elegante”, însă privind-o intens pe mama sa, văzu înaintea ochilor o femeie plină de grație.

A treia fotografie, cea mai mare și cea mai recentă, fusese făcută numai cu șase ani în urmă, cu șase dintre copiii familiei Freud și cu fratele mai mic al Amaliei, Oberleutnant Simon Nathansohn, cu picioarele și trunchiul foarte scurte, dar cu mustăți impunătoare. Avea o înfățișare tipică pentru un soldat al Imperiului Austro-Ungar, cu uniforma lui elegant croită, cu nasturii colorați de pe sacou și sabia la șold, aproape mai mare decât el. Sigmund se vedea pe sine în mijlocul grupului – avea acum douăzeci de ani, optase pentru studiul medicinei și purta pentru prima oară barbă. Mama lui stătea chiar în fața lui, rezemându-se de brațul pe care el și-l pusese pe spătarul scaunului ei. Pe podea ședea Alexander, pe atunci în vârstă de zece ani, cel mai mic membru al familiei. În dreapta lui Sigmund se afla Anna, o fată voinică, cu părul negru moștenit de la mama sa, cu pieptul bogat și talia zveltă.

Mai departe, lângă Anna, stătea Pauli, sora cea mai mică, pe atunci de doisprezece ani, înaltă și bine dezvoltată pentru vârsta ei, mai blondă decât celelalte fete, cu nasul ca un

nasture și fața rotundă. Fratele ei descoperise că era ușor s-o îndrume, dar imposibil să-i impună ceva. De cealaltă parte a lui ședea Marie, căreia i se spunea Mitzi și avea cincisprezece ani la vremea când fusese făcută fotografia; cu părul împletit într-o singură coadă purtată în față peste umărul stâng, privea nedecisă la lumea de dincolo de aparatul de fotografiat. În rândul din față, lângă mama lor stătea Dolfi, în vârstă de paisprezece ani și de partea cealaltă a Amaliei, Jakob, care se apleca înainte spre aparatul de fotografiat, ca și când ar fi vrut să dea bun de tipar acestei fotografii în calitatea lui de cap de familie.

Jakob Freud intră tocmai atunci în cameră. Era mai înalt decât fiul lui și foarte lat în umeri; părul și barba începuseră să-i încărunțească, însă mustața rămăsese neagră ca în tinerețe. Fiului său i se părea că seamănă din ce în ce mai tare cu un profet din Vechiul Testament. Jakob avea întotdeauna la îndemână un fond inepuizabil de istorioare, menite să destindă orice atmosferă.

— Ei bine, Sig, spuse tatăl său, te-ai gătit foarte frumos pentru mica noastră petrecere.

— Îmi sărbătoresc și eu intrarea în profesia medicală.

Jakob clipi de câteva ori din ochi în timp se asimila informația. Întreaga familie Freud se adunase în aula Universității anul trecut, în ziua de 31 mai 1881, și asistase la decernarea diplomei de doctor lui Sigmund Freud. Jakob știa că fiul lui nu intenționase să practice medicina.

— Vorbesc serios, tată. Peste câteva săptămâni am să mă întorc la Allgemeine Krankenhaus ca să mă pregătesc pentru practica particulară.

— Asta este o veste bună, fiule.

— Numai în parte. Va mai dura câțiva ani până să încep să câștig. Știu că îți va fi greu.

— O să ne descurcăm.

Aceasta fusese întotdeauna atitudinea familiei Freud. Se descurcaseră. Jakob se dăduse peste cap și făcuse rost de taxele necesare pentru cei opt ani de Gymnasium și cei șase ani de studii la Școala de Medicină. Dar în ultimul timp, așa

cum știa la fel de bine și tatăl și fiul când se priveau în ochi în salonul întunecos, lucrurile începuseră să meargă mai prost.

Jakob începea să îmbătrânească și uneori nu se simțea bine. Deși se căsătorise încă de la vârsta de șaptesprezece ani cu Saly Kanner din Tysmenitz, se lansase într-o afacere cu lână și stofe și prosperase. Era reprezentantul local al negustorilor din Praga și Viena. Într-un singur an vânduse o mie trei sute de baloturi de lână brută, ceea ce i-a adus sume însemnate, plus dobânda. Când se mutase cu Saly la Freiberg, Jakob preluase o licență, plătiise impozite substanțiale și devenise un personaj foarte respectabil în cadrul comunității. Deși nu avea decât câțiva ani de școală, cea mai mare parte petrecuți în instituțiile de învățământ religios, a studiat îndeaproape clasicii germani. Se pare că și Saly fusese la fel de inteligentă, căci, atunci când Jakob era plecat în desele lui deplasări prin Moravia, Galiția și Austria ca să vândă și să cumpere oi și vaci, carne și piei de animale, grăsimi, cânepă și miere, Saly își creștea cei doi copii, avea grijă de registrele contabile ale lui Jakob și se ocupa de depozitul din satul învecinat, Klogsdorf.

Saly murise la vârsta de treizeci și cinci de ani. Sigmund nu aflase niciodată din ce cauză. De fapt, nu auzise nici numele primei soții a tatălui său menționat în casa Amaliei. În timpul călătoriilor sale la Viena, Jakob făcuse afaceri cu familia Nathansohn, imigranți din Galiția, care între timp se profilaseră pe afacerile cu lână din Austria. O văzuse crescând pe Amalie și o îndrăgise. La cinci ani după moartea lui Saly, se căsătorise cu Amalie, care avea douăzeci de ani în momentul acela. Se duseseră la Freiberg. Era o fată atrăgătoare și cu o dotă apreciabilă. N-o silise nimeni să se mărite cu un văduv de patruzeci de ani și cu doi fii. Dar Jakob Freud era un bărbat puternic, atrăgător, plin de succes, cu o fire blândă și maniere alese. Sigmund presupunea că fusese o căsătorie din dragoste și nu de conveniență, aranjată între doi parteneri de afaceri.

Fiul cel mare din prima căsătorie, Emanuel, era deja însurat când Jakob o adusesse pe Amalie la Freiburg. Celălalt fiu al lui Saly, Philipp, care avea nouăsprezece ani, a locuit cu familia Freud, devenind fratele mai mare al lui Sigmund, apoi al celui

de-al doilea fiu al Amaliei, Julius, mort la șase luni și, în sfârșit, al Annei, născută opt luni mai târziu. Până la vârsta de trei ani, lui Sigmund îi fusese greu să înțeleagă relația lui față de Philipp, care avea aproape aceeași vârstă ca și Amalie. Uneori își închipuia că Philipp este tatăl lui, iar Jakob bunicul. Și mai derutantă i se părea la vremea respectivă relația lui cu fiul lui Emanuel, John, care era cu un an mai mare decât el, și cu fiica acestuia, Pauline, care avea aceeași vârstă ca el. Aceste dificultăți au luat sfârșit atunci când Amalie și Jakob i-au mutat pe Sigmund și pe sora lui, Anna, pentru un an, la Leipzig și apoi la Viena. Emanuel și-a luat familia și pe fratele său Philipp și s-au mutat în Anglia, la Manchester, unde s-au lansat în afacerile cu textile. Sigmund nu-și mai revăzuse frații vitregi până la vârsta de nouăsprezece ani. Jakob fusese în stare să-i ofere o vacanță de vară în Anglia, așa cum îi promisese, după ce trecuse Matura și intrase la Universitatea din Viena.

În cea de-a doua căsătorie, norocul lui Jakob Freud a început să scadă. Noua cale ferată de la Viena ocolea Freibergul. Inflația și depresiunea economică din anii '50 îl surprinseseră și pe el, ca și pe mulți alții, nepregătit. Nu reușea să facă față datoriilor care decurgeau din angajamentele lui considerabile. Când își pierduse firma și sosise la Viena împreună cu fiul lui în vârstă de patru ani și fiica de un an și jumătate, Jakob Freud se confruntase cu rivali bine înrădăcinați în afacerile lor și cu un capital considerabil. Fără fonduri, nu-i putea concura. În dosarele lui Sigmund de la Sperlgynasium, Jakob Freud trecuse în dreptul profesiei tatălui: comerciant de lână. Însă tristul adevăr era că Jakob nu mai devenise niciodată comerciant de lână. Nu mai cumpăraseră niciodată o licență și nu mai plătise impozite, însă ocupase o mulțime de posturi în comerț cu lână și produse textile. Când obținuse o slujbă mai bună, cumpăraseră un pian pentru Anna și una din lămpile acelea noi cu petrol susținute de un lanț, pe care o puseseră deasupra mesei din sufragerie. Făcuseră fotografii, își cumpăraseră îmbrăcăminte, măriseră alocația lui Sigmund la librăria Deuticke. Când Jakob avea o slujbă mai modestă sau

era dat la o parte, așa cum se întâmpla tot mai des în ultima vreme, familia Freud trăia într-o lume fără bani, iar Amalie spunea:

— Nu avem nimic de cheltuit.

Însă, până de curând, Jakob Freud și familia sa reușiseră să se mențină, cu multă tenacitate, în așa-numita Mittelstand, clasa socială de mijloc a profesorilor, ofițerilor, funcționarilor din minister și a muzicienilor care câștigau între trei și cinci sute de guldeni pe lună, un venit mediu, nu foarte bun, dar satisfăcător.

Mai exista un element cunoscut numai de Sigmund din timpul vacanței petrecute împreună cu Emanuel și Philipp, care prosperau în industria lânei de la Manchester. În casa lui Emanuel, Sigmund îi auzise pe frații lui vitregi spunând că Saly fusese o femeie de afaceri foarte pricepută. Deși uneori trebuiau să trimită bani la Viena atunci când lucrurile mergeau rău de tot în casa familiei Freud, nu o criticau pe Amalie. Numai că dacă ar fi trăit Saly, nu i-ar fi permis lui Jakob să se arunce cu capul înainte în afaceri riscante.

„Dar atunci, își spuse Sigmund privind zâmbitor spre tatăl său, dacă Saly ar fi fost în viață în 1855, tatăl meu nu s-ar fi căsătorit cu mama mea, iar eu, dr. Sigmund Freud, așa cum sunt, nu m-aș afla acum aici, pe Kaiser Josef-Strasse, într-o seară caldă de iunie, așteptând-o pe fata pe care o iubesc.”

Mânerul de bronz al ușii de la intrare căzu de trei ori pe plăcuța de aramă, și Sigmund se repezi s-o întâmpine pe Martha, dar Anna și Rosa ajunseră înainte acolo ca să-și salute prietenii: Anna era logodită în secret cu Eli Bernays, iar Rosa flirta cu unul din colegii de școală ai lui Sigmund, pe care toată lumea îl numea Brust. În spatele lui Brust venea Minna, sora mai mică a Marthei, împreună cu Ignaz Schönberg, cu care se logodise în secret. Minna era o fată zdravănă, lată în umeri și în șolduri, dar cu pieptul plat, ca și când natura ar fi hotărât că undeva trebuia să facă economie. Ignaz, un tânăr lung și subțire ca un vrej de fasole, era prietenul lui Sigmund de la Universitate. Suferise mult timp de tuberculoza care făcea ravagii printre tinerii din Viena. La Universitate trecea drept cel

mai strălucit sanscritolog din generația lui, fiind cunoscut și ca traducător al unui volum de fabule din sanscrită, Hitopadesa. La urmă veneau Eli Bernays cu sora lui, Martha.

Eli era un tânăr autoritar, în vârstă de douăzeci și doi de ani, vânjos, cu nas acvilin, ochi scrutători, îmbrăcat într-un costum elegant și ghete înalte, negre. Când împlinise nouăsprezece ani și se pregătea să intre la Universitate, pentru a urma cursurile profesorului Von Stein, tatăl lui murise. Fără să șovăie nici o clipă, Eli preluase postul de secretar al profesorului pe care îl avusese tatăl lui și începuse să-și întrețină familia. Pe lângă faptul că îi plăcea să umble prin pădure pe poteci ferite, avea mania să-și prindă șosetele de indispensabili cu ace de siguranță. În fiecare noapte, înainte de culcare, așeza cele șase ace de siguranță în același loc de pe covor. Dimineața își puneă indispensabilii și fixa câte trei ace în fiecare șosetă.

— În felul acesta, comenta Sigmund, este exclus ca vreo părticică din planul de viață al lui Eli să se prăbușească.

În sfârșit, acum putea s-o salute și pe Martha. Rămăsese oare intenționat la urmă? Când îi luă mâna, fata îi aruncă un zâmbet fulgerător care îl făcu să rămână într-un picior, incapabil să mai schițeze vreo mișcare. Tinerele cupluri își strânseseră mâinile, apoi toți îi salutară pe Amalie și pe Jakob Freud:

— Grüss Gott! Grüss Gott! Guten Abend, Gnädige Frau, Guten Abend, Herr Freud.

Eli și Ignaz aduseseră mici buchete de flori.

Masa din sufragerie fusese extinsă la ambele capete și acoperită cu o față de masă daneză. Șervețelele stăteau frumos rulate în inelele lor de argint – mai rămăsese o duzină intactă din zestrea Amaliei. În fața fiecărui scaun era așezată o farfurie mare pentru felul doi și, deasupra acesteia, o farfurie adâncă. În față, de-a curmezișul, stătea lingurița pentru desert. În dreptul fiecărei farfurii era așezat un pahar pentru Giesshübler. Fiica mai mică aduse pâinea mare de casă – Hausbrot, tăiată în felii triunghiulare, care făcu înconjurul mesei. Apoi Anna veni cu castronul de supă, din care Frau Freud umplu farfuriile. Mai târziu, Rosa aduse găasca pe un

platou, Mitzi castronul cu sparanghel și Dolfi varza roșie. Urma momentul cel mai delicat al serii: tranșarea găștei era o operație pe care Frau Freud n-ar fi încredințat-o nici în ruptul capului soțului ei fiindcă trebuiau tăiate treisprezece porții, ceea ce însemna că fiecare copan urma să fie împărțit judicios în două, apoi la fel partea de jos a picioarelor și cele două jumătăți de piept.

Anna aranjase suporturile alungite din porțelan de Meissen pe care erau înscrise numele invitaților și îi așezase unul lângă altul pe toți cei logodiți în secret. Logodiți în secret însemna că erau îndrăgostiți, dar fiind prea tineri sau prea săraci, nu se puteau gândi la căsătorie. Anna plasase cartonașul pe care scria Martha lângă Sigmund, fapt pentru care acesta își binecuvântă în gând sora. Dar curând se văzu limpede că Brust nu era mulțumit de aranjament, căci ședea pe marginea scaunului de parcă s-ar fi pregătit să-și ia zborul. Rosa era frumoasa familiei. Prietenii o comparau cu Eleonora Duse: ochi mari, depărtați, trăsături și colorit ce aminteau de sibila delfică de pe cupola Capelei sextine, o tânără plină de farmec care își ținea capul plecat într-o parte, manifestând un interes amuzat pentru viață. Brust nu se putea dezlipi de Rosa, dar se și temea de ea. Sigmund nu reușea să găsească o explicație pentru atitudinea băiatului.

Lampa cu petrol, care fusese lăsată în jos, arunca o lumină caldă asupra comesenilor. Pe peretele de deasupra bufetului, cu strălucitoarea lui expoziție de tăvi și servicii de argint, se aflau fotografiile înrămate ale „ministerului burghez” – Herbst, Giskra, Unger, Berger și alți absolvenți ai Universității. Una dintre cuceririle revoluției și ale luptelor de stradă din 1848 fusese și dreptul acordat clasei mijlocii a comercianților de a fi reprezentați în guvern, printre aceștia numărându-se mai mulți evrei. Sigmund se simțea atât de impresionat când ședea în fața acestor portrete impunătoare în fiecare zi, la masă, încât spre sfârșitul perioadei sale de pregătire se gândise dacă n-ar fi bine, totuși, să facă studii de jurisprudență. Însă după ce citise remarcabilul Fragment asupra naturii al lui Goethe își schimbase părerea: „Natura! Suntem înconjurați de ea,

îmbrățișați de ea – imposibil să scăpăm din îmbrățișarea ei, imposibil să pătrundem mai adânc în tainele ei... Creează forme mereu noi. Ce există acum n-a existat niciodată mai înainte. Ceea ce a existat e de domeniul trecutului, totul este nou și în același timp vechi... Trăim în mijlocul naturii și, totuși, suntem străini de ea. Ne vorbește continuu, dar nu-și trădează secretul față de noi. Acționăm în permanență asupra ei, dar nu avem nici o putere... Clădește mereu, dărâmă mereu, dar atelierul ei nu poate fi găsit... este artistul unic...”

Eli își continua relatarea:

— S-a eliberat un post de redactor la o revistă economică. Profesorul Von Stein intenționează să mă recomande pentru el la sfârșitul anului. În timpul discuțiilor cu ministrul austriac al comerțului, am aflat că unul dintre funcționarii lor oficiali urmează să iasă la pensie și mă vizează pe mine pentru această slujbă. Pe de altă parte, știu că există un loc la un birou de turism particular. În domeniul ăsta se pot face o mulțime de bani. Ce slujbă vi se pare mai potrivită pentru mine?

— Toate trei. Știi că ai suficientă energie ca să faci față tuturor, răspunse Anna ștregărește.

— Atunci poate că ar trebui să mă duc în America? Acolo sunt foarte bine văzuți cei care ocupă trei posturi simultan.

Începu o discuție în legătură cu țara care oferă cele mai bune condiții de locuit. Sigmund, singurul dintre ei care fusese într-o țară străină, interveni:

— Anglia. Și am să vă spun de ce: în Anglia, totul este permis în afara anumitor interdicții unanim cunoscute. În Germania totul este interzis, în afară de permisiunile acordate în mod special.

— Și cum e la Viena? întrebă Ignaz.

Jakob răspunse repede:

— La Viena tot ce este interzis e permis. Am auzit un banc astăzi la Stammtisch-ul meu, adăugă el. Chipul i se luminează. Lui Jakob îi plăcea obiceiul vienez al meselor rotunde de prieteni care se întâlneau zilnic, la o anumită oră, în aceeași cafenea. Acolo, în separeurile cu pereții capitonați în piele, în spatele glasvandurilor, printre stativele pline cu ziare, era

adevărata Vienă. O mamă îi face cadou fiului ei de ziua nașterii două cravate. În ziua următoare, ca să-și arate recunoștința, fiul își pune una dintre ele. Mama exclamă: „Ce s-a întâmplat, nu-ți place cealaltă?”

Toată lumea râse, cu excepția Amaliei, care nu gusta glumele spuse pe socoteala ei. Jakob îi trimise un sărut pe deasupra mesei.

Sigmund simți cum îi pierde brusc pofta de mâncare. Acum o vedea pentru prima oară pe Martha după plimbarea de sâmbătă de la Mödling. Duminică îi dăduse în dar un exemplar din David Copperfield, iar ea îi trimisese o prăjitură făcută chiar de ea. Cadourile secrete fuseseră transmise de la casa familiei Bernays la casa familiei Freud prin amabilitatea lui Eli. Martha nu aflase de dezamăgirea pe care i-o provocase profesorul Brücke. Dar nu putea s-o păcălească, fiindcă făcuse o declarație mult prea răsunătoare despre pasiunea lui pentru munca de cercetare. Pe de altă parte, nu voia să-i mărturisească cum că luase această decizie pentru că era gata să sacrifice totul ca să se logodească cu Martha înainte de întoarcerea ei la Hamburg, unde urma să-și petreacă vara, începând de duminica viitoare. Dacă îl întreabă: „De ce te-ai răzgândit? Nu ești consecvent?”

Rosti cu o voce cam prea puternică față de tonul pe care ar fi dorit să-l adopte.

— Eli, nu ești singurul care își schimbă serviciul... și eu mă întorc la Krankenhaus când încep din nou cursurile, în august. Peste câțiva ani voi fi în măsură să te vindec de orice, în afară de alcoolismul tău cronic.

Martha se întoarse cu fața spre el, încercând să înțeleagă sensul celor spuse. Simțea cum îl sfredelește cu privirea.

— Așadar, o să fii doctor!

— Bineînțeles că o să fie doctor, spuse Amalie. Altfel, ce rost avea să-și fi luat diploma de medic?

Martha îi căută mâna pe pipăite pe sub masă. Lui Sigmund îi reveni încrederea în sine. În timp ce toate privirile erau îndreptate spre Ignaz care povestea despre ultima fabulă sanscrită pe care o tradusese în ziua aceea, Sigmund se aplecă

și luă cartonașul pe care era scris numele Marthei, apoi șopti:

— Printre triburile primitive există superstiția că, dacă pozezi ceva ce aparține altei persoane, acea persoană se află în puterile tale. Este o vrăjitorie. Îi ceri să facă ceva și persoana aceea se supune fără să crâcnească.

— Acum, că sunt în puterea ta, ce-ai vrea să fac?

— Dacă ți-aș spune, poate că ai rupe vraja.

— E așa de ușor? Era și mai frumoasă când zâmbea, ca acum, tachinându-l cu afecțiune. Când ai lucrat în laboratoarele alea de alchimie, n-ai găsit o vrajă mai puternică, ce subjugă o persoană unei alteia?

— Când ne-am cunoscut, curățai un măr de coajă și, brusc, în mărul acela m-am văzut pe mine. Cu degetele tale lungi și delicate, mi-ai dat la o parte învelișul într-o panglică neîntreruptă până când ai ajuns la miez.

Două zile mai târziu, Eli trecu pe la ei. La plecare, Sigmund spuse:

— Te conduc până acasă.

Așa cum se aștepta, Eli îl invită înăuntru la o ceașcă de cafea. Doamna Emmeline Bernays îl primi politicos. Fusesse prietenă cu Amalie Freud, dar asta n-o făcea să accepte mai ușor faptul că fiul ei, Eli, se îndrăgostise de Anna Freud. Doamnei Bernays îi plăcea Anna, însă considera că este o adevărată nebunie ca un tânăr cu un viitor atât de promițător ca Eli, pe care peșitoarele îl urmăreau, propunându-i partide avantajoase ce mergeau până la o dotă de cincizeci de mii de dolari, să se căsătorească cu o fată care nu avea absolut nici un fel de zestre. Dacă ar fi știut că Minna era serios îndrăgostită de Ignaz Schönberg sau că Martha îl privea cu interes pe Sigmund Freud, doi Yeshivabucher fără o lețcaie, i s-ar fi albit părul de sub Scheitel.

Familia doamnei Bernays, Philipp, provenea din Suedia. Cea dinspre partea soțului ei era reprezentată de comercianți de vază și profesori din Hamburg. Tatăl lui Berman, Isaac, fusese șef rabin al comunității evreilor germani. Fratele lui, Jacob, se mutase la Universitatea din Bonn ca profesor și bibliotecar șef. Celălalt frate, Michael, fusese adus la Universitatea din

München de regele Ludwig al Bavariei, care crease o catedră specială pentru el. La rândul său, familia Philipp se bucura de respect și prosperitate.

Deși la cei cincizeci și doi de ani ai ei Emmeline Bernays era considerată o femeie bătrână, refuzase să-și pună cenușă în cap, susținând că e prea tânără și prea viguroasă ca să-și irosească energia. Se considera capul familiei Bernays, spre nemulțumirea fiului său, care afirma că, întrucât el era singurul bărbat din familie și îi întreținea pe toți, putea emite pretenția de a fi socotit stăpânul casei.

În timp ce Martha servea cafeaua și Kipfeln, doamna Bernays abordă subiectul ei favorit – întoarcerea cu întreaga familie la Hamburg, unde vor putea să locuiască în fermecătorul cartier Wandsbeck, perspectivă care nu-l încânta deloc pe Eli. Doamna Bernays era o femeie inteligentă, educată și disciplinată, care punea patimă doar în înverșunarea cu care detesta Viena.

— De la Congresul din 1815, oamenii au considerat Viena un oraș de o veselie sălbatică, unde se aplică deviza „trăiește azi, mâine vom muri”, izbucni ea. Este un mit deformat. În realitate, majoritatea vienezilor își poartă disperarea. Muzica lor, cântecele, eternul vals, râsul forțat, fără rost, toate acestea sunt o aparență dincolo de care se ascunde pustietatea sufletească. Este adevărat ceea ce se spune: „La Berlin, lucrurile sunt serioase, dar nu lipsite de speranță. La Viena lucrurile sunt lipsite de speranță, dar neserioase”. La Hamburg, nu arborăm masca veseliei atunci când suntem triști sau tulburați”. Nu terminăm orice propoziție cu un tril aiurit așa cum fac ei, chiar dacă anunță moartea propriei mame. Dacă nu ne place o persoană, nu ne purtăm cu ea cât se poate mai îndatoritor, pentru ca ulterior să înfigem un pumnal de bârfe în coastele reputației sale. Nu doresc să-mi petrec restul vieții transformând realitatea în aparență. Sunt suedeză și germană din nord și refuz să râd tot restul zilelor mele. N-ar fi trebuit să plecăm niciodată din Hamburg. Se întoarse apoi brusc către fiul ei: Eli, rămâi acasă? Dacă nu pleci nicăieri, o să mă duc în vizită la doamna Popp.

Eli făcu conversație câteva minute, apoi, considerându-și datoria îndeplinită, zise:

— Vă rog să mă scuzați, am de scris ceva pentru profesorul Von Stein.

Martha ședea pe scaunul ei preferat. Sigmund se mută pe taburetul de la picioarele ei. Apartamentul familiei Bernays, situat în Districtul Trei, în apropiere de Wien Fluss și de Stadtpark, era confortabil, puțin cam prea înghesuit din cauza mobilei solide pe care o aduseseră de la Hamburg. Pe pereți atârnavu tablouri cu scene de pădure și peisaje marine aparținând unei școli de pictură timpurii de la Hamburg.

— De ce vă duceți la Wandsbeck? întrebă el.

Martha păli ușor.

— Așa am plănuț... cu câțva timp în urmă... Împușcăm doi iepuri dintr-o lovitură – vizităm familia și petrecem vara la țară. Sunt niște dealuri frumoase, unde ne putem plimba. Cred că ți-ar plăcea la fel de mult ca și Pădurea Vieneză.

— Să înțeleg că e vorba de o invitație?

Martha deschise larg ochii, în timp ce un colț al gurii se întindea într-un zâmbet poznaș. Tânjea cu fiecare fibră a corpului s-o îmbrățișeze, să folosească în propriul lui interes cele câteva minute acordate de Eli. Însă educația își spusese cuvântul. În capul lui, o voce îi șoptea: „Ar însemna o încălcare a legilor ospitalității”.

În scurt timp, Eli reveni în încăpere.

— Ce ați zice de o plimbare în Prater?

Era o după-amiază senină de la mijlocul lui iunie; soarele inunda cerul la asfințit cu o lumină roșie, pregătindu-se să apună. Eli porni vioi înaintea lor, niciodată în câmpul lor vizual, dar nici complet în afara acestuia. Intrară pe la Praterstern, apoi merșeră braț la braț pe Hauptallee. Drumul principal pe care treceau calești elegante era mărginit de șiruri duble de castani.

O luară pe o alee care îi duse spre Kaisergarten, cu pajiștile sale îngrijite, cu copacii și arbuștii tunși frumos, și ajunseră în Volks Prater, parcul de distracții, plin de vizitatori din toate colțurile imperiului: bărbați din Croația care vindeau linguri de

lemn și coșuri, femei din Cehoslovacia încălțate cu ghete diforme de țară, cu pălării mari de pai legate la gât, vânzând animale și jucării cioplite în lemn; țărani din Boemia și Moravia care arătau de parcă ar fi parcurs tot drumul pe jos; polonezi care vindeau felii de sângerete; băieți din Silezia și din Bosnia ce ofereau obiecte de sticlărie și cești de porțelan; bucătărese din Boemia la braț cu recenții lor prieteni soldați, îndreptându-se spre pavilion.

Sigmund își petrecu brațul pe după talia fetei. Ajunseseră la Rondeau, unde mulțimea se strânsese în fața lui Calafati, uriașa statuie chinezească ce se învârtea în loc, spre deliciul copiilor. Se aflau acum în centrul zonei de distracții, cu călușeii, roata lumii, tarabele de tir unde soldații doborau cu arma porumbei de lut ca să câștige trandafiri pentru prietenele lor, baraca cu frații siamezi, cu fata cea grasă, femeia cu barbă, și peste tot, de jur-împrejur chioșcuri unde se servea bere.

Se întoarseră înapoi, spre Grosse Zufahrtsstrasse și, întrucât Eli apăru ca din pământ, se opriră la Liesinger Bier Depot să asculte muzica interpretată de orchestrele celor două vestite restaurante aflate față în față. Zum Weissen Rössl și Schweizerhaus. Pe strada dintre ele se plimbau fete îmbrăcate în culori vii, femei din Bavaria în Dirndlkleid – fuste albastre, șorturi apretate și eșarfe la gât. Strigau care mai de care ce au de vânzare, într-o cacofonie familiară – femeia care vindea pește prăjit, cea cu cafeaua Sieder, apoi Limonehandler, Schokoladenmacher, vânzătoarele de fructe, de salate, de ridichi, sacagiii. Sigmund le cumpără la fiecare câte o porție de crap prăjit cu o Mohnkipfel – corn cu mac, iar Eli comandă halbe cu bere. Murmurară toți trei urarea de rigoare:

— Prosit!

Sigmund privea peste masă la Martha, la ovalul aproape fragil al feței ei și la ochii calzi, serioși și cinstiți. Sentimentele lui se concretizau într-un amestec de bucurie și compasiune. Simțea nevoia s-o protejeze. Însă deocamdată nici măcar nu i se dăduse voie s-o tutuiască. Duminică pleca și avea să lipsească toată vara. Asta însemna că nu-i mai rămăseseră decât două zile. Simțea fiori reci de spaimă la gândul că va pleca fără ca el

să-și adune curajul necesar pentru a-și mărturisi iubirea. Asta ar însemna că ar putea s-o piardă în favoarea altcuiva înainte de a o mai revedea. Martha rupse tăcerea.

— Sigmund, crezi că o să fii fericit dacă renunți la munca aceasta, care îți place cel mai mult, în favoarea practicii particulare pe care n-ai avut-o niciodată în vedere?

Sigmund știa că răspunsul lui este important pentru ea.

— Da. „Iubirea este flacăra, munca este combustibilul.”

Martha se aplecă înspre el, încruntându-se. Oare din cauza apei de colonie se simțea el atât de încordat sau de vină era mireasma părului în care își îngropase fața în clipa aceea minunată de la Mödling?

— Înseamnă că lucrul acesta s-ar fi produs oricum, mai devreme sau mai târziu.

— Trebuia să găsesc o modalitate de a-mi ajuta părinții și surorile, și asta cât mai curând. Și pe Alexander, pentru că mai are încă doi ani de studiu la Gymnasium.

Martha îi studie cu atenție chipul înainte să vorbească din nou.

— Nu pari... nefericit...întristat. Nu știu de ce te-ai răzgândit așa de brusc, dar am impresia că ești împăcat cu tine însuși.

— Și da, și nu. Voi practica medicina cât voi putea de bine, după o pregătire prealabilă. Probabil că mă voi specializa în boli nervoase, căci acesta este domeniul lui Josef Breuer și el mă va îndruma. Dar asta nu înseamnă că o să abandonez cercetările. Doresc ca o parte din viața mea să fie dedicată explorărilor în domeniul științei medicale. Am puterea, energia, hotărârea...

Martha își puse afectuos palma peste mâna lui, așa cum ar fi făcut un prieten credincios. Iar el știu că, foarte curând, nu chiar în acel moment când erau înconjurați de mulțimea zgomotoasă, dar foarte curând, va trebui să-i mărturisească iubirea de care depindea fericirea lui viitoare.

Când se întoarse acasă, se așeză la birouașul lui din micuțul Kabinett. Descoperise că limba germană este foarte precisă, permițând exprimarea ideilor în domeniul științei. Acum constata cât este de grăitoare și tandră când dădea expresie

sentimentelor de dragoste.

Dragă Martha, mi-ai schimbat radical viața! M-am simțit atât de bine astăzi la tine acasă, lângă tine... Aș fi dorit ca seara aceasta să nu se mai sfârșească niciodată. Nu îndrăznesc să spun ce m-a emoționat mai tare. Nu-mi venea să cred că n-o să-ți mai văd chipul drag câteva luni de acum înainte și mi se pare greu de crezut că nu există nici un pericol atunci când asupra Marthei se exercită impresii proaspete. Atât de multă speranță, îndoială, fericire și privațiune s-au condensat în spațiul îngust din aceste două săptămâni. Dar din punctul meu de vedere nu mai există neîncredere. Dacă aș fi avut o îndoială cât de mică, nu mi-aș fi dezvăluit sentimentele în zilele acestea...

Nu pot. Nu pot să-i mărturisesc Marthei ceea ce voiam să-i spun. Îmi lipsește încrederea pentru a termina propoziția, adăugând acele cuvinte pe care privirea fetei și gestul ei îl îngăduie sau îl interzice. Am să-mi permit să spun un singur lucru: ultima oară când ne vom vedea, aș dori să mă adresez iubitei, adoratei mele cu „Du” și să mă asigur că între noi se va înfiripa o relație care, probabil, va trebui ținută secret mult timp.

Eli îi promise că-i va strecura el scrisoarea, în așa fel ca doamna Bernays să nu prindă de veste. Sigmund avu la dispoziție toată ziua de vineri ca să se frământa în legătură cu mesajul. Să zicem că ea nu simte același lucru pentru el. Va pleca duminică dimineață fără să-i răspundă și el va rămâne toată vara în prada chinurilor. Și nici nu mai putea inventa alt pretext ca să viziteze din nou familia Bernays așa de curând. Doamna Bernays se va repezi asupra lui din „înălțimea ei arogantă de hamburgheză” și va pune capăt relației.

Se plimbă prin casă, rătăci pe străzi, prin propria minte. Nu reușea să ducă nici un gând până la capăt. La ora cinci, în timp ce se plimba în spațiul de vreo jumătate de metru dintre birou și rafturile cu cărți din camera lui, dintre pat și masă, încercând să nu se lovească cu genunchii de nici un obstacol, auzi voci în hol. Ieși repede afară și îi găsi pe Ignaz, Minna, Eli și Anna care tocmai se întorceau de la plimbare și o aduceau și

pe Martha cu ei.

Cafeaua de la ora cinci este cel mai plăcut moment al zilei pentru vienezii. Prânzul reprezintă o activitate serioasă, consacrată hrănirii organismului. Cina este frugală, fiind alcătuită din ceea ce a rămas de la prânz și ce se mai nimerește. Cafeaua constituie cu adevărat momentul dedicat vieții sociale: conversația ușoară, vioaie curge la fel de nestânjenită ca și cafeaua din ibric. Se simte aroma de cafea prăjită, în jur domnește atmosfera prietenoasă, intimă – Gemütlichkeit, și sentimentul că fiecare își are un loc al său în lume, oricât de neînsemnat, că sunt lucruri de spus și de ascultat, nu foarte importante, dar nici supărătoare. Este bucuria prieteniei și a sentimentului că ești acceptat, a râsului de dragul râsului, convingerea că există o oră a zilei pe care nimeni n-o poate confisca și nimic n-o poate altera.

Alexander le spuse povestea piesei Nestroy, pe care o văzuse la Volkstheater cu puțin timp în urmă.

Anna luă tortul Sacher pe care familia Freud îl cumpăra din ce în ce mai rar în ultima vreme și le întinse câte o felie subțire de tort de ciocolată cu straturi de gem de zmeură și glazură de ciocolată. Un castron alb strălucitor de Schlagobers trecu din mână în mână pentru ca fiecare să-și poată pune un strat gros de frișcă peste felia de tort. Celebra Sacher Torte reprezenta însăși inima civilizației vieneze.

Sigmund îi arunca priviri furișe Marthei, ce stătea la celălalt capăt al mesei. Își dădea seama că ședea pe scaun de mai mult timp fără să scoată un cuvânt și în curând tăcerea lui avea să li se pară curioasă celorlalți.

— Mi-am amintit de disputa dintre Sacher și Demel în legătură cu inventatorul tortului Sacher original, spuse el cu voce tare pentru a atrage atenția tuturor. Chestiunea a devenit atât de gravă, încât s-a hotărât ca problema să fie prezentată împăratului Franz Josef. Într-o duminică, toată Viena s-a îmbulzit în grădina din spatele Schönbrunn-ului, în timp ce în palatul regal împăratul și membrii cabinetului său gustau mai întâi un tort, apoi pe celălalt. La sfârșitul zilei, au ieșit pe balcon. Împăratul și-a ridicat ambele brațe deasupra capului și

a anunțat: „După gustarea și compararea cuvenită, Imperiul a ajuns la concluzia că amândouă sunt originale!”.

Lui Sigmund i se păru că a văzut-o pe Martha ridicând poznașă dintr-o sprânceană. Se ridică și se îndreptă spre salon. Draperiile fuseseră date la o parte, însă încăperea era răcoroasă, apărată de soarele de pe Kaiser Josef-Strasse de perdelele de dantelă ale Amaliei. Așteptă în mijlocul încăperii. Martha îl urmă. Aici se vor bucura de o intimitate deplină, de parcă s-ar fi aflat pe una din pajiștile din Prater și ar fi pornit în căutarea primelor violete ale primăverii.

— Martha, ai primit scrisoarea mea?

— Da, Sigi, dar abia în dimineața aceasta.

Era pentru prima oară că i se adresa astfel, utilizând diminutivul. Sigmund se simți scuturat de un fior. Era supărat pe el însuși din cauza timidității și a lașității sale. Dar nu-și declarase sentimentale în scrisoare? Acum totul depindea de Martha.

— M-am gândit la dumneata ieri, în timp ce eram la Baden, spuse ea cu vocea ei profundă, liniștită. Ți-am adus această rămurică cu flori de tei.

Sigmund luă crenguța și își îngropă nasul în mireasma ei... dar dădu peste ceva tare. Clipi din ochi și duse crenguța în fața lui. Printre floricelele delicate strălucea ceva auriu. Scoase de pe crenguță un inel de aur cu o perlă.

— Martha, nu înțeleg... e un inel...

— Cel pe care l-a purtat tatăl meu. Vreau să-l ții tu.

Sigmund își puse inelul pe degetul mic, singurul pe care i se potrivea, lăsă jos rămurica de tei și o cuprinse pe Martha în brațe.

— Ce modalitate minunată de a răspunde la scrisoarea mea! Oh, Martha, te iubesc așa de mult!

— Și eu te iubesc, Sigi.

O ținea atât de ferm, încât lăsa impresia că n-o să-i dea niciodată drumul. Martha îi înlănțui gâtul cu brațele, încleștându-și degetele mâinilor unele în altele. O sărută pe gură. Buzele ei nu erau așa de reci cum fuseseră în grădină, ci calde, ușor întredeschise, de parcă i-ar fi oferit toată dragostea

unei vieți.

Se așezară pe canapea, ținându-se îmbrățișați. Nu mai fusese niciodată așa de fericit. Când, după mult timp, reuși în sfârșit să-și desprindă buzele de ale ei, spuse:

— Nu am nici un dar pentru tine, Martha. Dar am să fac o copie după acest inel, în așa fel încât să-l poți purta tu. Și mama ta nu trebuie să știe. Logodna noastră o să rămână secretă, și taina asta o s-o păstrăm îndelung.

— Ce înseamnă îndelung?

— Strămoșii noștri din vechime au hotărât șapte ani.

— Am să aștept.

Martha se îndreptă spre măsuța de cafea și luă un pachetel pe care îl pusese acolo. Scoase din el o cutiuță din lemn de tek.

— Ți amintești ce mi-ai spus atunci, la masă, când ai luat cartonașul cu numele meu? În legătură cu credințele primitivilor despre posedarea unor obiecte? Ți-am adus un gaj mai bun.

Era o fotografie făcută cu puțin timp în urmă. O apucă și o ținu departe, cu brațul întins. Martha din fotografie îl privea cu ochii ei mari, cam prea mari pentru chipul ei micuț, cu buzele cam prea pline, cu nasul și bărbia cam prea ferme în lăcașurile lor fragile. „Dar, în general, conchise el, este cea mai frumoasă doamnă pe care am văzut-o vreodată.”

Îi fu greu să se desprindă de reproducere și să se întoarcă spre original. Martha îi urmărise tot timpul expresia chipului, amuzată de emoția care i se citea limpede pe figură.

— Sigi, când Eva l-a ispitit pe Adam, crezi că s-a oprit ca să curețe mărul de coajă?

— Mă îndoiesc. Erau mult prea grăbiți să părăsească Grădinile Edenului și să pășească în lumea cea păcătoasă.

— Este păcătoasă?

— Eu sunt aproape la fel de inocent ca și tine. M-am încuiat într-un laborator până când am simțit vraja Marthei.

— Crezi în vrăjitorie? întrebă ea.

— În dragoste? Incontestabil. Martha, fată dragă, trebuie să devenim conspiratori. Cum să fac ca scrisorile mele să ajungă la tine? Un flux de scrisori cu scris bărbătesc i se va părea

foarte ciudat unchiului tău. Ai putea să-mi scrii adresa ta pe mai multe plicuri?

— Da, aş putea.

— Eşti o fată tare dulce. Poate că ceea ce iubesc cel mai mult la tine e tocmai dulceaţa ta.

Martha se eliberă brusc din braţele lui.

— Sigi, să nu confunzi dulceaţa cu slăbiciunea. Dincolo de drăgălăşenie se ascunde uneori o voinţă de fier.

Sigi părea mai mult amuzat decât înspăimântat.

— Ştiu că eşti puternică, dar nu mă deranjează lucrul ăsta. Nu întrezăresc nici un fel de trăsături ascunse sau disimulate în felul tău de a fi. Cred că există o deplină concordanţă între ceea ce pretinzi că ai fi şi cea care eşti cu adevărat. Dintre noi doi, eu sunt cel cu o fire complexă şi confuză. Prietenii mi-au spus întotdeauna „cinicul”. Întrucât m-am pregătit să devin om de ştiinţă, nu mi-am închipuit nici o clipă că aş fi un sentimental. M-au încântat şi m-au îmbogăţit sufleteşte poveştile de dragoste clasice, dar nu m-am văzut niciodată pe mine însumi în postura de îndrăgostit. O, ştiam că într-o zi va veni dragostea, încet, cu grijă... Dar că va sări pe mine ca o panteră dintr-un copac! Incredibil. Cum de am putut fi atât de lipsit de apărare? La urma urmelor, am douăzeci şi şase de ani. Am disecat poezia de dragoste a lumii aproape la fel de temeinic cum am disecat şi cadavrele de la laborator. Dacă pot să privesc cum se desfăşoară acest mister în faţa ochilor mei, ce drept am să resping atât de categoric misterele tufişului în flăcări pe care un înger al Domnului l-a adus în faţa lui Moise?

Martha se rezemă cu spatele de pieptul lui, apoi întoarse blând obrazul spre el.

— Ştii ce mi-aş dori ca dar de logodnă? Una din poeziile de dragoste despre care vorbeai.

— Heine sau Shakespeare?

— Amândoi.

— Mai întâi Heine:

Numai o dată aş vrea să te mai văd
Ca să îngenunchez în faţa ta
Şi să-ţi şoptesc în timp ce voi muri
Madame, ich liebe Sie.

— Mult prea trist. Nimeni nu moare. Shakespeare este mai

vesel?

— Îl pune pe bufon să vorbească în A douăsprezecea noapte:

Ce este dragostea? Nu e nimic în urma ei;

Mirtul prezentului e și râsul de azi;

Ce va veni este încă nesigur:

În viitor nu știm ce va mai fi.

Așadar, vino și mă sărută, dulceața mea Tinerețea este o substanță care nu durează.

Martha întoarse spre el o privire serioasă:

— N-o să fie ușor, nu-i așa, dragul meu?

— Nu, Marthy, vom întâmpina greutatea la care nici nu ne putem gândi acum. Dar vom rescrie ultimul vers al bufonului: „Dragostea este o substanță care dăinuie”.

SUFLETUL CARE TÂNJEȘTE.

Allgemeine Krankenhaus, unde Sigmund Freud avea să-și petreacă următorii trei sau patru ani, se extinsese treptat-treptat. Mai întâi, pe locul acesta fusese construită o casă a săracilor în 1693, cu o sută nouăzeci de ani mai înainte, prima curte fiind cunoscută sub numele Der Grosse Hof. În 1726 clădirea a fost completată cu a doua curte, lipită de prima, Curtea căsătoriei și a văduvelor. În următoarea jumătate de secol au fost construite o duzină de alte clădiri: Curtea bolnavilor, Curtea gospodăriei. Curtea meșteșugarilor, Curtea studenților... Împăratul Josef al II-lea, un idealist și un vizionar, călătorise incognito prin Europa și, în 1783, hotărâse ca Grossarmenhaus, Casa mare a săracilor, să fie transformată într-un spital principal, după modelul celui de la Paris, Hôtel de Dieu. Acesta trebuia să fie dotat cu cele mai recente cuceriri în domeniul medical. Curțile au fost reconstruite și modernizate, s-au amenajat canale de scurgere și grupuri sanitare, coșurile au fost mutate din centrul camerei, s-au instalat bucătării, s-au lărgit ferestrele, spațiul alocat pentru fiecare pat a crescut la un metru și jumătate. Toate reziduurile ce proveneau de la spital urmau să fie arse într-un spațiu special amenajat, în imediata lui apropiere. Era interzis să se arunce animale moarte în pârâul Alser care curgea în apropiere. Infirmierele urmau să dea de mâncare bolnavilor

aflați în carantină numai printr-o fereștrucă.

Școala de Medicină a Universității din Viena a fost mutată și ea aici, și Allgemeine Krankenhaus și-a început ascensiunea spectaculoasă, devenind unul dintre cele mai vestite centre de tratament și cercetare din lume. Profesorii săi se numărau printre cei mai respectați oameni din Imperiul Austro-Ungar, iar spitalul și-a câștigat o faimă deosebită datorită cercetărilor științifice strălucite care se făceau în laboratoarele sale.

Spitalul General s-a transformat într-o comunitate de sine stătătoare. O duzină de clădiri mari, rectangulare, adăposteau cele douăzeci de departamente, paisprezece institute și clinici, fiecare având o curte frumoasă și îngrijită. Curțile erau legate între ele prin tunele cu arcade care străbăteau clădirile, întreaga suprafață de două sute cincizeci de acri fiind înconjurată cu un zid solid de piatră care o separa de lumea de afară. Apa era adusă aici de la Semmering, din creierul munților, prin conducte speciale. La fiecare etaj exista apă curentă. Alimentele, deși contractate cu persoane din exterior, se pregăteau în bucătăriile spitalului. Se amenajase o cameră de lectură pentru doctori și o bibliotecă de împrumut pentru cei douăzeci și cinci de mii de pacienți care ocupau pe parcursul unui an cele două mii de paturi. Curțile erau iluminate cu lămpi cu gaz aerian, invențiile mai recente, ca electricitatea și telefonul, fiind utilizate numai cu caracter experimental. Füllöfen, sobele de gătit, încălzeau saloanele în timpul iernii. Vara, partea superioară a geamurilor putea fi înclinată, spre a permite o mai bună aerisire. Există o capelă catolică și, în Curtea a Șasea, o sinagogă de formă octogonală pentru medicii și pacienții evrei. În Curtea a Patra există o baie cu camere separate pentru băi la cadă și băi de aburi. Toate saloanele aveau mici bucătării pentru pregătirea ceaiului și, la o distanță destul de mare ca să împiedice infiltrarea mirosurilor neplăcute, closete cu apă curentă. Saltelele de paie, neigienice, din anii precedenți fuseseră înlocuite cu altele din păr de cal care putea fi schimbat, astfel că în permanență acestea erau netede și tari. Rata mortalității scăzuse considerabil, reprezentând doar paisprezece la sută. Taxele de

spitalizare variaua între patru guldeni pe zi (un dolar și șaiszeci de cenți) pentru pacienții de clasa întâi și șapte cenți pe zi pentru cei din pătura mijlocie, în cazul săracilor asistența fiind gratuită. În regulamentul de funcționare al saloanelor de maternitate, unde se formau moașele și doctorii mamoși, se prevedea achitarea unei taxe de treizeci și șase de cenți pe zi pentru cameră, masă și asistență la naștere.

În încăperea aflată deasupra sălii de operații a dr. Theodor Billroth domnea o atmosferă tensionată. Sala se afla la etajul al doilea al Clinicii de chirurgie care dădea spre Curtea întâi și avea o friză grecească ce separa masa de operații de amfiteatrul în pantă. Sigmund se oprise la oficiul central ca să se înregistreze pentru curs și găsisese amfiteatrul pe trei sferturi plin. Chirurgii din Viena se adunaseră să-l privească pe profesorul Billroth efectuând a doua testare a noii sale descoperiri: rezecția. Se știa de multă vreme că omul poate să trăiască chiar dacă i se taie o mână sau un picior. Războiul dovedise în repetate rânduri acest lucru. Dar nu se știa că se poate tăia o parte din intestin care conține o tumoră, că se pot lega după aceea capetele intestinului la loc, fără ca viața omului să fie periclitată.

Sigmund se apropie de un grup de vreo douăzeci de doctori care ședeau pe pervazul ferestrei sau stăteau în picioare pe treptele de dincolo de friză. În cele treizeci de ore de curs de chirurgie clinică cu Billroth învățase foarte multe despre patologie, dar foarte puține despre chirurgie. Pe de-o parte, fusese greșeala lui: nu intenționase niciodată să opereze pacienți. Pe de altă parte, greșise însuși Billroth care anunțase: — Este inutil să se facă cursuri speciale de chirurgie pentru studenți. Operațiile tipice le sunt demonstrate și explicate pe cadavre. Pot, de asemenea, să le vadă la clinică.

Toată lumea îl considera pe Billroth un conferențiar strălucit. Holurile erau întotdeauna ticsite când ținea el curs, însă Sigmund nu avusese ocazia să-l cunoască personal pe Herr Professor. Acum, când se pregătea pentru practica generală, era absolut necesar să învețe să opereze. În anumite cazuri urgente, viața pacientului poate să depindă de priceperea lui de

a ține în mână bisturiul și scalpelul. Nu avea de ales dacă voia să devină un doctor bun, și aceasta era dorința lui arzătoare.

Profesorul Billroth contribuise la transformarea chirurgiei dintr-o meserie practică de bărbierii orașelor într-o artă care presupunea precizie și o documentare sistematică. Fusese, de asemenea, primul care avusese curajul să publice rapoarte asupra operațiilor sale. Întrucât chirurgii pierdeau mai multe vieți decât reușeau să salveze, rapoartele nu constituiau o lectură prea plăcută, însă Billroth insistase.

— Eșecurile trebuie să fie cunoscute și asumate imediat în public, fără ca vreunul dintre noi să încerce să-și mușamalizeze greșelile. Avem mult mai mult de învățat dintr-un caz nereușit decât dintr-o duzină de operații încheiate cu succes.

În cartea pe care o publicase cu șase ani în urmă, în 1876, criticase cu asprime metodele medievale care se mai utilizau în școlile medicale și propusese un plan de reorganizare. Cele cinci pagini difuzate gratuit din această lucrare reprezentaseră o lovitură cruntă dată armoniei cu greu dobândite în interiorul Școlii de Medicină. Sub titlul Tipuri de studenți. Evreii din Viena, Billroth scrisese: „S-a spus pe drept cuvânt că la Viena sunt mai mulți studenți săraci decât oriunde altundeva și că aceștia trebuie să fie ajutați să facă față cerințelor vieții de zi cu zi, atât de scumpă la Viena. Da, dacă ar fi vorba numai de sărăcie!... Există tineri, cei mai mulți evrei, lipsiți de mijloace materiale, care vin la Viena din Galiția și din Ungaria cu convingerea nebunească că pot să câștige bani la Viena făcând pe profesorii, luându-și mici slujbe la bursă, la poștă sau la telegraf... și studiind în același timp medicina... De regulă, un negustor evreu din Galiția sau din Ungaria care câștigă abia atât cât să nu moară de foame are un fiu cu o înzestrare intelectuală medie. În ciuda nenumăratelor dificultăți, pentru satisfacerea vanităților mamei, acesta este trimis la școală, unde își ia cu mare efort examenul final. Apoi vine la Viena neavând nimic altceva decât hainele de pe el... Astfel de oameni sunt total nepotrivți pentru o carieră științifică...”

Acestea erau declarațiile care îl revoltaseră atât de tare pe

profesorul Brücke. Până acum, chiar dacă existase în formă latentă, antisemitismul nu fusese exprimat fățiș. Evreii și ne-evreii se amestecau liber la toate nivelurile intelectuale, artistice și științifice, uneori chiar și pe plan social. Atacul public al lui Billroth, al doilea provenit dintr-o sursă oficială după ce împăratul Leopold I îi forțase pe evrei să iasă din Orașul Vechi, în anii 1669-1670, și să se mute dincolo de Donau Kanal, în ceea ce avea să devină ulterior Districtul Doi, făcea să renască vechile prejudecăți.

Theodor Billroth voise să devină muzician, însă părinții lui îl convinseseră să urmeze medicina. Cel mai apropiat prieten al său era Johannes Brahms. Compozitorul interpretase multe dintre partiturile sale acasă la Billroth. Pasiunea pentru muzică a profesorului Billroth evidenția asemănarea dintre el și profesorul Brücke: pe jumătate om de știință, pe jumătate artist.

În clipa de față, cei șapte asistenți și profesori Extraordinarius ai lui stăteau în cerc în jurul pacientului și așteptau sosirea șefului. Ferestrele erau închise ca să-i apere de arșița zilei de august și în încăperea domnea o atmosferă de liniște reverențioasă, toți ochii fiind ațintiți spre ușă. Sigmund se obișnuise cu mirosurile de spital în zilele lui de studenție.

Și iată că dr. Billroth își făcu apariția – un bărbat chipeș de cincizeci și trei de ani, cu o barbă scurtă, căruntă și ochelari fără rame, așezați jos, pe nas. Asistenții lui luaseră poziția de dreپți, studenții și chirurgii invitați stăteau și ei tot în picioare, dar atitudinea lor era mai puțin militărească. Billroth, care fusese adesea solicitat să opereze împărați, regi și potențați din Turcia, Rusia și din Orient, era îmbrăcat cu haine scumpe. Sigmund auzise că Billroth câștigă o sută de mii de dolari pe an. Spitalul, sălile de operație și echipamentul, asistenții și tinerii profesori stăteau la dispoziția lui, fără ca acest lucru să-l coste vreun ban. Billroth avea și spitalul său particular. Asistenții lui Billroth de la Krankenhaus câștigau treizeci și șase de dolari pe lună, iar profesorii Extraordinarii o sută șaiszeci, deși mulți dintre aceștia din urmă erau oameni între două vârste, care aveau familii de întreținut. Și nu li se

permitea să practice în particular medicina fără consimțământul lui Billroth. Acesta le dădea voie din când în când să facă câte o operație pe cont propriu, obținând astfel un onorariu suficient – gândea Sigmund – ca să nu se lase cuprinși de disperare.

Dr. Billroth își suflecă mânecile costumului de stofa englezească. Nu accepta halate albe în sala lui de operații, întrucât avea impresia că acestea îi fac pe chirurghi să arate ca niște bărbieri. Nimeni nu purta mănuși. Surorilor li se interzisese să intre în sală. Făcu semn cu capul către șeful personalului său, dr. Anton Wölfler; acesta ridică raportul pe care îl ținea în mână și citi cu voce tare, fără inflexiuni:

— Pacientul este Josef Mirbeth. Vârsta – patruzeci și trei de ani. Se pare că a băut acid nitric dintr-un pahar de votcă, crezând că este limonadă. Simptome: nu poate înghiți decât lichide. Vomită tot ce îngurgitează. Presiune puternică în zona stomacului și dureri de spate. Diagnostic: tumoră stomacală.

Unul dintre asistenți acoperi fața pacientului cu șase straturi de tifon. Peste tifon începu să picure cloroform. Billroth făcu o incizie frumoasă, paralelă cu coastele, o tăietură de treizeci de centimetri lungime, la doi centimetri sub ombilic. Tăie vasele de sânge dintre stomac și intestin. În felul acesta, stomacul se eliberă, devenind mobil. Asistenții strânseseră vasele de sânge cu ajutorul clamelor și aplicară retractoare pe rană, ca s-o mențină deschisă. Alții tamponau sângele, deși Sigmund era surprins să constate cât de puțin curgea. Billroth făcea ample comentarii pe măsură ce opera și un asistent le nota în foaia de observație a bolnavului, sub un desen precis al inciziei.

Băgând mâna sub stomacul și duodenul care acum pluteau libere, Billroth reuși să le taie ușor cu scalpul. Văzu imediat o panglică albă, care se întindea ca un evantai din pilor. Se opri brusc, ridică fruntea și se adresă celor din încăpere:

— Am greșit. Nu este o tumoră, nici o cicatrice din cauza acidului. Duodenul s-a îngroșat în așa măsură, încât prin el nu mai poate trece decât un ac. Va trebui să tăiem zece centimetri de stomac și de duoden.

În timp ce asistentul continua să picure cloroform pe

straturile de tifon, Billroth operă obstrucția. Întrucât deschizătura duodenului era de două ori mai îngustă decât cea a stomacului, Billroth sutură mai întâi jumătate din stomac, înainte să potrivească cele două deschizături. Apoi le sutură la un loc, având grijă ca legătura să fie perfect etanșă, pentru ca mâncarea sau lichidul să nu se poată scurge pe acolo. După aceea închise incizia cu legături de mătase.

Operația se încheiase. Durase o oră și un sfert. Secțiunile îndepărtate prin operație fuseseră puse într-un borcan, pentru laboratorul de patologie. Billroth se spală pe mâini cu o soluție de biclorid. Cel mai tânăr asistent îi întinse un prosop. Billroth se șterse pe mâini, își trase mânecile costumului său de stradă care rămăsese neatins, se înclină ușor în fața personalului și a publicului și ieși maiestuos din încăpere.

Printre doctori și studenți se stârni un murmur de admirație. Aceștia părăsiră sala, lăsându-i acolo numai pe membrii personalului lui Billroth și un grup de vreo zece studenți la chirurgie, printre care și Sigmund, strânși în cerc în jurul mesei de operație. Asistentul șef al lui Billroth, Wölfler, se pregătea să opereze următorul pacient, care avea un abces la cap, dureri la un șold și nu putea mișca un picior.

— Nu știu dacă este vreo legătură între abcesul de la cap și imobilitatea piciorului. Vom face o puncție în genunchi și vom înlătura puroiul.

Scoaseră lichidul gălbui, apoi cauterizară rana și bandajară piciorul. Sigmund se duse acasă, în Kaiser Josef-Strasse să ia masa de prânz, regretând că nu va mai vedea nimic din vrăjitoriile lui Billroth timp de câteva luni, căci profesorul pleca în vacanță, în Italia, unde urma să se întâlnească cu prietenul său, Brahms.

Ca aspirant la chirurgie, dr. Sigmund Freud avea să lucreze în salon de la opt la zece dimineața, apoi de la patru la șase după-amiaza și să citească de la zece la miezul nopții. Foile de observație ale pacienților trebuiau ținute la zi. În orele de serviciu trebuia să citească literatura de specialitate din domeniul chirurgiei, inclusiv articolele care apăreau în revistele medicale, și să participe la toate operațiile. Sala de operații

avea să devină cartierul lui general: o cameră mare, plăcută, inundată de soarele verii care pătrundea prin ferestrele înalte ce dădeau spre Curtea Întâi, unde convalescenții, în halatele lor albastre cu dungi se puteau plimba la umbra teilor.

Întorcându-se în după-amiaza aceea în salon să-și facă orele de gardă, descoperi că pacientul lui Billroth, Josef Mirbeth, avea amețeală, însă susținea că durerea de stomac îi dispăruse. Sigmund era uluit de viteza de recuperare și de faptul că nu avea decât foarte puțină febră.

Următorul pacient era o femeie, Maria Gehring, în vârstă de cincizeci de ani, care suferise o operație de cistosarcom la sân. În patul alăturat stătea Lenasse Anton, de șapte ani, care rămăsese cu un picior mai scurt din cauza unei operații anterioare, iar acum trebuia să i se fractureze din nou piciorul pentru a fi îndreptat.

Urma Jakob Kipflinger, patruzeci și cinci de ani, cu brațul umflat și infectat. Printre ei se aflau și pacienți considerați inoperabili, care erau trimiși acasă să-și aștepte moartea.

Sigmund nu avea voie să mănuiască bisturiul, însă făcea alte operațiuni: ștergea rănilor, aplica clamele, bandajele. O dată plecat Billroth, personalul se relaxase, iar aspiranților li se permisesse să se apropie de pacient ca să vadă cum se folosește fiecare instrument chirurgical. Se crease o atmosferă de camaraderie foarte plăcută, mai ales între tinerii necăsătoriți care își și stabiliseră o Stammtisch la o cafenea din apropiere unde luau masa de seară.

Pacienții aflați în grija lui Sigmund se simțeau bine. Unul după altul erau trimiși acasă, toți cu excepția lui Mirbeth, care începuse să aibă complicații la patru zile după operație. Refacerea lui avea o importanță deosebită pentru tot departamentul. Sigmund îi acordase îngrijiri speciale, însă în cea de-a șasea zi, Mirbeth deveni semiconștient. Tușea de câteva zile, dar lucrul acesta nu părea să îngrijoreze pe nimeni. Acum avea febră mare și pulsul i se accelerase. Sigmund cercetă foaia de observație. Fiecare amănunt era înregistrat cu precizie, inclusiv faptul că Mirbeth începuse să sufere de dureri acute de stomac.

Veni miezul nopții, dar nu se putea dezlipi de lângă patul pacientului. Doi dintre asistenții lui Billroth se aflau și ei acolo. Încercară să aplice tratamentul uzual – împachetări reci, însă Mirbeth se stingea rapid. Muri la ora trei dimineața. Sigmund avea senzația unei pierderi personale.

Se întoarse la spital în dimineața aceea înainte de ora opt ca să stea de vorbă cu dr. Wölfler, un bărbat în vârstă de treizeci și doi de ani, cu mustața și barba frumos ajustate. Era un chirurg talentat, așa cum putuse să-și dea seama Sigmund urmărindu-l în timpul operației prin care reparase buza de iepure a unui copil, îndepărtase din orbită ochiul canceros al unui bărbat, efectuase o operație ginecologică prin care parcă tăiasse jumătate din abdomenul femeii.

— Herr dr. Wölfler, se va face o anchetă asupra cauzelor care au determinat decesul lui Josef Mirbeth?

— Nu este indicat, Herr Kollege. Cadavrul va fi trimis la autopsie, dar nu vom cere nici un raport.

— Atunci cum vom ști dacă pacientul a murit de peritonită, de pneumonie sau din cauza refacerii ocluziei intestinale?

— Dr. Freud, aici moartea nu este privită ca un lucru simplu, însă ea prezintă o mulțime de aspecte ce ne scapă de sub control. Așa cum ai văzut, Herr Mirbeth ar fi murit oricum până în momentul de față prin înfometare. Consideră operația ca un câștig, pentru că ne-a oferit încă o experiență în explorarea interiorului stomacului și al duodenului. Probabil că vom pierde primele o sută de cazuri. Dar între timp tehnica se va perfecționa și chirurgii din întreaga lume vor reuși să efectueze operația cu succes.

Sigmund plecă ușor capul.

— Vreau să vă mulțumesc, Herr Doktor, pentru că ați avut răbdare cu mine, spuse el.

Însă ieșind din salon și văzând patul lui Mirbeth gol, își spuse: „Cum o să publice Billroth rezultatele acestui caz «fără a înfrumuseța rezultatele», ca să folosim propriile lui cuvinte, dacă nu încercăm să aflăm unde se ascunde greșeala în cazul lui Mirbeth. Avem diagrame amănunțite ale operației și însemnările din foaia de observație, dar ce i-a provocat, de fapt,

moartea?”.

Pentru un bărbat care n-a fost niciodată îndrăgostit, gelozia este un domeniu la fel de obscur ca și fața nevăzută a Lunii. Era disperat, căci nu și-ar fi închipuit niciodată că poate fi devorat de simțul proprietății. Primul incident avusese loc cu două zile înainte de vizita lui la Mödling. Trecând pe la familia Bernays, o găsisse pe Martha lucrând la niște partituri pentru Max Mayer, un văr mai în vârstă la care ținea foarte mult. Privind-o cum se apleca fericită peste foile de hârtie, se simți cuprins de un val de gelozie: „E prea târziu. Îl iubește pe Max. Nu am nici o șansă. Am s-o pierd...” Se oprise apoi brusc. „Ho, ho! Nu face decât să pregătească un album pentru un văr de-al ei din Hamburg. Nu iubește încă pe nimeni. O să te iubească pe tine; dar ia-o încetișor. N-o lăsa să vadă că te porți ca un prost.”

Al doilea episod reprezentase o izbucnire fățișă. Logodna dintre Martha și Sigmund era la fel de secretă pentru tinerii lor prieteni ca strălucirea soarelui de iunie pe cer. Fritz Wähle, pictor și vechi prieten al lui Sigmund, îi adusese Marthei mai multe cărți de istorie a artei ca să le citească și să le discute apoi împreună. Deși Fritz era logodit cu verișoara Marthei, Elise, Sigmund era neliniștit.

— Fritz, artiștii și oamenii de știință sunt automat rivali. Artăta îți oferă o cheie cu care să deschizi inimile femeilor, în timp ce noi stăm neajutorați în fața citadelei.

După discuția aceea îl evitase sistematic pe Fritz. Ignaz Schönberg îi luă pe amândoi să bea cafea la cafeneaua Kurzweil. Wähle mesteca în cafeaua lui Grosse Braunen de parcă ar fi fost o supă de vită deasă cu fulgi de ovăz.

— Sig, dacă n-o faci fericită pe Martha, am să te împușc și după aceea mă împușc și pe mine.

Stingherit, Sigmund râse, de fapt scoase câteva note artificiale, care avură darul să-l scoată din sărite pe Wähle.

— Râzi, nu-i așa? Dacă îi scriu Marthei și o sfătuiesc să te părăsească, așa va face.

— Ascultă, Fritz, nu mai ești profesorul Marthei și nu poți să-i dai nici un fel de instrucțiuni, în nici o privință.

— Asta rămâne de văzut. Herr Ober, adu-mi te rog hârtie și un toc.

Înfierbântat, Fritz așternu la repezeală câteva rânduri. Sigmund îi smulse hârtia din mână și văzu că Fritz scria fraze la fel de pasionate ca și cele pe care i le trimitea el însuși Marthei. Fritz era îndrăgostit de Martha, nu de verișoara ei, Elise! Rupse hârtia în bucățele.

Fritz ieși ca o furtună din cafenea. Sigmund dormi puțin în noaptea aceea. Oare Martha îl încurajase pe Fritz? Înfierbântat, îi scrisese o scrisoare: „Sunt plămădit dintr-un material mai dur decât el și când ne vom înfrunta va descoperi că nu suntem egali”. Era logodit cu Elise „dar numai în logică contradicțiile nu pot coexista; în sentimente stau foarte fericite unele alături de altele... și cel mai puțin sensibili la asemenea contradicții sunt artiștii, oameni care nu au prilejul să-și supună viața interioară unui control riguros al rațiunii”.

Exercitând propriul „control riguros al rațiunii”, îi spusese Marthei că va trebui să rupă relațiile cu Fritz. Orice altă soluție era inacceptabilă pentru el. Martha refuză. Îi răspunse că prietenia ei cu Fritz dăinuia de mult și ar fi fost o cruzime să-i pună capăt. Avea dreptul și ea la o prietenie nevinovată, așa că îi scrisese lui Fritz pentru a-l asigura că nimic nu se schimbase. Sigmund știusese că Martha Bernays este o fire independentă. Îl prevenise ea însăși că oamenii blânzi pot avea o voință de fier. Pe atunci îi plăcuse ideea, însă acum, văzând-o că se opune voinței lui, trecea prin chinuri, îndoieli și crize de furie. Cum putea Martha să-l iubească cu adevărat dacă nu-i respecta dorințele într-o chestiune fundamentală ca aceasta?

Străbătea străzile încercând să-și verse năduful asupra pietrelor de pavaj. Fierbințeala soarelui de vară, chiar și la această oră târzie a după-amiezei, transformase orașul într-o căldare și arterele erau pustii. Sudoarea îi șiroia pe față și, când ajunse acasă, așternu pe hârtie o scrisoare plină de proteste furtunoase, fără să se cruțe nici pe sine, nici pe logodnica sa de nici una din rafalele vijeliei care se dezlănțuiseră în sufletul lui lipsit de experiență. Ar fi trebuit să-și ascundă simțămintele față de Martha? Dar în condițiile astea, cum s-ar

mai putea stabili între ei o relație permanentă? Căzuseră de acord să fie absolut cinstiți unul față de celălalt și să-și împărtășească tot ceea ce gândeau și simțeau mai curând ca doi buni prieteni decât ca niște îndrăgostiți. În ceea ce-l privește, Sigmund remarca: „Eu sunt cel oare am insistat în problema asta. Nu pot să trăiesc altfel. Dar când am făcut această sugestie, eram eu oare conștient de suferințele pe care le implica?” Îi mărturisea Marthei fără să se rușineze: „Îmi pierd mințile. Dacă aș avea puterea să distrug întreaga lume, inclusiv pe noi doi, și s-o recreez de la început, chiar și cu riscul de a nu mai putea să mă creez pe mine și pe Martha, aș face lucrul acesta fără ezitare”.

Ceea ce-l neliniștea cel mai mult era faptul că scrisorile făceau patru zile pe drum. În momentul în care lui îi trecuse deja criza, Martha abia afla de chinurile ce-i sfâșiaseră sufletul. Își ierta aceste treceri bruște de la o stare la alta numai pentru că recunoștea în sinea lui, nu însă și față de Martha, că el și sora lui Rosa „aveau o oarecare înclinație spre neurastenie”.

Se întoarse în salonul de chirurgie ca să vadă trupurile în suferință, chircite, deformat, aduse pe masa de operații. Unele cazuri erau simple, ca acela al lui Johann Smejkal, în vârstă de optsprezece ani, căruia i se remodelaseră picioarele cu ghips de Paris. Altele se dovedeau complicate, durau patru sau cinci ore – excizia abceselor din zona anală a lui Rupert Hipfel; îndepărtarea gușei lui Walburga Gorig, retezarea unei părți din maxilarul lui Johann Denk.

Sigmund avea grijă de pacienții din cele câteva saloane ce-i reveneau în timpul celor două schimburi cât făcea de serviciu. „Ca să fim sinceri, îmi spunea el, nu am prea multe de făcut: să țin rănile uscate, să controlez temperatura pacienților, să cer să se schimbe bandajele și medicația, să înregistrez evoluția pacientului în foaia de observație.” Era instruit de chirurgi excelenți, însă cu cât privea mai de aproape, cu atât devenea mai conștient de lipsa lui de vocație pentru arta chirurgiei. Vor mai trece doi ani întregi, pe parcursul cărora va opera pe cadavrele de la secția de disecții, până când i se va da voie să opereze pe pacienți. În fond, nu ar fi mai bine ca, după ce va

începe să practice, să transporte în cea mai mare grabă un pacient care ar avea nevoie de operație la un chirurg calificat? La aceeași convingere ajunsese și cu șase ani mai devreme.

Nu existau cursuri obligatorii pentru aspiranți care candidau la un post la Allgemeine Krankenhaus. Tânărul doctor se putea înscrie la orice specialitate în care dorea să se perfecționeze și rămânea acolo cât credea de cuviință. Nu-i spunea nimeni spre ce disciplină să se îndrepte ulterior. Era de așteptat că va trece pe la toate departamentele astfel încât să poată face orice – de la aducerea pe lume a unui prunc până la curățarea unei plăgi. Dar nimeni nu verifica și nu se interesa de acest lucru. Doctorul era stăpân pe acțiunile sale.

Se hotărî să rămână acolo două luni încheiate. O perioadă mai scurtă i-ar fi confirmat înfrângerea și ar fi reprezentat, totodată, un afront față de profesorul Billroth și personalul acestuia. După ce luă această hotărâre se împacă cu situația, tot așa cum se întâmplase și în anii studenției, când descoperise că nu are talent pentru chimie. Omul trebuia să-și recunoască limitele și să se orienteze spre domeniile unde putea să-și pună în valoare capacitatea.

Cu toate acestea, era dezorientat.

Îi scrise Marthei cât de sumbru i se părea viitorul, cu șirul neîntrerupt de ani de muncă, cei mai mulți fără nici un folos pentru el, pe parcursul cărora va încerca să supraviețuiască departe de ea. Părea imposibil să se propulseze mai sus pe scara socială în condițiile structurii înghețate în care un singur om putea să ajungă în fruntea unei clinici, a unui institut sau departament, toți ceilalți fiind condamnați să rămână niște obscuri cai de tracțiune. Nu puteai scăpa din această închisoare academică și administrativă decât într-un singur fel – s-o abandonezi și să te apuci de ceva nou în altă parte. Se întreba dacă Martha ar fi de acord să-l urmeze în Anglia după ce se vor căsători. În timpul vacanței pe care o petrecuse acolo cu frații săi vitregi, medicina engleză, spitalele și școlile din Anglia i se păruseră mai puțin stratificate; „osificate” acesta era cuvântul pe care îl folosisese la vremea respectivă. Fusese impresionat de felul în care trăiau Philipp și Emanuel: ca niște

gentlemenii manierați, în case mari, confortabile, în stil Tudor. În fond, de ce n-ar putea și el să devină gentleman englez, să poarte costume bine croite, în locul jachetei gri, fără nici o formă, și a pantalonilor veșnic boțiți. Tinerii doctori și oameni de știință constituiau o adevărată binefacere pentru medicina britanică, cu condiția să fie bine pregătiți în meserie. Iar Anglia, ca și întreaga Europă de altfel, privea cu admirație realizările școlii medicale vieneze.

„Am putea fi independenți. Anglia știe ce înseamnă independența. Practic, a creat-o pentru fiecare individ în parte. Sau, cel puțin, a recreat-o pornind de la greci.”

Martha începuse să se obișnuiască cu stările lui contradictorii, zborul neîngrădit al speranței dintr-o scrisoare alternând cu deprimarea în următoarea. Îi răspundea consolându-l cu afecțiune, reușind să mențină un ton egal, în ciuda celor o jumătate de duzină de pagini cu scris tumultuos care soseau aproape în fiecare zi semnate „al tău credincios Sigmund”. Epuizase de mult rezerva de plicuri pe care își scrisese adresa.

Spre sfârșitul lui august începu să aibă dureri în gât. Când simți că abia mai poate să vorbească și să înghită mâncarea, îl rugă pe unul din asistenții lui Billroth să-l examineze.

— Bineînțeles că te doare. Este un caz de angină Ludwig. Infecția a început să se strângă sub formă de abces în apropierea amigdalelor. Lasă-mă mai bine să ți le scot înainte ca infecția să se răspândească.

Îl însoți în sala de operații pe prietenul lui care luă un cuțit sterilizat și i-l vârî cu îndemânare în gât. Durerea era atât de intensă încât, incapabil să strige, izbi cu mâna în masa de lemn la care stătea. Perla se desprinse din inelul dăruit de Martha și se rostogoli în colțul opus, sub un dulap. Mai speriat de această întâmplare decât de cuțitul chirurgului, Sigmund sări în sus, se lăsă în genunchi în fața dulapului și își recuperă perla. Chirurgul exclamă:

— Văd că am scos două bijuterii dintr-o singură lovitură!

Sigmund zâmbi binevoitor ținând strâns perla în mâna stângă. Se duse acasă și se urcă în pat cu febră și cu o stare

generală mizerabilă.

Se refăcu în câteva zile, însă își dădu seama că ceva continuă să-l preocupe. Mai avea ceva în gât. Perla. Îi scrisese Marthei: „Răspunde-mi pe onoarea și pe conștiința ta dacă joia trecută la ora unsprezece erai mai puțin îndrăgostită de mine, ori mai agasată din cauza mea sau chiar necredincioasă, așa cum se spune în cântec”...

Profită de ocazie ca să-i mărturisească cât de mult îi simte lipsa.

„o durere înfricoșătoare nu e deloc cuvântul potrivit, așa spune mai degrabă nefirească, monstruoasă, înspăimântătoare, gigantică; pe scurt, un dor indescriptibil de tine.”

Martha se întoarse la începutul lui septembrie, după o absență de aproximativ trei luni. Dacă vara n-o maturizase, scrisorile furtunoase ale lui Sigmund o făcuseră din plin. Idila pură începea acum să-și arate fisurile. Sigmund recunoscuse că el purta întreaga răspundere pentru îndepărtarea lor. Când cheltuisese ultimul gulden ca să-i facă un cadou, Martha îl luase la rost în scrisoarea de răspuns, acuzându-l de extravaganta. Sigmund răspunse ca un soț ofensat: „Martha trebuie să înceteze să mai spună așa de categoric: «nu trebuie să faci asta!»», și o informă, în continuare, incapabil să-și reprime simțul proprietății, că nu mai era o fiică sau o soră mai mare, ci o tânără iubită.

„Când ai să te întorci ai să vii înapoi la mine, înțelegi, oricât s-ar revolta sentimentele tale filiale... căci s-a împământat încă din vremuri imemorabile datina ca femeia să-și părăsească mama și tatăl și să urmeze bărbatul pe care și l-a ales. Nu trebuie să fii prea aspră, Martha. Nici o altă dragoste nu se compară cu a mea.”

Își dăduse arama pe față: voia să fie stăpânul, iar ea urma să devină o Hausfrau docilă. Numai că nu o cunoștea încă foarte bine pe iubita lui. Aceasta îi răspunse pe un ton tăios, iar el avu bunul-simț să recunoască în sinea lui că meritase un asemenea tratament.

Aceste ciorovăieli nu le răniseră însă dragostea, așa cum avea

să afle în după-amiaza de după întoarcerea ei, când se plimbară mâna-n mâna ca să vadă ce se mai construise nou pe splendida Ringstrasse. Însoțiți de Eli, Minna și Ignaz, se îndreptară spre Verbindungs Eisenbahn, intrară în Stadtpark, cu ulmii și frasinii lui înalți, o luară pe o cărare care trecea printre arbuști deși, ducând spre o poiană largă, verde, unde vienezii beau cafea și ascultau orchestra în zilele de duminică.

Actuala Ringstrasse fusese timp de patru sute de ani zidul înalt de fortificație care înconjura Orașul Principal și șanțul cu apă al acestuia. Dincolo de acesta se aflaseră platourile de instrucție ale armatei. Atât timp cât zidurile rămăseseră neclintite, Viena era un fel de închisoare. Orașul interior, Innere Stadt, semăna cu o cetate medievală înconjurată cu ziduri. Armata austriacă acorda o mare importanță acestor ziduri, menite să-i protejeze pe locuitorii din clasele superioare, prospere, din interiorul orașului împotriva muncitorilor care locuiau în suburbii.

Împăratul nu fusese de acord cu acest raționament. În decembrie 1857 decretase desființarea fortificațiilor Orașului Interior, precum și a șanțului înconjurător. Procesul fusese lung și anevoios. În decurs de cinci ani abia au fost date jos zidurile, umplute șanțurile și nivelate pantele din jur. Dar în 1865, Ringstrasse căpătase aspectul actual, cu deschiderea în formă de potcoavă spre Donau Kanal, unde se aflau blocuri de locuințe cu aspect de palate și splendida clădire a Operei. Bulevardul larg, mărginit de copaci impunători, parlamentul alb ca o Acropole, primăria în stil neogotic și universitatea nouă, grădinile publice pline de tei care înmiresmau aerul în luna iunie și trandafiri ce înfloreau toată vara până toamna târziu, toate acestea făceau din Viena unul dintre cele mai moderne și mai frumoase orașe din lume. Pentru vienezii, Ringstrasse era la fel de magnific ca Champs-Elysees pentru parizieni. Această arteră deveni simbolul Imperiului Austro-Ungar, cel care avea să conducă întotdeauna o bună parte din lumea occidentală.

Se lăsase amurgul. Laternenanzünder aprindeau lămpile cu gaz de pe stradă. Cu niște bastoane lungi deschideau mai întâi

ușița de sticlă închisă cu un cârlig, dădeau apoi drumul jetului de gaz, apropiiau bastonul cu flacăra de jet și după aceea îl reduceau. În final închideau ușița și se îndreptau spre următoarea lampă.

— Știi, Sigi, exclamă Martha, după câteva luni petrecute în orașul meu, am descoperit că mi-a fost tare dor de Viena.

— M-ai inclus și pe mine în acest raționament?

Sigmund o sărută cu dragoste.

— Cu riscul de a amesteca metaforele, o să-ți spun că, după părerea mea, o relație de prietenie e ca o corabie care merge pe o mare bântuită de furtună. Experiența câtorva furtuni le va întări mateloților convingerea că nu va fi scufundată de prima pală de vânt.

Martha se opri brusc lângă un castan.

— Eu am rău de mare pe vreme furtunoasă. N-am putea oare să ne păstrăm forțele pentru a-i înfrunța doar pe dușmani? Mi se pare atât de absurd să te lupți cu omul iubit. De ce nu stai pe punte să conduci corabia asta pe care mi-ai prezentat-o și să mă lași pe mine să fiu mecanicul? Ambii ofițeri sunt egali la bord, însă au răspunderi distincte.

Sigmund fu încântat de istețimea ei, însă se întunecă la față.

— Nici măcar nu știu spre ce port mă îndrept.

Martha își lipi capul de umărul lui.

— De ce ai fost așa de nemulțumit de eforturile tale din vara asta?

— Pentru că nu cred că am progresat suficient ca să justific irosirea a două luni; în perspectiva căsătoriei noastre, vreau să spun.

— Asta înseamnă că ideea căsătoriei începe să devină o povară pentru tine. Ar trebui să te gândești numai la terminarea studiilor.

— Probabil că sunt abătut pentru că nu știu spre ce secție să mă îndrept. Dermatologia este importantă pentru practica de generalist, dar nu mi se pare un domeniu prea atrăgător. Cel mai mult mi-a plăcut cursul profesorului Meynert, de psihiatric clinică, anatomie a creierului. Meynert a fost mulțumit de activitatea mea pe vremea când eram student și, în ce mă

privește, nutresc o admirație profundă față de el. A spus că pot să mă prezint imediat la cursul lui de pregătire. Pe de altă parte, circulă zvonul că profesorul Hermann Nothnagel a fost invitat să vină de la Universitatea din Jena și să preia clinica noastră de medicină internă. Dacă așa stau lucrurile, cred că o să aibă nevoie de asistenți...

Eli le făcu semn să se întoarcă. Martha murmură:

— I-am spus mamei că am de gând să te invit la cină.

— Știe ceva?

— Bănuiește.

— Și ce părere are?

— O ține una și bună: „De ce toți cei trei copii ai mei își aleg parteneri fără o lețcaie? Oare sărăcia e o virtute chiar atât de mare?”

Când auzi că Nothnagel fusese invitat oficial să vină la Viena, Sigmund trimise un mesaj soților Breuer și îi întrebă dacă poate să vină la ei de Jause împreună cu Martha. Se hotărâră să-i spună doamnei Bernays unde se duc, ca să scape de prezența unui însoțitor. Martha purta o rochie albastră de mătase, cu guler și manșete croșetate. Bănuia că Sigmund alesese casa lui Breuer ca model pentru propriul cămin. Și mai știa că va fi pusă și ea la încercare.

Mathilde Breuer nu avea nici pe departe asemenea gânduri. Îi invită pe Martha și pe Sigmund în sufragerie, unde masa fusese acoperită cu o față de masă curată. Aduse apoi platoul cu Guglhupf, prăjituri de ciocolată, iar când Josef coborî din laborator, se duse după platoul cu crenvurști. „Perechea de crenvurști” reprezenta un obicei vienez sacru și imuabil. Era de neconceput să se servească unul sau trei crenvurști, tot așa cum nu se putea vorbi de căsătorie în cazul unei singure persoane sau al unui grup de trei. Mathilde puse câte o pereche în fiecare farfurie, apoi tăie sforicica ce-i ținea legați doi câte doi, invitându-i astfel pe comeseni să se înfrupte din gustarea de după-amiază.

Mathilde era într-o formă splendidă – luna petrecută la Veneția îi alungase stările depresive. Martha abia dacă se atingea de mâncare. Ședea și asculta liniștită sporovăiala

veselă a celor trei vechi prieteni. Mathilde știa cât de greu îi vine unui nou-venit, în general, și unei tinere, în special, să se simtă în largul său printre oameni care se cunoșteau de multă vreme. Îi acordă, așadar, o atenție specială Marthei.

Când Sigmund îi povesti lui Josef despre numirea lui Nothnagel și despre speranțele sale de a-i deveni asistent, Josef lăsă capul într-o parte și zîmbi amuzat.

— Pentru un tânăr care s-a obișnuit cu rigorile practicii particulare, dai cam repede bir cu fugiții.

— Numai după ce mi se oferă prima ocazie!

Râseră cu toții și tensiunea se risipi. Apoi Josef spuse:

— Dar ai dreptate să te orientezi în direcția asta. Ia să vedem, cele mai vestite cărți ale lui Nothnagel, pe lângă primul lui Manual de Farmacologie, sunt Diagnosticul actual al bolilor creierului și Investigație experimentală a funcțiilor creierului. Dintre personalitățile Vienei, Meynert se bucură în cel mai înalt grad de aprecierea lui. Nu-ți rămâne decât să faci rost imediat de o scrisoare de recomandare din partea lui Meynert.

Profesorul Nothnagel abia se mutase în apartamentul său când Sigmund sosi cu o scrisoare din partea profesorului Theodor Meynert prin care îl recomanda pentru „lucrările lui valoroase de histologie” și își exprima speranța că va găsi răgazul necesar să stea de vorbă cu dr. Freud. Deși apartamentul mirosea încă a vopsea, sala de așteptare unde îl poftise servitoarea era frumos mobilată în cel mai autentic stil turingian. Profesorul Nothnagel, ca și profesorul Billroth, era un om norocos: ca director al unei clinici medicale universitare în loc de institut – ca în cazul profesorului Brücke – putea să practice și medicina în particular. Se spunea că rareori se întorcea acasă fără să găsească zece pacienți la ușa lui, care îi plăteau fiecare un onorariu de câte zece guldeni.

Pe pereți atârnavă fotografiile celor patru copii ai lui Nothnagel, iar pe un șevalet se afla un portret al soției acestuia care murise cu doi ani în urmă. Sub tablou fusese așezat un vas cu flori proaspete. După moartea soției sale, profesorul Nothnagel spusese: „Când ți-ai pierdut dragostea, nu-ți mai rămâne nimic altceva decât munca”. Admirator al lui Schiller, pentru care

femeile reprezentau obiect de adorație, considera că acestea trebuie protejate de lumea din afară, pentru ca să-și păstreze delicatețea și sensibilitatea. Respinsese categoric ideea de a li se permite femeilor să studieze medicina la facultățile unde preda el.

Hermann Nothnagel era un idealist, care obișnuia să le spună studenților săi: „Numai un om bun poate să fie un doctor bun”. Pe rafturile pe care își plimba acum Sigmund privirile se aflau edițiile clasicilor germani, greci și latini, romane englezești și un extraordinar set de Biblii în aramaică și greacă. Nu încăpea nici o îndoială că interesul lui Nothnagel pentru literatură era la fel de mare ca devotamentul profesorului Brücke pentru pictură și fascinația resimțită de Billroth în fața muncii. Sigmund se întreba: „Oare acești oameni se simt atât de profund atrași de artă datorită minții lor universale? Sau este vorba de aceeași facultate a intelectului concretizată printr-o imaginație bogată și o gândire avântată, capabilă să facă descoperiri în știință și să vibreze în fața frumosului artistic?”

Ușa de la capătul îndepărtat al încăperii se deschise și profesorul Nothnagel intră. Era îmbrăcat într-un costum negru, sobru, cu cămașă de mătase, cu butoni de argint și o cravată neagră de mătase care îi acoperea cea mai mare parte a plastronului cămășii. Avea capul și fața acoperite de un păr blond nisipiu, în aceeași nuanță cu pielea. Doi negi mari, unul pe obrazul drept, celălalt la rădăcina nasului, atrăgeau privirea din primul moment. Chipul său prietenos sugera genul de om pe care ți-ar plăcea să-l ai ca asociat.

— Domnule profesor Nothnagel, am fost rugat să vă transmit salutări din partea profesorului Meynert. Cu permisiunea dumneavoastră, aș dori să vă înmânez această scrisoare.

Nothnagel îi făcu semn lui Sigmund spre o canapea de piele.

— Pun mare preț pe recomandările colegului meu Meynert. Ce pot să fac pentru dumneata, Herr Doktor?

— Se știe că sunteți pe cale să vă angajați un asistent, Herr Professor. Am auzit că apreciați la justa lor valoare cercetările științifice. Am făcut și eu anumite cercetări, însă, în momentul de față, nu am posibilitatea să le continuu. Din acest motiv m-

am prezentat în fața dumneavoastră ca solicitant.

— Aveți niște extrase din lucrările dumneavoastră, Herr Freud?

Sigmund scoase lucrările din buzunarul hainei. Nothnagel citi titlurile și primul paragraf al fiecărui articol. Sigmund continuă:

— La început am studiat zoologia, apoi m-am mutat la fiziologie și, așa cum specifică profesorul Meynert, am făcut cercetări de histologie. Când profesorul Brücke mi-a spus că nu am șanse să devin asistent și m-a sfătuit să mă orientez în altă direcție, căci sunt un om sărac, am plecat.

Nothnagel întoarse ochii negri spre vizitator.

— Nu fac un secret din faptul că au mai existat și alți solicitanți. În aceste condiții, nu pot să-ți dau nici un fel de speranțe. Am să-mi notez numele dumitale pentru eventualitatea că se va ivi un alt loc. Qui vivra verra. Om trăi și-om vedea. Aș vrea să păstrez lucrările dumitale, dacă se poate.

Sigmund înghiți un nod înainte de a adăuga:

— În momentul de față lucrez ca aspirant la Spitalul General. Dacă nu-mi puteți oferi perspectiva unui post de asistent, aș dori să lucrez cu dumneavoastră ca aspirant.

— Ce înseamnă, de fapt, aspirant?

Sigmund preciză că, în structura Spitalului General, aspirantul era un tânăr care avea deja diploma de medic și intenționa să-și completeze pregătirea medicală. Nothnagel mai puse câteva întrebări, și Sigmund se strădui să schițeze pe scurt modul de organizare a celor șaisprezece clinici și zece institute din componenta Universității din Viena, concepute inițial ca instituții de învățământ și de cercetare; în cadrul Facultății de Medicină își desfășurau activitatea profesori plătiți de Guvernul Imperial și de Ministerul Educației. Cele douăzeci de departamente alcătuiau „spitalul”. Fiecare dintre acestea era condus de un Primarius, căruia i se interzicea colaborarea cu clinicile, el aflându-se sub jurisdicția Districtului Austriei de Jos. Activitatea desfășurată sub controlul Guvernului Imperial era separată de aceea din cadrul departamentelor. Era

imposibilă trecerea de la una la alta.

Dr. Nothnagel ridică mirat din sprâncene, iar Sigmund zîmbi.

— Allgemeine Krankenhaus s-a extins în continuu pe parcursul unui întreg secol. Nu s-a avut în vedere nici un plan logic, în afara preocupării pentru bunăstarea profesorilor în fiecare domeniu de activitate.

— Ce ciudat este tot ceea ce mi-ai spus! Dr. Freud, te-aș sfătui să lucrezi în continuare pe tărâmul științei. Dar mai întâi de toate trebuie să trăiești. Ei bine, o să te am în vedere. Qui vivra verra.

„Om trăi și om vedea”, murmură Sigmund în timp ce închidea ușa în urma lui, așa cum îi place atât de mult profesorului să spună. Am intenția să fac și una, și alta. Dar sunt sigur că o viziune ceva mai optimistă asupra viitorului o să-mi fie de mare ajutor.

Saloanele de medicină internă se aflau la etajul al doilea și dădeau spre una din cele două curți interioare ale spitalului. Toate încăperile aveau câte douăzeci de paturi, câte zece de fiecare parte, pereții zugrăviți în alb și ferestre înalte, până la tavan, câte trei de-o parte și de cealaltă, permițând să intre toată lumina și tot soarele din Viena.

Sigmund sosi înainte de opt în prima dimineață de demonstrație clinică a lui Nothnagel în fața aspiranților și a studenților. Nu era străin de aceste săli, căci urmase un curs de treizeci de ore cu profesorul Bamberger. Se îndreptă spre scara în spirală atât de îngustă, încât brancardierii trebuiau să încline targa ori de câte ori urcau. Lângă biroul lui Nothnagel se aflau câteva încăperi mai mici pentru pacienții de la clasa întâi, în cazul în care Nothnagel socotea necesar să-i supravegheze îndeaproape. Camerele erau folosite și de asistenții lui Nothnagel pentru pacienții lor particulari, arunci când profesorul își dădea consimțământul. Onorariile pe care aveau dreptul să le primească asistenții erau stabilite dinainte.

Profesorul Nothnagel era deja în biroul său, înconjurat de personalul nou ales.

— Grüss Gott, Professor Nothnagel.

— Grüss Gott, Herr Doktor Freud.

Sigmund privi cu invidie la asistenții plătiți cu treizeci și șase de dolari pe lună. Pe unii dintre ei îi cunoștea deja de pe vremea când lucrase la laboratoare. Când profesorul Nothnagel se ridică să se ducă în primul salon, suita îl urmă. Se respecta un ritual foarte rigid în această privință. Când profesorul se oprea lângă patul unui pacient căruia urma să i se stabilească diagnosticul, numai doi dintre doctorii mai în vârstă aveau voie să-l însoțească. În rândul al doilea stăteau asistenții, în al treilea aspiranții și apoi, grupați foarte strâns, cei doisprezece studenți de la Școala de Medicină. Ultimul dintre ei nu prea putea să vadă mare lucru din pacient.

În salon lucrau două surori. Erau femei cu pieptul voluminos, venite de la țară la Viena încă de la vârsta de cincisprezece ani. Nu se pricepeau la altceva decât la frecatul dușumelelor. Krankenhaus era unul din cele mai curate spitale din lume. Multe dintre ele veneau la Viena să caute nu numai de lucru, ci și soți, dar prea puține găseau unul. Ani în șir, fetele erau silite să presteze tot soiul de munci mărunte înainte de a li se da voie să umble cu bolnavii. Își pieptănau părul sus, deasupra capului, purtau bluze cu mânecă scurtă, fuste până la jumătatea gambei și șorturi albe, înguste pe piept și înfășurate în jurul taliei. Aveau voie să iasă din spital numai de două ori pe lună, duminica după-amiază. Duceau o viață extrem de dură.

Profesorul Nothnagel aruncă o privire spre bluzele lor fără mâneci și le alungă afară din salon.

— Nici o femeie nu are voie să-și arate cărnurile în departamentul meu! strigă el. Să vă întoarceți cu mâneci lungi până la încheietura mâinilor. Sigmund rămăsese surprins de această izbucnire. Nothnagel se întoarse spre cei din jurul său și li se adresă pe un ton profund: Vreau să vă fie clar un lucru. Când examinăm un pacient, indiferent dacă e vorba de-o femeie sau de un bărbat, dezgolim numai acea parte a corpului care trebuie studiată.

Se apropie de femeia din primul pat. Nu părea să fi împlinit optsprezece ani. Tenul ei avea o paloare ușor verzuie. În foaia de observație se menționa că este un caz de cloroză și de

anemie. Era o femeie cu „apetit tulburat”, mânca lut, gresie și diverse alte lucruri nedigerabile. S-a presupus că e vorba de o alienare mintală. Nothnagel îi asigură pe cei care îl însoțeau că era o problemă de alimentație. Se întoarse de la pat spre suita lui. Părea alt om. Chipul lui strălucea și ochii îi deveniseră calzi și scânteietori. Era profesorul entuziast.

— În primul rând, vă avertizez că trebuie să fiți foarte atenți atunci când stabiliți diagnosticul. Nu este suficient să cercetați doar organul de care se plânge pacientul. Un medic conștiincios examinează bolnavul din cap până-n picioare și numai după o observație temeinică reunește toate elementele și formulează un diagnostic unic. Nu uitați nici o clipă că organismul omenesc este un complex viu, în cadrul căruia fiecare element poate exercita influență asupra altuia. O durere la cap ar putea fi provocată de o deficiență la nivelul coloanei vertebrale. Singurul păcat de neiertat în medicina internă este lipsa acestui sentiment al datoriei care cere ca pacientul să se bucure de întreaga voastră atenție și de spiritul vostru de observație.

Întorcându-se din nou către pacientă, reluă:

— S-ar putea ca această cloroză să fie corelată cu evoluția sexualității, dar nu suntem foarte siguri. Să i se dea lichior de malț, să facă exerciții fizice...

Sigmund reflecta la spusele lui Nothnagel. Aceasta era abordarea cunoscută sub numele de „revoluția Nothnagel”. Până atunci nu mai auzise enunțate principiile ei cu aplicabilitate la medicina internă.

În patul următor zăcea o femeie de vârstă medie, cu diagnosticul de febră tifoidă. De la ea venea mirosul de fecale care persista în tot salonul, căci făcuse în pat. Sigmund își aminti zicala: „Fiecare caz de tifoidă reprezintă un scurtcircuit de la anusul unei persoane la gura alteia”.

Nothnagel sublinie faptul că pacienta avea 40°, pulsul foarte slab și corpul acoperit de pete roz. Scoase la iveală câteva dintre ele.

— Se pare că are o sângerare intestinală. Asta ar putea provoca moartea prin ulcerare. N-ar fi exclus ca pacienta să

moară și de peritonită sau de pneumonie. Putem face să-i scadă febra cu împachetări reci, prescriindu-i multe lichide și odihnă. Boala aceasta este provocată de un parazit, dar nu știm de care anume.

În următorul pat se afla o femeie de treizeci și patru de ani cu nefrită cronică, boala lui Bright. Profesorul analizează simptomele.

— Tratatamentul pentru boala lui Bright, domnilor: reduceți sarea din alimentație, eliminați carnea și aveți grijă să i se dea biclorură de mercur. Sperăm ca aceasta să-i amelioreze starea rinichilor. Nu are voie să rămână însărcinată. Starea ei poate dura oricât, de la o lună la zece ani.

Trecură la următorul pat, ocupat de o femeie de douăzeci și opt de ani, bolnavă de gușă toxică. I se plânse lui Nothnagel că în salon era prea cald.

— Temperatura este scăzută, spuse Nothnagel.

Femeia dădu din picioare, azvârli păturile de pe ea și se dezgoli. Nothnagel strânse din buze și o înveli la loc. Apoi îi ceru să-i arate limba și constată că avea „un ușor tremur”. Măsură apoi gușa și declară că nu e mare.

— Acest gen de gușă toxică provoacă rareori moartea, însă slăbește inima. Inima este deja suprasolicitată cu 120-140 de bătăi pe minut, ceea ce înseamnă dublu față de normal. Nu știm de ce are gușa acest efect asupra inimii. Trebuie să-i interzicem cafeaua, ceaiul și orice excitant. Dați-i tinctură de aconit. Este o otravă, însă poate fi administrată în doze mici. Nu putem decât să sperăm că boala va ceda înainte să-i plesnească inima.

„Și cum putem face ca inima unui doctor să nu plesnească?”, se întreba în sinea lui Sigmund. Nu exista nici o îndoială cu privire la temeinicia diagnosticelor stabilite de profesorul Nothnagel. Nici nu putea fi vorba de așa ceva. Dar ce folos că specialistul în medicină internă putea să pună un diagnostic corect pe baza simptomelor, de vreme ce lipseau cunoștințele necesare în materie de tratament? Ca și când ar fi auzit gândurile lui Sigmund, Nothnagel se opri în fața patului unei femei de treizeci și patru de ani care suferea de tromboză și embolie.

— Cel mai mare for medical este natura. Ea deține secretele tuturor tratamentelor. Sarcina noastră, domnilor colegi, este să descoperim aceste secrete. De îndată ce le vom descoperi, vom putea să acționăm. Dar dacă vom nesocoti legile naturii, o să-i dăunăm pacientului. Am auzit că nu demult, chiar aici, un chirurg a scos o parte din stomac și din duoden. Consider că aceasta este împotriva naturii. Trebuie să vindecăm fără să tăiem din trupul pacientului.

Sigmund Freud descoperi curând ce voise să spună Nothnagel prin afirmația: „când ți-ai pierdut dragostea, nu-ți mai rămâne decât munca”. În ceea ce-l privea pe Nothnagel, nu-l interesa decât munca, indiferent dacă în viața lui exista vreo dragoste.

— Cine are nevoie de mai mult de cinci ore de somn nu trebuie să studieze medicina, decretă el.

În fiecare dimineață, Sigmund îl urma pe Nothnagel prin saloane, timp de două până la patru ore și învăța câte ceva din arta diagnosticării „prin demonstrații la patul bolnavului”. Nothnagel era încântat de „bogăția” materialului furnizat de pacienți: bărbatul de douăzeci și patru de ani cu reumatism al inimii; bărbatul de șaiszeci și doi care murea din cauza unei deshidratări provocată de un cancer al stomacului; marinarul care se întorsese cu malarie dintr-un port din Africa; un caz mai vechi de stricturi gonoreice care provocaseră multiple fistule între anus și aparatul genital și un perineu „ca un urciur cu apă”; cazul de afazie al bărbatului care își pierduse total darul vorbirii; șirul nesfârșit de pacienți noi, toți examinați cu minuțiozitate și diagnosticați în fața ochilor lui Sigmund: pelagră, scorbut, pleurezie, gută, anemie, leucemie, hepatită, angină pectorală, tumori, toate relele pe care le găzduiește carnea și aproape toate tipurile de boli ale viitorilor pacienți ce aveau să se prezinte la cabinetul de consultații al dr. Sigmund Freud.

Era fascinat de imaginile poetice și de bogăția vocabularului preluat de Nothnagel din literatura universală pentru a descrie calculul biliar sau leziunile valvulare.

Ca aspirant, Sigmund nu avea voie să efectueze cercetări. Cu toate acestea, urmărea cu atenție demonstrațiile și citea foarte

mult, până la ora două dimineața.

Lunile treceau și nu se întrezărea nici o perspectivă de a fi numit asistent. Spre sfârșitul lui octombrie îi deveni clar încă un lucru: nu avea intuiția necesară pentru a pune diagnostice de tipul celor pe care le prezenta profesorul Nothnagel. Și nici nu era în stare să „ghicească” natura și cauzele bolilor. Ar fi putut să recunoască simptomele pe baza pregătirii pe care o dobândise, dar medicina internă nu avea să fie niciodată preocuparea sa majoră.

Martha era uimită.

— Atunci de ce ai muncit așa de mult, dacă nu crezi că vei îmbrățișa acest domeniu de activitate? Ne-am văzut numai o dată pe săptămână!

Sigmund zâmbi vinovat.

— În medicină nu ai cum să-ți dai seama dacă ceva ți se potrivește până nu acumulezi suficiente cunoștințe în domeniul respectiv. Nu poți să emiți judecăți de valoare asupra unei cărți dacă n-o citești. Mă târăsc înainte, descriind mișcări laterale ca ale crabului. Fără posibilități de cercetare, fără să public sau să țin prelegeri...

Vocea i se stinse. Tocmai traversau Josef-Platz, cu marea statuie ecvestră a lui Josef al II-lea și impunătoarea Bibliotecă Hof. Sigmund obținuse – prin intermediul Facultății de Medicină – un permis de intrare în Die Burg. Acest Hofburg era un oraș în oraș, însăși inima Vienei Imperiale. Fiecare împărat îi adăugase noi aripi, piețe, fațade, capele, fântâni. Ajunseră vizavi de Poarta Elvețiană poleită cu aur, în spatele căreia se zărea prima curte interioară rectangulară construită prin 1220, străjuită la colțuri de turnuri de apărare. Ca și orașul însuși, Hofburg reprezenta un amestec de stiluri arhitectonice – grec clasic, gotic, renaștere italiană, baroc. Astfel, Burgkapelle de la mijlocul secolului al XV-lea fusese construită într-un stil total diferit de Amalienhof, din secolul al XVI-lea, care avea o vagă asemănare cu apartamentele împăratului Leopold I din secolul al XVII-lea și se deosebea radical de Neue Burg, care fusese început de Împăratul Franz Josef cu numai doi ani în urmă. Și totuși, palatul ilustra o anume continuitate istorică, și vienezii

considerau că au petrecut o zi tristă dacă nu reușeau să traverseze piațetele monumentale din cartierul afacerilor din Michaelplatz până la impunătorul Burging, cu grădinile sale minunate între cele două muzee gemene.

Se așezară pentru o clipă să se odihnească pe una din băncile din Stadtpark. Soarele palid de aprilie le lumina chipurile, iar Martha reveni la comentariul serios al lui Sigmund, pe care îl făcuse înainte de a pătrunde în incinta palatului... că avansa cu mișcările laterale ale crabului. Sigmund dădu din mână spre atotputernicul Hofburg care îi înconjura.

— Ei bine, n-am fost niciodată unul dintr-aceia care nu acceptă ideea că vor muri fără să-și vadă numele dăltuit într-o piatră.

— Sig, răspunse ea încet, simplul fapt că ai evocat o asemenea imagine dovedește că ea există în mintea ta. Te disprețuiești atunci când toate drumurile spre progres par blocate.

În familia Freud, situația financiară se înrăutățea din ce în ce mai tare. Jakob nu mai primea decât rareori de lucru în domeniul textilelor. Sigmund nu reușea să-și dea seama dacă tatăl său se simte mai rău pentru că lucrează mai puțin sau dacă își restrânsese activitatea din cauza stărilor sale de irascibilitate. Cele cinci fete ale familiei Freud, toate trecute de optsprezece ani, nu puteau da nici o mână de ajutor, deși erau inteligente, cultivate și inimoase, pentru că nimeni nu angaja femei decât ca bone, însoțitoare pentru copii sau pentru femei în vârstă. Anna urma să se căsătorească curând, însă Brust dispăruse din viața Rosei. Cele patru fete nelogodite se oferiră să-și caute slujbe și să ajute la întreținerea familiei, însă Jakob și Amalie susținuseră că asemenea locuri de muncă erau pentru fete din clasele de jos, cu origine muncitorească sau recent sosite de la țară. Și-ar fi diminuat considerabil șansele de a se mărita – ar fi fost o declarație făcută lumii întregi că familia a ajuns cu cuțitul la os. Era preferabil să îndure privațiunile vieții de fiecare zi.

Raza de speranță cea mai apropiată părea să fie Alexander. Deși nu fusese un elev prea silitor, căci nu-i plăceau prea mult

teoria și gândirea abstractă, își trecuse cu bine Matura. După examen se întorsese acasă cu fratele lui mai mare.

— Sig, tu știi că eu sunt o fire practică. Mă simt atras de lumea afacerilor și cred că o să mă descurc de minune în acest domeniu. Mi-ar plăcea să găsec un serviciu care să-mi ofere posibilitatea să îmbin munca cu învățătura. În felul acesta o să contribui și eu la cheltuielile casei.

Absolvirea liceului și maturizarea veniseră mâna-n mână. Alexander era cu câțiva centimetri mai scund decât Sigmund, nu purta barbă, avea părul tuns scurt. În rest, semănau uimitor de mult, ca și când părinții lor s-ar fi întors la un model inițial după o pauză de zece ani, pe parcursul cărora zămisliseră cinci fiice care nu semănau deloc una cu alta. Alexander primise acest nume la sugestia lui Sigmund, după Alexandru cel Mare, cunoscut ca protector al evreilor. Avea o fire labilă, cu stări sufletești schimbătoare și suferea când se compara cu fratele lui mai mare. Îl idolatriza pe Sigmund, care își ascundea stările depresive în prezența familiei, pentru că nu considera necesar să împartă cu ei această povară. Alexander avea fruntea înaltă a lui Sigmund, ochii depărtați, nasul și bărbia frumos modelate, privirea deschisă, directă. Și totuși începuse să se întrevadă o deosebire esențială între temperamentele lor. Filosofia lui Sigmund era următoarea: „Tot ceea ce poate să meargă bine va merge bine”. Alexander susținea însă că: „Tot ceea ce poate să meargă rău va merge rău”. De mult timp el era acela care repara tot ce se strica în casă, începând cu scaunele descleiate și terminând cu instalația sanitară.

— Ce fel de muncă ți-ar plăcea, Alex?

— Îmi plac trenurile. Ți amintești, Sig, când mă duceai la Nordbahnhof ca să vedem cum sosesc trenurile? Apoi mergeam la triaj ca să ne uităm la uriașele locomotive verzi și de culoarea muștarului care se pregăteau să străbată drumurile lungi ale Europei. Nu mă atrage meseria de inginer, însă mi-ar plăcea să fac afaceri, să încarc mereu trenurile cu marfă și cu pasageri. Știi pe cineva care ar putea să-mi găsească o astfel de slujbă?

Sigmund cântărea în minte răspunsul.

— În toți anii aceștia de medicină, nu mi-am făcut prieteni în lumea afacerilor. Singura noastră relație ar fi Eli.

Eli Bernays îl convinsese pe profesorul Von Stein să-i dea lui Alex o slujbă în biroul de cercetări economice, unde se publica revista. Singura problemă o constituia faptul că Alex trebuia să înceapă ca ucenic, fără salariu.

— Dar imediat ce îi voi dovedi profesorului că ne este de folos, o să-i dăm și salariu, îi asigură Eli.

— Cât ar putea să dureze asta? mormăi Alexander.

— Nu prea mult. Câteva luni. Ai încredere în mine.

Alex se duse la lucru începând cu săptămâna următoare, cu haina neagră încheiată până la gât acoperindu-i pe jumătate cămașa albă și lăsând să se vadă numai nodul cravatei. În mijlocul nodului era una din bijuteriile lui Alex: un ac de cravată cu perlă. Se simțea fericit, emoționat, dar nu nervos.

Nu era genul de slujbă care i se potrivea lui Alex. După trei luni, când Sigmund îi spusese lui Alex că ar trebui să ceară un salariu. Alex, cinstit față de el însuși, întrebă:

— Și dacă o să întâmpin un refuz? N-am reușit să mă fac util.

Eli nu reuși să obțină un salariu pentru Alex.

— Mai lăsați-mă până la Anul Nou, ceru el.

Alexander descoperi o micuță companie specializată în transporturi feroviare, taxe de transport pe căile ferate, itinerarii. Aparținea unui bărbat mai în vârstă, fără copii, pe nume Moritz Muenz, care era în căutarea unui tânăr isteț. Alex intră la el cu chipul său strălucitor, animat de vechea sa dragoste pentru căile ferate. Muenz îi oferii un salariu bun pentru un băiat de șaisprezece ani: șase guldeni pe săptămână. Când aduse acasă primul salariu și îl puse în mâna mamei sale, Alexander fu cel mai mândru bărbat din Viena.

Începu să ningă devreme, încă din noiembrie. Sigmund stătea la fereastră și urmărea cu privirea primii fulgi mici, cu puțin mai mari decât picăturile de ploaie, niște liniuțe subțiri care alunecau oblic spre pământ și se așterneau apoi într-un covor gros, alb, care se topea însă repede, lăsând pământul ud, ca și când ar fi fost scâldat de ploaie. Observă stolul mic de vrăbii,

niciodată peste zece, care se topeau în cerul rece și cenușiu, virând zăpăcite de parcă n-ar fi știut unde este sudul.

Următoarea ninsoare fu mult mai abundentă. În timp ce se îndrepta spre Allgemeine Krankenhaus vedea clădirile ca printr-o mătase fină. Dar fulgii mari se topeau când se loveau de frunzele rămase în copaci sau de țiglele acoperișurilor. Pernele și plăpumiile care erau puse dimineața la aerisit pe pervazul ferestrei dispăruseră. Oamenii care ieșeau din case purtau haine groase, își luau cu ei umbrelele și le țineau strâns, aproape de vârf, ca să nu le smulgă din mâini rafalele de vânt.

Castanii nu voiau să se lase învinși. Frunzele lor se menținură verzi încă mult timp după ce căzu prima zăpadă și dădu primul ger. Dar la sfârșitul celei de-a doua săptămâni a lui noiembrie, vânturile puternice le smulseră și le alungară pe acoperișurile de țiglă ca pe niște stoluri de păsări cenușii.

Sigmund cunoștea vânturile puternice, aspre și capricioase ale Vienei. Și le aducea aminte din anii lungi când mersese pe jos la școală. Indicau direcția cu precizia unor busole: la o anumită oră suflau numai pe străzile orientate de la est spre vest. În altă zi suflau doar pe cele aflate pe direcția nord-sud. Mergea într-o atmosferă relativ calmă și caldă, dădea un colț și era imediat întâmpinat de o rafală de vânt înghețat, care mai că-l dădea jos de pe trotuar. Ca și marinarii, vienezii își muiau un deget în gură și îl ridicau în bătaia vântului ca să verifice dacă se pot întoarce acasă pe drumul drept.

Clipele petrecute cu Martha erau și singurele prilejuri de bucurie în aceste luni grele. Îmbrățișările lui deveniră așa de furtunoase, încât Martha făcu cearcăne la ochi. Își spuse că e vina lui. După zilele lungi de despărțire, nu-și putea reprima dorința de a o strânge în brațe și a o săruta.

— Marty, hai să-i spunem mamei tale că ne-am logodit. Când o să afle toată lumea, o să ne simțim mult mai bine. Cel puțin eu o să mă simt mai bine. Ceea ce știe toată lumea trebuie să fie adevărat.

Martha vedea cât este de abătut și cedă.

— Eli a spus că o să-i spună mamei despre logodna lui cu

Anna de Crăciun. Ce-ar fi să facem și noi același lucru?

Supărarea îi dispăru imediat.

— Minunat. O să-i cumpărăm un cadou. Ce părere ai? O carte? O să fie o zi bună pentru noi.

Cele trei cupluri, Minna și Ignaz, Eli și Anna, Sigmund și Martha îi aduseră cadouri doamnei Bernays. Sigmund alesese un exemplar din Glocke a lui Schiller. Doamna Bernays nu primi prea bucuroasă vestea logodnei. Pufni din nas, ca și când cineva ar fi ars pâinea. Dar fiul ei Eli fu acela asupra căruia se revărsă toată furia. O săptămână mai târziu, Eli veni acasă la familia Freud, roșu la față și rușinat și anunță că nu se mai poate întâlni cu Anna. Aceasta primi vestea liniștită, însă Sigmund se simți ofensat. După plecarea lui Eli, începu să strige:

— Ce fel de bărbat este ăsta care se lasă îndemnat de mama sa ca să comită o faptă atât de dezonorantă? Știe că te iubește și că ești fata potrivită pentru el.

— Trebuie să-i dai un răgaz, spuse Anna calmă.

Avu și mai puțin succes când se năpusti asupra Marthei în legătură cu ruptura.

— Nu pot să iau partea cuiva împotriva familiei mele, insistă fata. O femeie care se desolidarizează de mama și de fratele său poate să ia partea altcuiva și împotriva soțului ei, dacă este provocată sau i se oferă ocazia.

Câteva săptămâni mai târziu, Eli își ceru scuze, o luă pe Anna în brațe și fixă data căsătoriei pentru octombrie anul viitor. Dar Sigmund nu putea să-l ierte. Jignită de Eli, doamna Bernays se situă de partea familiei Freud, asigurând-o pe Anna că nu dorise decât să amâne nunta, nu s-o împiedice. Anunță apoi că avea de gând să se mute definitiv la Hamburg și la Wandsbek și că va locui acolo împreună cu Martha și Minna. Dacă cele două cupluri de tineri doreau să fie logodiți, puteau face acest lucru și de la o distanță de șapte sute de kilometri unii de alții.

— N-am de gând să-mi fac sânge rău acum pentru ceea ce va face mama ta în iunie, comentă Sigmund.

Martha își strecură mâna rece într-a lui și murmură:

— Acesta este dr. Freud care îmi place mie.

— Căsătoria noastră n-o să fie prea fericită dacă ai de gând să mă iubești numai când sunt înțelept.

Ignaz Schönberg nu se bucura de o sănătate prea bună ca să poată accepta cu seninătate o veste proastă. Când doamna Bernays, pe care Ignaz o copleșise cu afecțiunea sa, anunță că o va lua pe Minna la Wandsbeck, avu o hemoragie și se îmbolnăvi de supărare. Sigmund se opri la dispensar să-i cumpere o sticlă de tonic și se duse apoi să vegheze la patul lui. Îl găsi pe Ignaz palid și nemișcat. Vremea rece de februarie îi agravase tusea.

Ignaz avea doi frați care se descurcau bine în afaceri și ajutau la întreținerea casei, dar lui nu-i dădeau nici un ban.

— Trebuie să te întreții singur, spuneau ei. Cine a mai auzit să-ți câștigi existența cu limba sanscrită?

Și doamna Bernays îl respinsese pe Ignaz. Nu din cauza sanscritei, căci soțul ei îi insuflase un respect deosebit pentru viața și titlurile universitare, ci pentru că avea impresia că trage de timp. Ar fi trebuit să-și ia diploma și să-și găsească un post de profesor.

— Am nevoie de mai mulți ani de studiu, se plângea Ignaz. Este un domeniu extrem de vast. Trebuie să-l stăpânesc bine înainte să-mi iau diploma.

— Credeam că un savant muncește toată viața ca să devină expert, riposta doamna Bernays. De ce trebuie să termini o treabă înainte de a o începe?

Și la adresa lui Sigmund se formulară aceleași obiecții înainte ca acesta să se mobilizeze pentru a-și lua diploma. Într-un acces de simpatie pentru Ignaz, îi dădu o doză dublă de tonic.

Abia în aprilie, când se puseră în funcțiune fântânile arteziene din Stadtpark, se ivi și ocazia mult așteptată de Sigmund. Dr. Bela Harmath își anunță dorința să se retragă din funcția de Primarius la Departamentul de psihiatrie al doctorului Theodor Meynert din spital. Harmath fusese Sekundararzt, o funcție oarecum echivalentă cu cea de asistent, cu deosebirea că activitatea sa era mai mult legată de Spitalul General decât de universitate. Nu preda și nu ținea prelegeri, locuia în spital și

îngrija pacienții din saloane în calitate de medic rezident. Întrucât spitalul era finanțat de Districtul Austriei de Jos, Sigmund știa că va trebui să facă cerere la Guvernul Municipal de resort pentru a obține acest post.

Deși regulamentele interziceau în mod expres ca un om să fie și Primarius al unui spital, și Hofrat la o clinică universitară, consumând în același timp fonduri și de la Guvernul Imperial și de la Guvernul Districtual, profesorului Theodor Meynert i se permisesse să încalce regulile astfel încât să-și poată continua cercetările pe creier la clinica universitară și să-i îngrijească pe bolnavii psihic în timpul gărzilor din spital. Ocazia lui Sigmund se ivise în cadrul spitalului, dar cât de departe puteau fi saloanele de laboratoare de cercetare?

Se duse imediat să-l vadă pe vechiul său prieten și profesor în biroul acestuia de la parterul Curții a Treia, cu ferestre mari prin care se vedeau castanii, alături de altele mai mici, practicate în acoperișul cu bârne al încăperii, ce căpăta astfel aerul unei capele. Sălile acestea și munca ce se desfășura în ele deveniseră sacre pentru Theodor Meynert.

Era un bărbat scund, bondoc, cu pieptul ca un poloboc, cu o coamă de păr rebel care flutura pe vârful unui cap enorm. Natura încercase să compenseze prin conformația craniului ceea ce neglijase în oasele șoldurilor. Era un luptător, un individualist, excentric și debordând de inteligență. Meynert se născuse la Dresda, ca fiu al unui critic dramatic și cântăreț la Hofoper. Era poet, autor de balade, istoric, critic dramatic, cunoscător a șase limbi străine. Prin lucrările sale în domeniul neuroanatomiei, își câștigase renumele de „părinte al arhitecturii creierului”.

Nu pretindea că inventase el cercetarea anatomiei creierului. Recunoștea meritele incontestabile ale unui șir lung de predecesori în acest domeniu: Arnold, Stilling, Koelliker, Foville și, mai ales, ale profesorului său, mentorul și susținătorul său în disputele cele mai aprige: profesorul Carl Rokitansky, specialist în anatomie patologică. El pretindea doar să fie considerat „principalul cultivator al localizării anatomice”. Muncind cu îndârjire, cercetase sute de specii pentru a

determina care porțiuni a creierului controlează o anumită parte a corpului, și atrăsese atenția asupra cortexului în accepțiunea de „acea parte a creierului în care sunt localizate funcțiunile de formare a personalității”. Preda psihiatria, termen inventat cu vreo patruzeci de ani în urmă, dar nu era de acord cu denumirea, căci, după părerea lui, „toate tulburările emoționale și confuziile mentale sunt provocate de o boală fizică, atât și nimic mai mult”.

Avusese o carieră furtunoasă. În anii când lucrase la azilul de alienați din Austria de Jos, dedicase foarte mult timp studierii metodelor microscopice de cercetare a creierului și a măduvei spinării, considerându-i pe pacienții psihopatologi drept un material bun pentru cercetarea științifică exactă: cortexul creierului, celulele ganglionare, partea centrală posterioară a creierului cu senzorii, partea centrală anterioară cu centrii motori. Criticii lui, mulți la număr și înverșunați, obișnuiau să spună: „Pentru Meynert, singurul nebun bun este nebunul mort. Abia așteaptă să moară ca să le ia creierul pentru autopsie”.

Din acest motiv intrase în conflict cu mișcarea psihiatrică umanitară din Germania, cu doctorii specializați în bolile psihice care considerau că meseria lor este să-i studieze pe bolnavi, să le clasifice simptomele, să stabilească antecedentele familiilor – căci orice formă de nebunie era ereditară – și să încerce să aline suferința pacienților. Superiorul lui Theodor Meynert de la azil, dr. Ludwig Schlager, dedicase zece ani din viață îmbunătățirii situației multor nebuni, militând pentru protecția drepturilor lor sociale, eliberându-i din celulele de închisoare în care erau ținuți, oferindu-le îngrijire, mâncare, condiții de viață asemănătoare celorlalți bolnavi. În final, însă, el avea să fie înfrânt – după spusele sale – de afirmațiile lui Meynert potrivit cărora numai activitatea de laborator din Clinica lui de Psihiatrie avea importanță. Meynert nu era nici crud, nici dur, însă nu văzuse nici un bolnav vindecat. Singurele tratamente puteau fi sugerate doar de anatomistul creierului care, atunci când va ști totul despre felul în care funcționează creierul și ce anume a determinat disfuncția, va

elimina boala mintală îndepărtând cauza ce o provocase.

Lupta de la azil devenise atât de acerbă, încât Meynert fusese concediat. Lucra de unul singur, în laboratorul său particular, continuându-și disecțiile anatomice, abandonat și de Școala Medicală de la Universitate, căci contractase – după spusele celor de-acolo – cumplita boală a nebuniei de la azil. Numai doi oameni au rămas alături de el: soția lui, care credea că este un geniu, și mentorul său, Rokitansky, care avea această certitudine. Rokitansky a învins și, exact cu doi ani înainte ca Sigmund să devină elevul lui, s-a înființat o a doua Clinică de Psihiatrie la Allgemeine Krankenhaus, în fruntea căreia a fost numit Meynert. Toate tratamentele în domeniul bolilor mintale aveau să fie descoperite de acum înainte în laboratorul de anatomie cerebrală.

Ca discipol și adept al lui Theodor Meynert, Sigmund știa că profesorul are dreptate și nu-și dorea altceva decât să se întoarcă la laboratorul acestuia.

— Domnule profesor Meynert, am auzit că Bela Harmath iese la pensie și am venit într-o fugă până aici. Dacă nu găfâi, asta se datorează capacității mele de disimulare.

Meynert râse. Îi plăcuse întotdeauna tânărul acesta vioi, talentat. Își cunoșteau amândoi temperamentul, deși Sigmund nu lucrase direct sub îndrumarea lui Meynert de când urmasese un curs intensiv de psihiatrie clinică, cu vreo patru ani în urmă. Ca mulți alți savanți-artiști de la Universitatea din Viena, Theodor Meynert înființase un salon frecventat de artiști, scriitori, muzicieni, pictori și actori și de reprezentanții înaltei societăți austriece care le patronau activitatea. Ca student preferat, Sigmund fusese și el invitat din când în când la aceste serate. Constatase că lumea artistică ocupa în viața lui Meynert un loc la fel de important ca și laboratorul, deși, fără îndoială, oaspeții îl suspectau pe Meynert că le străpunge țeasta cu privirile ca să stabilească în ce zonă a lobului anterior se află centrul care îl face pe un om să fie dramaturg, iar pe altul sculptor.

— Așadar, dorești să devii Sekundararzt, nu-i așa, și să te întorci la psihiatrie? Nu pot să nu te încurajez.

— Herr Professor, am o idee de cercetare care cred că o să vă placă.

— Mă ispitești, nu-i așa? Foarte bine, și care este, mă rog, acest strălucit concept?

— Să începem studiul anatomic al creierului de la copiii nou-născuți și de la fetusuri, pe cât posibil într-o fază incipientă a dezvoltării. Am putea efectua studii evolutive care să ne permită stabilirea unei comparații cu creierul adultului.

Meynert zîmbi ca pentru sine.

— Știi, Herr Kollege, că Primarius într-un departament ca al meu nu are libertatea să-și numească singur Sekundararzt?

— Desigur, Herr Professor.

— Și știi că trebuie să faci cerere la Guvernul Municipal al Austriei de Jos pentru acest post?

— Am și depus-o.

— Și chiar dacă aceia sunt dispuși să te numească, trebuie să fii confirmat de directoratul de la Allgemeine Krankenhaus pentru orice departament care are nevoie de un Sekundararzt?

— Să înțeleg că nu puteți să interveniți pentru mine?

— Nicidecum. Să fii gata să începi lucrul la 1 mai. Se ridică în picioare și îi întinse mâna cu un zâmbet prietenesc. Voi fi fericit să lucrăm împreună, Herr Doktor. Ai aptitudini firești pentru anatomia creierului. Dar să nu sufli un cuvânt, auzi? Trebuie să rezolvăm problema asta cu mare grijă.

La 1 mai, Sigmund se mută din apartamentul părinților lui. Era un eveniment fericit pentru toată familia, deoarece asta însemna că mai făcuse un pas înainte în lunga sa călătorie. Despărțirea nu avea să fie foarte dureroasă, pentru că Amalie își mutase deja familia într-un apartament mai mic, mai puțin scump, cu patru case mai jos, tot pe Kaiser Josef-Strasse, la nr. 33.

Femeile tinere nu aveau voie să intre în camerele doctorilor de la spital, însă Sigmund obținuse permisiunea direcțiunii s-o aducă pe Martha acolo în ziua mutării, ca să-i dea o mână de ajutor. El îl supraveghea pe Dienstmann-ul pe care îl angajase la colț ca să-i ducă lucrurile. Omul încarcă dulăpiorul cu lenjerie și obiectele personale ale lui Sigmund, precum și cutiile

cu cărți de medicină. El și cu Martha porniră spre spital ținându-se de mână.

Era o zi încântătoare de primăvară, când aerul din Viena, coborât direct din viile de pe povârnișuri și din Wienerwald, devenea de-a dreptul amețitor. Simplul fapt că trăgeai aer în piept constituia o mare bucurie. Orașul renăștea după iarna umedă și rece. Oamenii ieșiseră pe străzi, se duceau la cumpărături, la cafenele, să rezolve probleme de mult amânate.

— Ce zi minunată, ce bine e să trăiești la Viena, murmură Sigmund.

Martha inspiră adânc.

— E nemaipomenit să trăiești într-o zi ca asta, oriunde te-ai afla.

Intrară în spital și se îndreptară spre Curtea a Șasea. Deși, ca Sekundararzt, nu va avea deloc timp liber, căci Hausordnung, regulamentul de ordine interioară, prevedea ca medicul secundar să fie întotdeauna ușor de găsit, tinerii doctori care locuiau în spital făceau schimb de ture și se suplineau unii pe alții. Va reuși să se ducă acasă, la masa de seară, o dată sau de două ori pe săptămână. Camera sa de la etajul al doilea, proaspăt văruiată, era de două ori mai mare decât micul său Kabinett, doisprezece pe douăzeci.

Avea o înălțime de peste trei metri și, în capătul cel mai îndepărtat, se afla o fereastră cu arcadă care înălța plafonul și ocupa două treimi din perete. Camera era foarte însorită. Picioarul călca cu plăcere pe podelele bine frecate și pe covoarele groase.

— Ce plăcut! exclamă Martha. O, Sig, cred că ai să fii fericit aici.

— Sper din tot sufletul. Aceasta va fi, timp de câțiva ani buni de aici înainte, cabinetul meu, biroul, dormitorul și sufrageria.

Martha examinează camera, așa cum fusese lăsată de dr. Bela Harmath. În mijlocul peretelui din dreapta, în spatele unor uși batante, se afla o nișă pentru spălat, eu un lavabou de marmură și o cană de porțelan. Deasupra câinii era o oglindă cu suporturi pentru prosoape pe ambele părți și, ceva mai încolo, cuiere pentru agățat halatele. Alături de nișa de spălat

se afla soba, cu o rezervă de lemne într-o parte și o găleată de cărbuni în partea cealaltă, precum și o lopățică.

— N-ai vrea să-ți muți patul în capătul celălalt al camerei, lângă fereastră? întrebă Martha. Cu tapiseria asta pe perete, deasupra lui, ai să vezi ce vesel o să pară. Și dacă pui masa asta rotundă în mijlocul camerei, o să ții fructiera cu fructe și nuci pe ea și o să ai și o mulțime de spațiu pentru cărți și reviste. Mama ta ți-a trimis o față de masă albă, iar eu ți-am adus niște flori. Cred că mai târziu o să faci rost și de o masă de lucru și o s-o pui de cealaltă parte a ferestrei. În felul acesta vei avea multă lumină și o oarecare intimitate, mai ales dacă ușa trebuie să rămână deschisă tot timpul. Și rafturile astea cu cărți le poți muta lângă birou.

— Hai să le punem acum! exclamă el entuziasmat.

Aranjară camera împreună, puseră cărțile lui de medicină pe rafturi, apoi deschiseră pachetul pe care îl adusese Martha: cinci pernițe colorate pentru patul lui de burlac. Martha le așeză sprijinite de perete și le bătu cu mâna ca să se umfle. El stătea cu spatele spre fereastră și privea amuzat.

— Am s-o rog pe mama ta să-ți trimită o cuvertură mai veselă pentru pat. Martha se dădu un pas înapoi. Deasupra biroului de lucru o să punem portretele lui Goethe și Alexandru cel Mare din cabinetul tău de acasă, iar fotografia mea o să stea în mijloc. Fertig! Gata! Acum seamănă mai mult cu camera ta de acasă.

Sigmund o îmbrățișă cu tandrețe.

— Ai să fii o gospodină admirabilă.

— Dar eu sunt o gospodină admirabilă. Numai că nu am nici o gospodărie de îngrijit.

Sosi chelnerul de la cafeneaua din apropiere și aduse vase cu cafea, lapte fiert și o tavă cu fursecuri. În urma lui veni și doctorii tineri pe care îi invitase el ca s-o cunoască pe Martha: Nathan Weiss, Sekundararzt clasa întâi la Departamentul Patru, specializat în boli nervoase, viitorul neurolog vestit al Vienei și, așa cum va recunoaște toată lumea, cel mai desăvârșit specialist în monomanii depresive; Alexander Holländer, asistentul profesorului Meynert; Josef Pollak,

oftalmologul care lucra tot la secția de boli nervoase, cu profesorul Scholz; Karl Koller, intern la oftalmologie și vechi prieten cu Sigmund; prietenul său Josef Paneth de la laboratorul de fiziologie al lui Brücke.

Martha turnă cafeaua și laptele. Sigmund nu-și putea lua ochii de la ea. Se lăsa purtat pe aripile fanteziei lui obișnuite: se căsătoriseră deja și acesta era căminul lor încântător, câțiva prieteni veniseră la masa de seară și ca să stea puțin la taifas...

— Fräulein Bernays, nu trebuie să vă faceți griji în legătură cu Herr Dr. Freud, o tachină Weiss, vom tria toate pacientele ca să nu ajungă la el decât cele urâte.

— Și vom avea grijă ca numai cotoroanțele să-i deretice prin cameră, adăugă și Holländer.

Martha roși.

— Domnilor, sunteți foarte amabili.

Se mai turnă un rând de cafele și se consumară toate fursecurile. Apoi camarazii lui Sigmund le spuseră Auf Wiedersehen. Era ora șase, timpul ca și Martha să-și ia rămas-bun. Le venea greu să se despartă.

— Te rog, stai pe scaunul acesta mare, Marty. Așa. Și de fiecare dată când o să intru în cameră am să te văd șezând acolo.

Îngenunche în fața ei și șopti:

— Poetul înflăcărat de iubire spune: „Suntem făcuți din carne, dar trebuie să trăim ca și când am fi făcuți din fier”.

În ochii ei străluciră lacrimi. Sigmund o îmbrățișă și o strânse la piept.

Îi plăcea rutina vieții de spital: scularea la ora șase, jos, la subsol, la duș sau la baie în cadă, înapoi în cameră unde femeia de serviciu îi lăsa un vas cu apă fierbinte pentru bărbierit. Își punea apoi halatul lung, alb. Făcea un tur prin saloane ca să vadă ce urgențe s-au mai ivit în timpul nopții și se întorcea la el în cameră să ia micul dejun, cafea de orz cu lapte și câteva picături de cafea adevărată, cornuri, unt, marmeladă. Se ducea apoi în Beobachtungszimmer, B. Z., camera de observație sau de examinare, unde erau trimiși pacienții de la „Registru”, de Oficiul central de internări al

spitalului, pentru anamneza pacienților nou-veniți. Masa de prânz li se aducea de la restaurantul din apropiere. Fiecare doctor mânca singur la masa rotundă din camera sa. Ceea ce rămânea se păstra pentru masa de seară. Se plăteau treizeci de guldeni pe lună, adică doisprezece dolari. Mâncarea lui costa patruzeci și cinci de cenți pe zi, ceea ce ajungea până la treisprezece dolari, însă acum, pentru că lucra în spital, i se trimiteau studenți pentru îndrumare și câștiga astfel trei guldeni pe oră. În calitate de Sekundararzt, chiar dacă avea numai clasa a doua, putea să practice medicina în timpul liber. I se permitea chiar să iasă și să viziteze câte un pacient la domiciliu, cu condiția să aranjeze în așa fel încât un alt doctor să-i țină locul. Sigmund nu avea pacienți particulari, însă dr. Josef Breuer îi promisese că o să-i cedeze câteva din cazurile lui mai vechi.

În această nouă situație se petrecură multe schimbări pentru el. Lucrând cu Billroth și Nothnagel, fusese aspirant. La Meynert era doctor și își petrecea șapte până la zece ore pe zi – ceea ce considera că este „abia suficient” – tratând și stabilind tratament pentru pacienții ale căror cazuri nu se analizau în scop demonstrativ la cursurile pentru aspiranți. Asistenții lui Meynert țineau cursuri și predau, iar restul timpului și-l consacrau cercetărilor de laborator. Medicii secundari nu aveau acces la laboratoare, însă Meynert nu ținea foarte mult la regulamente. Începând din cea de-a doua săptămână, în fiecare seară după ora șapte, când pacienții se pregăteau de culcare, Sigmund ajunse să lucreze două ore încheiate pe zi în laborator. Lucra la lumina lămpilor înconjurat de borcanele cu creiere umane conservate în aldehydă formică.

Se acomodă ușor cu funcția sa, alungând încordarea din comportamentul bolnavilor psihic sau cu tulburări emoționale. Saloanele de femei și de bărbați de aici ofereau o panoplie completă a acestor tulburări, căci pe aici se perindau în fiecare an între o sută patruzeci și o sută șazeci de pacienți. Deși profesorul Meynert spunea că Departamentul de psihiatrie este „singurul azil de nebuni al statului din Austria”, lucrurile nu stăteau așa. Mai era și azilul mare de pe Lazarettgasse, unde

lucrase la început Meynert. Și aceste saloane nici nu alcătuiau un azil în sensul strict al cuvântului: azilul îi ținea pe pacienți până când mureau. Clinica lui Meynert era un centru de clasificare, diagnoză și învățământ, de unde pacienții plecau acasă sau la alte instituții; uneori erau trimiși la azilul de nebuni al Austriei de Jos, la câteva case mai departe, tot pe Spitalgasse, unde mergeau pe jos, treceau prin poarta de la intrare și urcau o colină plantată cu iarbă, straturi de fiori și copaci.

Tot ceea ce știa Sigmund Freud despre bolile mentale învățase de la Meynert mai înainte, când profesorul ținuse prelegeri la fiecare din paturile din saloane, clasificând pacienții după denumirea tulburării de care sufereau. Prezenta apoi familia acestora, pentru a demonstra ce antecedente existau în privința tulburărilor psihice și îi provoca să se manifeste în felul lor obișnuit, pentru ca studenții să poată recunoaște simptomatologia.

— Acest bărbat suferă de dementia praecox, celălalt de amentie, adică o confuzie în gândire. Femeia aceasta este catatonică. Tânărul acesta suferă de demență alcoolică depresivă. Acesta este un caz de cretinism, acesta de dementia paralytica; acesta e un maniac depresiv, acolo un caz de demență senilă, aici o paranoia, iar acesta are o nevroză traumatică.

Fiecare pacient avea un dosar complet. Se înregistrau progrese vădite: tânărul Emil Kraepelin, care lucra la Universitatea din Leipzig, tocmai publicase o lucrare exhaustivă, Psihiatria clinică. Krafft-Ebing, profesor la Universitatea din Graz și administrator al Azilului de nebuni Feldhof, își extindea volumul de Psihiatrie adăugând zeci de cazuri minuțios descrise la fiecare nouă ediție.

Nimeni nu cunoștea cauzele acestor tulburări. Cel condamnat moștenea, pur și simplu, boala de la părinții sau bunicii lui, după cum moștenea culoarea ochilor și felul cum mergeau – cel puțin așa susțineau Meynert, Krafft-Ebing, Kraepelin. Și nici nu existau tratamente. Evident, ceea ce se moștenise nu se putea înapoia ascendenților pentru a se elimina. Din fericire, se

cunoșteau câteva metode de alinare a suferințelor: masajul electric, băile calde sau reci, medicamentele pe bază de bromuri. În afară de aceasta, nu era nimic altceva de făcut decât să aștepti ca natura să-i redea pacientului uzul rațiunii.

Când intră pentru prima oară în biroul lui Meynert, Sigmund văzu pe masă un manuscris cu titlul Psihiatrie. Meynert mai lucra la ultimul capitol, Greutatea componentelor creierului și fluența cortexului asupra centrului vaso-motor. Sigmund privi la noile desene reprezentând creierul mijlociu și nervul facial.

— Cartea dumneavoastră este, practic, completă, domnule profesor Meynert! exclamă el plin de admirație.

— A durat șapte ani, răspuse Meynert. Am dovedit acum, o dată pentru totdeauna, că lobul anterior al creierului nu poate da naștere fenomenelor halucinatorii; și nici nu înmagazinează memoriile așa-numiților senzori foarte sensibili.

— Așadar, nu aici sălășluiește sufletul, Herr Professor?

Meynert zâmbi vag. Sigmund îl tachina, pentru că Meynert era principalul adversar al existenței sufletului omenesc, susținând că toată munca psihologilor în domeniul cercetării locului în care se află sufletul, încercând să fundamenteze știința eticii în comportamentul uman, nu era numai inutilă și lipsită de valoare, ci și confuză. Adevărata muncă în domeniul cunoașterii creierului se desfășura în laboratoare.

Profesorul Meynert îl repartiză pe Sekundararzt Freud la saloanele de bărbați. Sigmund fusese destul de dezorientat când începuseră lucreze la acest spital. Nu avea prejudecăți împotriva pacienților, așa cum se întâmpla cu majoritatea doctorilor. Meseria pe care o îmbrățișase îi impunea să aibă grijă de cei bolnavi, indiferent dacă era vorba de o infecție la picior sau de o disfuncție cerebrală. Dar nici nu manifesta un interes deosebit față de bolile lor. Făcu turul primului salon ca să ia cunoștință de cazurile prezentate de pacienții săi. Unele erau mai simple. De regulă, alcoolicii cronici își reveneau. După ce treceau de faza de delirium tremens, puteau fi trimiși acasă până la următoarea criză. Cazurile accidentale alcătuiau o categorie diferită – aici intrau maniacii depresivi, cazurile de halucinații, cu mania persecuției, numărul surprinzător de mare de pacienți care „auzeau voci”. Era un tâmplar care căzuse de pe schelă de la etajul trei și aterizase în cap. Afirma că vede totul dublu, iar vorbirea îi devenise atât de greoaie și târăgănată, încât nu puteai să-ți dai seama dacă gândește coerent.

Erau apoi cazurile de paralizie, cu ticuri și pareze care reflectau o leziune pe creier sau a sistemului nervos provocată de o tumoră, de inflamație, abces, meningită tuberculară, sifilis. Deși doctorul nu putea influența evoluția bolii, aceasta fiind înțeleasă numai după moarte, când se făcea autopsia creierului sau a măduvei spinării, tratamentul reușea uneori să le atenueze confuzia din gândire. Multe din aceste cazuri nu ar fi trebuit trimise la psihiatrie, ci la Primarius Scholz de la Departamentul Patru, care era specializat în boli nervoase. Însă tinerii Sekundarärzte de la Oficiul central de internări, care munceau noaptea și duminică – așa cum avea să lucreze și Sigmund o zi pe săptămână – nu puteau să-și dea seama întotdeauna de natura deficiențelor de vorbire sau auz.

Ambiția lui Theodor Meynert, pe atunci în vârstă de cincizeci de ani, era să înregistreze treizeci de mii de examinări ale creierului. În timp ce se plimba prin salon, urmărind fiecare manifestare a unei deficiențe fizice combinate cu confuzie mentală sau demență, se întreba cum stabilea Meynert, după

ce descoperea leziunea pe un creier, ce disfuncție provocase boala fizică asociată cu cea psihică.

— Relativ ușor, îl asigurase Meynert. Iată cazul din patul din mijloc. Acum e pe moarte. Când o să-i examinez creierul, am să găesc o tumoră mare cât o pătlăgică coaptă!

În patul din colț, zăcea un călugăr benedictin cu diagnosticul de amnezie. Când fusese internat, credea că se află într-un buncăr militar, în plin război. Nu-și mai găsea patul după ce îl părăsea și nu recunoștea pe nici unul din doctori și infirmieri. Când Sigmund îi ceru să-și prezinte biografia, i-o recită foarte exact, amintind școala elementară, gimnaziul și stagiile în diverse mănăstiri. În ultimii opt ani devenise amnezic. Bea tot timpul apă, câte o înghițitură după fiecare cuvânt, cerea câte o sticlă la fiecare câteva minute:

— Am fost la Hütteldorf, n-am reușit să ies afară de acolo ca și aici. La Hütteldorf am... nu știu, Dumnezeuule, nu știu! Sunt cel mai mare mincinos, dacă aș ști! Ce făceau la Hütteldorf? Dumnezeuule, nu știu! De când am suferit de dizenterie, m-a lăsat memoria. Poate că sunt într-un azil de nebuni. Ce faceți voi aici? Dumnezeuule, nu știu! Sunt prea zăpăcit! În ce lună suntem acum?

Sigmund plecă de lângă patul omului. În mod sigur era un caz de senilitate avansată. În patul următor zăcea un tânăr fermier cu diagnosticul pe paranoia. Acasă devenise necomunicativ, nu asculta ce-i spuneau ceilalți membri ai familiei, refuza să răspundă la întrebări. Noaptea se dezbrăca și alerga prin curte în pielea goală, apoi se întorcea în casă și își tăia în fâșii pantalonii, jacheta și ghetetele. Fusese declarat inapt pentru serviciul militar, dar singura lui ambiție era să intre în armată. N-a vrut să vorbească cu dr. Freud până când Sigmund n-a găsit subiectul potrivit:

— Wilhelm, ce vrei să faci tu în armată?

A urmat un potop de cuvinte:

— Vreau hainele mele înapoi. Am venit la Viena cu primarul din satul meu să intru în armată. Primarul mi-a promis că o să se întoarcă la mine. Nu sunt bolnav. N-am fost niciodată bolnav, numai o dată, când eram mic, am avut febră. Trebuie

să mă întorc acasă. E așa de mult de lucru la fermă! Dacă nu-mi dați hainele, o să-i tai cu securea pe cei de la Curtea Provincială. Am fost înjunghiat și împușcat de mai multe ori. Ce tot scrii acolo? N-ai voie să știi numele tatălui meu, tatăl meu nu mă interesează. Am fost arestat pentru că am furat din buzunare. M-au bătut cu o armă în cap. Tribunalul m-a condamnat pentru furt. Asta m-a întristat. N-am mai vrut să vorbesc cu nimeni. Vreau să intru în armată.

În patul următor stătea un cizmar de cincizeci și doi de ani, necăsătorit. Era un om mărunțel, cu chipul palid și mușchii fleșcăiți.

— Nu sunt nebun. Nu trebuie să fiu închis în Turnul Nebunilor. Sunt persecutat de mai multe persoane. Am să vă spun despre cine e vorba. Frații și surorile mele mă chinuiau pentru că mă satisfăceam cu o capră. Știu că trebuie să ispășesc pentru această fărădelege. Fratele meu mai mare este slab de minte.

— Știi de ce ai venit aici, Franz?

— Pentru că își băteau joc de mine acasă. Noaptea auzeam voci batjocoritoare la geam. Strigau: „Bețivule, o să te batem”. De asta m-am încuiat pe dinăuntru. Acum cinci ani mi-am satisfăcut poftele cu o capră și cu copii mici. Ar trebui să fiu la închisoare. Am băut timp de doi ani. Și tatăl meu a fost bețiv. A murit de alcoolism.

Sosi un infirmier care-l anunță că unul din pacienții din camerele izolate cerea să vadă un medic. Era un podgorean căsătorit care fusese cuprins de o criză de furie noaptea trecută. Sigmund intră la el în cameră și închise ușa de fier în urma sa. Din foaia de observație reieșea că omul suferă de amnezie, delirium tremens, anxietate, hiperexcitabilitate, halucinații vizuale și auditive. Cu mai puțin de o lună în urmă înnebunise și fugise de acasă, apoi se întorsese după un timp și începuse să se roage, stând în genunchi câte cinci ore. Susținea că venise la spital ca să se trateze de o durere în gât.

— Ce-ți face gâtul?

— Am fost întotdeauna sănătos. Numai că de doi ani sufăr de tuse. Vecinii m-au încuiat pentru că au crezut că latru. Eu însă

nu făceam decât să-mi dreg vocea. Am spart geamul și am fugit.

— N-ai mâncat nimic ieri, Karl.

— Pentru că toată mâncarea este otrăvită. N-o să vă las să mă omorâți. Am cumpărat o casă la Haugsdorf cu șase sute de guldeni. Nu poți să îți închis un om bogat.

Profesorul Meynert îl rugă pe Sekundararzt Freud să preia obligațiile de dimineață de la B. Z. Sigmund citise deja o mulțime de „rapoarte de internare” și știa exact ce i se cere în calitate de prim doctor care examinează un pacient. În fiecare dimineață, cazurile soseau aduse de poliție sau de familie. Alteori, pacienții veneau singuri. Unii erau incoerenți, mormăiau sunete fără înțeles și frânturi de cuvinte. Alții vorbeau fără încetare, rostind fraze lipsite de sens. Primul lui caz a fost un absolvent al facultății de drept, romano-catolic în vârstă de douăzeci și cinci de ani. „înălțime medie, hrănit moderat, ten palid”, notă Sigmund în registru, „păr șaten, barbă roșcată, ochi albaștri, colțul stâng al gurii lăsat în jos, ceea ce s-ar putea datora unei cicatrice provocate de râie. Pieptul și inima normale.”

Heinrich îi relatează dr. Freud:

Fusese un copil slab, cu un defect de vorbire, avusese pojar, scarlatină, difterie. De la vârsta de șase ani suferise numeroase pedepse pentru mici furturi, pe care nega că le-ar fi comis. Aruncase cu un scaun în fratele lui când avea zece ani. A fost silit să plece de la Schottengymnasium după clasa a șaptea și fusese trimis la Kems, la niște rude. Cheltuia sume mari de bani pe haine scumpe ca să se mândrească cu ele. Trecuse Matura cu rezultate medii și intrase la Școala de Drept din Viena. Frecventa cercurile aristocratice, mergea numai cu Fiaker, avea amante, delapidase fondul studentesc la vârsta de douăzeci și unu de ani. Trecuse primul examen de drept, însă căzuse la al treilea și ultimul. Convins fiind că suferă de tuberculoză, consulta diferiți doctori, uneori și de cinci ori pe zi. Petrecuse un an la Curtea Provincială, însă fusese nevoit să abandoneze studiile din cauza datoriilor. Se hotărâse să plece în America împreună cu părinții, dar fugise de ei, își vânduse

biletul și rătăcise apoi prin Europa, trăind din furturi și fraude.

Sigmund notă cu multă grijă: megalomanie, comportament deviant și comportare de debil mintal, vindecare improbabilă.

— Cum am să-mi continuu eu cariera, Herr Doktor, dacă stau închis aici? Fratele meu vrea să-mi distrugă cariera. N-am făcut niciodată nimic rău. Toată lumea e împotriva mea. Nu pot să lucrez prea mult, pentru că am sifilis și tuberculoză.

— Heinrich, mă îndoiesc că ai sifilis sau tuberculoză.

— Am niște dureri atroce în plămânil stâng. Dacă mă angajez să țin toate registrele salonului, o să mi se dea voie să ies de aici?

Sigmund îi repartiză un pat și îi prescrise iodură de potasiu.

Fu chemat să examineze un tânăr căsătorit care se internase în timpul nopții. Diagnosticul lui era „tulburări mintale”.

Refuza să bea și să mănânce.

— Știți de ce nu vreau să mănânc și să beau, doctore? Pentru că am foarte mult mucus și din cauza asta o să mor. Mă usuc de sete, dar nu pot să beau un strop de apă din pricina mucusului din gât.

Sigmund examinează foaia de observație. Pacientul nu fusese niciodată bolnav. Primul lui simptom de dereglare mintală fusese mania otrăvirii: refuza să mănânce acasă pentru că era convins că soția vrea să-l otrăvească. În schimb, se ducea la restaurant. Devenise hiperexcitabil, nu mai putea să doarmă, dimineața refuza să se îmbrace și să se ducă la lucru pentru că „am prea mult mucus”.

Sigmund studie atent pacientul. Acesta era emaciat, scuturat frecvent de frisoane, nu putea să stea liniștit nici o clipă. Acum țipa:

— Sunt cel mai mare scuipător din lume. Acasă stau pe canapea de trei săptămâni și scuip tot timpul. Nevasta mea e o târfă.

— Albert, știi unde te afli și când ai venit aici?

— Nu. Tot ceea ce știu este că o să mor.

Sigmund urmărea fața omului. Reacția pupilară era foarte lentă, avea pielea rece și era epuizat fizic. Probabil că avea să moară din cauza unei boli localizate la nivelul creierului. Dar ce

boală putea fi aceea care îl făcea pe un om să scuipe ore în șir, pretextând că are „prea mult mucus”?

Era ora zece când un dulgher care urma să fie externat peste o zi sau două ceru să fie văzut de un medic. Se internase la spital pentru că avea dureri acute în membre, dar pe drum se îmbătase și când sosise la Krankenhaus fusese trimis la psihiatrie. Era căsătorit și avea trei copii sănătoși. După ce se trezise din beție, fusese convins că ceilalți pacienți îl urmăreau și îl fugăreau prin salon, amenințându-l că o să-i scoată ochii.

— Îți dai seama că aceasta este o halucinație, Karney? întrebă Sigmund.

— Da, așa cred. Vreau să mă duc acasă și să mă apuc de treabă. Dar sufăr foarte tare de insomnie și de anxietate. Și din cauza asta încep să beau...

Sigmund stătea în picioare și privea afară pe fereastră. În curtea întunecată nu se vedeau decât niște lămpi care împrăștia o lumină palidă.

„De ce ochii? De la ce boală vine asta? Nu mă pot gândi decât la versetul acela din Biblia după Matei: «Dacă ochiul drept te supără, scoate-l și alungă-l de la tine».”

Plecarea Marthei la Wandsbek la mijlocul lui iunie fu mai dureroasă decât se așteptară. Eli le dădu de înțeles că era dispus să le țină pe ambele surori alături de el, dar mai aveau de așteptat încă mulți ani. Sigmund intuia pericolul pe care-l prezenta despărțirea pentru ambele cupluri. În același timp, recunoștea că, dacă dragostea lor nu rezistă la o despărțire, s-ar putea să nu fie suficient de puternică.

Își puse mâinile pe umerii ei și o sărută.

— Din moment ce mama ta a luat această hotărâre, nu mai putem face nimic, nici unul din noi. Trebuie să avem încredere în munca mea. Acesta este singurul lucru care ne va putea aduce din nou împreună într-o zi.

În ziua următoare se întâlniră pentru o clipă la colțul străzii Alser. Aveau buzele atât de uscate, încât nici unul din ei nu putu să rostească „la revedere”. Prea trist ca să se întoarcă la spital, se duse în vizită la Ernst Fleischl. Josef Breuer și Sigmund îl îngrijeau cu rândul pe Fleischl între cele câteva

operații anuale pe care i le făcea Billroth, deși nici unul nu putea face altceva decât să-i schimbe bandajul la deget și să-i dea morfină împotriva durerii.

Fleischl locuia într-o casă elegantă, construită de bunicul său și decorată la exterior cu enorme nuduri femeiești și bărbătești, cu coloane grecești, porticuri, arabescuri și îngerași de ghips. Bătrânii ocupau tot apartamentul de la etaj, dar Ernst amenajase un fel de apartament separat, format dintr-un dormitor mai mare, pe colț, combinat cu bibliotecă, birou, cameră de studiu, și un salon în care își petrecea nopțile chinuitoare.

Servitorul lui Fleischl îi deschise lui Sigmund. Unul din pereții biroului era în întregime tapetat cu cărți. Pe celălalt perete se aflau tablourile italiene pe care le adunase tatăl lui în călătoriile lui de la Milano la Neapole. Pe numeroase pupitre, mese și etajere erau expuse fragmente de sculptură din Asia Mică, torsuri de femei, capete de generali romani, bucăți de frize, un Bacchus etrusc din templul de la Veii.

— Sigmund, ce plăcere să te văd! Tocmai i-am spus bucătarului că n-am poftă de mâncare, însă, dacă îmi ții companie, o să luăm o masă pe cinste.

Apucă un tubuleț aflat în spatele unei perdele de catifea și suflă în el. Când apăru valetul, comandă o cină îmbelșugată. Sigmund îi scoase bandajul ca să vadă cum se mai prezintă degetul. Billroth îl amputase din nou cu două luni în urmă. Curăță rana și o bandajă la loc sporovăind volubil. Fleischl tocmai se apucase de sanscrită ca să poată citi Vedele în original. Sigmund îi sugerează să ia câteva lecții cu Ignaz Schönberg.

Se aduse cina. Masa uriașă a lui Fleischl era ticsită cu vestigii arheologice aduse de bunicul lui din călătoriile sale în Egipt și în Țara Sfântă. Abia dacă mai rămăsese loc pentru cele două farfurii cu supă. Fleischl îi explică:

— Când mănânc de unul singur, ațintesc ochii pe aceste piese frumoase. Este ca și când le-aș absorbi pe ele în loc să-mi otrăvesc ficatul. Când o să mor, am de gând să iau cu mine aceste comori.

Lui Sigmund nu-i plăcea să-l audă pe Fleischl, la numai treizeci și șapte de ani, vorbind despre moarte nici măcar în glumă. Dar adevărul dur trebuia privit în față. Degetul ăsta nu avea să se mai vindece niciodată și, ori de câte ori îl opera, Billroth mai lua câte ceva și din viața lui Fleischl. Durerea din rană era atât de puternică, încât morfina devenise unicul remediu. Lui Sigmund i se părea că asistă la un travesti al dreptății: Ernst Fleischl avea toate motivele să dorească să trăiască. Mintea lui ageră îl purta spre domenii în care restul lumii medicale vieneze nu-l putea urma.

— Știi, Ernst, dacă nu te-aș iubi, aș putea să fiu invidios, mormăi Sigmund. Singurul om care știa tot ce se poate ști a fost Leibnitz, în 1716. Dacă n-ai de gând să-ți bagi mințile în cap, o să-l superi.

Un spasm involuntar de durere schimonosi chipul frumos al lui Fleischl. Sigmund îi făcu o injecție cu morfină. În timpul zilei, Fleischl era absorbit de munca lui de la laboratorul lui Brücke, însă noaptea n-avea cum să-și omoare timpul. Sigmund rămase până la ora unu și jucară go. Se simțea stânjenit la gândul că pe la ora patru, nemaiputând să îndure durerea, Fleischl își va face o nouă injecție. Devenise deja dependent de drog, dar numai Breuer și Sigmund știau lucrul ăsta. În vreme ce străbătea străzile pustii înapoi, spre spital, se gândea: „Trebuie să-l dezobișnuim pe Ernst de morfină. Asta îl va ucide mai repede decât degetul.” Nimeni nu putea îndura acest gen de durere fără un sedativ oarecare, dar cu siguranță că trebuie să existe și un alt remediu mai puțin periculos.

La conducerea spitalului se afla un colectiv alcătuit din Sekundärärzte, dintre care zece clasa întâi și treizeci de clasa a doua, ca și Sigmund. Primarii erau bărbați de vârstă mijlocie, înstăriți, care nu-și petreceau decât câteva ore pe zi în spital, în birourile lor și în gărzi, restul timpului fiind afectat practicii medicale în afara spitalului. Asta înseamnă că existau doar patruzeci de oameni care supravegheau în permanență cele douăzeci de departamente. Deși saloanele erau departajate după specialități, existau și locuri unde Sekundärärzte puteau să se întâlnească și să lege prietenii: sala centrală de lectură, în

jurul sobelor cu gaz, în nișele retrase unde tinerii se adunau la o ceașcă de cafea și la un taifas „bassena”, numit astfel prin analogie cu sfatul femeilor care se adunau în jurul cișmelei din stradă în cartierele locuite de săraci. Eterna lor problemă erau banii. Unul din băieții de la dermatologie își scrisese deasupra biroului un verset din Evanghelia după Ioan, 12: 8: „Și săracii vor fi întotdeauna cu tine! Noi suntem aceștia!” Sekundarärzte clasa întâi câștigau ceva mai bine – treizeci și doi de dolari pe lună, și aveau o clientelă mai numeroasă, însă erau mai în vârstă și copleșiți de obligații. Toată lumea încerca să mai câștige câte un gulden în plus: îndrumau studenți, făceau revizia textelor medicale, căutau pacienți. Toți aveau datorii la familie, la prieteni, la librari, la papetărie, la croitorie, la cafenele.

Într-o dimineață, Sigmund avu nevoie de cinci guldeni pentru Amalie. Încercă la doi prieteni – amândoi își întoarseră pe dos buzunarele goale. După-amiază sosi Josef Paneth străbătând holul în mare grabă. Era îmbrăcat sărăcăcios ca de obicei, iar ochii lui mici, albaștri exprimau nu numai timiditate și sensibilitate, ci și suferința provocată de tuberculoza care îi lovea la Viena în mod egal pe săraci ca și pe bogați: Paneth, care se simțea întotdeauna stânjenit dacă prietenii îl excludeau din cercul lor pentru că nu era la fel de sărac ca și ei, își făcea un punct de onoare din a-i invita la tot soiul de petreceri. Orice pretext era binevenit: ziua de naștere, avansare, publicarea unei lucrări. Se ducea la restaurant mai devreme, comanda masa, dădea bacșișuri chelnerilor și plătea consumația, apoi se alătura încântat celorlalți.

- Sig, am auzit că ai nevoie de câțiva guldeni.
- Nu pot să împrumut bani de la tine. E o lege nescrisă.
- De ce mă excludeți din cercul vostru? scânci el.
- Pentru că nu este corect să împrumuți de la un om care nu are nevoie să-i restitui banii. Seamănă a cerșetorie.
- Sunteți cu toții niște snobi! De ce numai oamenii săraci au voie să dea bani cu împrumut?
- Foarte bine, Josef. Când o să avem nevoie de bani pentru o viață de desfrâu și păcate, o să împrumutăm numai de la tine.

Paneth se apropie de biroul lui Sigmund și luă fotografia Marthei:

— Cum înduri despărțirea?

— Înduri” este cuvântul potrivit. Ce mai face Fräulein Sophie Schwab? Ziceai că o iubești pe fata asta, așa că nu-ți rămâne decât să te căsătorești cu ea. Ai căutat destul o fată săracă.

— Ai dreptate. O să facem nunta vara asta.

Sigmund era foarte încântat de compania colegilor săi. Robert Steiner Freiherr von Pfungen obținuse recent Dozentur în neuropatologie. El făcea cele mai multe demonstrații la patul bolnavului pentru cursurile lui Meynert. Sigmund trebuia să fie prezent la toate aceste expuneri și demonstrații, întrucât el răspundea de îngrijirea pacienților ale căror cazuri erau analizate la curs. Von Pfungen făcuse studii excelente cu profesori renumiți din Viena –Brücke, Wedl, Stricker, Redtenbacher, Schneider și Barth – astfel că dobândise cunoștințe temeinice de medicină, chimie, fiziologie a rinichilor și mecanica tulburărilor corticale ale vorbirii. Toată lumea îl simpatiza, printre altele și pentru că nu avea obiecții ori de câte ori se cereau materiale și echipamente. Era posedat, de asemenea, în sensul bun al cuvântului, de o monomanie terapeutică.

— Sig, încercăm să ne explicăm de ce mintea pacienților trece prin stări alternative de claritate și confuzie. Cred că am găsit răspunsul. Este vorba de peristaltism: mișcarea prin care conținutul tubului digestiv este propulsat de-a lungul acestuia.

— N-ai vrea să fii mai explicit, Herr Doktor?

— Aș dori ca dumneata să ții o evidență exactă a mișcărilor intestinale ale pacienților, cu marcarea exactă a timpului scurs de la începutul mișcării până în momentul evacuării. Apoi te-aș ruga să confrunți această schemă cu perioadele când mintea lor este limpede sau confuză. Cred că vei descoperi o relație inversă: peristaltismul coincide cu momentele de tulburare mintală. După ce se termină evacuarea, facultățile mintale se limpezesc și se mențin nealterate până la mișcarea următoare. Ce părere ai despre asta?

În mintea lui Sigmund nu exista decât un singur cuvânt –

Scheisse! Rahat! –, dar Von Pfungen era un băiat mult prea fin pentru a-l ofensa în vreun fel. Îi promise să urmărească comportarea pacienților în toate fazele digestiei.

Câteva săptămâni mai târziu, Von Pfungen veni cu altă teorie referitoare la cauzele catarului bronșic.

— Cred că trebuie să fie ceva în legătură cu spălatul pe spate, îi explică el în timp ce făceau turul saloanelor. După toate probabilitățile, bronhia dreaptă este mai rar afectată, pentru că mâna stângă, care e mai neîndemânică, nu spală partea dreaptă a spatelui la fel de energic ca mâna dreaptă. Nu ți se pare o abordare interesantă, Herr Doktor?

Dar omul pe care îl vedea Sigmund cel mai des, și nu întotdeauna cu plăcere, era Nathan Weiss, în vârstă de treizeci și doi de ani. Acesta locuia deja de paisprezece ani în spital, în ultimii patru în calitate de Dozent principal la Departamentul Patru. Lui Weiss i se mai spunea Herr Allgemeines Krankenhaus. Când Josef Breuer află că Weiss îi făcea confidențe lui Sigmund, remarcă:

— Nathan îmi amintește de povestea cu omul care și-a întrebat odrasla: „Fiule, ce dorești să fii?” „Vitriol, a răspuns fiul, substanța aia care își face drum prin orice”.

Importanța pe care și-o dădea Nathan nu era egalată decât de imensa lui forță de muncă, de abilitatea lui de a parveni și de a se menține din răspuțeri pe poziție. Era permanent în mișcare, rostea monologuri strălucite, știa câte puțin din toate, însă din momentul în care se concentrase asupra bolilor nervoase devenise o autoritate în domeniu. Fusesse îndrăgostit o dată, dar suferise o deziluzie și de-atunci era speriat de dragoste. În schimb, conducea Departamentul Patru.

Dr. Nathan Weiss începu să treacă destul de des pe la Sigmund ca să mai schimbe o vorbă; uneori îl invita la o cafea sau la cină. La început, Sigmund s-a considerat o altă pereche de urechi pentru extraordinarele corzi vocale ale lui Nathan, dar în scurtă vreme își dădu seama că se înșelase. Nathan îl simpatiza și îi respecta raționamentele.

— Freud, când termini pregătirea cu Meynert, ce-ar fi să vii la mine? Până atunci am să fiu Primarius. Pe tine te fac

Sekundarius principal. Ai să devii al doilea neurolog din Viena.

— Cât de aproape crezi că pot să fiu în urma ta?

— Întotdeauna o să existe o prăpastie de netrecut între mine și următorul mare neurolog. După terminarea pregătirii la Departamentul de boli nervoase, o să porți pe tine amprenta Nathan Weiss.

— Și Domnul îl însemnă pe Cain... Și Cain a plecat din fața Domnului și s-a dus să trăiască în țara lui Nod.”

— Știu. Geneza, 4, 15-16. Tata mi-a tatuat Vechiul Testament pe piele verset cu verset. Se duse spre ușă, apoi se întoarse: Sig, ai niște surori acasă. Aș putea să le cunosc? Mi-ar plăcea să mă însor cu sora unui doctor. Imediat ce devin Primarius, vreau să mă așez la casa mea. A venit timpul să mă însor... de fapt, a cam trecut...

Toate laboratoarele de cercetare aveau aceleași dimensiuni, trei metri și ceva pe patru. Profesorul Meynert ocupa unul dintre ele, plus un spațiu suplimentar pentru ca asistenții lui să poată face demonstrații când aveau de raportat ceva. Von Pfungen împărțea următorul laborator cu un rus, Darkșevici, a cărui ambiție era să introducă în țara sa neuropatologia modernă. În celălalt laborator lucra Sigmund cu dr. Alexander Holländer, iar în ultima încăpere se afla primul american cu care lucrase vreodată, Bernard Sachs, un tânăr de douăzeci și patru de ani ce-și făcuse studiile la Universitatea Harvard, apoi își luase diploma de doctor la Universitatea din Strasbourg cu un an în urmă, iar în prezent urma cursul postuniversitar de anatomie a creierului condus de Meynert. Sigmund descoperi în el un om inteligent și amabil, cu care îi făcea plăcere să vorbească englezește. Dr. Sachs avea reținut un post la Policlinica din New York ca specialist în neuropsihiatrie. Singura dispută pe care o avusese Sigmund cu Sachs fusese legată de folosirea cuvântului „minte”. Sachs vorbea mereu de „boli ale minții”. La un moment dat, Sigmund îi spuse:

— Barney, în clipa de față nu examinezi la microscop o felie subțire de minte omenească, ci o felie de creier.

— Cum poți să separi mintea de creier? insista Sachs.

— Creierul este un recipient, o structură fizică concepută

pentru a adăposti ceva. Minteă este conținutul: cuvinte, idei, imagini, credințe...

— Inseparabile, dragul meu prieten.

Sigmund intră în propriul laborator printr-o ușă laterală. De jur-împrejurul camerei, lipită de perete, se afla o imensă masă de lucru, singurul spațiu liber fiind cel de lângă ușă, unde exista o chiuvetă și, dedesubt, un coș mare de gunoi pentru bucăți de creier și lamele sparte. Pe rafturile înalte se aflau borcanele în care se țineau creierele trimise de la secția de disecție – pluteau în aldehydă formică, înfășurate în tifon legat de gura borcanului, ca să nu se lase la fund și să se turtească.

Sigmund își scoase halatul, îl agăță într-un cui în spatele ușii, apoi luă unul din creiere din borcan și îl extrase din săculețul de tifon. Era moale, tainic, tulburător. Creierele de adulți îi lăsau întotdeauna impresia că în ele fusese viață cu numai câteva zile sau ore mai devreme.

Creierul i se prelingea din mâini. Semăna cu un fel de gelatină crem-cenușie. Spălă particulele de sânge și îl puse pe scândura de lângă chiuvetă. Luă un cuțit de bucătărie de douăzeci de centimetri, nu prea ascuțit, și tăie creierul în felii, ca și când ar fi fost salam. Feliile aveau între cinci milimetri și un centimetru grosime. Camera se umplu de un miros specific de aldehydă formică, alcool și creier tăiat, un fel de miasmă a morții, înțepătoare și dezagreabilă.

Duse feliile de creier la masa lui de lucru, înșesată cu alte felii studiate anterior, așezate în cutii suprapuse, intercalate cu însemnări. Folosi microtomul pentru speciemenle foarte fine de care avea nevoie. La capătul mesei de lucru stăteau înșirate sticlulele cu soluții; în rândul din față erau cele cu coloranți, așezate în ordinea în care trebuiau înmuiate feliile în ele. Apucă fiecare bucățică de creier cu forcepsul și cu o foarfecă mică decupă porțiunea cea mai reprezentativă din punct de vedere patologic.

De la laboratorul de disecții sosi un mesager cu un pachet în care se afla creierul unui copil născut mort în noaptea trecută. Încă nu fusese pus în aldehydă formică. Când îl luă în mână, Sigmund descoperi că era prea moale, alunecos, dar cu mai

mult lichid în el. După ce secționă creierul și îl puse sub microscop, își dădu seama că acest copil n-ar fi putut să trăiască: avea o anomalie congenitală, hidrocefalie – apă la creier.

— Dacă putem descoperi ce anume a blocat deschiderile împiedicând evacuarea apei, suntem pe calea care duce la prevenirea fenomenului.

Sarcina lui imediată era să descopere o metodă de colorare a secțiunilor în așa fel încât să devină vizibile, să poată fi distinse anumite zone ale nervilor, rădăcinile acestora sau celulele care nu se puteau vedea niciodată clar din cauza materiei cenușii în care erau înglobate. Dar toate încercările lui se soldaseră cu stricarea secțiunilor preparate. Era uluit să constate câte ore puteau să treacă așa, în timp ce lucra de unul singur în laborator, uneori până la miezul nopții, pentru ca în final să observe că fiecare nouă combinație de chimicale pentru colorat se dovedea fie prea densă, fie prea slabă, provocând întărirea țesutului sau, dimpotrivă, fărâmițarea lui.

Dr. Alexander Holländer, care lucra la clinică de șapte ani, îi urmărea îndeaproape munca. Fiu al unui doctor ungar, Holländer avea o educație solidă în domeniul limbilor străine, al filosofiei și al literaturii. Datorită remarcabilelor sale calități de diagnostician și anatomist al creierului, fusese desemnat să țină prelegeri studenților în absența lui Meynert. Teza sa Despre teoria alienației morale se bucurase de recunoaștere unanimă. Acest om fermecător, de familie bună, se îmbrăca elegant, fuma trabucuri scumpe și își făcea munca cu grația unui mare senior. Meynert susținea că nimeni nu avea o capacitate mai mare decât Holländer de a descoperi ceea ce alți cercetători treceau cu vederea. Deși aspectul tehnic al disecției și al preparării mostrelor îl plictisea, îl urmărea fascinat pe Sigmund cum amestecă soluții după soluții în speranța că va găsi amestecul potrivit.

— Știi, ești absolut de neclintit în fața eșecului. Aș vrea să am și eu dârzenia ta.

— Iar eu îți invidiez cunoștințele. Pe de altă parte, nu contează dacă ratezi primele o mie de încercări. Dacă reușești

la o a mie una, ești un geniu.

— Asta înseamnă că ești foarte aproape de a deveni geniu.

— Ce-ar fi să lucrezi cu mine, Holländer? Cred că am șanse să descopăr ceva lucrând cu creiere de fetusuri și de nou-născuți. Am putea să terminăm experiențele și să scriem un articol pentru Centralblatt für die medizinische Wissenschaften.

— N-ar fi rău, căci a trecut ceva vreme de când n-am mai publicat. Când începem?

— Am și început. Scoate-ți haina asta frumoasă și pune trabucul la o parte... Uite, privește ce se întâmplă când întăresc anumite bucăți de organ cu bicromat de potasiu... sau aici, în lichid Erliche.

Holländer avea admirabile cunoștințe în domeniu. Era de ajuns ca Sigmund să-i pună cea mai simplă întrebare, și acesta se lansa imediat într-o disertație pe tema leziunilor creierului. În același timp avea un dezvoltat simț al umorului și știa o mulțime de istorioare nostime din lumea teatrului și a operei din Viena. Singurul lui cusur era că pleca după-amiaza devreme de la laborator ca să nu rateze distracțiile serii. Uneori revenea la miezul nopții ca să vadă cum mai merge treaba. Când era rugat să dea o mână de ajutor, se eschiva:

— E lumina proastă... Și apoi, tehnica este dificilă...

— Sigur că este, slavă Domnului. Altfel, oricine ar putea s-o facă. Holländer, de ce nu încerci și tu să muncești ca lumea? Holländer râdea amuzat.

— N-ai să mă crezi, Freud, dar la Școala de Medicină am fost cel mai bun din clasa mea. Eram ferm hotărât să stăpânesc anatomia creierului și nu s-ar putea spune că n-am reușit.

— Nimeni nu te contrazice.

— Ei bine, dragul meu, din moment ce am devenit specialist, de ce să trudesk mai departe? Războiul meu s-a încheiat. Nu peste mult timp am să-mi deschid propriul sanatoriu și voi fi independent. N-o să-ți vină să crezi, dar există o mulțime de familii bogate care au câte un nebun încuiat într-un dormitor din fundul casei. Să te chiorăști tot timpul în microscop, asta e o treabă pentru fanatici ca tine.

După ce plecă Holländer, Sigmund se așeză o clipă pe un

scaun înalt cu capul în jos, și-și spuse: „Vrei să spui, pentru săraci ca mine, care au nevoie de descoperiri și de publicații și de Dozenturen și de pacienți, și de o soție, și de un cămin...”

În scurtă vreme trecu la salonul de femei pentru a-și completa pregătirea. Își petrecea diminețile la B. Z., examinând pacienții nou sosiți. Căldura de început de iulie era sufocantă. Prin ferestrele deschise nu pătrundea nici cea mai slabă adiere de vânt.

În curtea interioară, frunzele copacilor stăteau pleoștite sub razele nemiloase ale soarelui de vară. Sigmund nu avea haine mai ușoare, de vară. Își simțea trupul fierbând în îmbrăcămintea groasă, de iarnă.

Prima pacientă era o tânără de treizeci și cinci de ani, originară din Galiția. Insista să vorbească în polonă. Fusese arestată la castelul Schönbrunn pentru că agăța poze de sfinți de trunchiul copacilor și pe pereți. Dumnezeu îi poruncise să facă acest lucru și drept răsplată avea să fie singura ființă omenească primită în rai. Nu-i îngădui lui Sigmund s-o examineze. Când acesta descuie ușa spre saloanele femeilor, pacienta apucă un scaun și se repezi asupra altei femei. Sigmund ceru să fie dusă într-o celulă izolată. Când îi atacă pe infirmierii care voiau să facă curat la ea, fu imediat transferată la azilul de la Gugging.

Următorul caz fu soția unui proprietar de pământ din Weissenbach, o femeie în vârstă, slabă, cu ochi cenușii și fără nici un dinte, cu excepția incisivilor. Descoperi că suferea de un erizipel care îi acoperea fesele, părțile genitale și partea interioară a coapselor aproape până la genunchi. Îi prescrise spălături cu acid carbonic, gheață și chinidină. Femeia îi spuse că soțul o bătuse în cap și la un moment dat își pierduse cunoștința. Altă dată îi smulsese o parte din parul de pe cap și o aruncase în curte, unde zăcuse o oră în zăpadă. Când se întorsese în casă, soțul ei exclamase: „Bestia n-a murit!”.

Femeia își dezgoli sânii. Sigmund strigă o infirmieră. Pacienta deveni foarte nervoasă, își ridică fusta, făcu gesturi obscene și apoi se scăpă pe ea. Sigmund o lăsă sub supravegherea infirmierei.

Următoarea pacientă era o servitoare necăsătorită, de vârstă mijlocie, cuprinsă de o puternică stare depresivă. Se dusesese singură la poliție și ceruse să fie trimisă la spital.

— De ce ești atât de disperată, Fräulein?

— Am lucrat ca jupâneasă la un înalt funcționar timp de opt ani. Am plecat de acolo cu o recomandare excelentă. Dar tocmai din cauza acestei aprecieri am de suferit. Când mă duc undeva să mă angajez, toată lumea crede că nu sunt potrivită pentru o slujbă modestă. N-am mai găsit nimic de lucru de doi ani și jumătate. Acum trei luni am încercat să mă sinucid și am băut vitriol, dar cei de la spital m-au salvat. Mi-e teamă să mă întorc înapoi, în lume, pentru că acolo nu mai există ființe omenești. Pe stradă, oamenii se uită ciudat la mine. Când le arăt recomandarea, îmi spun că între mine și patronul meu a fost o relație rușinoasă. De-aia vreau să mor. Doctore, dacă rămân aici, o să mă ajuți să fac rost de otravă?

Examină apoi soția unui podgorean din Lanzendorf. Era mică de statură, cu o conformație delicată. Se plimba înainte și înapoi prin cameră cu capul în piept; își spuse numele corect, dar refuză să mai răspundă la alte întrebări. Când Sigmund o întrebă dacă e căsătorită, îi răspunse:

— Nu știu. Uneori nu pot să-mi amintesc nimic. Și mai înainte eram uitucă.

— Ai vrea să stai un timp cu noi, aici, Frau Granz?

— Nu, nu pot să locuiesc într-o clădire așa de frumoasă ca asta, am prea multe păcate.

— Ai putea să-mi spui care sunt aceste păcate?

— Nu merit să mi se dea de mâncare. Am fost rea și acum am devenit și mai rea. Ar trebui să fiu izgonită sau ucisă. Dacă părinții mei n-ar fi făcut prostia să se căsătorească, n-aș fi apărut nici eu în această lume păcătoasă. După ce s-au născut, părinții mei trebuia să fie aruncați într-un puț. M-am măritat cu un fermier care nu-mi plăcea doar ca să scap de ei. Acasă, totul este cu fundul în sus. Aici totul e în ordine.

O infirmieră intră și îl chemă în salon să vadă o tânără cusătoreasă de cravate din Ungaria, necăsătorită, care fusese internată de dr. Meynert. Acesta îi pusese diagnosticul nebunie

din cauza halucinațiilor și a hiperexcitabilității; în asemenea momente, femeia petrecea ore în șir pe pervazul ferestrei, încercând să sară afară. În foaia de observație se specifica faptul că acuză dureri la ceafă, că fusese persecutată de bărbați, că se simțea îndemnată să se apropie de ei, de anumite voci care îi cereau în mod imperios acest lucru. În prima noapte fusese pusă în cămașă de forță.

Sigmund ceru să se înlăture plasa care îi acoperea patul. Femeia sări în picioare și încercă să-l îmbrățișeze. Începu să se plângă că nu este tratată bine. Sigmund o liniști și o întrebă când au început durerile.

— Acum zece luni. De la un deranjament la stomac.

Întotdeauna m-am ținut departe de bărbați, iar acum am ajuns la concluzia că nu pot fi vindecată decât de un bărbat. Am început să fug după toți bărbații, să-i îmbrățișez și să-i sărut. Ai mei m-au încuiat într-o cameră. Am încercat să scap sărind pe fereastră. Și arunci m-au adus aici.

— Ce e cu sângele ăsta de pe brațul dumitale, Fräulein?

— M-am mușcat. La mine în pat este un bărbat care vrea să-mi dea foc.

Sări din pat, își sfâșie o bucată din rochie, și-o înfășură în jurul gâtului și încercă să se stranguleze. Sigmund îi prescrise două grame de bromură. I se administră medicamentul și curând fata adormi.

Și așa mereu, caz după caz, calvarul suferit de aceste suflete rătăcite părea fără sfârșit: fiica vitregă a unui fermier născuse un copil mort nefiind căsătorită și încercase să convingă pe toată lumea că nu-l ucisese ea; începuse să alerge goală prin pădure și le spusese oamenilor de la oraș că în fiecare noapte cineva era omorât în casa părinților ei și că trupurile neînsuflețite atârnavă în pod; atrăgătoarea soție a unui vienez care vedea în fiecare zi fantome și pe diavol în persoană susținea că, sub ochii ei, se deschide plafonul salonului și oamenii scot limba la ea; un bărbat de cincizeci și șapte de ani auzea voci și împușcături și o vedea pe fiica lui zăcând plină de sânge în pat după ce fusese ciopârțită cu securea de soțul ei; o femeie de aproape patruzeci de ani nu putea dormi noaptea

pentru că trupul iubitului ei, Alexander, se plimba pe acolo cu capul soțului ei lipit de el și ceruse să se aducă o canapea în salon pentru că Sfântul Duh urma să vină ca să facă dragoste cu ea; torcătoarea mai în vârstă auzea voci de polițiști și lătrături de câine și îi vedea pe orășeni privind la ea și acuzând-o că a luat câinii în casă ca să aibă relații sexuale cu ei; soția în vârstă de patruzeci de ani a unui casier de la bancă, femeie educată și bine crescută, credea că tot orașul o detestă pentru că avusese relații sexuale nepermise și căpătase o boală venerică (nu avea nimic) pe care i-o transmisese și soțului său, iar acesta o părăsise...

Erau și pacienți mult mai dificili care trebuiau îngrijiți: incoerenți, dezaxați, persoane incapabile să se concentreze, oameni care se refugiau în trecut, cu zece, douăzeci de ani în urmă, fără să-și dea seama că se află într-un spital și că sunt bolnavi. Petrecea în fiecare zi ore întregi studiind rapoartele asupra unor cazuri din Graz, Zürich, Paris, Praga, Milano și Moscova, Londra și New York. Se efectua studii sistematice în legătură cu halucinațiile, fanteziile, anxietatea, temerile, mania persecuției, toate împărțite în categorii mai mici, în așa fel încât doctorii să-și dea seama că aceste boli nu apar într-un anumit moment, loc sau în circumstanțe speciale, așa cum constatase, de altfel, și Sigmund citind monografiile și cărțile care stăteau permanent deschise pe masă în fața lui. Erau maladii universale. Spitalele, sanatoriile, casele de bătrâni ale lumii occidentale adăposteau sute de mii de asemenea cazuri.

Afecțiunile lor erau diagnosticate după cum urmează: demență, alienare, dementia praecox. În general, se prescria un tratament simplu – sedative pe bază de cloruri și alte droguri, odihnă la pat. Medicii încercau să-i ajute să deosebească lumea reală de iluzie, le prescriau băi fierbinți într-o zi și reci în cealaltă, terapie electrică și alte masajе. Dar din câte putea să-și dea el seama, puține din aceste tratamente aveau efect. Uneori, dacă boala se afla în fază incipientă, pacientul putea fi trimis înapoi acasă. Însă cifrele erau oricum descurajatoare: cei mai mulți dintre acești nefericiți aveau crize recurente, reveneau la spital sau la închisoare ori își puneau capăt zilelor.

În aceste luni, Sigmund trimise trei pacienți la azilul de nebuni al Austriei de Jos, însoțindu-i până la clădirea de la poalele dealului. Von Pfungen făcu tot atâtea recomandări, Holländer – un număr de șapte, iar profesorul Meynert, care era invitat să-și dea părerea în cazurile cele mai dificile, trimise la azil treisprezece incurabili.

Perioada petrecută în saloanele cu „zdruncinați” se repercută nefavorabil asupra lui nu numai din punct de vedere fizic, dar și emoțional. Mânca mai puțin, dormea prost, slăbise, ceea ce nu era necesar. Ca urmare a combinației de căldură, înghesuală în saloane, izbucniri frecvente de violență, ochii i se adânciseră în orbite și de-a lungul obrazilor i se săpaseră cute. În calitate sa de intern, de medic curant, nu trebuia să se implice emoțional în nenorocirea celor aflați în suferința minții mai mult decât în nefericirea bolnavilor cu afecțiuni fizice. Exista totuși o diferență subtilă. Față de pacientul care suferea de gușă sau de pietre la vezică, medicul simțea compasiune. În relație cu bolnavul mintal, doctorul resimțea teamă. Era o reacție instinctivă. Întrucât nu avusese niciodată intenția să lucreze cu alienații mintali, nu-și închipuise că va fi atât de profund impresionat. Acum începuse să simtă, foarte vag, că aceste ființe nefericite apăruseră prea târziu în viața lui.

Din punctul de vedere al patologistului, domeniul acesta se dovedea extrem de bogat. Mai erau încă atât de multe lucruri de înțeles în legătură cu creierul uman, atât sub aspectul structurii, cât și al funcționării lui. Dar medicul curant putea oferi atât de puțin ajutor! Iar pacienții lăsau impresia că nu pot fi ajutați nicicum. Privind în urmă, la sutele de bărbați și femei pe care îi tratase în decurs de câteva luni, Sigmund spuse abătut. „Este cam stearpă psihiatria asta!”

SĂ MERGI PE UN DRUM FRUMOS.

Ignaz Schönberg venea în vizită de două ori pe săptămână și împărțea cu Sigmund cina frugală. Cei doi prieteni citeau și studiau împreună la lumina lămpii cu ulei de pe masa lui Sigmund. Ignaz, care voia să se căsătorească cât mai curând cu Minna, își impusese un program foarte încărcat. Într-o seară arăta foarte palid și apatic. Sigmund puse stetoscopul pe

spatele și pe pieptul lui Ignaz și bătu peste degetul fixat pe coastele lui.

— Ignaz, ai nevoie de odihnă.

— Altă dată, Sig, răspunse trist Ignaz.

— Nu, anul acesta.

Sigmund se hotărî să-i viziteze pe frații lui Ignaz. Alois era plecat, însă Geza îl invită la masă. În cursul anului, Sigmund îi văzuse adesea pe frații lui Ignaz în virtutea relațiilor de prietenie dintre ei. Geza era un muncitor harnic care, încă din tinerețe, declarase că toate cărțile sunt dușmanul firesc al omului. Sigmund îl considera prost și îngâmfat, așa că nu-și pierdu timpul cu amabilități.

— Geza, tuberculoza lui Ignaz s-a agravat.

— Și ce vrei de la mine?

— Bani. Destui ca să poată petrece câteva luni la munte.

— Și de ce trebuie să plătesc eu pentru el? Eu îmi frâng spinarea pentru fiecare gulden pe care îl câștig.

Sigmund mai împlânzi puțin tonul.

— Toți trebuie să avem grijă de noi, dar Ignaz este foarte prețios.

— Și, mă rog, de ce îl consideri așa de prețios? Pentru că citește poezii în sanscrită? Nu poți să astupi o gură flămândă cu sanscrită.

— Dacă reușesc să-l conving pe Alois să contribuie cu ceva, o să dai și tu? O să-l duc chiar eu până acolo. Nu vreau să călătorească singur.

— Foarte bine, mormăi Geza. Ce, n-am dat întotdeauna?

Sigmund îl duse pe Ignaz la Stein-am-Anger, în Ungaria, și îl somă să aibă grijă de el însuși. Abia ajunsese acasă, când Josef Breuer îi trimise vorbă să vină și el în apartamentul lui Fleischl. Stratul subțire de piele de pe ultima amputație a lui Fleischl se rupsesse din nou. Fleischl era nenorocit. Breuer, care adusese morfina, îi făcu o injecție. Se întoarseră pe jos, prin orașul toropit de căldura toridă de la mijlocul lui iulie. Un bărbat se opri și îi adresă câteva cuvinte lui Breuer. Sigmund rămase câțiva pași în urmă. După câteva minute, când i se alătură, Josef îi spuse:

— Era soțul uneia dintre pacientele mele. Femeia s-a purtat de câteva ori atât de ciudat în societate, încât a adus-o la mine să-i tratez nevroza. Dar nu prea pot face mare lucru. Cazurile astea sunt întotdeauna secrets d'alcôve.

— Ce vrei să spui? întrebă uimit Sigmund.

— E vorba de patul matrimonial, locul unde încep și se termină toate nevrozele.

Sigmund se gândi o clipă, apoi exclamă:

— Josef, nici nu-ți dai seama cât de extraordinară mi se pare ideea enunțată de tine!

Breuer rămase tăcut. Uluit, Sigmund continua să meargă alături de el. Nu avea nici un fel de experiență în materie de secrete de alcov. Intuia doar un posibil pericol pentru un bărbat care mai avea de așteptat vreo câțiva ani până să aibă alcovul său. I se părea greu de acceptat ideea că oamenii căsătoriți pot avea probleme în patul matrimonial. Fără îndoială că el și cu Martha se vor împăca excelent.

Și totuși... și totuși... crescuse în Viena, orașul care își câștigase reputația de a fi locul cu cea mai mare libertate sexuală din Europa. Aflase despre tinerele și atrăgătoarele prostituate din casele speciale de toleranță, care erau întotdeauna la dispoziția bărbaților. De îndată ce intrau la universitate, cei mai prosperi sau mai puțin serioși dintre colegii lui își găseau câte o Süsse Mädeln de la țară sau din cartierele muncitorești și o țineau ca amantă până când terminau facultatea. La despărțire, „fetița cea dulce” vărsa câteva lacrimi pe care și le ștergea însă la timp ca să vadă bine care dintre tinerii boboci avea să fie următorul ei iubit. Și femeile măritate se lăsau abordate ocazional. Observase cum o femeie îmbrăcată elegant care își lua ceaiul cu prăjituri la Demel ridicase dintr-o sprânceană, cum un bărbat elegant șoptise ceva la urechea unei femei singure dintr-o cafenea, iar după aceea Sigmund știa că urmează aventura și satisfacția carnală. Dacă erau prinși, exista întotdeauna pericolul unei provocări la duel, însă asemenea confruntări se soldau arareori cu un sfârșit tragic.

Sigmund Freud și prietenii săi știau de acest Schlamperei

sexual fermecător încă din anii de la Sperlgymnasium, însă nu avuseseră nici bani, nici înclinație pentru așa ceva. Fuseseră crescuți în spiritul preceptelor morale rigide ale Vechiului Testament, credeau în dragostea romantică, iar puținii lor guldeni le erau necesari pentru zecile de cărți pe care și le doreau cu disperare. Dar lucrul cel mai important pentru acești șoareci de bibliotecă îl constituiau timpul și concentrarea pe care și le rezervau pentru studii, discuții, dispute filosofice. Dr. Sigmund Freud, care disecase zeci de cadavre de femei, crescuse într-o totală inocență sexuală în relație cu femeile vii din jurul său.

Ajunși acasă, Sigmund și Josef se retraseră în biroul de sus. Mathilde le trimise un platou cu Kraut mit Rahm, varză tocată mărunt și fiartă cu smântână și chimen.

— Dacă anumiți pacienți de-ai mei n-ar proveni din familii înstărite, s-ar afla de bună seamă în saloanele tale, remarcă Josef. În fiecare oraș există un număr de nevrotici care aleargă de la un doctor la altul cu speranța că vor beneficia de un tratament minune pentru o boală inexistentă. Astăzi au ceva la cap, mâine la piept, săptămâna viitoare la rotulă. Nu are nici un rost să descânți durerea din umăr sau din abdomen, este un monstru care crește pe măsură ce doctorul îl taie. Toți medicii au trecut prin asta, face parte din calvarul lor. Dar cum se explică? Mii de bărbați și femei inteligenți și bogați nu pot trăi fără o boală sau durere. Ieri a venit la mine un pacient nou, un bărbat între două vârste, personalitate importantă în lumea financiară vieneză. Susține că, atunci când merge pe stradă, vede în preajma sa monștri, spiriduși. Se freacă de el în trecere și îi zboară pe deasupra capului. Când participă la o ședință, se simte înconjurat de diavoli și creaturi hidoase de pe lumea cealaltă. Afacerea lui este prosperă, soția și copiii sunt sănătoși. Și totuși el trăiește într-o lume de coșmar. Văd că suferă, dar nu știu care e motivul. Josef clătină din cap cu un aer nedumerit.

— Spune-mi, Sig, care sunt ultimele tale cazuri?

— Îl am, de exemplu, pe Johann, treizeci și nouă de ani, necăsătorit, fost funcționar la Banca franco-austriacă. Cu

câteva săptămâni înainte de a se interna devenise din ce în ce mai distrat, se purta indecent acasă, ca și în alte locuri publice, era cuprins de panică, se trezea la patru dimineața mânat de nevoia de a ieși cât mai repede în oraș. Cumpăra lucruri fără nici un rost, fura fără să-și dea seama. Astăzi a spart mai multe geamuri din salon. Când l-am luat la întrebări în privința motivației gestului său, mi-a răspuns: „Fratele meu este geamgiu și trebuie să aibă și el ceva de lucru. Și tatăl meu a fost geamgiu și a murit la șaptezeci și unu de ani. Mama mea trăiește și se simte bine. Aleargă prin oraș optsprezece ore pe zi. Am venit aici numai ca să văd pozele. Aici nu există nebuni, doar niște oameni de treabă. Mâncarea și serviciile sunt excelente. Am să scriu un articol la ziar pe tema asta. Vorbesc cinci limbi. Sunt extrem de bogat. Am să mă spânzur dacă nu mă scoateți mai curând de aici. O să vă dau un milion de guldeni. Mergeți la Börsenmakler și cumpărați acțiuni.”

— Simptome clasice. Nebunie ce degenerază în idioțenie, spuse Josef.

— Apoi mai este și pacientul pe care l-am văzut ieri la B. Z. A stat liniștit cât timp l-am examinat, dar când au vrut să-l ducă în pat a sărit pe pervazul ferestrei și a amenințat că se aruncă pe geam. A trebuit să-l izolez. Mi-a spus: „Nu știu de ce sunt aici. Mă simt perfect. Timp de opt nopți n-am putut să dorm. O visez pe Maica Domnului. Am văzut-o la mine în pat. Anumite părți ale lumii au pierit, maimuțele au devenit oameni și vor domni asupra universului. Privește în sus, simți cum soarele ne trage creierile în sus? Îmi scoate creierii afară, mi-i suge...”

Breuer se amuză puțin pe seama cazurilor lui Sigmund.

— Clinica de psihiatrie este întotdeauna puntea de legătură cu azilul. Dar, pe de altă parte, la voi nu ajung cele mai rele cazuri. Acestea sunt preluate de poliție și trimise la închisoare. Cele care se numesc „Demență morală”.

— Te referi la cazurile pe care Krafft-Ebing a încercat să le apere în tribunalele din Germania?

— Da. Sadicii care se excită în momentul în care înjunghie femeii în stradă, de regulă în braț sau în rect. Fetișii care biciuiesc hainele femeilor sau le fură batistele ca să se

masturbeze în ele, oamenii care dezgroapă cadavre ca să aibă relații sexuale cu ele, pederăștii care îi agrează pe băieții tineri, homosexualii care au fost prinși dedându-se la obscenitate în closetele publice, perversi masculi care se îmbracă în haine femeiești și îi agață pe bărbați, exhibiționiștii care își expun organele genitale în parcuri sau la teatru, sadomasochiștii care se biciuiesc unul pe altul, lesbienele care sunt denunțate de fetele pe care le seduc...

— Ai noroc, Sig, că nu trebuie să te ocupi de asemenea cazuri de nebunie.

Sigmund dădu din cap abătut.

— Băi calde, calmante, odihnă într-o stațiune. Le dăm câteva zile de liniște. Dar noi nu putem face intervenții chirurgicale pe creier, așa cum operează Billroth pe intestin, să tăiem și să dăm afară zona bolnavă și să coasem apoi capetele la loc. Nu putem să le tăiem din meniu zahărul, ca la diabetici, sau să le ținem picioarele suspendate până când le trece inflamația. Secția de anatomie a creierului n-a înregistrat până în prezent nici măcar o singură vindecare.

Josef se ridică în picioare și începu să măsoare încăperea cu piciorul.

— Sig, atunci când te-am întrebat despre cazurile de la clinică, am avut ceva în minte. Nu poți să-ți câștigi existența din anatomia creierului, oricât de mult ți-ar plăcea să lucrezi în laborator. Nu poți să trăiești de pe urma nebunilor decât dacă vrei să te asociezi cu prietenul tău Holländer și să deschideți un sanatoriu particular. Trebuie să treci neapărat la Departamentul Patru, la Scholz și la bolile nervoase.

Cea mai plăcută perioadă a zilei survenea de obicei târziu, când asupra spitalului pogora liniștea și se terminau corvezile. Ședea atunci relaxat, fericit de prezența Marthei, evocată de fotografia ei de pe birou. O vedea cum îi face cu mâna, de parcă ar fi venit în întâmpinarea lui pe poteca din grădina Belvedere, sau ar fi mers alături de el pe Beethovengang din Grinzing, întorcându-se stânjenită să-și strângă un ciorap desprins. Citea și recitea scrisorile ei pe care le primea aproape zilnic și parcă îi auzea vocea dintre rânduri, tonul ei civilizată, puritatea

dicției, râsul blând.

Sigmund îi scria scrisori lungi, tandre, fără să-i ascundă nimic important: munca lui în saloane și la laborator, compania agreabilă a celorlalți medici secundari, sugestia pe care i-o făcuse lui Fleischl de a folosi colorantul pe bază de aur pentru examinarea retinei și receptivitatea pe care o manifestase acesta. „Spre marea mea bucurie, căci este o satisfacție nemaîntâlnită să-l înveți ceva pe un vechi profesor”. Îi pomeni și despre sugestia lui Breuer de a se muta la Departamentul de boli nervoase. Apoi îi mărturisi că răsese încântat când citise Don Quijote și îi fusese tare dor de ea în timp ce citea Byron.

Îi plăcea să scrie, penița prindea viața în mâna lui. Scria așa cum respira, în mod firesc, pentru că scrisul îi pune ordine în gânduri și îl înviora. Se considera un bun stilist de când i se dăduse „excellent” la lucrarea de germană la Matura. Profesorul îi spusese: „Dumneata posezi ceea ce Herder, filosoful și poetul german, numește așa de frumos «un stil corect și caracteristic în același timp»”.

Sigmund Freud de atunci, cel în vârstă de șaptesprezece ani, luase comentariul drept un compliment și, scriind unui prieten, îi atrăsese atenția: „Te sfătuiesc să păstrezi scrisorile mele, să le legi și să ai grijă de ele – nu se știe niciodată”.

Prezența Marthei în camera lui era la fel de vie ca în prima zi. Parfumul ei acoperea mirosurile de laborator pe care le aducea cu el indiferent cât de mult și de temeinic s-ar fi spălat cu săpunul cafeniu și tare. Fotografia era primul lucru pe care i se odihneau ochii când reintra în cameră. Însă când suferea o criză de sciatică sau se simțea istovit, descurajat, deprimat, se certa cu ea prin poștă. Nu se putea împăca cu gândul că doamna Bernays își luase fetele din Viena. Martha trebuia să-i fie credincioasă în primul rând lui! O acuza de slăbiciune și de lașitate pentru că alesese calea cea mai comodă, în loc să înfrunte situația dureroasă. Martha răspundea la aceste scrisori violente în felul următor: „Îmi iubesc familia. Nu am de gând să renunț nici la tine, nici la ai mei și-mi voi păstra loialitatea față de fiecare dintre voi. Nu voi îngădui să fie

distrusă nici una din aceste relații.”

Ameliorarea dispoziției venea repede, într-o zi sau două, după puțină odihnă, o plimbare mai lungă prin pădure și o satisfacție profesională. Își dădea seama că folosea aceste scrisori ca pe un catarsis, din dorința de a se elibera de frustrarea cauzată de avansarea lui lentă și de perspectiva sumbră care se prefigura. Își mai dădu seama și de faptul că Martha înfrunța cu curaj o situație dificilă: pe logodnicul ei! Atunci se așeza în fața fotografiei ei, recunoscător destinului pentru generozitatea ei și scria de la două până la zece pagini de căință, scuze și jurăminte de iubire. Întrucât reușea să facă în așa fel încât aceste scrisori să-i parvină în jurul datei de șaptesprezece ale lunii, când era aniversarea logodnei lor, își dădea seama cumva că dispoziția lui sufletească se modifica după un anumit ciclu asupra căruia el nu avea nici un control. Nu se îndoia de dragostea indestructibilă a Marthei față de el. Oare de asta își permitea s-o necăjească?

Spre sfârșitul lui iulie, soții Breuer se alăturară și ei valului de populație care părăsea Viena. Plecau pentru o lună la casa lor de vacanță din munți, de la Salzkammergut.

— Aș vrea să ai grijă de un pacient al meu, domnul Krell, care locuiește în Pötzleinsdorf, spuse Josef. Vino cu mine și o să ți-l prezint.

— De ce suferă Herr Krell?

— Scleroză laterală amiotrofică. Are ceva mai mult de cincizeci de ani. Acum un an a început să întâmpine dificultăți la mers. Acum șase luni au apărut primele semne de atrofiere a gambelor. În ultimele două luni nu mai reușește să înghită decât cu mare greutate. Se îneacă și o parte din lichid îi iese pe nas.

— Care este cauza?

— Nu știm.

— Și pronosticul?

— Putem atenua simptomele, nu și boala. În cel mai bun caz, doi sau trei ani. Altfel, maximum un an.

— Cum îl ajuți?

— Ai să vezi.

Era o casă confortabilă, tipică pentru clasa de mijloc, cu grădini bine întreținute, mobilată în cel mai frumos stil Biedermeier, cu scaune și canapea cu linii curbe, cu dulapuri și scrinuri bogat ornamentate.

Breuer îl prezintă pe Herr Dr. Freud drept asociatul său. Doamna Krell le oferă cafea. Ataxia pacientului crescuse de la ultima vizită. Sigmund își dădu seama de profunzimea suferinței sale. Breuer examinează gambele pacientului, apoi ceru să i se dea un pahar cu apă și amestecă în el puțină bromură.

— August o să fie o lună foarte bună pentru dumneavoastră, Herr Krell, dacă o să vă petreceți timpul în grădină. Și, Frau Krell, să nu fiți îngrijorată. Herr Dr. Freud poate fi găsit la Krankenhaus zi și noapte și va veni imediat dacă o să aveți nevoie de dânsul.

Întors la el în cameră, Sigmund îl găsi pe Nathan Weiss care îl aștepta, emoționat și îmbujorat.

— Sig, m-am hotărât. Ți amintești de doamna aceea care avea două fete despre care ți-am vorbit? M-am hotărât să mă căsătoresc cu cea mai mare. N-o să fie o cucerire ușoară, de asta sunt sigur. Am nevoie de ajutorul unui bătrân bulevardier ca tine.

Relația mergea prost. Fata avea douăzeci și șase de ani, refuzase deja mai mulți pețitori și îi mărturisise foarte sincer lui Weiss că nu simțea deloc nevoia de dragoste. Îl critica pentru manierele lui, pentru locvacitatea lui și pentru convingerea pe care și-o trâmbița deschis: „Eu sunt centrul universului”. Fata susținea că trebuie să-și modifice în întregime felul de a fi. Nathan îi aduse lui Sigmund două scrisori scrise de ea, cerându-i părerea în legătură cu caracterul fetei.

— După felul cum scrie, pot să spun că este o fată sănătoasă la minte, respectabilă, care știe ce vrea, răspunse Sigmund. Dar văd foarte puțin rafinament feminin în exprimarea ei.

— Ce tot vorbești? Este foarte feminină. Nu-mi rămâne decât s-o pun pe jar cu dragostea mea.

— Dar ți-a spus că nu simte nevoia de dragoste.

— Cum poate să știe atâta timp cât habar n-are ce înseamnă să fii iubit? Toate astea nu sunt decât teorii abstracte până

când apare bărbatul potrivit.

— Nathan, întrebă Sigmund, ai convingerea că tu ești chiar bărbatul potrivit pentru această Brunkilde? Pare rezervată, pretențioasă și nu prea dispusă să cedeze.

La puțin timp după această discuție, Nathan declară:

— Sunt deprimat. Fata a devenit melancolică, plânge fără nici un motiv și compania mea nu-i face nici o plăcere. Am fixat data căsătoriei foarte aproape, familia ei este încântată...

— Nathan, fata este conștientă de consecințele faptelor sale. N-o zori prea tare.

Dar a primi sfaturi nu era una din virtuțile lui Weiss. Cheltui o mie de guldeni pe cadouri pentru logodnica lui, investi o mare parte din economii ca să-și mobilizeze noul apartament. Apoi veni la Sigmund cu inima zdrobită.

— Sigmund, când am luat-o să-i arăt casa noastră minunată, știi ce mi-a zis? „Nathan, de ce nu te căsătorești cu sora mea în locul meu?”

— Te implor să accepți ideea că nu te iubește, îl rugă Sigmund. Fă o călătorie mai lungă. O să te întorci vindecăt...

— Dar nu vreau să mă vindec. Nu pot să suport ideea că această fată mă respinge. Recunosc că e rece și afectată. După căsătorie am s-o fac să mă iubească așa cum am reușit să-mi croiesc drumul spre succes și să obțin tot ce-am dorit.

Căsătoria se celebră conform planului. Înainte de a pleca în luna de miere, Nathan îl îmbrățișă cu căldură pe Sigmund.

— Ne vedem peste două săptămâni. Am plănuțit o călătorie minunată.

Dr. Freud își concentrează atenția asupra pacientului lui Breuer. La început fu chemat de două ori la Pötzleinsdorf numai pentru încurajare și alinarea pacientului. Nu se înregistra nici o înrăutățire a stării acestuia. O căldură deprimantă se lipise de străzile înguste. Nu era nici un pic de aer. Pacienții din curțile închise de la Krankenhaus își ștergeau transpirația frecându-și pijamaua de piept. Pe stradă, singura mișcare era aceea a unui Dienstmann cu un cărucior, care muta lucrurile unei familii spre un sat de la poalele muntelui Wienerwald. Viena părea pustie. Într-una din acele zile nemilos de fierbinți fu chemat

din nou la Pötzleinsdorf. Sigmund era plictisit și prost dispus. Nu credea că drumul lung până acolo –Josef îl avertizase să ia un Fiaker, căci nici un doctor nu putea călători în Einspänner, trăsurica cu un singur cal, dacă nu voia să-și ofenseze pacientul – o să-i facă bine. În clipa în care intră în casa familiei Krell, își dădu seama de gravitatea situației. Ataxia bolnavului se accentuase simțitor. În aceeași dimineață, când se ridicase în picioare și închisese ochii, își pierduse echilibrul și căzuse pe podea.

Sigmund simți pentru prima oară ce înseamnă să fie nevoie de tine ca medic într-un cămin. Apatia îi dispăru ca prin farmec. Îi dădu lui Herr Krell puțină cloridină ca să-l liniștească. Bărbatul începu curând să moțâie sub efectul sedativului, și Sigmund îl așeză în pat, îi aplică comprese reci pe gambe, îi făcu masaj. Când Herr Krell adormi, Sigmund o liniști pe soția acestuia.

— Asta e din cauza căldurii. O să se simtă mult mai liniștit peste o zi sau două.

— Vă mulțumim, Herr Doktor, că ați făcut tot drumul acesta până aici pe o vreme atât de mizerabilă.

În timp ce se întorcea înapoi spre orașul închis între zidurile sale de piatră ca într-o sobă, nu putea să-și alunge senzația de mulțumire izvorâtă din sentimentul utilității. Intrase într-o casă plină de spaimă și o părăsise lăsând familia liniștită.

„Sărmanul om, își spuse el, anul viitor pe vremea asta o să fie mort. N-am făcut decât să-i alin suferința pentru câteva ore. Atunci de ce mă simt așa de exaltat, de parcă aş avea vreo valoare în lumea asta?”

Acum îi înțelegea pe doctorii care susțineau că le place să practice medicina și se simt foarte atașați de pacienții lor.

Fu chemat de douăsprezece ori la familia Krell înainte de întoarcerea lui Josef Breuer. Herr Krell îi trimise șazeci de guldeni (doi dolari pentru fiecare vizită), plus plata pentru Fiaker. Era cea mai mare sumă de bani pe care o câștigase vreodată. Îi dădu patruzeci de guldeni Amaliei, plăti ceva din datoriile de la Deuticke, librarul, mai achită câteva datorii mărunte de prin spital și tot îi mai rămase destul ca să-i poată

trimite Marthei dicționarul pe care și-l dorea – slabă consolare pentru nopțile în care șalele îl dureau așa de tare de dorul ei, încât trebuia să sară din pat, să-și pună hainele și să rătăcească orbește pe străzi până la ivirea zorilor.

În timpul duminicilor pe care și le petrecea la Registru avea posibilitatea să scrie și să citească în liniște, căci în Ziua Domnului prea puțini oameni veneau sau erau aduși cu forța la spital. Tinerii aspiranți îi solicitau adesea sfatul. Când intervenea o neînțelegere între Sekundarärzte și administrație, Sigmund era cel ales să le pledeze cauza. Cu o logică de fier, scotea în evidență lacunele regulamentului. Directorul acceptă ideea îmbunătățirii acestuia în mai multe direcții.

Nathan Weiss se întoarse la lucru, dar nu veni să-l viziteze. Când îl văzu pentru prima dată la o ședință, Sigmund îl întrebă:

— Ei, cum merge căsnicia?

Nathan întoarse capul.

— Mi s-au întâmplat și lucruri mai bune.

Peste o săptămână, când se întâlniră din nou, Nathan spuse pe un ton categoric:

— Un eșec cumplit.

Într-o dimineață, devreme, dr. Sigmund Lustgarten năvăli în camera lui Sigmund cu o figură descompusă. Sigmund era încă în pat.

— Ai auzit? strigă Lustgarten. Nathan Weiss s-a spânzurat. Într-o baie publică din Landstrasse!

A fost o lovitură zdrobitoare. Întreg spitalul a amuțit. Era ultimul om pe care l-ai fi crezut în stare să se sinucidă! Se avansară numeroase ipoteze: fusese păcălit în privința zestrei; își cheltuisese economiile pentru a salva căsnicia de la dezastru; își ieșise din minți fiindcă i se respinsese pasiunea... Sigmund nu era de acord cu nici una din aceste teorii. Nu putea să stea de vorbă cu colegii lui despre Nathan. Se așeză în schimb la birou și îi scrisese Marthei o scrisoare lungă, în care-i relată toată întâmplarea. Se duse apoi să-l vadă pe Josef Breuer. Cei doi bărbați discutară despre sinucidere.

— Este cea mai misterioasă boală din toate, spuse Josef,

aproape imposibil de diagnosticat.

— Nathan lăsa impresia că are o pasiune egomaniacală pentru viață...

— Dacă ar fi fost așa, n-ar fi părăsit-o la prima întorsătură nefavorabilă a destinului.

— Josef, am senzația ciudată că Nathan se îndrepta în mod conștient spre înfrângere și, urmărind-o cu dragostea lui pe fata aceea nefericită, nu făcea decât să caute un pretext ca să se omoare.

Descoperi un colorant potrivit pentru creier, deși lucrul acesta îl costase multe ore de lucru în laborator, până târziu după miezul nopții. Se întorsese la ideea inițială pe care i-o împărtășise lui Holländerun amestec de bicromat de potasiu, cupru și apă. Pentru consolidarea specimenelor, le cufundă în alcool. Secțiunile subțiri erau spălate în apă, apoi puse într-o soluție apoasă de clorură de aur. Cu ajutorul unui bețișor de lemn, fiecare specimen era apoi scos din soluție după aproximativ patru ore, spălat și cufundat într-o soluție concentrată de sodă caustică, care îl făcea transparent și alunecos. Două-trei minute mai târziu, extrăgea preparatul din sodă cu o scobitoare și lăsa să se scurgă lichidul de prisos. Punea apoi secțiunea într-o soluție de zece la sută iodură de potasiu, unde devenea aproape imediat roz pal și în următoarele cinci până la cincisprezece minute căpăta nuanțe mai închise.

Transferă preparatul dintr-un creier de adult în alcool și îl fixă după metoda obișnuită. În cazul specimenelor de creier sau de măduvă a spinării prelevată de la nou-născuți sau fetusuri, așeza preparatul pe o lamă de sticlă cu ajutorul unei perii din păr de cămilă, uscându-l fără să-l apese și acoperindu-l apoi cu o bucată de hârtie de filtru. Era o muncă anevoioasă, dificilă, însă îi dădea posibilitatea să conserve secțiunile cele mai sensibile.

Prin aplicarea noii sale metode, fibrele deveneau roz, roșii, purpurii, negre sau chiar albastre și se distingeau foarte bine în masa albă și cenușie. La fetusuri, fibrele nervoase erau izbitor de clare. Mănunchiurile care aveau deja o membrană

medulară se remarcă printr-un colorit mai închis decât celelalte. Examineate cu cel mai puternic microscop, erau atât de vizibile, încât puteau fi numărate. Metoda se dovedi foarte utilă pentru testele sale referitoare la traiectul nervos al sistemului nervos central la copilul nou-născut.

Invită câțiva prieteni ca să le prezinte metoda. Meynert și Von Pflungen fură pe cât de surprinși pe atât de încântați. Lustgarten ceru permisiunea s-o folosească la testele dermatologice, Horowitz la experiențele lui pe vezică și Ehrmann la studiile sale asupra glandelor suprarenale. În aceeași noapte, stimulat de entuziasmul lor, începu să scrie O nouă metodă de studiere a cursului fibrelor nervoase în sistemul nervos central, care avea să fie publicată mai târziu în Centralblatt für die medizinische Wissenschaften, așa cum îi promisese lui Holländer.

Îi scrise triumfător Marthei despre succesul lui. Fiecare pas înainte, indiferent cât de mic, îi apropia și mai mult de ziua nunții lor.

Mai experimentă două zile și reuși să obțină și fixativul pe care și-l dorea. Acum, secțiunile puteau fi păstrate într-un dulap, ca materiale de referință, pentru a fi utilizate în cadrul unor studii viitoare. Era exaltat. Luă preparatele și se duse cu ele la laboratorul de fiziologie ca să le arate lui Fleischl și Exner. Apăru și profesorul Brücke.

— E ceva de văzut, Herr Doktor? întrebă el.

— Da, Herr Professor, secțiuni de creier aurite.

— Foarte interesant, cu atât mai mult cu cât aurul are reputația de a nu fi de mare folos în treaba asta.

— Dar este vorba de o metodă nouă, Herr Hofrat.

Brücke privi concentrat în microscop și murmură:

— Văd.

După ce examina toată seria, se îndreptă de spate. În ochii lui albaștri se citea bucurie și mândrie.

— Metodele dumitale sunt deja suficiente ca să te faci vestit.

Își perfecționează metoda și redactă o versiune mai amplă pentru Archiv für Anatomie und Physiologie. Mai târziu, scrise un articol similar și în engleză pentru revista Brain: A Journal of

Neurology. I-l dădu lui Barney Sachs să-l corecteze ca să fie sigur că engleza lui e perfectă. Sachs era favoritul laboratorului, pentru că traducea și lucrarea profesorului Meynert, Psihiatria, într-o ediție revăzută și adăugită, pentru a fi publicată la Londra și la New York. Darkșevici îl întrebă dacă ar putea să traducă articolul pentru revistele de neurologie de la el din țară. În noaptea aceea îi scrisese Marthei: „În afară de importanța sa practică, această descoperire are și o semnificație afectivă pentru mine. Am reușit să fac ceva ce încercam de ani și ani de zile... Îmi dau seama că am înregistrat progrese incontestabile. Am tânjit întotdeauna după o fată dulce care să fie totul pentru mine și acum o am. Aceiași oameni pe care i-am admirat de departe, considerându-i inaccesibili, mă privesc acum ca de la egal la egal și mă onorează cu prietenia lor. Mă bucur de o sănătate bună și nu am făcut nimic dezonorant, chiar dacă am rămas tot sărac... Mă simt apărat împotriva celui mai crud destin, acela al singurătății. Așadar, dacă muncesc pot să sper că am să obțin câteva din lucrurile care încă îmi lipsesc și să o am pe Marty a mea, care acum este atât de departe și singură, după cum reiese din scrisori. Îmi doresc s-o am aici, alături de mine, numai și numai pentru mine și să aștept în brațele ei dragăstoase ceea ce ne va mai dăruia viața. Mi-ai împărtășit tristețile. Acum, astăzi, te rog să-mi împărtășești și bucuria, iubita mea”.

Închise plicul și scrisese pe spatele lui, în engleză: „speranță și bucurie”.

Deși prin moartea lui Nathan Weiss se eliberase un loc, profesorul Franz Scholz îl informă pe Sigmund că în Departamentul Patru nu vor fi locuri decât după Anul Nou. Atunci Sigmund se înscrie prompt la dermatologie, departamentului sifilisului și al bolilor contagioase, continuând să fie Sekunchirarzt. Începu lucrul de la 1 octombrie și fu întâmpinat foarte prietenește de tânărul dr. Maximilian von Zeissl, al cărui tată fusese șeful departamentului până anul trecut.

Tânărul Von Zeissl era blond cu o bărbuță mică și ochi veseli

de culoarea agatei. Tatăl lui, profesorul Zeissl, îl adusese pe băiat în salon când împlinise șase ani. Saloanele de sifilis ofereau cea mai cumplită priveliște din tot spitalul – nasuri căzute, ochi cangrenați, obraji verzi, ulceratii șancru după șancru care mânca urechile, gura, jumătate de bărbie... În loc să simtă repulsie, băiatul fusese fascinat. După ce terminase universitatea și își luase diploma, se dusesse direct la dermatologie. Abia de curând devenise Sekundararzt, dar avea intenția să-i urmeze tatălui său în funcția de șef de departament.

Îl invită pe Sigmund în biroul său. Pe etajere se afla toată literatura lumii despre sifilis.

— Lasă-mă să te iau sub aripa mea, îi propuse el. Îmi place să-i învăț pe alții și pentru prima oară în viață voi avea ocazia să lucrez cu un om care are pregătirea dumitale în materie de histologie și patologie.

— Te rog să mă consideri un simplu student, Herr Doktor, sunt absolut neștiutor în acest domeniu.

— O să remediez cât de curând această situație. Mai întâi de toate, trebuie să știi că biblia acestor saloane este mercurul. Când ne facem rugăciunile, mulțumim lui Dumnezeu pentru puterile lui terapeutice. Știai că arabii îl foloseau încă de acum cinci sute de ani? Cu toate acestea sunt multe spitale și mulți doctori din Europa care refuză să folosească mercurul. Îmi dau și eu seama de consecințele abuzului de mercur. Și mai știu și faptul că nu toate cazurile de sifilis se pot vindeca cu argint viu. Știu că tratamentul nu este potrivit pentru orice etapă de evoluție a bolii. Dar am văzut, în același timp, cât de binefăcătoare e acțiunea lui chiar pentru cei care ajung în faza alienării mentale. Râse. Așa cum vezi, sunt fanatic în această privință. Sper că nu ai obiecții împotriva fanaticilor, Herr Doktor. Sigmund râse.

— Dacă prin asta înțelegi perseverenți, nu-i văd decât pe ei capabili să facă marile descoperiri.

— Am auzit că unele s-au realizat din întâmplare! Hai să mergem prin saloane. Pacienții noștri sunt împărțiți după categoriile lui Fournier, iar în activitatea curentă folosim patru

metode. Prima este metoda dermică – aplicăm unguente pe porțiunea de piele unde glandele sudoripare se află în număr mai mare: la subsuoară, în spațiul inghinal, pe tălpi.

Îi arată un caz în fază incipientă.

— Atingem aceste pustiiile cu tinctură de iod sau cu soluție Van Swieten. În a doua etapă folosim mercur. După aproximativ două luni de tratament, trimitem pacientul acasă ca să-și revină după acțiunea medicamentelor. Apoi îl readucem pentru a treia perioadă de tratament, pe parcursul căreia îi aplicăm numai iodură de potasiu. Îi făcu apoi o demonstrație de tratament hipodermic, începând cu injecțiile subcutanate de cloroform... În coapsă, chiar în locul acesta. Sunt dureroase pentru bărbați și aproape insuportabile pentru femei.

În saloane plutea un miros dezagreabil de bisulfid de carbon. În următoarele săptămâni, Sigmund îl ascultă cu atenție pe Von Zeissl. Nu intenționa să devină dermatolog, însă trebuia să știe ce să facă cu aceste cazuri dacă aveau să se prezinte la cabinetul lui.

— Cazurile grave le tratăm trei până la patru ani, spuse Von Zeissl. Pacientul primește mercur numai zece luni din primele douăzeci și patru. La sfârșitul celui de-al doilea an, pe lângă mercur, administrăm și iodură de potasiu. În al treilea și în al patrulea an renunțăm la mercur și folosim numai iodura de potasiu. Uneori este prea târziu, alteori nu putem controla evoluția bolii și pacientul moare. Oricum, reușim să oprim în mare măsură răspândirea sifilisului. În prezent încerc să izolez și virusul sifilisului.

Sigmund află ce cantitate de mercur trebuia să amestece în baie. Își însuși apoi metodele respiratorie și dermo-pulmonară – pacientul era închis într-o boxă în care se ardeau tablete medicinale de cinabru sau de sublimat corosiv în vederea distrugerii virusului din plămâni. Le administra bolnavilor mercur metalic, pastile albastre de clorură de mercur sau iodură de potasiu, amestecate cu sirop de coji de portocale. Învăță când trebuie să înceapă cura de lapte. Îl privi pe Von Zeissl preparând soluții de aur, argint și chiar cupru, în

speranța că va găsi căi mai rapide de vindecare a bolii.

În parte și pentru faptul că nu reușea să-și scoată din haine mirosul de bisulfid de carbon, se închise în spital în prima săptămână de lucru, refuzând chiar să participe la nunta surorii sale Anna cu Eli Bernays, pe care tot nu-l iertase. Își făcea vizitele, își îndeplinea obligațiile de serviciu la Registru, la internări, continua să lucreze în laboratorul lui Meynert între vizitele prin saloane și își petrecea serile citind revistele de specialitate.

Sifilisul era o boală venerică și, din acest motiv, rușinoasă. Nu puteai să contractezi această boală pe căi onorabile, cum se întâmpla cu angina pectorală sau tuberculoza, deși existau o mulțime de soții în saloanele de femei care se contaminaseră în modul cel mai nevinovat de la soții lor, care o contractaseră într-un mod mai puțin nevinovat de la prostituatele din Viena. Soldații, în rândul cărora se înregistra rata cea mai ridicată de sifilis din țară, erau trimiși la spitalul militar, dar toți ceilalți bolnavi care doreau să se trateze se internau la Allgemeine Krankenhaus, fiindcă dintre celelalte spitale prea puține se declarau dispuse să accepte pacienți cu boli atât de molipsitoare. Prin analogie cu bolnavii mintali care nu ajungeau cu toții la clinica lui Meynert, mulți sifilitici erau ascunși de familii care nu acceptau să se facă de rușine. Ca și pacienții de la psihiatrie, și aceștia reprezentau niște paria. Sigmund se simțea cuprins de un sentiment complex – o combinație de scârbă și milă.

Medizinische Abteilung IV era o secție pentru toate bolile derutante, în special tulburări nervoase, pe care Oficiul central de internări nu știa unde să le repartizeze. Era finanțat de Districtul Austriei de Jos și de Municipalitya Vienei și trebuia să primească orice pacienți din Viena și din satele înconjurătoare care aveau nevoie de tratament. Dr. Franz Scholz, Primarius, găsisse o modalitate foarte ingenioasă de a eluda această prevedere, așa cum descoperi Sigmund cu ocazia Anului Nou 1884, când fu însoțit prin cele cinci saloane ale Departamentului Patru. Existau o sută treisprezece paturi pentru un număr foarte mare de pacienți. Scholz considera că

este de datoria lui să externeze cât mai repede orice pacient din clinica sa, uneori chiar înainte de definitivarea diagnosticului sau ca boala să fie ținută cât de cât sub control.

— Saloanele 87 – 90 sunt stații de tranzit, îi spuse dr. Scholz noului său Sekundararzt. Aici nu este casă de odihnă – examinezi, înregistrezi și trimiți pacientul mai departe.

Dr. Scholz, un bărbat în vârstă de șaiszeci și patru de ani, devenise vestit în cercurile medicale în urmă cu douăzeci și doi de ani prin faptul că dezvoltase și perfecționase tehnica injecțiilor subcutanate, folosind o seringă hipodermică. Își începuse studiile la Universitatea din Praga ca student la filosofie, apoi venise la Viena ca să studieze medicina. Timp de vreo șaisprezece ani ocupase funcții importante la Spitalul General, mai întâi ca chirurg șef, iar după aceea ca responsabil al cercetării științifice. Sigmund îi cunoștea activitatea. În tinerețe, Scholz fusese un strălucit inovator. Publicase în revistele medicale vieneze, adusese contribuții importante la statisticile contaminării cu sifilis, efectuase un studiu – Bolile mintale ale prizonierilor ținuți în izolare. De la vârsta de patruzeci de ani, după ce lumea medicală începuse să practice pe scară largă tehnica injecțiilor subcutanate, recunoscându-i meritele pentru munca de pionierat, pasiunea lui pentru cercetarea originală se stinsese. Din acel moment se instalase confortabil în fotoliul de administrator.

Sigmund deplângea faptul că nu mai făcea cercetări în domeniul științei medicale și că se mulțumea doar cu economiile la buget din cadrul departamentului său, făcându-și o profesiune de credință din respectarea prevederilor bugetare. Sekundarärzte nu aveau acces la medicamente scumpe sau noi, nici la mașinile electrice sau alte instalații care i-ar fi putut ajuta pe pacienți. Sigmund află imediat că una din marotele lui Scholz o constituia distanța reglementară dintre paturi.

— Dar ai să descoperi o secție în care ai multe de învățat, îi spuse Josef Pollak, Sekundararzt principal, cu șase ani mai în vârstă decât Sigmund. Atâta timp cât aplicarea metodelor tale nu necesită bani, Scholz o să te lase să faci ce vrei. Dacă ai

nevoie de câteva zile în plus pentru cei cu adevărat bolnavi, vei avea prilejul să-ți dezvolți ingeniozitatea.

Sigmund era bucuros că ajunsese, în sfârșit, la boli nervoase, secția în care, după părerea lui Josef Breuer, va avea cele mai bune ocazii de afirmare. Totuși constatase o mare schimbare față de celelalte secții. Nu numai că aici nu se preda nimic, nu se făceau demonstrații și nu se țineau prelegeri, dar nu existau nici laboratoare de cercetare. Josef Pollak lucra cu Exner la laboratorul lui Brücke pe echipamentul otologic. Îi șoptise lui Sigmund:

— Vreau să mă specializez în afecțiuni ale urechii. M-am săturat de bolile nervoase! Am senzația că sunt pe punctul de a contracta eu însumi câteva dintre cele mai înspăimântătoare. Apropo, toți doctorii tineri care lucrează la Scholz trebuie să fie prieteni la cataramă. Numai în felul acesta îl putem pune cu botul pe labe pe Primarius.

Sigmund îi ceru profesorului Meynert permisiunea să-și continue cercetările în laboratorul de anatomie a creierului.

Descoperi că îndatoririle lui din Departamentul Patru erau amestecate, rezultând în bună parte din aprecierea „din ochi” făcută de medicul de gardă la internări, Journaldienst, care primea pacienții. Scholz era mereu furios din pricină că saloanele lui se aglomerau cu pacienți care țineau în mod clar de alte secții. Îi transfera rapid. Ceilalți medici Primarii nu se simțeau jigniți. Toate departamentele erau interesate de bolile nervoase, pentru că sistemul nervos afecta sănătatea întregului organism.

Dacă se scula devreme, Sigmund putea să-și termine vizita în saloane până la ora nouă și jumătate și să ajungă la laboratorul lui Meynert la zece. După masa de prânz mai făcea un tur prin saloane și termina în jurul orei cinci. Citea apoi și studia până la masa de seară, după care se întorcea la laboratorul lui Meynert și lucra până la miezul nopții. Erau atât de multe cazuri de pareze faciale care veneau și la Meynert, și la Scholz, încât Sigmund se hotărî să le studieze concomitent cu ticurile faciale.

Chiar în prima lui săptămână de lucru la noul departament,

fu internat un biet ucenic de croitor cu o formă gravă de scorbut. Sigmund descoperi că avea tot corpul acoperit de vânătăi albastre, provocate de hemoragii sub piele. Tânărul era foarte apatic în timpul examenului clinic. În dimineața următoare, își pierduse cunoștința. Se părea că survenise o hemoragie cerebrală. Sigmund se întoarse la patul lui după ce termină turul salonului și rămase acolo cea mai mare parte a dimineții și a după-amiezei, consemnând evoluția bolii. Nu putea face nimic, dar era important să afle ce se întâmplă. La ora șapte, în aceeași seară, surveni o paralizie generală. O oră mai târziu, omul era mort. În noaptea aceea și în dimineața următoare, Sigmund scris optsprezece pagini de observații și diagnoză în legătură cu acea parte a creierului care considera el că fusese afectată. După ce autopsia îi confirmă supozițiile, trimise articolul la Medical Weekly. Câștigă astfel zece guldeni de care avea mare nevoie și aprecierea colegilor din Departamentul Patru. Și la Departamentul Patru exista o cameră de observație, B. Z., Beobachtungszimmer. Aceasta se afla sub conducerea dr. Josef Pollak, care îl ajută pe Sigmund să-și lărgescă tehnicile de diagnoză. Primul caz al lui Sigmund fu o femeie de patruzeci și doi de ani care suferea de acromegalie. În ultimii cinci ani observase că îi crescuse considerabil numărul de la pantofi și că mâinile i se măriseră. Soțul ei remarcase că trăsăturile feței încep și ele să fie mai mari. Nu acuza alte simptome, deși avea o stare generală de slăbiciune. Sigmund diagnostică o tumoră a hipofizei.

— Ce o provoacă și ce tratament există? îl întrebă el pe Pollak. Acesta ridică din umeri.

— Nu știe nimeni, Sig. Și nu există tratament. Creșterea se produce acolo unde există o structură osoasă. Pronosticul? Poate să mai trăiască încă cincizeci de ani. Oasele vor mai crește până la un anumit nivel, apoi se vor opri.

— Cât timp o țineam aici pentru tratament?

— Atâta cât e nevoie ca s-o studiem.

Următorul pacient fu un tânăr de douăzeci și cinci de ani care avea dureri cumplite de cap în timpul actului sexual. Spunea că simte un fel de duș fierbinte la ceafă, care îi coboară apoi pe

gât. Nici dr. Freud, nici dr. Pollak nu înțelegeau ce poate să aibă. Îl trimiseră acasă. Zece zile mai târziu, în timpul unui deranjament stomacal, resimți o durere acută în cap și leșină. Când ajunseră cu el la spital, era deja în comă. Fu chemat Scholz. Acesta declară că e vorba de un atac de apoplexie. Pollak cercetă fundul de ochi al omului cu un oftalmoscop și văzu o hemoragie în ochi. Îi șopti încet lui Sigmund:

— Este un anevrism. Peretele unei artere se umflă din ce în ce mai tare, apoi se subțiază tot mai mult, până când se rupe. Este o anomalie congenitală, s-a născut cu ea.

Omul muri în aceeași noapte. La autopsie găsiră anevrismul rupt. Crizele fuseseră provocate de încordare: în timpul actului sexual și atunci când voise să se ușureze. Din cauza încordării, crescuse presiunea sângelui și balonul explodase. Josef Pollak era mândru de el însuși. În dimineața următoare îi spuse lui Sigmund:

— Vino cu mine în salonul 89. Aș vrea să fac un experiment. Este vorba de femeia aceea frumoasă, de treizeci și doi de ani, care se află în spital de câteva luni și nu-și poate mișca picioarele. Este amortită până la brâu, însă nu există nici un fel de simptom clar de boală. Reflexele ei sunt normale.

Intrară în salon. Pollak spuse foarte grav:

— Domnișoară, noaptea trecută am terminat experimentările cu un nou medicament. Acesta vă poate reda capacitatea de a vă mișca picioarele în șaiszeci de secunde de la administrare, însă este extrem de periculos. S-ar putea să vă provoace moartea. Dacă ar fi vorba de picioarele mele, aș accepta riscul. Ce părere aveți Fräulein? Am medicamentul aici, în această seringă.

Pacienta se cutremură.

— Poate să mă omoare, doctore? șopti ea. Cât de repede?

— Într-o săptămână. Dar ați putea să vă vindecați de paralizie în șaiszeci de secunde. N-ați prefera să muriți decât să rămâneți paralizată tot restul vieții?

Femeia închise ochii o clipă, șocată de brutalitatea lui Pollak, apoi îi deschise larg.

— Faceți-mi injectia.

Josef îi făcu injecția în braț. Sigmund știa că nu exista astfel de medicament și se temea ca nu cumva pacienta să reacționeze la sugestia lui Pollak și să moară sub ochii lor. Înainte să se scurgă o jumătate de minut, văzu cum picioarele încep să-i tremure sub halat și la încheierea minutului, femeia mișcă unul din ele în sus, în aer.

— Pot să mă mișc, strigă ea. Pot să-mi mișc picioarele! Nu mai sunt paralizată.

Pollak o bătu pe umăr și îi șterse transpirația de pe frunte.

— Ești o femeie curajoasă. Ți-ai salvat viața. Acum poți să te întorci la o viață normală.

Când se depărtară, Sigmund întrebă încet:

— Ce nume poartă medicamentul acesta nou și miraculos? H₂O?

— Exact. Este un caz de isterie. Aveam anumite bănuieli că simulează.

— Dar de ce ai speriat-o pe sărmana femeie în halul ăsta?

— Pentru că trebuie să existe elementul de risc. Uneori, hotărârea de a lupta împotriva morții le dă curajul să înfrunte viața.

Sigmund dădu din cap amuzat.

— Herr Doktor, ar trebui să joci la Karlstheater. A fost unul din spectacolele cele mai convingătoare pe care le-am văzut în viața mea.

Pollak îi aruncă o privire piezișă.

— Și ce te face să crezi că doctorul nu trebuie să fie și actor? Jucăm teatru tot timpul. Întoarcem un chip zâmbitor către omul care suferă de o maladie mortală și îl asigurăm că suferința lui poate fi depășită de un fizic robust. Când o femeie nevropată ne spune că nici un doctor nu a putut s-o ajute, facem o mutră serioasă, o informăm că suferă de o boală foarte rară și îi dăm o cutie cu pilule de zahăr. Asta o vindecă... cel puțin pentru treizeci de zile. Dacă suntem complet debusolați de simptomele stranii ale unui pacient, ne compunem o mină inteligentă și murmurăm: „Da, da, acum, că știm diagnosticul, rezultatele vor începe să se vadă foarte repede”.

Sigmund se gândi cu oarecare părere de rău la relativa

onestitate a laboratorului, unde nu existau jumătăți de măsură în privința adevărului și a minciunii.

În anumite perioade avea impresia că totul este împotriva lui. Salariul lui de treizeci și șase de dolari pe lună ca Sekundararzt era tot ceea ce avea. Veniturile suplimentare modeste secaseră. Nu mai existau nici pacienți, nici studenți de îndrumat, nici studii medicale pe care să le recenzeze pentru reviste. Hainele i se roseseră și nu-și mai putea permite să se ducă la frizer ca să se tundă și să-și ajusteze barba. Mergea zile în șir fără un gulden în buzunar, neavând posibilitatea să se mai așeze la Stammtisch. Renunța la cina luată în compania altor interni. Se simțea jenat chiar să frunzărească noile publicații de la librărie. Deși avusese întotdeauna foarte puțini bani de cheltuielă, din când în când mai reușise să se ducă cu un grup de colegi de la universitate și să se așeze la ora șase dimineața la coadă pentru a lua biletele care le dădeau dreptul să facă o nouă coadă la ora cinci, la Hofoper sau la Theater an der Wien, ca să cumpere un bilet în picioare, apoi să alerge în sus, pe scări, spre a prinde un loc chiar în față, unde era balustrada ce le oferea un punct de sprijin. Stătuse în picioare de la cinci după-amiaza până la miezul nopții ca să asculte operele lui Mozart, Flautul Fermecat, Figaro sau Don Giovanni.

Încă de pe vremea când era la Sperlgynasium, în clasele mijlocii, își economisise banii de buzunar, uneori săptămâni în șir, ca să vadă cele mai frumoase piese din literatura germană jucate de actorii de la National Theater de lângă Hof: Faust de Goethe, Wilhelm Tell de Schiller; nu exista sărbătoare mai mare pentru el decât zilele sale de naștere, când părinții sau un prieten îl duceau să vadă Hamlet, Macbeth ori A douăsprezecea noapte de Shakespeare, din care știa pasaje întregi pe dinafară. În lunile de vară îl distrau comediile ușoare și farsele prezentate în teatrele în aer liber, cum erau Fürt din Prater sau Thalia. Teatrele vieneze reprezentau cele mai eficiente agenții matrimoniale. Tinerii se plimbau în timpul antractelor foarte lungi, prinzând câte o privire, făcând câte o nouă cunoștință, începând câte un flirt care continua cu statornicirea unei relații de prietenie finalizate uneori prin

căsătorie. Sigmund și prietenii săi erau prea săraci și mai aveau încă mult de luptat în profesiunile lor ca să se lase prinși în plasa căsătoriilor, dar existau o sumedenie de tineri veniți la Viena din toate colțurile imperiului ca să contracteze o căsătorie avantajoasă. Uneori spectacolul acesta era și el la fel de interesant ca jocul de pe scenă.

Orchestra filarmonică cânta la Musikvereinsgebäude, clădirea societății de muzică, iar duminica, la ora unu, toată lumea bună din Viena era prezentă. Sigmund nu reușise să ajungă acolo decât o dată sau de două ori, pentru că un abonament la concerte era adesea bunul cel mai de preț al unei familii, transmis din tată în fiu. Așa-numiții Abonnenten, abonații, cei care aveau în toate stagiunile aceleași locuri, și-ar fi atras asupra lor oprobriul public dacă și-ar fi vândut abonamentele. Adevărații iubitori de muzică ce nu reușeau să obțină locuri se plâneau că jumătate din fotoliile de orchestră erau ocupate de „Frauen” Xanthipe care – după cum afirma toată lumea – așteptau de câte nouă ori în timpul Simfoniei a IX-a de Beethoven.

Dar, ca o compensație pentru capacitatea redusă a sălii Filarmonicii, muzica răsuna pretutindeni în Viena. Orchestre militare cântau peste tot, iar dinspre Teatrul Ronacher se auzeau marșurile populare ale vestitei Deutschmeister regimental Band; în Stadtpark, o orchestră cânta melodii romantice; la Volksgarten se putea asculta Mozart și Beethoven, iar la restaurantul Gartenbau, încântătoarele valsuri vieneze. Seara, cântăreți populari își prezentau programul în grădinile-restaurant, sub copacii umbroși.

— De ce n-am iubi muzica? întrebau vienezii. Nu noi am inventat-o? Cea mai mare parte din muzica valoroasă a lumii a fost scrisă chiar aici sau în satele din împrejurimi, de Mozart, Beethoven, Schubert, Haydn. Ce alt oraș se poate mândri cu o asemenea colecție?

Viena iubea muzica.

— Și de ce nu? spuneau detractorii. Vă puteți imagina o altă metodă mai bună de a frâna gândirea?”

Sigmund ajunsese în situația să nu mai aibă nici bănuții

necesari spre a cumpăra timbrele pentru scrisorile adresate Marthei. Se ducea numai rareori pe acasă, pentru că nu voia ca părinții lui să vadă în ce stare jalnică se află. Și situația familiei era la fel și Amalie se ruga în fiecare dimineață la Dumnezeu să coboare mana cerească peste bucătăria lor. Sentimentul vinovăției era foarte apăsător – avea douăzeci și opt de ani, o înaltă pregătire profesională, dar nu putea contribui cu nimic la întreținerea familiei, care trăia numai din salariul lui Alexander de șase guldeni pe săptămână. Lui Mitzi i se promisese un post de bonă la Paris, dar abia la vară. Dolfi și Pauli își căutau și ele de lucru. Jakob se lăsase convins de un văr din România să facă un drum până la Odesa, unde avea ocazia să se lanseze în afaceri. Se întorsese așa cum plecase.

Sigmund îl întâlnește întâmplător pe tatăl său într-o după-amiază rece de aprilie pe Franzenring, între Rathaus Park și clădirea albă, strălucitoare a Burgtheater-ului, care fusese începută cu zece ani în urmă și avea să mai dureze încă vreo câțiva ani buni până să fie încheiată. Jakob mergea alături de el, cu bărbia îngustă îngropată în gulerul paltonului greu, și târa puțin picioarele. Sigmund îl iubea profund pe tatăl său. Nu primise din partea lui nimic altceva decât afecțiune și sprijin de când se născuse. Zâmbi larg, se opri pe trotuar și așteptă ca Jakob să nimerească în brațele lui larg deschise. Își sărută tatăl pe amândoi obraji, apoi debită cea mai mare minciună care îi trecu prin minte.

— Papa, ce bine îmi pare că te întâlnesc. Tocmai voiam să vin de Jause ca să vă dau vești. Urmează să primesc niște bani, o sumă considerabilă.

În ochii lui Jakob licări un zâmbet jucăuș.

— Sigmund, degetul tău mic de la picior este mai deștept decât capul meu. Dar ar trebui să te ții de medicină. Nu ai talent la teatru.

— Se întrevede ceva la orizont pentru tine, Papa?

— Bineînțeles. Am proiecte bune și speranțe mari.

Sigmund alergă prin parc, trecu de universitate și urcă în goană pe Währinger Strasse până la spital. Ajuns în biroul său, le scrisese fraților vitregi de la Manchester, rugându-i să-i trimită

în fiecare lună lui Jakob o sumă suficientă ca să-i cruțe sănătatea și demnitatea. De îndată ce își va termina pregătirea îl va întreține el, dar până atunci au ei această datorie față de tatăl lor... Philipp și Emanuel trimiseră o sumă generoasă.

Câteva seri mai târziu, răspunzând unei invitații, se duse în vizită la vechiul său prieten, profesorul Hammerschlag, care locuia cu soția și copiii la Brandstätte. Hammerschlag fusese profesorul lui Sigmund la Sperlgymnasium. Acum se retrăsese, după cincizeci de ani de muncă, și primea o pensie modestă, dar suficientă. Hammerschlag manifesta o atitudine paternă față de Sigmund. Îi împrumutase sume mici de bani cât fusese student. La început Sigmund se simțise jenat să primească bani de la un om care trăia în condiții atât de modeste.

Hammerschlag îi spuse:

— Și eu am suferit mult de sărăcie în tinerețe. Nu văd nimic rău în faptul că primești bani de la cei care își pot permite să te ajute.

Josef Breuer, care îl ajută și el pe Sigmund, fu de acord.

— Foarte bine, spuse Sigmund, presupun că pot să mă îndatorez la oamenii buni și de aceeași credință cu noi fără să mă simt vinovat.

Fleischl, când auzi acest raționament, se luă cu mâinile de cap, căci și el dorea să-l ajute pe Sigmund cu câțiva guldeni.

— Ce-i cu parohialismul ăsta? Acum ești dispus să te împrumuți de la „oamenii buni de aceeași religie cu noi”. Dar ce, banii au religie? Este vreo deosebire între datoriile evreiești și cele catolice? Când vei fi un medic prosper, vei refuza să împrumuți bani unui student creștin sărac? Sigur că nu! Sig, tu ești mai puțin marcat de condițiile de ghetou decât mulți alți evrei și eu am lucrat cu cei mai buni dintre ei. Prejudecățile sunt niște lanțuri. Refuzi să te conformezi ritualului impus de religia ta, însă undeva, în străfundul ființei tale, nu te poți dezbăra de aceste idei preconcepute. Trebuie pur și simplu să dărâmi resturile acestor ziduri.

— Ai dreptate, Ernst, am să încerc, răspunse Sigmund gânditor. Și îți mulțumesc pentru împrumut.

Hammerschlag își pieptăna părul alb și rar peste cap, lăsând

să se vadă între mustața și barba albe numai ochii lui binevoitori și nasul scurt.

— Sigmund, fiul meu Albert are nevoie de ajutor la Școala de Medicină. Poți să faci ceva pentru el?

— Bineînțeles. Spuneți-i să vină în camera mea între cinci și șase. Am să-l ajut cu plăcere.

— Știam că ai să spui asta, dar altul e motivul pentru care te-am rugat să treci pe la noi. O cunoștință bogată mi-a dat cincizeci de guldeni pentru un tânăr valoros aflat la ananghie. Am pomenit numele dumitale și s-a declarat de acord.

Sigmund se duse la celălalt capăt al camerei și se uită la mobila uzată a lui Hammerschlag. Cum de ajunsese până la profesorul Hammerschlag vestea despre situația lui precară? Și cum putea omul acesta să se lipsească de cincizeci de guldeni când avea o pensie atât de mică? Era un act de o generozitate incredibilă.

— Domnule profesor Hammerschlag, nu vă voi ascunde faptul că am nevoie de bani. Dar pur și simplu nu pot să-i iau.

Hammerschlag îi vârî banii în mână.

— Folosește-i. Rezolvă-ți problemele.

Sigmund înghiți în sec.

— Știți, domnule profesor, trebuie să-i dau familiei.

— Nu! Sunt împotriva unei asemenea idei! Dumnezeu lucrezi din greu acum și nu-ți poți permite să întreții pe nimeni.

Apoi Hammerschlag se liniști:

— Foarte bine, dă jumătate familiei.

În momentele de singurătate, Sigmund se gândea că s-ar putea ca astrologii să aibă dreptate când afirmă că, în anumite perioade, planetele sunt obstructionate și atunci totul merge rău. Apoi, dintr-un motiv pe care nu ni-l putem explica, lucrurile iau o turnură favorabilă. Un student la medicină fu trimis la el pentru un curs complet de anatomie a creierului, pentru care era dispus să plătească o sumă frumoasă dacă dr. Freud reușea să-l înghesuie în numai patru săptămâni. Un prieten îi trimise o pacientă, vânzătoarea de fructe de la Trei Corbi, care se plângea de un vâjâit permanent în urechi. Sigmund îl rugă pe dr. Pollak să-i examineze urechile, ca să fie

sigur că nu are nici o anomalie organică, apoi o trată cu șocuri electrice. Probabil că zgomotul aparaturii acoperise vâjâitul, căci se duse acasă vindecată. În dimineața următoare se întoarse cu un coș de fructe pentru Herr Doktor. Josef Paneth îi trimise vorbă de la Institutul de Fiziologie că ar vrea să-i facă o vizită împreună cu Sophie, fata cu care se căsătorise în urmă cu șase luni. Voiau să treacă pe la el în după-amiaza următoare, de Jause. Vor aduce sandvișuri și prăjituri. Ar putea Sigmund să pregătească cafeaua? Nunta lui Paneth fusese foarte frumoasă. După serviciul religios se oferise o masă pentru aproximativ o sută de persoane la restaurantul Riedhof. O orchestră cântase valsuri, iar după-amiaza avusese loc un spectacol susținut de cei mai buni cântăreți, dansatori și acrobați pe care îi putuse găsi Josef. Nu mai era nevoie să facă pe săracul. Avea o soție gemütlich, încântătoare, care ținea casă deschisă, astfel încât și prietenii lui să se poată bucura de o mâncare bună, de băuturi și de trabucuri cel puțin o dată pe săptămână. Frau Paneth îl îmbrăca pe Josef cu cele mai bune stoffe, cămăși și ghete. Zilele vieții lui de anahoret luaseră sfârșit. Sigmund îi spuse că arată foarte bine.

— Spre marea mea încântare, am descoperit că soția mea are mai multă minte decât mine, exclamă Josef. Sophie, arată-i, te rog, nota de la bancă. Fundația Sigmund Freud. Am depus o mie cinci sute de guldeni într-un cont pe numele tău. Dobânda atinge în fiecare an optzeci și patru de guldeni, cu care vei putea să te duci s-o vizitezi pe Martha.

Sigmund privea cu gura căscată la prietenul său, fără să înțeleagă.

— Josef, Sophie, ce tot spuneți voi acolo?... O mie cinci sute de guldeni la bancă pentru mine? Ca să pot folosi dobânda și să mă duc la Wandsbek?

— O, nu există nici o restricție, chicoti Josef. Cei o mie cinci sute de guldeni sunt ai tăi și poți să-i folosești pentru orice scop. Dacă vrei să te însori chiar acum, n-ai decât. Dacă vrei să practici medicina aici, la Viena, sau să zbori în America, ai banii la dispoziție.

— Josef, asta e o poveste ca în Hans Christian Andersen.

Măinile îi tremurau atât de tare, încât vărsă puțină cafea pe fața de masă. Sophie îi luă ceașca din mână.

— Am primit numeroase dovezi de prietenie, murmură el. Poate că am reușit să fac și câte un gest prietenesc în schimb. Dar asta este nemaipomenit. Copiii mei au să vă binecuvânteze până la a șaptea generație.

După ce pleacă soții Paneth, Sigmund luă carnetul de conturi, primul pe care îl avusese vreodată, și îl așază pe birou, alături de fotografia Marthei. Hotărî că banii nu trebuiau irosiți pe nevoi de moment, oricât ar fi fost de presante. Va scoate dobânda la termenele fixate de bancă și o va da părinților săi. Oricum, capitalul trebuia păstrat pentru un scop foarte important, fie căsătoria, așa cum spusese Sophie, fie deschiderea unui cabinet particular, așa cum sugerase Josef.

Se pare că acum planetele se mișcau pe orbită așa cum se cuvine. Și Ignaz Schönberg primi vești bune. Profesorul Monier Williams îl invitase la Universitatea Oxford ca să lucreze cu el la elaborarea unui nou dicționar de sanscrită. Îi oferea o sută cincizeci de lire sterline și dreptul de a-și tipări numele pe pagina de titlu, în calitate de colaborator. Era un lucru deosebit de important pentru dobândirea unui post la universitate. Surorile Bernays aveau să primească vești bune.

Bolnavii continuau să sosească în număr mare la Departamentul de boli nervoase al lui Scholz, la fel ca și la Departamentul de chirurgie al lui Billroth, la medicină internă la Nothnagel, la psihiatrie, la Meynert sau la dermatologie, la Von Zeissl. O femeie de treizeci de ani căzuse de pe scară și se lovise cu ceafa de un bolovan. Fusesse adusă la spital în stare de inconștiență. Sigmund o văzu două ore mai târziu. Îi curgea sânge din urechea stângă. Recunoscuse o contuzie cerebrală cu fractură la baza creierului, care sfâșiase timpanul. Pe moment nu era nimic de făcut. Probabil că avea să se trezească spre seară. Trebuiau să aibă grijă să nu facă vreo meningită infecțioasă. Va putea s-o trimită acasă peste patru zile. Zis și făcut, deși pacienta se plângea de dureri de cap și nu auzea cu urechea stângă.

Pentru următorul pacient avu nevoie de dr. Karl Koller de la

oftalmologie. Era un contabil care se plângea de dureri de cap și nu vedea numerele din partea dreaptă a registrelor sale. Avea vederea încețoșată pe partea stângă când se uita drept înainte. Koller își puse mâinile pe părțile laterale ale capului și la ceafa omului. Le trase apoi ușor înainte. În câmpul vizual al pacientului intră întâi mâna dreaptă apoi stânga, când mâna dreaptă ajunsese deja aproape de Koller. Sigmund știa de la disecțiile pe creier unde poate fi tumoarea: în regiunea hipofizei, unde apăsa pe nervul optic. Omul avea să orbească în doi până la cinci ani. Nu i se putea întinde nici o mână de ajutor. N-avea rost să-l rețină în spital doar ca să-i completeze fișa. Fu sfătuit să-și găsească un loc de muncă în care ochii să-i fie mai puțin solicitați.

Și pacienții veneau zilnic. Sute de bolnavi, de toate felurile, de toate vârstele, cu diverse tipuri de afecțiuni. Erau pacienți cu scleroză laterală amiotrofică, care sufereau de locomoataxie, alții cu tromboze cerebrale soldate cu paralizia unei jumătăți a corpului, ataxie locomotorie, atrofii musculare progresive, scleroză multiplă însoțită de convulsii; intoxicații cu plumb, tumori cerebrale, meningite; în sfârșit, pacienți care se smuceau, tremurau și cădeau, cazuri de sciatică, hernie, dereglări ale simțurilor.

Sarcina cea mai dificilă a medicului de la Departamentul de boli nervoase o constituia calmarea durerii. Foloseau soluții de bromuri în apă, cloroform, opiu. Urmă un curs de Materia Medica, unde își însuși noțiuni despre proprietățile naturale ale drogurilor, dozaje și domeniile de utilizare.

Printre maladiile foarte răspândite se numărau și isteriile, toate întâlnite doar la femei, căci și cuvântul „isterie” își are etimologia în grecescul hysteras, care înseamnă „uter”. Bărbații nu aveau uter și, prin urmare, nu puteau să sufere de isterie. Potrivit cărților mai vechi de medicină, dacă uterul se mișca în femeie, provoca tot soiul de crize. Tratamentul avea ca scop reșezarea acestuia în aceeași poziție. Sigmund își aminti de cazul femeii căreia dr. Pollak îi făcuse o injecție cu apă. Însă își spuse că era ușor să te lași păcălit. La un moment dat suspectase un caz de isterie, însă pacienta murise câteva zile

mai târziu, iar autopsia arătase că avusese cancer. Isteria coexistase alături de maladia fatală.

„Asta să-mi fie învățătură de minte ca să nu mai simplific niciodată lucrurile, își zise el. În spatele unor boli se ascund altele și n-ar fi exclus să mai existe și un al treilea rând de afecțiuni.”

Se prefigura un domeniu de cercetare la fel de important și de incitant ca și cercetările din laboratorul lui Meynert.

În timp ce citea numărul pe decembrie al revistei Deutsche Medizinische Wochenschrift, descoperi, cu totul întâmplător, un articol al dr. Theodor Aschenbrandt referitor la experiențele efectuate pe soldații bavarezi în timpul manevrelor de toamnă. Articolul se intitula Efectul fiziologic și importanța cocainei. Câteva frânturi de frază îi săriră imediat în ochi: „...suprimarea senzației de foame... creșterea capacității de rezistență la efort... revigorarea facultăților mintale”. Dr. Aschenbrandt prezenta șase cazuri. Sigmund se trezi citind cu interes: „În a doua zi de mers era foarte cald și soldatul T. a leșinat de oboseală. I-am dat o lingură de apă cu douăzeci de picături de cocaină muriaticum (0,5:10). Cinci minute mai târziu, T. s-a ridicat singur în picioare, a continuat marșul încă vreo câțiva kilometri și, deși ducea o raniță grea și soarele era foarte fierbinte, a ajuns fără probleme la destinație.”

Citi cu atenție relatările următoarelor cinci cazuri, punându-și întrebări-cheie și căutând răspunsurile. Această energie reînnoită a soldaților provenea din rezervele interne ale organismului? Sau cele douăzeci de picături de cocaină creaseră o energie nouă? Ce proprietăți ale cocainei stimulau rezistența?

Brusc, își aminti de un articol pe aceeași temă pe care îl citise în Detroit Therapeutic Gazette cu o lună sau două în urmă. Se duse jos, la sala de lectură, găsi revista și o luă la el în cameră ca s-o studieze. Aruncă o privire la ceasul de pe birou și constată că mai avea timp să ajungă și la biblioteca de la Oficiul general de chirurgie. La indexul catalogului găsi un articol, Erythroxyllum coca, ce cuprindea bibliografia de specialitate cu privire la acest drog. Se întoarse la laboratorul

de fiziologie. Ernst Fleischl îi dădu o scrisoare de recomandare pentru Societatea Medicilor, care avea o bibliotecă foarte bună și scrise și o notă prin care își asuma întreaga răspundere pentru orice volum ar dori să împrumute dr. Freud.

Dovezile alăturate din mai multe surse erau izbitoare. „De fapt, își spunea Sigmund, aproape că nu-ți vine să crezi.” într-o serie de publicații din Lima – Peru, se povestea despre faptul că indienii foloseau coca drept stimulent încă din tinerețe și continuau s-o utilizeze toată viața fără efecte nedorite. Recurgeau la coca ori de câte ori urmau să facă un drum lung sau se culcau cu o femeie. Atunci când erau solicitați mai mult, o vreme mai îndelungată, măreau doza obișnuită. Valdez y Palacios susținea că „folosind coca, indienii pot să meargă pe jos sute de ore și să alerge mai repede decât caii, fără să dea semne de oboseală”. Articolele lui Tschudi citau un caz în care un metis prestase o muncă fizică grea la excavații timp de cinci zile și cinci nopți, dormind doar două ore pe noapte, fără să consume nimic altceva decât coca. Humboldt scria că, atunci când fusese în țările ecuatoriale, descoperise că acesta era un efect general cunoscut. Existau rapoarte care atrăgeau atenția asupra faptului că, în cantități prea mari, cocaina poate produce deranjamente stomacale, stări depresive și apatie. De fapt, toate simptomele semănau cu alcoolismul și dependența de morfină. Însă nu se prezenta nici un caz de administrare a cocainei ca medicament.

Ceea ce îl fascina însă pe Sigmund erau rapoartele care susțineau că încă din 1787 se cunoștea efectul benefic al cocainei asupra pacienților cu afecțiuni psihice: Iezuitul Antonio Julian vorbea despre un misionar care fusese vindecat de o formă severă de ipohondrie. Mantegazza susținea că frunzele de coca aveau un efect universal în combaterea tulburărilor funcționale ale neurasteniei. Fliessburg vorbea despre cazuri de prostrație nervoasă care pot fi ameliorate considerabil cu coca. Caldwell, în Detroit Therapeutic Gazette, confirma eficiența ei ca tonic împotriva isteriei. Italienii Morselli și Buccola testaseră drogul pe un grup de melancolici cărora le făcuseră injecții subcutanate și constatară o „ameliorare la

pacienți, care erau mai fericiți, acceptau hrana...”

Începu să se întrebe dacă această substanță n-ar putea umple și golul din dulapul cu medicamente pentru psihiatrie de la Allgemeine Krankenhaus. Cât timp lucrase cu Meynert, avusese o rezervă apreciabilă de medicamente pentru reducerea excitației centrilor nervoși, dar nici el, nici altcineva nu dispunea de vreun medicament care să compenseze slaba funcționare a centrilor nervoși. În timp ce stătea și medita în biblioteca Asociației Medicilor, căpătă dovezi că substanța în cauză, cocaina, era eficientă nu numai în isterie și melancolie, ci și în ipohondrie, inhibiție, anxietate.

Și dacă toate acestea sunt adevărate, cu siguranță că trebuie să mai existe și alte aplicații ale drogului pe care încă nu le-a descoperit nimeni. Dar cum să verifice această substanță? Oare profesorul Meynert o să-i dea voie s-o testeze pe pacienții din saloanele de psihiatrie, iar dr. Scholz să-l administreze pacienților suferinzi de boli nervoase? După cum i se spusese la farmacia Haubner's Apotheke am Hof, medicamentul era foarte scump.

Profesorul Meynert n-o să-i dea voie să-l testeze pe pacienții lui, iar profesorul Scholz n-o să accepte să dea vreun crețar pe el. Era clar că, dacă dorea să-l testeze, el trebuia să fie și pacientul, și eprubeta, și persoana care să finanțeze experimentul. Scrise la firma Merck din Darmstadt, care îi furnizase lui Aschnebrandt cocaina pentru experimente, și comandă mostre. Bani primii pentru meditația a doi studenți abia îi ajungeau să acopere costurile. Când sosi medicamentul, Sigmund îl lăsă să stea pe masă până într-o zi când simți o ușoară deprimare, cauzată de oboseală.

Amestecă 0,05 grame de cocainum muriaticum într-o soluție de apă unu la sută și o bău. Se întinse apoi pe pat și așteptă să vadă ce se întâmplă. Peste câteva momente avu o senzație de exaltare, de bucurie, de ușurare. Se ridică în picioare și se duse la birou. Simțea o ușoară mâncărime pe buze și în cerul gurii, urmată de o senzație de căldură. Bău un pahar de apă rece, care era caldă pe buze, dar rece pe gât. Consemnă următoarele: „Starea sufletească produsă de coca în asemenea doze se

datorează nu atât stimulării directe, cât dispariției acelor elemente din starea generală care provoacă depresia”.

În orele următoare se simți atât de surescitat, încât nici vorbă să poată dormi. Nu simțea nici foame, nici oboseală, ci numai dorința de efort intelectual intens. Luă câteva din cărțile cele mai tehnice și începu să analizeze materialul greoi. Lucră câteva ore cu spor, apoi efectul drogului începu să dispară. Se uită la ceas, era ora două noaptea. Se dezbracă, se spală pe mâini și pe față, se culcă și adormi. Se trezi prompt la ora șapte fără nici o senzație de oboseală, se sculă și se duse la birou ca să vadă câte pagini scrisese și câte citise.

„Acesta să fie efectul cocainei?” se întrebă el. „Sau aș fi putut face tot atât de mult și fără ea?” Dar, în starea aceea de deprimare, ar fi reușit oare să-și impună să se așeze la masă și să lucreze?

În săptămânile următoare mai luă de câteva ori aceeași doză de cocaină. De fiecare dată, efectul fu același. Notă că dobânda, datorită cocainei, o stare de exaltare și euforie de durată, care nu se deosebea cu nimic de euforia unei persoane normale. Sesiza un autocontrol crescut, mai multă vitalitate și capacitate de muncă. Îi era greu să creadă că se afla sub influența unui drog. Presta o muncă intelectuală intensă fără să obosească. Mânca bine, deși organismul n-avea nevoie de mâncare. Nu sesizase dependență de coca. Mai degrabă resimțea un fel de aversiune nemotivată față de coca.

După douăsprezece experiențe, se decise să-i prezinte rezultatele lui Breuer. Acesta lucra în laboratorul lui de sus. Aflând ce făcuse Sigmund, rămase cu ochii pironiți asupra lui. Când termină de povestit, Sigmund îl întrebă calm:

— Josef, crezi că am putea să încercăm cu Fleischl? Am adus relatări de cazuri în care oamenii s-au dezobișnuit de morfină cu ajutorul cocainei.

— I-ai spus ceva lui Fleischl?

— Nu. Știe de lecturile mele, pentru că mi-a dat o scrisoare de recomandare pentru Gesellschaft der Ärzte, Asociația Medicilor, însă nu i-am vorbit despre experiențele pe care le-am făcut.

Josef miji din ochi ca și când ar fi vrut să vadă mai bine

adevărul, apoi dădu din cap nemulțumit.

— Și ce facem cu dependența de cocaină?

— Indienii din Peru o folosesc toată viața. Este o dependență, dar se pare că nu le face nici un rău. Ernst își mărește mereu doza de morfină. N-ar merita să încercăm?

Îl găsiră pe Fleischl chircit de durere, cu ochii injectați și brațul tremurând. Sigmund îi relată și lui despre experiențele cu coca. Fleischl era entuziasmat. Sigmund îi puse 0,05 grame într-un pahar cu apă. Fleischl bău. Șezură tăcuți în liniștea biroului. Peste câteva momente, Fleischl simți că durerea cedează. Ochii i se limpeziră, înălță capul, începu să se plimbe prin cameră.

— Sig, Sig, cred că ai găsit ce trebuia. Îmi dau seama că exagerez cu morfina, dar nu pot să mă mai controlez când încep durerile astea.

— Știm cât suferi, spuse Josef Breuer. Dar coca a fost testată numai parțial. Trebuie să fim foarte discreți.

— Fac tot ce-mi spuneți, Josef. Sig, poți să mi-o procuri tu?

— Da, am și vorbit cu directorul de la Haubner's. Numai că o să coste ceva mai scump decât la Merck.

O dată pe zi, Sigmund, Beuer sau alt prieten al lui Fleischl, dr. Heinrich Obersteiner, director al sanatoriului de boli mintale din Oberdöbling, îi administrau lui Ernst porția de coca, menținând mereu același nivel de 0,05. Când îi spuseră că nu voiau să-i dea coca seara, pentru că nu va mai putea dormi, Ernst strigă:

— Și ce contează? În felul acesta mă simt bine, pot să citesc, să lucrez la experiențele mele și să scriu câte ceva. Altfel mă zvârcolesc de durere și tot nu dorm.

Bucuria nu a durat decât o săptămână. Sigmund urcă scările și bătă la ușa apartamentului lui Fleischl într-o după-amiază târziu, dar nu primi nici un răspuns. Mai ciocăni o dată. În interiorul apartamentului se auzea un zgomot pe care nu-l putea identifica. Alergă după ajutoare la laboratorul de fiziologie. Exner veni cu el. Îi chemară și pe Josef Breuer, și pe Obersteiner. Când reușiră să pătrundă în cameră, îl găsiră pe Fleischl zăcând pe podea semiconștient. Îl dezbrăcară și îi

făcură o baie fierbinte. Își reveni încet. Și el, și prietenii lui erau zguduți de această experiență. Sigmund nu plecă până nu făcu rost de o cheie de la apartament. I-o dădu lui Obersteiner, care fu de acord să treacă în fiecare după-amiază la aceeași oră după ce termina lucrul la Krankenhaus.

Sigmund și Breuer plecară spre casă în revărsatul zorilor. Cumpărară crenvurști de la un Wurstelmann și mâncară lacomi, amintindu-și brusc că nu luaseră masa de seară. În fața lor, omul care aprindea lămpile trecea de la un stâlp la altul cu bățul lui lung, deschidea ușița de sticlă și stingea gazul. La Am Hof, piața viermuia de lume, cumpărătorii matinali rechiziționau tot ce era mai bun, în timp ce femeile de la țară beau ceai fierbinte ca să se încălzească. Un bărbat cu un cărucior, o scară și o găleată cu clei trecu pe lângă ei, pregătindu-se să lipească afișe pe un perete. Măturătorii, cu rezervoarele lor de apă trase de cai, stropeau străzile cu furtunul. Grupuri de bărbați îmbrăcați elegant ieșeau din cafenelele feeric luminate, pregătindu-se să se ducă la culcare.

— Mă simt vinovat, spuse Breuer. N-ar fi ajuns în halul ăsta din cauza durerilor... A luat cumva o doză mai mare de cocaină? Vreau să spun, de la Haubner's?

— O să mă duc acolo dis-de-dimineată și am să-i întreb.

Veștile erau proaste. Fleischl cumpăraseră cantități mari de cocaină și o luase pe ascuns. Să fi fost cocaina așa de inofensivă pe cât susținea literatura de specialitate? Care era doza limită? Evident că existau pericole.

Sigmund nu făcu nici o încercare să țină secrete experiențele. Le împărtăși colegilor rezultatele, iar unii dintre ei testară și ei medicamentul, coroborând observațiile lui cu propriile constatări. Îi spuseră că echivala cu o masă bogată, că înlătura oboseala și dădea suficientă putere pentru o plimbare lungă. Josef Pollak îi mărturisi că folosiseră cu succes medicamentul pentru controlul membranei mucoase și al musculaturii stomacului.

După spaima prin care trecuse, Fleischl reduce doza de coca. Sigmund mai continuă să ia doza prescrisă ori de câte ori simțea că are nevoie, îi dădu și surorii sale Rosa și-i trimise

puțin și Marthei, care îi mărturisise că îi făcea bine în perioadele de stres. Breuer redevenise precaut, însă Sigmund își reînnoise încrederea în cocaină. Experimentele au demonstrat că ajută la prevenirea vomei, a catarului gastric și anihilează durerile ce însoțeau infecțiile cutanate. Le dădu puțină coca și prietenilor săi, Karl Koller și dr. Leopold Königstein, sugerându-le că ar putea folosi coca pentru diminuarea durerilor în cazul afecțiunilor inoperabile ale ochiului.

După ce adună toate aceste materiale, scrisese un articol de douăzeci și șase de pagini Despre coca, pe care îl publică în Centralblatt für die gesamte Therapie, coroborându-l cu materialele apărute anterior, pe care le găsisese în cinci limbi. Cită toate autoritățile în materie și prezentă cu entuziasm valoarea medicamentului în afecțiuni digestive, dispepsie, anemie, boli febrile, sifilis, controlul morfinei și al dependenței de alcool, impotență... Dacă numai jumătate din acest potențial uluitor ar fi real, și-ar cuceri o faimă incontestabilă. Îi scrisese Marthei: „Nu ne mai trebuie decât o fărâmbă de noroc de felul acesta ca să ne putem gândi la întemeierea unui cămin”.

Mama lui Ignaz Schönberg contractă o boală de inimă complicată. Sigmund își dedică toate orele libere de la spital îngrijirii ei și o puse pe picioare. Ignaz plecă în Anglia, dar nu-și luă rămas-bun de la el, pentru că se simțea stânjenit din cauza fraților lui care nu-i plățiseră onorariul. Când, în cele din urmă, banii sosiră, șaiszeci de guldeni, Sigmund achiziționează o mașină electrică de masaj pentru pacienții săi, apoi îi trimise Marthei zece guldeni ca să-și cumpere jacheta de jerse pe care și-o dorea.

Arșița verii lui 1884 pogorâse asupra Vienei și străzile se pustiiseră, căci soarele nemilos îi alunga pe vienezii la țară. Sigmund se duse la frizer, își tăie părul foarte scurt, puse să i se ajusteze barba până când rămase doar o liniuță și își comandă chiar și un costum ușor la Tischer, croitorul care îi servea pe cei mai mulți dintre tinerii doctori de la Krankenhaus. Trecuse deja mai bine de un an de când doamna Bernays își luase fiicele înapoi, în Germania.

Breuer îi cedă lui Sigmund un pacient care suferea de o

nevroză severă și era dispus să-i plătească lui Herr Doktor o mie de guldeni dacă accepta să-și petreacă vara călătorind cu el. Colegii îl îndemnară să accepte. Sigmund refuză. Nu voia să facă pe infirmierul pe lângă un nebun. Și apoi, avea nevoie de aceste luni ca să-și termine lucrul la laboratorul lui Meynert și cercetările legate de coca.

În schimb, domnul Primarius Scholz plecă în vacanță. Îi lăsă în locul lui pe dr. Josef Pollak și pe dr. Moriz Ullmann, care fuseseră numiți în Departamentul Patru la puțin timp după sosirea lui Sigmund. În Muntenegru izbucni o epidemie violentă de holeră și în spital se răspândi știrea că era mare nevoie de medici. Fără să stea mult pe gânduri, Pollak și Ullmann se prezentară voluntari, apoi se rezeziră în biroul lui Sigmund. Îl găsiră scriind cu frenezie despre experimentele lui și măsurătorile reacțiilor musculare sub influența cocainei. Pollak, om sânguincios și serios când lucra în saloane, era mare amator de glume și farse de îndată ce închidea ușile acestora în urma sa. Se opri în fața lui Sigmund, pocni ceremonios din călcâie, făcu o plecăciune adâncă și exclamă:

— Derr Doktor Primarius Professor Freud, am venit să te felicităm. Tocmai ai fost avansat de Ministerul Educației în postul de Superintendent al Departamentului Medical Patru.

Sigmund privi în sus cu gura întredeschisă. Era obișnuit cu glumele lui Pollak, însă de astă dată nu înțelegea ce vrea să spună.

— Și când mi s-a făcut această mare onoare, domnilor?

— Acum zece minute, spuse Ullmann cu un zâmbet larg. Și noi suntem cei care am venit să-ți aducem vestea cea mare.

— Haideți, caraghioșilor, nu mai bateți câmpii!

— Nu e nici o glumă, Sig, spuse Pollak. Ullmann și cu mine ne-am oferit să mergem voluntari în Muntenegru. A izbucnit o epidemie de holeră. Au nevoie de orice medic de care se poate dispensa Viena.

— Foarte bine, merg și eu.

— Nu poți, Herr Hofrat, cineva trebuie să păzească hardughia! strigă Pollak. N-a mai rămas absolut nimeni care să-ți țină locul. O să-ți aducem niște suveniruri.

În calitate de șef al Departamentului Medical Patru, Sigmund progresă rapid. Avusese și mai înainte pacienți în grijă, însă responsabilitatea pentru soarta lor îi revenea fie lui Scholz, fie lui Pollak. Acum, răspunderea era în întregime a sa, atât în privința internării pacienților, a diagnosticului și a tratamentului acestora, cât și a utilizării fondurilor disponibile pentru materiale, medicamente și echipament. Străbătând emoționat coridoarele în calitate de Primarius, murmură:

— Pentru prima oară îmi dau seama ce înseamnă să fii doctor de spital.

La fiecare câteva minute trebuiau luate alte decizii de viață și de moarte. Să admită anumiți pacienți și să-i respingă pe alții. Să trimită un pacient acasă pentru că erau alții care aveau mai multă nevoie de spitalizare. Dispunea de o sută treisprezece paturi, dar erau momente când cinci sute de pacienți ar fi vrut să intre în ele... cu diferite tipuri de traume, leziuni, tumori, precum și paralizii motorii și spinale. Distanța dintre paturi nu mai era cea regulamentară, așa cum pretindea dr. Scholz.

Uneori nu ajungea să se culce înainte de ora trei dimineața. În calitate de Sekimdararzt junior, avea voie să doarmă până la ora șapte. Ca Primarius, era în picioare la șase. Dar chiar și prin perdeaua de epuizare care îi apăsa creierul, un gând îi străfulgera adesea prin minte: „Josef Breuer și Nathan Weiss au avut dreptate. Herr Dr. Freud, în sfârșit devii neurolog.”

Domnul Primarius Scholz reveni la sfârșitul lui august și-i acordă lui Sigmund o scurtă vacanță pentru îndelung așteptata vizită la Martha. Fata îl întâmpină la gara din Hamburg, făcându-i semne cu mâna și alergând pe peron împotriva fluxului de pasageri care coborau din vagoane. Sigmund își puse valiza jos, așteptă până când Martha ajunse în brațele lui, apoi îi șopti la ureche:

— Ți-am scris să nu mă aștepți la gară dacă nu vrei să fii sărutată în public.

— Nu puteam să nu-ți urez bun venit la Hamburg.

— Martha, Martha, ce bine îmi pare că te văd iarăși!

Martha închinase o trăsură ca să-i ducă la Wandsbek, o localitate aflată la câțiva kilometri de Hamburg. Vizitiul îi

aștepta să iasă din clădirea gării. Se așezară strâns îmbrățișați lăsându-se pe spătarul trăsurii capitonat cu piele și împodobit cu nasturi. Paisprezece luni însemnau foarte mult în viața unui tânăr, bărbat sau femeie. Sigmund o ținu mai departe de el ca s-o poată privi. Era ceva mai slabă decât își amintea el, dar ochii îi străluceau de bucurie că este din nou împreună cu el. Își pieptăna părul tot cu cărare la mijloc și îi respectase recomandarea de a face în fiecare zi o plimbare lungă. Purta o rochie subțire de mătase. Costumul lui gri vechi era șifonat, iar cămașa albă se murdărise de funingine de la locomotivă.

— Ai călătorit bine? Am numărat fiecare oră de când ai plecat din Viena.

— Știi ce mult îmi plac trenurile, la fel ca și lui Alexander. Mi-ai găsit cameră?

— Da, dar nu la mansardă, așa cum ai cerut tu. Niște prieteni din Kedenburgstrasse aveau o cameră liberă. Trebuie s-o iei, dă spre Eichtalpark. Chiria nu e mare.

— Ești o fată foarte isteată.

Wandsbek părea încântător. Camera pe care o închiriasse avea tapet crem imprimat cu margarete galbene. Martha îl așteptă în salon până se spală, își schimbă cămașa și își puse costumul cel nou, apoi merse pe jos până la casa pe care o închiriasse doamna Bernays pe Steinpilzweg, în imediată apropiere. Era o vilă modestă cu grădină, situată pe o stradă liniștită și mobilată cu obiectele pe care Sigmund și le amintea din apartamentul din Viena, inclusiv fotoliul mare, confortabil, cafeniu și pernița pentru picioare, apartament în care petrecuse împreună cu Martha clipe atât de fericite.

Sigmund nu se gândea cu plăcere la momentul revederii cu doamna Bernays. Dar când intră în casă și o văzu împuținată la trup și cu o expresie de suferință întipărită pe figură, toată antipatia îi dispăru pe loc. În schimb, se simți cuprins de remușcări și de un val de compasiune. Făcu un pas înainte și spuse:

— Grüss Gott. Mă bucură să te revăd, mamă. Se aplecă apoi și îi sărută mâna. O întrebă cum se simte și spuse plin de solitudine: Trebuie să mă lași să-ți prescriu un tonic special

și să te supraveghez cât timp sunt aici. Cred că sunt pe cale să devin un doctor destul de bun.

Și doamna Bernays se așteptase încordată la o întâlnire rece, poate chiar la o confruntare. Dar interesul manifestat de Sigmund pentru persoana ei îi învinse reticențele.

— De asta nu m-am îndoit nici o clipă, răspunse ea cu mai multă tandrețe în voce decât o auzise vreodată Sigmund. Mă neliniștea doar gândul că nu știam cât timp va dura. Am aflat că prietenul tău, dr. Ernst Fleischl, a fost logodit cu aceeași fată săracă timp de zece ani, sau sunt deja doisprezece? Dar mi-am dat seama și de profunzimea sentimentelor Marthei față de tine. Hai să fim aliați, Sigi!

Când mama ei părăsi camera, Martha se aplecă și îl sărută pe frunte.

— Mulțumesc. Acum vezi câtă dreptate am avut să mențin pacea în familie? O ceartă pe care o eviți este un război câștigat.

— De acord, Fräulein Aristotel. Logica dumneavoastră este impecabilă.

Veni și Minna, cu fața ei lată numai zâmbet, și îl cuprinse pe Sigmund, care era mai scund decât ea, într-o îmbrățișare de urs.

— Sunt așa de fericită să te văd! Arăți minunat. Acum spune-mi repede ce știi despre Ignaz al meu. Ai primit vreo scrisoare de la Oxford? Nu-mi scrie niciodată despre starea sănătății lui. A mai avansat cu lucrul?

— Oho ho, surioară, nu trebuie să mă alergi ca pe un Einspänner. Ai să auzi imediat veștile despre Ignaz. Lucrează cu spor la dicționar. În curând va reuși să câștige cei trei mii de guldeni pe an de care aveți nevoie ca să vă căsătoriți.

Minna porni să valseze prin salon, apoi îi cuprinse pe Martha și pe Sigmund în brațele ei și îi sărută cu dragoste pe obraji.

Dimineața, devreme, se plimbau prin pădurile care înconjurau Wandsbekul. Roua era încă proaspătă pe frunze și pe iarbă, iar soarele de septembrie se filtra cald printre ramurile întreșute ale copacilor. Martha purta o rochie largă, maro, de plimbare și o pălărie mare. Sigmund declară:

— Verdele pădurii este atât de puternic, încât și ochii tăi arată ca niște smaralde. Praterul e un paradis, dar nu înseamnă niciodată mai puțin de o sută de oameni care pășesc pe alee în fața și în spatele tău. Crângul acesta de la Wandsbek mi se pare mai frumos pentru că suntem singuri, ca Adam și Eva...

Vorbeau liniștiți despre viitorul lor. La ora unsprezece se opreau să ia Frühstück-ul la câte un mic han, cu mesele așezate afară, sub copaci. Nu era micul dejun vienez cu gulaș – aici chelnerița le aducea pâine proaspăt scoasă din cuptor, unt dulce, prăjituri și lapte. Porneau apoi îndărăt, spre casă, oprindu-se să mai culeagă ultimele flori sălbatice din anul acela. Mâncau prânzul gătit de doamna Bernays și de Minna, care decretaseră că „atâta timp cât Sigi este aici”, Martha nu are voie să se ocupe de treburile casnice. După-amiaza mergeau cu tramvaiul tras de cai la Hamburg, să cumpere cămăși pentru Jakob, care le prefera celor vieneze. Alteori stăteau și priveau cu ochii larg deschiși vitrinele magazinelor de mobilă, care prezentau sufragerii din lemn de mahon, fotolii și canapele pentru salon, mobilă de dormitor cu rezemătoare înalte la cap și sculpturi la picioarele paturilor. Mobila din Hamburg era mai solidă decât cea de la Viena.

— Parcă ar fi construită ca să țină pentru mai multe generații, remarcă Sigmund.

— Așa și este. Familiile din Hamburg cumpără o casă și după aceea o mobilează în așa fel încât să dureze un secol întreg.

— Anul trecut, când am vizitat expoziția de obiecte electrice de la Viena, am văzut o serie de încăperi luminate electric, bineînțeles, însă mobilate încântător de magazinul Jaray. Mă gândeam că ți-ar fi plăcut să vezi acele lucruri frumoase. Apoi mi-am dat seama că am putea fi nefericiți pe o canapea frumoasă de la Jaray și fericiți în orice fotoliu uzat. Soția trebuie să fie cel mai frumos ornament al căminului.

Martha se uită la imaginea reflectată în geamul vitrinei.

— Sigi, te-ai considerat întotdeauna un om de știință care pune pe primul plan precizia și rigoarea. Nu-i adevărat, dragul meu. Ești un poet.

Spre mijlocul lunii plouă neîntrerupt timp de două zile.

Ședeau în salonașul familiei Bernays și își citeau unul altuia cu voce tare din Heine, din Nathan Înțeleptul sau din Bâlciiul Deșertăciunilor. Sigmund se odihnea după anul de muncă grea din saloanele de la Krankenhaus. Se bucura de fiecare clipă petrecută cu Martha și cu familia Bernays. Se plimbară o zi întreagă prin docurile în plină activitate și pe lângă canalele Hamburgului. Îi vorbi despre oferta pe care i-o făcuse pacientul doctorului Breuer de a-l însoți în străinătate.

— O mie de guldeni este o sumă importantă! exclamă ea. Ai fi putut folosi banii într-o mie de feluri.

— Da, dar m-aș fi oprit din lucru timp de trei luni, și căsătoria noastră ar fi întârziat cu tot atâtea luni.

— Te stânjenesc în muncă, spuse ea.

El o luă de umeri și o scutură.

— Fetița mea dragă, trebuie să-ți alungi din minte asemenea gânduri triste. Știi care este secretul vieții mele: pot să muncesc numai dacă îmi pun speranțe mari în lucruri care îmi depășesc puterile gândirii. Înainte de a te întâlni, n-am cunoscut bucuria de a trăi, iar acum, că ești „în principiu” a mea, nu doresc altceva de la viață – pe care altminteri nu pun mare preț – decât să fim împreună. Sunt foarte încăpăținat și am nevoie de provocări serioase. Am făcut o mulțime de lucruri despre care orice om cu mintea întreagă ar spune că sunt nebunii. De exemplu, m-am apucat de știință, deși sunt un om sărac. Apoi, de parcă n-ar fi fost de ajuns, m-am legat de o fată tot săracă. Însă acesta este probabil felul meu de a fi: să risc foarte mult, să sper foarte mult, să muncesc foarte mult. Un burghez de rând înzestrat cu bun-simț m-ar cataloga imediat drept un om pierdut.

Când își petrecu brațul pe după al lui, Martha avea ochii plini de lacrimi. Sigmund îi vorbi apoi despre bursa de studii oferită de Facultatea de Medicină. Fondul fusese înființat de rectorul și consistoriul universității în 1866.

— E o bursă de șase sute de guldeni, îi explică el, și este destinată medicilor secundari de la Krankenhaus care, după părerea facultății, sunt îndreptățiți s-o primească. Înseamnă șansa de a călători în alte țări, de a studia cu un mare maestru

al domeniului tău. Câștigarea bursei este echivalentă cu un titlu onorific.

— Oh, Sigi, crezi că ai vreo șansă?

— Sunt numai niște zvonuri. Dacă o câștig, aș vrea să mă duc la Paris și să studiez la Salpêtrière cu profesorul Charcot. Practic, el a inventat de unul singur neurologia modernă. Se uită la ea cu teamă. Asta înseamnă că trebuie să mai lucrez un an la Krankenhaus, apoi aș mai putea veni o dată aici în vacanță, să te văd, și după aceea ar urma să mă duc la Paris.

Martha închise ochii, își rezemă bărbia de brațele încrucișate ca și când s-ar fi rugat.

— Ce vis frumos! Să dea Domnul să se împlinească.

Prima persoană pe care o văzu Sigmund când străbătu curtea Departamentului Patru la întoarcerea de la Wandsbek fu dr. Karl Koller. În vârstă de douăzeci și șapte de ani, Koller era, practic, singurul bărbat din spital care nu purta barbă. Părul lui era tuns scurt și de fiecare parte a frunții avea câte o mică buclă. Singura concesie pe care o făcea convențiilor era o mustață lungă și subțire cu vârful răsucite în sus. Avea un chip deschis, cu trăsături proporționate, însă blândețea exprimată contrasta puternic cu personalitatea sa: era iritabil, impulsiv, chițibușar.

— Karl, ce faci aici, pe teritoriul meu? Sau am preluat cumva pe neașteptate și oftalmologia?

— Nu, oftalmologia v-a preluat pe voi, strigă Koller.

Sigmund își scoase paltonul și pantofii și încălță o pereche de papuci. Koller înconjură masa și se apropie de el.

— Sig, ție îți datorez totul. Îți amintești cum ai demonstrat efectele cocainei și ne-ai dat fiecăruia câte puțin din ea? Ai vorbit despre amorțeala pe care o provoacă în gură. Ei bine, am fost la laboratorul profesorului Stricker și, cum aveam o sticlură cu puțină pudră albă în buzunar, i-am arătat-o profesorului și asistentului acestuia, dr. Gärtner. „Sper, le-am spus eu, ca această pudră să anestezieze ochiul.” Sticker a întrebat: „Când?” Iar eu am răspuns: „Oricând doriți să încep experimentul”. Și atunci Gärtner a spus: „Ce-ar fi să începi chiar acum?” Mi-a adus o broască mare, vioaie și a ținut-o

nemișcată cât timp am dizolvat cocaina în apă și am picurat câțiva stropi în ochiul bulbucat. Am testat reflexul corneei cu un ac. Sig, îți jur că momentul cel mare a sosit: broasca ne-a lăsat să-i atingem corneea, ba chiar să i-o zgâriem, fără să facă nici o mișcare de apărare. Îți închipui ce emoționați am fost. Am luat imediat un iepure și un câine și le-am pus cocaină în ochi. Am putut să facem orice cu acul și cu cuțitul, fără să-i provocăm durere animalului. Sigmund se așeză și rămase cu privirile ațintite asupra prietenului său.

— Dumnezeu mare, da, bineînțeles, Karl, din moment ce cocaina amorțește limba, o să amorțească și ochiul.

— Următoarea noastră problemă era omul. N-am îndrăznit s-o testăm pe pacienții din salon, așa că ne-am pus câteva picături de soluție unul în ochiul altuia. Apoi ne-am așezat câte o oglindă în față și ne-am atins corneea cu un ac. Aproape în același timp, am exclamat amândoi: „nu simt nimic!” Sig, îți dai seama că aproape ne-am crestat corneea fără să simțim nici cea mai ușoară atingere? Știi ce înseamnă asta? De-acum încolo o să putem opera glaucoame și cataracte fără să producem durere pacientului și, în același timp, să-l ținem nemișcat până ne terminăm treaba.

Sigmund sări în picioare și îl îmbrățișă pe Koller.

— Ai făcut un mare pas înainte. Trebuie să așterni pe hârtie toate constatările și să prezinți o comunicare la Societatea de Medicină, iar după aceea să publici articolul.

— Am pus deja un prieten să prezinte un raport preliminar la o reuniune a oftalmologilor de la Heidelberg. Aș fi vrut s-o fac chiar eu, dar n-am reușit să găesc fonduri. În ochii lui Koller apăroră lacrimi. Asta este primul pas spre înființarea unei clinici particulare. Am să deschid un mic spital în afară și peste puțin timp aș putea chiar să preiau departamentul de aici. Acesta a fost visul meu dintotdeauna.

— Toți avem aceleași visuri, Karl, spuse Sigmund cu un zâmbet în colțul gurii. Tot așa după cum soldații visează să găsească o fată drăguță și s-o ducă în pădure.

În dimineața următoare, Leopold Königstein, alt oftalmolog, veni și el să-l vadă pe Sigmund. Deși era un om care își

exterioriza rareori emoțiile, de astă dată în vocea lui se simțea o mare tulburare.

— Sigi, mă bucur foarte mult că te-ai întors. Îți amintești discuția pe care am avut-o despre cocaină, de amorțirea pe care o produce în diverse părți ale corpului? Mi-ai sugerat s-o încerc pe ochi. Așa am făcut, Sig. Cred că am găsit anestezicul pe care l-am căutat în toți acești ani.

— Leopold, ai stat de vorbă cu Karl Koller despre asta? murmură Sigmund.

Königstein rămase tăcut o clipă, nemulțumit de întrebare.

— De ce mă întrebi?

— Amândoi ați făcut aceeași descoperire.

Königstein păli.

— De unde știi?

— Ieri seară, când m-am întors acasă, l-am găsit pe Koller plimbându-se prin hol. A testat și el cocaina pe mai multe animale și pe sine însuși. Încă n-a operat pe ochi uman.

— Nici eu nu am operat încă pe ochi uman, dar am s-o fac fără doar și poate.

Sigmund era foarte tulburat.

— Leopold, mă bucur pentru tine. Știu cât de important este lucrul acesta. Dar dacă tu și cu Koller ați făcut descoperirea simultan, trebuie să prezentați comunicarea la Societatea de medicină tot simultan. Va trebui să împărțiți meritele.

Amândoi erau foarte dezamăgiți. Sigmund stătu de vorbă cu ei. Văzând că nu reușește să-i convingă, apelă la ajutorul dr. Wagner-Jauregg, un om cu o forță fizică remarcabilă, care lucra vizavi, la azilul de nebuni din Austria de Jos. Acesta trecuse deseori pe la laboratorul lui Stricker și urmărise unele experimente. Împreună, îi convinseră pe Koller și pe Königstein să-și prezinte comunicările în două seri consecutive și să recunoască faptul că făcuseră descoperirea simultan.

Mai târziu, când tatăl lui veni la spital să se plângă de o durere la ochi, Sigmund îl duse la Koller, care diagnostică un glaucom. Recomandă operația de urgență. Königstein fu de aceeași părere. Câteva zile mai târziu, în sala de operații a Departamentului de oftalmologie, Sigmund îl ajută pe Koller să

administreze cocaina ca anestezic, în timp ce Königstein efectua operația. Când se termină, Koller spuse zâmbind:

— Iată un moment fericit. Suntem aici toți cei care am făcut ca astfel de operații să fie posibile și am lucrat tustrei cu eforturi unite.

Faima recent dobândită de Koller crescuse vizibil. I se întâmplă însă un accident, unul dintre primele de acest fel de la Krankenhaus din ultimii ani. Sigmund tocmai își terminase vizitele prin saloane, când fu chemat în camera lui Koller. Găsi vreo șase prieteni de-ai lui înghesuiți acolo, toți foarte amărâți. Koller ridică privirile din scaunul în care se prăbușise.

— Eram de serviciu la Registrul împreună cu dr. Zinner, unul dintre internii lui Billroth. A fost adus un om grav rănit la deget. După ce l-am examinat, am văzut că bandajul de cauciuc sugruma vasele de sânge. Dacă nu-i înlăturăm garoul, pericolul de gangrenă era iminent. Dr. Zinner a spus că pacientul trebuie trimis imediat la clinica profesorului Billroth. Am fost de acord și am făcut o notiță în acest sens în registru, apoi am început să dezleg garoul. Zinner a obiectat, spunând că nu trebuie să ating nimic, ci să trimit pacientul la Billroth imediat. Mi-a fost teamă să risc, așa că am tăiat repede garoul.

Se ridică de pe scaun și continuă:

— Zinner a strigat: „Evreu nerușinat! Porc de jidan!” Eram orbit de furie. M-am repezit și i-am tras un pumn în ureche. Zinner a urlat: „Secundanții mei te vor vizita ca să pună la punct amănuntele duelului”.

Sigmund era stupefiat. Administrația spitalului se lupta să apere reputația Facultății sale de medicină și a Spitalului General. Antisemitismul era foarte subtil, rareori se manifesta fățiș; reprezenta un buchet al cărui miros, Sigmund și prietenii lui, cu sensibilitatea care-i caracteriza, îl simțeau din când în când. Tratatul dr. Billroth fusese aspru condamnat, însă exista totuși o linie de demarcație în Krankenhaus. Creștinii și evreii nu se amestecau în afara spitalului sau în societate. În ambele grupuri domnea un pronunțat spirit de clică. „Spirit de clică pentru confort!” îl numise Julius Wagner-Jauregg. Fiu al unui funcționar civil din Austria de Sus, catolic, Wagner-Jauregg

păstrase ceea ce austriecii numesc o „înfățișare de om de la țară”: nu purta barbă, numai o mustață de culoarea nisipului, părul său des era tuns scurt, militărește, avea bărbia dăltuită parcă în granit, la fel ca și fruntea, piept și brațe puternice ca de tăietor de lemne, așa cum îi și plăcea să umble îmbrăcat când urca pe munte. Wagner-Jauregg nu miza pe puterea sa ca să-i intimideze pe ceilalți, era pur și simplu o prezență impunătoare. Lucrase cu Koller și Königstein spre a pune la punct o metodă de folosire a cocainei pentru anestezierea pielii.

— Freud, mie îmi plac medicii evrei de la Allgemeine Krankenhaus! exclamă el. Uneori sunt străluciți, zău așa. Aș putea să lucrez alături de ci în clinici și laboratoare de la șase dimineața până la șase seara și să nu-mi amintesc nici o clipă că suntem de religii diferite. Asemenea chestiuni nu au ce căuta în știință. Dar la căderea serii, când îi părăsesc ca să mă întâlnesc cu prietenii, prefer compania celor de seama mea. Nu pentru că ar fi mai grozavi, ci pur și simplu fiindcă am crescut împreună și ne cunoaștem bine unii pe alții. Cu toată sinceritatea, poți să numești asta antisemitism?

Toată lumea știa că un medic evreu întâmpina mai multe greutăți în propulsarea pe scara ierarhică a Facultății de Medicină; avea nevoie de mai mult timp și de un talent considerabil. Dar nici un evreu nu era ținut în afara Facultății de Medicină dacă avea calificarea necesară și întotdeauna exista un număr apreciabil de medici evrei în cadrul personalului.

— Karl, când ai mânuit ultima dată o sabie? murmură cineva.

— Am pus mâna pe sabie din când în când, în timp ce îmi făceam armata.

— Zinner poate să te ucidă. A fost duelist încă din studenție.

— M-am gândit și eu la posibilitatea asta, oftă Koller din greu. Dar dacă nu accept provocarea, suntem dezonorați cu toții.

Secondanții dr. Zinner sosiră pentru a prezenta provocarea formală. Duelul urma să aibă loc la cazărmile cavaleriei din Josefstadt. Aveau să folosească florete, arme cu lama foarte îngustă și ascuțită. Secondanții nu aveau voie să intervină, nici să interzică anumite lovituri. Lupta trebuia să continue până

când unul dintre luptători ajungea în imposibilitatea de a se mai apăra.

Spre uimirea tuturor, Koller fu acela care îl răni pe Zinner, la cap și în brațul drept.

— Sig, îți spun cinstit că nu știu cum am reușit să-l ating. A plonjat de trei ori spre mine, eu am învărtit numai din floretă, încercând să mă apăr.

Doctorii Koller și Zinner fură convocați la biroul procurorului public, Staatsanwalt. Koller refuză să repete insulta care fusese proferată la adresa lui. Zinner relatează povestea fără nici un fel de rețineri, insistând că trebuia să lanseze provocarea, căci altfel și-ar fi făcut de rușine gradul de ofițer Oberarzt în armata de rezervă. Nu oferi nici o explicație pentru ieșirea lui și nici nu încercă să se apere împotriva opiniei devenite generale, că dr. Koller avusese dreptate să îndepărteze garoul. În Neue Wiener Abendblatt apărură un articol în care era lăudat dr. Koller pentru că își făcuse datoria față de omul accidentat. La adresa dr. Zinner se formulau critici fiindcă „proferase insulte”.

Victoria lui Koller era inacceptabilă în Krankenhaus. Câștigând, Koller comisese o infracțiune de o gravitate aproape la fel de mare ca și insulta dr. Zinner. Koller veni la Sigmund nedormit, tras la față, agitat.

— Sig, am nevoie de un sfat.

— Fă-ți o ceașcă de cafea. Nici eu nu pot să dorm.

Koller făcu cafeaua, apoi turnă câte o ceașcă pentru fiecare.

— Cred că ar trebui să plec. Am devenit indezirabil.

— Îți pune cineva bețe în roate?

— Nu. Asta nu se va putea spune niciodată pe seama spitalului. Dar sunt o mulțime de semne.

— N-ai putea să te retragi un timp în carapacea ta și să lași lucrurile să se liniștească de la sine?

— Asta mi-am spus și eu și încerc să procedez ca atare. Dar mă surprind gândindu-mă mai mult la părerea celorlalți doctori și la contraargumentele mele decât la munca pe care trebuie să o fac.

— Țasta e cel mai rău lucru din tot ce mi-ai spus.

— Crezi că e numai imaginația mea, Sig?

— Cred că așa e, am simțit și eu.

— Se pare că va trebui să fac o cerere de transfer. Să mă mut la Berlin, la Zürich, sau poate chiar să-mi găsesc un loc în America. M-am gândit foarte mult la America în ultima vreme.

— Pământul Făgăduinței? zâmbi Sigmund. Știi de ce este un pământ al făgăduinței? Când cineva se simte descurajat, se hotărăște să-și facă bagajul și să plece în America. Nimeni nu pleacă, însă faptul că există undeva o Americă ne ajută să trecem prin momentele noastre cele mai dificile. Cred că în ultimii doi ani m-am gândit cel puțin de zece ori să plec în America.

— Sig, dacă oamenii vor să mă vadă plecat de aici, nu mai pot rămâne. Însă universitatea și spitalul sunt viața mea. Vreau să-mi petrec timpul aici învățând, predând, făcând cercetări, vreau să practic, să operez.

— În cazul ăsta ți-aș recomanda să-ți iei un concediu. Nu chiar imediat, pentru că ar semăna prea tare a fugă. Când vine primăvara, du-te la Salzburg sau în alt loc frumos și încearcă să-ți vii în fire. La urma urmelor, acum ești cunoscut în toată lumea. Ai adus o contribuție remarcabilă la știința medicală. Viena are nevoie de tine. Poate că o perioadă de absență o să-i convingă pe vienezi de acest lucru.

Era ușor să dai sfaturi unui prieten, dar lucrurile se complicau când trebuia să iei hotărâri în ceea ce te privește. Se întorsese înviorat după luna petrecută cu Martha. Acum făcea eforturi la fel de mari ca și înainte, însă spontaneitatea îi pierise.

Fu foarte bucuros când un grup de doctori americani – Campbell, Darling, Giles, Gree, Leslie și Montgomery – îl rugară să le țină un curs de neurologie clinică în engleză. Dr. Leslie strângea taxele și se îngrijea de onorariul lui. Sigmund ținu câte o oră de curs timp de cinci săptămâni. Deși engleza lui avea anumite deficiențe, americanii erau încântați să înțeleagă în întregime un curs sau o demonstrație, în loc să trebuiască să se mulțumească cu cele câteva fraze și cuvinte ocazionale pe care le înțelegeau din prelegerile lungi și oarecum discursive în germană.

Primi de la fiecare doctor douăzeci de guldeni și puse suma considerabilă în cutia de lemn pe care i-o cumpărase Martha din cartierul vechi al orașului Hamburg. Contribui substanțial la întreținerea familiei și trimise câțiva guldeni și la Wandsbek. „De acum înainte, Marty și Minna au să bea vin roșu.” Apoi se răsfață și pe el cu o pereche de pantaloni de iarnă de care avea mare nevoie.

Cursul lui se bucură de un succes răsunător. Fu rugat să-l repete. De astă dată se înscriseră unsprezece cursanți, ceea ce însemna foarte mult pentru un tânăr care încă nu era nici măcar Dozent, adică lector universitar. Chiar dacă americanii nu se pricepeau la limbi străine, erau, în schimb, neurologi cu o pregătire temeinică. Uneori îl mai prindeau pe „profesor” cu câte o gafă de diagnostic, ca atunci când le descrie o durere persistentă de cap drept un caz de meningită cronică localizată, când pacientul nu avea de fapt nici o boală serioasă, ci suferea de o nevroză tipică! A fost un adevărat botez al focului care i-a prins foarte bine.

Continua să-și facă vizitele prin saloanele lui Scholz, interesat de două cazuri noi. Primul era reprezentat de un brutar căruia îi diagnosticase la internare endocardită cu pneumonie, cu complicații spinale și cerebrale. Nimeni nu știa ce să facă pentru a-l ajuta. Sigmund supraveghe atent cazul și făcu însemnări detaliate. Brutarul muri la mijlocul lui decembrie și autopsia îi confirmă diagnosticul. Publică din nou o prezentare amănunțită a cazului.

Unul din recenziile de la Neurologisches Centralblatt scrise: „Este o contribuție foarte valoroasă la îmbogățirea cunoștințelor noastre despre polinevrita acută”.

Al doilea caz era un țesător. Sigmund puse diagnosticul de siringomegalie, o boală mai puțin obișnuită a măduvei spinării. Omul își pierduse senzația de durere și de temperatură la ambele mâini, deși simțea durerea în picioare. Sigmund îl îngriji cu atenție timp de șase săptămâni. Pacientul nu reacționează la tratamente și fu trimis acasă. Prezentă acest caz în Wiener medizinische Wochenschrift. Câteva luni mai târziu, articolul fu reprodus în Neurologisches Centralblatt.

Dar nici această reușită nu-i putea alunga sentimentul apăsător că ajunsese într-un impas. Era nemulțumit de sine însuși. Motivul îi deveni clar într-o duminică dimineață când lua un Gabelfrühstück cu gulaș, împreună cu Josef și Mathilda Breuer. Îi împărtăși lui Josef sentimentul lui crescând de nemulțumire, convingerea că nu mai avea ce face la Krankenhaus.

— Știu că nu sunt încă pregătit să aduc copii pe lume, și cu siguranță că mai există multe boli ale oaselor și ale sângelui pe care încă nu le-am studiat, dar consider că mi-am încheiat ucenicia. Mă simt frustrat.

Josef zâmbi. Sigmund insistă.

— Sunt prea bătrân ca să fiu Sekundararzt junior. Știu că între depunerea cererii pentru Dozentur și aprobare poate să treacă un an, dar parcă aș fi în pielea goală fără titlul ăsta. De îndată ce-l voi avea, o să-mi pot atârna firma oriunde.

Titlul de Privatdozent, o condiție obligatorie pentru alcătuirea unei clientele de prima mână în Austria, atrăgea după sine privilegiul de a ține cursuri la universitate, nu însă pe temele incluse în programa de învățământ. Dozentur nu oferea nici un fel de salariu, iar Dozenten nu aveau voie să participe la ședințele facultății. Însă această aprobare oficială a Facultății de Medicină trezea încredere în rândul oamenilor. Vienezii nu spuneau niciodată „Mă duc la doctor”, ci „Mă duc la profesor”.

— Te-ai împotmolit în așa-numitele „ape stătute ale administrației”, spuse Josef. Trebuie să convingi Facultatea de Medicină că ești gata pentru avansare și că nu aștepti altceva decât bursa de studii.

Mathilde se întinse peste masă:

— Am și găsit modelul pentru firma lui Sigi de la stradă: o placă de sticlă cu litere aurii pe fond negru. Cea pentru ușa din interior va fi din porțelan.

Sigmund redactă cererea pentru Dozentur, datată 21 ianuarie 1885: „Dacă onoratul colegiu al profesorilor îmi va acorda dreptul de a ține curs despre bolile nervoase, voi promova două direcții de instruire în această ramură a patologiei umane...”

Facultatea de Medicină a numit un comitet care să examineze

cererea dr. Freud și calificarea lui pentru Dozentur în neuropatologie. Acesta se compunea din profesorii Brücke, Nothnagel și Meynert.

— Herr dr. Freud, ai măsluit zarurile, spuse Fleischl amuzat.

Profesorul Brücke fu de acord să cerceteze lucrările lui Sigmund și să redacteze referatul de nominalizare. Trebuia să analizeze lucrări de histologie ca Rădăcinile posterioare ale petromizonului și Celulele nervoase ale racului de râu, pe care Brücke le etichetă drept „foarte importante”, și alte articole mai scurte, în care se prezentau metodele sale. Brücke scrisese: „Lucrările de anatomie microscopică ale dr. Freud s-au bucurat de recunoaștere unanimă... Este un om cu o pregătire generală bună, cu un caracter liniștit și serios, un excelent lucrător în domeniul neuroanatomiei, cu multă dexteritate, înzestrat cu o viziune clară, cunoștințe bogate din literatura de specialitate, precauție în formularea deducțiilor, forță de expresie...”

Profesorii Nothnagel și Meynert semnară entuziasmați recomandarea lui Brücke.

Concursul pentru obținerea bursei de studii a fost organizat între dr. Sigmund Freud, dr. Friedrich Dimmer, Privatdozent și asistent la Clinica secundară de ochi, și dr. Julius Hochenegg, de la Clinica de chirurgie.

Era uimitor cât de repede treceau săptămânile în timp ce nu făcea mai nimic altceva decât să-și pledeze cauza pe lângă membrii Facultății de Medicină. Profesorii cu care lucrase îl primeau cu căldură. Trimiseră scrisori prietenilor și colegilor lor, aranjând cu prietenii prietenilor să intervină în favoarea lui. Sigmund ținea socoteala modului de distribuție a voturilor, renunțând la orice speranță atunci când, după o expunere, un profesor îi murmură numai „Servus”, fără nici un cuvânt de încurajare.

Micul lui grup de prieteni puse la punct o așa-numită „strategie militară”. Josef Breuer se ocupă de lămurirea lui Billroth, asigurându-se de votul acestuia. Dr. Sigmund Lustgarten se duse la profesorul Ludwig. Tatăl tânărului dr. Heinrich Obersteiner avea un sanatoriu de psihiatrie împreună cu profesorul Leidesdorf la Oberdöbling. Obersteiner îi promise

votul profesorului Politzer cu ajutorul lui Leidesdorf.

Spre sfârșitul lui aprilie, Sigmund și prietenii lui considerau că pot conta pe opt voturi. Trebuiau să țină seama de faptul că anumite voturi aveau să-i fie nefavorabile din cauza originii sale evreiești. Cu toate acestea, dacă ceilalți doi candidați, amândoi catolici, vor trebui să împartă între ei voturile, Sigmund va obține unul în plus. Apoi dr. Hochenegg se retrase, considerând că era prea tânăr. În felul acesta, competiția urma să se dispute numai între suporterii dr. Freud și ai dr. Dimmer. Sigmund îi scrisese Marthei: „A fost o lună proastă, goală. Îmi pierd timpul toată ziua”.

Făcu apoi o formă ușoară de varicelă. Profesorul care îl îngrijea hotărî că nu era cazul să-l izoleze la Departamentul de boli infecțioase, însă prietenilor li se interzise să vină în apartamentul său câteva zile. Era bine îngrijit de surori, care îi aduceau de mâncare și haine curate.

Când se făcu bine, porni spre casă spre a-și liniști părinții. În timp ce se apropia de locuința lor, îl văzu pe Eli intrând. Se întoarse repede și se duse la sora sa, Anna, ca s-o felicite și să-și vadă nepoțica nou-născută. Anna era prea fericită ca să mai fie supărată pe fratele ei fiindcă o neglijase. Lui Sigmund îi venea din ce în ce mai greu să-și amintească motivul diferendului dintre el și Eli.

În ziua de treizeci mai, consiliul Facultății de Medicină se întruni ca să stabilească câștigătorul bursei de studii. Ședința se încheie fără să se ia nici o hotărâre.

Sigmund era foarte deprimat când tânărul dr. Obersteiner îl întrebă dacă n-ar vrea să lucreze câteva săptămâni la sanatoriu în locul unui medic plecat în concediu. Încântat că are ocazia să iasă din Krankenhaus și să mai câștige niște bani, își luă un „concediu medical” și își făcu bagajele.

Sanatoriul din Oberdöbling, doar la o oră de drum de Viena, se afla într-un parc, spre capătul străzii Hirschengasse, pe drumul spre Grinzing. Era o casă mare cu două niveluri, construită pe un deal și înconjurată de case mai mici. De partea cealaltă a drumului fusese amenajat un dispensar pentru cazuri mai grave. Casele erau puține la număr în acest

cartier. În timp ce străbătea Hirschengasse, lovind vesel cu bastonul de promenadă, Sigmund avea impresia că se duce să petreacă câteva zile la țară.

Coproprietar al sanatoriului, profesorul Leidesdorf era la rândul lui profesorul lui Meynert. Ca Superintendent al azilului de alienați din Austria de Jos, deținea titlul de profesor asociat de psihiatrie. Avea mersul țeapăn din cauza unei gute severe. Purta perucă și era, așa cum avea să descopere în curând Sigmund, un fin observator al bolilor mintale. Fiica profesorului Leidesdorf se căsătorise cu tânărul Obersteiner, fost elev al lui Brücke, un bărbat slăbuț, șters, dar foarte cumsecade. Obersteiner îl luă pe Sigmund să facă un tur al sanatoriului. Camerele erau mari, înșorite, cu priveliști frumoase, mobilate cu gust. Cei șazeci de pacienți ai sanatoriului manifestau toate simptomele alienărilor, începând de la prostie până la afecțiuni serioase, dementia praecox. Pacienții proveneau din familii înstărite. Sigmund fu uimit să constate că mulți dintre ei aveau titluri nobiliare. În afara unui mare număr de baroni sau conți, mai întâlni și doi prinți, dintre care unul era fiul Mariei Luiza, soția lui Napoleon. Acești membri ai nobilimii, își spuse Sigmund, arătau jalnici și prăpădiți; nu în privința veșmintelor, care de regulă erau viu colorate, ci a expresiei de pe chipul lor și a comportamentului. În cazul unora dintre ei nu reuși să delimiteze excentricitatea de boala propriu-zisă. Dar asta nu intra în atribuțiile lui. Trebuia numai să aibă grijă ca oamenii aceștia să se simtă bine și să nu sufere de vreo afecțiune fizică.

Fu surprins să constate cât de plăcută putea să fie viața la sanatoriu. Mâncarea era excelentă. I se servea un al doilea mic dejun consistent la ora unsprezece și jumătate și o masă foarte bună la ora trei. Tânărul Obersteiner îi cedă propria bibliotecă ca să poată lucra, o încăpere răcoroasă cu vedere spre dealurile Vienei. Avea acolo microscopul lui Obersteiner și o admirabilă literatură de specialitate asupra sistemului nervos, care fusese adunată de-a lungul a două generații.

Făcea vizitele în camere de la ora opt până la zece dimineața, apoi se ducea în biroul lui, unde putea fi găsit până în jurul

orei trei. Se înțelegea bine cu pacienții. Le recunoștea simptomele datorită practicii efectuate în saloanele de psihiatrie ale profesorului Meynert. Bunăstarea și titlurile nobiliare schimbau fața exterioară a excentricității, dar erau puține simptome pe care să nu le fi văzut și să nu le fi tratat deja. Pacienții păreau mulțumiți de locul unde se aflau, mâncau și dormeau bine, deși câte unul mai cerea din când în când un purgativ, un sedativ sau un masaj electric. De la trei la șapte făcea din nou vizite în camere.

Viața deveni și mai plăcută după ce își termină primele tururi în compania dr. Obersteiner senior și stabilizează împreună câteva diagnostice subtile. Din acel moment, i se acordă încredere totală și avu mai mult timp pentru citit și pentru studiu. Profesorul Leidesdorf îi spuse:

— Herr Doktor, pot să-ți dau un mic sfat? Ți-aș recomanda să te specializezi în bolile nervoase ale copiilor. Se știe foarte puțin în acest domeniu.

— Ah, domnule profesor, numai dacă aș putea primi un titlu oficial pentru asta! Sunt foarte multe lucruri de făcut în acest domeniu, știu, și aș vrea să dau și eu o mână de ajutor.

„Trebuie să-i scriu Marthei, își spuse el. Aici se poate trăi o adevărată idilă, cu soția și copiii. Dacă nu obțin Dozentur, dacă nu câștig bursa de studii, o s-o întreb ce părere ar avea despre un loc ca acesta.”

Consiliul Facultății de Medicină trebuia să se întâlnească din nou pe douăzeci iunie nu numai ca să desemneze câștigătorul bursei de studii, ci și să stabilească dacă dr. Freud va deveni sau nu Privat Dozent. Săptămâna se târa încet. Încercă fără succes să-și „omoare timpul”. Simțea minutele ca pe niște bureți îmbibați cu apă sub picioare. Cu cât dorea să-i strivească mai tare ca să-i alunge din viața lui, cu atât îl împrășcau cu mai multă apă.

Neliniștea lui crescuse și mai mult când auzi că Ignaz Schönberg plecase de la Oxford și sosise la Wandsbek galben la față, cu obrajii supti și cu febră. Doamna Bernays și Minna îl urcaseră imediat în pat. Martha se dusesese după doctorul familiei. Din nefericire, unul dintre plămâni era distrus, celălalt

probabil atins și el de boală. Nu putea trăi nicăieri – poate doar în Sahara – cu ceea ce îi mai rămăsese din plămânul bolnav. Se părea că Ignaz abandonase orice speranță. Se ridică din pat, deși avea febră mare, își făcu bagajele, o informă pe Minna că rupe logodna și că se întoarce la Viena. Sigmund își propuse ca imediat ce se va întoarce acasă, să-l ducă pe Ignaz la dr. Müller, un medic specialist în boli de piept. În vreme ce stătea în camera lui și aștepta decizia Facultății de Medicină, care avea să-i înrâurească atât de mult viitorul, se întoarce cu gândurile înapoi, la anii de prietenie care îl legase de Ignaz încă de pe vremea când frecventau Sperlgymnasium. Reflectă: „Nu putem transforma un om care trebuie să muncească într-unul care să se mulțumească doar să se bucure de viață și să-și vadă de sănătate. Nu boala este cea incurabilă, ci statutul social al individului și obligațiile pe care și le asumă.”

Într-o după-amiază târziu, un mesager de la universitate îi aduse vestea cea bună. Herr dr. Freud obținuse Dozentur cu nouăsprezece voturi la trei. I se acordase, de asemenea, și bursa de studii cu treisprezece voturi contra nouă.

Era în al nouălea cer.

După ce fu salutat și felicitat cordial de profesorul Leidesdorf și de cei doi Obersteiner, se retrase în biroul lui să-i scrie Marthei, apoi închirie o trăsură ca să-l ducă înapoi la Viena, mai întâi la poștă ca să expedieze scrisoarea, apoi acasă pentru a împărtăși vestea cea bună familiei. Îi vizită după aceea pe soții Breuer ca să le mulțumească pentru modul admirabil în care îl ajutaseră tot timpul și, în sfârșit, pe Ernst Fleischl, ca să-și petreacă seara cu el. Fleischl deschise o sticlă de șampanie.

— Sig, am auzit tot ce s-a întâmplat. La Dozentur nu a fost nici un contracandidat. De ce ai avut trei voturi contra, asta nu reușesc să înțeleg. Dar lupta pentru bursă a fost înverșunată. Profesorul von Stellwag i-a făcut o prezentare excelentă lui Dimmer. Numai intervenția înflăcărată a profesorului Brücke a înclinat balanța în favoarea ta. Te-a descris drept cel mai bun tânăr savant pe care îl va avea universitatea mulți ani de aici înainte. A produs senzație. Nimeni nu-l mai văzuse pe Herr Dr.

Brücke așa de pățimaș, atât de convins de faptul că avea dreptate, că facultatea trebuia să-ți acorde această bursă în perspectiva progreselor importante pe care le vei înregistra la Paris sub conducerea profesorului Charcot.

Sigmund rămase tăcut un timp. Sorbi o înghițitură de șampanie. Ochii limpezi, duri și albaștri ai dr. Brücke îl priveau din cristalul paharului.

— Cum i se poate mulțumi unui om pentru un asemenea serviciu? murmură el.

— Prin muncă, spuse Fleischl. Obținând rezultatele pe care le-a anticipat profesorul Brücke. Vei ține cursul de atestare în ziua de douăzeci și șapte iunie, ora douăsprezece și jumătate, în aula lui Brücke... O să ai nevoie de joben.

Dându-și brusc seama de dimensiunea evenimentelor, Sigmund se simți copleșit.

— Ernst, nu-mi vine să cred. Acum pot să mă duc la Paris și să devin un mare savant. De-acolo o să mă întorc la Viena cu o aură nemaipomenită, o să mă însor cu Martha și o să vindec toate bolile nervoase incurabile.

— Prosit! spuse Fleischl și ridică paharul.

UN PROVINCIAL LA PARIS.

Sosi la Paris în prima săptămână a lui octombrie 1885 și se instalează la Hotel de la Paix, într-o cameră primitoare de la etajul al doilea. Fereastra principală dădea spre Impasse Royer-Collard și grădina casei aflate în fundul intrării. Era o stradă liniștită în apropiere de parcul Luxembourg și la jumătate de oră de mers pe jos de Salpêtrière. Hotelul se întindea numai pe lățimea a trei ferestre, înghesuit între clădirile particulare mai elegante, care îl flancau din ambele părți. Lângă pat pe pardoseala de scândură se afla o carpetă; avea un dulap disproporționat de mare pentru hainele lui puține la număr, iar pe pereți un tapet de hârtie vesel, cu trandafirași roz pe un fond auriu; la peretele din fața patului său era o masă de brad pe care își puse cărțile și fotografia Marthei.

Fotografia Marthei... Continuă s-o privească și prin întuneric, după ce stinsese lumina și deschisese fereastra ca să lase să intre aerul rece al toamnei și zgomotele înăbușite dinspre

Boulevard St. Michel. Ce lună minunată trăiseră la Wandsbek! Se simțea calm, liniștit, sigur de dragostea lui. Adormi în timp ce o adiere ușoară umfla perdelele de la geam.

Se trezi devreme și se duse la o cafenea vizavi de intrarea în parcul Luxembourg. Mesele erau deja ocupate de oameni care se opriseră să mănânce înainte de a pleca la lucru și de studenți care nu aveau de străbătut decât un cvartal până la Sorbona. Când băiatul cu șorțul alb, scrobit se apropie de el cu cele două vase, de cafea și de lapte, Sigmund îl lăsă să-i toarne, apoi rosti într-o franceză corectă, pe care o învățase de la un îndrumător de studii contra un gulden ora, înainte de a pleca din Viena:

— Du pain, s'il vous plaît!

Băiatul clătină din cap și întrebă:

— Comment?

Sigmund era furios pe el însuși. „Este oare posibil, se întrebă el, să citesc în franceză încă de pe vremea când mergeam la gimnaziu și totuși să nu știu cum se cere pâine? Voi fi oare nevoit să arăt cu degetul la coșul de pâine de pe masa de alături, ca și când aș fi analfabet?” Apoi își aminti cum se numeau cornurile în formă de semilună. Când rosti triumfător cuvântul, băiatul râsuflă ușurat și îi aduse un coș plin.

În timp ce își bea cafeaua, trase cu urechea la mesele din jur. Nu reuși să înțeleagă nici o propoziție, nu prinse nici măcar cuvinte disparate. Mormăi îmbufnat:

— Cum am să înțeleg, necum să rostesc aceste sunete ciudate? Ce s-a întâmplat cu toate acele vocale pe care le pronunțam așa de clar când citeam din Molière și din Victor Hugo? Francezii ăștia le înghit mai repede decât delicioasa lor cafea.

Ieși afară în aerul proaspăt de octombrie, propunându-și să cucerească Parisul cu singura armă de care dispunea – picioarele. „Cel care străbate un oraș cu piciorul, își zise el, îl învinge, îl ia în stăpânire, la fel cum asaltează un bărbat o femeie. Vreau să absorb Parisul așa cum fac cu o carte nouă, devorând fiecare stradă, fiecare magazin, fiecare mulțime și grup de oameni, ca și când ar fi o cetate asediată, iar eu aș fi

invadatorul.”

Se îndreptă spre Sena, se plimbă pe cheiuri, frunzări cărți la tarabele în aer liber, admiră arhitectura ministerelor care se înșirau pe Quai d'Orsay, traversă fluviul pe podul Alexandre III și se trezi pe Champs-Élysées, bulevardul larg mărginit de copaci, cu frunzele bătând în roșu purpuriu și cafeniu roșcat. Știa că Parisul este de două sau de trei ori mai mare decât Viena, dar îl surprindeau străzile lui lungi, ce se întindeau pe kilometri întregi, ca și când ar fi vrut să ofere o imagine a infinitului. După ce ajunse la Etoile, punctul cel mai înalt de pe Champs-Élysées, porni spre Bois de Boulogne. Femeile care se plimbau în trăsurii erau foarte elegant îmbrăcate. În drum spre grădina zoologică din Jardin d'Acclimation, trecu pe lângă guvernantele care îi hrăneau pe sugari, văzu copii mai marișori plimbându-se în trăsurici trase de capre și privind spectacole de marionete, apoi servitoare cu șorțuri albe apretate care interveneau împăciuitoare în cearta copiilor. După-amiază târziu, când se întoarse spre Boulevard St. Michel, întregul oraș era scaldat într-o lumină chihlimbarie. La Paris, totul era nou, diferit, uimitor și cumva... unitar. Spre deosebire de Viena, orașul acesta nu încerca să simuleze toate culturile și toate civilizațiile. Parisul, își dădu el seama, se mândrea cu faptul că este el însuși, că este francez. Înțelegea acum de ce vienezii spuneau despre Paris că se află „în Europa”, ceea ce nu se putea afirma despre Viena. Imperiul Austro-Ungar era o zonă, o dinastie și o cultură în sine, unică, incomparabilă. Însă Parisul reprezenta „mama orașelor”. Se simțea puțin obosit însă avea un aer triumfător, pentru că cercetase fiecare cvartal pe lângă care trecuse, studiasse fiecare clădire a cărei arhitectură îi era accesibilă. Sena, podurile, parcul, toate acestea făceau acum parte din propria sa ființă.

Ajunse la intersecția dintre Rue de Médicis și bulevardul St. Michel, în fața intrării în Luxembourg. Aici erau câteva cafenele în aer liber, cu mesele înghesuite unele în altele, ocupate de femei care își așteptau soții la un aperitiv, de tineri cu iubitele lor, de studenți care terminaseră cursurile la universitate, de pictori care ieșiseră din ateliere în jiletci de catifea și cu

beretele pe cap. Tinere fete foarte șic mergeau spre casă în grupuri sau împreună cu prietenii lor, vorbind și gesticulând vioaie, îndrăgostiți cu toții de Paris, de viață, unul de altul. Spre marea lui uimire, văzu tineri și tinere care schițau pași de dans, ca și când ar fi fost o zi de primăvară și nu s-ar fi aflat în mijlocul unei mulțimi de trecători, ci singuri, în Câmpiile Elizee.

„Asemenea priveliște este de neconceput la Viena, își spuse el. Ce minunat este să dansezi pe străzi pentru că ești tânăr și pentru că te afli la Paris.”

Apoi avu brusc revelația situației sale, de parcă l-ar fi lovit cineva cu o măciucă în moalele capului: era singur, absolut singur, un străin într-o țară străină, unde nu cunoștea pe nimeni, nu putea să comunice cu nimeni, măcinat de dorul Marthei cea cu ochii limpezi, zâmbet blând și buze iubitoare. Cum avea să suporte următoarele cinci zile, înainte de a se duce la Salpêtrière ca să-și prezinte scrisorile de recomandare profesorului Charcot?

Se întoarse acasă, în camera de hotel, închise obloanele, trase draperiile, își scoase pardesiul de pe el și se aruncă pe pat, simțind cum îl doare fiecare părticică a creierului: tânjea după cei de-acasă, după Martha și se simțea disperat fiindcă nu putea să realizeze nimic. De ce ar fi obligat profesorul Charcot să-l primească și să-l ajute? De ce să-și bată capul cu el personalul de Salpêtrière? Un străin dintr-o țară străină! De ce venise aici?

Bursa de studii era o onoare prea mare pentru un om sărac. Calculă încă o dată în minte toate cifrele, așa cum mai făcuse de o sută de ori. Facultatea de Medicină îi dăduse numai jumătate din sumă, trei sute de guldeni, banii de drum. Cealaltă jumătate avea să-i fie plătită la întoarcere, când își va prezenta raportul. Înainte de a pleca de acasă, trebuise să-și achite datoriile: o sută de guldeni la croitor; șaptezeci și cinci la librar; treizeci pentru un cufăr și o valiză; șapte guldeni femeii care îi aducea cărbuni la spital; șapte la cizmar; cinci profesorului de franceză, trei la poliție pentru formulare atunci când completase cererea pentru Dozentur. Pusese douăzeci de

guldeni în monede de aur în borcanul de cafea al Amaliei din dulapul de bucătărie, cumpărase biletul de tren până la Hamburg cu treizeci de guldeni, pusese deoparte două sute de guldeni pentru vizita la Wandsbek, apoi alți treizeci și cinci pentru biletul de tren de la Hamburg la Paris... Și avea deja datorii înainte să fi ajuns la Salpêtrière! „Mai bine mă făceam contabil, nu doctor”, murmură el.

Doctorii de la Allgemeine Krankenhaus care studiaseră la Paris îi spusese că va avea nevoie de cel puțin șaiszeci de guldeni pe lună. Îi mai trebuiau încă șaiszeci de guldeni ca să studieze timp de o lună în spitalele din Berlin în drum spre casă, și încă șaiszeci și cinci de guldeni pentru biletul de tren de la Paris la Hamburg, la Berlin și înapoi la Viena.

Își dădu seama că se afla într-o situație fără ieșire. Numai cei o mie cinci sute de guldeni oferiți de Paneth puteau să-l salveze. Fondul era intact, cu excepția dobânzilor pe care le folosisese ca să-i ajute pe cei de acasă și pentru a se duce în vizită la Martha cu un an înainte. Petrecu un week-end cu Sophie și Josef Paneth, care închiriaseră o vilă în pădurile albe și răcoroase de mesteceni de la Semmering. Sophie și Josef fură de acord că banii ar putea fi folosiți pentru studiile cu profesorul Charcot.

Sări din pat, își scoase portmoneul din buzunarul interior al hainei și întinse banii pe masa de tablă. Oricât de des i-ar fi numărat, nu erau decât o mie de franci, tot ce mai rămăsese din banii „Fundației” lui Paneth. Scoase o foaie de hârtie și începu să socotească. Acești bani trebuiau să-i ajungă pentru trei luni în străinătate, jumătate din timpul de care avea nevoie. Pentru a-și îndeplini tot programul, i-ar mai fi fost necesari încă trei sute de guldeni. Dar cum avea să-i câștige? Fiecare oră de studiu cu Charcot era extrem de prețioasă.

Se aruncă din nou pe pat, frustrat și nefericit. Acum, după ce trăsesese obloanele, zgomotele Parisului nu mai răzbăteau până la el. În cele din urmă căzu într-un somn agitat, cu multe vise.

A doua zi se simți mai bine, deși își reproșă amarnic slăbiciunea din ajun. În zilele următoare fu amețit de Paris și de francezi. Merse prin Tuilleries la Luvru, mai întâi în sălile de

artă greacă și romană. Văzu femei care stăteau în fața unor nuduri de bărbați cu sexul dezgolit. Se simți șocat. „Nu știu ce înseamnă rușinea?”

Se întoarse în Place de la Concorde, unde se afla Obeliscul de la Luxor, studie admirabilele sculpturi de păsări și oameni, dar se uită și la francezii volubili care vorbeau și gesticulau fără nici un fel de reținere. Murmură în sinea lui: „Obeliscul este cu trei mii de ani mai bătrân decât mulțimea asta vulgară din jurul lui”.

La Paris se desfășurau alegeri, lupta pentru supremație disputându-se între republicani și monarhiști. Cumpăra câte două ziare în fiecare zi, le citea când își bea cafeaua în câte o cafenea, mulțumit că putea să urmărească măcar în scris desfășurarea evenimentelor. I se părea însă că strigătele vânzătorilor de ziare, care apăreau în câte patru sau cinci ediții pe zi, erau nu numai asurzitoare, ci și lipsite de bun-simț.

În seara următoare se duse la teatru cu John Philipp, un văr mai tânăr al Marthei, din dorința de a-l vedea pe Coquelins jucând Molière. Plăti un franc și jumătate pentru o lojă laterală, de unde vedea o parte din public, dar nimic din scenă. Declară că este o colivie nenorocită de porumbei, fu șocat de lipsa de eleganță a rochiilor femeilor și derutat de faptul că nu exista orchestră ca la teatrele din Viena. De asemenea, fu neplăcut surprins la auzul celor trei lovituri primitive de gong din spatele cortinei, care anunțau începutul spectacolului. „N-ar putea să micșoreze luminile?”, își zise el ursuz.

Se jucă Tartuffe, apoi Căsătorie silită și Prețioasele ridicole. Și Sigmund descoperi că, dacă se apleacă periculos de tare peste balustradă poate nu numai să-i vadă pe actori, dar să și prindă fraze întregi din piesele pe care le citise și în germană și în franceză. Era furios pe actrițe, căci nu înțelegea nimic din dialogul lor. „Nu cred că am să vin prea des la teatru”, își zise el.

Îl exasperau prețurile mari pe care le aveau toate lucrurile. Restaurantele erau scumpe. Când intră într-o farmacie să cumpere niște talc, apă de gură și gudron, i se cerură trei franci și jumătate, ceea ce i se păru o sumă exorbitantă.

Amețit de tumultul orașului, ajunsese să-i identifice pe francezii pe care îi vedea pe stradă cu cei din trecut, care participaseră la atâtea revoluții sângeroase. În vreme ce stătea în Place de la République, în fața unui basorelief care înfățișa istoria din ultimii o sută de ani, cu războaiele ei civile și revoluțiile, decise: „Francezii suferă de o boală psihică, de convulsii de masă istorice. Iar Parisul este un sfînx travestit care devorează orice călător incapabil să-i răspundă la întrebări”.

În după-amiaza aceea târziu, cu o zi înainte să se prezinte la profesorul Charcot, în vreme ce se îndrepta spre hotelul lui pe Boulevard Montparnasse, își zări din întâmplare imaginea reflectată în geamul unei vitrine – fiecare amănunt al îmbrăcămînții, ținuta și mersul. Exclamă cu voce tare, spre mirarea unui trecător: „Am o inimă de provincial german pe care am uitat s-o iau cu mine”.

Se studie pentru prima oară obiectiv de când ieșise din Gare du Nord și își văzu costumul austriac greoi, ca de înmormântare, pălăria înaltă, barba vieneză, cravata de mătase neagră îndesată sub gulerul alb, tare, expresia severă întipărită pe față... Atunci recunoscă cinstit: „Eu am greșit. Sunt străin aici nu numai prin hainele, prin barba și prin accentul meu, ci și prin setul meu rigid de valori și judecăți germane. Când mă gândeam la inima mea rămasă acasă, trebuia să-mi dau seama că n-am vrut s-o iau cu mine. Îmi cultiv singurătatea, incapacitatea de adaptare – și cum aș putea să mă acomodez cu Parisul după patru zile în care n-am făcut altceva decât să hoinăresc pe străzi, fără să stau de vorbă cu un singur suflet, copleșit de incertitudini în privința viitorului. Din cauza asta am detestat orașul, deopotrivă cu locuitorii săi.”

Se îndepărtă de geam cu un zâmbet în colțul gurii.

„Iartă-mă, Paris, eu am fost barbarul.”

Spitalul Salpêtrière se afla la marginea de sud-est a Parisului, chiar lângă Gare d'Austerlitz, la o distanță destul de bună de mers pe jos de la hotelul lui. Studiase un plan al Parisului și constatase că nu există un drum direct. După ce-și promise că va explora mai târziu căile de acces, când va cunoaște mai bine

cartierul, o luă pe lângă colțul parcului Luxembourg, pe Rue Lhomond, apoi străbătu un hățiș de străduțe mici, coti de câteva ori la dreapta și la stânga și ajunse, în cele din urmă, pe Boulevard St. Marcel, care ducea direct la intrarea din față a spitalului.

Se simți dintr-o dată ca acasă la Salpêtrière pentru că, la fel ca și Institutul de Fiziologie al lui Brücke, și acesta fusese construit inițial ca fabrică de armament. Ulterior, un edict regal transformase clădirea ca un hangar într-un Hospice Général pentru femeile certate cu legea și infirmi. Salpêtrière se umpluse atunci cu prostituatele Parisului. Ulterior fuseseră închiși între zidurile ei cerșetorii orașului. Transformat în cele din urmă în „azil”, își deschisese ușile pentru nevoiași. O secție întreagă devenise azil pentru bătrâni. Se adăugară clădiri pentru infirmi și bolnavi incurabili, pentru copiii care sufereau de maladii curioase, pentru femeile nebune. În infirmerii, debilizii mintal, paraliticii și canceroșii erau adunați toți la un loc, dormeau câte trei sau patru într-un pat. În secolul al XVIII-lea fusese înființată o maternitate pentru mamele necăsătorite, care erau obligate să alăpteze numeroșii copii găsiți de Departamentul săracilor.

În secolele al XVI-lea și al XVII-lea, Salpêtrière oferea nevoiașilor mâncare și adăpost, nu însă și asistență medicală. În secolul al XVIII-lea, un medic generalist și un chirurg de la serviciile medicale din Hôpital Général vizitau de două ori pe săptămână Salpêtrière ca să discute cu medicii chirurghi de la fața locului. Abia din 1862, când dr. Jean Martin Charcot fusese numit șef al serviciului medical, Salpêtrière avea să devină un spital în adevăratul înțeles al cuvântului.

În momentul în care străbătu aleea pavată cu piatră cubică, mărginită de arbori pe ambele părți, și intră prin ușa cu arcadă încadrată de două ferestre aproape identice se simți ca acasă în peisajul familiar al clădirilor rectangulare ridicate în jurul unei curți, printre doctorii și surorile care treceau grăbiți dintr-un loc într-altul.

Salpêtrière, la fel ca și Allgemeine Krankenhaus, reprezenta o lume închisă în ea însăși, care ocupa o suprafață de șaptezeci

și patru de acri, înconjurată de un zid înalt de cărămidă, cu patruzeci și cinci de pavilioane separate. În prezent era populată în permanență de șase mii de pacienți. Nici cea mai bătrână soră nu-și amintea să fi existat vreodată un pat neocupat. Între clădiri existau spații mari, cu cărări cu pietriș și arbori bătrâni și umbroși. Unele dintre pavilioane aveau acoperișuri ascuțite, precum cabanele elvețiene. Spre deosebire de Allgemeine Krankenhaus, Salpêtrière era intersectată de numeroase străzi, drumuri și cărări, astfel că nu trebuia să treci prin mai multe curți și pavilioane ca să ajungi acolo unde doreai, ca la Viena.

Când ajunse la biroul lui Charcot, o soră îl informă că tot personalul se reunise pentru consultation externe săptămânală și că urmează să se prezinte și el acolo. Găsi repede încăperile respective, mai multe camere separate, destinate pacienților externi și celor care veneau pentru prima dată la control. Se îndreptă spre o cămăruță unde stăteau înghesuiți vreo zece medici în semicerc, în spatele unei mese de examinare. De partea cealaltă a mesei se afla șeful de clinică al lui Charcot, dr. Pierre Marie, un bărbat tânăr, fără barbă. Sigmund își prezentă cartea de vizită, iar dr. Marie îi spuse politicoș:

— Vreți să așteptați împreună cu noi? Domnul profesor Charcot o să vină în câteva clipe pentru a începe consultațiile.

Se îndreptă spre singurul scaun rămas liber, și ocupanții celorlalte două, din stânga și din dreapta lui, îi făcură semn cu capul să se așeze. Avea să fie o dimineață plină de surprize pentru Sigmund. Când bătu ora zece, profesorul Jean Martin Charcot intră în încăpere. Era un om de aproape șaiszeci de ani, înalt, lat în umeri, cu o constituție robustă. Purta joben și o haină neagră la două rânduri, care îi ajungea până aproape de genunchi. Nici el n-avea barbă, iar părul lui negru, puțin argintiu pe la tâmpile, era pieptănat sever spre spate de pe cea mai largă și mai puternică frunte pe care o văzuse Sigmund vreodată: Tot capul părea sculptat – sprâncene mari, stufoase, un nas mare, osos, care nu distona cu restul figurii numai fiindcă era așezat în mijlocul unei fețe mari. Avea buze pline, proeminente, o bărbie dăltuită în piatră, ochi negri. Sigmund

simțea puterea enormă pe care o emana trupul lui, fără a fi însoțită de o atitudine de superioritate sau aroganță. „Mai degrabă, gândi în sinea lui Sigmund, seamănă cu un preot de la care te aștepti să auzi o vorbă de duh și cuvinte de apreciere la adresa unui trai îmbelșugat.”

Asistenții și profesorii invitați se ridicară în picioare când intră Charcot. Cu un aer zâmbitor, acesta le făcu semn să ia loc.

Pentru dr. Sigmund Freud începea cea mai veselă experiență medicală din tinerețea lui. De îndată ce pacienții se dezbrăcau suficient ca să li se poată vedea afecțiunile, stabilea diagnosticul neurologic de parcă s-ar fi aflat de unul singur în biroul lui particular – un fel de improvizație la care un profesor vienez n-ar fi recurs niciodată. Pacienții nu sufereau de maladii banale, arhicunoscute. Fuseseră selecționați de doctorii Marie și Babiski, care avuseseră grijă ca afecțiunile lor să fie și interesante, și complexe. Charcot le puneă întrebări pacienților, încercând să scoată la iveală antecedentele bolii, împărțea simptomele în categorii neurologice, pronunța un diagnostic și sugera un tratament. Sigmund, care se considera bine pregătit în neurologie, era surprins să-l audă pe Charcot cum raționa cu voce tare, aducând în discuție cazuri similare, propunând teorii originale cu privire la cauza și natura maladiilor. Când ajungea la concluzia că făcuse o eroare de raționament, își recunoștea imediat greșeala și prezenta o nouă versiune corectată.

Primul pacient, o femeie de vârstă mijlocie, suferea de gușă exoftalmică, boală diagnosticată pentru prima oară în Franța de Charcot. Acesta analiză și demonștră imediat simptomele: puls accelerat, ochi bulbucăți, palpitații, tremur muscular și gușa care crescuse mult, revărsându-se peste guler. Urmă apoi un tânăr muncitor care suferea de scleroză în plăci, cu toate simptomele caracteristice – paraplegie spastică, tremurături, tulburări de vorbire. Charcot făcu o distincție clară între această boală și Parkinson. Pentru a sublinia și mai mult diferențele, chemă o bătrână cu paralysis agitans, care avea mâinile umflate și deformatе, corpul rigid, mișcări lente și

figura imobilă.

Dr. Marie prezentă apoi o tânără ce suferea de afazie – incapacitatea de a rosti cuvintele, în locul acestora emițând sunete ininteligibile. Urmară cazurile de mutism, de tulburări cardiace și incontinență urinară.

Spre sfârșit, dr. Marie aduse o femeie de cincizeci de ani, suferindă de o atrofie musculară progresivă. Sigmund recunoscuse simptomele de la numeroșii pacienți pe care îi îngrijise în departamentul condus de dr. Scholz. După ce prezentă analiza, care făcuse obiectul unui tratat recent publicat în colaborare cu Marie, Charcot se întoarse spre doctorii așezați în semicerc.

— Este una dintre cele mai nefericite boli ereditare. Nu e nici o șansă de recuperare și nici n-a existat vreo clipă, din momentul în care s-a născut. Întoarse capul, apoi îndreptă din nou privirea sa blândă asupra discipolilor și li se adresă pe un ton grav:

O, ce am făcut noi, Zeus, să merităm acest destin?

Părinții noștri au greșit, dar noi, noi oare ce am făcut?

Lui Sigmund i se păru fascinant faptul că, pe măsură ce pacienții se succedau la control, asistenții și profesorii invitați puteau să-l întrerupă și să-i pună întrebări lui Charcot, să-l contrazică sau să-și exprime păreri personale. Așa ceva nu se mai auzise în țările de limbă germană, unde profesorul era un zeu căruia nu i se adresau nici un fel de întrebări, iar diagnosticul său nu putea fi pus sub semnul întrebării. La un moment dat, un profesor invitat de la Berlin interveni:

— Dar, Monsieur Charcot, ceea ce spuneți dumneavoastră contrazice teoria Helmholtz.

Charcot răspunse amabil:

— La théorie, c'est bon, mais ça n'empêche pas d'exister. Teoria e bună, însă asta nu poate împiedica faptele să existe.

Câteva clipe mai târziu, unul din asistenți făcu o observație aparent justificată, care venea însă în dezacord cu raționamentul lui Charcot, care îi replică:

— Da, dar este mai degrabă inteligentă decât corectă.

Indică apoi elemente mai puțin vizibile ale cazului,

îndemnându-l pe asistent să pătrundă în profunzimea lucrurilor. Un doctor belgian întrebă:

— Monsieur Charcot, dacă nu ne ghidăm după simptomele pacientului, cum putem aprecia exact ce leziune s-a produs în structura nervoasă?

Charcot ocoli masa de examinare, se opri în centrul semicercului, atât de aproape de Sigmund încât acesta ar fi putut să-l atingă cu mâna, și reflectă:

— Cea mai mare satisfacție pentru cineva este să vadă un lucru nou. Adică să recunoască cum că e vorba de ceva nou. Noi trebuie să vedem. Trebuie să privim o dată, și încă o dată, și încă o dată, până când descoperim, în cele din urmă, adevărul. Nu mi-e rușine să vă mărturisesc, dragi confrăți, că astăzi descopăr la pacienți lucruri pe care acum treizeci de ani le treceam cu vederea. De ce trebuie să privim numai ceea ce am fost învățați să vedem? În felul acesta știința medicală îngheață. Avem datoria să privim, să gândim și să medităm. Să permitem minții noastre să meargă în direcția spre care o duce simptomul.

La sfârșitul ședinței, dr. Marie îi dădu profesorului cartea de vizită a lui Sigmund. Charcot bătu cu degetele în ea o clipă, apoi întrebă:

— Unde este Monsieur Freud?

Sigmund făcu câțiva pași înainte și îi înmână lui Charcot o scrisoare de recomandare de la dr. Benedikt, neurolog din Viena care lucrase cu Charcot cu câțiva ani mai înainte. Charcot zâmbi încântat la vederea semnăturii lui Benedikt. Se trase ceva mai la o parte ca să citească scrisoarea, apoi se întoarse spre Sigmund și îi spuse foarte prietenos:

— Charmé de vous connaître! Încântat să vă cunosc. Vreți să veniți în biroul meu?

Sigmund era surprins de lipsa oricărui formalism în lumea medicală franceză, ca și de rapiditatea cu care îi înțelegea limbajul. Deși era emoționat la gândul întâlnirii cu Charcot – de fapt, venise la Salpêtrière cu o zi mai înainte, dar descoperise la intrare că uitase la hotel scrisoarea de recomandare a doctorului Benedikt – se simți imediat în largul

său.

Charcot îl luă pe Sigmund la el în birou, o cameră de dimensiuni modeste, cu pereții și mobilierul vopsiți în alb și cu o singură fereastră prin care pătrundea lumina. Pe pereți atârnavă gravuri de Rafael și Rubens, precum și un portret semnat al unuia dintre pionierii neurologiei engleze, dr. John Hughlings Jackson... În cameră erau puține mobile: un dulap pentru hainele lui Charcot, o masă mică cu un scaun și mai multe alte scaune pentru interni, atunci când ținea ședințe cu ei. Sigmund știa deja că în această cămăruță întunecoasă Charcot făcuse multe din descoperirile care transformaseră neurologia într-o riguroasă știință medicală.

Charcot îi arată laboratorul din spatele biroului său. Era spațiu numai pentru două mese și un minimum de aparatură. Aici se făceau și experiențele de oftalmologie, unul din colțuri putând fi închis și transformat în cameră obscură. Charcot murmură:

— Da, da, s-ar putea ca locul să ți se pară strâmt și înghesuit, dar pentru mine a fost întotdeauna suficient, fiindcă singurul spațiu disponibil când mi-am început eu experiențele de laborator, acum treizeci de ani, era o parte dintr-un hol îngust. Hai să mergem la etaj. Am să-ți arăt saloanele noastre.

Jean Martin Charcot se născuse la Paris, în familia unui fabricant de calești, în condiții modeste. Făcuse studii la Facultatea de Medicină de la Sorbona, devenise intern la vârsta de douăzeci și trei de ani, perioadă în care își deschisese primul birou, într-un apartament modest de pe Rue Laffitte, îmbinând practica particulară cu o ascensiune lentă atât în ierarhia Facultății de Medicină, cât și în cea a spitalelor pariziene. În viața lui survenise un moment de cotitură atunci când străbătuse puzderia de clinici de la Salpêtrière, cu miile lor de pacienți care agonizau fără să beneficieze de vreun ajutor. Văzând acele creaturi nefericite înghesuite una într-alta, Charcot își spusese: „Faudrait y retourner et y rester”. Ar trebui să mă întorc aici și să rămân.

Charcot avea treizeci de ani când se simțise zguduit de această viziune. Drumul înapoi fusese lung și anevoios, dar

reuşise să răzbată. La treizeci și șapte de ani fusese numit Médecin de l'Hospice de la Salpêtrière. Nu i-a oferit nimeni nici bani, nici ajutor. Își adunase singur aparatura rudimentară, înjghebase un laborator în holul întunecos de care vorbise, însă făcuse descoperiri importante în anatomia patologică a bolilor de ficat, de rinichi, de plămâni, a măduvei spinării, a creierului. Când începuse să țină cursuri de inițiere în neurologie, Facultatea de Medicină îi oferise drept spațiu o bucătărie dezafectată sau o farmacie părăsită. Nici studenții mediciniști nu manifestau un interes deosebit față de curs. În primul an avusese un singur intern.

Dar nimic din toate acestea nu-l abătuse din drum pe Jean Martin Charcot, care se angajase în munca titanică de transformare a azilului Salpêtrière în spital, centru de cercetare științifică și de pregătire a tinerilor doctori în domeniul bolilor nervoase, ale căror cauze reprezentau, în marea majoritate a cazurilor, taine de nepătruns de la începutul începuturilor. Aducea pacienții la el în birou pentru o examinare foarte minuțioasă, analizând meticolos diferențele dintre miile de boli, clasificând, categorisind și separând pacienții în saloane specializate, descriind sute și apoi mii de cazuri în fiecare an, publicând articole și cărți în care erau prezentate paralizia cu tremurături, reumatismul progresiv, spasmul arterial, leziunile încheieturilor, cancerul vertebral, efectul acidului uric asupra artritei, atrofiile musculare care îi poartă numele. Sigmund Freud auzise spunându-se despre Charcot că „explorează corpul uman așa cum a explorat Galileo cerul, Columb măările, Darwin flora și fauna lumii”.

Mergea acum alături de Charcot prin saloanele mari, bine luminate, îl vedea cum se oprește la fiecare pat și schimbă câteva cuvinte cu pacienții; surprinse expresia de adorație întipărită pe fețele acelor năpăstuiți de soartă și își dădu seama că acești bolnavi, dintre care unii se aflau aici de ani și ani de zile, erau copiii lui Charcot, de care profesorul se îngrijea ca un tată. Deși unele boli se dovediseră incurabile, studiile lui Charcot reușiseră în multe cazuri să oprească măcar parțial evoluția bolii. Între paturi, Charcot îi șoptea de ce boală suferă

fiecare pacient: diferite tipuri de hemiplegie, hemoragii cerebrale, anevrism, ataxie locomotorie, la fel ca și în saloanele de la Allgemeine Krankenhaus. Cele mai frecvente erau paralizările unei anumite părți a corpului.

În drum spre biroul său, Charcot se întoarse spre Sigmund și îi spuse pe un ton grav:

— Presupun că ai mai auzit toate astea, Monsieur Freud, dar n-ai cum să scapi de cursul meu introductiv: după stagiul de la Salpêtrière, trebuie să te întorci la Viena ca „văzător”.

— Vă rog să mă iertați pentru franceza mea, Monsieur Charcot. Știu că e imposibilă, dar cunosc foarte bine structura limbii dumneavoastră. Dacă „a vedea” se spune voir, atunci „văzător” nu este voyant, profet?

Charcot răspunse clipind din ochi:

— Un „văzător” este un profet care are revelații divine. Cum aș fi putut să mă bucur de harul divin dacă ani de zile m-am uitat la această multitudine de cazuri și n-am putut să le înțeleg? Am urmărit progresul unei boli decenii la rând, asamblând cu trudă și durere fragmentele de înțelegere și, în cele din urmă, le-am adăugat adevărului, de multe ori de-abia după autopsie. Asta înseamnă că sunt vizionar? Sau este vorba mai degrabă de un meseriaș conștiincios care își învață meșteșugul?

— Sunteți considerat artist în neurologie.

Charcot își adună câteva fire de păr care scăpaseră de sub bonetă și le vârî cu grijă după ureche.

— Vă referiți la așa-zisul al șaselea simț al meu? Am să vă definesc imediat acest al șaselea simț, domnule Freud: un grad înalt de receptivitate, muncă de ani de zile, bazată pe disciplină în observare și explorare, căutarea răspunsurilor la întrebări care nu s-au mai pus niciodată! Când ajunseră înapoi în birou, Charcot îi spuse: Te-aș sfătui să-ți fixezi programul de lucru cu domnul chef de clinique.

— Monsieur Charcot, ați fost foarte amabil cu mine, un nou-venit străin.

— În neurologie nu trebuie să fim străini, ci confrăți. Specificul muncii ne impune acest lucru.

Sigmund plăti trei franci unui funcționar de la administrație,

primi cheia de la un dulap din laborator și un tablier, un șorț. În timp ce ieșea pe poarta principală, scoase chitanța din buzunar și văzu că fusese eliberată domnului Freud, élève de médecin. Sigmund exultă:

— Ah, această minunată limbă franceză! Tot ce am de făcut este să pun un accent pe al treilea e în loc de al doilea și mă transform din student la medicină în doctor, eminent, nobil!

În clipa următoare simți cum i se strânge stomacul de foame și se grăbi spre cel mai apropiat restaurant de pe Boulevard de l'Hôpital.

A doua zi dimineață îi arătă lui Charcot câteva din preparatele lui de la Viena. Charcot fu impresionat.

— Cum pot să te ajut eu să progresezi aici, domnule Freud?

— Am nevoie de niște creiere de copil și de materiale referitoare la deteriorările secundare.

— Am să scriu un bilet profesorului care răspunde de autopsii.

Sigmund deschise dulapul, scoase haina, își puse șorțul și se îndreptă spre banca lungă de lângă peretele din fund al laboratorului, unde i se repartizase un microscop. Șase interni și doctori străini erau deja la lucru. Dr. Marie le aduse specimene de țesuturi. Sigmund se așeză pe scaunul său. Abia dacă aveai loc să ridici o mână fără să te lovești de coastele unui coleg. Potrivi microscopul, se uită în el și văzu... Viena... laboratorul lui Meynert, pe el însuși pe un scaun înalt, privind în microscop...

Se îndreptă de spate și murmură: „Am făcut atâta drum ca să mă trezesc din nou acasă. Am venit aici să studiez neurologia! Creierele copiilor parizieni nu diferă de cele al vienezilor.”

Cea mai importantă zi a săptămânii era marțea, când Charcot își ținea cursul săptămânal în amfiteatrul cu scena lui adâncă, cu scaunele așezate pe trepte din ce în ce mai sus. Pe peretele din fundul amfiteatrului se afla un tablou al lui Pinel care înfățișa zdrobirea lanțurilor alienaților mintali de la Salpêtrière în 1795. În prezent, acestea deveniseră cele mai frecventate cursuri din Paris, atrăgând un mare număr de studenți la medicină, medici și juriști interesați de problemele științifice.

Sigmund sosi devreme, ca să ocupe un loc în față. Profesorul care intră pe ușă nu semăna nici pe departe cu bărbatul pe care îl cunoscuse mai înainte – volubil și întotdeauna cu câte o glumă pe buze ca să risipească tensiunile de moment, ci un om solemn, sobru, cu o impunătoare beretă de catifea. Părea mai bătrân cu zece ani.

Ambele laturi ale scenei și sala amfiteatrului erau ticsite de lume. Charcot salută asistența printr-o mișcare din cap, apoi se întoarce spre amfiteatrul plin și începu prelegerea, consultându-și doar arareori notițele. Era același curs dens pe care îl ținuse în fața personalului său și îl corectase apoi după discutarea implicațiilor medicale. Avea o voce gravă, cu o dicție impecabilă. Se exprima într-o franceză ritmică, elegantă. Din când în când își susținea observațiile și constatările cu citate din revistele medicale germane, engleze, italiene și americane. Amintindu-și de cursurile anoste pe care le ascultase la Viena, Sigmund remarcă nu numai preocuparea evidentă a lui Charcot de a evita platitudinile și banalitățile, ci și ideea lui îndrăzneată, potrivit căreia cursul medical poate și trebuie să fie în același timp literatură.

Surprizele se țineau lanț pentru Sigmund. Când profesorul Charcot ajunse la un punct al cursului în care expunerea i se păru insuficientă, făcu un semn și asistenții aduseră pe scenă un grup de pacienți, bărbați și femei, care sufereau cu toții de aceeași maladie. Charcot își puse deoparte însemnările, merse de la un pacient la altul și demonstrează că toți prezentau deformări similare ale coapsei, gambei sau labei piciorului și că, arunci când mergeau, șchiopătatul lor era identic. Le ceru să-și scoată halatele pentru a evidenția diformitățile respective. Îi puse apoi să se aplece, să îngenuncheze, să șadă, să facă o serie de gesturi, până când întreaga asistență se lămuri în privința ansamblului de manifestări clinice.

Primul grup de pacienți fu înlocuit cu altul, iar Charcot îi grupă de astă dată după felurile de tremor și formele de paralizie, pentru a demonstra deosebirea dintre ei. Desăvârșit artist de pantomimă, Charcot își schimonosea fața în fel de fel de ticuri și forme de paralizie, mima rigiditatea musculară a

celor care sufereau de boala lui Parkinson, demonstra cu propria mână ce se întâmpla în cazul unei paralizii a nervului radial și imita sunetele aproape animalice care ieșeau din gâtul afazicilor.

După ce toți pacienții fură conduși înapoi, la paturile lor, asistenții lui Charcot aduseră o tablă mare, neagră, statuete și mulaje de ghips ale cazurilor analizate de Charcot pe parcursul săptămânii, precum și diverse scheme, diagrame și grafice pe care le atârnară pe pereții laterali ai scenei. Profesorul Charcot contură pe tablă cu cretă colorată zonele sistemului nervos unde începea fiecare din bolile nervoase prezentate. Apoi în sală se făcu întuneric și se prezentară fotografiile ale pacienților, menite să ilustreze fiecare manifestare a deformărilor și mutilărilor provocate de bolile despre care vorbise.

Demonstrația se încheie, perdelele fură date la o parte pentru a permite luminii să pătrundă în sală, iar materialele ajutoare dispărură de pe scenă. Profesorul Charcot se așeză, sobru și distins, pe scaunul lui din mijlocul scenei, își potrive bereta de catifea pe cap, îmbătrâni din nou cu zece ani și citi liniștit concluziile cursului. Când termină, publicul și studenții se ridicară în picioare într-o tăcere respectuoasă și nu clintiră nici un deget, nici nu clipiră până când Charcot nu ieși din încăperea și vraja aproape hipnotică se rupse.

Sigmund plecă de la Salpêtrière pe jumătate amețit, fără să simtă pământul sub picioare. Depăși gara Austerlitz, traversă Sena pe Podul Austerlitz și ajunse în cele din urmă la Bastilia. Trecuse de mult ora prânzului și străzile deveniseră aproape pustii. Era cuprins de un sentiment de exaltare. Charcot îi demonstrase ce înseamnă perfecțiunea.

Însă cel mai impresionant moment i se păru cel din marțea următoare, când Charcot intră în sala de curs și anunță că avea intenția să conferențieze despre „isteria masculină”. Pentru Dozent dr. Freud de la Viena, ideea aceasta era de neconceput. Pe tot parcursul perioadei de pregătire medicală anterioară i se spusese că isteria se întâlnește numai la femei.

Fu adus pe scenă un vizitiu care se afla internat din aprilie. Avusese un accident, căzuse de pe capra trăsorii pe umărul și

brațul drept. Căzătura fusese foarte dureroasă, dar nu se produsese nici un fel de vânătăi. Șase zile mai târziu, după o noapte de nesomn, Porez descoperise că nu mai putea mișca brațul drept, ci numai mâna și degetele. Brațul căzu ca mort după ce fu ridicat de un asistent. Charcot demonstrează insensibilitatea brațului la durere, căldură, frig.

— Așadar, conchise profesorul întorcându-se spre public, avem o paralizie motorie completă a umărului și a brațului, pierderea totală a sensibilității pielii. Însă trebuie să remarcăm în același timp că este vorba numai de o atrofie minimă, datorită lipsei de utilizare, iar reflexele sunt normale. Din aceste considerente ne vedem nevoiți să respingem existența unei leziuni corticale, a unei leziuni spinale sau a unei leziuni a nervilor periferici. Așadar, cu ce avem de-a face?

Sigmund se aplecă fascinat în față, privind ca vrăjit la profesor. Acesta conchise:

— Fără îndoială, avem în fața noastră una din leziunile acelea organice nedestructive, care scapă în prezent mijloacelor noastre de investigație anatomică și pe care, în lipsa unui termen mai bun, le vom numi funcționale.

În timp ce Porez părăsea sala spre a face loc următorului pacient, Sigmund își dădu seama de tulburarea de care era cuprins. Charcot dovedise că nu există nici un fel de leziuni fizice ale umărului sau ale brațului, așadar nu putea fi vorba de o paralizie autentică. Accidentul îi provocase vizitiului un șoc. Paralizia era rezultatul șocului, al traumei, și nu al vătămării brațului. Porez nu căzuse în cap, nu-și pierduse cunoștința, deci nu putea fi vorba de o vătămare a creierului. Prin urmare, aveau de-a face cu un caz de „isterie masculină”. Sigmund se duse cu gândul înapoi la femeia pe care Pollak o vindecase prin sugestie și o injecție cu apă chioară. Sute de bărbați aveau accidente minore, își învinețeau un umăr sau un genunchi, suportau durerea câteva zile, după care uitau de accident. Dar de ce în cazul lui Porez se instalase paralizia?

Următorul pacient era un zidar de douăzeci și doi de ani. Mama lui și două surori primiseră diagnosticul de isterie. Cu trei ani în urmă, bărbatul luase un medicament ca să scape de

o tenie. Vederea teniei în excrementele sale îi provocase un șoc atât de puternic, încât suferise o vreme de colici și nu-și mai putuse controla tremurul membrelor. Doi ani mai târziu, cineva aruncase cu o piatră în el în timpul unei dispute. Deși piatra nu-l nimerise, omul fusese apucat din nou de colici și de tremurături, însoțite de viziunea de coșmar a teniei. După cincisprezece zile suferise primul atac convulsiv, repetat la intervale regulate. A doua zi după ce se internă la Salpêtrière avu cinci crize succesive. Examenul clinic a evidențiat pierderea simțurilor și o scădere a acuității vizuale, ceea ce, după descrierea lui Charcot, reprezenta „o imitație aproape perfectă a simptomelor unei epilepsii parțiale”. Pentru a-și demonstra afirmația, exercită o presiune moderată asupra unuia din punctele spasmogenice ale lui Lyons, exact sub coasta falsă din partea dreaptă.

În fața ochilor lui Sigmund, Lyons începu să se plângă de contractii epigastrice, apoi susținu că simte o bilă în gât. Limba îi înțepeni și în clipa următoare, omul își pierdu cunoștința. Infirmierii îl așezară pe un pat. Avea brațele întinse și țepene, însă picioarele moi, îndoite. Începură convulsii ale întregului corp, apoi brațele și picioarele porniră să-i tremure. Omul era chinuit de viziuni și striga:

— Ticălosul! Prusacul!... M-a lovit cu piatra. Vrea să mă omoare.

Se ridică în șezut, tot inconștient, și încercă să scape de o tenie care i se încolăcise pe picior. Se pregătea să intre în cel de-al doilea stadiu epileptic, când Charcot apăsă pe același centru histerogen de sub coasta liberă și Lyons se trezi. Era amețit, dar jura că nu-și amintește nimic din ceea ce se întâmplase. Infirmierii îl duseră înapoi, în salon. Charcot își încheie prelegerea despre „istero-epilepsie”, promițând că va mai demonstra încă zece asemenea cazuri.

După ce plecă toată lumea, Sigmund rămase singur. Amfiteatrul și scena păreau că îl învăluie într-o mantie protectoare. Se simțea profund zguduit. De unde dobândise Charcot aceste cunoștințe fantastice, când doctorii cei mai buni din Austria și Germania nu știau absolut nimic în acest

domeniu? Parisul nu era despărțit de Viena decât de câteva sute de kilometri, însă, în ceea ce privește isteria masculină, Viena se afla în vârful munților din Afghanistan.

Se întoarse din nou cu gândul la cele paisprezece luni pe care le petrecuse la Departamentul de boli nervoase, condus de profesorul Scholz. Toate cazurile de paralizie de acolo, pacienții cu crize mai vechi, cei care sufereau de absența senzației de durere, cunoscută de neurologi sub numele de „anestezie”, toți fuseseră diagnosticați și tratați pentru tulburările lor somatice. Când revăzu cazurile cu ochii minții, își aminti câteva amănunte neliniștitoare: bărbatul care avea picioarele paralizate, dar putea să-și miște degetele de la picioare; un caz de mutism soluționat brusc, fără nici o explicație plauzibilă; pacientul cu capul și brațele paralizate, care putea însă să respire bine, performanță imposibilă din punct de vedere anatomic, pentru că ar fi trebuit să fie paralizată și diafragma dacă ar fi fost paralizat capul.

Se ridică vlăguit de pe scaun. În timp ce se îndrepta spre ușă, îi veni în minte ceea ce spusese însuși Charcot când trecuse prima dată prin saloanele primitive la Salpêtrière: „Trebuie să mă întorc și să rămân aici”

Locuința lui Sigmund de la Hotel de la Paix era confortabilă și liniștită, așa cum sunt toate camerele de burlaci din întreaga lume. Mânca de unul singur la restaurantele frecventate de studenții de la Sorbona, unde se servea o mâncare simplă, dar consistentă. Când nu era la spital, își petrecea timpul la Luvru și la Notre-Dame de Paris, unde urca adesea până la platforma din apropierea vârfului ca să admire priveliștea Senei care șerpuia pe lângă Invalides spre Bois de Boulogne, în partea de sud-vest a orașului. Dacă nu avea prieteni în afara spitalului, legătura lui amoroasă cu Parisul îl recompensa pentru orele de singurătate. Încercă o mare satisfacție atunci când traversă strada, pe lângă biserica St. Germain de Près gândind în germană și se trezi în partea cealaltă a bulevardului că gândește în franceză.

Dar situația avea să se schimbe. Se afla la Salpêtrière de două săptămâni când, într-o dimineață, fu surprins de o ploaie rece

de început de noiembrie. Doctorii de la laboratorul profesorului Charcot îi împrumutară haine uscate și o pereche de papuci. Ajunse la consultation externe cu o oarecare întârziere și fu nevoit să ocupe un loc în spatele semicercului de doctori. Văzu în fața lui un cap mic și îngust, acoperit cu păr blond. Posesorul se întoarse și îi făcu semn, zâmbindu-i cu căldură. Sigmund îl recunoscu pe Darkșevici, de la Moscova, cel cu care lucrase la laboratorul lui Meynert și care tradusese în rusă articolul lui despre metoda de colorare a secțiunilor de creier cu soluție de aur. După consultație, slavul înalt, slab și melancolic îl invită pe Sigmund la el în cameră și îi oferă pâine, brânză și un excelent ceai rusec. În Viena nu fuseseră foarte apropiați, dar aici se revedeau ca niște vechi prieteni, mai ales că amândoi se aflau într-o situație asemănătoare. Ca și Sigmund, Darkșevici era logodit de mai mulți ani cu o fată pe care n-o putea lua de nevastă decât după ce își va termina pregătirea, va scrie un manual pe această temă și va primi un post de profesor care îi fusese promis la Universitatea din Moscova.

Darkșevici îl prezintă altui rus care studia cu Charcot – Klikovici, asistentul medicului țarului. Acesta știa destule despre Paris ca să-l învețe și pe Sigmund unde se afla o crêmerie la care putea cumpăra cu treizeci de centime ceea ce l-ar fi costat șaiszeci la restaurant. Îl conduse, de asemenea, în mai multe localuri familiale, unde se servea o mâncare ieftină și bună. Klikovici era tânăr, volubil, vesel și amabil. Vorbeau cu toții o franceză îngrozitoare și într-o seară se duseră să o vadă pe Sarah Bernhardt la teatrul Porte St. Martin, în Theodora de Sardou. Sigmund găsi că piesa, care dură patru ore și jumătate, era artificială și interminabilă. În timpul pauzei, ieși în stradă, în aerul proaspăt al nopții, împreună cu Klikovici.

— Extraordinară Sarah asta! exclamă Sigmund. După primele cuvinte pe care le-a rostit cu vocea aceea a ei caldă, vibrantă, am avut senzația că o cunosc de când lumea. N-am văzut niciodată o figură mai nostimă decât a ei, dar fiecare părticică din ea este plină de viață și de vrajă. Cât despre felul în care

îmbrățișează și se roagă și mângâie, cum se încolăcește în jurul bărbatului, cum joacă cu fiecare fibră a trupului, e de-a dreptul incredibil...

Klikovici râse.

— Parcă ai fi la lecția de anatomie. Toți ne îndrăgostim de Sarah, indiferent cât de proastă ar fi piesa.

Apoi fu adoptat de o familie mai în vârstă, un neurolog de origine italiană care își făcuse studiile la Viena, pe nume Richetti, și soția acestuia, nemțoaică născută la Frankfurt. Soții Richetti se mutaseră de la Viena la Veneția, unde doctorul se bucurase de un asemenea succes, încât adunase o avere de un sfert de milion de franci. Soția lui, o femeie de casă, îi adusese și ea o zestre enormă. Neavând copii și fiind singuri la Paris, insistară să-l invite în fiecare zi pe Sigmund la prânz, la Duval. Lui Sigmund îi plăcea felul în care îl răs fățau. Se duceau împreună duminica la Notre-Dame să asculte slujba. Sigmund cumpără un exemplar din Notre-Dame de Paris de Victor Hugo, pe care o citise deja la Viena, dar care îl ajuta acum să înțeleagă altfel Parisul și franceza ce i se păruse la început neinteligibilă.

La laborator descoperi că cercetarea anatomică merge greu, deși vestitul histolog dr. Louis Ranvier îl întâmpină cu căldură și rosti vorbe de apreciere la adresa muncii lui. Nu progresa deloc cu secțiunile de creier de copil poate din cauza fascinației pe care o exercita Charcot asupra lui. Profesorul nu numai că îi oferea cunoștințe neprețuite de neurologie și în legătură isteria masculină, dar era foarte amabil și îi corecta și greșelile de franceză. Îi permise, de asemenea, să facă studii clinice pe cazurile interesante din saloane. Trecea și acum prin momente grele, când se simțea singur și tânjea după Martha. Era în permanență îngrijorat din cauza a ceea ce numea el „banii încurcați”. Comise apoi ceea ce considera a fi un act de nebunie: intrând într-o librărie de pe Boulevard St. Michel ca să cumpere un extras din Mémoire a lui Charcot care costa cinci franci, achiziționează toate lucrările acestuia la prețul de șaizeci de franci – „un chilipir”, după cum se exprimase librarul. Mai dădu încă douăzeci de franci pentru un

abonament anual la Archives.

Când ajunse acasă, în Impasse Royer-Collard și urcă scările înguste până la etajul doi, începu să se plimbe între pat, dulap și masă și înapoi. Pusese deoparte câte un franc sau doi pe zi ca să cumpere niște cadouri de Crăciun pentru Martha și pentru membrii familiei ei, care se purtaseră așa de frumos cu el. Și acum cheltuise dintr-o lovitură șaptezeci și cinci de franci mai mult decât intenționase... deși Archives ale lui Charcot aveau să-i fie indispensabile în muncă.

Banii se duceau văzând cu ochii, mult mai repede decât își imaginase el. Știa că nu este decât vina lui, pentru că nu se străduia să trăiască cât mai ieftin cu putință. Cum ar fi putut să vină la Paris și să nu se ducă la Opéra Comique, ca să aibă ce-i povesti lui Alexander a cărui mare pasiune, după trenuri, era opereta? Cum să nu se ducă la Comédie Française ca să audă cea mai pură franceză vorbită în lume? Cum să nu facă o excursie până la Versailles?... Erau ocazii cu care s-ar fi putut să nu se mai întâlnească niciodată în viață.

Demonstrațiile lui Charcot în domeniul isteriei masculine deveniră partea cea mai fascinantă a experienței lui de la Salpêtrière. Un băiat de șaisprezece ani, Marcel, fusese internat cu un an în urmă. Era un flăcău inteligent, o fire veselă, însă îl apucau uneori crize paroxistice de furie, când spărgea totul în jurul său. Cu vreo doi ani înainte de a se interna, fusese atacat pe stradă de doi bărbați, căzuse și își pierduse cunoștința. Nu se vedeau nici un fel de răni nicăieri, însă începuse să aibă coșmaruri și crize de isterie. În ciuda nenumăratelor investigații, nici unul din doctorii spitalului nu descoperise deteriorarea vreunei părți a organismului lui Marcel.

Mai era apoi un pacient de treizeci și doi de ani, Guilbert, meșter aurar, internat cu doi ani în urmă, care avea patru sau cinci crize de convulsii pe lună. Deși dr. Charcot nu putea să-și dea seama care erau cauzele, Guilbert își pierdu sensibilitatea tactilă a unei părți a corpului. Se sinucise înghițind o cantitate mare de clor. Autopsia dovedi că diagnosticul de epilepsie isterică fusese corect, căci nu se descoperi nici un fel de leziune a creierului sau a sistemului nervos.

În timpul primei săptămâni a lunii decembrie, vremea se înrăutăți simțitor: din cerul cenușiu, amenințător se prăvăleau vârtejuri negre de ploaie. Frigul se accentuă și trotuarele se acoperiră cu o pojghiță de gheață, ceea ce făcea ca mersul pe jos să fie un adevărat act de bravură. Într-un oraș străin, frigul părea mai pătrunzător decât acasă.

La prima consultation externe din decembrie – după duminica în care își făcuse socotelile și își dăduse seama că aceasta avea să fie ultima lui lună la Paris, după care va putea să viziteze de Crăciun familia la Wandsbek, apoi nu-i vor mai rămâne decât câteva zile de stat la Berlin înainte de a se întoarce acasă –, Charcot menționa în treacăt că nu mai primise nici o veste de la traducătorul german care se ocupa de lucrările lui. Sigmund își aminti un episod asemănător petrecut la Clinica de Psihiatrie a profesorului Meynert, când acesta tocmai își terminase cartea de psihiatrie, iar tânărul doctor american, Bernard Sachs, se oferise s-o traducă în engleză. În lunile care urmaseră, nimeni nu se putuse apropia de Meynert, pentru că acesta îi acorda toată atenția doctorului Sachs. Pe de o parte, ar strânge legăturile cu Charcot, iar pe de alta, drepturile de traducere i-ar acoperi cheltuielile pentru cele câteva luni de care mai avea nevoie!

La prânz, le spuse soților Richetti:

— Mi-a venit o idee. Astăzi Monsieur Charcot se plângea de dispariția traducătorului său german. Credeți că aș putea să-i cer permisiunea să traduc eu volumul al treilea al prelegerilor lui? Pot să-i explic că sufăr numai de o afazie motorie în franceză. N-aș vrea să creadă că citesc în franceză la fel de prost cum vorbesc.

Doamna Richetti îl încurajă cu un entuziasm matern:

— Trebuie neapărat să încerci.

Timp de o oră încheiată compuseră scrisoarea menită să sublinieze serviciile importante pe care le va aduce Sigmund compatrioților săi prin traducerea lucrării. Câteva zile mai târziu Charcot îl luă deoparte pe Sigmund.

— Sunt foarte fericit că dorești să-mi traduci volumul trei în germană, nu numai prima jumătate, care a fost deja publicată în franceză, dar și partea a doua; ai avut ocazia să auzi câte ceva la cursurile mele, însă abia de-acum încolo urmează să fie tipărită.

În după-amiaza aceea, Sigmund îi scrisese lui Deuticke și îi oferise copyright-ul pentru versiunea germană. Contractul sosi la Paris cu prima poștă. Sigmund îl duse la biroul profesorului

Charcot, și cei doi studiară pe îndelete fiecare clauză. Charcot părea încântat de faptul că editorii își manifestaseră interesul imediat.

— Dar contractul nu prevede nici o clauză în legătură cu drepturile dumitale de traducător, Monsieur Freud, spuse el. Ar trebui să fie stipulate și acestea, nu?

— Da, într-adevăr, Monsieur Charcot. O să cer patru sute de florini. Cu banii ăștia mă voi putea descurca încă vreo câteva luni. Ridică privirile de pe hârtii și spuse: Voi avea plăcerea să mă întorc după Crăciun la cursurile dumneavoastră.

— Bon. Aș vrea să te ajut la traducere. Știu că doctorilor de limba germană le vine foarte greu să accepte ideea mea cu privire la isteria masculină. Vei avea ocazia să mai vezi multe cazuri menite să ilustreze acest fenomen straniu. Poate că după aceea vei reuși să-i convingi și pe confrății dumitale de la Universitatea din Viena.

Iarna își intra tot mai mult în drepturi pe măsură ce se apropia Crăciunul. Cumpără o cutie de ciocolată Marquis pentru Minna, o eșarfă pentru Frau Gehrke, servitoarea familiei Bernays. Întrucât trenul oprea la Köln – Cologne, avea să-i cumpere doamnei Bernays o sticlă de eau de cologne de acolo. Îi promisese Marthei o brățară de aur în formă de șarpe „pentru că toate soțiile de Dozent poartă așa ceva, ca să se deosebească de alte soții de doctor”. Dar nu strânsese destui bani ca să cumpere brățara de aur. Găsi la Hamburg un șarpe de argint care se punea pe mână fără închizătoare. Îl cumpără imediat; era o promisiune îndeplinită pe jumătate.

Cu cinci zile înainte de Crăciun, când, slavă Domnului, nu mai ninge, iar afară era destul de plăcut, se mută de la Hôtel de la Paix, lăsându-și cufărul și valiza la soții Richetti, care îi împrumutară un sac de voiaj și un pled ca să-i țină de cald pe drum. La întoarcere avea să se mute într-o cameră mai plăcută, la Hôtel du Brésil, în apropiere de Impasse Royer-Collard și la o distanță de câțiva pași de elegantul și vastul Boulevard St. Michel.

Abia aștepta să le revadă pe Martha și pe Minna. De când venise la Paris nu stătuse de vorbă cu nici o femeie, cu excepția

doamnei Richetti și a soției fostului doctor de familie al soților Freud, Frau Dr. Kreisler, care venise la Paris cu fiul său, Fritz, sperând să facă din el violonist concertist. Pe străzi erau o mulțime de fete, însă Sigmund nu le considera la fel de frumoase ca pe vienezele zvelte și înalte de pe Kärntner Strasse. Se simțea oarecum șovin, așa că se mulțumi să-și împărtășească impresiile doar celor de-acasă.

Doamna Bernays îl invitase să stea la ei. Ocupa camera de oaspeți de jos, aflată vizavi de a Marthei; se scula în fiecare dimineață și o trezea pe Martha din somn cu sărutări. Imediat ce le auzea vocile, Minna venea din bucătărie cu o cană de argint plină cu cafea și lapte proaspăt fiert și cu o tavă cu Kipfeln cu unt proaspăt și gem. După ce Martha se spăla și își pieptăna părul lung, castaniu, cei doi se așezau turcește la picioarele patului și spuneau fel de fel de povești. Era ceva cu totul neobișnuit și burghezia din Hamburg i-ar fi condamnat dacă ar fi știut ce fac. Doamna Bernays închidea ochii în fața acestor iregularități, pe care le numea „Schlemperei moral pariziano-venez”.

Se plimbau prin pădurile desfrunzite în aerul rece al sfârșitului de decembrie, înfוליți în paltoane. Când ploua, citeau cu voce tare în fața focului care ardea vesel în căminul din salon. În zilele cu soare se duceau la Hamburg, ca să se amestece prin mulțimea de oameni aflați în vacanță de sărbători.

În ajunul Crăciunului, când Martha îi servi Jause de la ora cinci, constând din cafea și Guglhupf, niște prăjituri conice, dintr-un aluat gros, cu stafide, alune și mult unt, îl întrebă liniștită:

— Cât mai durează, Sigi? Ce planuri ai?

Sigmund întinse picioarele în fața focului, fericit să se poată relaxa după ce fugiseră ca să scape de o furtună cu tunete și fulgere și studie chipul Marthei în timp ce aceasta turna cafeaua aburindă. Avea acum douăzeci și patru de ani și jumătate. Trecuseră trei ani și jumătate de când consimțise să-l aștepte. În acest răstimp se maturizase și fetița vioaie care aștepta curioasă să vadă ce îi va oferi viața devenise o tânără

femeie. Ochii ei păreau mai mari și mai comunicativi, ovalul feței era mai slab, părul pieptănat ceva mai sever. Sigmund o trase spre el și o sărută îndelung pe buze. Ea îi încolăci gâtul cu brațele sale grațioase și îi întoarse sărutul.

— Cât mai durează? Stai să-ți spun care sunt planurile mele. O să mai petrec două luni cu Charcot. Aș dori să lucrez la cazurile de isterie cât mai mult cu puțință și, între timp, să termin traducerea cursurilor profesorului. După aceea am să petrec o lună la Berlin, la Charité, ca să studiez modul în care tratează ei paralizia isterică, și la spitalul Kaiser Friedrich, ca să observ ce tratament se aplică acolo în materie de neurologie infantilă. Apoi o să mă întorc la Viena să-mi prezint raportul asupra călătoriei de studii, îmi voi deschide primul birou, voi accepta oferta dr. Kassowitz de a înființa o secție pentru copii la Erste Öffentliche Kinder-Kranken-Institut. Institutul nu plătește nimic, însă îmi va furniza materiale pentru cercetare și publicare. Ar mai fi și avantajul că în felul acesta îmi pot face reputația de specialist. Am să mă străduiesc să ajung cât mai repede posibil la un venit de o sută de dolari pe lună care îmi sunt necesari pentru a-mi întreține familia și a acoperi cheltuielile biroului.

— Și cât ar putea să însemne asta, Sigi?

— Probabil până la sfârșitul anului viitor. Cel mai târziu până în primăvara următoare. În perspectivă, practica unui doctor depinde de talentul său. La început e vorba de noroc. Este un joc de noroc, la fel ca tarocul sau cursele din Prater.

Martha se așeză pe jos, rezemându-și brațul pe genunchii lui. Când ridică privirile spre el, chipul ei avea o expresie gânditoare.

— Fac parte din acea categorie despre care Milton spune: „Și aceia slujesc care stau și așteaptă”. Sigi, cândva ai declarat că tinerețea este momentul potrivit pentru a face nebunii. Nebuniile de la mijlocul vieții sunt mai degrabă un act de disperare decât de credință. Nu mi-e teamă să risc. Cred că ai să câștigi mai repede acești o mie două sute de dolari pe an dacă te căsătorești.

Sigmund răsuci șarpele de argint pe mâna ei, dar rămase

tăcut.

În dimineața de Crăciun, Minna îl rugă pe Sigmund să facă o plimbare împreună. Se duseră într-un părculeț vizavi de casa familiei Bernays, pe Steinpitzweg. Biserica din părculeț fusese asaltată de credincioși, însă în parc nu era nici țipenie de om, doar copacii desfrunziți și cărările acoperite cu zăpadă.

— Sig, n-am mai primit nici un cuvîntel de la Ignaz de când l-ai văzut tu vara trecută. Mi se rupe inima la gândul că nu ne-am văzut tot acest timp, când are mai mult ca oricînd nevoie de mine...

— Minna, boala lui Ignaz i-a distrus mintea și voința înainte de a-i devasta trupul. De aceea a rupt logodna cu tine; este prea epuizat ca să se mai gîndească la dragoste.

— Dar cum poate să fie așa de bolnav, din moment ce a mers la teatru cu tine în Baden, a fumat un trabuc și era fericit?

— Așa e boala asta. Ori de câte ori un pacient cu TBC de la spital ne spune că vrea să se ducă acasă pentru că se simte bine, știm că a doua zi își va da duhul.

— Deci Ignaz trebuie să moară?

— N-am fost mulțumit de examenul meu. L-am dus pe dr. Müller la Baden câteva zile mai târziu. Minna, trebuie să fii pregătită. Vestea morții lui Ignaz trebuie să ne parvină dintr-o zi în alta.

Minna întoarse capul pentru ca Sigmund să nu-i vadă lacrimile. El îi puse mîna pe umăr.

— Minna, ești tânără, ai numai douăzeci de ani. Soarta v-a dat, ție și lui Ignaz, o lovitură crudă. Ar fi fost mai ușor pentru tine dacă ai fi putut să rămâi alături de el pînă la sfârșit, căci atunci ai fi plâns numai moartea lui. O întoarse spre el și-i sărută lacrimile care i se scurgeau din ochi. Draga mea surioară, ai o viață lungă în fața ta. O să întâlnești o nouă dragoste. După ce Martha și cu mine ne vom căsători, va trebui să vii la noi, la Viena.

Minna rămase o clipă în brațele lui, mai înaltă decît el, cu capul lăsat pe umărul lui. O străbătu un tremur, după care ridică hotărâtă capul:

— Să mergem! Martha a spus că o să fiarbă vin roșu cu

scorțișoară. O să ne încălzească zonele exterioare ale sufletului.

Hôtel du Brésil era ceva mai luxos decât Hôtel de la Paix. Camera lui Sigmund dădea spre Rue de Goff. Nu părea mai mare decât cea pe care o avusese înainte însă plafonul era mai înalt, cu patul și masa așezate lângă același perete, iar biroul de calitate mai bună. Pe podea erau așternute covoare, la ferestre atârnav draperii de catifea roșie, iar într-un colț, ascunse în spatele unui paravan, se aflau un bideu și un lavabou. Singurul obiect ornamental, o oglindă, i se păru de o valoare îndoielnică. Când se trezi în prima dimineață și se ridică în picioare ca să-și dea seama unde se află se văzu din nou singur – un bărbat solitar într-o cameră mobilată, fără nici o logodnică la capătul coridorului care aștepta să fie trezită cu sărutările lui.

„Sunt un filistin incorigibil, își spuse el, privindu-și ochii negri, părul ciufulit. În fața tinerilor curajoși și liberi se deschide o viață plină de aventuri sentimentale, dar eu n-o vreau decât pe Martha, căsătoria, copiii și un trai asigurat prin munca mea.”

Petrecu Anul Nou traducând cursurile lui Charcot. Era o ocupație plăcută, pentru că, în timp ce-i transcria gândurile, avea impresia că îi aude vocea adresându-se studenților și publicului din sala de curs. Mai târziu, în aceeași noapte, le scrisese părinților săi și prietenilor din Viena, urându-le un an nou fericit pentru 1886: soților Breuer, lui Paneth, lui Fleischl, lui Koller, încheind cu „am să beau un pahar în sănătatea voastră”. Singurul necaz era că nu avea nimic de băut, numai apă de la robinet. Ar fi fost caraghios să ridice paharul cu apă spre plafon și să se încline ceremonios.

În ziua următoare se întoarse la Salpêtrière ca să se ocupe de un grup de nevroze provocate de o traumă cunoscută sub numele de „măduvă feroviară” sau „creier feroviar”, termen generic recent introdus de domnul Page din Anglia. Ca urmare a extinderii căilor ferate și a înmulțirii călătoriilor cu trenul în Anglia, Europa și America, accidentele feroviare deveniseră din ce în ce mai frecvente și provocaseră o nouă boală de nervi. Cinci doctori francezi scriseseră disertații pe această temă.

Putnam și Walton în America, precum și Page în Anglia demonstraseră faptul că aceste cazuri de „măduvă feroviară” reprezentau simple manifestări de isterie.

La Salpêtrière erau nouă asemenea cazuri pe care Sigmund dorea să le studieze. Cercetă simptomele și își dădu seama că multe dintre cazurile pe care le tratase el la Allgemeine Krankenhaus, în saloanele de boli nervoase făceau parte din aceeași categorie. Urmări recuperarea pacienților după desfășurarea proceselor legale și după plata daunelor. Charcot declară cu emfază grupului de doctori:

— Aceste stări nervoase obstinate care se prezintă după coliziuni și le fac pe victime incapabile de muncă sunt de foarte multe ori cazuri de isterie, atât și nimic altceva. Dar fiți atenți: numai ocazional pot fi cazuri de simulare sau de înșelătorie.

Sigmund se plimba prin saloane, studiind celelalte forme de isterie. Un zidar în vârstă de optsprezece ani, care căzuse de pe o schelă de la înălțimea de doi metri, fusese foarte ușor rănit, însă la trei săptămâni după accident îi paralizase brațul stâng. Acum, la zece luni după accident, se internase la Salpêtrière. Examenul clinic evidenția pulsații puternice în zona girului cu anestezie cutanată completă, ceea ce făcea ca umărul și brațul să fie insensibile la frig, înțepături, terapie electrică intensivă. Brațul îi atârna inert și flasc, însă nu prezenta nici un semn de atrofiere. Nu existau nici simptome care să indice o leziune a măduvei spinării, iar paralizia motorie a brațului nu implica și partea corespunzătoare a feței. Se descoperiră zone isterogene sub brațul stâng și pe testiculul drept. Când se exercită presiune asupra lor, Pinaud își pierde cunoștința și intră într-o criză violentă de isterie epileptică. Își mușcă brațul stâng, deveni violent, incitând oameni imaginari la omor:

— Ține! Ia cuțitul! Repede... lovește!

În zilele următoare avu mai multe crize, iar în timpul uneia dintre ele începu să-și agite pe neașteptate brațul stâng. Când se trezi, era în stare să miște brațul și umărul pe care nu le putuse folosi timp de zece luni de zile. După toate aparențele, se vindecase.

— De ce boală s-a vindecat, domnilor? întrebă Charcot. Era

oare simulant? Cum e posibil ca umărul și mușchii lui să nu prezinte semne de atrofiere după zece luni de așa-zisă paralizie? Făcea exerciții pe ascuns, pe întuneric, când nu-l vedea nimeni? Se poate. Sunt enigme pe care mai trebuie să le rezolvăm. Dar ați avut dovada că a fost un caz de isterie și nu de monoplegie brahială.

Cam în același timp, pacientul Porez, care după ce căzuse de pe capra trăsorii nu-și mai putuse folosi brațul drept, se certă violent cu un alt pacient în timpul unui joc de domino. Era așa de furios, încât a sărit în picioare și l-a amenințat fizic pe adversar. Membrul până atunci paralizat și-a recăpătat motricitatea anterioară. În câteva ore și-a făcut bagajele și a părăsit spitalul. Sigmund era în biroul lui Charcot, împreună cu Marie și Babinski, când Charcot externă pacientul.

— Ați avut dreptate, Monsieur Charcot, murmură Sigmund, pacientul n-a fost deloc paralizat.

— Ah, ba da, a fost, replică Charcot amuzat. Probabil că datorită unei leziuni minore a sistemului nervos, indusă de traumatismul suferit în timpul căderii. Și-a vindecat această leziune printr-o altă traumă, prin șocul provocat de o furie cumplită, sub imperiul căreia a simțit nevoia să-și folosească ambele brațe în luptă cu adversarul.

— Monsieur Charcot, întrebă Sigmund tulburat, nu suntem acum mai mult în domeniul psihologiei decât al afecțiunilor somatice? Boala lui Porez nu a fost de natură ideatică?

— Nu, nu, replică aspru Charcot. Psihologia nu face parte din științele medicale. Paralizia isterică a lui Porez a fost somatică, pornind de la o leziune corticală localizată în principal în zona motorie a brațului, dar n-a reprezentat o formă gravă. Admitem în mod ipotetic existența ei pentru a explica dezvoltarea și persistența diferitelor simptome ale isteriei.

— Admitem în mod ipotetic! Monsieur Charcot, nu este acesta un alt mod de a recunoaște propria ignoranță?

Charcot răspunse net:

— Foarte adevărat, Monsieur Freud, dar să nu lași să se răspândească vestea asta și în afara lumii medicale.

După plecarea lui Charcot, Sigmund se întoarse către șeful de

clinică:

— Monsieur Marie, ați făcut vreodată autopsia unui paraltic isteric care a murit din alte cauze, unul despre care ați admis „în mod ipotetic” că are leziuni?

— Mai multe.

— Ați găsit leziunile?

— Nu.

— De ce?

— Dispar în momentul morții.

Sigmund ridică exasperat mâinile.

— Și care este motivul pentru care unii oameni, după un accident relativ neimportant, devin paraltici isterici, iar alții nu?

Dr. Marie se ridică în picioare și îl privi în tăcere, apoi murmură:

— O slăbiciune ereditară a sistemului nervos.

Află că profesorul Charcot urma să facă o demonstrație de grande hystérie, cu toate că în ultima vreme ținea mai rar astfel de prelegeri. Deși auzise că demonstrațiile de hipnoză se bucură de multă popularitate la Paris, fu surprins de mulțimea care luă cu asalt amfiteatrul și ocupă toate băncile: femei elegante din haut monde; fosta societate a Curții; tineri eleganți cu jobene cenușii și bastoane de promenadă; actori de la Comedie Française; ziariști, pictori și sculptori cu caiete de schițe; toți vorbeau animați și arboraseră acel aer nerăbdător pe care Sigmund îl remarcase pe chipurile specialiștilor de la teatrele franceze înainte ca gongul să anunțe începerea piesei.

Așa după cum Charcot transformase isteria masculină într-un subiect de studiu serios, ca o tulburare a sistemului nervos și nu ca încercare de simulare și de înșelătorie, tot așa, în acele zile de început, practicase hipnoza descriind-o ca pe „o nevroză indusă în mod artificial, care se manifestă numai la isterici”, apoi își prezentase observațiile clinice. La Viena, dr. Anton Mesmer, care terminase Facultatea de Medicină cu o sută de ani înainte ca Sigmund s-o înceapă, câștigase avere, faimă și putere datorită ședințelor lui de „magnetism animal” înainte ca autoritățile austriece să-i impună sistarea acestor practici, iar

cele franceze să-l expulzeze din Paris sub acuzația de șarlatanie. Încă o dată, Jean Martin Charcot redase domeniului atributele respectabilității, deși aici, la Salpêtrière, categorisise și ilustrase numai natura hipnozei, fără s-o folosească, drept mijloc terapeutic, așa cum făcuse Breuer cu Bertha Pappenheim.

Patru paciente atrăgătoare așteptau în camera de alături. Asistenții lui Charcot, sub îndrumarea dr. Babinski, le hipnotizară cu rândul: le așezau pe un scaun în mijlocul scenei și le cereau să privească nemișcate un obiect metalic sau o bilă de sticlă. Toate fetele leșinară. Asistenții executaseră numai experimentele preliminare. Charcot urma să vină mai târziu, la cele trei stadii ale „isteriei mari”.

I se spuse apoi primei paciente că mânușa pe care o aruncase un asistent la picioarele ei era un șarpe. Fata începu să țipe, își ridică fusta până la genunchi și încercă să se dea înapoi. Mânușa fu luată, iar pacientei i se spuse că e din nou în siguranță. Fata zâmbi, apoi chicoti. I se dădu celei de-a doua paciente o sticlă de amoniac și i se spuse că este apă aromată de trandafiri. Fata o miroși cu plăcere nespusă. După ce i se luă sticla, fu informată că se află în biserică și trebuie să se roage. Se lăsă în genunchi și, cu mâinile împreunate, rosti o rugăciune. Celei de-a treia paciente i se dădură bucăți de cărbune, i se spuse că este ciocolată și fata începu să le ronțăie încântată. Celei de-a patra femei i se sugeră că e câine. Se lăsă imediat în patru labe și începu să latre. I se porunci să se ridice și i se spuse că este porumbel. Fata începu să dea viguros din brațe, de parcă s-ar fi pregătit să zboare.

Prima parte a demonstrației se încheiase. Sigmund se răsuci în scaun când un murmur admirativ străbătu sala. Se întoarse la timp ca să-l vadă pe Charcot ridicându-se din fotoliul lui de la marginea scenei. Astăzi arăta tânăr, se bărbierise proaspăt, părul îi era tuns la spate și în părți după moda modernă. Purta un frac foarte elegant, cu cămașă și cravată, iar în picioare îi străluceau ghetetele negre.

Două surori intrară împreună cu o pacientă, o brunetă drăguță, cu părul strâns la ceafă și cu un pieptar de catifea ce

se ridica ușor peste umeri și se răsfrângea peste despicătura dintre sâni.

În amfiteatru se lăsă tăcere și Charcot repetă că hipnoza era o nevroză indusă artificial care putea fi provocată numai persoanelor hipersensibile și nu foarte echilibrate; afirmă că el studiasse hipnoza pentru prima dată de pe pozițiile neurologului și schițase o diagramă a evoluției acesteia pentru a pune bazele unei teorii științifice menite să înlesnească analiza diferitelor ei stadii. Alături de Charcot stăteau colaboratorii lui de încredere, Babinski și Richet. Dr. Marie lipsea. Asistentul îi induse fetei o stare de somnolență, acesta fiind primul stadiu al hipnozei. Charcot vorbi despre relația dintre somnolență și somnul adevărat și sublinie diferențele. Apoi, folosind o lumină puternică fixată pe ochii fetei, o aduse în cel de-al doilea stadiu: catalepsia. Se observa o mare rigiditate a membrilor care deveniseră insensibile la stimuli, chiar și la durerea unei înțepături de ac. Pielea căpătă o paloare cadaverică și frecvența respiratorie se reduce. Charcot se concentra asupra manifestărilor organismului, prezentând așa-numita „iconografie de la Salpêtrière”. O plimbă pe fată prin toate stările de paralizie, cu brațele, picioarele, spatele, gâtul, mâinile contractate și apoi, ca o încununare a teoriei sale, o făcu să se aplece periculos de mult pe spate, aducând-o într-o poziție imposibil de menținut pentru orice om aflat în stare de trezie.

În acel moment, Charcot o scoase din catalepsie și o introduse într-un al treilea stadiu – un somn relaxat. Când o trezi, fata nu prezenta nici urmă de paralizie. Răspunse fluent la întrebări. Pe undeva, pe la periferia gândirii lui, Sigmund își dădea seama că Charcot nu încercase nici o clipă să interpreteze aceste fenomene. Ce le-a provocat? Acțiunile executate în stare de hipnoză erau pur fizice. Organismul scăpa de sub control atunci când începea să se contorsioneze atât de grotesc? Sau era vorba de o altă forță pe care Charcot o inducea în pacienții lui bolnavi de isterie?

Charcot fu răsplătit cu ovații furtunoase din partea publicului. Se înclină politicos la stânga, la dreapta, își puse pălăria și dispăru pe ușă.

Sigmund se trezi pășind în urma unui tânăr doctor scandinav pe care îl văzuse de mai multe ori la consultațiile de marți. Nu-i înțelesese foarte bine numele și se jena să-l roage pe tânărul înalt și blond să și-l rostească încă o dată. Fața doctorului, care era cu un cap mai înalt decât el, se înroșise și ochii îi străluceau. Se întoarse spre Freud și spuse cu o voce ascutită ca briciul:

— Este o înșelătorie, un spectacol de circ! Fetele au repetat scenele acelea atât de mult încât le pot reproduce și prin somn. Duceți-vă în salon, pronunțați cuvântul introductiv în fața lor și o să revedeți toată panorama!

Sigmund era uluit.

— dar... vreți să spuneți... nu se poate să-l acuzați de Charcot de mistificare...?

— Bineînțeles că nu, răspunse doctorul cu asprime. Asistenții lui le-au antrenat pe fetele astea ca pe niște balerine de la operă. Ele știu ce au de făcut și le place să se dea în spectacol. Sunt paciente favorite pentru că fac exact ceea ce dorește Charcot. Asta nu e hipnoză. Și ca să spunem lucrurilor pe nume, nici fetele nu sunt isterice. Doctorii se folosesc de ele pur și simplu. Tocmai am venit de la Nancy, unde am studiat câteva săptămâni cu Liébeault și Bernheim. Aceștia sunt hipnotizatori adevărați! Cu mii de cazuri la activ. Am văzut sute de pacienți cărora li s-a ameliorat starea de sănătate cu ajutorul hipnozei, boala fiind ținută sub control. Charcot a refuzat să folosească sugestiile hipnotice pentru a-și ajuta pacienții. Consideră hipnoza o subdiviziune a neurologiei, căreia i-a dat denumirea la grande hystérie. Doctorii Bernheim și Liébeault sunt niște oameni cinștiți. Numai după ce-i veți vedea la lucru o să înțelegeți cât de periculos este acest gen de demonstrație pentru profesiunea medicală și pentru reputația lui Charcot.

Sigmund coborî vocea, în așa fel încât nici unul din oamenii care se îndreptau spre Boulevard de l'Hôpital să nu-i poată auzi:

— Dar Charcot este creatorul neurologiei moderne!

Doctorul scandinav se liniști și-i răspunse pe același ton:

— A transmis semenilor săi mai multe cunoștințe decât oricine altcineva de la Hippocrate încoace despre funcțiile diverselor organe ale corpului, precum și despre sistemul nervos central al organismului. Aceasta este singura lui mare greșeală.

— I-ați vorbit lui Charcot despre asta?

— I-am pomenit o dată de dr. Bernheim și de dr. Liébeault. A făcut o criză de furie și mi-a interzis să le mai rostesc numele la Salpêtrière. Dar ascultați ce vă spun eu, școala de la Nancy are dreptate în ceea ce privește hipnoza, iar cea de la Salpêtrière greșește cumplit.

Câteva zile mai târziu, Sigmund află că tânărul doctor revoltat avea necazuri. Dăduse peste o fată frumoasă de la țară care lucra la bucătăria de la Salpêtrière. Se descoperise că este un excelent medium pentru hipnoză. Acum locuia într-unul din saloane. Omul o hipnotizase pe fată și îi poruncise să fugă de la spital și să vină la el acasă. „Oricine își poate închipui în ce scop!”, îi spuse lui Sigmund dr. Babinski. Fata fusese prinsă în momentul în care părăsea salonul într-o stare de prostrație; ulterior informase autoritățile despre sugestiile pe care i le indusese scandinavul. Charcot îl convocă la el în birou și îi reproșă comportamentul josnic față de o pacientă.

Lui Sigmund îi păru rău de băiat, apoi căzu pe gânduri: de ce să-și fi riscat cariera printr-o acțiune atât de ridicolă, aducându-și acasă o fată prin hipnoză, când erau mii de fete la fel de drăguțe care mișunau pe străzile Parisului în căutarea unor asemenea ocazii?

Într-o sâmbătă dimineată stătea de vorbă cu dr. Richetti în fața Clinicii de neurologie. Dr. Charcot se apropie de ei ca să-i invite la serata lui obișnuită de marți, vestită pentru celebritățile care o onorau cu prezența. Personalul lui Charcot participa adeseori, nu însă și doctorii străini. Charcot se întoarse spre Sigmund și adăugă:

— Ați putea să veniți și duminică la ora unu și jumătate? Vom discuta despre traducerea dumneavoastră.

Duminică plecă de acasă când începură să bată clopotele de la St. Germain des Près. Era una din rarele zile de ianuarie de

la Paris când soarele arunca insulițe de căldură pe pietrele reci ale caldarâmului. Porni spre Boulevard St. Germain, larg și impunător, și se opri în fața numărului 217, privind în sus la ceea ce presupunea că trebuie să fie una dintre cele mai frumoase case din Paris. Clădirea fusese construită în 1704, pentru Madame de Varengeville, însă palatul și grădinile aferente ocupau o suprafață așa de mare încât, o sută cincizeci de ani mai târziu, în timpul celui de-al doilea Imperiu, când a fost construit Bulevardul St. Germain de-a lungul malului stâng, strada a tăiat în diagonală curtea doamnei de Varengeville. Charcot se căsătorise cu fiica unui croitor înstărit de la Paris, iar clientela sa particulară includea pacienți din familiile regale ale Europei. Reușise să cumpere această casă splendidă cu câțiva ani în urmă, apoi îi adăugase două aripi moderne, una dintre acestea fiind tocmai biroul-bibliotecă unde Sigmund fu introdus de un valet.

Biblioteca era foarte mare, cât un întreg apartament pe care și l-ar fi cumpărat el și Martha, pe două niveluri. Jumătatea din fund era amenajată după modelul bibliotecii din Florența, cu dulapuri întunecoase până în plafon. O scară ducea până la un balconaș ce înconjura încăperea și la cele câteva mii de volume frumos legate. Semăna mai degrabă cu biblioteca unei mici universități. Câțiva pereți mai scunzi împărțeau încăperea în spații mai restrânse. Unul dintre acestea era rezervat cărților științifice ale lui Charcot, iar în nișa unde Sigmund se oprise înmărmurit se vedeau o mulțime de fotolii confortabile, dispuse în jurul unei mese lungi, plină cu periodice. În fața ferestrei care dădea spre grădina ca un parc se afla masa de scris a lui Charcot, sculptată în lemn de stejar și acoperită cu nenumărate călimări, manuscrise, cărți medicale adnotate. În spatele mesei era un scaun mare, imperial, de piele. Pe pereți atârnavu goblenuri și tablouri aparținând Renașterii italiene. În fața căminului de la celălalt capăt al camerei se aflau vitrine și cutii de muzeu conținând antichități chinezești și indiene.

Charcot intră în cameră, îi strânse călduros mâna, îl invită să ia loc la masa de lucru și îi întinse zece pagini cu prelegerile nepublicate.

— Domnule Freud, vă rog să-mi arătați primele pagini din traducerea dumneavoastră. Vorbesc prost germana, dar citesc cu ușurință.

Sigmund îi spuse că nu se străduise să facă o traducere literară, ci încercase să redea cât mai exact și mai corect gândirea științifică a domnului Charcot în domeniul neurologiei.

— Bine, bine, lăsați-mă să citesc, răspunse Charcot. Nu vă supărați dacă o să notez unele observații direct pe pagină.

Lucrură cam o oră. Charcot făcea unele sugestii și corecturi, ca între colaboratori. Când terminară treaba, spuse:

— N-ați vrea să facem o plimbare prin grădină? Dacă vă interesează, o să vă povestesc câte ceva din istoria acestui Hotel Varengeville. Cărările pe care mergem noi acum păstrează urmele pașilor tuturor diplomaților, savanților, scriitorilor, artiștilor și ale membrilor familiilor regale din ultimele două secole...

Pentru invitația de marți, doamna Richetti îl îndemnă pe soțul ei să-și cumpere o pereche de pantaloni noi, dar Richetti hotărî că redingota lui era suficient de elegantă. Sigmund purta fracul negru pe care i-l confecționase Tischer. Își cumpără o cămașă albă, mănuși albe și își tunse părul și barba după moda franceză. Când se privi în oglinda din dormitor, exclamă:

— Provincialul german a dispărut. Vreau să spun că îmi place cum arăt cu cravata mea neagră de la Hamburg. Cred că sunt plăcut impresionat de propria persoană.

Râse înveselit, coborî scara îngustă în spirală spre Rue de Goff și zări trăsura lui Richetti care tocmai sosea. Richetti era foarte emoționat. Soția lui îi spuse cu un dispreț prefăcut:

— Sigi, nu-i așa că pare un student sărac care așteaptă ajutor din partea lui Charcot ca să intre la Școala de Medicină?

Intrară în salonul principal cu candelabre de cristal, covoare groase, tapiserii și o mulțime de opere de artă. Monsieur Charcot îi prezentă doamnei Charcot, fiului și fiicei lor, fiului vestitului scriitor, Alphonse Daudet, domnului Strauss, asistentul lui Louis Pasteur, cunoscut pentru lucrările sale asupra holerei. Din asistență mai făceau parte diverși medici

francezi și câțiva pictori italieni.

Doamna Charcot era o femeie cu aspect plăcut, scundă, plinuță, volubilă. Îi mărturisi că vorbea aproape toate limbile, apoi întrebă:

— Și dumneavoastră, Monsieur Freud?

— Germană, engleză, puțină spaniolă, franceză... prost.

— Nicidecum, interveni dr. Charcot. Monsieur Freud este excesiv de modest. Ar trebui doar să-și mai exerseze auzul.

Sigmund bău bere și fumă câteva din trabucele excelente ale lui Charcot. Plimbându-se printre oaspeți, se întâlni cu Paul Camille Brouardel, profesor de medicină legală, care îl invită să asiste la cursurile lui de la morgă; de asemenea, îl cunosc pe profesorul Lépine, un bărbat sfrijit, cu aspect bolnăvicios, unul dintre cei mai vestiți clinicieni ai Franței, care îi sugeră să vină la el, la Lyon, și să lucreze în secția de neurologie. Spre sfârșitul serii, se apropie de el Mademoiselle Charcot. Aceasta avea douăzeci de ani, o siluetă frumoasă, pieptul plin și semăna uimitor de mult cu tatăl său. De la mama ei moștenise felul firesc de a se purta cu oaspeții. Ascultând-o cum vorbește rar și cu precizie în franceză, știind că în felul acesta îi poate fi de ajutor unui nou-venit ca Sigmund Freud, acesta își spuse: „Ce ispititor ar fi să-i fac curte acestei fermecătoare tinere! Seamănă atât de mult cu marele om pe care îl admir... Mon Dieu, va trebui să-i mărturisesc Marthei ce gânduri mi-au trecut prin minte când îi voi scrie despre recepție”.

Săptămânile erau înviorate de aceste jours fixes ale lui Charcot, deși nu i se păreau de fiecare dată la fel de antrenante. Întotdeauna participau patruzeci până la cincizeci de oaspeți și se servea din belșug mâncare și băutură. Uneori nu lua decât o ceașcă de cacao și jura să nu mai vină niciodată. Dar bineînțeles că nu se ținea de cuvânt.

Cu o săptămână înainte de plecare, Charcot îi spuse:

— Te aștept la mine diseară, de astă dată la masă.

În afara celor patru membri ai familiei Charcot, printre comeseni se numărau doar domnul și doamna Charles Richet, asistentul principal al lui Charcot, un domn Mendelssohn de la Varșovia care fusese și el asistentul lui Charcot, Emanuel

Arene, istoric de artă, ale cărui articole din presa cotidiană îi făcuseră mare plăcere lui Sigmund, și Toffano, pictorul italian. Oaspeții care sosiră în această seară după cină erau deosebit de interesanți: Louis Ranvier, vestitul histolog de la Salpêtrière, Maria Alfred Cornu, profesor de fizică, cunoscut pentru experiențele lui în legătură cu viteza luminii, Monsieur Peyron, director la Asistența Publică.

Sigmund ședea alături de profesorul Brouardel și îl asculta pe Charcot povestind despre câțiva pacienți pe care îi examinase în ziua aceea, printre care și doi tineri căsătoriți care veniseră până la Paris ca să-l consulte. Soția suferea de nevroză severă. Soțul era fie impotent, fie atât de neîndemânatic încât ajungea în pragul impotenței. Profesorul Brouardel întrebă mirat:

— Vreți să sugerați, Monsieur Charcot, că boala soției ar putea fi provocată de starea soțului?

Charcot strigă:

— Mais, dans des cas pareils c'est toujours la chose génitale... toujours... toujours. Dar în aceste cazuri este vorba întotdeauna de problema sexuală... Întotdeauna... Întotdeauna.

Sigmund era la fel de contrariat. În clipa următoare își aduse aminte de Josef Breuer și de momentul în care fuseseră opriți pe stradă de soțul unei paciente de-a prietenului său. Breuer exclamase atunci în legătură cu comportamentul straniu al soției: „Acestea sunt întotdeauna secrete de alcov, țin de intimitatea celor doi parteneri”.

Incidentul se produsese cu trei ani în urmă. Breuer nu mai pomenise niciodată de el. Dar iată că Charcot spunea acum același lucru și amândoi se numărau printre cei mai buni neurologi.

„Dar ce să înțeleg din toate astea? se întrebă el cu ochii ațintiți asupra chipului lui Charcot. N-am găsit nici un fel de referiri în vreo carte de medicină și nici practica n-a scos nimic la iveală. Pe ce dovezi își bazează ei concluziile izvorâte din convingerea că acest gen de manifestări apar asemenea unui izvor în deșert și dispar la fel de repede sub nisip?”

Seara îi alătură în minte pe dr. Josef Breuer și pe dr. Jean Martin Charcot. Somnul îi pierise. Stătea cu mâinile

încrucișate deasupra capului, pe pernă, și își amintea de „Anna O.”. Josef Breuer ajunsese oare la o nouă metodă de tratament pe care Bertha Pappenheim o numea „curățarea hornurilor” prin „cura de conversație”? Se hotărî să-i vorbească lui Charcot despre asta. În dimineața următoare se duse devreme la biroul profesorului. Sigmund îl întrebă dacă are câteva minute libere ca să-i relateze un caz ciudat, în care pacientul fusese ajutat considerabil prin hipnoză. Charcot se lăsă pe spătarul scaunului și-i aruncă o privire indiferentă.

Sigmund îi descrie în puține cuvinte familia Pappenheim, opresiunea la care fusese supusă Fräulein Bertha din cauza unui cod moral puritan, boala tatălui, lunile în care îl îngrijise și declanșarea crizelor ei, încheiate cu vreo treizeci de afecțiuni somatice distincte ale bolii: pareză a gâtului, puternice dureri de cap, rigiditate musculară, halucinații, incapacitatea de a recunoaște oamenii... Îi poveste apoi cum dr. Breuer o transportase pe fată înapoi, în trecut, cu ajutorul hipnozei și reușise să descopere originile unei obsesii care o urmărea de ani de zile, determinând-o să vorbească liber despre ea. În urma discuției dispăruseră multe din simptome, deși au mai existat unele reveniri, iar tratamentul durase doi ani. În finalul relatării ezită un moment, apoi întrebă:

— Monsieur Charcot, ce credeți? Josef Breuer a inițiat o metodă de cercetare demnă de a fi urmată și de noi. Poate hipnoza să servească drept instrument terapeutic, mai ales atunci când ne simțim frustrați?

Charcot flutură din degetele de la mâna stângă, respingând categoric o asemenea idee:

— Nu, nu, nu e nimic interesant aici.

Sigmund o alungă pe Bertha Pappenheim din gândurile sale.

Charcot era așa de încântat de traducerea prelegerilor sale, încât îl ținea pe Sigmund lângă el cât timp se afla la spital, corectându-l și la franceză, și la neurologie în același timp. Darkșevici, la rândul său, descoperise ceva deosebit la secțiunile de creier colorate de Sigmund cu soluție de aur. Petrecură ore întregi împreună, aplecați deasupra microscopului din camera lui Sigmund. Când fură siguri de

constatările lor, scriseră un articol. Despre relația dintre corpul restiform și nucleul acestuia, pe care revista *Neurologisches Centralblatt* o acceptă pentru numărul din martie. Încurajat, Sigmund începu să lucreze la un proiect la care se gândea de mai multe săptămâni: o carte mică, intitulată *Introducere în neurologie*, care ar putea reprezenta corespondentul în germană a ceea ce făcea acum Darkșevici în rusă – un manual pentru doctori și studenții la medicină. Termină primele trei capitole în trei zile de muncă intensă, apoi reveni la traducere.

La Paris, totul mergea bine. În schimb, veștile de la Viena erau proaste. Sora lui Rosa îi scrisese că Ignaz Schönberg murise. Deși se împăcase cu inevitabilul, Sigmund se trezi cu privirea împăienjenită de lacrimi și rămase abătut la fereastră, cu ochii pironiți în gol, spre Rue de Goff, gândindu-se cu amărăciune: „Ce absurditate! Un savant atât de mare, un creier de primă mărime, îngropat în cimitir încă înainte să-și fi putut începe munca. Și care erau, de fapt, cauzele care favorizaseră tuberculoza? Condițiile proaste de viață? Suprasolicitarea? Sărăcia care îl împiedica să se ducă într-o țară cu climă caldă ca să se vindece? Cât va mai dura până când știința medicală va eradica această boală cumplită?”

Se întoarse la masa de lucru și compuse o scrisoare lungă, plină de compasiune și afecțiune pentru Minna.

Apoi, editorii prelegerilor lui Charcot, care fuseseră de acord să-i plătească patru sute de guldeni pentru munca lui, trimiseseră un contract în care stipulaseră numai trei sute de guldeni. Era o pierdere, ce-i drept mică, însă el își calculase cheltuielile la Paris până la ultimul franc, iar în luna pe care urma s-o petreacă la Berlin până la ultima marcă. Acum, lucrurile se schimbau radical. Se simțea umilit la gândul că va trebui să împrumute din nou bani de la Josef Breuer, furios pe editori pentru că profitaseră de el și deprimat fiindcă va trebui să-i mărturisească Marthei lipsa lui de pricepere în afaceri. Deși era lefter, ieși și își cumpără un dinamometru ca să-și verifice echilibrul nervos și să-și poată prescrie singur tratamentul.

În această stare sufletească, îi scrise Marthei o scrisoare

extrem de lungă în care își analiza din nou firea și caracterul, făcând observații adesea mușcătoare... Deprimarea și oboseala lui erau rezultatul muncii istovitoare și al grijilor din ultimii ani. O criticase adesea pe Martha pentru felul ei de a fi, însă acum își dădea seama că o dorea exact așa cum era; în schimb, se înverșunase împotriva propriei persoane! Știa de multă vreme că nu are nici un fel de scânteie genială și, de fapt, nici nu înțelegea de ce s-ar fi așteptat să fie înzestrat cu talent. Singurul motiv pentru care reușea să-și impună o muncă disciplinată îl constituia absența slăbiciunilor intelectuale. Se gândise că, în condiții normale, ar fi putut obține cel puțin atât cât Nothnagel sau Charcot, însă în aceste împrejurări neprielnice va trebui să se mulțumească cu realizări mediocre... deși la Sperlgymnasium era întotdeauna liderul opoziției celei mai înverșunate și nu ezitase niciodată să apere o poziție extremă, chiar și atunci când avusese de suferit din cauza acestor excentricități... În mod miraculos, neurastenia lui dispărea atunci când era alături de Martha. Trebuia să câștige cât mai repede cei trei mii de guldeni pe an care i-ar da dreptul să se însoare...

*

Era sfârșit de februarie și ultima săptămână pe care o petrecea în Paris când îi veni o idee formidabilă, care ar fi putut atrage atenția asupra muncii desfășurate de el la Salpêtrière. Va scrie o monografie intitulată Comparație între simptomatologia organică și isterică. După ordonarea notelor, definise drept „organice” vătămările fizice ale structurii spinale sau ale creierului și „isterice” pe cele care țineau de „paralizia reprezentatională”, cum spunea el, fiind mai degrabă o idee decât o vătămare produsă de ravagiile unei boli. Lucrarea își propunea să stabilească dacă cele două origini diferite ale paralizii, una fizică, cealaltă mentală, determinau deosebiri în ceea ce privește natura paralizii ca atare.

Spera să clarifice trei puncte: că o paralizie isterică putea fi izolată într-o anumită parte a corpului, cum ar fi un braț, fără ca altă parte să fie afectată, în timp ce o paralizie organică provocată de o afecțiune a creierului era, de regulă, extensivă;

că în paralizia isterică modificările senzoriale erau mai pronunțate, în timp ce în paralizia cerebrală se manifestau mai pregnant cele motorii; că distribuția dereglărilor motorii în paralizia cerebrală putea fi înțeleasă prin prisma anatomiei. În paralizia analizată și în alte manifestări ale acesteia, isteria se comporta ca și când anatomia nici n-ar fi existat! Modificările motorii porneau de la idei, observații și imaginație. Ceea ce dorea el să demonstreze era că, în cazul isteriei, paralizia se manifesta în conformitate cu concepția pacientului despre propriile sale limite.

Îi scrisese o scrisoare lui Charcot în care își expuse ideile și îi mulțumi pentru modul în care îl ajutase să-și îmbunătățească franceza. Totuși, ezita să i-o înmâneze. I se adresă, în schimb, Marthei: „Știu că, scriindu-i această scrisoare, risc foarte mult, pentru că lui Charcot nu-i plac oamenii care lansează idei originale”.

Deși nu mărturisea acest lucru în scrisoare, Sigmund nu împărtășea opinia dr. Jean Martin Charcot potrivit căreia paralizia isterică este rezultatul unei leziuni, al unei răni din cadrul sistemului nervos, poate foarte ușoară, iar vindecarea se producea – în cazurile lui Porez și Lyons – când survenea o emoție mai mare, care depășea sau vindeca leziunea. Sigmund Freud ajunsese să se îndoiască de acest lucru, întrucât nimeni nu găsisese niciodată o leziune cerebrală la un paralizic isteric viu sau mort. Leziunea exista în planul ideilor.

— Dar cum poate fi rănită o idee, care nu are contur fizic? întrebuse Darkșevici când discutase chestiunea cu el.

— Nu știu. E ca atunci când m-am întors la mine în cameră, la Hôtel du Brésil, foarte târziu și nu aveam chibrituri să aprind lampa. M-am dezbrăcat la lumina lunii, fără să fi existat nici o rază de lună! Dar nu pot să-i acord lui Charcot dreptul să admită în mod „ipotetic” existența unei leziuni! Dacă vrem ca medicina să rămână o știință serioasă, n-avem voie să facem concesii. Trebuie să aflăm cum e posibil ca mintea omenească să anestezieze atât de temeinic masa musculară încât să putem băga un ac în umăr sau să ținem o lumânare aprinsă lângă un picior până se umflă fără ca pacientul să simtă nici un fel de

durere. Dacă se adevărește presupunerea că creierul uman este cel care realizează această ispravă incredibilă, atunci el poate fi considerat cel mai puternic și mai ingenios mecanism de pe fața pământului.

Ochii lui Darkșevici se înfundaseră în orbite din cauza eforturilor de a-l urmări.

— Dar, Sig, nu există nici o posibilitate de a vizualiza ideile. Este clar din ceea ce am văzut noi aici că pacientul nu știe nimic. Cum o să ne lămurim?

Își aduse din nou aminte de Bertha Pappenheim și de felul în care Breuer reușise să pătrundă în memoria ei, ajutând-o să elibereze nevrozele o dată cu un torent de cuvinte. Dar Charcot spusese că nu este nimic de învățat din cazul acela.

— Presupun că va trebui să transformăm psihologia în știință exactă, dacă acest lucru este posibil. Ce zici, ideea asta ți se pare destul de valoroasă ca să risc să-i arăt scrisoarea lui Charcot?

O șuviță de păr căzu peste ochii lui Darkșevici.

— Este un domeniu de cercetare ca oricare altul.

Sigmund puse scrisoarea pe biroul lui Charcot. În după-amiaza următoare, Charcot îl convocă la el. Îi făcu semn cu mâna să stea jos și luă scrisoarea pe care se pare că o citise de mai multe ori.

— Monsieur Freud, ideile conținute în această scrisoare nu sunt rele. În ce mă privește, eu nu pot accepta nici raționamentul dumitale, nici concluziile. Dar nici nu le voi contrazice. Cred că ar merita să le aprofundezi.

— Aprobarea dumneavoastră este foarte stimulatorie, Monsieur Charcot.

— Nu, nu. Nu este vorba de o aprobare, ci de încuviințare. Când vei termina materialul, trimite-mi articolul și o să-l public în Archives de Neurologie.

Câteva zile mai târziu, Darkșevici veni în camera lui de la Hôtel du Brésil ca să-l ajute să-și facă bagajele. Dar el împachetase deja totul. Avea o singură fobie conștient asumată, care, în mod straniu, era legată de una dintre cele mai mari bucurii din viața lui: călătoria cu trenul. Ori de câte

ori se urca într-un tren, simțea că-l trec toate nădușelile. Cu douăzeci și patru de ore înainte de orice plecare era într-o stare de agitație neobișnuită. El, care dormea așa de bine întotdeauna, în noaptea premergătoare plecării se răsucea în pat, sfâșiat între senzația de bucurie și cea de aprehensiune. Se dusesse la gară cu multe zile înainte ca să verifice mersul trenurilor și să încerce să-și cumpere dinainte tichetul. În dimineața călătoriei era gata de plecare cu câteva ore înainte ca trenul să fie tras la peron și trebuia să-și pună în joc toată forța de autocontrol ca să nu se năpustească pe ușă afară, cu valiza în mână, spre gară. În același timp, era cuprins de un sentiment de spaimă atât de puternic, încât avea o oarecare amețală și abia se abținea să nu desfacă valizele. La fiecare călătorie trebuia să-și învingă această anxietate.

Deși nu-i mai puțin adevărat că pe continent aveau loc frecvente accidente de tren, Sigmund era convins că anxietatea lui nu izvoră din teama de a nu fi rănit. Atunci cum putea să-și explice acest tremur involuntar din viscere?

Nu pierduse gustul pentru emoția călătoriilor cu trenul, ca atare: să treci prin munți, să străbați tunele, să traversezi câmpuri întinse de grâu și ovăz... Dar cum putea, în același timp, să manifeste o asemenea reținere când trebuia să se urce în tren pentru mult dorita călătorie? De ce se plimba nervos pe peron după ce își trântise valiza în plasa de deasupra locului de la fereastră și nu putea să se urce în tren decât după ce conductorul fluiera și poruncea sever: „Poftiți în vagoane!”

Sigmund era așa de entuziasmat de promisiunea lui Charcot de a-i publica articolul, încât nu se mai întoarse cu gândul la manuscrisul său, *Introducere în neuropatologie*. Darkșevici își terminase, practic, manualul de anatomie a creierului. Peste un an va fi la Moscova, își va trimite cartea la tipar, își va pregăti cursurile pentru semestrul de iarnă de la universitate și se va însura cu iubita lui. Doctorii Freud și Darkșevici parcurseseră, în linii mari, același traseu. Lunile și anii lungi de pregătire se terminaseră și erau pe cale să-și ocupe locul în lumea profesională și științifică. Și cu toate acestea, în timp ce străbătea străzile Parisului într-o trăsură, Sigmund se simțea

abătut.

— Să fie oare numai nostalgie, Dark? Am început să îndrăgesc Parisul, Salpêtrière, pe Charcot... și chiar pe tine, slavule melancolic!

Darkșevici clipi des din ochi.

— Îți mulțumesc pentru aceste cuvinte de despărțire, Sig. N-am mai avut nici un prieten de când am plecat din Rusia. Crezi că o să ne mai întâlnim vreodată?

— Sunt sigur, Dark. Ia gândește-te la congresele de neurologie din toate capitalele lumii, unde ne vom citi comunicările și ne vom lua la întrecere.

Râseră amândoi de această perspectivă, dar când se așeză la fereastra compartimentului de clasa a treia și privi în urmă spre clădirile cenușii cu două etaje, Sigmund își dădea seama că, în momentele dificile ale despărțirii, îl consolase pe Darkșevici, dar și pe sine însuși. Trecutul se dusese, probabil că nu avea să-i mai vadă niciodată pe Darkșevici, pe Charcot... Salpêtrière... Era timpul să se întoarcă hotărât cu fața spre viitor. Peste două luni va împlini treizeci de ani, o vârstă la care ar trebui să renunțe la statutul de student.

Apoi, dintr-o dată, trenul părăsi suburbiile Parisului și începu să pufăie, străbătând câmpiile verzi ale Franței. Bucuria se revărsă asupra lui ca o ploaie de vară. Se descurcase bine la Paris, muncise din greu, câștigase prietenia personalului de la spital și terminase mai mult de jumătate din traducerea lucrării lui Charcot. Scrisese câteva articole bune și obținuse aprobarea lui Charcot – adică nu, încuviințarea – să efectueze un studiu original care ar putea avea valoarea unei munci de pionierat. Și, ceea ce era la fel de important, acum se simțea tot atât de bine pregătit ca orice tânăr neurolog din Europa Centrală.

În geamul trenului își văzu reflectat chipul care îi zâmbea. Părul i se rărise puțin în părți, mai ales în stânga, deasupra urechii. Observă o ușoară nuanță de cenușiu în barba scurtă. Spre mirarea lui, constată că acest chip se împlinise la Paris. Îi plăcea cum arătau obrazii lui bărbierii, numai cu o bărbuță. Dar ceea ce văzuse cel mai bine fu limpezimea din ochii larg

deschiși, inteligenți și însetați după toate bunătățile vieții și ale iubirii care îl așteptau de acum înainte... Urmau micile tracasări obișnuite pentru tinerii doctori când începeau să practice profesiunea, dar nu întrevădea nici un obstacol serios. Traversase câmpia cea mlăștinoasă și ajunsese într-un punct înalt de unde putea să-și vadă viața în perspectivă. Simți cum puterile îi renasc.

În sfârșit, îi venise și lui apa la moară.

REȚETA UNUI MEDIC.

Întors la Viena la începutul lui aprilie, Sigmund găsi o locuință foarte potrivită pentru un medic necăsătorit: două camere mobilate și un hol oferite de o familie fără copii, care ocupa apartamentul de la parter. Urca vreo câteva trepte din holul principal de la intrare, pe o scară largă. Chiria era de treizeci de dolari pe lună și cuprindea și serviciile unei tinere Zimmermädchen austriece care deschidea ușa pacienților între orele douăsprezece și trei. Una din ușile din hol dădea spre camera de așteptare și de consultații a lui Sigmund, iar o alta laterală permitea accesul servitoarei dinspre corpul central al apartamentului.

Locuința lui se afla într-o clădire solidă cu șase etaje, de pe Rathausstrasse 7, orientată spre un mic parc din spatele Primăriei în stil gotic, la un cvartal distanță de Rathauspark, de Franzenring și de Burgtheater, a cărui construcție era aproape încheiată. Nu exista o poziție mai bună pentru un cabinet de consultații. Intrarea barocă și holul erau lambrisate cu marmură irizată, aveau coloane subțiri de marmură și o mulțime de frunze decorative aurii pe plafon. În holul lui exista un dulap cu trei uși și cu o oglindă pe mijloc, un loc unde se puteau atârna pălăriile și hainele, rasteluri pentru bastoanele de promenadă, umbrele și galoși. În camera de așteptare se aflau o canapea cu perne, o măsuță joasă și suficiente scaune pentru o clientelă numeroasă.

Camera sa principală era mare, cu ferestre care dădeau spre o curte, iar tapetul de hârtie imita catifeaua. Avea scaune de lemn și scaune tapițate, o pendulă mare de Dresda și o sobă de faianță olandeză de culoare verde închis. În fundul camerei,

după o perdea se aflau un pat îngust de spital, o noptieră și o lampă cu gaz. Într-unul din colțurile acestui spațiu cu pat exista un dulap medical în care își pusese aparatura oftalmologică. La capătul celălalt era o ușă care dădea spre baia comună, cu încuietori în ambele părți. Își aduse masa de lucru și dulapurile cu cărți de la Allgemeine Krankenhaus și își așază volumele de referință pe rafturi în așa fel încât să-i fie la îndemână chiar dacă ședea pe scaun.

Mathilde Breuer își ținu promisiunea și comandă cele două plăci pentru firma dr. Sigmund Freud. Într-o sâmbătă după-amiază târziu, înainte de Paști, toți trei luară un Fiaker de la locuința familiei Breuer. Cei doi bărbați duceau fiecare sub braț una din plăci, iar Mathilde un coș cu prăjituri de la Demel. Sigmund împrumută o șurubelniță de la Hausmeister. Mathilde ținu firma de sticlă pe care scria cu litere aurii pe fond negru Privatdozent Dr. Sigmund Freud, în timp ce Josef fixa șuruburile în zidul de piatră al clădirii, lângă ușa de la stradă.

Se duseră apoi în fundul holului de la intrare și Mathilde scoase placa de porțelan care trebuia fixată pe ușă. În timp ce Josef făcea turul apartamentului și Mathilde puneă câțiva stânjenei în apă, Sigmund sună servitoarea și o rugă să le servească câte o cafea. Mathilde tăie Guglhupf pe farfuriile pe care le trimisese Amalie, așază ceștile pe farfurioare, puse alături frișca și zahărul. Foarte bine dispuși, luară loc în jurul măsuței de cafea din sala de așteptare.

Părul lui Breuer se rărise, lăsând dezgolită o porțiune alungită deasupra frunții, iar el își ajusta acum barba exact după aceleași dimensiuni.

— Sig, îmi amintesc cât erai de descurajat cu patru ani în urmă, în ziua când Brücke a refuzat să te ia ca asistent, spuse el.

— Te-ai făcut foarte frumos, într-un stil oarecum franțuzesc, exclamă Mathilde. Era o respectabilă și frumoasă matroană de patruzeci de ani, care renunțase la toate tentațiile dulci ale cofetăriilor vieneze, vestitele Konditorei, și își menținuse astfel silueta zveltă. Părul castaniu îi era împletit meticolos în cozi

groase, așezate în vârful capului, iar ochii ei cenușii, inteligenți, păreau mai strălucitori ca oricând. Serios, Sigi, te-ai dus la Paris ca tânăr student promițător și te-ai întors un doctor matur. Nici nu știi ce reconfortant e să vezi fântâni de înțelepciune în ochii aceia calzi, căprui, în locul neliniștii și nerăbdării.

Sigmund se întinse peste masă și îi trimise un sărut, la vreo zece centimetri de obraz. „Mathilde are mai multă încredere în mine decât Josef”, își spuse el. Când le mărturisise că intenționează să se căsătorească cu Martha înainte de sfârșitul anului, Mathilde fusese de acord. „Cu cât mai repede, cu atât mai bine. V-ați mistuit ani de zile și cred că asta nu e bine pentru tineri.”

— Pentru numele lui Dumnezeu, Mathilde, nu-l mâna de la spate! Sig, sfatul meu este să mai aștepți. Cel puțin doi ani. Până atunci ai să-ți alcătuiești o clientelă solidă, soția și familia ta vor fi în siguranță...

— De ce, Josef? Tot ceea ce-mi trebuie sunt trei mii de guldeni pe an. În mod sigur ar trebui să câștig atâta la sfârșitul anului 1886. Până atunci o să apară și traducerea mea din franceză, căci redactorul de la Wiener medizinische Wochenschrift a fost de acord să-mi publice două lucrări. Am trimis două sute de scrisori doctorilor din Viena. Cu mulți dintre ei am lucrat, așa că în mod sigur o să-mi trimită niște pacienți...

Mathilde, vrând să însenineze atmosfera, îl întrerupse:

— Sigi dragă, când o să publici în ziare?

— Măine, Mathilde. În Neue Freier Presse. Hai să-ți arăt ce am scris. M-a costat opt dolari, nu e de mirare că ziarele fac așa de mulți bani. Se duse spre masa lui de lucru, scoase de sub un teanc de cărți o hârtie și citi cu voce tare: „Dr Sigmund Freud, Dozent în neurologie la Universitatea din Viena, s-a întors după o ședere de șase luni la Paris și poate fi găsit acum pe Rathausstrasse nr. 7”.

— Foarte bine, declară Mathilde, dar n-ar fi trebuit să adaugi „șase luni la Paris, la Salpêtrière, unde a lucrat cu profesorul Charcot”? Altfel, oamenii ar putea să-și închipuie că ai petrecut

șase luni la Moulin Rouge, cu fetele de la cancan.

Josef zâmbi la auzul observației făcute de soția sa. Își mângâie barba lunguiață și spuse:

— Asta n-ar fi comme il faut. Viena ar putea considera așa ceva un fel de lăudăroșenie; mai ales cei două sute de medici care n-au avut șansa să lucreze la Paris, la Salpêtrière. Dar, Sig, pentru numele lui Dumnezeu, anunțul o să apară în duminica de Paști. Așa ceva nu s-a mai pomenit.

— M-am gândit și eu la asta, spuse Sigmund zâmbind, dar oamenii sunt mai dispuși să citească în zilele de sărbătoare. Vor fi surprinși să găsească un asemenea anunț într-o zi de Paști, așa că vor ține minte numele mai ușor.

După cafea, Mathilde se așeză pe fotoliu, în timp ce Sigmund le înfățișă realizările în domeniul isteriei masculine obținute de Charcot. Breuer căzu pe gânduri. Spuse cu oarecare ezitare:

— Te-aș sfătui s-o iei mai încet, Sig, cu discreție. N-aș vrea să cazi în ridicol cu isteria masculină. Ți-ai face mai mult rău decât bine.

Sigmund se plimba nervos prin camera lui de așteptare.

— Dar cred că nu-mi ceri să uit ceea ce am învățat, Josef?

— Folosește pe pacienții tăi ceea ce știi și ceea ce intuiești. Alcătuieste-ți o bază solidă de argumente și dovezi.

— De îndată ce va apărea traducerea mea din lucrările lui Charcot, rezultatul va fi la îndemâna oricui.

Breuer dădu din cap.

— Vor citi neurologia lui Charcot cu foarte mare respect, iar când vor ajunge la materialul despre isteria masculină vor da din cap îngăduitori ca în fața unui mic păcat al unui savant altfel mare. Cât despre tine, tu ai tradus cartea, nu e treaba ta să pledezi în favoarea ei.

— Josef, voiam să scriu și eu despre asta pentru prelegerea mea de la Societatea Medicală...

— Să nu faci asta! E prea periculos! Scepticii pot fi convinși doar în funcție de propria lor viteză de acceptare, care nu ține seama de aceea a prozeliților.

În aceeași seară se așeză la masa lui de lucru și îi scrisese Marthei. În ziua următoare trebuiau să vină ai lui să-l viziteze

în noua locuință. Amalie și fetele promiseseră că vor aduce o Jause consistentă de duminică. O mulțime de sentimente se fugăreau prin zone misterioase ale propriului creier pe care nu le localizase încă în studiile sale anatomice: teama că nu vor veni nici un fel de pacienți, împletită cu convingerea că un om cu meritele lui trebuia să reușească; ambivalența senzațiilor provocată de faptul că, până la urmă, ajunsese tot la practicarea particulară și, pe de altă parte, de siguranța pe care i-o insuflase dr. Meynert atunci când îl îndemnase să-și continue cercetările asupra structurii creierului copiilor nou-născuți, precum și dr. Kassowitz, care-l invitase să înființeze imediat o secție de neurologie la Institutul pentru copii.

La aceste gânduri neliniștitoare se adăugau și sentimentele deosebite pe care le încerca acum, la întoarcerea sa în Viena. În cele șapte luni de absență îi simțise din plin lipsa. Nu se născuse aici, poate că și lucrul acesta avea o oarecare însemnătate, însă nu-și mai amintea mare lucru din orașelul Freiberg, din Moravia. Ca intelectual care își petrecuse anii de adult în laboratorul de fiziologie al profesorului Brücke și în Allgemeine Krankenhaus, cunoscuse numai Viena serioasă, științifică, total diferită de aceea a majorității locuitorilor ei, orașul dominat de geniile muzicale –Mozart, Beethoven; Schubert, Strauss; vienezii pluteau prin viață purtați pe valurile melodiilor lor.

În mintea lui nu exista nici urmă de îndoială cu privire la faptul că, în ciuda timidității sale, se îndrăgostise de Paris, de Notre-Dame cea scăldată în razele soarelui, de Sena, șerpuiind blând pe sub poduri în noaptea întunecoasă, de arhitectura calmă a orașului, de bulevardele și piețele lui largi, de numeroasele cafenele de pe trotuare, de unde îi auzea pe vânzătorii de ziare anunțând edițiile speciale pe stradă, de tinerii care treceau cântând sau schițând pași de dans pe Boulevard St. Michel, de oamenii care se mișcau ușor și de atmosfera ce domnea în Franța. Era ceva în climatul acestei țări, un parfum, o alură aparte a oamenilor care se simțeau liberi. Îl mai remarcase o singură dată până atunci, când îi vizitase pe frații săi vitregi la Manchester.

De la Berlin îi scrisese Marthei că nu-și va face nici un fel de griji până nu va zări „detestabilul turn al bisericii Sf. Stephan”. În realitate însă, Sigmund recunoștea că turnul înalt era o sfidare lansată infinitului de măiestria arhitectului. Îl deranja numai faptul că trebuia să-și organizeze viața în umbra lui. „Nimănui nu-i place și nimeni nu îndrăgește câmpul de luptă”, mormăia în sine sa. „Până nu îl cucerește”. De la Berlin, unde își petrecuse luna studiind cu doctorul Adolf Baginsky, profesor de pediatrie și director al Spitalului Kaiser Friedrich, și cu doctorii Robert Thomsen și Hermann Oppenheim de la Departamentul de boli mintale și nervoase de la Spitalul Charité, îi scrisese Marthei un vers din Schiller: „Cât de altfel era în Franța!” și adăugă apoi: „Dacă ar fi trebuit să călătoresc de la Paris la Viena, cred că aș fi murit”.

Singur, la lumina slabă a lămpii, reflecta asupra locului Vienei în viața lui. Nu știa despre ea decât ceea ce văzuse la paradele din zilele de sărbătoare: împăratul Franz Josef, împărăteasa și copiii lor, nobilimea, ofițerii îmbrăcați în uniforme strălucitoare, care erau zeii orașului; oamenii de la țară, cu pământurile lor mănoase; ministerele care administrau imperiul. Aflase câte ceva despre aceste lucruri din lectura ziarelor Neue Freie Presse și Fremdenblatt. Habsburgii domneau aici de sute de ani, conducând cel mai mare și mai bogat imperiu de la romani încoace. Și Parisul își avea nobilimea sa, redusă numeric în urma celor trei revoluții sângeroase, însă autoritățile erau eligibile, iar legile se elaborau și se aplicau de reprezentanți aleși. S-ar fi simțit oare altfel în Parisul din timpul lui Ludovic al XV-lea?

Și cu toate acestea, austriecii nu tânjeau după libertate. Îl idolatrizau pe împăratul Franz Josef ce le oferea un guvern burghez solid, responsabil, în care erau și ei reprezentați într-o oarecare măsură începând cu revoluția din 1848. Dar existau anumite diferențe de atitudine. Austriecii, care se identificau cu iubitul lor împărat, deveneau supușii lui prin acest act. Francezii erau proprii lor stăpâni politici. Uneori se dovedeau neatenți, neglijenți, își purtau libertatea ca pe o manta prea largă, care nu li se potrivea tuturor foarte bine, dar era,

oricum, mantia libertății.

Așa după cum arhitectura pariziană se remarca printr-un specific aparte, același lucru se putea spune și despre caracterul francezilor. Foarte puțin împrumutat și nimic cerșit. Viena era un oraș poliglot, pestriț: austrieci, cehi, unguri, croați, slovaci, polonezi, moravi, italieni... Ca Cetate Imperială, Viena dorea să reprezinte toate segmentele populației, alcătuind o „recapitulare a întregii civilizații a lumii, opulentă și barocă”.

Și totuși era bucuros că se afla acasă, nerăbdător să-și înceapă munca. Avea motive întemeiate să respecte Universitatea din Viena, Facultatea de Medicină, institutele științifice, Allgemeine Krankenhaus. Orașul îi oferise lui, un băiat sărman dintr-o familie de imigranți, o educație și o instruire profesională admirabilă, cu nimic mai prejos față de aceea pe care i-ar fi asigurat-o instituțiile similare din Berlin, Paris, Londra sau New York. Ar putea fi chiar acuzat pentru faptul că posedea mai multe cunoștințe decât lumea academică medicală de la Viena. Avea nevoie să știe mai mult? Oare nu orice oraș reprezenta un fagure cu compartimente diferite, ocupate de o anumită parte a populației? Pentru militar, Viena era armata; pentru înalta societate, împăratul; pentru actori, Karlstheater; pentru muzicieni – Opera, Mozart și Beethoven; pentru omul de afaceri – băncile, magazinele, cartierul industriei textile, Bursa.

Fiecare om își cunoaște orașul. Fără îndoială că cel în care lucra el atrăgea cele mai strălucite spirite nu numai din întregul imperiu, ci și din toată lumea germanofonă. El, Sigmund Freud, făcuse școală cu ei. Fuseseră amabili, generoși. Constituiau Viena cea măreață. Nu dorea să trăiască în nici o altă Vienă!

Și nu i-ar fi plăcut să-și ducă existența într-un alt oraș, nici măcar la Paris. Aici își avea rădăcinile înfipite adânc printre pietrele cubice ale pavajului. E drept că era evreu într-o enclavă catolică, o situație ce prezenta unele dezavantaje. Dar evreii fuseseră rătăcitori încă de pe vremea când se dăramase Templul și se văzuseră nevoiți să trăiască printre oameni de

altă religie. Așa cum reieșea și din cărțile de istorie pe care le citise, nu conta care era cultura gazdă. Împăratul Josef apăruse în mod constant drepturile evreilor din întregul imperiu.

Se ridică în picioare, se plimbă câțva timp prin cameră, apoi se opri în dreptul ferestrei care dădea spre grădina din spatele Rathaus-ului. Prin perdea văzu câteva perechi plimbându-se agale pe alei, în lumina albă a lămpilor cu gaz. Se întoarse la masa de lucru.

Viena va trebui să-i îngăduie să-și câștige existența, să-și întrețină o soție, să studieze în continuare, să cerceteze, să descopere, să scrie în domeniul pe care și-l alesese... Aici, el și Martha puteau să muncească, să prospere, să-și crească copiii.

În luna de după Paști, pe la ora unsprezece, ședea la biroul lui, cu manuscrisele așezate în teancuri ordonate de o parte și de cealaltă: raportul asupra călătoriei care urma să fie prezentat la Gesellschaft der Ärzte; capitolele deja traduse din lucrarea lui Charcot, notele pentru Introducere; primele pagini ale unei comunicări despre hipnoză pe care dorea s-o prezinte mai întâi la Clubul de Fiziologie și apoi la Societatea de Psihiatrie; extrase de literatură neurologică de specialitate din Viena, din Neurologisches Centralblatt pentru Mendel și de neurologie infantilă din Archiv für Kinderheilkunde pentru Baginsky, pe care le promisese celor doi doctori de la Berlin.

În acest moment de început, dispunea, în total, de patru sute de guldeni. Cei trei sute de guldeni pe care fusese nevoit să-i împrumute ca să poată sta câteva luni la Paris și la Berlin avea să îi înapoieze în iulie, când va primi drepturile de traducător al lucrării lui Charcot. Cea de-a doua jumătate a bursei de studii, care i se va acorda după prezentarea raportului, se va duce tot pe datorii. Împrumutase de-a lungul anilor sume mici de la Fleischl, adesea la insistențele acestuia. Când îi spusese că i le va restitui abia peste un an sau doi, Fleischl răspunsese:

— Las-o baltă, Sig. Am primit de la tine de o sută de ori mai mult sub formă de servicii medicale. Ca să nu mai vorbim de nopțile acelea lungi când ai stat cu mine, discutând și jucând go ca să mă ajuți să uit de durere.

— Aceea a fost o dovadă de prietenie.

— Și sumele mici de bani nu intră în sfera prieteniei? Timpul și îngrijirile medicale pe care mi le-ai acordat nu valorează nimic?

— Tocmai de aceea! Trebuie să găsec alte modalități de a te răsplăti.

Fleischl scrâșni din dinți.

— Inventează un mod de a-mi lipi un alt deget pe mâna asta blestemată.

Cea mai mare datorie o avea la Josef și Mathilde Breuer. Se ridica la două mii de dolari. Le propusese să le plătească în rate, câte o mică sumă în fiecare lună, dar Breuer se opusese categoric:

— Las-o baltă, Sig. În clipa de față n-avem nevoie de banii ăștia. Lasă să mai treacă un an. La sfârșitul lui o să dispui de venituri substanțiale.

După prima lună de practică, nu prea se întrezăreau speranțe că va câștiga cei o sută de dolari necesari pentru cheltuielile curente. Câțiva colegi de-ai lui de la Allgemeine Krankenhaus îl consideraseră nebun fiindcă începuse să practice fără să dispună de nici o rezervă. Dr. Politzer, specialistul în boli de urechi care îl chemase să-l consulte a doua sau a treia zi după ce se întorsese la Viena, făcându-l astfel să câștige primii lui cincisprezece guldeni, nu și-a ascuns surpriza când a aflat că Sigmund plănuia să se căsătorească în toamnă.

— Sunt de-a dreptul stupefiat, spusese el. Știu de la ultima noastră întâlnire de acum câteva zile că nu are nici un fel de mijloace de subzistență. De ce insistă să se căsătorească cu o fată săracă, atâta vreme cât ar putea să găsească una cu o dotă de o sută de mii de guldeni?

Reveriile lui fură brusc întrerupte de o bătaie puternică în ușa din față. Zimmermädchen, roșie la față de emoție din cauza rolului pe care trebuia să-l joace, introduse în cabinet doi ofițeri de la poliție. Amândoi fuseseră trimiși de dr. Breuer.

Se ocupă mai întâi de cel mai în vârstă, cu pieptul ca un poloboc și o burtă țuguată, în formă de ou uriaș. Se încăierase cu un hoț când trebuise să-l aresteze și acum avea dureri de

gât care îi radiau în jos, pe braț, asociate cu înțepături și amorțeli în degetul mare și cel arătător. Dr. Freud conchise că suferea de o nevrită brahială. Îi prescrise tracțiuni. Ofițerul mai reveni de câteva ori, și curând, Sigmund îl declară vindecat.

Cel mai tânăr dintre cei doi ofițeri, complet chel și cu capul înfundat între umeri, îi spuse dr. Freud că întâmpina dificultăți la deplasarea picioarelor în timpul turelor de noapte. Se simțea în nesiguranță dacă nu reușea să vizualizeze locul în care urma să-și plaseze piciorul. Durerile porneau dintr-un mănunchi, radiau în tot peretele abdominal și crescuseră în intensitate în ultimele luni. Dr. Freud îl mai chemă pe om de câteva ori, pentru mai multe analize. Acestea îi confirmară diagnosticul de care se temuse încă de la început: sifilis cu o evidentă ataxie locomotorie.

Auzind că Sigmund își deschisese un cabinet, profesorul Meyers de la universitate își trimise soția ca să vadă dacă nu poate să-i găsească un remediu pentru crizele ei de sciatică. Suspecta o ruptură de disc intervertebral, ceea ce îi producea dureri puternice în zona lombară și de-a lungul piciorului stâng. Îi prescrise repaus la pat, exerciții de gimnastică adecvate și un suport plasat în regiunea lombară. Micuța placă fibroasă care juca rolul unei pernțe între corpurile vertebrelor ei se mișcă încet înapoi, reluându-și locul inițial.

Și „banda de nevropați” a lui Breuer găsi drumul spre cabinetul lui. Cea dintâi își făcu apariția Frau Heintzner, o femeie plinuță și atrăgătoare, de vreo patruzeci de ani. Veni cu o iritație cutanată pe care dr. Freud dermatologul o vindecă cu băi de salvie. Câteva zile mai târziu apăru din nou și spuse că îi înțepenise gâtul. Dr. Freud terapeutul îi relaxă musculatura gâtului prin terapie electrică și masaj. La următoarea întrevvedere, suferea de dureri abdominale severe. Dr. Freud – internistul îi masă abdomenul și intestinele, iar crampele cedară.

— Dr. Freud, sunteți un medic minunat. Puteți vindeca absolut toate bolile de care sufăr eu.

— Lozinca noastră la Școala de Medicină era: „Nu există boală pe care doctorul să n-o poată vindeca!”

În timp ce Frau Heintzner râdea, aranjându-și rochia și potrivindu-și pălăria, Sigmund își spunea: „Ce poți să faci cu o persoană care nu știe să atragă atenția în alt fel decât inventând noi și noi simptome? Mi-e teamă însă că slaba mea experiență medicală nu va putea ține pasul cu imaginația ei”.

Descoperi că viața unui medic particular este foarte agitată, plină de incertitudini și pericole, de mulțumiri și de dezamăgiri. Profesorul Nothnagel i-l trimise pe ambasadorul Portugaliei, pe care îl vindecă de o afecțiune minoră. Dar următorii doi pacienți ignorară recomandarea profesorului Nothnagel de a se duce la dr. Freud și optară pentru medici mai în vârstă. Fu chemat apoi să îngrijească un fost coleg de liceu, amărât și fără un ban. De trei zile nu mai mâncase nimic la masa de seară ca să facă economii, iar acum mergea pe jos o oră dus și o oră întors ca să nu mai plătească un Fiaker. În noaptea aceea i se dădu de știre că omul era pe moarte. Trăsura pe care o închirie îi înghiți toate economiile din ultimele trei seri fără cină, dar reuși să-l salveze pe fostul său coleg de școală.

Breuer i-o trimise apoi pe Frau Kleinholtz, care avea nevoie de ajutor pentru soțul ei. Ca urmare a unor schimbări survenite în viața lui, dr. Kleinholtz își modificase radical felul de a fi. Înainte era foarte scrupulos și pedant, însă acum începuse să umble nepieptănat, nu se mai putea concentra și își neglija afacerile. În plus, acuza puternice dureri de cap.

Pacientul avea un aer confuz. Dr. Freud nu reuși să-i găsească nici un simptom organic sau funcțional și conchise că ar putea fi vorba de o nevroză. Se autoprevenise să nu aibă prejudecăți în favoarea nevrozelor sau a isteriilor, ci să examineze cât mai obiectiv fiecare pacient. În timpul celor două săptămâni de analize și testări, dr. Kleinholtz nu-și mai putu folosi mâna dreaptă și acuză dureri de cap din ce în ce mai mari. Sigmund recunoscu simptomele. Dr. Kleinholtz avea o tumoră în lobul frontal stâng.

Într-o dimineață deosebit de rece, un asistent de la Allgemeine Krankenhaus îi trimise un american care venise la spital pentru un curs de perfecționare. Avea treizeci și cinci de ani, o claie de păr roșcat și purta o jachetă albastră la două

rânduri.

— Cu ce vă pot fi de folos, dr. Adamson?

Adamson se trânti în scaunul mare din fața biroului lui Sigmund, apoi încercă să-și dea pe spate părul care îi atârna rebel pe frunte.

— Mă simt foarte stânjenit, dr. Freud. Soția mea și cu mine am economisit destui bani pentru această ședere la Viena, dar mi-a rămas foarte puțin pentru un consult medical.

— Ce-ar fi să-mi spuneți ce vă supără? Dacă vă pot ajuta cu ceva, m-aș bucura să fac un gest colegial.

— Mulțumesc. Am niște dureri de cap insuportabile. De fiecare dată îmi învăluie capul de jur-împrejur și culminează cu o apăsare puternică chiar în vârf, urmată de perioade de leșin, care nu sunt chiar leșinuri, căci sunt conștient de ceea ce se petrece în preajma mea.

— Sunteți un medic cu experiență, dr. Adamson. Ați identificat tulburări organice?

Dr. Adamson își aținti privirea asupra rafturilor cu cărți de medicină, apoi întoarse spre el un chip tulburat.

— Nu-mi face plăcere, dar trebuie să recunosc că gelozia față de soția mea m-a dezechilibrat oarecum. Este tânără și frumoasă. Ne-am căsătorit în urmă cu câțiva ani și ne împăcăm foarte bine. În ultima vreme, nu știu ce s-a întâmplat cu ea. Când mergem la petreceri, face avansuri bărbaților din jurul ei. Așa ceva nu s-a mai întâmplat până acum. Dar adevărata mea problemă este apetitul ei sexual crescut. Îmi secătuieste toate energiile. Mai mult chiar, relația noastră intimă s-a modificat. A devenit... din ce în ce mai brutală, aproape obsesiv de carnală. Este în permanență nesatisfăcută și m-a făcut și pe mine să am îndoieli.

— Am să vă examinez temeinic. După aceea vom discuta despre soția dumneavoastră. Puteți s-o aduceți aici?

În după-amiaza următoare, dr. Adamson sosi împreună cu soția sa. Nu-i exagerase farmecul: era blondă cu ochi albaștri luminoși și o siluetă zveltă, înveșmântată într-o rochie cu un număr mai mic ca să-i scoată în evidență sânii, abdomenul plat și picioarele.

Dr. Adamson se întoarse în camera de așteptare. În momentul în care acesta ieșea pe ușă, doamna Adamson își scutură coroana de păr blond și îi zâmbi cochet dr. Freud. Sigmund ocoli masa ca să stea de vorbă cu ea. În momentul acela, fotografia Marthei care stătea foarte bine la capătul mesei, căzu pe jos. Lucrul acesta îl surprinse. Nu credea că a atins din greșeală fotografia, nici că zguduise biroul suficient de tare ca aceasta să cadă.

Nu reuși să obțină mare lucru de la doamna Adamson, care-i mărturisi totuși că era încântată de viața veselă de la Viena. După ce o chestionă mai insistent, reuși să afle că, în urmă cu vreo șase ani, avusese o perioadă mai lungă în care văzuse dublu. Când vederea i se limpezise, constatase o oarecare senzație de amorțeală în brațul stâng și în zona feței. După o jumătate de oră, întrucât soțul o aștepta, Sigmund îi dădu drumul să plece și o rugă să se întoarcă a doua zi.

Când se ridică a doua zi să-i iasă în întâmpinare, fotografia Marthei căzu din nou de pe birou. Rămase siderat, privind țintă la ea. Cum de se putuse întâmpla lucrul acesta de două ori? E adevărat, doamna Adamson intrase în cabinet șerpuiind din șolduri și dându-și capul pe spate, în așa fel încât sânii să-i fie orientați în direcția lui. „Dar nu suficient ca s-o dea jos pe Martha de pe birou!” își spuse el.

Doamna Adamson i se adresă cu un zâmbet suav:

— Logodnica dumneavoastră, dr. Freud? Parcă ar fi pe punctul să iasă din viața dumneavoastră.

Sigmund luă fotografia de pe jos, o șterse de praf frecând-o de haină și o puse apoi în mijlocul mesei. Începu să-și chestioneze pacienta în legătură cu hipersexualitatea ei. Încerca să-și dea seama când se petrecuse schimbarea. Doamna Adamson negă faptul că pretențiile ei sexuale ar fi exagerate.

— Însă simt că întineresc pe zi ce trece și parcă sunt tot mai plină de viață, domnule doctor. Iar soțul meu, sărmanul de el, muncește așa de mult și îmbătrânește.

Sigmund rămase perplex. Nu-și dădea seama dacă era vorba de o problemă sentimentală sau de o tulburare organică? N-avea nici o îndoială că dr. Adamson spunea adevărul și soția

lui – nu.

„Primul lucru și cel mai indicat ar fi s-o examinez ginecologic, însă sunt atât de puțin priceput în domeniul acesta! Nici nu știu ce ar trebui să caut. Și apoi, ținând seama de expresia de pe chipul doamnei Adamson, își spuse el, s-ar putea ca procedeul acesta să fie periculos. Cred că o să-i cer sfatul lui Rudolf Chrobak.”

În aceeași după-amiază, târziu, trecu pe la dr. Chrobak. Ginecologul, deși avea numai patruzeci și trei de ani, fusese numit profesor de ginecologie la Universitatea din Viena. Sigmund nu lucrase cu el la spital, însă se simpatizau reciproc și erau în relații destul de prietenești. Îi povesti dr. Chrobak despre Adamson. Acesta își mângâie barba à la Van Dyck în timp ce-i urmărea expunerea, dar nu reuși să-i ofere nici un reper.

Câteva săptămâni mai târziu, cazul luă o întorsătură cu totul neobișnuită. Dr. Adamson își aduse soția, dar era cu totul altă persoană. Ochii ei nu mai exprimau nici o dorință de a flirta. Își ținea capul într-o parte și vorbea rar, articulând anevoie cuvintele:

— Simptomele pe care le-am avut... acum șase ani... acum din nou... Dar altfel... mi-a amorțit... sprânceana dreaptă. Și nu pot să-mi mișc piciorul drept...

O însoți pe femeie în spatele paravanului, apoi o examinează cu atenție. Nu se simțea nici un fel de amorțală a picioarelor sau a spatelui, a abdomenului ori a pieptului. Prima străfulgerare o avu când își aminti că, în cazul sclerozei în plăci, se manifesta adesea un apetit sexual crescut.

Mai făcu câteva analize și apoi fu sigur – era scleroză în plăci. N-o informă pe pacientă, însă aceasta nu-și va mai putea coordona mișcările, va prezenta tulburări de vorbire și, în final, va paraliza. Știința medicală nu oferea nici un remediu în acest caz. Severitatea bolii depindea de zona în care era localizată leziunea – în creier sau în măduva spinării. Dr. Adamson avea să scape curând de micile lui necazuri, însă căsnicia lui urma să fie confruntată cu un șoc mult mai traumatizant.

Ziua lui de naștere, când împlinea treizeci de ani, 6 mai 1886,

cădea într-o joi. În ultimele săptămâni încasase doar câțiva guldeni și de mai multe zile sala lui de așteptare era goală. „Ce termen nepotrivit, mormăi el în sinea lui, căci doctorul începător este cel care așteaptă, nu pacientul.”

Poștașul bătu la ușă și îi întinse un merișor verde de la Martha. În spatele acestuia apăru și sora lui, Rosa, care-i aduse un tampon de sugativă pentru birou, îmbrăcat la ambele capete cu piele roșie și împodobit cu incrustații florentine aurii. De când dispăruse tânărul și înspăimântatul Brust, Rosa nu mai avusese alt adorator. Sigmund nu găsea nici o explicație, fiindcă sora lui era o fată foarte atrăgătoare și cu o minte vioaie. Părea fericită, bine dispusă și observa lumea înconjurătoare cu un aer amuzat, deși suferea și ea de aceleași frământări ca și Sigmund. Îi pipăi un nasture slăbit de la haină.

— Sigi, arăți neîngrijit. Ai ac și ață? Și uită-te la pantofii tăi! Trebuie să-i dai la reparat. Pune-ți perechea cealaltă. Pe ăștia o să-i iau cu mine la plecare.

Sigmund chicoti și își petrecu brațul pe după umerii Rosei.

Sosiră apoi Pauli și Dolfi și aduseră un buchet de flori uscate ornamentate cu crengi de palmieri, bambus, stuf și o pană de păun. În urma lor veneau Mitzi și soțul ei recent, Moritz Freud, o rudă mai îndepărtată. Sosiră apoi și părinții ei; Amalie ducea în brațe o Viener Torte pe care o făcuse în dimineața aceea, iar Jakob un volum al cărții englezului Disraeli pe care Sigmund îl admira foarte tare. Ambii părinți îl îmbrățișară strâns și îl sărutară exact așa cum făcuseră când împlinise zece și, respectiv, douăzeci de ani. Ultimul care sosi fu Alexander, care se trezise la cinci dimineața și se așezase la coadă în fața casieriei de la Theater an der Wien ca să cumpere două bilete la Voievodul țiganilor, de Johann Strauss. O dată pe săptămână, Alexander se ducea la operetă, însă în ultimele zile renunțase la această desfătare spre a-și putea invita fratele cu ocazia zilei lui de naștere.

Dolfi făcu cafea pe arzătorul din cabinetul de oftalmologie, Amalie puse prăjitura pe masa lui Sigmund, Alex aduse scaunele din camera de așteptare. Familia se strânse laolaltă

ca să stea la un Kaffeeklatsch, taifas în jurul cafelei. Sosi și Anna, gâfâind, însărcinată în șase luni, ducând sub un braț un coș de flori de la Naschmarkt și fetița în vârstă de paisprezece luni sub celălalt. Îi ură lui Sigmund „alți treizeci, încă mult mai buni”, și i-o puse în brațe pe micuța Judith. Sigmund, care era supărat pe Eli Bernays, de astă dată pentru că nu-i înapoiase la timp Marthei niște bani din dotă pe care aceasta i-i dăduse spre păstrare, se simțea suficient de bine dispus de ziua sa ca să se intereseze și de sănătatea cumnatului.

Jakob mai lucrase câte ceva în ultima vreme și reîncepuse să aducă bani în casă. Sigmund își dădu seama că tatăl lui avea din nou moralul ridicat pentru că începuse să spună bancuri.

— Sig, era o dată un evreu fără o lețcaie care s-a urcat fără bilet în trenul de Karlsbad. Mereu era prins și dat jos din tren. Într-una din stații se întâlnește cu un cunoscut care îl întreabă unde se duce: „La Karlsbad, zise el, dacă or să mă mai țină balamalele”.

Era târziu când se termină opereta. Sigmund îi mulțumi fratelui său, apoi se duse singur acasă. Deprimat, intră în micul său apartament. Și el călătorea tot așa, fără bilet, spre căsătorie, spre căminul familial, spre practica particulară... dacă or să-l țină balamalele.

Fusese nevoit să mai cumpere și o canapea pe care să-și examineze pacienții și asta îi secătuisese ultimele rezerve. Afla din nou ceea ce știuse dintotdeauna, că există o mare diferență între practicarea medicinei și câștigarea banilor. Dacă dr. Politzer nu i-ar fi solicitat un nou consult cu o zi în urmă, ar fi însemnat că muncise toată săptămâna ca un rob fără să câștige nici un creițar. Se așeză la biroul lui, potrivi lampa în așa fel încât să arunce lumină numai pe foaia de hârtie și începu să-i scrie Marthei o scrisoare lungă: „Aș dori să cred că următoarea mea aniversare va fi așa cum o descrii tu, că mă vei trezi cu o sărutare și nu voi mai aștepta scrisori de la tine. Sincer să fiu nici nu-mi pasă unde se va întâmpla asta. Mă descurc cu orice cantitate de muncă grea și de necazuri, dar nu singur. Și, între noi fie vorba, nu prea întrezăresc speranța de a-mi croi un drum la Viena”.

În dimineața următoare, după ce puse scrisoarea la cutie și porni spre laboratorul doctorului Meynert, își zise: „Semăn cu Rosa. Sentimentele mele sunt la fel de fluide ca valurile mării.”

Se spune că, dacă Pământul se rotește în jurul axei sale, pacienții se învârt în jurul durerii lor. În următoarele zile, vreo șase pacienți se instalară în sala lui de așteptare, iar în cursul după-amiezei fu chemat la Krankenhaus de un coleg ca să examineze un nou-născut. Acesta avea în partea inferioară a spatelui, chiar în locul unde încep fesele, o umflătură moale de dimensiunea unei lămâi. Dr. Freud examinează pielea întinsă și părul care creștea din ea, apoi și restul corpului.

— O excrescență congenitală, nimic altceva, îl asigură el pe colegul său. Am mai văzut astfel de umflături și la adulți. Copilul va crește fără nici o problemă.

— Ai vrea să-i spui dumneata asta mamei?

În dimineața următoare fu chemat la un fost pacient al lui Obersteiner de la Oberdöbling, al cărui copil se născuse paralizat de la mijloc în jos. Când dr. Freud îi atinse sfîcterul rectului, poarta de intrare a anusului, descoperi că mușchiul este complet relaxat. Paralizia includea și vezica, și intestinele. Era un caz de mielomeningocel. Copilul avea să rămână paralizat tot restul vieții. Dacă reușea să-i reducă temperatura, să-i oprească convulsiile și infecția la vezică...

Își petrecu sâmbăta și duminica în preajma copilului, dormind pe o canapea lângă el. Principala problemă o constituia drenajul insuficient. Vezica se umplea și acționa ca un mediu de cultură pentru germenii din urină. Avea toate motivele să se teamă că micul pacient va muri de o infecție la rinichi. Asta putea să dureze doi ani sau două luni. Însă el fusese învățat să lupte pentru viață atâta timp cât exista chiar și cea mai slabă speranță. Și se luptă, ținând copilul în viață până când doctorul familiei preluă cazul.

Își alcătui un program zilnic foarte riguros: la ora șase se scula, făcea baie, se îmbrăca, deschidea ușa servitoarei care îi aducea cornuri calde de la brutăria din vecini și o ceașcă de cafea din cafeaua pe care o râșnise în bucătărie. La ora șapte, fata lua tava cu farfurii și fața de masă așezate pe unul din

colțurile biroului, iar el începea să lucreze la traducerea ultimului capitol al lucrării lui Charcot sau la raportul lui din călătoria de studii. La ora zece se afla la laboratorul de psihiatrie al lui Meynert, unde făcea cercetări asupra originii nervului auditiv al fetusului uman. La ora unsprezece traversa strada la un restaurant și lua așa-numitul Gabelfrühstück care consta dintr-un Kleines Gulasch dublu: fiecare vas mic de email conținea câteva bucățele de carne cu cartofi și sos. Orele lui de consultații nu-i lăsau răgazul necesar pentru o masă de prânz mai consistentă. Se întorcea și mai stătea o jumătate de oră la laborator, iar la ora douăsprezece fix se afla la cabinet. În ultima vreme, sala de așteptare era deseori plină, pentru că se răspândise vestea că tânărul doctor trata cazurile „din caritate” cu aceeași grijă ca și pe pacienții care plăteau consultația. În prima lună nu câștigase suficient ca să-și acopere cheltuielile, însă era mulțumit că avea pacienți grațiuți. La Viena se spunea că dacă un doctor începător nu are și pacienți grațiuți, nu va fi acceptat nici de alții. Și, la fel ca și cu gulașul, prin mulțimea de cartofi se mai afla, din când în când, și câte o bucățică de carne: adică aceia care, spre deosebire de ambasadorul Portugaliei, bunăoară, băgau mâna în portofel ca să plătească onorariul medicului înainte de a pleca.

Luna următoare, când avea să fie gata noua clădire a clinicii de copii, Erste Öffentliche Kinder-Kranken-Institut din Viena, va pleca de la cabinet la ora trei în zilele de marți, joi și sâmbătă, pentru a se ocupa de înființarea unei secții de neurologie infantilă. În celelalte zile rămânea la cabinet până la ora patru, oră la care îi rugase să vină pe pacienții care doreau să fie tratați gratuit sau pe cei care voiau să facă masajele electrice, ca să nu-i facă să aștepte pe pacienții plătitori. După-amiaza târziu se întâlnea cu câte un coleg la o cafea, cu Paneth, Obersteiner, Königstein, care lucrau și ei la Institutul pentru copii și discutau diverse probleme medicale. Alteori, așa cum fac burlacii, lua o cină ușoară la familiile Breuer, Paneth sau Fleischl, după care se întorcea la biroul lui pentru a mai citi până la miezul nopții. Adormea instantaneu în momentul în care pune capul pe pernă. În fiecare duminică lăsa câțiva

guldeni în cana de cafea cu toarta spartă pe care Amalie o ținea într-un dulap din bucătărie. Nici mama, nici fiul nu comentau gestul lui simbolic, care le făcea amândurora o reală plăcere, mai ales că spre sfârșitul celei de-a doua luni avu mai mulți pacienți și reuși să câștige dublul sumei necesare pentru acoperirea cheltuielilor și putu să pună deoparte zece sau cincisprezece guldeni.

În ciuda programului foarte încărcat, cu optsprezece ore de lucru, găsea întotdeauna timp, de obicei noaptea târziu, ca să se gândească la Martha. Îi scria aproape zilnic, descriindu-i pacienții și cazurile, fericit atunci când camera de consultații era plină, deprimat atunci când ședea de la douăsprezece până la trei și nu venea nimeni decât Schnorrer și Schatchen, cerșetori și pețitori care vedeau în tânărul medic vienez o pradă ușoară.

La fel de emoționată ca și începutul practicii sale particulare i se părea lui Sigmund și munca pe care o desfășura pentru înființarea Departamentului de neurologie infantilă din cadrul Institutului Kassowitz din Viena, numit astfel în onoarea directorului său. Dr. Max Kassowitz era considerat unul din cei mai buni specialiști în materie de boli de copii. Deoarece încercase, la un moment dat, să acopere toată aria bolilor copilăriei, considerase că variola, varicela și pojarul sunt una și aceeași boală. Apreciase apoi că rahitismul este provocat de o inflamație. Cu toate acestea, fusese primul medic din Viena care fundamentase științific studiul bolilor copilăriei. Când aflase că fosforul este important în vindecarea rahitismului și a altor afecțiuni ale organismului infantil, Kassowitz a început să caute o emulsie care să conțină substanța respectivă, în așa fel încât copilul s-o poată înghiți. Reuși s-o fixeze în cele din urmă pe ulei de ficat de cod, care era considerat nefolositor din punct de vedere medical. Fosforul făcuse miracole în cazurile de rahitism, tuberculoză și anemie.

Cu numai câteva luni înainte de întoarcerea lui Sigmund la Viena, Kassowitz, care își terminase pregătirea la Allgemeine Krankenhaus în urmă cu șaptesprezece ani, se mutase împreună cu familia într-un apartament spațios de opt camere

la etajul întâi pe Tuchlauben nr. 9, deasupra farmaciei A. Moll, una dintre cele mai vechi din oraș, și își transformase apartamentul anterior într-o clinică de zi pentru pacienți externi. Institutul era o clinică gratuită pentru copiii săraci. Toți doctorii erau voluntari, nu primeau nici un fel de onorarii sau salarii. Fostul Kinder-Kranken Institut fusese sprijinit prin contribuții particulare, care reprezentau numai o mie de florini pe an pentru aprovizionarea cu medicamente și aparatură medicală de primă necesitate.

Sigmund își croi drum spre Tuchlauben pe lângă farmacia asaltată la toate orele din zi de cei care doreau să cumpere preparatele lui Kassowitz. Printre aceștia se numărau și femei cu copii la sân. La farmacie erau trei persoane care preparau doar mixtura lui Kassowitz. O luă apoi pe Kleeblattgasse. Aici, pe trotuar, se vedeau mame cu copii în brațe care așteptau să urce scările spre institut.

Dr. Max Kassowitz îl salută cordial. Era un om foarte serios, care părea să aibă mult peste cei patruzeci și patru de ani ai săi. Era chel, dar avea o formă așa de frumoasă a capului, încât lipsa părului nu deranja câtuși de puțin și nici el nu încerca s-o compenseze lăsându-și o barbă prea mare, ci se mulțumea cu un barbișon mic. Avea sprâncene negre ca pana corbului, stufoase și groase, formând semicercuri dramatice deasupra ochilor scăpărători, adânciți în orbite. Se îmbrăca bine, așa cum era de rigueur pentru un doctor din Viena, cu o vestă lată, gris-perle pe sub sacoul cu o tăietură impecabilă.

Îi arată lui Sigmund sala de operații, sala de lectură, laboratorul, secția de medicină internă, încăperile care fuseseră rezervate pentru bolile de piele, urechi, nas și gât, saloanele pentru boli contagioase. Sigmund îi recunoscuse pe câțiva dintre foștii colegi de la universitate, pe care îi întâlnise și la Allgemeine Krankenhaus: Emil Redlich, Moritz Schustler, Karl Hochsinger, asistentul șef al lui Kassowitz. În vreme ce străbătea încăperile, Sigmund își dădu seama că toți doctorii erau evrei. Se întrebă de ce, din moment ce numai o mică parte dintre copiii care urmau să fie tratați aici se trăgeau din neamul lui Israel. Oare Kassowitz nu apelase și la doctorii

catolici? Sau poate că aceștia nu s-au arătat interesați să lucreze într-un institut condus de un evreu?

Când ajunseră în capătul coridorului lung, Kassowitz îl introduse pe Sigmund într-o cameră unde erau mai multe mame cu copii, unele în picioare, altele așezate pe cele câteva scaune aflate în încăpere.

— Herr Dr. Freud, spuse el, acesta este câmpul dumitale de activitate. Să sperăm că într-o bună zi vei înființa un Institut de neurologie infantilă. Până atunci poți să-ți desfășori activitatea în acest loc. Te numesc Abteilungsleiter, șef de secție, chiar dacă această funcție nu este la fel de importantă ca echivalentul său de la Allgemeine Krankenhaus.

În timpul șederii sale la Berlin, Sigmund avusese de nenumărate ori ocazia să examineze copii cu diverse afecțiuni ale sistemului nervos. Experiența dobândită cu acel prilej se dovedea extrem de utilă în momentul de față.

Copiii erau curați și îmbrăcați ireproșabil. Fetițele aveau părul legat cu fundițe. În majoritatea cazurilor, copiii mai mari nu prezentau dureri și formulau numai plângeri timide: bolile care le devastaseră organismul își terminaseră deja acțiunea distructivă. Cei care sufereau mai mult erau părinții, care se simțeau vinovați pentru ceea ce se întâmplase, deși uneori natura lucruse împotriva copilului încă de pe vremea când acesta se afla în uterul mamei sale.

Primul lui pacient fu un copil de șase ani, bolnav de meningită: o infecție a meningelui și a fluidului care înconjură creierul însuși. Copilul fusese perfect normal, dar dintr-o dată devenise apatic, făcuse febră și îi înțepenise gâtul. Trecuseră de atunci două zile. Acum era într-o stare de letargie. Când dr. Freud îi luă temperatura, descoperi că avea 41°C. Se uită la mâna băiatului, la unghii și observă puncte roșii, semne ale hemoragiei capilarelor din piele.

Nu putea face nimic altceva decât să-i reducă temperatura. Băiatul va avea convulsii, apoi spasme generalizate și va muri... Meningita era provocată de o bacterie care se găsea în atmosferă. S-ar putea să se fi îmbolnăvit în timp ce respira.

Examină apoi o fetiță de șapte ani care, în timp ce vorbea, se

oprea vreo trei secunde, întorcea ușor capul într-o parte, privea fix, apoi continua ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat. Asta se petrecea cam de patru-cinci ori pe zi, explică mama fetei, și începuse cu o lună în urmă.

Dr. Freud se uită cu atenție la copil și recunoscu în „absențe” așa-numitul petit mal, chiar dacă epilepsie, ca termen generic, era mai puțin sugestiv pentru descrierea acestor deficiențe. Nu găsi nimic anormal la analiza sângelui, nici cicatrice de la o lovitură mai veche sau vreo tumoră la creier. O liniști pe mamă, spunându-i că anumite schimbări se petrec la pubertate – Fleischl dovedise aceste modificări prin studierea modelului circumvoluțiunilor de pe creier – și că tulburările vor trece.

Treptat, camera se goli... mai rămăseseră doar un băiat de nouă ani cu mama lui, care stăteau stingheriți într-un colț. Copilul părea normal, însă mama lui spunea că se plânge de dureri de cap și de amețală. Femeia roși, clipi des din ochi, lăsă privirea în jos. Sigmund o îndemnă să-i spună de ce îl adusese pe băiat la consultație.

— Domnule doctor, știți, cum să vă spun... nu știu de ce nu l-am adus mai devreme...

— Te rog, continuă.

— Fiul meu areo...un... un penis foarte mare și o mulțime de păr în jurul lui, ca și când ar avea paisprezece sau cincisprezece ani. Poate că e o prostie... domnule doctor, și n-ar trebui să-mi fac griji...

Analizele lui Sigmund, coroborate cu bogata lui experiență în domeniul anatomiei creierului, indicau faptul că băiatul are o tumoră în porțiunea centrală a creierului, un cancer, de fapt, care cuprinsese și baza creierului. Aceasta modifica impulsurile care porneau din zona hipotalamusului spre hipofiză și îi schimba caracteristicile sexuale, determinând dezvoltarea disproporționată a organelor genitale în raport cu vârsta copilului. Nu exista nici un medicament, nici un fel de tratament. Nu-i spuse acest lucru mamei, însă știa că băiatul va avea din ce în ce mai des dureri de cap, însoțite de vomă, stări letargice, va intra în comă și va muri în mai puțin de un

an.

Rămase la biroul lui până seara târziu, profund tulburat, și își făcu notițe în legătură cu cazurile pe care le văzuse. Porni apoi pe jos spre casă pe Am Hof, fără să mai privească în sus la casa cu șase etaje, bogat ornamentată, pe care el o considera cea mai frumoasă clădire din Viena. La Freyung se opri în fața fântânii, lăsând aerul plin de stropi răcoroși să-i lovească fața, în timp ce chipurile micilor pacienți pe care îi văzuse în cursul zilei licăreau pe un ecran imaginar în fața ochilor lui.

Munca și practica profesională intraseră pe un făgaș normal. Raportul asupra călătoriei de studii fusese acceptat de Facultatea de Medicină. Prezentase o comunicare despre hipnoză la Clubul de Fiziologie. Două capitole din lucrarea lui Charcot tradusă în germană apăruseră în Wiener medizinische Wochenschrift. Societatea de psihiatrie îl invită să repete comunicarea despre hipnoză. Încurajat, încercă să aplice hipnoza asupra unei italience care suferise un șoc și era cuprinsă de convulsii ori de câte ori auzea cuvântul Apfel (măr) sau pomo (măr în italiană). Se simțea stânjenit la această primă încercare, însă pacienta fie că nu observă, fie că se sinchisea prea puțin de starea lui de spirit. Când reuși, în cele din urmă, să-i inducă un somn ușor, îi sugeră că, întrucât mărul nu era o ființă vie care s-o poată ataca sau să-i facă rău, când auzea cuvântul „măr”, trebuia să vizualizeze o tavă cu plăcinte de mere apetisante în vitrina unei patiserii. Considera că folosisse o sugestie destul de inteligentă, însă, întrucât pacienta nu mai revenise, nu știa ce s-a întâmplat cu ea. Când îi descrie cazul lui Breuer, acesta exclamă:

— Ce crezi că o „poseda”?

— Trebuie să fi fost vorba de viermi, Josef. După toate probabilitățile, a mușcat cândva dintr-un măr viermănos. La Salpêtrière am avut un caz de isterie masculină, un tânăr zidar pe nume Lyons, care a văzut o tenie în excrementele sale. Din această cauză, avea colici și îi tremurau membrele. După câțiva ani, imaginea teniei i-a revenit în momentul în care cineva a aruncat cu o piatră în el și a început să facă crize de epilepsie.

Breuer dădu din cap cu un aer nedumerit.

— Organismele noastre sunt niște mașinării incredibil de complicate, care nu puteau fi create decât de mâna unui geniu. Cea mai măreață operă de artă de pe pământ, așa cum a dovedit-o Michelangelo. Și noi ce facem cu ele? Turnăm nisip în locomotivă până când roțile se opresc scrâșnind.

— Prin nisip, Josef, înțelegi... idei, imagini, iluzii, fragmente de imaginație?

— Dacă aș fi știut ce înseamnă „nisip”, dragul meu Sig, aș fi fost psiholog, nu un specialist în canalele semicirculare ale porumbelului. Păsările nu se cutremură de groază în fața viermilor, ele îi mănâncă.

În cea de-a doua lună de practică a câștigat apreciabila sumă de o sută cincizeci și cinci de dolari. Nu trebuia să se hipnotizeze decât foarte puțin pe sine însuși pentru ca să creadă că însurătoarea devenise posibilă. Martha fu și ea de acord cu această idee. Fixară data pentru sfârșitul verii.

Vestea cea proastă sosi în ultima săptămână a lunii iunie, sub forma unei scrisori oficiale – locotenentul dr. Sigmund Freud, rezervist, era mobilizat pe termen de o lună, începând cu ziua de 10 august. Ministerul de Război al Austriei își făcea probleme din cauza reizbucnirii conflictului armat dintre Serbia și Bulgaria, cu un an în urmă. Locotenentul trebuia să asigure asistența medicală a trupelor în timpul manevrelor militare de la Olmütz.

Trecuseră șapte ani de când efectuase stagiul de un an la Spitalul Militar, amplasat vizavi de Allgemeine Krankenhaus, pe Van Swieten-Gasse. Atunci tradusese cartea lui John Stuart Mill, în orele lui libere. Acum era însă furios și se plimba agitat prin cabinetul și camera sa de așteptare – din fericire, goale la acea oră matinală – folosind toate înjurăturile pe care le știa pentru a condamna războaiele, armata, pe militari, convocările, concentrările, manevrele... și mai ales ghinionul lui. În orice moment din cei trei ani pe care îi petrecuse la Allgemeine Krankenhaus n-ar fi fost nici o problemă să se înroleze. Iar peste un an urma să fie scutit de armată.

— De ce tocmai acum? se întreba el. Exact când am început să am pacienți și nu mai trebuie să-mi calculez ultimul bănuț?

O să trebuiască să iau totul de la capăt. N-am să mai pot plăti chiria apartamentului dacă n-am să fiu aici. Și ce facem cu căsătoria? Am nevoie de timp ca să găsec o locuință cum se cuvine pentru Martha. Verdammt!

Își îndesă o pălărie pe cap, traversă Rathauspark și se plimbă agitat în jurul Ringului, izbind în ciudat cu picioarele în pavaj.

Când ajunsese acasă, își simțea creierul la fel de plin de vânătași ca și tălpile, dar nu era chiar atât de obosit încât să nu-i scrie Marthei o scrisoare lungă despre necazul care îi lovise. Martha îl temperă, sfătuindu-l să nu mărșăluiească prea mult în soarele de august!

Amuzat de felul în care logodnica lui îl dezamorsase, se duse acasă, la părinți, și o rugă pe Amalie să-i scoată vechea uniformă de la naftalină. Deși era ușor mucegăită și șifonată, îi venea destul de bine. Vestonul de ceremonie, deschis la culoare, se încheia începând de pe umărul stâng cu opt nasturi de argint, gulerul înalt până sub bărbie se asorta cu manșetele largi, nuanța amândurora fiind ceva mai închisă. Pantalonii erau la fel de negri ca și cizmele. Pălăria înaltă, închisă la culoare, ascuțită în față, avea însemnele medicale în centru. Jakob, care plătise croitorului pentru uniformă aceasta pe când Sigmund avea douăzeci și trei de ani, comentă:

— Sig al meu e tare deștept. Știe el ce știe dacă se lasă concentrat în timp de pace.

— Da, dar nu suficient de deștept ca să evite lucrul ăsta, ripostă Sigmund.

— O lună la țară o să-ți faci bine, interveni Amalie. Uite ce palid ești din cauza aerului ăla de spital.

Cu Ministerul de Război nu se putea certa. Trebuia să fie rațional. Cea mai bună lună a anului pentru medici era octombrie, când vienezii se întorceau din vacanța de vară petrecută la munte, se instalau în casele lor și decideau că bolile care îi săcâiseră primăvara, dar pe care fuseseră prea relaxați ca să le mai bage în seamă vara, la munte, trebuiau vindecate. Nu-i rămânea decât să fixeze data căsătoriei la o zi sau două după eliberarea din armată. În felul acesta ar putea să-și petreacă o lună de miere de două săptămâni și să se

întorcă la Viena la 1 octombrie. Pur și simplu, trebuia să facă rost cât mai repede de un apartament ca să-și poată reîncepe practica.

Își petrecu zilele următoare cutreierând Viena în căutarea unor locuințe libere. Trebuia să aibă tot ceea ce este necesar pentru un cabinet medical. De regulă, cuplurile vieneze, mai ales familiile de medici, rămâneau în același apartament o viață întreagă. Erau foarte importante poziția avantajoasă și cartierul suficient de prosper, pentru ca pacienții să nu-și închipuie că Dozent dr. Sigmund Freud ar fi un prăpădit. Rosa inspectă vreo zece apartamente. Amalie și Jakob străbătură străzile în căutarea, anunțurilor cu apartamente de închiriat. Acestea erau fie prea mari, fie prea mici, fie prea scumpe.

Abia pe la mijlocul lui iulie găsi ceva convenabil. Împăratul Franz Josef tocmai terminase de construit un imobil elegant într-un cartier select, în apropiere de Ringstrasse. Era opera aceluiași arhitect, Schmidt, care proiectase și primăria impunătoare a Vienei. Chiriile erau modeste, camerele mari și, în plus, clădirea avea și o curte interioară frumos amenajată, scări cu ornamente de fier forjat, ca să încânte ochiul vienezului. Și totuși, douăsprezece apartamente atrăgătoare stăteau goale! Această Casă a ispășirii, Sühnhaus, se construise chiar pe locul fostului Ringtheater, care fusese distrus la 8 decembrie 1881 de un uriaș incendiu; atunci pieriseră în flăcări patru sute de vienezi. Asocierea cu tragedia de atunci persista atât de tare în memoria oamenilor, încât aceștia refuzau să se mute în ceea ce era acum cel mai modern și mai confortabil imobil din Viena.

Locuința satisfăcea întru totul exigențele lui Sigmund: așezare foarte avantajoasă, la numai un cvartal de universitate, de Votivkirche și parcul acesteia și încă un cvartal sau două până la Allgemeine Krankenhaus. Când Hausbesorger-ul îi arătă apartamentul de la etajul întâi, din colț, cu vedere spre Maria Theresienstrasse, un bulevard lat, cu copaci și o mulțime de magazine, Sigmund îl socoti de-a dreptul ideal. Chiria era ceva mai mare decât își putea permite el pe moment, dar atunci „Totul este mai mult decât îmi pot permite pe moment!”

mormăi el. Apartamentul valora de două ori mai mult pe piața proprietăților imobiliare. Sigmund n-avea nici o rețineră la gândul că urma să locuiască acolo. I se părea că este o ocazie care nu trebuie ratată.

Îi scrise totuși Marthei și îi povesti toată istoria clădirii, fără să omită nici unul din tristele amănunte ale incendiului. O întrebă dacă ar deranja-o să se mute într-o astfel de casă, care ar fi însă un loc ideal nu numai pentru viitorul lor cămin, dar și pentru cabinetul lui particular. Martha îi telegrafie imediat să accepte. A fost, de asemenea, de acord ca el și cu Rosa să mobileze apartamentul, bazându-se pe ceea ce văzuseră la Hamburg. Din darurile primite de la unchii și de la mătușile ei, Martha adunase o zestre de douăzeci de mii de dolari cu care putea să mobileze apartamentul. Voiau să cumpere mobilă solidă, care să țină mult, atât pentru salon și sufragerie, cât și pentru dormitor, în măsura în care banii ei vor fi suficienți. Rosa urma să-i trimită mostre de covoare și draperii. Ea va expedia banii pentru achitarea facturilor. Nu intenționau să cumpere nici un fel de vase, argintărie, pahare sau lenjerie de pat. Aveau să primească, cu siguranță, o mulțime de cadouri la nuntă de la familiile Bernays, Philipp, Freud și de la prietenii lui Sigmund. Sigmund o binecuvântă în gând pe logodnica lui pentru simțul ei practic și calmul de care dădea dovadă. Nu același lucru se putea spune despre mama soacră. Îi trimise o scrisoare furtunoasă în momentul în care aflase că Sigmund intenționa să se căsătorească cu Martha la mijlocul lui septembrie în loc să aștepte până la sfârșitul anului, în ciuda faptului că nu avea să lucreze timp de peste șase săptămâni. Scrisoarea era cea mai aspră săpuneală pe care o primise vreodată. Doamna Bernays îl acuza de „nesăbuiță”, afirma că se căsătorește din disperare, că este un om lipsit de simț practic și irațional, iresponsabil și, de fapt, un prost!

La prima vedere, tabăra de concentrare de la Olmütz i se păru o văgăună împruțită. Nu avea însă prea mult timp să hoinărească prin împrejurimi pentru că trebuia să fie în picioare la ora trei și jumătate dimineața și să mășăluiască cu trupele pe terenurile bolovănoase până la amiază, pregătiți să

facă față unor atacuri simulate. Se organiză asedii ale unei fortărețe, în timpul cărora dr. Freud acordă îngrijiri soldaților ce aveau să fie răniți de gloanțele oarbe. La rândul lor, soldații erau tot rezerviști și se pare că nu prea se bucurau de simpatia celor din Statul Major. În timp ce stăteau întinși pe câmp, iar tunurile bubuiau pe deasupra capetelor lor, un general trecu călare pe lângă ei, strigând răgușit:

— Soldați, credeți că ați fi scăpat cu viață dacă am fi avut muniție adevărată?

După-amiază, Sigmund ținea cursuri de igienă pe câmp. Veneau destul de mulți soldați la curs. Sigmund bănuia că frecvența este obligatorie, dar în realitate, prelegerile lui se bucurau de o audiență atât de largă, încât ofițerul responsabil ordonă ca acestea să fie traduse în cehă și îl promovă pe Sigmund la gradul de Regimentsarzt, căpitan. Sigmund își închipuise că va avea de suportat o lună de chin cumplit. Spre marea lui uimire, spre sfârșitul primei săptămâni, toate necazurile, problemele, anxietățile în legătură cu viitorul dispăruseră ca prin farmec. Se bronză, mânca bine la popota ofițerilor, dormea adânc și liniștit după efortul fizic susținut. Se purta cu o politețe exemplară față de ofițerii superiori și acorda îngrijiri persoanelor spitalizate, care, în general, sufereau de dizenterie, insolație sau făcuseră vreo entorsă. Se produse o mică agitație când unul din soldați manifestă simptome asemănătoare unei „paralysis agitans”. Dr. Freud se purtă foarte prevenitor cu soldatul respectiv și decise să-i facă injecții cu arsenic. Spre sfârșitul săptămânii, simptomele dispăruseră. Sigmund nu menționează acest lucru în raportul său scris, însă, după părerea lui, avusese de-a face cu un caz de isterie masculină. La sfârșitul lunii de concentrare, conducerea îi dădu calificative excelente, nu numai pentru serviciile medicale, ci și pentru atitudinea sa exemplară față de armata austro-ungară, în general.

Se întoarse la Viena, îmbracă hainele civile și luă primul tren spre Hamburg. Își puse în valiză fracul, o cămașă albă și o cravată neagră pentru ceremonia de la primărie. Nu avusese prea mult timp la dispoziție, așa că se trezi instalat într-un colț

al compartimentului de clasa a doua înainte să fi resimțit neliniștea obișnuită premergătoare unei călătorii cu trenul. Se dusese la Olmütz detestând ideea că trebuie să se prezinte acolo. Acum era fericit că petrecuse o lună în aer liber. Niciodată starea sănătății lui nu fusese mai bună ca acum.

— Fiecare bărbat are nevoie de o lună de stagiul militar riguros înainte de luna de miere, exclamă el încântat.

Martha și Minna îl sărutară fericite când ajunse la Wandsbek. Martha avea o licărire jucăușă în priviri.

— Foarte bine, Marty, Dă-i drumul, mi-ai pregătit o surpriză!

— Ei, nu chiar așa, Sigi. Hai să facem o plimbare prin grădină.

Nu era o rugămintă, ci un ordin. O luă de braț și începură să se plimbe în cerc pe cărarea pietruită din grădina casei familiei Bernays.

— Foarte bine. Ce ai în căpșorul tău drăgălaș?

Martha roși, dar nu întârzie cu declarația pe care se vedea bine că și-o pregătise de câteva săptămâni:

— Sig, știi că asta va fi o lovitură pentru tine, dar dacă ceremonia se desfășoară la primărie, căsătoria noastră nu va fi considerată legală în Austria.

— Ce tot spui? Asta e o prostie!

— Da, dragul meu. Știam că așa o să reacționezi. Și de aceea am copiat paragraful de lege. Unul din verii mei l-a găsit. Uite, citește: „În Imperiul Austro-Ungar, nici o căsătorie nu este considerată legală dacă nu se oficiază și cea religioasă”.

— Ei bine, Martha, știi că nu avem timp să trecem la catolicism, spuse el clipind din ochi.

— Mă gândesc că și mariajul este o aventură destul de îndrăzneță pentru moment. Putem să ne căsătorim la primărie, dar după aceea va trebui să ne întoarcem aici pentru ceremonia religioasă. Atâta timp cât un rabin nu va semna certificatul de căsătorie, ne putem considera doar logodiți.

Conștient de faptul că Martha n-avea să cedeze, Sigmund porni furios prin grădină, protestând vehement. Deși pe vremea când locuia la Freiberg, Jakob ținuse de o sinagogă unde cei doi fii ai săi trecuseră prin Bar Mitzvah, nu-i obligase nici pe

Sigmund, nici pe Alexander ca la vârsta de treisprezece ani să se supună ritualului ce consfințea primirea lor în rândul bărbaților. De când se mutase la Viena, familia Freud renunțase la practicile religioase, căci Jakob devenise liber-cugetător. Singura sărbătoare care se ținea încă de când își amintea Sigmund erau Paștele evreiesc, cina și serviciile religioase care aminteau de exodul evreilor din Egipt și de traversarea Mării Roșii. Lui Sigmund îi plăcuse întotdeauna ritualul tradițional, pentru că Jakob știa slujba pe dinafară și, așezat în capul mesei albe, strălucitoare a Amaliei, trecea cele trei obiecte simbolice pe sub faldurile unui șervet mare: pulpa prăjită, ierburile amăruie și charoses – nuci, mere și scorțișoară tocate fin. Urmau apoi pătrunjelul tăiat mărunt, apa sărată și cupa de vin pentru profetul Eliah. Recita vechea poveste a răscumpărării lui Israel din sclavie într-o ebraică impecabilă.

Sigmund se întoarse spre Martha.

— Nu cred în ritualul religios. N-are nici un rost să îndeplinim niște formalități golite de conținut. Căsătoria este un contract civil. Primăria ar trebui să fie singurul loc unde să avem obligația să depunem jurământ. De patru ani încheiați ți-am tot spus că nu sunt de acord cu ceremonia religioasă. Nu poți să mă obligi.

— Dar nu e vorba de mine, dragul meu Sigi, răspunse ea blând, ci de iubitul tău împărat Franz Josef și de guvernul lui. Nu trebuie să dai vina pe mine pentru ceea ce face Imperiul Austro-Ungar.

Martha se așeză pe scaunul alb din fier forjat, cu mâinile încrucișate în poală, într-o atitudine binevoitoare și, în același timp, amuzată. În cele din urmă, sfâșiat de sentimente contradictorii, Sigmund se așeză în genunchi și îi cuprinse picioarele cu brațele.

— Martha, știi bine că nu mă răzvrătesc împotriva tradițiilor neamului nostru. Formalitățile împotriva cărora protestez au adus fericire vechilor evrei pentru că le asigurau un adăpost. Noi nu avem nevoie de așa ceva. Dar chiar dacă nu căutăm adăpost, ceva din sămburele acestui iudaism străvechi va exista și în casa noastră.

— Asta înseamnă că ești de acord?

— Capitulez, Martha. Să nu-ți închipui că nu știu ce fac. Îmi dau seama că protestul împotriva unor formalități este la fel de stupid ca și formalitățile contestate. Așadar, ce am de făcut?

— În primul rând, trebuie să memorezi Brokhe. Unchiul meu Elias o să te învețe rugăciunile.

— De ce trebuie să le memorez? De ce nu pot pur și simplu să le citesc?

— Sigi, până și analfabeții sunt în stare să memoreze aceste rugăciuni. Ai la dispoziție două zile încheiate, Privatdozent Freud. Oricum, Hamburgul nu privește cu ochi buni Universitatea din Viena. Sper că nu vrei să-i dai o lovitură de moarte Almei Mater?

— Ce altceva mai trebuie să fac?

— Să stai împreună cu mine sub huppah ca să fim căsătoriți în mod simbolic, în interiorul Primului Templu. L-am convins pe rabin să se rezume doar la rugăciunile rituale și să te absolve de jurământul referitor la responsabilitățile ce-ți revin în calitate de soț. După încheierea ceremoniei, o să calci pe un pahar și o să-l spargi pentru ca să avem noroc în căsnicie. În clipa în care membrii familiei vor ridica paharele în cinstea mirelui și a miresei, calvarul tău va lua sfârșit.

În următoarele trei zile, toată casa fu cuprinsă de febra pregătirilor: flori, bomboane și cadouri soseau fără încetare. În cele din urmă, fereastra cu zăbrele de lemn fu împodobită cu crenguțe și frunze verzi. Câteodată, Sigmund urmărea pregătirile rezemat de tocul ușii. Alteori simțea că îi încurcă pe ceilalți, așa că își petrecea timpul hoinărind de unul singur prin docuri și privind vapoarele care veneau din alte porturi.

Într-o după-amiază târziu, întorcându-se acasă, îi cuprinse dragăstos fața Marthei în palme și o sărută.

— N-aș mai face așa ceva pentru nimeni altcineva pe lume.

Martha îi întoarse recunoscătoare sărutarea:

— Nici n-aș încerca să te conving s-o faci pentru altcineva.

Își petrecură fericiți cele două săptămâni la Travemünde, o localitate balneară pe țărmul Mării Baltice, la nord de Hamburg. Leneveau până dimineața târziu și se trezeau numai

ca să-și continue îmbrățișările care îi cufundaseră în somnul odihnitor cu o seară înainte. Își luau micul dejun pe balconul care dădea spre mare – cacao aburindă, cornuri fierbinți înfășurate în șervete albe, unt dulce, proaspăt. Făceau baie în valurile blânde ale golfuluțului, trăgeau un pui de somn după masa de prânz, se plimbau pe nisipul alb al plajei aproape pustii. Pentru doi tineri care s-au iubit cu credință și au așteptat timp de patru ani de privațiuni și, uneori, diferende, căsătoria nu reprezintă doar sfârșitul unui asediu îndelungat în care fuseseră angajați amândoi, ci și încheierea unui război. Acum era momentul să se bucure de roadele victoriei.

Perseveraseră și învinseseră în lupta cu o lume aparent ostilă.

— Am fost ambițioși. Numai aspirațiile modeste se împlinesc rapid, murmură el în timp ce stăteau întinși în pat și priveau luna plină care scâldea în razele sale suprafața mării.

Sosiră la Viena într-o după-amiază de la sfârșitul lui septembrie. Părinții și surorile lui veniseră să-i întâmpine la Kaiser Ferdinand Nordbahn, Dolfi și Pauli o întâmpinară pe Martha cu flori.

Un Dienstmann le puse valizele în căruciorul lui și porniră pe străzi spre Sühnhaus. Rosa se urcă cu ei în Fiaker ca s-o informeze pe Martha cu privire la îndeplinirea instrucțiunilor primite în scris de la ea. Ceilalți membri ai familiei Freud se duseră pe jos acasă, însă numai după ce tinerii căsătoriți le promisera că vor veni și ei mai târziu, la ora șapte, la Nachtmahl.

Sigmund îl rugă pe vizitiu să meargă prin fața casei de pe Schottenring și Martha exclamă încântată la vederea fațadei cu aspect de catedrală, cu intrarea impresionantă, înaltă cât două etaje și cu un arc gotic dublu deasupra ușilor, cu geamuri mate deasupra fiecărei arcade, cu balcoane în stilul Renașterii italiene și cu frontonul împodobit cu sculpturi de bărbați și de femei. Împăratul Franz Iosef sperase să alunge amintirea catastrofei de odinioară printr-o ornamentație bogată.

La apartamentul familiei Freud, unde se intra pe după colțul de pe Maria Theresienstrasse, elementele decorative erau ceva mai puțin numeroase, în schimb exista o balustradă elegantă

de fier forjat ce mărginea scara de la mezanin până la locuința lor. Hausmeisier-ul îi însoți până în fața ușii, descuie și apoi le înmână ceremonios cheile. Sigmund îi dădu omului o monedă de patru guldeni pentru că adusese cutiile și cuferele grele ale Marthei, în care se afla rezultatul trudei ei de aproape patru ani de a-și face trusoul.

Martha își trecu degetele peste placa de porțelan a firmei lui Sigmund, dăruită de Mathilde Breuer. Intră în vestibul, care era suficient de mare pentru a putea primi o duzină de pacienți, servind astfel ca sală de așteptare, aruncă o privire rapidă în fiecare cameră înainte să se întoarcă spre dreapta și s-o ia spre dormitor. Rămase în pragul ușii și zâmbi încântată. Deși între Rosa și Martha avusese loc un schimb intens de scrisori, la care fuseseră atașate mostre de materiale, ba chiar și schițe ale viitoarelor garnituri de mobile, Martha riscase foarte mult lăsându-i pe Rosa și pe Sigmund să mobileze apartamentul, inclusiv această cameră deosebit de personală. Oricât se târguise Rosa la Jary, la Portois și la Fix, nu reușise să obțină decât promisiunea ca Frau dr. Freud să poată înapoia o garnitură, în cazul în care nu-i place, cu condiția de a plăti taxele de transport. Martha o îmbrățișă cu multă efuziune, strălucind de bucurie. Rosa răsufă ușurată.

— Gott sei Dank! Am sperat din tot sufletul să-ți placă. Auf Wiedersehen. Ne vedem la șapte.

Apreciind că nu era igienic să se acopere toată pardoseala dormitorului cu covoare, Rosa pusese de fiecare parte a patului o carpetă orientală, după moda vieneză a vremii. Deasupra ferestrelor care dădeau spre curtea interioară largă a Sühnhaus-ului se aflau galerii masive de care atârnavă perdele și draperii groase, strânse de fiecare parte a ferestrei cu un șnur cu ciucuri. Patul din lemn sculptat, cu tăblia de la căpătâi de înălțimea Marthei era decorat cu ornamente florale, cercuri, arabescuri, motive geometrice executate de cei mai buni sculptori în lemn din Austria.

Sigmund își petrecu brațul în jurul taliei soției sale, trăgând-o spre el.

— Arată destul de solid? Putem întemeia aici o dinastie?

Martha se întoarse și îl sărută ușor:

— Da, dar nu chiar acum.

Își plimbă mâna peste șifonierul mare, cu intarsii, zidit în perete, în care aveau să stea hainele lor, apoi pe lavaboul din colț, cu două căni pe placa de marmură, și pe dulapurile de dedesubt. În colțul celălalt se afla cea de-a patra piesă a garniturii, un scrin pentru lenjerie de pat cu patru sertare adânci.

— Ce ne mai trebuie ligheane și căni, mormăi el, când avem baia chiar alături, cu o cadă modernă, chiuvetă și aparat de încălzit apa!

— Fac parte din garnitură. N-am fi economisit nici un gulden dacă le-am fi lăsat la magazin.

Se întoarse în hol și dădu din cap mulțumită, văzând că ușa de la bucătărie era chiar în fața celei de la intrare.

— Zimmermädchen, fata în casă, va putea să-i ia imediat în primire pe pacienții tăi, spuse ea, apoi intră în bucătărie și exclamă: O, ce mare e! Chiar mai mare decât cea pe care o aveam pe vremea când trăia tata. Cu ceas albastru și perdele albastre! Uite, până și sticlele cu ulei și oțet sunt la locul lor.

Pardoseala și pereții până la jumătate erau placați în gresie. Sub rafturi fuseseră fixate cârlige pentru polonice, linguri, șervete și șorțuri de bucătărie. Dulapurile pentru vase erau din lemn de brad. Deasupra dulăpiorului cu condimente se aflau vase de porțelan pe care scria Sare, Cafea, Ceai, Zahăr, Făină. Pe fundul răcitorului exista un bloc de gheață, iar în compartimentul de deasupra, pentru alimente, Amalie pusese unt, brânză, crenvurști, salam unguresc de la Naschmarkt. În cutia de metal pentru pâine se afla o pâine proaspătă, iar într-un bol mai multe fructe. Pe masa de lucru era un filodendron și pe peretele de deasupra acesteia un Nudelwalze, un sucitor pentru întins aluatul de tăieței, și un șervețel brodat de Amalie pe care scria „Eigener Herd ist Goldes Wert”. O sobă în casă echivalează cu greutatea ei în aur.

— Așa este, murmură Martha. La Hamburg se spune că o sobă bună este mai importantă într-o căsnicie decât un pat bun. De partea cealaltă a holului mare, în fața dormitorului lor,

se aflau trei încăperi. Cea mai îndepărtată avea să fie camera de consultații, cabinetul dr. Freud, mobilat deja cu biroul lui de scris, un scaun, etajere cu cărți și o canapea neagră. Camera din mijloc, cea mai mică din toate trei, cu lambriuri de lemn, era ocupată de o uriașă masă de sufragerie cu tăblie groasă, masivă, împodobită cu ornamente sculptate – flori, arabescuri. Masa avea picioarele sculptate în formă de coloane, unite între ele prin stinghii care se întâlneau în centru. Cele opt scaune erau capitonate în piele, așa cum ceruse Martha, cu dimensiuni destul de mari ca să poată ține posteriorul oricărui vienez respectabil care își mâncase supa de ficat și Tafelspitz. Potrivit etichetei, pe sub masă se afla un covor care se întindea pe toată lungimea mesei. Ceea ce mai rămânea din spațiul camerei era dominat de un Kredenz enorm, o combinație de bufet cu sertare pentru argintărie și dulăpioare cu uși de sticlă în partea de deasupra pentru vesela de porțelan și pentru paharele cu picior, fiecare milimetru fiind sculptat și reprezentând un îngerăș, un spiriduș sau un aranjament de flori și fructe.

— O dovadă în plus că austriecii au oroare de vacarm, comentă Sigmund. Fiecare centimetru pătrat de suprafață neornamentată este considerat dezgolit și, prin urmare, necizelat.

Totul se combina pentru a da senzația de soliditate, de stabilitate și de prosperitate. În camera de zi, Rosa ținuse seama de schița Marthei și plasase de fiecare parte a ferestrei largi câte o bibliotecă cu uși cu geamuri deasupra unui mic dulap. În spațiul din fața ferestrei se afla o platformă înălțată cu vreo zece centimetri, acoperită cu un covor turcesc, cu o canapeluță într-o parte, o mandolină pe peretele de deasupra ei și o banchetă acoperită cu perne în partea cealaltă. Pe o etajeră mică în formă de semilună era un aranjament floral Makart. În dreptul unui perete se afla un divan mare, acoperit cu catifea maro și cu suluri mari la ambele extremități, terminate cu ciucuri grei care ajungeau până la podea. Lângă peretele opus erau scaune tapițate, de o parte și de alta a unei mese fixate în zid. În apropierea ușii, o vitrină înaltă adăpostea figurinele și

bibelourile de Dresda aduse de Martha. Într-unul din colțuri exista o sobă mare de teracotă cafenie, iar în celălalt o pendulă de la Hamburg pe care Rosa o găsisese la Doroteum, un magazin unde se scoteau la licitație piese de mobilier din tot imperiul. Martha se simți foarte mișcată.

— Ce drăguț din partea Rosei! Nostalgia miresei! exclamă ea și își puse brațele pe umerii soțului, sărutându-l cu duioșie. Nu trebuie să dăm nimic înapoi! Zâmbi poznaș, căci, oricum, nu mai avea nici un ban ca să cumpere altceva. Era un apartament complet mobilat, cu nimic mai prejos decât casa oricărui burghez vienez. Și avea să dăinuie cel puțin o viață de om. Dar ceea ce îi place cel mai mult la casa noastră, îi mărturisi ea, este faptul că totul este nou-nouț. Aici nu a mai stat nimeni înaintea noastră.

— Virgo intacta, murmură el, ca și noi, copii inocenți.

În dimineața următoare se bălăci încântat în prima lui cadă de baie, amintindu-și de camera de baie a familiei Breuer, în care apa caldă trebuia pompată din borcanele mari de pe pardoseală. Dădu drumul la apa fierbinte din boilerul de deasupra toaletei și se spălă pe îndelete, apoi se îmbracă, puse într-un colț pijamaua și se apucă să citească prima pagină a ziarului Neue Freie Presse până se întoarse Martha de la brutărie cu pâinea proaspătă. Când ieși din bucătărie cu vasele cu cafea și lapte fierbinte, Sigmund o privi plin de admirație. Cărarea de pe mijlocul capului pe care i-o știa dintotdeauna dispăruse. Își pieptănase părul peste cap și își făcuse apoi un Knödel, un coc, fixat cu grijă într-un fileu. Îi servise adeseori micul dejun la Wandsbek, dar acolo locuia în casa mamei sale. Acum, pe chipul ei era întipărită o expresie total diferită în timp ce îi întindea untul proaspăt și marmelada: se simțea stăpână pe sine și pe tot ceea ce trebuia să supravegheze, o persoană competentă, care preluase deja conducerea și controlul asupra imperiului casnic. Se aplecă s-o mângâie pe obraz.

— Ce schimbare, Frau dr. Freud! Dacă aș fi dat peste tine pe întuneric, nici nu te-aș fi recunoscut.

— A, ba cred că m-ai fi recunoscut. Ei, ia spune, cafeaua mea e la fel de bună ca aceea servită în restaurantele franțuzești?

Dacă îl rogi pe Hausmeister să-mi deschidă lăzile și cuferele, o să mă pot duce în târg să caut o tânără din Cehia. Sunt cele mai bune bucătărese și fete în casă.

— Te rog să ai grijă să fie și isteată, căci va trebui să le deschidă ușa pacienților mei, să-mi fiarbă instrumentele și să mă ajute să sterilizez acele seringilor pe soba aia a ta minunată.

Nu era foarte sigur că o să-i poată plăti măcar salariul minim, de începătoare, pe care îl cerea o Dienstmädchen, dar trebuia să angajeze imediat o servitoare. Era absolut verboten, strict interzis pentru un doctor sau pentru soția acestuia să deschidă ei înșiși ușa pacienților.

Martha se întoarse cu o față rumenă în obraji, de la o fermă din Cehia de sud, aflată la vreo șaptezeci de kilometri distanță. Fata venise la Viena abia în seara precedentă. Era îmbrăcată în costumul lor național, curat și bine călcat. După ce i-o prezentă prof. Freud pe Marie, o duse în micul Kabinett din spatele bucătăriei, o cameră de dimensiunile aceleia pe care Sigmund o avusese acasă la părinții săi.

Între timp, portarul termină de deschis toate lăzile Marthei. Lui Sigmund nu-i venea să-și creadă ochilor: zeci de prosoape, cearșafuri, pături, saltele de puf, cuverturi de pat, macrameuri croșetate, fețe de masă din damasc, halate din bumbac, cămăși de noapte, jerseuri...

— E clar că n-ai stat degeaba în toți acești patru ani, spuse Sigmund amuzat. Ai destulă marfă aici pentru un magazin întreg.

— Nu cred că ți-ar fi plăcut să mă căsătoresc în pielea goală, ce zici? Sigmund o cuprinse în brațe.

— O să crezi un cămin fermecător. Tu o să fii întotdeauna stăpâna, iar eu voi fi oaspetele tău cel bine crescut.

După ce acoperiră cheltuielile legate de mutare, achitară contravaloarea celor câteva cumpărături făcute de Martha – lucruri de care aveau strictă nevoie – și plătiră prima rată a chiriei, patru sute de guldeni, își începură viața casnică lefteri. Primul lucru care dispăru fu ceasul de aur al lui Sigmund, pe care îl amanetă, păstrând numai lanțul atârnat de-a

curmezișul vestei ca să salveze aparențele. Înainte, un asemenea gest l-ar fi aruncat în brațele disperării. Acum se simțea mult prea fericit ca să-și facă griji. Era împreună cu Martha, în acest cămin fermecător în care prietenii continuau să trimită flori și plante în semn de bun sosit. În fiecare zi venea câte un mesager cu un serviciu de cafea din argint, de la Papke, un dar de la soții Breuer, de la Foerster, de la Fleischl, care îi trimisese o splendidă tavă de argint, un serviciu de boluri din argint pentru fructe de la soții Paneth, porțelanuri de Meissen, vase de cristal, mici covoare orientale, figurine de Dresda pentru vitrina Marthei. Când își dădu seama că în luna octombrie nu va câștiga nici măcar cincizeci de dolari și se văzu nevoit să-i spună Marthei că, în curând, ceasul ei va lua drumul casei de amanet și va sta etichetat pe etajeră alături de al lui, Martha ripostă calmă:

— Ce-ar fi să împrumutăm mai bine de la Minna? Are banii de trusou și deocamdată nu se pune problema să-i folosească.

— Știi, Marty, pe când mă întorceam mai deunăzi de la Casa de amanet, m-am trezit că rescriu Geneza. În realitate, banii au fost mărul din Grădina Edenului. Eva s-a săturat de partenerul ei neajutorat și i-a spus: „De ce stăm aici, în locul acesta izolat, unde nu avem nimic al nostru cu adevărat? Trudești toată ziua, Adam, îngrijind livezile, și cu ce ne alegem din munca ta? Nici măcar cu o pereche de pantaloni ca să ne acoperim goliciunea. În orice clipă putem fi alungați în pielea goală, așa cum am intrat aici. Și pentru ce fel de stăpân muncești tu? Nu face altceva decât să dea tot timpul ordine. Fă aia! Fă ailaltă! Nu e drept. Ar trebui să avem un cuibușor al nostru, să agonisim câte ceva pentru zilele negre ale bătrâneții. Adam, gândește-te numai câte am putea face în afara Grădinii Edenului. Să posedăm milioane de hectare de pământ, să vindem fructele copacilor și roadele câmpului. Putem să fim bogați! Regi peste tot ceea ce vedem cu ochii. Vom da în arendă pământ tuturor acelor care vin după noi, câte o mie de acri odată, ne vom construi un castel cu servitori și soldați instruiți ca să ne apere, cu bufoni și acrobați ca să ne distreze... E momentul să ne maturizăm, Adame, și să privim realitatea în

față. Hai să ieșim de aici până nu ne deprindem prea tare cu obiceiurile locului. Avem în fața noastră o lume întreagă de cucerit.” „Ai și tu dreptate, Eva, dar cum să ieșim? Stăpânul n-o să ne lase să plecăm. Vrea să ne țină aici pentru totdeauna.” Iar Eva răspunde: „Am să mă gândesc eu la o modalitate”.

Ultima săptămână din octombrie a fost cea mai grea, pentru că nu avusese nici un ban să-i dea Marthei pentru Haushaltgeld, cheltuielile casei. Dar în noiembrie, dr. Rudolf Chrobak înclină balanța norocului în favoarea lor. Îi trimise un bilețel lui Sigmund, rugându-l să-i preia unul din pacienți. De când fusese numit profesor de ginecologie la Școala Medicală, nu mai avea timp să se ocupe de cazul respectiv. Era vorba de o femeie care locuia în apropiere, pe Schottenring. Ar putea dr. Freud să fie acolo la ora cinci, în așa fel încât el, dr. Chrobak să poată face prezentările și să-i predea cazul?

O găsi pe Frau Lisa Pufendorf într-un salon ticsit de mobilă bogat ornamentată, chiar lângă dormitorul ei, întinsă pe un divan îmbrăcat în satin roz. Când îl anunță servitoarea, femeia se ridică în picioare. Era palidă și își freca mâinile în timp ce străbătea încăperea. Deși nu împlinise patruzeci de ani, chipul îi era puternic marcat și avea cearcăne vineții sub ochi.

Sigmund întreabă:

— Frau Pufendorf, v-a comunicat Her dr. Chrobak că urma să vin la dumneavoastră?

Femeia își plimba privirea prin cameră, ca și când ar fi căutat o modalitate să scape.

— Da, da, dar n-a venit. Nu e aici. Unde poate să fie?

— O să vină dintr-un moment într-altul. Vă rog să vă liniștiți. N-ați vrea să-mi spuneți ce vă supără?

Femeia aranja cu mâinile tremurătoare florile uscate, stuful și pana de păun din buchetul de deasupra căminului plin de fel de fel de lucruri. Sigmund o urmărea cu atenție.

— Trebuie să aflăm unde este dr. Chrobak, insistă ea. Se răsuci cu fața spre el și în ochi i se citea o groază cumplită. Trebuie să știu de soarta lui în fiecare clipă. Este singurul meu sprijin. Vreau să știu dacă e la el la cabinet sau la universitate.

Dr. Freud îi adresă câteva cuvinte de îmbărbătare și femeia se

mai liniști puțin. În sfârșit, sosi dr. Chrobak și Frau Pufendorf se prăbuși pe divan. Chrobak o bătu prietenește pe umăr și îi spuse:

— Vă rog să ne scuzați o clipă, Frau Pufendorf. Vreau să mă consult cu colegul meu.

Chrobak îl conduse pe Sigmund într-un salon sobru mobilat. Se așezară pe două scaune fragile, cu picioare aurite. Chrobak era un om foarte blând, care știa să fie la fel de agreabil atât în relațiile cu confrății lui, cât și cu pacienții.

— Dragul meu Freud, ai văzut în ce stare este Frau Pufendorf. Nu are absolut nimic din punct de vedere somatic. Singura ei problemă o constituie faptul că, deși e căsătorită de optsprezece ani, este încă virgo intacta. Soțul ei a fost dintotdeauna impotent. În situația unei femei atât de nefericite, medicul nu poate face nimic altceva decât să fie cât mai prevenitor cu ambii soți, s-o calmeze pe soție și să păzească cu strășnicie secretul familiei. Trebuie să te previn, dragul meu Kollege, că nu-ți cedez un caz fără probleme. Când prietenii ei vor afla că Frau Pufendorf are un alt medic, vor fi plini de speranță și vor aștepta minuni de la dumneata. Și dacă nu le vei face, vor spune: „Ce fel de doctor este ăsta, dacă nu poate s-o vindece pe Frau Lisa?”

Sigmund era derutat de atitudinea lui Chrobak.

— În afară de bromuri și alte tranchilizante, nu-mi poți oferi nici un alt remediu terapeutic?

Chrobak clătină din cap cu un zâmbet trist.

— Soțul ei nu are nevoie de tratament. Impotența pare să nu-l deranjeze. Cât despre pacienta dumitale, nu există decât o rețetă pentru astfel de maladii, dar vei înțelege că nu putem aplica acest tratament. Se numește Rx: Penis normalis dosim repetatur.

Sigmund se uită uluit la prietenul său, căci nu se așteptase la o atitudine atât de cinică din partea acestuia. Își spuse: „Rx: Penis normal, doză repetată! Ce fel de sfat medical mai este și ăsta?”

Și în minte îi răsuna ca un ecou vocea lui Josef Breuer: „Aceste cazuri ascund probleme de alcov”. Charcot exclamase:

„În asemenea cazuri survine întotdeauna insatisfacția sexuală... Întotdeauna, întotdeauna!”

— Haide, Herr Kollege, spuse calm Chrobak. Să ne întoarcem la pacienta noastră. Dacă preiei acest caz, trebuie să accepți un lucru. Frau Pufendorf trebuie să știe în orice clipă unde te afli.

— Asta nu va fi prea greu, răspunse Sigmund, căci am un program foarte riguros. Dar dacă nu are nici o afecțiune somatică, de ce trebuie să știe în orice clipă unde mă aflu?

Chrobak își șterse cu grijă lentilele ochelarilor fără rame, ca și când ar fi dorit să vadă mai bine literele mici ale răspunsului pe care urma să i-l dea.

— Ani de zile m-am întrebat și cu același lucru. Poate că dumneata o să rezolvi enigma.

Înainte să plece de la Frau Pufendorf, îi scrisese programul său zilnic, astfel încât pacienta să-i poată trimite oricând un mesaj care să ajungă la el în câteva minute.

Porni spre casă pe jos, cufundat în gânduri. Ce voiau să însemne aceste raționamente ale doctorilor Breuer, Charcot și Chrobak? Unde se exprimase asemenea opinie în scris, în vreun curs sau în vreun tratat? În ce lucrare științifică sau monografie se afirmase vreodată că activitatea sexuală a unei persoane, bărbat sau femeie, poate influența sănătatea fizică și mentală ori echilibrul ei nervos?

Ar putea să se ascundă un sâmbure de adevăr într-o idee atât de ciudată și de radicală? În caz afirmativ, cum putea fi descoperit acest adevăr? Unde se afla laboratorul în care să poată fi disecat fenomenul relației sexuale, așa cum se studiau la microscop secțiunile de creier?

O asemenea concepție părea total nefondată. Breuer, Charcot și Chrobak nu avuseseră intenția ca observațiile lor marginale să fie luate în serios. Actul împreunării era normal și firesc. Surveneau și accidente, de bună seamă. Abstenență, da. Nu trăise el însuși fără să întrețină relații sexuale până la vârsta de treizeci de ani, deși locuise în orașul cel mai libertin din lume? Dar probleme?

Nu, aici nu se ascundea nimic interesant. El era om de știință. Credea numai în ceea ce putea fi măsurat.

SCLAVIA IERNII ESTE SFĂRÂMATĂ.

Sigmund fu invitat să susțină comunicarea Despre isteria masculină la prima reuniune din acel an a Societății de Medicină, la care participau întotdeauna numeroși reprezentanți ai presei austriece și germane, ai Facultății de Medicină, precum și medici particulari sau angajați la spitalele mai mici din Viena. La ora cinci mâncă niște Selzstangerl, saleuri cu semințe de chimen, dar refuză masa de seară. Martha îi călcase cel mai bun costum și îi pregătise cămașa albă. Marie îi lustruise ghetetele. Se tunsese și își ajustase barba. Martha îl examinează cu atenție și se declară mulțumită de aspectul lui exterior.

Întrunirile Societății de Medicină se țineau în Konsistorialsaal, sala de consiliu a vechii universități, pierdută acum în umbra noii clădiri a acesteia, care fusese terminată cu doi ani înainte. În sală încăpeau maximum o sută patruzeci de persoane. Îi văzu pe profesorul Brücke, flancat de Exner și Fleischl, pe Breuer care ședea lângă Meynert, pe Nothnagel cu grupul lui de tineri interni. De asemenea, nu lipseau nici colegii lui de la Institutul Kassowitz. Ședința fu deschisă de profesorul Heinrich von Bamberger, cu care Sigmund studiase în urmă cu mulți ani. În sala plină până la refuz, aerul devenise irespirabil din cauza fumului de țigară. Se foi neliniștit pe scaun în timp ce profesorul Grossmann, laringologul, prezenta un caz de lupus al gingiilor. Apoi veni rândul lui.

Auditoriul adoptă la început o atitudine prietenoasă, până când începu să vorbească despre isteria masculină, în accepțiunea lui Charcot, și despre tipurile pe care le stabilise acesta, „dovedind existența unei succesiuni clare în simptomatologia isterică”. Profesorul Meynert se foi în scaun și după aceea, în timp ce dr. Freud prezenta cazurile pe care le studiase el însuși la Salpêtrière, își aținti ochii în tavan. În următoarele douăzeci de minute, aproape nimeni nu-l mai asculta pe Sigmund, toți vorbeau între ei.

Președintele ședinței, dr. Bamberger, nu remarcă nimic nou în comunicarea dr. Freud. Isteria masculină era cunoscută, însă ea nu provoca leziuni sau paralizii de tipul celor descrise

de dr. Freud. Meynert se ridică în picioare și părul lui cărunt, lung, îi căzu peste un colț al ochiului, iar pe fața cu trăsături puternic conturate i se întinse un zâmbet pe care Sigmund îl luă în mod eronat drept indulgent. Tonul vocii lui îl trezi brusc la realitate.

— Domnilor, acest obiect de import francez pe care Herr dr. Freud l-a trecut prin vama austriacă poate că a făcut impresia unei substanțe solide în atmosfera neurologică rarefiată de la Paris, dar s-a transformat într-un gaz oarecare în momentul în care a trecut frontiera noastră și a pătruns în mediul științific din Viena. În cei treizeci de ani de patolog și psihiatru am văzut și am localizat nenumărate boli ale creierului. Am tratat activitatea mecanismului cerebral în condiții de morbiditate psihică, n-am găsit nicăieri nici o modificare a isteriei masculine. În cercetările mele asupra fibrelor nervoase corticale și ganglionare sau ale legăturilor dintre aceste fibre și piramidale creierului; de asemenea, nu am descoperit nici o indicație de isterie masculină sau posibilitatea existenței unor astfel de tulburări care să provoace paralizie, afazie ori anestezie, care depind în totalitate de predispoziția spre o formă sau alta de boală. Făcu o pauză și se uită binevoitor spre Sigmund. Cu toate acestea, n-aș vrea să fiu acuzat de nereceptivitate la nou sau de lipsă de maleabilitate în relație cu colegii mei mai tineri și mai îndrăzneți. Tocmai de aceea doresc să-mi exprim interesul pentru teoriile uimitoare ale dr. Freud și îl invit să aducă orice „cazuri de isterie masculină” la societate, pentru a-și demonstra valabilitatea afirmațiilor.

Sigmund fu atât de uimit de ostilitatea acestei intervenții, încât nu auzi nici un cuvânt din excelenta comunicare a dr. Latschenberger, chimistul fiziolog, despre Prezența bilei și a fluidelor în bolile grave ale animalelor. În clipa în care reuși să se miște de pe scaun și să se ridice în picioare, încăperea era deja goală. În fața aulei așteptau câțiva dintre colegii lui mai tineri ca să-i adreseze cuvinte de laudă. Breuer dispăruse împreună cu Meynert, iar Fleischl cu Brücke.

Merse singur spre casă prin noaptea aspră de octombrie și fiecare pas îi producea o durere profundă. Meynert îl

ridiculizase pe fostul său Sekundararzt în fața tuturor medicilor din Viena.

Martha îl întâmpină în hol, îmbrăcată într-un capot bleu de lână pus peste cămașa de noapte. O singură privire spre chipul lui îi fu de ajuns ca să se întunece și ea la față.

— Sigi, ce s-a întâmplat?

Sigmund își scoase cravata, se descheie la cămașă, își frecă trist ceafa înțepenită. Își simțea și sufletul la fel de înțepenit și de dureros.

— Comunicarea mea a fost prost primită.

Se așezară împreună în nișa din salon, în timp ce el sorbea o cană cu cacao.

— Sper că nu sunt eu prea sensibil, dar m-am simțit ca un elev nedisciplinat care a fost exmatriculat din cauza atitudinii sale ireverențioase față de profesor.

Începu să se plimbe nervos printre măsuțele joase. Martha nu-l mai văzuse niciodată atât de abătut și, în același timp, furios. Se întoarse și se prăbuși alături de ea.

— Cei mai tineri membri ai Societății de Medicină spun întotdeauna că cei mai în vârstă vor să ne vadă acolo doar în calitate de auditori. Niciodată n-au vrut să ne și asculte. Îi mai auzisem pe Bamberger și pe Meynert adresându-li-se pe un ton dur tinerilor cercetători, dar nu-mi amintesc să-și fi formulat vreodată obiecțiile pe baza unor raționamente atât de neștiințifice. Presupun că ar fi trebuit să încep prin a asigura Facultatea de Medicină din Viena că nu are nimic nou de învățat de la Facultatea de Medicină de la Paris. Când am afirmat că la Paris se folosesc tehnologii de cercetare neurologică mai avansate, automat toată lumea m-a considerat un ingrat. Mai rău, un apostat. Invitația lui Meynert nu a fost numai glumeață, ci și plină de dispreț!

— Dar Meynert ține la tine!

— Ne-am ciocnit unul de altul. Într-un tunel obscur. Două trenuri. Cap în cap. Iar eu am ieșit de aici cu „măduvă feroviară”! Își trecu brațul pe după talia ei și spuse liniștit: Acesta este unul din avantajele căsniciei – un umăr pe care să mă reazem pentru a dovedi că eu am dreptate și lumea

greșește.

În după-amiaza următoare, târziu, când se întâlnește cu Breuer și Fleischl la cafeneaua Landtmann, cu pereții și nișele sale capitonate în piele cafenie, liniștitoare, și cu mesele cu tăblii de marmură irizată, maro cu alb, și cu oamenii care ședeau după o zi întreagă de muncă și citeau ziare în șase limbi, află că avusese și dreptate, dar că și greșise în același timp. Breuer și Fleischl îi criticară pe Bamberger și pe Meynert pentru lipsa lor de politețe, apoi îi spuseră protejatului lor unde greșise.

— Sig, ar fi trebuit să prezinți lucrările lui Charcot în legătură cu traumele psihice la bărbați, fără să te legi de teoriile lui referitoare la hipnoză, i se adresă Josef. Oricum, acea grande hystérie a lui cam dă de bănuț. De când colegul nostru Anton Mesmer a scandalizat Viena acum o sută de ani cu „magnetismul lui animal”, hipnoza este cuvântul cel mai detestat din vocabularul medical austriac, asupra căruia se îndreaptă oprobriul întregii societăți medicale.

Fleischl dădu aprobator din cap. Nu le venea ușor să-și dojenească prietenul, însă simțeau că se implicase în ceva mult mai serios decât o invidie trecătoare sau o necuviință. Breuer continuă:

— Și apoi, ai fi putut lăsa la o parte materialul despre „măduva feroviară”. Afirmatia potrivit căreia între isteria feminină și cea masculină nu există diferențe simptomatice este tangențială și în afara tezelor sale majore. Am fost învățați să considerăm toate paralizările drept rezultatul palpabil al unei dereglări somatice a sistemului nervos central. Dacă vii și ne spui că aceste tulburări ale funcțiilor musculare sau afecțiuni senzoriale pot deriva din neurastenie, îi scoți din pâine pe vechii practicanți ai meseriei.

— Dar ce să fac? Să retractez totul? Am văzut cazuri de isteric care s-au vindecat într-o clipă, după luni întregi de așa-zisă paralizie. Știți și voi că Charcot are dreptate și că Meynert greșește.

Fleischl îi făcu semn chelnerului, care le mai aduse un rând de ceaiuri cu rom și o tavă de Schinkensemmel, sandvișuri cu chifle pufoase și șuncă. După o pauză, reluă firul discuției:

— Nu Charcot este cel care are nevoie să fie apărat la Viena, ci tu. Meynert se simte ofensat. Împacă-l! Doar și tu îl consideri cel mai mare specialist din lume în anatomia creierului. Spune-i lucrul acesta. În fiecare zi timp de o lună.

— Și să nu iau în seamă provocarea pe care mi-a adresat-o?

— Dimpotrivă, interveni categoric Josef. Trebuie să faci demonstrația cu ajutorul unui caz. Dar nu în mod ostentativ, ca să dovedești că tu ai avut dreptate și Meynert a greșit. Trebuie să mergi alături de el, fiindcă altfel riști să-ți faci un rău incalculabil.

În mod normal, singurul loc în care putea găsi cazuri pentru a-și pregăti demonstrația era Departamentul Patru al domnului Primarius Scholz, la boli nervoase. Dar Scholz se supărase de câteva ori când tânărul lui Sekundararzt îi dăduse de înțeles că este mai important să li se administreze pacienților medicamentele necesare decât să se măsoare distanța dintre rupturi. Acum Scholz nu-i permise să examineze pacienții sau să le citeze cazurile. Prin Allgemeine Krankenhaus se răspândi cu iuțea fulgerului vestea că dr. Sigmund Freud devenise persona non grata în cele nouă curți principale. Adică în toate, cu excepția celei conduse de profesorul Meynert. Acesta acceptă glumele lui stângace cu bună dispoziție și zâmbi amabil când îi spuse:

— Dar bineînțeles, Herr Kollege, puteți căuta în salonul meu de bărbați un caz pentru demonstrație. Sunt ultimul om din lume care s-ar opune cercetării științifice medicale.

Intră în saloanele unde își făcuse ucenicia la psihiatrie cu trei ani în urmă. În primul pat era un fost hangiu care suferea de o paralizie limitată la un braț, iar în foaia lui de observație scria că „prezintă tulburări ale minții”. Fusese foarte trist de la moartea soției sale. Dr. Freud îl urmări pe pacient în timpul unei crize de epilepsie; omul începu să urle că va răsturna ministerul. Deveni agresiv, începu să alerge și să-i lovească pe ceilalți pacienți până când fu imobilizat într-o cămașă de forță.

Sigmund întoarse capul: sărmanul om suferea de prea multe boli. În dimineața următoare examinează un alt pacient, un chelner cu tulburări de vorbire și o pareză facială. În foaia lui

de observație scria „nebuie cu paralizie”. Omul fu extrem de încântat de atenția dr. Freud și îi mărturisi că Dumnezeu i se arăta cel puțin de o sută de ori pe zi...

— și atunci de ce sunt ținut aici, la poliție? Infirmierii mă torturează. Îmi ard scrotul.

Dr. Freud îl puse să se ridice din pat și constată că se împiedica în mers, îi tremurau degetele și limba. Nu excludea eventualitatea unei isterii, însă având în vedere megalomania și tulburarea mentală a pacientului, ajunse la concluzia că nu putea dovedi nimic cu acest caz. În patul următor se afla un vizitiu de Einspänner în vârstă de treizeci și trei de ani. Suferea de delirium tremens și excitabilitate maniacală, dar nu încăpea nici o îndoială că toate tulburările fuseseră provocate de alcool. Birjarii vienezi beau foarte mult, încă de dimineață, din cauza frigului.

În salonul al doilea găsi un caz cu un traumatism real: un țiglar care căzuse de pe acoperiș în urmă cu cincisprezece ani. Acum avea delirium tremens și halucinații. Înainte de a fi internat în spital, își bătuse fiica atunci când aceasta încercase să-l ducă acasă de la Weinstube. De când căzuse prima oară, începuse să bea atât de vârtos, încât cădea mereu. Oare omul bea și era parțial paralizat deoarece căzuse de pe acoperiș? Sau căzuse de pe acoperiș pentru că se îmbătase?

„Nu e nimic de făcut, își spuse el în timp ce se grăbea spre casă, ca să nu întârzie la programul de consultații. Din momentul în care alcoolismul intervine ca factor constant, e prea greu de demonstrat ce anume cauzează trauma. Mă întreb dacă s-o fi gândit vreodată cineva să studieze cauzele alcoolismului”.

Holul era aproape plin de pacienți, pe care Marie îi invitase ceremonios să ia loc. Acum, la sfârșitul lui octombrie, când aerul era rece și începuse să bată un vânt tot mai tăios, clientela crescuse simțitor. Se întoarseră și pacienții care nu plăteau, în schimb, agenții matrimoniale încetară să-l mai viziteze. Breuer, Nothnagel, Obersteiner îi trimiteau pacienții pe care nu mai pridideau să-i consulte. Profesorul Brücke, care auzise de izbucnirea profesorului Meynert împotriva

protejatului lor comun, dar nu comentase în nici un fel comunicarea, își exprima acum părerea în mod tacit trimițându-i un patolog german care avea nevoie de îngrijirile unui neurolog. Pe măsură ce progresa cu activitatea de la Institutul Kassowitz, colegii de acolo, precum și medicii de familie care se confruntau cu probleme de neurologie îl chemau acasă sau la spital. Uneori nu putea face nimic, așa cum se întâmplase cu doi nou-născuți, primul cu o masă de carne care îi cădea la ceafa ca un fel de coadă de porc; al doilea, un caz de hidrocefalie, căruia capul îi creștea tot mai mare cu fiecare zi ce trecea din cauza lichidului care se aduna în sistemul ventricular al creierului. Reuși să țină copilul în viață câteva săptămâni, până când acesta muri de pneumonie. Îi mărturisii Marthei:

— Am optat pentru acest domeniu, deși știam că cele mai multe din bolile nervoase ale copiilor sunt incurabile.

— De ce ți-ai ales un domeniu atât de lipsit de perspective, Sigi?

— Din aceleași motive ca și alți neurologi: pentru cercetare, ca să studiez entitatea patologică a bolilor: să le descriu, să le clasific, să stabilesc prin ce se deosebesc unele de altele... Trebuie să aflăm cât mai mult, înainte de a porni pe drumul lung și anevoios ce duce spre vindecare. Peste o sută de ani, sau poate numai peste cincizeci, doctorii vor ști cum să-i salveze pe cei doi sugari care mi-au murit în brațe.

Oftă adânc. Uneori îi ajuta și alteori chiar îi salva pe copiii care îi erau dați în grijă. Un băiat de șaptesprezece ani făcu brusc o criză de grand mal, cu spume la gură, mușcându-și limba până la sânge. După ce-i puse cu precauție mai multe întrebări, Sigmund află că băiatul fusese lovit cu piatra în cap pe când avea opt ani și suferise o fractură cu înfundarea craniului. Rana se vindecase într-o lună, însă pe creier se formase o cicatrice care producea iritație, iar acum o izbucnire de impulsuri electrice declanșase criza. Dr. Freud nu putea să îndepărteze cicatricea, nici să înlăture leziunea, însă îi recomandă să respecte un program de viață foarte riguros. Examina apoi un pitic, inteligent și perfect proporționat, la care

însă totul era în miniatură. Le dădu părinților disperați bromură, îi prescrise băiatului un regim alimentar bogat în calorii și ceru colegilor chimiști o substanță care să stimuleze activitatea hipofizei.

Plăti datoria lui Minna, își recuperează ceasul de aur și începu să pună din nou guldeni în ceașca de cafea a Amaliei.

Era într-adevăr oaspete la el acasă. Martha nu-i cerea decât să întrerupă lucrul și să-și ocupe locul la masă, cu șervetul pe genunchi, cu o secundă înainte ca Marie să vină de la bucătărie cu castronul de supă fierbinte. Nu-l surprinsese faptul că Martha era o gospodină pricepută și bine organizată, însă se deprinse mai greu cu seriozitatea cu care se achita de îndatoririle de gospodină. Pe de altă parte însă, nu era o gospodină cicălitoare care să șteargă praful și să măture înainte ca el să dispară cu trabucul din cameră.

De două ori pe săptămână, pe vreme frumoasă, îl scula dimineața devreme. Vinerea îl ducea pe cheiul Franz Josef, unde veneau bărcile cu pește proaspăt prins. Marthei îi plăceau numai lucrurile de bună calitate. După ce puneau crapul sau știuca în coș, își continuau drumul de-a lungul Dunării spre Schanzelmarkt, ca să cumpere fructele aduse de cu noapte de țărani. Sâmbăta dimineața îl ducea pe Ring, cincisprezece minute de mers pe jos, până la Wipplingerstrasse, la Hoher Markt, după aceea la Tuchlauben și la Wildbretmarkt, cea mai bună piață de păsări vii – găini, găște, rațe, curcani, fazani. Femeile de la țară, cu pălării pe cap, cu fuste lungi până la glezne și șorțuri mari, îi îmbiau pe cumpărători cu marfa. Soții lor omorau și jumuleau pasărea aleasă de Hausfrau chiar sub ochii grijulii ai acesteia. Se întorceau acasă la ora șapte, când Marie le servea micul dejun.

Miercurea se sculau chiar mai devreme, ca să se ducă după brânză de vaci. Zorile abia dacă se ghiceau ca o umbră cenușie la orizont în vreme ce ei se îndreptau spre locul cel mai pitoresc din Viena, Naschmarkt, cu sutele lui de tarabe pline de cele mai fine și mai ispititoare produse alimentare, cunoscut și sub numele de „străzile de aur din Naschen”: bomboane, caramelle, delicatose, miresme exotice menite să înflăcăreze mintea și să

seducă trupul. Ar fi nedrept să afirmăm că vienezul iubea mai mult Naschmarkt-ul decât opera sau sala de concerte, dar era ceva în miresmele rebele, în culorile și în formele de aici care îl făceau să simtă că, mâncând, face înconjurul lumii. Încântat de cacofonia de la Naschmarkt, Sigmund îi spuse Marthei:

— Vienezii vor fi întotdeauna fericiți și lipsiți de griji pentru că le place așa de mult să mănânce. Între cele cinci mese obișnuite, ciugulesc mereu câte ceva.

Sigmund primi un bilețel de la Dozent dr. von Beregszászy, un laringolog care-i ascultase comunicarea întâmpinată cu atâta ostilitate la Societatea de Medicină. Ar putea dr. Freud să se întâlnească cu el la Café Central, locul preferat al intelectualilor, scriitorilor, poezilor, ziariștilor, avocaților și doctorilor vienezi? Avea să-i comunice un lucru foarte important. Cafeneaua era plină de lume care ședea la mese și făcea conversație. Dr. Von Beregszászy ocupase o măsuță mai retrasă, așezată la o distanță apreciabilă de ticăitul bilelor de biliard și de acel du-te-vino grăbit al chelnerilor, ba chiar și de exclamațiile și râsetele zglobii care se auzeau de la celelalte mese.

În timp ce-l îmbia cu o cafea și un Semmel, dr. Julius von Beregszászy, cu nouă ani mai în vârstă decât Sigmund, catolic ungar care își făcuse studiile medicale la Budapesta și la Viena, îi spuse:

— Cred că am descoperit cazul de care ai nevoie: gravor în vârstă de douăzeci și nouă de ani, inteligent, victimă a unei hemiplegii cu pierderea sensibilității tactile de partea stângă a corpului. Îl tratez de trei ani. A fost pentru mine o ineputabilă sursă de uimire până în momentul în care am auzit comunicarea dumitale. Dacă nu găsești ceva în neregulă la el din punct de vedere fizic, ceva ce mi-a scăpat, August este un caz tipic de isterie survenită în urma unei traume. Să-ți dau câteva detalii cu privire la pacient.

Sigmund simțea cum îi pulsează sângele în tâmples. Era teribil de încordat. În plus, i se oferea șansa de a se reîmpăca cu Allgemeine Krankenhaus.

— Te rog, spuse el.

— Tatăl pacientului, un om violent, băutor învederat, a murit la patruzeci și opt de ani. Mama a suferit de dureri de cap și de tuberculoză, din cauza căreia s-a prăpădit la patruzeci și șase de ani. Dintre cei cinci frați ai lui August, doi au murit de mici, altul a decedat din pricina unei infecții cerebrale de origine sifilitică, unul suferă de convulsii, altul a dezertat din armată și e dat dispărut. La vârstă de opt ani, August a fost lovit pe stradă de o trăsură și a suferit o ruptură de timpan drept. În urma accidentului a avut mai mult crize intermitente. În urmă cu trei ani s-a certat cu fratele lui, care îi datora niște bani. Fratele a refuzat să-i plătească și s-a repezit la el cu un cuțit. Deși a scăpat neatins, August a fost cuprins de o stare de șoc și a căzut leșinat în fața ușii sale. Timp de câteva săptămâni după aceea a suferit de dureri de cap violente și o apăsare intracraniană pe partea stângă. Mi-a spus că nu mai simte la fel cu partea stângă a corpului, că îi obosesc ochii foarte repede, însă a continuat să lucreze. Apoi o femeie care avea legături cu gravorii l-a acuzat pe August de hoție. Avusese palpitații violente, devenise apoi abătut, deprimat, încercase să se sinucidă... și atunci îi apăruseră pentru prima oară tremurăturile în brațul și în piciorul stâng, însoțite de o durere ascuțită în genunchi și în talpa piciorului, durere care se accentuase în timpul mersului. A venit la mine și mi-a spus că avea impresia că limba îi este bătută în cuie în fundul gâtului.

August nu poate fi acuzat că simulează. A muncit întotdeauna cu tragere de inimă și nu s-a refugiat în boală, așa cum fac unii pacienți. Dorește din toată inima să se vindece. Să ți-l trimit dumatile?

— Neapărat. Puse o mână pe mâna bărbatului mai în vârstă. Vreau să-ți mulțumesc pentru că ai încredere în mine.

În ziua următoare, August se prezentă la consultație la dr. Freud. Sigmund îi puse mai multe întrebări, apoi îi făcu un examen clinic. Nu constată nici un fel de atrofiere a mușchilor. În afara unor palpitații ciudate, nu descoperi nimic. Observă totuși la ambii ochi ceea ce notă mai târziu „o palyopia monocularis specifică pacienților isterici și tulburări în distingerea culorilor”. Constată, de asemenea, că August își

pierduse sensibilitatea părții stângi a corpului. Și totuși, cu urechea stângă auzea perfect... Nu cumva lucrul acesta se datora temerii lui August de a nu surzi complet?

Îl duse pe pacient la dr. Königstein pentru consultație. Ochii favorizau în cel mai înalt grad cercetarea creierului. Königstein constată că August este normal din punct de vedere somatic. Sigmund stabili apoi cu precizie zona de control asupra părții stângi a corpului. Putea să-i înfigă lui August un ac în oricare porțiune din jumătatea stângă a corpului fără să-i provoace nici un fel de durere.

Cu toate acestea, anumite aspecte ale comportamentului pacientului îl convinseră că tulburările de mobilitate a brațului și piciorului erau provocate în mare măsură de cauze externe. Când îl luă la o plimbare pe malul Dunării și îi atrase atenția să fie foarte atent la felul în care merge, August întâmpină mari dificultăți la fiecare pas. Însă când porniră pe Ring și Sigmund începu să-i vorbească despre perioada de glorie a arhitecturii neobaroce a Vienei, se sprijini la fel de sigur pe piciorul stâng ca și pe cel drept.

În timpul celei de-a patra vizite, Sigmund îi povesti una din anecdotele lui Jakob cu prostul satului și, când August începu să râdă, îi ceru să se dezbrace. Băiatul își folosi în egală măsură ambele brațe. Îi distrase apoi atenția cu ceva și îi ceru să-și astupe nara stângă cu degetele de la mâna stângă. Automat, August se conformă. Însă când dr. Freud se opri în fața lui cu aerul medicului concentrat și grijuliu și îi spuse să execute anumite mișcări cu brațul sau cu mâna stângă și să gândească bine la ceea ce face, August nu reuși: nu putea să ridice mâna, avea tremurături în degete, piciorul stâng îi tremura.

În seara de 26 noiembrie 1886 avea loc una din ședințele săptămânale obișnuite ale Societății de Medicină și puținii dintre cei adunați acolo îi acordau vreun interes dr. Freud și pacientului său. Sigmund era sigur că va putea să-și convingă colegii. După ce-și exprimă recunoștința față de dr. Von Bereszászy îl rugă pe dr. Königstein să dea citire raportului referitor la examenul oftalmologie, apoi își prezintă propriile

constatări făcute pe parcursul ultimei luni, determinându-l pe August să parcurgă tot spectrul de experimente.

În concluzie, spuse: „În cazul pacientului nostru, hemianestezia indică foarte clar caracteristici de instabilitate... Extinderea zonelor dureroase de pe trunchi și tulburările văzului oscilează în intensitate. Pe această instabilitate a tulburărilor de sensibilitate mă bazez când îmi exprim speranța că voi reuși să-l readuc pe pacient la starea normală de sensibilitate.”

Se auziră câteva aplauze timide. Întrunirea luă sfârșit fără nici un fel de comentarii. Cei pe care Sigmund îi considerase drept „cei mari” formară grupulețe și ieșiră împreună din clădire. Se simțea foarte deprimat. Dr. Von Beregszászy îl felicită pentru claritatea prezentării, apoi mai veniră câțiva prieteni și colegi ca să-i strângă mâna: Kassowitz, Lustgarten, Panth. Sigmund știa că nu prezentase un caz tipic de isterie masculină, însă considera convingătoare expunerea sa cu privire la multitudinea disfuncțiilor datorate isteriei. Totuși, atitudinea medicilor mai vârstnici dovedea lipsa lor de considerație pentru experimentul prezentat.

Profesorul Meynert nu pomeni nimic despre demonstrație. Era ca și cum ar fi uitat sau – așa cum bănuia Sigmund după privirea lui malițioasă – considerase expunerea nesemnificativă.

Nimeni n-a mai pomenit vreodată de ea. Sigmund se înverșună însă și mai tare. Îi aplică lui August un masaj manual viguros în fiecare zi, timp de o jumătate de oră, concomitent cu șocuri electrice pe fiecare porțiune a corpului, pentru a reda sensibilitatea pielii și a opri tremurul mâinilor.

Efectele apăreau încet, dar nu puteau fi contestate. Peste alte trei săptămâni, August se întorcea la muncă în atelierul de gravură, deși nu-și redobândise sensibilitatea părții stângi a corpului. Sigmund se simțea ispitit să prezinte o a treia comunicare la Societatea de Medicină, dar ajunse la concluzia că n-avea sens; medicii mai în vârstă nu vor crede că August s-a vindecat, tot așa după cum respinseseră părerea potrivit căreia simptomele lui ar fi de natură isterică.

Clientela lui Sigmund creștea constant grație referințelor sau recomandărilor prietenilor săi. Întrucât Martha nu-i mai dădea voie să sară peste masa de prânz, așa cum făcea pe vremea când era burlac, stătea la consultații de la douăsprezece: până la unu, se ducea la masă și se întorcea la cabinet la ora două. La Institutul pentru bolile de copii, numărul cazurilor de neurologie aflate în îngrijirea lui crescuse. Analiza simptomele pacienților săi, făcea descrieri ample și încerca să stabilească o anumită ordine, împărțind bolile de nervi în treisprezece categorii distincte. Îi spuse Marthei:

— Astăzi am pierdut un pacient suferind de tumoare. Doctorul familiei nu și-a dat seama despre ce e vorba decât atunci când copilul a început să facă spume la gură. Dar am să reușesc să țin în viață pe unul din copiii recent internați cu paralizie cerebrală. S-ar putea chiar să-l învățăm să se miște puțin, să-și găsească o muncă potrivită.

Când își dădu seama că atmosfera de la Allgemeine Krankenhaus a început să se mai relaxeze, făcu o mișcare îndrăzneată. Unul dintre privilegiile pe care și le câștigase obținând diploma de Dozentur îl constituia dreptul de a ține prelegeri la Școala de Medicină din universitate. Pentru ca universitatea să aprobe seria de prelegeri avea nevoie de acordul lui Meynert. Acesta era bolnav, ținut la pat. Prin cercurile academice și medicale circula zvonul că, o dată cu cronicizarea bolii lui de inimă, îi crescuse apetitul pentru alcool. Sigmund nu dădu atenție acestor bârfe: unul din produsele secundare ale civilizației cafenelelor în care oamenii își petreceau nenumărate ore la o ceașcă de cafea turcească era acela potrivit căruia, în absența unui subiect de bârfă, se inventau și povestioare noi. Sigmund cumpără o cutie de trabucuri de Havana pe care profesorul Meynert le aprecia în mod deosebit și îi făcu o vizită.

— Her Hofrat, am aflat că sunteți indispus, însă știind că nu e vorba de o afecțiune respiratorie, mi-am permis să vă aduc o cutie din trabucurile dumneavoastră preferate.

Meynert fu mișcat. În ciuda irascibilității lui, un lucru era incontestabil – cam tot ceea ce știa Charcot despre anatomia

creierului învățase din scrierile lui Meynert. Sigmund Freud fusese unul dintre cei mai buni studenți și Sekundarärzte ai lui. Își pusese mari speranțe în el. Se simțea jignit ca orice tată atunci când fiul lui spune despre tatăl altcuiva că este mare, ba chiar mai mare.

— Mulțumesc, Kollege. Frumos din partea dumitale. Presupun că ți-ai făcut o gaură considerabilă în Haushaltgeld. Sigmund roși.

— Herr Hofrat, vă amintiți că în primăvara trecută, când m-am întors de la Paris, mi-ați sugerat să preiau cursul dumneavoastră de anatomie a creierului?

— Bineînțeles că îmi amintesc. Erai cel mai indicat pentru a ține acest curs... dacă nu te-am fi trimis pe câmpiile amăgitoare ale Parisului.

— Nu voi vorbi nici despre hipnoză, nici despre isterie, Herr Hofrat. Zâmbi poznaș și adăugă: nici măcar despre „măduva feroviară”. Numai anatomie cerebrală temeinică, așa cum m-a învățat profesorul Meynert.

Meynert deschise cutia cu țigări, alese încet una, o răsuci între degete, o miroși, îi tăie vârful și apoi o aprinse. O expresie de încântare i se așternu pe chip.

— Bun trabuc, Herr Kollege. Te rog să ții prelegeri la fel de mature. Și ar fi mai bine să încasezi direct taxele fără să le mai lași să treacă pe la universitate.

Era o sugestie neobișnuită. De regulă, casierul strângea taxele și le plătea conferențiarului sub forma unei sume rotunde. Oare să fi fost acesta felul special al lui Meynert de a-l pedepsi? Dacă așa stăteau lucrurile, trebuia să plătească un preț relativ mic. Fu imediat de acord, îi mulțumi domnului Hofrat și plecă foarte bine dispus. Anunțul pentru primul lui curs universitar oficial suna așa: Anatomia măduvei spinării și a măduvei oblongi. Curs introductiv. De două ori pe săptămână. Privatdozent Herr dr. Sigmund Freud, în aula domnului Hofrat Professor Meynert.

Era o după-amiază de miercuri, spre sfârșitul lui octombrie când zilele se scurtaseră apreciabil. Sigmund intră în sala de curs pentru a ține prima prelegere. Găsi un grup destul de

mare de studenți la medicină, tineri asistenți și Sekundärärzte de la Allgemeine Krankenhaus care simțeau nevoia să-și aprofundeze cunoștințele în acest domeniu de strictă specialitate. Se opri în fața lor, îi privi și se simți cuprins de un val de căldură. Aceasta era organizația lui, partidul lui politic, religia lui, clubul lui privat, lumea lui; nu avea și nu-și dorea alta, și asta încă din copilărie, când visase să fie un războinic vestit, așa ca Alexandru cel Mare, sau avocat și membru în Consiliul Municipal al Vienei. Cursese multă apă pe sub podurile de pe Donaukanal în cei doi ani care trecuseră de când ținuse cursuri pentru medicii americani; acum obținuse titlul de Dozent, conferențiar la Facultatea de Medicină, fusese instruit de Charcot, era șef de departament la Institutul pentru copii, avea o căsnicie fericită și suficienți pacienți în anticameră ca să-și poată întreține familia.

Pe un ecran luminos, ascuns în spatele ochilor săi, se văzu pe sine cum stătea în fața oglinzii de la dulapul din camera lui; costumul gri închis elegant tocmai fusese adus de la croitor, cămașa albă și papionul negru erau aceleași pe care le purtase în salonul lui Charcot și la nunta sa. Avea acum treizeci de ani, se mai împlinise puțin, barba și mustața îi crescuseră, presărate cu firisoare argintii care nu apăruseră încă în părul lui negru, bogat, pieptănat îngrijit peste cap și pe după urechi, iar ochii exprimau emoție și fericire. Niciodată nu arătase mai bine ca acum. Profesorul Brücke avusese dreptate atunci când îl silise să iasă din laborator în urmă cu patru ani. Dacă s-ar fi mulțumit doar cu postul de cercetător la Institutul de Fiziologie, nu și-ar fi îmbogățit prea mult cunoștințele de medicină. Ar fi devenit un șoarece de laborator. Acum descoperise varianta optimă: jumătate din viață pentru practica particulară, care îi asigura independență; cealaltă pentru predare, cercetare, publicarea de lucrări.

Recunoștea în sinea lui că fusese adesea nerăbdător, dornic să se bucure de aprecierea semenilor săi. Înfrigurarea de atunci dispăruse. Era din nou acasă, în ambianța în care se simțise întotdeauna cel mai bine – un grup de oameni care se întâlneau ca să gândească împreună, să învețe, să ducă

înainte minunata știință medicală. Deși recunoștea că și de astă dată pornea la drum de pe treapta cea mai de jos a scării ierarhice, continua să privească înainte la anii lungi la capătul cărora îl aștepta perspectiva de a deveni Ordinarius, profesor plin la universitate, și mai marele uneia din cele nouă curți de la Allgemeine Krankenhaus. Ar fi vrut să ajungă un profesor de talia lui Ernst Brücke, Theodor Meynert sau Hermann Nothnagel, să fie și el din stirpea acelor bărbați care făcuseră faima mondială a școlii medicale vieneze: Skoda, Gall, Hildebrand, Prochaska, Hebra, Rokitansky, Semmelweis, Kaposi, pionieri care creaseră știința medicală modernă.

Constată cu uimire că publicul rămăsese în picioare, așteptând un semn din partea lui pentru a lua loc. Zâmbind, făcu un gest de invitație cu mâna stângă. Oamenii se așezară. Își deschise caietul de notițe pe pupitru, aruncă o privire spre structura prelegerii pe care avea s-o țină și începu să vorbească pe un ton calm, reținut.

În clipa următoare se lăsară absorbiți și el și studenții lui de anatomia minunată și complicată a măduvei spinării.

O vedea pe Lisa Pufendorf în fiecare zi. Trecea pe la ea în drum spre Institutul Kassowitz sau spre pacienții din spitalele particulare. Lisa îl primea în salon, mototolind o batistă în mâna transpirată. Dacă ajungea la ea mai târziu decât de obicei, o găsea înlăcrimată, urcată în pat. Îi dădea sedative, dar numai cu măsură, sperând ca vorbele lui liniștitoare să le înlocuiască. Mesagerii ei îl găseau peste tot. Frau Pufendorf avea o criză de nervi. Era posibil să vină imediat? Se ducea ori de câte ori putea. I se păru încurajator faptul că își conducea gospodăria destul de mulțumitor. O îndemnă să-și invite în fiecare după-amiază câte o prietenă la o cafea și la taifas. Spre sfârșitul lunii, când adună cele peste cincizeci de vizite pe care i le făcuse acasă, își dădu seama că va trebui să-i prezinte o notă de plată substanțială. Herr Pufendorf îi mulțumi și îi plăti imediat.

În timp ce o îngrijea în continuare pe Frau Pufendorf, în timpul lunilor de iarnă, cu frig și zăpadă, constată că prevederile prietenului său Chrobak nu se adeveriseră:

membrii familiei acesteia nu-l criticau pentru că nu reușea s-o vindece. Se împăcaseră cu gândul că Lisa era o femeie foarte nervoasă, a cărei sănătate nu se va restabili niciodată. O dată sau de două ori i se păru că surprinde câte o privire compătimitoare la adresa soțului în ochii unui unchi sau văr al Lisei. În privința celei de-a doua concluzii a dr. Chrobak, referitoare la remediul bolii de care suferea Lisa, ajunse și el încet-încet la aceeași părere, căci acesta era adevărul. După cum susținea familia, fusese sănătoasă și fericită înainte de căsătorie. Abia după vreo doi ani începuse să manifeste această nervozitate deosebită. Era limpede că tulburarea doamnei Pufendorf nu-și avea originea în trecut, ci într-un fapt insesizabil al prezentului. Dacă s-ar fi încurcat în secret cu cineva, așa cum făcea marea majoritate a soțiilor vieneze cu o moralitate îndoielnică, totul ar fi fost în ordine. Dar acest gen de comportament era străin de felul ei de a fi. Atâta vreme cât soțul ei nu se vindeca, pentru Frau Lisa Pufendorf nu exista nici o alinare. Se întrebă dacă n-ar fi cazul să recurgă la hipnoză cu această femeie nefericită, dar hotărî că nu-și putea asuma riscul.

După un timp, nu-și mai făcu atâtea muștrări de conștiință. Pentru familia Pufendorf nu era nici o problemă să-i achite onorariul, iar banii aceștia contau foarte mult în bugetul familiei Freud. Însă după a suta vizită, își puse întrebarea ce făcea de fapt el, în calitate de medic, pentru Frau Lisa. Ca medic, nu avea voie să se implice emoțional în suferințele pacienților săi, dar din cauza acestei femei bolnave se simțea frustrat, ba chiar iritat ori de câte ori se vedea nevoit să repete aceleași formule de liniștire. Se duse să se întâlnească cu profesorul Chrobak, în cabinetul său supraîncălzit de la Facultatea de Medicină.

— Herr Doktor, cred că ar trebui să renunț la cazul acesta.

Chrobak se aplecă în față în scaunul lui capitonat cu piele și replică pe un ton aspru, neobișnuit la el:

— Salvarea vieții este prima îndatorire a unui medic. Frau Lisa nu poate trăi fără un medic curant. Chiar dacă nu se simte mai bine decât atunci când ți-am încredințat acest caz,

un lucru este cert – starea ei nu s-a înrăutățit. Ai reușit să-i ții isteria sub control. Este la fel de important ca și când ai opri o infecție.

Sigmund mormăi ceva, se foi pe scaun și încercă să-și descheie gulerul, toropit de căldura de incubator din biroul lui Chrobak.

— Dar mă simt stingherit la gândul că nu pot să fac altceva decât s-o încurajez.

— Tinere prieten, mi-ai spus de nenumărate ori că nevrozele și isteria nu sunt mai puțin grave ca o septicemie. Se ridică și veni spre Sigmund. Dacă o părăsești, își va găsi alt doctor, iar dacă sărmana creatură nu va mai avea cui să se adreseze, își va sfârși zilele într-una din cămășile acelea de forță pe care le folosiți pentru violenți la clinica lui Meynert.

Într-o după-amiază de martie sosi târziu acasă de la Institutul Kassowitz, ud de ploaia care pornise din senin. Martha se întorsese acasă numai cu puțin timp înaintea lui. Ardea de nerăbdare să-i dea vești care aveau să pună capăt tuturor sentimentelor lui de frustrare.

— Sigi, n-ai să ghicești de unde vin. I-am făcut o vizită vechii mele prietene, Bertha Pappenheim. Ne-am întâlnit la brutărie și m-a invitat la ea acasă, la o cafea.

Sigmund respiră adânc. Josef Brauer îl ținuse la curent cu evoluția „tratamentului verbal” aplicat fetei. De la ultima lui vizită, când Bertha strigase: „Se naște copilul dr. Breuer!”, aceasta mai avusese două căderi. Fusese la un sanatoriu în Gross Enzersdorf, dar plecase de acolo pentru că un tânăr doctor se îndrăgostise de ea. Breuer își făcuse multe griji în privința ei. Dar asta se întâmplase cu cinci ani în urmă. După ce îl puse să-și scoată haina udă și să-și schimbe șosetele, Martha continuă:

— În timpul zilei, Bertha se simte bine, iese în oraș, își vizitează prietenii, merge la concerte. În cea mai mare parte a timpului citește și studiază foarte serios, așa mi-a spus, și scrie în periodicele germane articole despre noua mișcare intitulată „Drepturile Femeilor”. Vrea să se ducă împreună cu mama ei la Frankfurt, unde intenționează să lucreze în cadrul organizației.

Susține că nu se va mărita niciodată, că vrea să-și facă o carieră. Simte că acesta este singurul lucru care o poate salva.

— De ce anume, Marty?

— De întuneric. Arăta așa de bine astăzi, când ne-am întâlnit!

Toate simptomele bolii ei păreau să fi dispărut. Dar noaptea simte un fel de întuneric în cap. La Frankfurt intenționează să lucreze și ziua și noaptea până la epuizare. Mi-a promis să-mi vorbească mai mult despre emanciparea femeii.

— Întâmplător, mie îmi plăci așa cum ești. N-o asculta cu prea mare atenție.

— Nu am nici o intenție să... deocamdată.

Se așază în fotoliu alături de el, își rezemă comod spatele de pieptul lui și vorbește încet, fără să se uite la el.

— Astăzi i-am făcut o vizită prietenului tău, dr. Lott.

— Dr. Lott. Este obste...

— Da, dragul meu, știu. Martha se întoarce și își lipi obrazul de al lui. Ai să fii tată prin octombrie... sau cel puțin așa susține dr. Lott. Știam și eu, dar am vrut să fiu sigură înainte să-ți spun.

Se simți inundat de un val de bucurie. Era împlinirea deplină a dragostei lor. Sigmund îi cuprinse tandru fața în mâini, o sărută pe fiecare obraz, apoi pe buze.

— Sunt cum nu se poate mai fericit. Pentru tine. Pentru mine. Întotdeauna am dorit să avem o familie.

Martha îi strânse mâinile între palmele sale.

— Sunt cele mai frumoase cuvinte pe care le poate auzi o femeie însărcinată.

Săptămânile din primăvara anului 1881 treceau cu repeziciune. Dragostea împlinită și atmosfera pașnică a căminului îl făcură atât de fericit, încât se împacă până și cu Eli Bernays, recunoscând cinstit că se certase mereu cu admirabilul său cumnat fără nici un motiv întemeiat. Căsătoria și integrarea sa în comunitatea medicală îi înlăturară nervozitatea și nemulțumirea de sine, precum și graba înfrigurată de a descoperi o soluție ușoară căreia îi găsisse un corespondent în „combustia spontană a faimei scoasă din arzătorul Bunsen și din microscop”. Inima și mintea îi

funcționau perfect, iar el deborda de sănătate și de energie. În anii cât fusese logodit cu Martha visase o sumedenie de locuri unde s-ar fi putut stabili un tânăr romantic fără un ban în buzunar. Acum nici nu mai putea fi vorba să se munte la Manchester, la New York sau în Australia.

Își trecu în revistă realizările; cum nu reușise să facă nici o mare descoperire până la treizeci de ani – vârstă pe care o împlinise în august –, va izbuti până la patruzeci de ani. Și dacă se va afla și atunci tot în stadiul căutărilor, mai avea timp până la cincizeci de ani. În ciuda declarației pe care i-o făcuse mai înainte Marthei, ar fi dorit totuși să-și vadă numele încrustat pe o stâncă, dar se împăcase cu gândul că așa ceva nu se poate obține cât ai bate din palme.

Când vremea se mai încălzi, începură să-și petreacă duminicile și celelalte zile de sărbătoare în pădurea vieneză, luând gustarea la iarbă verde, printre florile târzii ale primăverii. La picioarele lor se așternea priveliștea acoperișurilor cenușii ale Vienei, cu turlile verzi ale bisericilor care ieșeau din marea de țiglă și cu hornurile înalte ale caselor dimprejur. Valea șerpuitoare a Dunării se zărea departe, strălucind în soare, în timp ce spre sud, munții care treceau apoi în Italia erau încă acoperiți de zăpadă.

Martha deborda de entuziasm. Se cățara pe vârfurile din apropiere în căutarea unei priveliști cât mai frumoase, servea prânzul adus în coșulețul împletit, destupa sticlele de Kracherl și bea limonada răcoritoare de căpșuni. Obrajii îi erau roșii, ochii plini de bucurie, se confunda cu natura și cu întregul univers, în vreme ce copilul creștea în pântecul ei. Seara, ședea împreună cu Sigmund în biroul acestuia și citea câte un roman, în timp ce el scria articole pentru revistele medicale și cronici pentru Wiener medizinische Wochenschrift. Sigmund obișnuia să-i facă revista presei la micul dejun, citindu-i din Neue Freie Presse.

— Prima pagină este ocupată în întregime de corespondenții de presă de la Londra. S-a produs o criză de guvern, căci Lordul Churchill a demisionat. În pagina a doua e inserată o relatare de la Praga despre un club german care s-a înființat

acolo. Guvernul nostru este îngrijorat în privința motivelor ce stau la baza acestei acțiuni. Urmează apoi o discuție din Landstag în legătură cu o lege trecută anul trecut prin parlament, care stipulează obligativitatea învățământului de la șase la paisprezece ani. În provincie, părinții nu vor să-și țină copiii așa de mult timp la școală. La Grădina Zoologică din Berlin, un om a fost omorât de un rinocer. Un bărbat s-a sinucis în cimitir pe motiv că acolo este mai convenabil pentru toată lumea.

Dr. Sigmund Freud se bucura de o apreciere deosebită datorită mașinii sale electrice de masaj. Își rezervă un număr sporit de ore tratării pacienților cu ajutorul acesteia. Continua să perceapă un onorariu modest și, întrucât pacienții plecau de la el vindecați, se răspândi vestea despre îndemnarea lui. Lucrarea dr. Wilhelm Erb, Manual de electroterapie, stătea întotdeauna la îndemâna lui. Reciti cu atenție recomandările autorului referitoare la curentul „galvanic” și „faradic” și dobândi curând multă îndemânare în manevrarea aparatului complicate, cel mai prețios instrument pe care îl avea la dispoziție ca neurolog. Învăță să măsoare ceea ce Erb numea „puterea absolută a curentului”, folosirea reostatului, a electrozilor, aplicarea legilor lui Ohm, utilizarea echipamentului pentru stimularea terminațiilor nervoase și a mușchilor, a măduvei spinării și a creierului, în ipohondrii și în afecțiuni ale organelor genitale.

Reușea acum să pună și ceva bani deoparte ca să nu fie surprinși nepregătiți la nașterea copilului și contribuia suficient de mult la întreținerea gospodăriei părinților lui, astfel ca Jakob să nu-și mai facă griji în legătură cu obținerea unor servicii temporare. Vara se instalase în drepturile sale depline, soarele strălucitor și nourașii pufoși cauterizară toate rănilor, iar cerul albastru amintea de pânzele lui Tiepolo. Vienezii își petreceau ore întregi în cafenelele în aer liber, separate unele de altele și de trecătorii de pe stradă prin ciubere mari cu plante exotice scoase la aer. Citeau ziarele și periodicele servite o dată cu cafeaua („cafeaua este pentru trup, ziarele pentru minte”) și beau apoi mai multe pahare cu apă, lăsând lingurița

în echilibru deasupra ca semn că orice client este binevenit, chiar dacă nu mai comandă nimic. Cetățenii orașului își aduceau copiii și nepoții să alerge prin iarba și printre florile din Stadtpark și să asculte orchestra care cânta valsuri romantice la ora ceaiului. Alții stăteau la soare mai jos de Belvedere. Răcelile și tusea dispăruseră, nevralgiile se potoliseră, nevrozele sucombaseră. Vienezii părăseau orașul ca să-și petreacă vacanța la Salzburg, Berchtesgaden, Königssee și Thumsee. Chiar și familia Pufendorf plecă la munte, la casa de vacanță din Bavaria, unde altitudinea mare exercita un efect liniștitor asupra Lisei.

Toamna, știind că în curând Martha va trebui să stea numai în casă, Breuer îi întrebă pe soții Freud dacă nu vor să vadă Oedipus Rex de Sofocle, care se juca la vechiul Hofburgtheater din Michaelerplatz, luna următoare.

— O, Sig, se rugă Martha, am putea să mergem?

— Da, și mie mi-ar plăcea să văd piesa. Ia te uită ce distribuție este anunțată în Wiener Extrablatt: Robert îl interpretează pe Oedip, Charlotte Röckel pe Iocasta și Hallenstein pe Creon. Sunt excelenți. Marty, n-am mai citit Oedip de când eram în clasa a cincea, la Sperlgymnasium, dar îmi amintesc că mi-a făcut o impresie puternică. Ești sigură că n-o să-ți faci rău în starea ta?

— Ce vrei să spui cu asta? O roșeață ușoară acoperi obrajii Marthei, care se împliniseră și ei, ca și restul trupului.

În luna următoare se duseră pe jos până la familia Breuer, unde luară o cină ușoară, înainte de spectacol. Înainte de ora șapte, toți patru stăteau instalați confortabil pe locurile lor din rândul întâi. Sigmund scoase volumașul cu Oedipus Rex în greacă, pe care și-l strecurase în buzunar înainte de a pleca de acasă, și citi câteva rânduri până la începerea spectacolului.

Când se lăsă cortina, cei patru prieteni rămaseră pe loc tăcuți, profund zguduiți. Josef le propuse să ia o gustare la Cafe Central. Străbătură cele câteva sute de metri pe Herrengasse. Întrucât soții Breuer aveau aici un Stammgäste, șeful de sală presupusese că se vor opri să mănânce și să bea ceva după spectacol. Așa cum îi explică Josef Marthei, localul

se bucura de o mare popularitate printre vienezi, fiindcă aici oricine putea dobândi mult mai multe titluri nobiliare decât oferea împăratul Franz Josef. Cei care purtau ochelari erau numiți doctori, medicii profesori, iar profesorilor adevărați li se atribuia rangul de nobili, adăugându-li-se un mic „von” în fața numelor.

Sigmund își scoase volumașul din buzunar și începu să-l frunzărească, traducând abia auzit din greacă în germană.

— Josef, este ceva ce mă neliniștește, mărturisi el. A reieșit cumva din spectacol că Iocasta ar fi știut tot timpul că se căsătorise cu propriul fiu?

— Nnn... nu. Dar a ghicit adevărul cu un ceas mai devreme. De aceea s-a sinucis.

— Dar ceva mai înainte, Oedip îi povestește Iocastei despre întâlnirea lui cu Phoebus, care mi-a spus că trebuie Să mă-nsoțesc cândva cu mama și să vărs Cu propriile-mi mâini al tatălui meu sânge.

— Da, îl întrerupse Josef, dar Iocasta nu putea presupune că Oedip i-ar fi fost fiu numai pe baza asemănării prezicerilor. Era convinsă că acesta murise din fragedă pruncie, pe crestele munților.

Sigmund continuă să frunzărească textul, în timp ce Josef mușcă din Powidle, un fel de plăcintă cu prune.

— Dar atunci când mesagerul îi dă de știre că Polybus, presupusul lui tată, a murit de bătrânețe, iar Oedip continuă să se teamă de împlinirea celeilalte jumătăți a profeției, Iocasta spune:

De ce se teme omul, condus de soarte este Mănat?... Trăiască la noroc, de poate! E cel mai bine.

— Mie mi se pare că încercă să descopere partea bună a lucrurilor într-o situație imposibilă.

— Asta nu înseamnă că știa, Sig.

— Atunci gândește-te la un alt aspect, insistă Sigmund: Iocasta nu este de față când păstorul îl identifică pe Oedip ca fiind fiul ei. Se spânzurase deja!

Martha interveni în discuție:

— Înțeleg unde vrea să ajungă Sigi: deși Iocasta a aflat

adevărul, face tot posibilul pentru ca relația dintre ei să nu fie dată în vileag.

Josef își mișcă ușor barba.

— Sunt de acord că nu pare chiar foarte surprinsă. S-ar putea oare ca Iocasta să fi știut acest lucru în mod inconștient?

— Iată ce cred eu: probabil că aflase de mult adevărul și acum se lupta să-și salveze căsnicia.

— Domnilor, nu credeți că este o analiză prea profundă pentru o veche tragedie greacă? interveni Mathilde.

— Nu, Mathilde, răspunse Sigmund. Este foarte contemporană.

— Cum așa? Noi n-aveam zei pe Muntele Olimp, nici fii „condamnați să se culce cu mamele lor... să fiu ucigașul tatălui care mi-a dat naștere”. Asta a fost cândva demult și departe, ca și călătoria lui Iason după Lâna de Aur.

— Toată marea literatură are un caracter universal. Altfel pierе. Cu alte cuvinte, Oedipus Rex are o valență contemporană. Heinrich Schliemann a descoperit Troia acum cincisprezece ani și, în urma săpăturilor, a scos la iveală nouă cetăți, una peste alta. Până la el, numai Homer crezuse în existența Troiei.

— Așadar, susții că ar exista nouă cetăți îngropate în Oedipus Rex? întrebă Josef.

— Nu știu nici eu ce să cred. Dar ascultă aceste trei versuri pe care i le spune profetul orb lui Oedip:

Spun: făr' să știi, trăiești cu cei mai dragi ai tăi În chipul cel mai groaznic, și nu-ți vezi amarul.

— Oh! exclamă Martha.

Sigmund o privi îngrijorat.

— Copilul. M-a lovit! Cred că voia să dea în tatăl lui.

Râseră cu toții, inclusiv Sigmund, care arboră însă un aer oarecum rușinat.

Martha se dovedi cât se poate de cooperantă. Hotărî să nască copilul într-o duminică, pentru ca soțul ei să fie liber și de la spital și să nu aibă nici pacienți. Se trezi la ora trei dimineața cuprinsă de primele dureri ale facerii. Sigmund o întrebă dacă e cazul să se ducă după dr. Lott și după moașă.

— Să mai așteptăm, zise Martha.

La ora cinci, durerea deveni insuportabilă. După un scurt examen, dr. Lott spuse:

— Nașterea e foarte lentă. Ar putea să mai dureze toată ziua și noaptea.

Martha avea un aer liniștit. Hotărî că e mai bine să evite anestezicele. Când durerile crescură în intensitate, spre sfârșitul după-amiezei, nu mai putu să-și înăbușe strigătele, însă de fiecare dată se scuza pentru comportarea ei. Pe la ora șapte jumătate seara, dr. Lott spuse:

— Copilul nu înaintează. Cred că voi fi nevoit să folosesc forcepsul.

Sigmund se uită la soția sa. Manevra implica anumite pericole, mai mult pentru copil decât pentru mamă.

Nașterea propriu-zisă dură un sfert de oră. Deși în cameră era răcoare, Sigmund simțea cum îi curge transpirația șiroaie pe față. Martha făcea glume în timp ce trecea prin acest calvar, iar dr. Lott și moașa se amuzau copios. Apoi apăru și copilul. Martha declară că se simte bine, măncă o farfurie de supă, se uită satisfăcută la fiica ei, pe care o examinează cu luare-aminte, ca să fie sigură că este normală, apoi căzu într-un somn adânc.

Sigmund, fericit și epuizat, își ținea fiica în brațe. Îi spuseră Mathilde, după numele Mathildei Breuer. Hotărâră cu toții că are o voce frumoasă, apoi o puseră în leagănul ei.

La miezul nopții se așeză la masa de scris ca să transmită vestea doamnei Bernays și Minnei. În încheiere le mărturisi: „Trăiesc împreună cu Martha de treisprezece luni și n-am văzut-o niciodată... atât de magnifică în simplitatea și în bunătatea ei ca în această situație limită, când nu mai e loc pentru prefăcătorie”.

Pruncii aduc și ei noroc. În ziua următoare, cabinetul doctorului Freud era plin de pacienți.

Profesorului Theodor Meynert i se încredință, în sfârșit, conducerea Departamentului de neurologie pe care și-l dorise atât. În anii când Sigmund fusese foarte apropiat de Meynert putea spera că profesorul îl va alege drept asistent șef. Acum nici nu se mai punea problema. Se simțea însă mândru pentru

simplul fapt că ținea cursuri în aula profesorului Meynert. Îi era recunoscător bătrânului pentru generozitatea cu care trecuse peste neînțelegerile dintre ei, lăsându-l să profite de avantajele oficiale oferite de Clinica de psihiatrie.

Pentru cea de-a doua serie de prelegeri organizate la interval de un an după primul ciclu, așeză pe peretele din spatele catedrei desene ale cerebelului și ale lobului anterior. De astă dată se înscrieseră numai cinci cursanți. Stăteau înghesuiți unul în altul, ca niște vrăbii pe un gard, în rândul al doilea de bănci. Prin minte îi trecu un gând răzleț: „Nu voi câștiga decât douăzeci și cinci de guldeni pentru tot cursul de cinci săptămâni”. Dar nu avea de gând să se lase demoralizat.

Trei zile mai târziu, când intră în sală ca să țină cel de-al doilea curs, găsi lângă pupitrul lui un străin îmbrăcat într-un costum gri foarte elegant și cu un papion cu flori gri pe fond negru. Dar ceea ce-l izbi în mod deosebit pe Sigmund fu chipul noului venit. Nu văzuse niciodată o figură cu trăsături atât de impresionante, de vii.

Avea ochi mari, depărtați, care scăpărau și parcă iluminau toată sala de curs, cufundată în semiîntuneric acum, spre sfârșitul după-amiezei. Părul lui negru, ondulat, se potrivea perfect pe capul sculptural. Avea o barbă și o mustață bogate, negre, o gură mare cu buze pline, strălucitoare, ca o pată de vopsea roșie proaspătă în pădurea neagră a părului din jurul lor. Obrajii și fruntea păreau că strălucesc de sănătate.

Simțind privirile lui Sigmund ațintite asupra lui, străinul se întoarce, și dr. Freud se trezi învăluit în cel mai plăcut zâmbet pe care îl văzuse vreodată. Bărbatul îi întinse mâna.

— Sunteți dr. Sigmund Freud. Dr. Josef Breuer mi-a recomandat să particip la cursul dumneavoastră. De fapt, a insistat chiar. A spus că în felul acesta șederea mea la Viena va fi memorabilă. Sunt dr. Wilhelm Fliess, specialist în nas și gât de la Berlin; am venit aici pentru o lună, să mă întâlnesc cu prieteni de-ai familiei și cu câțiva colegi. Mă primiți și pe mine la curs? Sunt convins că aceste prelegeri îmi vor prinde foarte bine.

Sigmund îi strânse mâna lui Fliess. Chiar și în acest gest

simplu, Fliess avea ceva electrizant; îi ținea strâns mâna lui Sigmund într-a sa, iar pe chipul lui se citea încântarea.

— Dr. Fliess, spuse Sigmund, mă bucur să vă pot ura bun sos. Cursul meu va avea de câștigat prin prezența dumneavoastră.

Și așa a și fost. Fliess ședea mai într-o parte, așa cum considera că trebuie să stea un nou-venit, însă puterea lui de concentrare era așa de mare, încât după un timp Sigmund avu impresia că-i vorbea direct berlinezului. Dr. Fliess se număra printre puținii studenți capabili să ia notițe lizibile fără să-și desprindă ochii de la conferențiar. La sfârșitul orei, după plecarea celorlalți cursanți, Fliess se apropie de catedră.

— Este o experiență foarte interesantă, dr. Freud. Modul în care abordați dumneavoastră anatomia creierului îmi deschide noi perspective în propria activitate. Eu m-am format însă ca biolog. Vă invidiez pentru pregătirea dumneavoastră temeinică, sub oblăduirea unor profesori de talia lui Meynert și Brücke. Am putea să ne oprim la una din încântătoarele dumneavoastră cafenele, să luăm o bere?

— Da. Mi-ar plăcea să stăm puțin de vorbă. Povestiți-mi despre Berlin. Am petrecut o lună acolo și am lucrat cu dr. Robert Thomsen și cu dr. Hermann Oppenheim la Charité, apoi cu dr. Adolf Baginsky la spitalul Kaiser Friedrich. Practicați medicina într-un mod diferit față de Viena.

— Da, diferit, dar nu mai bun, răspunse Fliess, în timp ce traversau Lazarettgasse îndreptându-se spre Alser Strasse. Avem ceva mai multă libertate în exprimarea opiniilor. Practica noastră nu depinde atât de mult de anotimpuri. Aici, universitatea arată ca o cafenea agreabilă. Am un aranjament pentru seara aceasta, dar sunt așteptat abia la opt treizeci. Este o serată la familia Wertheimstein. Îi cunoașteți, nu-i așa?

— Vag, răspunse Sigmund cu sinceritate când intrară în cafeneaua aglomerată și supraîncălzită. Deși soarta a făcut ca în salonul acela să se perfecteze prima colaborare importantă din viața mea. Unul din traducătorii lui Theodor Gomperz, care lucra la operele lui John Stuart Mill, a murit pe neașteptate. În momentul în care a pomenit de această pierdere, profesorul

meu de filosofie, Franz Brentano, m-a recomandat pe mine.

— În saloanele astea mari, o sumedenie de artiști tineri găsesc câte o voce care să-i sprijine, un patron care să-i promoveze. Dar dați-mi voie să vă spun câte ceva despre mine.

Wilhelm Fliess avea douăzeci și nouă de ani, cu doi ani mai puțin decât Sigmund. Se născuse într-o familie prosperă de evrei din clasa de mijloc și, copil precoce fiind, își terminase repede studiile medicale, își formase deja o clientelă numeroasă și era privit ca unul dintre cei mai buni otolaringologi din Germania.

Avea o voce vibrantă, care pornea din piept, ca la cântăreții de operă. Vorbea încet, astfel încât să-l audă numai Sigmund, dar cu toate acestea oamenii de la mesele din jur nu-și puteau dezlipi ochii de pe chipul lui.

— Dragul meu dr. Freud, sunt de mult timp admiratorul dumneavoastră, de când v-am citit articolele despre cocaină. Am încercat-o și eu cu titlu experimental și pot să vă spun că am reușit să amelioresc simptomele specifice prin administrarea de cocaină la mucoasa nazală.

Sigmund se trase mai aproape de Fliess în loja capitonată cu piele și îi mărturisi:

— Nici nu știți ce importanță are pentru mine lucrul acesta, căci lucrarea mea referitoare la cocaină a fost foarte tare criticată.

— Dar de ce, pentru numele lui Dumnezeu? Descoperirea dumneavoastră i-a dat posibilitatea chirurgului să efectueze operații pe ochi până atunci imposibile. Iar în domeniul meu, am reușit să descopăr nevroze reflexe pornind de la nas.

— Nevroze reflexe... de la nas? Vreți să fiți mai explicit?

Ochii lui Fliess scăpărară de încântare la gândul că o să-și facă prozești. Cuvintele și frazele lui se năpustiră unele peste altele ca niște cățeluși care se joacă și se rostogolesc în jos pe panta unui deal.

— Ah, dragul meu doctor, nasul uman este cel mai neglijat organ al corpului omenesc și, în același timp, cel mai semnificativ: un adevărat semnal de alarmă pentru toate relele care lovesc atât soma, cât și psyche. Iată cum stă, ca un penis

în erecție, zi și noapte la dispoziția tuturor, pentru a fi văzut, măsurat, diagnosticat. Pe baza unor analize științifice ale nasului, pot stabili ce nu este în regulă în alte zone ale corpului pacientului. Știți că, în câțiva ani, voi reuși să dovedesc că există o legătură între nas și organele genitale femeiești?

Sigmund era uluit. Nu-i trecuse niciodată prin minte că se făcea undeva o asemenea cercetare, cu atât mai puțin că ajunsese într-un stadiu așa de avansat. Se uită la bărbatul mai tânăr care ședea lângă el și care acum tremura de emoție și întrebă:

— Dr. Fliess, cum se explică interesul dumneavoastră pentru nasul omenesc? Sunt convins că nu ați avut niciodată dificultăți cu al dumneavoastră. Este cel mai frumos nas greco-roman pe care l-am văzut în ultimii ani.

Fliess râse încântat.

— Da. Am fost întotdeauna foarte mândru de nasul meu. Dacă ar fi fost strâmb sau borcănat, sau sucit, n-aș fi putut să devin niciodată patolog. Dar n-aș vrea să vă mai rețin. Știți, dr. Freud, sunt foarte încântat de tinerele vieneze; le găsesc mult mai blânde, mai feminine, mai dornice să placă decât berlinezele noastre.

O oră mai târziu, Sigmund pornea amețit spre casă, uitând să mai cumpere castane coapte de la vânzătorii bătrâni care le scoteau fierbinți și negre dintre cărbunii aprinși pe grătare. Nu mai fusese așa de entuziasmat de când plecase de la primul curs al lui Charcot de la Paris. Se scuză față de Martha că întârziase. Când încercă să i-l descrie pe Fliess, descoperi că nu reușește să comprime personalitatea și mintea lui iscoditoare în câteva cuvinte edificatoare.

Săptămâna următoare, după curs, Fliess îi propuse să meargă la cafeneaua lui literară preferată, vestita Café Griensteidl, la o Kaffetscherl, una dintre cele mai simpatice expresii vieneze, care însemna „cafea mică”. Wilhelm Fliess se așeză la o masă cu fața spre strada pe care treceau mulți vienezii, unii grăbiți, în fugă, de parcă ar fi fost în misiune, alții braț la braț, adânciți în conversații. De astă dată, spre

surprinderea lui Sigmund, refuză să vorbească despre sine.

— A, nu, dragul meu coleg, ultima oară m-am simțit așa de stimulat de cursul dumatăle că n-am reușit să mă stăpânesc. Acum vreau să aflu amănunte despre dumneata, încă din perioada cercetărilor de histologie. În mod deosebit, te-aș ruga să-mi vorbești despre lucrările lui Charcot referitoare la isteria masculină. Josef Breuer mi-a spus că ai intrat în conflict cu superiorii dumatăle pentru că ai prezentat această problemă.

Fliess își ațintise ochii vii, scâpărători asupra lui Sigmund și-i sorbea fiecare cuvânt. Sigmund se trezi că vorbește fără întrerupere timp de aproape o oră. Se simți apoi stânjenit.

— Dumnezeule, te-am obligat să mai ascuți un curs în după-amiaza aceasta, dar e vina dumatăle. Ai un fel a fi care-i face pe oameni să creadă că ceea ce spun este important.

— Asta e realitatea, răspunse liniștit Fliess. Știi, dr. Freud, semănăm foarte mult unul cu altul prin faptul că nu ne permitem să înghețăm într-o atitudine academică sau profesorală. Credem cu Heraclit în „Pantha rhei”, totul curge. În fiecare zi trebuie să învățăm ceva nou în știința noastră, căci altfel simțim că nu am trăit cum se cuvine cele douăzeci și patru de ore. Ca și dumneata, am pornit și eu de la școala lui Helmholtz: totul trebuie testat în conformitate cu legile fizicii, ale chimiei, ale matematicii. Pe această bază solidă ne întemeiem practica, eu în otolaringologie, dumneata în neurologie. Dar în realitate, amândoi ne-am împărțit viața în două: o jumătate în care practicăm tot ce este mai bun în medicina acceptată deja și o altă jumătate în care explorăm domeniile ipotetice ale idealurilor și conceptelor.

Sigmund întoarse capul și se uită la trecătorii zgribuliți în hainele lor de iarnă, pe care un vânt rece începea să-i alunge în josul străzii.

— Da. Pentru mine viața ar fi anostă fără speculații. Fiecare medic, pentru a fi demn de numele acesta, ar trebui să împingă știința medicală măcar cu un pas mai înainte, spre viitor.

— Exact. Prezentul moare dacă nu se înmulțește prin viitor. Ce bine e să întâlnești pe cineva cu care să ai atâtea afinități cum am eu cu dumneata!

Sigmund întrebă foarte mirat:

— Dar presupun că ai mulți asemenea colegi la Berlin, nu? Fliess închise o clipă ochii.

— Dragul meu coleg, în practica mea medicală am mulți prieteni și admiratori. Nu vei auzi decât cuvinte de laudă la adresa mea atât la spital, cât și la întrunirile profesionale. Dar speculațiile trebuie să le păstrez numai pentru mine.

Fliess rămase trei săptămâni la Viena. Sigmund îl văzu foarte des: într-o seară la familia Breuer, unde veni însoțit de două tinere drăguțe, la restaurantul Breying și Fiul, unde Fliess îi invită pe soții Freud și, în cele din urmă, la ei acasă, unde Sigmund îl invită la masă într-o duminică. După fiecare curs se duceau undeva să bea o bere și să stea de vorbă. Sigmund simțea că niciodată nu ținuse cursuri mai bune ca acum. Era în permanență amuzat, stimulat, îmboldit de prezența lui Fliess, de receptivitatea lui, de felul în care insista spunând că „știința medicală este ca un embrion în pântecul mamei sale, care se schimbă, crește și devine tot mai viabil cu fiecare zi ce trece”. Îi părea rău că va trebui să plece.

Înainte de a-și lua rămas-bun, Fliess îi predă lui Sigmund o pacientă pe nume Frau Andrassy și îi spuse că era doctorul ei de familie la Berlin, dar nu putuse s-o ajute.

Frau Andrassy veni să-l vadă a doua zi după plecarea lui Fliess. Femeia, în vârstă de douăzeci și șapte de ani, era micuță, blondă, cu gene blonde, de culoarea nisipului, cu o fire deschisă, comunicativă. A avea doi copii mici. De la nașterea celui de-al doilea copil slăbise considerabil, devenise anemică și făcuse un spasm recurent la talpa piciorului, însoțit de o greutate în picioare care o deranja la mers. Fliess o dusesse la Josef Breuer ca s-o examineze. Ambii medici căzuseră de acord că era vorba de o neurastenii fără cauze de ordin somatic.

Frau Andrassy se afla numai de câteva clipe în cabinetul lui Sigmund, când avu un cârcel. Acesta o puse să-și scoată pantoful și atâta tot: femeile vieneze trebuiau examinate prin haine. Îi masă laba piciorului până dispăru spasmul, apoi îi puse mașina electrică de masaj la picioare și pe spate. Îi examină cu atenție musculatura, căutând zone amorțite,

deteriorate. Nu găsi nimic. După ce se întoarse la biroul lui, o întrebă:

— Cârceii aceștia de la picior nu vă deprimă, nu-i așa?

— Nu, Herr Doktor, nu-mi fac probleme din cauza asta, pentru că nu vreau să-mi stric buna dispoziție.

— Așadar, această stare nu vă provoacă anxietate?

— Nu, nu anxietate, nu sunt genul de femeie care intră imediat în panică. Deși bineînțeles că suntem îngrijorați, și eu și soțul meu, să nu se agraveze. La urma urmelor, am doi copii de crescut.

— Dr. Fliess v-a prescris aici un anumit regim alimentar. Este extrem de important să puneți la loc kilogramele pe care le-ați pierdut de la nașterea copilului. Și vă recomand să vă odihniți câteva ore după-amiaza. Veniți din nou la mine joi.

După ce plecă Frau Andrassy, Sigmund rămase nemișcat la birou, gândindu-se la cazul ei. Fliess și Breuer fuseseră de acord că aveau de-a face cu o nevroză. Nu reușise să găsească nici o urmă a simptomelor considerate de el drept cele mai importante în astenia nervoasă: anxietate, teamă de boli, ipohondrie. La nevrozele astenice, aceste simptome nu lipseau niciodată. Femeia se gândea mai mult la copiii ei decât la ea însăși. Avea o căsnicie fericită, se împăca bine cu soțul. Nu prezenta simptome de isterie. După toate probabilitățile, suferea de o afecțiune organică. Trebuia s-o găsească.

Frau Andrassy se îngrășă, își recăpătă puterile. După două săptămâni de masaj și șocuri electrice, cârceii din laba piciorului dispărură și greutatea din gambe cedă, însă Sigmund știa că trebuie să ajungă la originea problemei.

— Frau Andrassy, mi-ați vorbit de niște ameteți pe care le-ați avut acum câțiva ani. Nu v-au supărat niciodată picioarele?

— În copilărie am suferit de difterie. Când am părăsit patul, aveam amândouă picioarele paralizate.

— Dar, dragă Frau Andrassy, de ce nu mi-ați spus?

— Asta a fost acum șaptesprezece ani. M-am vindecat complet.

Dr. Freud se întoarse spre biblioteca lui cu cărți de medicină din spatele biroului și luă unul din volumele lui Charcot. Dar

auzea de fapt vocea dr. Marie care spunea unui grup de medici de la Salpêtrière: „Putem atribui scleroza diseminată unei infecții acute nevindecate complet”. Nu s-a întâmplat nimic până în momentul în care organismul a fost subnutrit și slăbit fizic. În aceste condiții, punctul cel mai slab al măduvei spinării s-a revoltat. Și era exact cazul doamnei Andrassy.

— Cum v-ați mai simțit în zilele din urmă?

— Mai bine ca oricând de la declanșarea bolii.

— Splendid. Acum știm ce trebuie făcut ca să vă simțiți tot timpul așa.

Era încântat și entuziasmat de rezultate. Nu numai că o ajutase pe Frau Andrassy, dar prinsese și el curaj.

„Mi-am dovedit mie însumi că pot să-i tratez obiectiv pe pacienți, fără să mai pedalez de fiecare dată pe ideea nevrozei astenice.”

Încurajat de succesul tratamentului aplicat doamnei Andrassy, se întoarse cu mintea înapoi, la cazurile supărătoare în care nu fusese în stare să-și ajute pacienții. Trei dintre ei consultaseră mai înainte și alți doctori, ale căror eforturi rămăseseră, de asemenea, fără rezultat. Colegii lui susținuseră că bolile erau de natură somatică. Sigmund începea să aibă îndoieli serioase. Comandă librarului de la Paris care îi vânduse Archives ale lui Charcot, un exemplar din Hipnoză și sugestie, publicată cu cinci ani în urmă de profesorul Hippolyte Bernheim de la Școala de Medicină a Universității din Nancy. Bernheim înțelegea prin hipnoză „inducerea unei condiții fizice care mărea receptivitatea la sugestie”. Deși nu împărtășea toate teoriile lui Bernheim, mai ales acelea care contraziceau punctul de vedere al lui Charcot, era fascinat de zecile de anamneze consemnate de Bernheim care consfințeau succesul obținut de medic prin folosirea hipnozei și sugestiei ca instrument terapeutic. Mulți dintre pacienții lui, își spunea el, sufereau de aceleași nevroze sau de nevroze similare cu cele implicate în cazurile de isterie studiate la Salpêtrière, pe care le regăsea acum în paginile cărții lui Bernheim. Când termină de citit a doua oară, se hotărî să-i scrie profesorului Bernheim și să-l întrebe dacă ar fi de acord să i se traducă lucrarea în germană.

Nu intra în atribuțiile doctorului descoperirea ideii care îl îmbolnăvise pe pacient. Nimeni nu putea dezlega o asemenea enigmă, nici chiar bolnavul însuși. Dar nu era de datoria lui să amelioreze simptomele? Și din moment ce nu putea fi extirpată o idee imposibil de formulat de către pacient sau de doctor, de ce să nu implanteze în mintea bolnavului o forță contrarie, care să smulgă ideea dușmănoasă și să permită dezvoltarea uneia noi, potrivit căreia simptomele lui au fost înlăturate și lucrurile vor reintra în normal? Era o sugestie pe care, invariabil, pacientul o respingea în stare de trezie. Dar dacă i se inducea o stare de somnolență prin intermediul hipnozei, în timpul căreia nu mai putea combate sugestiile...?

Se duse la Josef Breuer, pentru că hipnoza reprezenta un domeniu foarte primejdios la Viena. Hipnotizatorilor li se cerea să-și limiteze spectacolele la scenele teatrelor. Cel mai tare vocifera împotriva lor profesorul Theodor Meynert, care susținuse timp de treizeci de ani că hipnoza e o târfă ce nu trebuie acceptată în cercurile medicale respectabile.

Sigmund bătu ușor cu degetul arătător în ușa de la biblioteca lui Josef și intră în cea mai plăcută încăpere din întreaga Vienă. Breuer ședea la birou pe scaunul lui cu spătar înalt și scria ceva. Sigmund îi povesti că vrea să încerce sugestia hipnotică și îi descrie cazurile respective. Josef nu-i răspunse imediat.

— Sig, ai mai hipnotizat și alți pacienți în afară de italianca aceea care vedea viermi ori de câte ori auzea cuvântul „măr”?

— Doi sau trei în saloanele de la Salpêtrière, numai așa, ca să verific dacă sunt în stare. Însă femeile acelea fuseseră hipnotizate așa de des de asistenții lui Charcot, încât adormeau înainte să le spun eu „Închide ochii!”

— Așadar nu știi dacă te pricepi la asta?

— Nu cred că aș avea vreun talent excepțional. Apropo, nu mi-ai spus dacă ai mai recurs la hipnoză după cazul Berthei Pappenheim. Ai renunțat la hipnoză?

Josef roși, privi într-o parte și murmură:

— Nu. Am...

Se opri, se ridică în picioare, ocoli biroul, îndreptându-se spre

rafturile cu cărți, și începu să aranjeze câteva volume, deși erau perfect aliniată. Când se întoarse cu fața spre Sigmund, își recăpătase stăpânirea de sine.

— Sigmund, ce-ar fi să încercăm chiar acum? Peste câteva minute urmează să mă întâlnesc cu dr. Lott acasă la un pacient. Frau Dorff. Sunt îngrijorat din cauza ei și nici eu, nici dr. Lott nu puteam face nimic ca s-o ajutăm. Am să recomand familiei sugestia hipnotică. În ciuda gerului pătrunzător, cerul era senin. Munții și pădurea se vedeau așa de clar, de parcă ar fi fost la o zvârlitură de băț. Josef murmură:

— La Viena suntem înconjurați de frumusețe. Munții fac parte din viața noastră de zi cu zi, la fel ca mâncarea pe care o consumăm și pacienții pe care îi examinăm. Dealurile astea verzi, cu norii pufoși ce atârnă deasupra lor ca într-un gest de mângâiere, mi-au redat încrederea în mine și m-au ajutat să mă împac cu viața și cu natura ori de câte ori străbăteam străzile cuprins de deprimare.

Josef stătea nemișcat și privea cu dragoste la dealurile îndepărtate. Sigmund îl luă de braț pe prietenul său și spuse:

— Hai să mergem până nu încep să ne clănțane dinții în gură. Și povestește-mi despre Frau Dorff. Ce trebuie să-i sugerez să facă?

— Să-și alăpteze copilul.

Frau Dorff născuse primul copil în urmă cu trei ani, deși trecuse deja de treizeci de ani. Dorise să-și alăpteze copilul singură, însă nu avusese suficient lapte. Copilul o trăgea și îi provoca dureri cumplite. După două săptămâni de încercări nereușite, angajase o doică, și din momentul acela și copilul, și mama se simțiseră excelent. Acum, după trei ani, Frau Dorff avea probleme și mai mari cu cel de-al doilea copil: când se apropia ora alăptatului, arunca mâncarea iar la vederea copilului devenea atât de agitată din cauză că nu reușea să-l alăpteze, încât izbucnea în plâns.

— Dr. Lott și cu mine am căzut de acord în dimineața asta că nu mai putem primejdui viața copilului sau a mamei, așa că familia va trebui să găsească de urgență o doică.

— Josef, e pacienta ta. Ești un medic cu experiență. De ce nu

o hipnotizezi chiar tu?

Breuer spuse sec:

— Pentru a începe un nou tratament, cred că e mai bine să apelăm la un doctor nou.

O găsiră pe Frau Dorff în pat, roșie de furie pentru că nu putuse să facă ceea ce considera că „este datoria fiecărei mame”. Nu mâncase nimic toată ziua. Epigastrul îi era relaxat și abdomenul moale la pipăit. Sigmund își trase un scaun lângă pat și începu să vorbească cu o voce calmă:

— Ai să dormi... ești obosită. Vrei să dormi. Pleoapele sunt din ce în ce mai grele... Ai să dormi... Ai să te odihnești. Acum ochii tăi sunt închiși. Ai adormit... dormi...

Nu durase prea mult, își spuse Sigmund, „însă dată fiind starea de epuizare a pacientei, durata ar fi trebuit să se reducă la jumătate”. Își trase scaunul și mai aproape de pat și începu să vorbească pe un ton convingător.

— Nu te teme! Ai să-ți alăptezi foarte bine copilul. Copilul o să crească repede. Ești o femeie tânără și sănătoasă, absolut normală. Îți iubești copilul. Vrei să-l hrănești. Îți va produce bucurie. Stomacul tău este complet relaxat. Abia aștepti să vină ora mesei. Ai să mănânci și ai să digeri toată mâncarea fără nici un efort. Când o să ți se aducă copilul, ai să-l alăptezi. Laptele tău este bun. Copilul tău o să crească mare...

Menținu constant fluxul de sugestii încă cinci minute, apoi o trezi pe Frau Dorff. Nu-și amintea nimic din ceea ce se întâmplase. Herr Dorff veni agitat și spuse destul de tare ca să-l audă și soția sa:

— Nu sunt de acord cu asta. Hipnoza poate să distrugă sistemul nervos al unei femei.

Dr. Freud răspunse liniștit:

— Nu este adevărat, Herr Dorff. Hipnoza n-a făcut rău nimănui. Provoacă doar o stare de somnolență, foarte asemănătoare cu somnul obișnuit. Soția dumneavoastră arată deja ceva mai odihnită. N-ar trebui să ne întemeiem deciziile pe rezultate? Am să revin și mâine.

Herr Dorff nu se lăsă convins.

Când își făcu apariția a doua zi după-amiază, află că avusese

un succes parțial: pacienta mâncase bine la cină și dormise liniștită, iar dimineața își alăptase copilul în mod satisfăcător. Cu toate acestea, la masa de prânz începu din nou să dea semne de agitație și, când fu adusă tava cu mâncare, vomită. După-amiază nu mai putuse să alăpteze copilul. Se simțea deprimată.

— N-aveți nici un motiv, o asigură Sigmund. Din moment ce starea dumneavoastră s-a ameliorat timp de o jumătate de zi, bătălia este pe jumătate câștigată. Acum știți că putem să vă alungăm simptomele. Haideți să mai facem o încercare!

De astă dată o mențin în stare de somnolență cam cincisprezece minute, reluând de zeci de ori aceeași idee, alungându-i temerile, dându-i asigurări că totul va fi bine, că își va alăpta bine copilul în cursul serii. În ultimul moment, dintr-un impuls bizar, îi sugeră ca la cinci minute după plecarea lui să se certe cu ai săi și să-i întrebe cum ar putea să alăpteze copilul de vreme ce nu i se dă nimic de mâncare. Apoi o trezi. Când se întoarse în seara următoare, află că Frau Dorff mâncase tot și își alăptase copilul fără nici o problemă. Frau Dorff declară că se simte vindecată și refuză orice fel de alte tratamente.

Herr Dorff îl conduse la ușă și îi povesti ce lucruri ciudate făcuse soția lui după plecarea doctorului: vorbise urât cu mama ei și o întrebase de ce nu-i dă de mâncare. Dr. Freud se prefăcu nedumerit. În timp ce-și lua rămas-bun, Herr Dorff îi dădu clar de înțeles că natura și timpul o vindecaseră pe soția lui, că Privatdozent Dr. Sigmund Freud nu făcuse absolut nimic... deși, bineînțeles i se vor plăti cele trei vizite.

Sigmund jubila. Reușise să vindece un pacient! Va trebui să păstreze legătura cu familia Dorff ca să fie sigur că nu va surveni nici o recidivă, dar din atitudinea ei reieșea că nu mai avea probleme. Forța sugestiei lui că își poate alăpta copilul eliminase autosugestia ei negativă. Profesorul Bernheim avusese dreptate: existau anumite forme specifice de boală care porneau din minte și acționau ca niște stăpâni cruzi asupra trupului lipsit de apărare. Era un instrument nou în inventarul sărac al posibilităților terapeutice în neurologie! Charcot greșise când îl ignorase!

Martha reacționează foarte prompt la entuziasmul lui. Deși era adâncită în gânduri, ridică o sprânceană și o mângâie ușor cu arătătorul.

— Sigi, dacă înțeleg eu bine, ai sădit în mintea doamnei Dorff o idee care a dizolvat altă idee ce-i provoca boala?

— Da. N-am dizolvat-o așa cum dizolvi o bucățică de zahăr în momentul în care o pui în apă sau în ceașca de cafea, dar efectul a fost același.

— Și de unde venea ideea?

— Aici m-ai prins, Martha. Ține de domeniul speculativ al psihologiei. Dacă medicii ar începe să facă speculații asupra originii acestor maladii, am părăsi cu toții lumea științifică.

— Dar hipnoza nu are o bază științifică? Poți să tai o secțiune din ea și s-o privești la microscop?

— De fapt, cam asta face Bernheim la Nancy. Într-o zi va trebui să mă duc acolo și să studiez metodele lui. Mai ales dacă o să accepte să-i traduc cartea. Cheia este afirmația lui Bernheim potrivit căreia „hipnoza reprezintă o stare de sugestibilitate mărită”. De ce nu se poate obține același lucru când pacientul doarme în mod firesc? Răspuns: Nu știu. Întrebare: Există deci o diferență esențială între somnul obișnuit și hipnoză? Răspuns: Da! întrebare: Care este diferența? Răspuns: Nu știu!

Câteva zile mai târziu încercă din nou. Dr. Königstein îi trimise un tânăr cu un tic al ochiului, explicându-i că nu avea nimic la ochi din punct de vedere organic. Tânărul era suspicios, ostil. Refuză categoric să se lase hipnotizat. Eforturile lui Sigmund rămaseră fără rezultat. Spre sfârșitul după-amiezei îi fu adus un pacient de cincizeci de ani care nu mai putea să meargă și nici să stea în picioare fără să fie ajutat. Doctorul care îl însoțea îl informă pe dr. Freud că nici el, nici colegii lui nu reușiseră să-i descopere nici o deficiență fizică.

Sigmund examinează și el pacientul. Nu se constata nici un fel de atrofiere a mușchilor coapsei sau ai gambei. Analiză apoi evoluția simptomelor: mai întâi o greutate în piciorul drept, apoi în brațul stâng, câteva zile mai târziu incapacitatea de a-și mișca piciorul și de a îndoi degetele de la picioare. Boala lui Franz Vogel evoluase în mai multe stadii pe parcursul a zece zile. N-ar fi oare înțelept să parcurgă aceleași etape în procesul de vindecare?

Îl adormi pe Vogel fără dificultate și îi sugeră că, atunci când se va trezi, va putea să-și miște degetele de la picioare. Spre propria lui uimire, Vogel făcu ceea ce i se sugerase. În ziua următoare, Sigmund îi sugeră că, deși nu va fi în stare să meargă, va putea să se ridice și să coboare piciorul drept,

stând întins pe canapea. Vogel execută din nou ordinul. La a treia ședință, Sigmund îi sugerează lui Vogel că poate sta în picioare fără ajutor. Vogel făcu întocmai. Lunea următoare, Sigmund îi sugerează să meargă până la capătul încăperii și înapoi. Pacientul făcu întocmai. După zece zile de tratament, Vogel se întorcea la lucru, la biroul firmei sale. Mai rămăsese doar cu o anumită greutate în piciorul drept, acolo unde debutase boala. Mai făcu câteva ședințe de hipnoză, dar nu reuși s-o înlăture. În duminica următoare, dis-de-dimineată, în timp ce făcea o plimbare în pas vioi de-a lungul Ringului pe sub cerul cenușiu și rece, Sigmund îl întrebă pe Josef:

— Greutatea aceea ar putea indica existența unei deficiențe fizice, independent de cea psihică? Sau am dat eu greș în încercarea de a smulge germenele originar al ideii obsedante?

Josef era înfășurat tot în paltonul lui mare. Vocea îi suna voalat, ca și când ar fi venit prin vată.

— S-ar putea ca ultimul germene al ideii lui Vogel să se apere? Dacă ai fi reușit să-l aduci în zece zile înapoi la starea de normalitate, oamenii ar fi putut să creadă că n-a fost bolnav deloc. Herr Doktor, nu intra în conflict cu tratamentul tău!

Sigmund începu să vorbească și cuvintele lui ieșeau în aerul înghețat însoțite de norișori albi de respirație fierbinte:

— Ce mult știm despre structura fizică a creierului și ce puțin despre cauzele care fac ca ideile să ricoșeze astfel prin masa de materie cenușie... Da, Josef, e clar că ideile țin de psyche, iar anatomia creierului de soma. Dar uneori mă simt frustrat pentru că nu știu de ce gândește omul ceea ce gândește.

Înainte de încheierea anului, mai avu două ocazii să testeze sugestia hipnotică: Prietenul său, dr. Obersteiner, îi trimise o guvernantă de douăzeci și cinci de ani care slujise timp de șapte ani într-o familie vieneză de condiție foarte bună. De câteva săptămâni, Tessa suferea o criză de nervi în fiecare seară, între opt și nouă, când trebuia să părăsească familia și să se retragă în camera ei. Fata era cuprinsă de convulsii, după care intra într-un fel de transă. Când se trezea, fugea afară, în stradă, sumar îmbrăcată. În ultima lună, această fată voinică, osoasă slăbise cincisprezece kilograme. Nu mai mâncase nimic

de câteva zile. După ce fusese cu ea la mai mulți doctori, stăpâna ei hotărâse că ar fi mai bine s-o interneze pe Tessa într-un spital de boli mintale. Dr. Obersteiner îi sugerase să se ducă mai întâi la dr. Sigmund Freud.

Acesta constată că Tessa era inteligentă, că dorea să vorbească și nu înțelegea absolut deloc ce se întâmplase cu ea. Sigmund puse diagnosticul de isterie. Își așeză cu blândețe vârful degetelor pe pleoapele fetei și îi vorbi pe un ton calm, liniștitor. Fata adormi. Îi sugeră apoi că era o fată puternică și sănătoasă; că se va vindeca; că nu mai trebuia să-i fie frică să se retragă în camera ei; că își va recăpăta pofta de mâncare; că va dormi liniștită toată noaptea. O trezi peste zece minute. Tessa deschise ochii uimită și exclamă:

— Herr Doktor, nu-mi vine să cred. Mi-e foame. O să-mi cumpăr un corn în drum spre casă.

Tessa veni din nou în ziua următoare. Mâncase bine, dar se trezise noaptea și trebuise să facă un efort supraomenesc ca să nu fugă din casă. O hipnotiză din nou, subliniind de astă dată ideea că se va simți în siguranță în timpul somnului, că nu avea nici un motiv să fugă din casă, că era fericită în acea casă și respectată de familia la care lucra.

În cea de-a treia zi, Tessa îi spuse că se trezise la ora trei dimineața, neliniștită, tulburată, dar nu avusese nici o dorință să fugă din casă. După încă o ședință, Tessa reveni la normal. O săptămână mai târziu, stăpâna ei veni să achite nota de plată.

— Herr Doktor, cum vă explicați faptul că atâția profesori renumiți din Viena nu au putut face nimic pentru Tessa? Eram așa de disperată încât mă hotărâsem s-o internez într-un ospiciu. Apoi, în câteva zile, dumneavoastră i-ați redat sănătatea!

Sigmund își mângâie încet barba ca să câștige timp. Ar fi oare înțelept să-i spună că recursese la hipnoză, pentru ca după aceea să fie nevoit să se justifice într-un oraș care nu nutrea decât dispreț pentru hipnoză?

— Se mai întâmplă și așa câteodată, spuse el liniștit. Ați adus-o pe Tessa la mine în momentul cel mai prielnic, atunci

când vindecarea a fost posibilă.

Femeia scoase câteva monezi de aur din poșetă și le puse pe birou. Ieși apoi dând din cap uimită. Sigmund își spuse: „Nu ești singura care se miră. Ce s-a întâmplat după șapte ani de zile pentru ca Tessa să fie dintr-o dată înspăimântată la gândul de a se retrage în camera ei? Ce îi provoca acele convulsii? Ce o mâna în stradă pe jumătate dezbrăcată? Și de ce nu putea să mănânce?”

Îi fulgerau prin minte cele trei răspunsuri aruncate în treacăt de Breuer, Charcot și Chrobak: „Aceste lucruri sunt întotdeauna secrete de alcov!” „În asemenea cazuri este vorba întotdeauna de sex, întotdeauna, întotdeauna.” „Rx.: Penis normalis dosim repetatur!” Dar pacientele acelea erau femei măritate. Tessa avea numai douăzeci și cinci de ani, era necăsătorită și, după toate probabilitățile, virgină. Acest mod de a gândi nu se putea aplica în cazul Tessei.

În zilele acelea, Sigmund Freud a cunoscut cazul care i-a oferit răspunsuri la întrebări de o importanță covârșitoare și i-a deschis ușile spre viitor. I-a schimbat de asemenea cursul vieții.

Un Dienstmann îi aduse un bilet semnat de Josef prin care acesta îl ruga să treacă pe la el după ce termină cu pacienții. Înainte să plece, o servitoare îi aduse un al doilea bilet de la o Frau Emmy von Neustadt, care locuia la una dintre cele mai scumpe pensiuni din Viena. Dr. Breuer îi pomenise de ea. Ar putea veni domnul doctor în după-amiaza aceasta? Survenise o urgență.

Era 1 mai, o zi plăcută și caldă la Viena. Femeile de la țară strigau pe străzi: „Avem levănțică, cine mai vrea levănțică?” La colțurile străzilor, scripcari cu pantaloni jerpeliți scârțâiau valsuri în falset. Sigmund mergea cu fața spre soare, binecuvântându-i căldura și strălucirea. Îl găsi pe Josef la el în laborator, numai în cămașă, făcând experimente pe porumbei. Fereastra de la pod era deschisă pentru a lăsa să pătrundă aerul primăvărat de afară. Cei doi prieteni stăteau lângă fereastra deschisă care dădea spre grădina din spate.

— Sig, te-aș ruga să preiei de la mine un caz foarte dificil.

Frau Emmy von Neustadt. Mă ocup de ea de șase săptămâni, de când a venit de la Abbazia cu o paralizie parțială a picioarelor. Am făcut tot ce am putut, masaj, tratament cu șocuri electrice, tranchilizante, dar nu este mulțumită. Ieri, crezând că n-o observ, a început chiar să mă maimuțărească. În momentul acela am pomenit ca din întâmplare numele tău. Ea crede că am făcut-o involuntar. Probabil că ai primit vești de la ea astăzi.

— Da, m-a rugat să trec pe la ea în după-amiaza asta. Îți mulțumesc că mi-ai pomenit numele. E chiar așa de urgent?

Josef sună și ceru să li se aducă băuturi răcoritoare. Se așezară pe două scaune de lemn netapițate, în fața mesei de lucru pe care se aflau microscopul, preparatele și jurnalul experiențelor.

— Da, Sig, este. Dă-mi voie să-ți spun ce știu despre Frau Emmy von Neustadt.

Frau Emmy, așa cum avea să-i spună de acum înainte Sigmund, provenea dintr-o familie de nobili de țară din nordul Germaniei. Avea o casă în oraș și o moșie pe țărmul Mării Baltice. La vârsta de douăzeci și trei de ani, această fată frumoasă și instruită se căsătorise cu un văduv puțin trecut de cincizeci de ani, care avea mai mulți copii de la prima soție. Von Neustadt era un bărbat foarte talentat și inteligent care construisese un mare imperiu industrial. Frau Emmy îi dăruia două fiice în cei trei ani de căsnicie care părea să fi fost contractată din dragoste. În salonul ei se adunau scriitori, artiști, oameni de teatru, savanți, profesori universitari. Apoi Von Neustadt murise subit, în urma unui atac de inimă. Cea de-a doua fiică a doamnei Emmy abia împlinise câteva săptămâni. După moartea neașteptată a soțului ei, a fost bolnavă câtva timp, la fel ca și copilul. Ulterior, a început să joace un rol important în conducerea complexului industrial al soțului ei. A continuat să țină salonul deschis, să călătorească, să aibă diverse preocupări. Dar în cei paisprezece ani care se scurseseră de la moartea soțului ei suferise de nenumărate boli.

Sigmund sosi la pensiunea elegantă unde Frau von Neustadt

se instalase împreună cu cele două fiice ale sale, o guvernantă și o servitoare, și luă liftul până la ultimul etaj. Servitoarea îl introduse în salon. Privirea îi fu atrasă de o femeie micuță, cu aspect tineresc, întinsă pe o canapea, cu capul rezemat de o pernă de piele. Observă că avea un chip cu trăsături fin cizelate și ochi verzi care exprimau o vie inteligență. Avea părul blond mătăsos, pieptănat cu îngrijire în sus. Era îmbrăcată într-o rochie de dimineață înflorată.

Sigmund se opri în fața ușii și studie câteva clipe pacienta înainte de a se apropia de ea. Pe chipul femeii se citea încordarea, mușchii gâtului îi erau contractați ca niște mici coloane și un mușchi din partea stângă a feței tresărea pe sub piele, ca și când ar fi avut un tic nervos. Își încleșta și își descleșta degetele de la mâini, neliniștită și agitată.

— Frau von Neustadt, eu sunt dr. Sigmund Freud. Cum vă simțiți astăzi?

Frau von Neustadt îi răspunse cu o voce joasă, de persoană cultă:

— Nu mă simt deloc bine, Herr Doktor. Am o senzație de răceală și durere în piciorul stâng, care pare să înceapă din regiunea spatelui...

Frau Emmy se opri brusc, cu o expresie de groază întipărită pe față. Își smuci mâna stângă în față, cu degetele întinse și strigă agitată:

— Nu mișca! Nu spune nimic! Nu mă atinge!

Lăsă apoi mâna în jos cu degetele relaxate și continuă pe același ton ca și mai înainte:

— În plus, sufăr de grave tulburări gastrice. Nu pot nici să mănânc, nici să beau de vreo două zile. Fiecare bucățiță de mâncare, fiecare picătură de apă îmi provoacă o suferință cumplită.

Se opri, închise ochii; brusc, de pe buzele ei ieși un sunet care imita copitele calului, clic-clac-clic-clac! realizat prin lovirea limbii de dinți, apoi un poc! urmat de o șuierătură. Durerea îi dispăru de pe chip. Se așeză mai comod pe perne.

— Părinții mei au avut paisprezece copii; eu am fost a treisprezecea. Din păcate, nu mai supraviețuiesc decât patru

dintre noi. Am primit o educație bună, deși mama ne-a impus o disciplină strictă. E adevărat că ne iubea, dar era severă.

Din nou azvârli brațul în față cu degetele întinse și strigă:

— Nu mișca! Nu spune nimic! Nu mă atinge!

Reluă apoi pe un ton profund:

— Ca urmare a morții bruște a soțului meu, pe care îl adoram, și din cauza greutăților legate de creșterea celor două fiice ale mele care au suferit toată viața de tulburări nervoase, m-am îmbolnăvit și eu.

Din nou acel clic-clac-clic-clac-poc-ssss...

Sigmund nu luă în seamă ciudățeniile verbale ale femeii.

— În acești ani, Frau von Neustadt, nu ați găsit doctori și tratamente care să vă ajute?

— Arareori. Acum patru ani mi s-au făcut niște combinații de băi cu masaje electrice. Am suferit câteva luni de depresie și de insomnie. Am venit la Viena de șase luni cu speranța că o să găsesc un ajutor medical, dar toate căutările mele s-au dovedit zadarnice.

Brațul țâșni în față.

— Nu mișca! Nu spune nimic! Nu mă atinge! Apoi femeia se relaxa și continuă: Ieri, în timp ce mă trata, dr. Breuer a spus ceva care mi-a dat de înțeles că m-ați putea ajuta.

— Sper să fie așa, Frau von Neustadt. Vă propun însă să vă lăsați cele două fiice în grija guvernantei și a servitoarei și să mergem la un sanatoriu excelent pe care am să vi-l recomand. Acolo voi putea face un studiu complet asupra simptomelor și voi avea posibilitatea să vă redau sănătatea.

Ochii verzi ai doamnei von Neustadt îl studiară o clipă.

— Mulțumesc, Herr Doktor. Dacă vreți să-mi lăsați adresa acestui sanatoriu, mă voi muta acolo chiar mâine dimineață.

Cufundat în gânduri, Sigmund ieși în întunericul roz al amurgului când contururile colțuroase ale clădirilor de piatră se estompau. Ochii lui căprui deveniseră opaci. Mergea într-un fel neobișnuit pentru el, în ritm inegal, încercând să pună ordine în uimitoarele sunete și gesturi pe care le făcea Frau von Neustadt. Fără îndoială, suferea de o formă gravă de isterie: era rațională și coerentă timp de câteva minute, apoi dintr-o dată

cădea pradă unor halucinații îngrozitoare, după toate probabilitățile fără să-și dea seama de asta. Întindea oare mâna în față ca să țină răul la distanță atunci când striga „Nu mișca! Nu spune nimic! Nu mă atinge!” După ce rostea această incantație, demonul pierea? Și ce semnificație avea sunetul acela ciudat pe care îl scotea cu limba și cu buzele? Aceste ticuri fizice nu aveau nici o legătură cu acea parte a creierului care controla vorbirea și gândirea logică.

Ajunse fără să-și dea seama în piața din jurul catedralei Sf. Stephan, unde șiruri lungi de Einspänner și Fiaker își așteptau clienții, în timp ce vizitii stăteau la taifas în lumina slabă a soarelui de după-amiază târzie. În minte i se învârtejeau fel de fel de gânduri, pe care le resimțea ca pe un ghem de nervi în stomac. Încercând să-și pună ordine în idei, nu descoperi decât aprehensiune și uimire. Își dădu seama că se află în fața unui fenomen zguduitor: dualitatea naturii umane. După ce văzuseră Oedipus Rex, Josef Breuer afirmase că regina Iocasta nu știa, în mod conștient, că era căsătorită cu propriul ei fiu. Sigmund nu reușise să facă pasul următor, pasul de legătură spre care îl mîna toată forța inteligenței sale: Iocasta știuse care este identitatea lui Oedip cu mintea subconștientului. Tiresias, profetul orb, spune, de fapt, chiar așa:

Spun: făr' să știi, trăiești cu cei mai dragi ai tăi În chipul cel mai groaznic, și nu-ți vezi amarul.

Așadar, hipnoza lui servea drept cheie pentru pătrunderea în lumea subconștientului!

Pacienții pe care îi ajutase prin hipnoză se îmbolnăviseră din cauza unei idei ascunse în subconștientul lor: mama care nu putea să-și alăpteze copilul; omul de afaceri incapabil să meargă, bona care nu putea să stea în camera ei în timpul nopții; și acum Frau Emmy, al cărei subconștient era bântuit de demoni destul de puternici pentru a anihila conștientul, manifestându-se chiar în timp ce ea vorbea.

Privi în sus, la turnul gotic al catedralei, fără să vadă nimic, cu respirația tăiată și apoi din ce în ce mai accelerată, înspăimântat și entuziasmat în același timp, așa cum nu mai fusese niciodată în viață. Avea senzația că se aflase pe vârful

cel mai înalt al muntelui Semmering, înfășurat într-o ceață de nepătruns, iar acum aceasta se risipise, dezvăluindu-i câmpiile de la poalele muntelui: conturul minții umane. Era o priveliște pe care poeții, romancierii și dramaturgii o sesizaseră întotdeauna: SUBCONȘTIENȚUL. Psihologia vorbise de suflet, de facultățile morale și fusese disprețuită, considerată un eșec. Dar astăzi văzuse spectacolul oferit de subconștient. Ca toți ceilalți oameni, îl mai sesizase de nenumărate ori până atunci, dar nu intuise semnificația celor văzute.

Să fie oare posibil așa ceva? Existau două minți omenești care funcționau separat una de alta? Ideea aceasta era zguduitoare. Tremura în aerul cald al serii, așa cum își imagina că va fi tremurat și Vasco de Balboa stând pe un promontoriu și privind pentru prima oară Oceanul Pacific; necunoscut, neauzit, neinclus pe hărți și atât de mare încât îl copleșea pe sărmanul om cu dimensiunile sale. Ce primejdii se aflau în adâncurile de nepătruns? Ce monștri vor ieși de acolo? Ce forțe intrau în joc, amenințând să sfărâme corabia Omului în furtunile cumplite? Existau oare hăuri adânci în care echipajul lui avea să se prăbușească pentru a nu mai reapărea niciodată? Marea asta, care părea să se întindă până la infinit, nu avea margini? Vor continua să navigheze așa, la nesfârșit, pentru că la capătul celălalt nu mai există pământ? Se vor cufunda într-un mormânt de ape?

Ceea ce sesiza acum oarecum confuz îi crea un sentiment de teamă, de neîncredere în propriile dovezi, în ceea ce văzuse cu proprii ochi și auzise cu urechile proprii. Era un ținut în care nu mai pătrunsese nimeni până atunci. Nu îndrăznise oare nimeni? De-a lungul anilor auzise foarte multe despre conflictul dintre Dumnezeu și Lucifer, mai ales în Faust al lui Goethe. În afara conceptului literar și religios, cu valoare simbolică, nu înțelesese niciodată această întrecere între Dumnezeu și Diavol. Acum, pentru prima dată, pătrunsese în esența problemei. Dumnezeu era mintea conștientă, logică, responsabilă, uriașa forță care îl scosese pe om din mare, din junglă, din tufișuri și îl transformase într-o ființă rațională, creatoare. Diavolul era subconștientul, Răul întronat într-o

regiune subpământeană potrivită numai pentru monștri, gargui, reptile; acesta reprezenta habitatul Urâtului, al răului, nefastului și demoniacului, răuvoitor, dăunător, periculos, virulent, josnic, blestemat, dușmănos, reziduul și excrementele universului; iar slujitorii lui servili erau gata să se năpustească în orice clipă să muște, să corupă, să contamineze, să paralyzeze, să distrugă. Într-un loc blestemat ca acesta nu putea exista nici Dumnezeu, nici știință, nici disciplină, nici rațiune, nici civilizație. Nu exista nici un petec de loc în care Omul să pună piciorul sau mintea și să nu se scufunde imediat într-o mocirlă pestilențială. Și după ce ajungea atât de întinat, Omul se mai putea oare întoarce la rațiune, printre semenii săi?

Sigmund Freud îi admira pe marii bărbați: Alexandru cel Mare, Galileo, Columb, Luther, Semmelweis, Darwin. Sperase întotdeauna să ajungă și el un om mare, neclintit în fața pericolelor care pot apărea dinaintea unei ființe omenești. Dar cine nu s-ar cutremura la vederea acestei încăperi a groazei, mai cumplită decât tot ceea ce a inventat Torquemada pentru a zdrobi trupurile și voința oamenilor?

Josef Breuer se împiedicase în pragul ei. Nu cumva trebuie plătit un preț prea mare? Ieșeai de acolo întinat? Se îngrozise la gândul de a-și continua drumul, deși la fundul prăpastiei s-ar putea să existe diamante, perle și smaralde de cea mai pură înțelepciune și frumusețe? Oare îl lăsase în mod conștient pe colegul său mai tânăr să trăiască marea aventură?

Sigmund se plimbă un timp prin grădina sanatoriului înainte de a se duce în camera doamnei Emmy, de la ferestrele căreia se așternea priveliștea frumoasă a Vienei. Nu mâncase nimic și nu dormise noaptea trecută. De fiecare dată când se deschidea ușa pe neașteptate, femeia se crispa și se ridica în șezut, ca și când ar fi vrut să se apere. Sigmund dădu dispoziție ca nimeni să nu intre în cameră, nici un doctor, nici o soră, decât după ce vor fi bătut ușurel la ușă.

— Frau von Neustadt, în prima săptămână vă propun să vă recăpătați forțele. Am să vă fac masaj de două ori pe zi. Acestea vor fi combinate cu băi calde. Acum am să vă hipnotizez și am

să vă fac să dormiți, după care am să vă sugerez câte ceva. Ați mai fost hipnotizată?

— Nu.

Se dovedi a fi un mediu excelent pentru hipnoză. Sigmund îi puse un deget în fața ochilor și îi ordonă să doarmă. În câteva clipe, femeia se relaxă și se lăsă pe spate, pe pernele de puf. Arăta puțin amețită, dar nu părea deloc speriată. Sigmund spuse calm:

— Frau von Neustadt, în curând, simptomele dumneavoastră vor dispărea. Veți începe să mâncați cu poftă și veți dormi liniștită toată noaptea.

Avu nevoie de șase zile consecutive de sugestie hipnotică, combinată cu băi calde și masaje, pentru ca Frau Emmy să ajungă la o stare de relaxare. Ticurile ei faciale, atât fizice cât și mentale, fuseseră învinse. Sigmund știa că nu dispăruseră, ci stăteau în așteptare. Era nevoie de un tratament mai complex.

Într-o zi de marți, când soarele inundase camera doamnei von Neustadt, intră la ea și fu imediat asaltat:

— Am citit în dimineața aceasta în Frankfurter Zeitung o poveste oribilă, despre un ucenic care a legat un băiat și i-a pus în gură un șoarece alb. Sărmanul copil a murit de spaimă. Unul din doctorii mei mi-a spus că a trimis o ladă întreagă de șobolani albi la Tiflis.

Pe chipul ei se așternu o expresie de repulsie și femeia își încrucișă strâns mâinile peste piept.

— Nu mișca! Nu spune nimic! Nu mă atinge. Herr Doktor, dacă este și la mine în pat un șobolan?

Sigmund o adormi pe Frau Emmy, luă exemplarul din Zeitung care se afla pe noptieră și citi relatarea despre băiatul maltratat. Nu se pomenea însă nicăieri de șoareci sau șobolani. Din mintea doamnei Emmy ieșise ceva, o halucinație, o idee fixă, o teamă, sub imperiul căreia amestecase povestea cu șoarecii și șobolanii cu informația din ziar.

Numai după ce va afla ce anume îi producea doamnei Emmy aceste crize de spaimă putea încerca să le alunge. Sesizase deja asemănările izbitoare dintre cazul ei și cel al Berthei Pappenheim. Încercase să analizeze similitudinile cu Josef

Breuer, să evalueze șansele de reușită a unor ședințe de „curățare a coșurilor” sau a „unui tratament verbal”, dar Josef nu se lăsase antrenat în discuție.

Îi vorbi mult timp doamnei Emmy, în timp ce aceasta stătea într-o stare de somnolență pe canapea, și îi sugeră în zeci de feluri diferite că teama de animale ca șoareci, șobolani, șerpi și alte reptile era firească, dar că acestea nu vor pătrunde în viața ei. Îi sugeră să nu se mai teamă de ele, să le alunge ca pe niște gânduri rătăcite, lipsite de importanță. Îi spuse:

— Frau Emmy, aveți capacitatea de a face această alegere.

Data următoare când o hipnotiză o întrebă de ce se speria așa de des. Ea îi răspunse:

— E vorba de niște amintiri de când eram eu mică.

— De când?

— Pe când aveam cinci ani, frații și surorile mele aruncau în mine cu mortăciuni. Atunci am leșinat pentru prima oară și am avut primele convulsii. Dar mătușa mea a spus că asemenea crize sunt dizgrațioase, așa că au încetat. După aceea m-am speriat din nou când aveam șapte ani și am văzut-o pe neașteptate pe sora mea în sicriu; și la opt ani fratele meu mă speria foarte des, se îmbrăca în cearșafuri și făcea pe stafia; mai târziu, când aveam nouă ani, am văzut-o pe mătușa mea în sicriu și, dintr-o dată, i-a căzut maxilarul.

După fiecare relatare se cutremura scuturată de un fior, cu trupul și fața contorsionate. Acum stătea pe perne, epuizată, gâfâind din greu. Sigmund turnă puțină apă într-un lighean, muie un prosop și îi șterse transpirația de pe față, masându-i ușor umerii. Se duse apoi spre fereastră și se uită în grădină, încercând să înțeleagă esența cumplitei experiențe la care se supusese acum Frau Emmy. Fiecare incident era separat de următorul cel puțin printr-un an. Erau așezate în straturi diferite ale memoriei. Însă la întrebarea lui le scosese pe toate afară și le împletise într-o narațiune coerentă. Când vru să afle cum de reușise acest lucru, Frau Emmy răspunse:

— Pentru că mă gândesc foarte des la aceste scene îngrozitoare. Văd totul atât de viu, toate formele, dimensiunile și culorile, ca și când le-aș trăi pe toate din nou chiar în acest

moment.

O mângâie ușor pe pleoape și o cufundă într-un somn și mai adânc, apoi luă la rând toate părțile componente ale povestirii ei, una câte una. Putea oare să-și amintească atât de viu scene de pe vremea când avea numai cinci ani? Era adevărat că frații și surorile ei aruncau cu mortăciuni în ea? Părea puțin probabil. Suferise de crize și convulsii în copilărie? Nu-i pomenise de ele când îi vorbise despre primele ei simptome. Se pare că fusese o fată foarte sănătoasă.

— Indiferent dacă aceste evenimente au avut sau nu loc, vă sugerez să vi le ștergeți din minte. Ochii noștri văd milioane de imagini pe parcursul unei vieți și nu suntem obligați să le memorăm. Încă o dată, Frau Emmy, avem libertatea alegerii. Dumnezeu voastră sunteți în măsură să decideți că nu vreți să mai vedeți aceste scene și cred că vi le puteți alunga. Sunteți suficient de puternică și de inteligentă pentru a face acest lucru. Haideți să le acoperim cu un văl până când se vor estompa și apoi vor dispărea cu totul.

În ziua următoare, constatând că nu se mai plângea decât de tulburări gastrice, Sigmund hotărî să ajungă la originea acelor ticuri. O întrebă:

— Frau Emmy, de când aveți acest tic în care emiteți un sunet deosebit, ca un tropot de copite, clic-clac?

Frau Emmy îi răspunse imediat, dovedind o cunoaștere deplină nu numai a afecțiunii, ci și a originii acesteia.

— Acest tic mi-a apărut în urmă cu cinci ani, pe când ședeam lângă patul fetiței mele care era foarte bolnavă și dormea, iar eu încercam să nu fac nici un zgomot.

Sigmund spuse înțelegător:

— Această amintire nu ar trebui să aibă nici o importanță pentru dumneavoastră, Frau Emmy. Fiica dumneavoastră n-a pățit nimic.

— Știu, însă ticul îmi revine de fiecare dată când sunt îngrijorată sau speriată.

În momentul acela dr. Josef Breuer intră în încăpere împreună cu medicul casei. Imediat, Frau Emmy repezi brațul înainte și strigă:

— Nu mișca! Nu spune nimic! Nu mă atinge! După care Breuer și medicul casei se retraseră.

Data următoare când Sigmund o aduse în stare de hipnoză, o îndemnă să-i povestească despre alte experiențe înspăimântătoare trăite pe parcursul vieții. Femeia răspuse:

— Văd chiar acum o serie de scene asemănătoare. Într-una din ele, verișoara mea este luată și dusă la un azil de nebuni, pe vremea când eu aveam cincisprezece ani. Am încercat să strig după ajutor, dar n-am reușit și mi-am pierdut darul vorbirii până în seara aceleiași zile.

— Ați mai fost și altă dată așa de preocupată de problema nebuniei? o întrerupse el.

— Și mama mea a fost un timp la un azil. La un moment dat am avut o servitoare care obișnuia să-mi spună povești de groază despre părinții ei legați de scaune și bătuți, apoi puși să se învâртеască până își pierdeau cunoștința.

În tot acest timp își încleșta și își descleșta disperată degetele, iar buzele ei strânse exprimau groaza. Sigmund îi spuse că era prea inteligentă ca să creadă poveștile unei servitoare, că și el lucrase într-un azil și văzuse cum sunt îngrijiți pacienții. Îi sugeră să nu se mai lase urmărită de asemenea povești, căci acestea nu aveau cum s-o afecteze.

Într-o altă zi, când trupul ei se mai relaxă în pat și expresia de pe chipul ei deveni mai încrezătoare, o întrebă:

— Vă rog să-mi spuneți ce înseamnă asta: „Nu mișca! Nu spune nimic! Nu mă atinge!”?

Emmy îi răspuse calm:

— Nu mișca” înseamnă că formele de animale care îmi apar în fața ochilor atunci când mă simt rău încep să se miște și să mă atace dacă altcineva face vreo mișcare. „Nu mă atinge!” vine de la experiența fratelui meu care s-a îmbolnăvit pentru că a luat prea multă morfină. Eu aveam pe atunci nouăsprezece ani și el a pus mâna pe mine. Zece ani mai târziu, când fetița mea era foarte bolnavă și delira, m-a apucat așa de strâns de braț încât aproape că m-a adus în stare de șoc.

Sigmund disecă din nou fiecare povestire, formulând o mulțime de întrebări și sugestii menite să alunge amintirile. La

următoarea lor întrevvedere, după ce o cufundă pe Frau Emmy într-un somn adânc, o întrebă de unde provine bâlbâiala ei. Pradă unei agitații violente, femeia îi povesti cum caii se ridicaseră odată în două picioare în timp ce ea se afla în trăsură cu copiii; altă dată străbătuse cu trăsura o pădure pe timp de furtună și un copac fusese lovit de trăsnet în fața cailor, iar aceștia se feriseră brusc. Atunci își spusese: „Trebuie să stai liniștită, să nu țipi, pentru că ai să-i sperii și mai tare și vizitiul n-o să-i mai poată stăpâni deloc”. De atunci începuse să se bâlbâie.

Sigmund reluă de câteva ori fiecare sugestie pentru a înlătura acest nou set de amintiri „plastice”. Când termină, îi spuse:

— Frau Emmy, vă rog să-mi relatați încă o dată aceste întâmplări.

Frau Emmy nu răspunse la comanda lui. Sigmund o trezi. Frau Emmy nu știa ce se întâmplase în timpul somnului hipnotic, dar pe moment bâlbâiala dispăru. Sigmund fu încântat.

Frau Emmy von Neustadt deveni punctul central al practicii lui medicale. Își petrecea în fiecare zi două ore cu ea, una dimineața, după micul dejun, și alta la începutul serii. Dar oricât de fascinat ar fi fost de evoluția ei, avea foarte puțin timp să se gândească la ea între două vizite, pentru că era foarte solicitat la clinica de la Institutul Kassowitz, unde își petrecea trei după-amieze pe săptămână. Și clientela lui crescuse, astfel că rămânea adesea câte patru ore pe zi la cabinet. Lucra ca neurolog, căutând și adesea descoperind originea somatică a bolilor pacienților. Printr-o ironie a soartei, tocmai acum, când era atât de preocupat de nevroze, nu apărea nici un caz de isterie. Deși slăbise și se trăsese puțin la față din cauza volumului mare de muncă, în fiecare seară, înainte de miezul nopții, atunci când toată casa era cufundată în somn, se așeza la biroul lui și scria cu meticulozitate toate cuvintele pe care le schimbase în ziua aceea cu Frau Emmy. Era un efort menit să ducă în final la configurarea unei topografii a tulburărilor din subconștientul femeii.

Spre sfârșitul celei de-a treia săptămâni de tratament, înțelese

că Frau Emmy von Neustadt reprezenta un adevărat laborator de boli „identice”. Între momentul în care Josef Breuer terminase tratamentul Berthei Pappenheim și faza actuală, când începuse să se ocupe el de Frau Emmy, trecuseră șase ani. Din câte știa el, în acest interval de timp nu se încercase nicăieri o asemenea terapie, prin „conversație”. Era de-a dreptul emoționant pentru el să traducă lucrarea lui Bernheim despre Hipnoză și sugestie în timp ce-i aplica terapia. Mai știa că sugestiile pe care i le adresa pacientei în stare de hipnoză nu făceau decât pe jumătate din treabă. Cealaltă jumătate era îndeplinită de Frau Emmy însăși, prin „terapie conversațională”. Fără îndoială, nici una dintre poveștile pe care le relata acum nu mai ieșiseră până atunci de pe buzele ei și nici nu trecuseră din fundul subconștientului în planul conștiinței. Josef Breuer cunoștea puterea acestei metode terapeutice, totuși refuzase să mai recurgă la ea. De ce? Cu siguranță că diagnosticase boala doamnei Emmy și ar fi putut să folosească aceeași metodă ca și în cazul Berthei Pappenheim. De ce nu dorea s-o vindece pe femeie cu mâna lui?

Ședea la biroul lui în fiecare noapte și se întreba cam ce procent din pacienții care intrau în cabinetele medicilor și în saloanele spitalelor se îmbolnăviseră mai curând din cauza ideilor decât a agenților patogeni. Fără îndoială, numărul lor nu era chiar atât de mare. Lucrase prea mult timp prin spitale și văzuse prea mulți oameni murind de diverse maladii somatice ca să nu știe că majoritatea sufereau de disfuncția unui organ, de o boală a plămânilor, a inimii, a sângelui sau prezentau excrescențe canceroase. Dar în timp ce lucra la traducerea lucrării lui Bernheim și continua s-o trateze pe Frau Emmy, nu putea scăpa de gândul că persoanele bolnave se lăsau adesea copleșite de boală. Era o formă lentă și subtilă de sinucidere, fără ca pacientul, familia sau doctorii să bănuiască ceva.

Datorită sugestiilor hipnotice, reuși să înlătore temerile și reținerile doamnei Emmy în legătură cu lucrurile care se petreceau în sanatoriu. Se trezea veselă din somnul hipnotic,

vorbea despre salonul ei și de minunații prieteni pe care îi avea printre artiști și scriitori. Însă când revenea a doua zi de dimineață, Sigmund o găsea plângând.

— Herr Doktor, mă bucur tare mult că ai venit. Sunt așa de speriată. Știu că am să mor.

În stare de hipnoză îi povesti un alt vis cumplit:

— Picioarele scaunelor și ale meselor, brațele fotoliilor se transformă în șerpi. Un monstru cu cioc de vultur mă sfâșie și mă înghite. Apoi asupra mea se reped și alte animale sălbatice. Când eram mică, m-am dus să ridic un ghem de lână și de sub el a fugit un șoarece. Când am dat la o parte o piatră, am găsit sub ea o șopârlă mare și m-am speriat așa de tare că o zi întreagă n-am mai putut scoate un cuvânt.

Era vorba așadar de alte imagini cu animale pe care nu le eliminase. Le scotea oare din halucinațiile ei? Putea continua să le inventeze cu aceeași viteză cu care reușea el să le înlăture pe cele anterioare? Sau proveneau din spaime autentice, trăite în primii ani de viață? În timp ce-i relata un episod din copilărie, Sigmund o întrebă:

— Frau Emmy, de ce afirmați așa de des că aveți furtuni în cap?

Frau Emmy se crispă și-i răspunse supărată:

— Nu trebuie să mă tot întreb de unde mi se trage una sau alta. Lasă-mă să-ți povestesc ceea ce am de spus, fără să mă întrerupi.

Mai târziu, în aceeași noapte, în timp ce își făcea însemnările obișnuite, își zise: „Frau Emmy are dreptate. Atâta timp cât pacientul vorbește în flux continuu, trebuie să mă mențin în expectativă și să-l las să-și formuleze gândurile așa cum crede de cuviință. Este cea mai bună cale de a obține un autoportret. Trebuie să intervin numai atunci când izvorul seacă.”

În ziua următoare îi relată o poveste uimitoare: unul din frații ei mai mari, ofițer în armată, avusese sifilis și, pentru că familia nu voia să se afle acest lucru, fusese obligată să mănânce la aceeași masă cu el, deși era înspăimântată de moarte la gândul că s-ar putea contamina. Un alt frate fusese bolnav de tuberculoză și obișnuia să scuipe peste masă într-o

scuipătoare deschisă care se afla în sufragerie, chiar lângă scaunul ei. Când era foarte mică și nu voia să mănânce, mama ei o obliga să rămână la masă chiar și câteva ore, până când termina tot din farfurie – „mâncarea era rece și grăsimea sleită pe margini”. Frau Emmy fu scuturată de un val de greață.

— Când mă așez la masă, văd din nou stratul acela de grăsime sleită și nu mai pot să înghit nimic.

Sigmund o întrebă cu blândețe:

— Frau Emmy, amintirile acestea v-au mai revenit în cei trei ani de căsătorie? V-au tulburat și atunci?

— O, nu, deși am fost însărcinată cu fiicele mele optsprezece din cele treizeci și șase de luni petrecute împreună cu soțul meu. Dar atunci, știți, eram foarte ocupată. Aveam tot timpul musafiri, atât la oraș, cât și la moșie. Soțul meu m-a introdus în angrenajul complicat al afacerilor. Ori de câte ori pleca în străinătate cu diverse probleme, mă lua cu el.

Chipul i se luminează și întineri. Sigmund o ținu în continuare sub hipnoză.

— Care a fost evenimentul vieții dumneavoastră care v-a provocat cel mai durabil efect?

Femeia nu avu nici o ezitare. Nu exprimă nici oroare, teamă sau repulsie, numai o tristețe profundă i se așternu pe chipul palid.

— Moartea soțului meu. Deși vocea îi deveni mai profundă, nu se bâlbâi și nici nu plescăi din buze. Eram în locul nostru preferat de pe Riviera. În timp ce traversam un pod, soțul meu s-a prăbușit pe neașteptate la pământ și a rămas acolo nemișcat câteva minute, apoi s-a ridicat, lăsând impresia că se simte foarte bine. La puțin timp după aceasta, stăteam încă în pat după cea de-a doua naștere, iar soțul meu ședea la o măsuță lângă mine și își citea ziarul. S-a ridicat brusc, m-a privit într-un mod ciudat, a făcut câțiva pași spre mine și a căzut mort. Doctorii au făcut eforturi să-l readucă în simțiri, dar totul a fost în zadar. Apoi copilul, care avea numai câteva săptămâni, s-a îmbolnăvit foarte grav și a zăcut șase luni, timp în care și eu eram ținută la pat cu febră mare.

Expresia de pe fața ei se schimbă brusc. O undă de mânie

amestecată cu amărăciune îi întunecă ochii.

— Nici nu-ți poți imagina câte necazuri mi-a făcut copilul ăsta. Era smiorcăită, urla și ziua și noaptea, nu dormea, a suferit o paralizie a piciorului stâng care părea incurabilă, a învățat târziu să meargă și să vorbească, o vreme am crezut că e debilă mintal. După spusele doctorilor, a avut encefalită, o infecție la coloană și nu mai știu ce altceva încă!

Sigmund sublinie faptul că în prezent, fiica ei era perfect sănătoasă.

— Frau Emmy, am să înlătur toată această colecție de amintiri ca și când n-ar fi existat niciodată în mintea dumneavoastră. Vă așteptați întotdeauna la ce e mai rău. De aceea sunteți atât de temătoare. Dar nu aveți nici un motiv să vă chinuiți așa. Tot așa cum nu există nici o explicație pentru durerile recurente în brațe sau în picioare, crampele sau amorțelile anumitor părți ale corpului... Din moment ce pot să șterg aceste amintiri din mintea dumneavoastră, am posibilitatea să înlătur și durerile recurente.

Dar Frau Emmy continua să fie deprimată. Sigmund o întrebă de ce se cufunda așa de des în melancolie. Frau Emmy răspunse:

— Pentru că am fost persecutată de familia soțului meu. După moartea lui au trimis ziariști obraznici care au răspândit zvonuri urâte despre mine printre vecini și au scris reportaje calomnioase la adresa mea.

Auzise prea des asemenea plângeri în clinica lui Meynert ca să nu le recunoască imediat ca simptome ale maniei persecuției. Dar, manie sau nu, era de datoria lui să înlătore aceste idei din mintea ei.

Se duse acasă la Josef la ora șase, când acesta termina lucrul. Porniră pe jos spre Cafe Kurzweil, unde obișnuiau să meargă în timpul studenției, pentru că acolo exista o tablă de școală pe care oaspeții puteau să-și scrie cu creta mesaje unul altuia. Oamenii jucau biliard, iar chelnerii de aici se bucurau de reputația de a fi cei mai buni jucători de biliard din imperiu, astfel că erau adesea solicitați să termine o partidă când unul dintre clienți trebuia să plece în grabă la vreo întâlnire. Ca de

obicei, era și o fată frumoasă care trona la casă, cu privirile ațintite asupra celor din sală. Sigmund îl conduse pe Josef la o masă la capătul Schanigarten-ului, unde domnea o liniște relativă, astfel că puteau sta de vorbă.

— Josef, lucrez deja cu Frau Emmy de șase săptămâni. Nu am avut nici o duminică liberă. Am făcut progrese în multe direcții numai ca să mă întorc peste o săptămână și să constat că au apărut noi imagini și alte amintiri care le-au înlocuit pe cele alungate de mine. Uneori mă tem că voința ei de a fi bolnavă va fi mai puternică decât dorința mea de a o vindeca.

Breuer dădu din cap și își mângâie barba.

— Sig, știi că este o ființă recalcitrantă. Însă șase săptămâni reprezintă o perioadă scurtă de timp ca să vindeci o femeie bolnavă de paisprezece ani.

Sigmund reflectă o clipă la spusele prietenului său.

— Josef, ce s-ar fi întâmplat dacă soțul doamnei Emmy ar fi trăit? Toate indiciile arată că a fost sănătoasă și fericită. Dacă nu l-ar fi văzut căzând mort la picioarele ei, și-ar fi crescut oare cele două fiice ca oricare altă mamă? Ea este cea care, cuprinsă de spaimă și de durere, le-a îmbolnăvit de nervi pe fiicele ei, și nu invers. Nu e adevărat, Josef?

— Da, Sig. Mi-e teamă că așa este. De ce nu s-a recăsătorit Frau Emmy?

— Susține că a rămas văduvă din sentimentul datoriei. Credea că o nouă căsătorie ar fi dus la fărâmițarea averii fiicelor ei și îi era teamă să riște.

Breuer fluieră încetișor în vreme ce amesteca zahărul pe fundul ceștii aproape goale.

— Nici un cămătar n-ar lua un preț mai mare pentru o avere? A păstrat intactă averea fiicelor ei și a suferit timp de paisprezece ani de tot soiul de boli. Când ți-am predat-o ție, simptomele erau așa de grave, încât ar fi putut oricând să moară din cauza lor.

— Josef, cândva mi-ai spus că Bertha Pappenheim susținea că are două euri, „un eu secundar și rău”, care îi produce o mulțime de boli psihice, și un eu primar, normal, după cum spunea ea, „un observator calm și cu privirea limpede, care

ședea într-un colț al minții ei și se uita la toată nebunia asta”. Pentru mine este clar că Frau Emmy are două stări separate și distincte de conștiință, una revelată și alta disimulată. Timp de șase săptămâni am urmărit acest proces în plină înflorire. Iar acum dispun de un portret al acestei „forțe secundare”. Am aruncat o privire într-un continent necunoscut, neexplorat, un domeniu de cercetare științifică de importanță crucială. Josef, câți dintre sărmanii nefericiți ținuiți în lanțuri de zidurile circulare ale Turnului Nebunilor au ajuns acolo din cauză că „eurile lor rele”, mințile secundare bolnave dominaseră mintea normală? Câți dintre pacienții din clinica profesorului Meynert sunt bolnavi mintal și câți dintre cei internați în Azilul de Alienati al Austriei de Jos suferă de afecțiuni psihice și, în final, iraționale, pentru că nu au o singură minte, ci două, care funcționează independent una de alta, iar cea bolnavă preia încet, încet controlul asupra celeilalte? Mi-am dat seama de faptul că Frau Emmy este o persoană cu o ereditate foarte încărcată. Pe de altă parte, Josef, știm că predispoziția ereditară nu poate da naștere, ea singură, la isterie. Trebuie să existe și motive exterioare, cum ar fi moartea subită a soțului, căci altfel tara creditară rămâne în stare latentă.

Josef Breuer clătină din cap cu un aer de disperare amestecată cu o doză de amuzament.

— Sig, în calitate de medic al doamnei Emmy, nu poți să-i oferi în mod experimental alt soț. De aceea trebuie să elimini materialul cu care femeia continuă să se intoxice, cultivându-și boala. Sfatul meu este să nu-i dai drumul din sanatoriu decât atunci când își va exprima dorința fermă de a începe o viață normală.

Frau Emmy făcea progrese. Dr. Freud, hipnotizatorul, continua să o sugestioneze că este o femeie prea puternică pentru a se lăsa dominată de o colecție de fotografii vechi. Îi ceru cu brutalitate să le rupă în mii de bucățele și să le împrăștie în cele patru zări.

Într-o dimineață, când veni în vizită, o găsi șezând pe un scaun lângă pat, complet îmbrăcată, cu părul frumos pieptănat și chipul luminat de un zâmbet calm.

— Herr Doktor, mă simt perfect. Este un anotimp foarte frumos la noi acasă. Vreau să mă duc înapoi, împreună cu fetele mele. Abia aștept să-mi revăd prietenii și să mă ocup de afacerile familiei. Îți sunt profund recunoscătoare pentru tot ce ai făcut.

În aceeași noapte, în timp ce stătea întins în pat și nu putea să adoarmă, Martha respira regulat alături de el, iar din leagănul copilului se vedea numai căpșorul acestuia, începu să stea de vorbă cu el însuși. Era momentul acela liniștit, când prind contur cele mai bune gânduri în mintea bărbaților.

— De fapt, ce am făcut eu pentru Frau Emmy? se întrebă el. Pe moment, cel puțin, pusese capăt suferințelor ei fizice, îi smulsese din cap ideea că este paralizată sau că e în pragul morții. O hrănise, îi făcuse masaj, îi făcuse tratament cu șocuri electrice și băi fierbinți, îi alungase din minte o serie nesfârșită de imagini respingătoare. Dar ce făcuse, de fapt, pentru a descoperi adevăratele rădăcini ale problemei ei? Aceasta era ultima întrebare pe care trebuia să și-o pună întotdeauna un doctor. Acum dorea să afle din ce cauză ideile pătrundeau în mintea oamenilor și o distingeau. De unde veneau? Ce le făcea atât de puternice? Prin ce procese deveneau stăpâne ale casei? Nu era suficient să spună că bolile fizice și psihice ale doamnei Emmy fuseseră provocate de moartea bruscă a soțului ei. Mii de tinere femei rămâneau văduve. Se recăsătoreau sau rămâneau singure, munceau apoi tot restul vieții lor, își creșteau copiii.

Nu erau aceste întrebări identice cu cele pe care și le puseseră medicii în legătură cu toate celelalte boli? Timp de mii de ani oamenii au murit de tuberculoză până când profesorul Koch s-a întrebă: „De unde vine această boală? Ce anume o provoacă?” Descoperise apoi răspunsul: bacilul. Iar acum doctorii se chinuiau să găsească un medicament care să distrugă bacilul. Timp de mii de ani, oamenii au murit din cauza pietrelor la vezica biliară, până când chirurgii au învățat să le îndepărteze. Generații întregi de femei au murit de febră puerperală. Semmelweis și-a pus întrebarea: „De ce? De unde vine această febră?” A găsit răspunsul și a oprit dezastrul.

În mintea lui nu mai era nici un dubiu cu privire la gravitatea nevrozei, care îl putea face pe om să orbească, să surzească sau să-și piardă darul vorbirii, să paralizeze, să nu mai poată mânca sau bea, omorându-l ca o septicemie, un cancer sau un infarct. Pacienții mureau din cauza nevrozelor lor – nu știa câți anume. Cei mai mulți medici erau bine pregătiți, conștiincioși. Doreau în mod sincer să-și ajute pacienții, să-i salveze. Dar ce se întâmpla cu cazurile greșit diagnosticate, trimise la alte secții ale spitalului sau ale clinicii, unde li se aplica un tratament impropriu, erau încarcerati sau trimiși acasă, ca să moară, deși ar fi putut să trăiască?

INSULA DISPĂRUTĂ A ATLANTIDEI.

Luară expresul de 7:30 spre Semmering, zona montană cunoscută de vienezi drept paradisul alpin. În acele zile de sfârșit de iunie plecaseră în căutarea unei vile în care familia să-și poată petrece vacanța de vară.

Când trenul se opri la Pfaffstätten, văzură podgoriile cu ghirlande de frunze verzi la intrare, ceea ce însemna că în anul acela se făcuse deja vinul. Sigmund, a cărui clientelă dispăruse asemenea măturătorilor de pe stradă în revărsat de zori, mormăi sardonice:

— Poate că ar trebui să-mi pun și eu un Büschel deasupra ușii ca să dovedesc că aplic o filosofie medicală proaspătă, la fel de crudă ca și vinul Heurige, mustul, și la fel de toxică.

Începură urcușul spre Humpback, denumirea austriacă a dealurilor dintre Schneeberg și Rax, cele două vârfuri gemene, de peste două mii de metri înălțime, cu creștetele acoperite de zăpadă. Fratele lui, Alexander, îi povestise cu multă vreme în urmă despre vizionarul Karl Ghega care construisese un drum de fier spre Semmering – prima cale ferată montană din lume – cu sprijinul împăratului Franz Josef. Sigmund îi relatează, la rândul său, Marthei isprăvile incredibile care fuseseră săvârșite pentru cucerirea trecătoarei Semmering, aflată la peste o mie cinci sute de metri înălțime. Linia ferată străbătea șaisprezece viaducte peste prăpăstii și trecea prin cincisprezece tunele săpate în stânca munților.

Când ieșiră din întunericul tunelurilor în lumina strălucitoare

a viaductelor, de unde se vedeau uriașele uzine de hârtie de la Schlögel, apoi biserica Maria Schutz, Sigmund remarcă:

— Călătoria aceasta este cea mai inspirată metaforă pentru diferența din Infernul și Paradisul lui Dante. Știi oare, Martha, că există în lume oameni care preferă moartea în locul vieții?

— E greu de crezut, Sigi. Cunoști motivul?

— Îl aflu de la pacienții mei.

Era aproape ora zece dimineața când pășiră prin ușile largi ale gării Semmering și porniră spre sat. Traseră cu nesaț în piept aerul dens, plin de miros de brad și de zăpadă proaspătă. Se aflau într-o vale și în spatele lor se ridicau creste înalte, ce străpungeau azurul cerului. La picioarele lor se întindeau pășunile largi, cu iarbă verde, proaspătă, pe care pășteau cirezile. De-a lungul drumului murdar ce șerpuia printre munți ca tivul de mătase de la rochia unei doamne, se zăreau împrăștiate sătulețele cu acoperișuri de țiglă roșie.

Multe dintre vile fuseseră deja închiriate, însă chiar înainte de ora prânzului găsiră o casă plăcută, cunoscută sub numele de Sommerwohnung, ascunsă într-un pâlț de mesteceni albi. Când soția proprietarului le aduse o carafă de vin alb proaspăt, în semn de bun venit, Sigmund și Martha ciocniră paharele și hotărâră să-și denumească noul sediu vila Pufendorf, pentru că urmau să plătească chiria din onorariile primite de la doamna Pufendorf.

„Palatul Pufendorf se dovedi un loc binecuvântat. Martha și micuța Mathilde, în vârstă de nouă luni, înfloriră în aerul înmiresmat cu miros de brad, unde ziua era cald, însă noaptea nu se putea dormi fără pătură. Sigmund lua expresul în fiecare vineri seară la opt și cincisprezece minute și la câteva minute după ora unsprezece pășea deja pe drumul îngust de țară. La miezul nopții era întins alături de Martha, în căldura dulce a patului.

Trecuseră mulți ani de când Amalie și Jakob nu-și mai permisese să închirieze o casă de vacanță. Sigmund îi invită să le facă o vizită. Alexander, care avea permis pe căile ferate, venea duminica.

— Nu ca să ne vadă pe noi, îl tachina Martha, ci ca să străbată cele șaisprezece viaducte.

Cu chipul iluminat de un zâmbet fericit, Alexander îi răspunse:

— Chiar și cu ochii închiși pot să-ți spun cum se numește fiecare din ele: Busserltunnel, Payerbach, Schlögelmühle...

Alexander avea douăzeci și doi de ani și era mai scund decât Sigmund cu câțiva centimetri, care îi lipseau în principal din lungimea gâtului. În rest, cei doi frați continuau să semene izbitor de mult. Sigmund era convins că fratele lui este o personalitate complexă, cu un temperament vulcanic, nerăbdător cu oamenii, însă echilibrat și disciplinat în munca sa. Ședea la masa de lucru până la miezul nopții. Singura lui nemulțumire o constituia faptul că fișele de expediție a mărfurilor erau tipărite cu caractere microscopice, astfel încât începuse deja să poarte ochelari cu o ramă subțire de metal peste nasul lui mare, în timp ce Sigmund, deși avea cu zece ani mai mult, citea fără ochelari.

— Când voi deveni ministru al Transporturilor, primul meu act oficial îl va constitui mărirea de patru ori a caracterelor cu care se tipăresc formularele de la calea ferată. Și asta ar fi suficient pentru ca împăratul Franz Iosef să-mi acorde rangul de cavaler.

Firma lui Alexander distribuia Allgemeine Tarif-Anzeiger. Când începuse să lucreze la Lista tarifelor, aceasta nu avea decât câteva file prăpădite. Acum, după numai cinci ani de la apariție, devenise o revistă respectabilă.

— Alex, ai să devii cel mai mare expert austriac în trenuri de marfă, îl avertiză Sigmund.

— Am devenit deja.

Lui Sigmund i se părea ciudat să locuiască singur în casă, cu mobila din salon și din sufragerie acoperită cu cearșafuri, cu geamurile închise și acoperite cu obloane, cu draperiile date jos pentru perioada de vară, cu covoarele strânse sul, împrăștiind miros de naftalină și camfor. Întrucât nu avea decât pacienți ocazionali, își petrecea după-amiezele la Institutul Kassowitz, unde era un mare aflux de copii bolnavi din toată Austria.

Dimineața studia și scria articole despre afazie, despre anatomia creierului și despre paralizia infantilă pentru un Manual enciclopedic de medicină și o introducere la recent încheiata traducere a cărții lui Bernheim, în care marea realizare a autorului consta în faptul că „dezbrăcase hipnoza de învelișul său straniu, legând-o de fenomenele familiare ale vieții psihologice normale și ale somnului... «sugestia» a fost folosită ca nucleu al hipnozei și cheie pentru înțelegerea acesteia”. Sustinea că lucrarea este stimulatorie și bine gândită pentru a spulbera convingerea potrivit căreia hipnoza continua să fie înconjurată, așa cum spunea profesorul Meynert, de un „halo al absurdității”.

Serile și le petrecea cu prietenii. Ernst Fleischl îl ruga să vină cât mai des seara la el la masă, pentru că era singur și bolnav, iar uneori se simțea mult prea rău ca să mai continue cercetările în laboratorul profesorului Brücke. Josef Paneth preluase și munca lui și realiza lucruri minunate împreună cu Exner în domeniul tulburărilor vizuale consecutive operațiilor pe lobul posterior al creierului. Fleischl, al cărui chip odinioară frumos era acum brăzdat de zbârcituri, își făcea probleme din cauza clientelei reduse a lui Freud.

— Sig, de ce nu te ocupi de medicină generală? Cel puțin până când îți vei putea permite luxul să fii numai neurolog?

Sigmund puse furculița deoparte.

— Este cumplit să stai dimineață de dimineață în cabinet cu urechile ciulite ca să auzi clopoțelul de la intrare. Dar nu știu suficientă medicină ca să fiu generalist. Și apoi, suntem numai câțiva specialiști în neurologie.

Fleischl oftă.

— Ai dreptate să te încăpățânezi, fără îndoială.

Josef Breuer înlocui cuvântul „încăpăținat” cu „recalcitrant”. Luă un exemplar din Medizinische Wochenschrift și citi cu voce tare din prefața lui Sigmund la cartea lui Bernheim.

— De ce a trebuit să-l ataci pe Meynert citându-i numele? Îți bați cuie în talpă. Lăsă capul în jos și îl privi pe Sigmund pe sub sprâncene: El este leul junglei. Poți să fii sigur că va riposta, Sig. Nu cred că dispui de armele necesare ca să te lupți

cu el în arenă.

Cele mai fericite seri le petrecea cu Sophie și Josef Paneth în apartamentul lor răcoros de pe Parkring, care dădea spre Stadtpark, parcul orașului. Josef invita mai mulți doctori tineri și jucau cu toții taroc în fața ferestrelor deschise din salon. Lui Sigmund îi plăcea jocul și se lăsa antrenat de el, uitând cu totul de medicină, de Meynert și de lipsa pacienților când striga „Stich oder Schmier”. Ridică potul sau arată cartea! sau „Ultimo!” fără să aibă nevoie să se uite la cele două seturi de cărți de joc. Era ușor dezamăgit când adversarul spunea „Kontra” și îl bătea cu șaisprezece puncte.

Într-o seară, Sophie îl luă deoparte.

— Sigi, Josef tușește foarte rău în mijlocul nopții. O dată am găsit pete de sânge pe care se străduia să le ascundă. Nu poți să-i examinezi plămânii sub un pretext oarecare?

— Sophie, draga mea, îl cunosc pe cel mai bun specialist din Austria!

— N-ai vrea să-i sugerezi doctorului să ne alunge din Viena, la munte, pentru tot restul verii? Josef este așa de captivat de ceea ce face cu dr. Exner, încât exagerează cu munca.

Amalie era cea mai încântată de statutul de holtei de vară al lui Sigmund, fiindcă în felul acesta avea posibilitatea să-i gătească fiului ei mâncărurile preferate pentru masa de prânz. Încă nu împlinise cincizeci și trei de ani, iar părul îi încărunțise, însă dispunea de resurse de energie inepuizabile. Gospodăria era un imperiu prea mic pentru ea, mai ales de când Sigmund insistase să angajeze o servitoare pentru treburile grele. Uneori însă mai surveneau și momente dificile, căci cele trei fete care erau încă nemăritate, și stăteau acasă, trebuiau să doarmă într-o singură cameră. Deși surorile se înțelegeau bine, în general, câteodată mai izbucneau certuri din cauza înghesuiei. Jakob fugea de acasă de îndată ce auzea primele tonuri mai înalte. Amalie refuza să ia partea vreuneia dintre ele, certându-le pe toate și cerându-le să facă liniște în casa ei. Alex, cu simțul său practic, rezolva imediat problema, găsind loc pentru încă un cuier în debaraua de haine sau pentru o nouă etajeră deasupra patului.

Acum când el însuși era tată, Sigmund descoperi că sentimentele lui pentru Jakob se schimbaseră. Își iubise întotdeauna tatăl pentru amestecul de înțelepciune și umor, caracteristic felului său de a fi. Jakob nu avusese legături foarte strânse cu copiii săi. Însă între Sigmund și tatăl lui era o diferență nu numai de o generație, ci de două. Aceasta părea să nu mai aibă importanță în clipa de față. Era și el egalul lui Jakob și recunoștea în sentimentele lui pentru micuța Mathilde afecțiunea blândă pe care o manifestase Jakob față de el. Tatăl lui îi fusese primul îndrumător de studii și, după Amalie, primul admirator.

Sigmund își rezervase aproape în fiecare zi o oră pentru plimbarea care îi plăcea atât de mult tatălui său, în răcoarea pădurii din Prater, amintindu-i de anii copilăriei. Braț la braț, cei doi bărbați discutau știrile din lume. Sigmund văzuse în Neue Freie Presse un anunț pentru un post foarte bun de doctor la o fabrică din Moravia. Doctorului nu i se cerea nici un fel de calificare specială, trebuia numai să fie creștin. Acest gen de antisemitism nu numai că se accentuase în ultimii ani, dar devenise fățiș. Se înființase și un ziar, Deutsches Volksblatt, cu scopul de a ațâța și de a finanța antisemitismul. Fusese întemeiat, de asemenea, Partidul Unit Creștin, pentru a promova o înțelegere cu Germania, în condițiile slăbirii relațiilor de prietenie cu țările din răsărit. În cadrul acestei mișcări exista un antisemitism inerent, organizat în scopuri politice.

Într-o discuție în legătură cu duelul lui Karl Koller, Josef sublinie că dr. Zinner trebuise să piardă pentru a nu fi dat afară din Allgemeine Krankenhaus. Întrucât fusese rănit, autoritățile erau satisfăcute că Zinner plătise pentru greșeala comisă.

— Dacă și Koller ar fi fost suficient de isteț ca să se lase tăiat, n-ar mai fi trebuit să plece, reflectă Jakob.

Week-end-urile erau lipsite de orice griji. Martha și Sigmund plecau sâmbăta de dimineață devreme la plimbare. După ce părăseau „Palatul Pufendorf”, hoinăreau pe potecile de munte, uitând de trecerea timpului. Beau câte o bere și luau masa pe

terasa unui han de munte cu vedere splendidă spre vale, apoi se întorceau acasă spre asfințit, cuprinși de o oboseală plăcută, și se culcau devreme, în mirosul de brad care le înțepa ușor nările. Gândul la „vacanța de înviorare” făcea orașul suportabil în perioada de iarnă și de ploi, de lapoviță și zăpadă.

Martha iscă o adevărată furtună de toamnă, deschizând, aerisind și frecând totul în apartament. Ca o urmare firească, anunță ea victorioasă, pacienții lui Sigmund începură să dea năvală. Deși se bucura că este căutat de tot mai mulți pacienți cu afecțiuni neurologice, sala lui de așteptare era plină de oameni care sufereau de urmări ale sifilisului, de pareze faciale sau de ataxii locomotorii, de femei cu scleroze în plăci, una chiar într-un stadiu incipient, de cazuri de afazie – căci dobândise un oarecare renume în acest domeniu și strângea date pentru o monografie –, de victime ale bolii lui Parkinson și, pe măsură ce se apropia iarna, de un număr tot mai mare de copii mici, chiar sugari, ai căror părinți puteau să-și permită să recurgă la serviciile unui medic particular și îl aleseseră pe el fiindcă auziseră de munca desfășurată de el la Institutul Kassowitz, îl nemulțumea totuși faptul că nu se prezenta nici un pacient cu nevroză. Aceste cazuri de isterie erau singurele lui surse de documentare pentru studierea bolii în continuare. În afară de manualele de psihiatrie ale lui Kraepelin și Krafft-Ebing, existau puține materiale în monografiile medicale sau consacrate altor științe, cu excepția Arhivelor lui Charcot. Mai era lucrarea neurologului american, Silas Weir Mitchell, inițiatorul vestitei „cure de odihnă pentru neurastenii”, și Neurohipnologia englezului James Braid. Doctori din lumea germanofonă continuau să definească nevroza ca „o nebunie ce-ar trebui supusă oprobriului public”.

Meynert considera nevrozele fie ereditare, fie provocate de o leziune a creierului. Mâna de cunoștințe personale a lui Sigmund era reprezentată de Frau Emmy von Neustadt, al cărei caz îi oferise cea mai clară imagine a felului în care funcționează subconștientul, cum poate fi eliberat, prin hipnoză și prin „terapia conversațională”, de amintirile dureroase care provocau halucinații. O trimisese acasă, în

nordul Germaniei, într-o perfectă stare de sănătate, tot așa cum o determinase pe Frau Dorff să alăpteze copilul, pe Herr Vogel să-și folosească din nou picioarele care fuseseră cândva paralizate, pe Tessa, bona, să doarmă liniștită noaptea, în loc să alerge în stradă. Avea însemnări amănunțite despre aceste cazuri, pe care le completa în permanență cu gânduri și speculații proaspete. Însă numai pacienții noi i-ar fi permis să-și finalizeze cercetările în vederea stabilirii modelelor de comportament.

Într-una din zile i-a fost adusă o fetiță de unsprezece ani. De cinci ani suferea de convulsii intermitente, dar violente, atât de severe, încât medicii o suspectaseră de epilepsie. I se făcuseră toate examenele clinice și nu se găsisese nimic anormal. Sigmund stătu de vorbă cu fetița câțva timp, ca să-i câștige încrederea, apoi o hipnotiză. De îndată ce adormi, fetița avu o criză. Așa după cum doctorii Bernheim și Liébeault merseseră mai departe decât Charcot, sugestionându-l pe pacientul adormit că se va trezi din somn și nu va mai avea nici un fel de suferințe, Sigmund merse și mai departe decât predecesorii săi de la Nancy. În loc s-o sugestioneze pe fată că aceste convulsii vor dispărea, o întrebă:

— Draga mea, ce vezi cu ochii minții?

— Câinele! Vine câinele!

— Care câine? Câinele tău?

— Nu, nu, un câine străin... sălbatic... cu ochi furioși... cu bale la gură... vrea să mă muște de picior...

Sigmund examinează picioarele copilului. Nu se vedeau nici un fel de cicatrice.

— Dar nu te-a mușcat. Nu sunt urme. Ai reușit să fugi.

Câinele a plecat de mult. Nu l-ai mai văzut niciodată de atunci, nu-i așa? N-o să-l mai vezi niciodată. Ești în deplină siguranță. Nu mai trebuie să-ți fie frică de câini. Copilă, îți sugerez să uiți acest episod. Imaginea câinelui se va estompa și va pieri definitiv din mintea ta. O să-l uiți.

Trezi copilul și îl chemă pe tatăl aflat în sala de așteptare. Îl întrebă dacă fetița avusese prima criză după ce fusese fugărită de un câine. Tatăl își aminti că cele două evenimente se

petrecuseră cam în același timp.

— Și nu a încercat nimeni, niciodată, să facă o legătură între aceste două evenimente: spaima provocată de câine și începutul convulsiilor?

Tatăl făcu ochii mari, frământând pălăria în mâini.

— Ce legătură poate să fie? Câinele n-a mușcat-o. Cum să ia epilepsie de la el?

— A luat, în schimb, groaza. Asta i-a provocat convulsiile. Copilul nu are epilepsie, așa cum nu am nici eu, nici dumneavoastră. Nu-mi rămâne decât s-o sugestionez ca să-i alung groaza care s-a înfipt atât de adânc în subconștientul ei.

Sigmund văzu fata în fiecare zi, timp de o săptămână, „exorcizându-i” memoria terorizată. Groaza dispăru. Fata nu mai avu alte convulsii. Când Sigmund îi întinse tatălui nota modestă de plată, acesta se uită la ea, apoi scoase un plic sigilat din buzunar, îl puse pe masă și îi mulțumi emoționat lui Herr Doktor Freud pentru că salvase viața fiicei sale. După plecarea lor, Sigmund deschise plicul și rămase cu gura căscată: fabricantul le asigurase vacanța la munte din vara viitoare.

Josef Breuer, care fusese chemat să vadă un băiat de doisprezece ani, avea mai puțin succes. Băiatul se întorsese într-o zi de la școală cu o durere de cap teribilă și cu dificultăți de înghițire. Doctorul familiei diagnosticase o banală durere în gât. Timp de cinci săptămâni, copilul se simți din ce în ce mai rău. Refuza să mănânce și vomita dacă era forțat. Își petrecea tot timpul în pat. Băiatul îi explică dr. Breuer că se îmbolnăvisese pentru că tatăl său îl pedepsise. Convins că era vorba de o maladie de natură psihică, Josef l-a rugat pe Sigmund să vină la o consultație. După ce îl vizită pe băiat, Sigmund îi spuse:

— Sunt sigur că ai dreptate, Josef, boala este de natură emoțională. Văd la el aceeași groază care o stăpânea și pe fetița mea după incidentul cu câinele, însă cu o diferență. Am senzația că băiatul ăsta știe care e cauza bolii sale.

— Mama lui este o femeie inteligentă. O să fie mai degrabă dispus să-i spună ei decât mie.

Stratagema funcționează. În seara următoare, în timp ce se

plimbau în pas vioi în jurul Ringului, Josef îi dădu amănunte:

— În drum spre casă, băiatul intrase într-o vespasiană. Acolo, un bărbat străin își scosese penisul erectat și îl îndreptase spre fața lui, cerându-i să-l ia în gură. Băiatul fugise, zguduit de intervenția brutală a sexualității în viața lui. Copleșit de dezgust, ajunsese incapabil să mai pună mâncare în gură sau să înghită. După ce mama lui a discutat cu el și i-a spus că nu era vina lui și că trebuie să uite acest incident, a reușit să mănânce în mod normal. Acum se simte bine.

— Învățăm și aflăm tot mai multe, Josef, despre anorexie, despre pierderea poftei de mâncare fără repulsie față de alimente și despre vomismentele cronice: trebuie să aibă o legătură cu imagini și idei legate de gură sau de mâncare. De fiecare dată când Frau Emmy se așeza la masă, amintirile o duceau înapoi, la mâncarea rece din urmă cu treizeci de ani, pe care mama ci o forța s-o înghită. Știi, Josef, devine din ce în ce mai clar: istericii suferă, în principal, din cauza amintirilor.

Într-o dimineață de la sfârșitul lui ianuarie a fost chemat la un pacient care locuia în Eschenbachgasse. O luă pe Herrengasse până la Michaelerplatz și, auzind că fanfara regimentului cântă în curtea interioară de la Hofburg, intră pe sub arcada mare și pe sub domul cu statuile baroce de femei și bărbați. Vremea era rece și uscată. Un grup de oameni urmăreau schimbarea gărzii – un spectacol de lumină și culoare care îi plăcuse nespus de mult lui Sigmund în copilărie, când Jakob îl aducea să privească soldații mărșăluind în răpăit de tobe. Orchestra tocmai începuse uvertura la opera lui Meyerbeer, Hughenotii, când aghiotantul împăratului Franz Iosef ieși repede din aripa principală a apartamentelor imperiale și ordonă scurt orchestrei să tacă. Muzicienii se opriră brusc. Mulțimea de privitori era uluită: niciodată nu mai fusese oprită orchestra regimentului în timpul concertului ei de cincizeci de minute.

Neliniștit, Sigmund își continuă drumul până la locuința pacientului unde fusese chemat. Abia după ce își termină activitatea de după-amiază de la Institutul Kassowitz și ajunse la Tuchlauben, zări un băiat care vindea o ediție specială a lui

Wiener Zeitung care anunța că „Alteța sa Imperială, prințul moștenitor, arhiducele Rudolf, murise brusc în urma unui atac de inimă”, la castelul său de vânătoare, Mayerling, din pădurile de dincolo de Baden.

Sigmund se îndreptă direct spre Cafe Central, încredințat că va găsi acolo mai mulți prieteni. La Viena, tragediile naționale erau deplânse în cafenele. Nu mai exista nici un locșor liber în local. Josef Breuer își trase scaunul și îi făcu semn băiatului să mai aducă unul. Era acolo și Josef Paneth cu Exner, iar Obersteiner îl adusese pe Fleischl, pe care tocmai îl trata când apăruse Zeitung cu anunțul.

Moartea prințului moștenitor constituia o mare nenorocire. Împăratul Franz Josef era privit nu numai cu respect, dar și cu o dragoste care mergea aproape până la idolatrizare. Toată lumea îl considera Marele Părinte al Imperiului, un om credincios, harnic, blând, care întruchipa ideea de dreptate și soliditate imperială. În viața particulară nu era la fel de fericit. Frumoasa lui împărăteasă și verișoară, Elizabeth de Bavaria, își petrecea cea mai mare parte a timpului în afara Vienei și a patului conjugal. Fiul lui cel mai mare, Rudolf, se pregătise asiduu să preia conducerea imperiului, până în momentul în care tatăl său îi refuzase orice fel de participare la guvernare. Se mai spunea că împăratul îl silise pe fiul său să încheie o căsătorie din interes cu Stephanie a Belgiei, după care se opusese cererii de anulare a căsătoriei, adresată de Rudolf Papei. Toți cei de la masă își îndreptaseră privirile spre Josef Breuer, care, deși nu trata personal familia regală, era uneori consultat de membrii Curții.

— Din câte știu eu, prințul moștenitor nu suferea de inimă, spuse el. Se uită cu grijă în jurul lui pentru că, deși povestirile despre cele întâmplăte la Curte constituiau principala sursă de distracție a Vienei, Împăratul și familia lui erau considerați prea săraci pentru a face subiectul bârfelor. Deși se știe că bea cam mult și se droghează, adăugă Josef.

— Dar în nici un caz atât de mult încât să provoace o criză de inimă, spuse Exner aproape în șoaptă. Avea numai treizeci de ani...

Sigmund se întoarse acasă deznădăjduit. Nu-l cunoscuse personal pe prințul moștenitor și nici nu fusese în apropierea lui, însă, la fel ca toți austriecii, avea un sentiment de loialitate atât de puternic față de Habsburgi, încât resimțea tragedia ca pe o nenorocire personală.

În ziua următoare, lucrurile luară o întorsătură și mai dramatică. În întreaga Viena se răspândi zvonul că Rudolf nu murise de inimă, ci ca urmare a unei duble sinucideri, împreună cu baroana Marie Vetsera, în vârstă de șaptesprezece ani. Ziarelor nu li se permise să tipărească o asemenea știre. Cablogramele și corespondența care pleca de la ambasadele străine erau cenzurate și întârziate. Dar adevărul nu putea fi ascuns: prințul moștenitor și baroana se împușcaseră, singuri sau unul pe altul, în reședința imperială de la Mayerling. Trupul baronesei fusese luat și înmormântat fără ceremonial religios la mănăstirea Heiligenkreuz, iar cadavrul lui Rudolf fu adus înapoi, la Viena, și depus în apartamentul prințului moștenitor.

Până la 5 februarie, când sicriul a fost mutat în cripta Bisericii Capucine, Viena a traversat o perioadă dificilă, lăsând impresia unui oraș sub asediu. Vienezii erau literalmente bolnavi de tristețe. Orice activitate încetase, cu excepția discuțiilor interminabile: cum de se putuse întâmpla așa ceva, căci baroneasa nu era prima dragoste a lui Rudolf, nici măcar singura la acea dată.

Ulterior au început să circule și zvonuri. Oriunde se ducea, Sigmund descoperea că o altă poveste îl precedase, indiferent dacă era vorba de Institutul Kassowitz sau de casa unui prieten. Mai întâi avusese loc o dublă sinucidere pentru că Rudolf și Marie nu se puteau căsători. Apoi, Marie descoperise că este însărcinată și îl ucisese pe Rudolf pentru că acesta nu voia s-o ajute. Johann Ortz, un pretendent austriac la tronul Bulgariei, îl omorâse pe Rudolf lovindu-l în cap cu o sticlă de șampanie. Prințul moștenitor fusese prins în flagrant cu nevasta ajutorului de pădurar, care îl împușcase imediat. Această variantă nu supraviețuise decât foarte scurt timp, pentru că primul ministru austriac, cunoscut pentru glumele

lui, remarcă:

— Un ajutor de pădurar austriac care își surprinde nevasta cu fiul împăratului nu trage cu pușca, ci începe să cânte „Salvează-l, Doamne, pe împărat”.

Se impuse apoi o versiune specială, de cafenea: baroneasa Marie, aflând că este însărcinată, îl castrase pe Rudolf în timp ce acesta dormea și, când prințul se trezise, o omorâse și apoi își luase viața.

În cele din urmă, Viena se întoarce la munca și la plăcerile ei, satisfăcută de ultimele zvonuri potrivit cărora prințul moștenitor se implicase într-o conspirație menită să sprijine desprinderea Ungariei din imperiu și se împușcase atunci când complotul fusese pe punctul să fie descoperit. Lui Sigmund i se părea de neconceput ca un Habsburg, prințul moștenitor al Imperiului Austro-Ungar, cea mai înaltă și mai măreață poziție din Europa, să se sinucidă în împrejurări atât de rușinoase. Își amintea ultimele versuri din Oedip Rege: „Să nu-l consideri fericit pe nici un muritor până când nu a ajuns la capătul vieții fără să fi cunoscut suferința”.

Ceea ce îl nedumerea cel mai mult era faptul că prințul Rudolf nu lăsase nici o scrisoare pentru împărat. Îi scrisese câteva rânduri mamei sale, nu însă și tatălui. Omisiunea fusese intenționată.

— Știm că era un liberal, că milita pentru reformarea monarhiei din interior, socotind că puterile ei trebuie limitate, îi explică el Marthei. Poate de aceea împăratul nu i-a dat voie să se implice în treburile statului.

— Crezi că Rudolf s-a sinucis dintr-un sentiment de frustrare?

— Cert este că Rudolf s-a apucat de băutură, de droguri și de femei pentru că împăratul nu i-a încredințat nici o misiune serioasă. Spre sfârșit cred că ajunsese să-și urască tatăl, iar sinuciderea a fost un act de răzbunare.

— Ei bine, ăsta e un zvon pe care nu l-am auzit.

— Nici n-ai să-l auzi, Marty. Și, oricum, te rog să nu mă citezi pe mine. S-ar putea să-mi fie greu să-mi susțin teza.

Neurologii sunt obișnuiți cu recidivele suferite uneori de

pacienții lor, însă Sigmund a fost foarte dezamăgit când a aflat de la Josef Breuer că Frau Emmy von Neustadt trecuse printr-o situație similară și, la sfatul unui doctor din orașul ei, se internase într-un sanatoriu din nordul Germaniei. I se părea deprimant să piardă ceea ce considerase o vindecare, căci Frau Emmy von Neustadt reprezenta piatra de temelie a teoriei lui potrivit căreia tratamentul prin conversație sub hipnoză era cel mai important instrument terapeutic în nevroze. Numără pe degete, apoi îi spuse lui Josef:

— S-a întors acasă în iunie, acum șapte luni, și se simțea bine. Din câte mi-ai spus, n-a intervenit nici o schimbare până la Crăciun. Cât de tare i s-a înrăutățit situația? Și de ce nu ne-a reușit tratamentul?

— I-au revenit unul din ticuri și diferite alte simptome, inclusiv paralizia parțială a unui picior. Poate că una din amintirile ei era îngropată de prea mult timp în memorie, avea rădăcini prea adânci și nu a putut fi eliminată printr-o singură serie de tratamente. Ai vrea să-i trimiți doctorului ei o scrisoare explicativă asupra teoriei hipnotice și a simptomelor asupra cărora ai constatat că are efect?

— O să-i scriu diseară. Ei bine, dacă pacienta mea a avut o recidivă a bolii, tu, în schimb, te poți bucura de reușita ta. Bertha Pappenheim a fost la noi la masă duminică, iar a doua zi a plecat la Frankfurt. Intenționează să se înscrie în mișcarea feministă din Germania și să-și consacre tot restul vieții acestei cauze. Mi-a făcut și impresia că e puternică și fericită.

— Ce fel de drepturi vrea să-i fie atribuite femeii? Întrebă Josef cu vocea răgușită. Dreptul la vot, la justiție în tribunale, la exercitarea controlului asupra banilor moșteniți?

— Dreptul de a pătrunde în universități și a exercita diferite profesii, dreptul de a beneficia de condiții de muncă mai bune în fabrici...

Josef nu a mai făcut nici un comentariu.

— Îți mulțumesc că vrei să scrii scrisoarea, Sig. Dacă starea sănătății doamnei Emmy nu se îmbunătățește, am să-i sugerez să se întoarcă la Viena și să se lase îngrijită din nou de tine. Am constatat și din analiza altor cazuri că terapia prin sugestie

trebuie repetată până când produsul stării secundare este complet înlăturat.

— Sper că nu vorbim despre efectul picăturilor de ploaie asupra unei stânci, spuse mohorât Sigmund. Dacă subconștientul este o stâncă, nu un burete, va trebui să găsim o modalitate să revărsăm peste el o cascadă.

În seara următoare, la o ședință a Societății Vieneze de Medicină, Meynert se lansă într-un atac violent la adresa conceptului de isterie masculină, introdus în neurologie de Charcot.

„Un subiect care a devenit obsedant pentru el”, își zise Sigmund.

Deși nu menționase numele lui Sigmund, toți cei prezenți în sală știau că acesta este răspunzător pentru răspândirea conceptului de isterie masculină în Viena. Sigmund a așteptat până când s-a încheiat ședința, apoi s-a apropiat de Meynert și i-a spus:

— Herr Hofrat, îmi permiteți să vă conduc acasă?

Barba și sprâncenele lui Meynert încărunțiseră, ca și părul care îi acoperea în ciorchini urechile. Culorile deschise confereau chipului lui autoritar o înfățișare aproape benignă.

— Nu, tinere prieten, nu-ți permit să mă conduci acasă. Ești prea repezit. Ți place să mergi din aceleași motive pentru care lui Pegas îi plăcea să zboare: senzația excitantă de mișcare pe care o simți când străbați Ringul mai repede decât un Hofwagen. Aș fi însă fericit dacă ai vrea să mă însoțești până acasă. Eu sunt genul de plimbăreț liniștit, îmi place să mă bucur de impactul tactil ori de câte ori pun un picior în fața celuilalt.

Sigmund râse. În momentele sale de bună dispoziție, Meynert era un personaj încântător.

— Și apoi, știu că vrei să te cerți și nu intenționez să alerg alături de dumneata și cu mintea, și cu picioarele.

— Nu am de gând să mă cert, Herr Hofrat, numai să discutăm. Cu tot respectul, vă atrag atenția că în felul în care ați descris cele trei stadii ale hipnozei lui Charcot s-a strecurat un element de confuzie...

Răbdător, Meynert îl lăsă pe Sigmund să explice chiar până în fața ușii casei sale. Sună la soneria exterioară pentru Hausmeister, îl bătă pe Sigmund pe umăr și spuse:

— Mulțumesc pentru plimbarea asta edificatoare!

Chestiunea s-ar fi putut opri aici dacă profesorul Meynert nu și-ar fi publicat comunicarea într-o revistă medicală. Sigmund s-a simțit obligat să egaleze scorul și a făcut o recenzie despre ceea ce numea el „confuzia” lui Meynert în Wiener medizinische Blätter. Acesta s-a simțit atins în mândria sa profesională. S-a întors la atac cu o serie de trei articole în Wochenschrift, în care condamna fățiș și fără drept de apel teoria lui Charcot referitoare la autosugestie ca sursă a paralizii de natură isterică, susținând că asemenea paralizii erau de origine somatică. Meynert i-a aplicat lovitura de grație în finalul articolului: „Consider că pledoaria dr. Freud în favoarea terapiei sugestive este cu atât mai remarcabilă, cu cât domnia sa a plecat de la Viena ca medic cu o pregătire temeinică în fiziologie”.

Între ei se căscase o prăpastie de netrecut. Josef Breuer îi trase lui Sigmund o săpuneală strașnică. Sigmund a insistat, spunând că trebuia să riposteze de vreme ce fusese atacat.

— Josef, Meynert a scris despre mine că lucrez în acest loc ca practician specializat în hipnoză. Aceasta poate crea falsa impresie că nu fac altceva decât să hipnotizez. Eu „lucrez în acest loc” în calitate de specialist în boli nervoase și fac uz de toate mijloacele terapeutice aflate la dispoziția unui neurolog. Meynert a numit hipnoza „o absurditate”. Dar amândoi știm prea bine că lucrurile nu stau așa. Am ajutat niște oameni bolnavi, mai întâi tu, după aceea și eu.

Josef Breuer îi aruncă prietenului său o privire încărcată de tristețe. Era prin excelență un pacifist.

— De acord. Meynert merge prea departe. Dar lasă-l pe el să parcurgă drumul lung înapoi de la o declarație greșită. N-ar trebui să intri în conflict cu oamenii mai în vârstă din domeniul tău de activitate.

Sigmund nu reușea să înțeleagă această logică, pentru că era prea rănit de faptul că Josef i se adresase cu formalul sie, în

loc de familiarul du. Dar nu avea nevoie de sfaturi. A doua zi scrisese o recenzie despre o broșură Hypnoza, a eminentului neurolog elvețian August Forel. Lăudă cartea lui Forel, îi făcuse o scurtă prezentare și conchise: „Mișcarea care încearcă să introducă tratamentul prin sugestie în arsenalul terapeutic al medicinei a triumfat deja în alte locuri și în cele din urmă își va atinge acest scop și în Germania, și la Viena”. Se concentrase apoi asupra lui Meynert, care îl poreclise pe Forel în fața publicului științific „Forel sudistul”, în contrast cu el însuși, „un oponent mai nordic al hipnozei”, reprezentantul unui model de gândire la rece. Sigmund îi informase pe cititori că Forel se născuse pe malul lacului Geneva, pe care, după toate probabilitățile, Meynert îl confundase cu Mediterana. Sătul să tot fie mereu acuzat de „motive nu tocmai inocente și atitudine neștiințifică” în folosirea hipnozei, Sigmund se lansase într-un atac și mai violent la adresa profesorului: „Când printre acești oameni oponenti se află oameni ca Hofrat Meynert, oameni care, prin scrierile lor, au dobândit o mare autoritate..., fără îndoială că hipnoza prezintă unele limite. Majoritatea oamenilor nu pot accepta ideea că un om de știință care a dobândit o bogată experiență în anumite domenii ale neuropatologiei și a manifestat o mare perspicacitate nu are nici o calificare pentru a fi citat ca autoritate în alte probleme.”

Sigmund decisese că sosise timpul să învețe direct de la sursă metodele folosite de doctorii Bernheim și Liébeault.

— În timp ce-o să stai la Nancy, n-ar trebui să-ți cauți undeva o sală de conferințe? întrebă Martha cu un zâmbet poznaș.

— Meynert n-o să coboare până acolo încât să-mi interzică să folosesc aula lui pentru semestrul de iarnă. Ceea ce mă supără însă cu adevărat este faptul că nu voi fi aici când va apărea recenzia. N-aș vrea să creadă cineva că am fugit.

— Nu te teme! Sunt convinsă că lumea științifică vieneză te consideră genul de om care fuge spre luptă, nu de ea. Mă întreb dacă fiul tău îți va moșteni temperamentul.

— Fiul meu?

— Da. Parcă îmi amintesc că te-am auzit spunând că vrei un fiu. Sigmund o strânse în brațe.

— O să avem o familie minunată. Și, după toate probabilitățile, destul de numeroasă. Să închiriem aceeași vilă la Semmering pentru vacanța de vară? Am să fiu în Nancy cea mai mare parte a lunii iulie. Sora mea, Pauli, o să-ți țină de urât.

Coborî din trenul de după-amiază în gara Nancy, în apropiere de frontiera de nord-est a Franței, traversă Place de la Gare spre hotelul comercial și se instalează într-o cameră confortabilă, dar cu pereții zugrăviți într-o culoare muștar neplăcută. Prin fereastră se vedea lanțul de munți din care se extrăgea minereul de fier pentru industria Franței.

Se spală, apoi se îndreaptă spre o papetărie din partea de sus a pieței, unde cumpără și un ghid al orașului. Mai avea câteva ore de plimbare înainte ca soarele de iulie să asfințească. Nu putea nici să mănânce, nici să se gândească la somn înainte de a simți pulsul orașului.

Ghidul îl informă că orașul Nancy fusese capitala istorică a Lorenei încă din secolul al XII-lea. Întorcând invers harta orașului, se orientă în privința locului unde se afla, apoi porni drept spre catedrala din Rue St. Georges. Aceasta avea o fațadă ornamentată și două turnuri înalte, însă i se păru extrem de posomorâtă în comparație cu bisericile din Paris și din Viena. Căută apoi pe hartă obiectivul cu care se mândrea, Place Stanislas, construită de fostul rege al Poloniei, Stanislas Leszczyński, în momentul în care primise titlul de duce de Lorena.

Intră în piață și scoase o exclamație de uimire și încântare. Nu era o simplă piață, ci o secțiune a orașului, încadrată de clădiri publice cu arhitectură uniformă, cu o abundență de ornamente negre din fier forjat și frunze aurite. În centru se afla un arc de triumf cu statuete pe cornișele lungi. Primăria barocă și elegantă, Palais de Justice, teatrul, Place de la Carrière, plină de copaci, toate acestea se armonizau perfect precum notele unei simfonii de Mozart. Oboseala drumului lung dispăru ca prin farmec.

În dimineața următoare se sculă la ora șase. Deși soarele răsărise, străduța îngustă de sub fereastra lui era cufundată în

întuneric. Muncitorii mergeau grăbiți de-a lungul trotuarelor spre mine și fabrici, conturându-se pe fundalul magazinelor neluminate. Se spală cu buretele în ligheanul din fața oglinzii de toaletă, își puse costumul gri vienez, o cămașă albă și cravata băgată pe sub gulerul rigid, apoi se așeză pe terasa proaspăt spălată cu furtunul a unei cafenele în aer liber din Place de la Gare, unde citi un ziar din Nancy în timp ce bea o cafea și mânca un corn.

Îi făcea plăcere să se plimbe din nou printr-un oraș francez, printre clădirile solide de pe arterele principale, prospere, burgheze și cumva insignifiante. Spitalul și Facultatea de Medicină se aflau la periferia orașului. Erau prevăzute cu o serie de curți interioare asemănătoare celor de la Allgemeine Krankenhaus și de la Salpêtrière. Sub copertinele aflate în curțile interioare, straturile de flori alcătuiau o pată de culoare și în același timp înprospătau aerul.

În timp ce profesorul Hippolyte Bernheim îi ura bun venit și îi mulțumea pentru traducerea cărții sale în germană, Sigmund profită de ocazie ca să-l studieze. Bernheim avea o constituție robustă, nu purta barbă, numai o mustață mică, cărunță. Părul tuns scurt era ușor încărunțit. Ochii lui cavernoși exprimau compasiune și înțelegere. Dar cea mai impresionantă trăsătură o constituiau pomeții proeminenți și maxilarul inferior. Lui Sigmund îi făcea impresia că este mai curând german decât francez. Avea patruzeci și nouă de ani, se născuse în Alsacia și își făcuse studiile medicale la Strasbourg. Se mutase la Nancy la începutul carierei sale, practicase neurologia timp de douăzeci și cinci de ani, alcătuindu-și o clientelă solidă la cabinetul său particular și la Hôpital Civil, unde răspundea de clinici, ținea cursuri ca profesor al Facultății de Medicină și, la fel ca Meynert la Viena, lucrase în tinerețe la un azil patronat de universitate.

Sigmund știa că Bernheim apelase la hipnoză în urmă cu șase ani pentru a trata un caz rebel de sciatică pe care nu reușise să-l vindece cu mijloacele obișnuite. Îl luase pe pacient și îl dusese în grădina unui medic de țară, pe nume Ambroise Liébeault, în parte geniu, în parte mistic și – după unele păreri

exprimate de reprezentanți ai Facultății de Medicină din Nancy – în parte șarlatan. Dr. Liébeault îl vindecase pe pacient cu ajutorul sugestiei pe parcursul a trei ședințe de hipnoză. Dr. Bernheim continuase să-i ducă lui Liébeault, pe ascuns, și alți pacienți la care nu reușise să identifice nici o afecțiune somatică. În toate cazurile, Liébeault izbutise să aline suferința și, uneori, chiar vindecase câțiva pacienți. Între timp, l-a convertit și pe dr. Bernheim la practicarea hipnozei.

— Monsieur Freud, am anunțat la conducerea departamentului că de astăzi veți începe să lucrați aici. Aș dori să-i cunoașteți pe toți colaboratorii, ca să înțelegeți mai ușor procedurile noastre. Nici un pacient nu este primit în clinica noastră de hipnoză până când șefii de departament nu fac un examen clinic amănunțit și nu se conving că pacientul nu suferă de nici o maladie de origine somatică. Ochii lui adânciți în orbite aruncară o privire malițioasă. Și aș vrea să adaug, domnule Freud, că, spre deosebire de Salpêtrière, nici unul din pacienții din clinica mea nu este antrenat de vreun asistent de-al meu. Cele trei faze de hipnoză ale lui Charcot nu au fost niciodată altceva decât o formă de cult al hipnozei.

Sigmund se foi pe scaun. Nu voia să intre în conflict cu nici una din cele două școli, de la Salpêtrière și de la Nancy. Dr. Bernheim îl conduse prin saloanele de hipnoză, de la un pat la altul, explicându-i simptomele fiecărui caz în parte. Când ajungea suficient de departe pentru ca pacientul să nu-l audă, îi propunea lui Sigmund un anumit tratament.

— Aici, veți vedea, avem numai cazurile pe care le-am menționat mai înainte: isterie, nevroze, autosugestie. Ne mândrim cu faptul că școala de la Nancy are o solidă bază științifică. În dosarele noastre există literalmente mii de cazuri pe care le puteți cerceta. Am acumulat o mare cantitate de material empiric: date strânse oră de oră și zi de zi în legătură cu fiecare pacient și tratamentul aplicat. Nu veți găsi nici un fel de teoretizări, de supoziții. Noi înregistrăm faptele și le folosim pentru a veni în ajutorul următorului pacient cu o suferință asemănătoare. Sarcina noastră este să vindecăm, pentru asta sunt spitalele, nu-i așa?

— Sunteți mult mai mult decât un vindecător, Monsieur Bernheim, spuse blând Sigmund, sunteți și om de știință. Asta este ceea ce am aspirat dintotdeauna să fiu.

Șefii de secții îl primiră cordial. Știau că tradusese în germană cartea lui Bernheim și apreciară acest gest, mai ales că îl tradusese mai înainte și pe Charcot. Aveau convingerea că practică o medicină la fel de valoroasă ca și cei de la Salpêtrière, dar trebuiau să-și ducă existența în umbra faimosului spital parizian. Sigmund descoperi că sunt oameni de cea mai înaltă calitate. Acesta era și unul din motivele pentru care se simțea atras de medicină: polariza cele mai bune creiere și caractere din fiecare țară.

În drum spre sediul secției sale, Bernheim îi spuse:

— Am două cazuri programate pentru dimineața aceasta. Cred că vă vor interesa. După aceea, Madame Bernheim ne așteaptă la dejun.

Bernheim lucra într-o încăpere goală, lângă biroul lui, unde ținea și cursuri pentru studenți. În încăpere se afla un scaun cu spătar drept pentru pacient. Puse o soră să-i aducă o femeie căsătorită, în vârstă de douăzeci și șapte de ani, care suferea de dizenterie. Dr. Bernheim îi întinse lui Sigmund foaia ei de observație. Era slabă și nervoasă, suferea de icter cataral și de isterie paroxistică. Avea dificultăți cu soțul ei.

Dr. Bernheim o aduse într-o stare de somnolență. Privindu-l, Sigmund își dădu seama cât de limitate erau propriile lui posibilități în acest domeniu. Bernheim avea un talent natural. Nu era vorba numai de efectul adormitor al vocii lui tărăgănite, ci și de expresia ochilor, de ținuta corpului, de felul în care ridica brațele liniștitor, ca și când pacientul ar fi urmat să cadă împăcat în ele. Dr. Bernheim îi explică femeii pe un ton blând, persuasiv, că necazurile ei se datorează unei stări depresive; când își va recăpăta buna dispoziție, durerile și înțepăturile vor dispărea una după alta. A sugestionat-o că se va trezi bine dispusă. Peste câteva minute o trezi și o întrebă:

— Ei, cum te simți?

— Foarte bine, zău așa, răspunse ea uimită.

— Bine, spuse Bernheim. În ședința de mâine o să te

vindecăm de dizenterie și atunci ai să te simți mai în putere.

— De câte ședințe credeți că va avea nevoie? întrebă Sigmund. Bernheim mai examinează o dată simptomele pacientei consemnate în foaia de observație.

— Cam o săptămână. Asta pentru că prefer ca în fiecare „operație”, cum numea James Braid hipnoza – apropo, știați că el este cel care a inventat cuvântul în locul rău famatului „mesmerism”? –să îndepărtez numai un singur simptom. Această singularizare a simptomului conferă mai multă unitate și putere sugestiei, face ca tratamentul să fie mai remanent.

— Da, și eu am ajuns la aceeași concluzie, spuse Sigmund emoționat. Am încercat cu un pacient de cincizeci de ani cu paralizie a piciorului, labei piciorului și a degetelor. L-am lăsat să-și revină în ritmul în care se îmbolnăvise.

Sora conduse în sală un bărbat de douăzeci de ani care fusese rănit la mână. De atunci nu mai reușise nici să îndoie degetele, nici să le întindă. Dr. Bernheim îl adormi și îl sugestionă că poate să strângă mâna pumn cu ușurință și să întindă degetele. Timp de zece minute îi masă mâna și degetele. Înainte ca pacientul să se trezească, îi murmură lui Sigmund:

— Vedeți, domnule Freud, aceasta nu este, de fapt, sugestie, ci contrasugestie. Tânărul acesta s-a autosugestionat deja că are o infirmitate la mână. Mie nu mi-a rămas altceva de făcut decât să-i înlătur această autosugestie.

Omul se trezi și descoperi că putea să-și miște fără dificultate mâna și degetele.

— Am mai văzut cazuri de felul acesta și la Salpêtrière, spuse Sigmund. Acolo, ei încearcă doar să demonstreze că sub hipnoză pacientul poate să facă lucruri imposibil de dus la îndeplinire în stare de conștiință. Nu-și propun să vindece. În Allgemeine Krankenhaus sunt de asemenea cazuri similare, sunt sigur, numai că noi nu le recunoaștem ca atare. Dar trebuie să vă pun o întrebare: de ce numai acest tânăr, în mod particular, a pățit așa ceva, când sunt sute de oameni în lume care se lovesc la mână, unii dintre ei foarte tare, și totuși se întorc a doua zi la lucru cu mâna bandajată?

Dr. Bernheim clătină din cap.

— Aceasta, Monsieur Freud, ar necesita emiterea unei ipoteze. Pentru ca activitatea din clinica mea să fie fundamentată științific, eu operez numai cu fapte. Obligația mea este să-i vindec pe bolnavi. Pornind de la corpusul meu de fapte, vom transforma hipnoza într-o practică medicală științifică.

Casa familiei Bernheim era înconjurată de o grădină bine întreținută. Madame Sarah Bernheim, o femeie abia trecută de patruzeci de ani, îi apărură ca o persoană impunătoare, cu o vitalitate debordantă, pe care o fatalitate nedreaptă nu o binecuvântase cu copii. Se învârtea în jurul soțului ei și îl dădăcea ca și când ar fi întrupat cel puțin șase copii.

Din fericire, casa cu două niveluri era răcoroasă, căci doamna Bernheim nu făcuse nici o concesie soarelui de vară din Nancy. Sigmund, care se obișnuise cu prânzul tradițional vienez alcătuit din trei feluri de mâncare, se trezi servit de o fată în rochie neagră și cu șorț alb mai întâi cu o supă groasă de ceapă, un antricot cu garnitură de sote de morcovi, mazăre, bucățele mici de conopidă, cartofi prăjiți, o roșie umplută cu pesmet și cu verdețuri tocate, totul stropit cu o sticlă de vin de Lorena. Apoi li se aduse o salată verde cu ulei și oțet și un sufleu de portocale. Era cea mai bună masă pe care o mâncase în Franța. Nu ezită să-i spună lucrul acesta doamnei Bernheim, care se îmbujoră de plăcere.

— Soțul meu muncește așa de mult, spuse ea, încât consider că e de datoria mea să-l ajut să-și mențină forțele.

Bernheim râse și se bătu cu palmele pe pântecul rotunjour.

— De fapt, draga mea, îmi menții circumferința taliei. Se întoarse apoi spre Sigmund și îl întrebă: Vă mai amintiți, Monsieur Freud, de tânărul doctor suedez care a lucrat cu dumneavoastră la Salpêtrière și a fost dat afară din spital pentru că încercase, chipurile, să seducă o tânără „pacientă” din spital?

— Da. Vorbea foarte frumos despre dumneavoastră.

— Atunci trebuie să-mi dați voie să-i reabilitez numele. I-a cunoscut pe părinții fetei în grădina de la Salpêtrière. Veniseră de la țară să-și vadă fiica, despre care știau că lucrează la bucătăria spitalului. Doctorul a făcut câteva cercetări și a

descoperit că asistenții lui Charcot remarcaseră că fata este un mediu foarte bun pentru hipnoză. I-au dat haine, cosmetice și au transformat-o într-o actriță a hipnozei. Fetei îi plăcea să i se dea atâta atenție, dar tânărul doctor se temea pentru sănătatea ei mentală. I-a cumpărat un bilet de tren ca să se întoarcă la ferma părinților ei, apoi a hipnotizat-o să vină la el acasă ca s-o poată urca în tren.

Sigmund căzu câteva clipe pe gânduri.

— Îmi amintesc că, la data respectivă, mi-a spus că problema e inexplicabilă.

— Sunt mai multe probleme inexplicabile la Salpêtrière. Dar se apropie ora la care Monsieur Liébeault va începe ședința de după-amiază. Am să vă prezint și după aceea am să mă duc la cabinetul meu particular. Ca și dumneavoastră, îmi câștig în principal existența ca neurolog.

În drum spre casa lui Liébeault, care era situată într-un cartier mai modest al orașului, dr. Bernheim spuse:

— Dați-mi voie să vă povestesc câte ceva despre Ambroise Auguste Liébeault. Părinții lui, niște fermieri cumsecade, l-au trimis la Petit Séminaire, ca să-l facă preot. La cincisprezece ani reușise să convingă pe toată lumea, inclusiv pe sine, că nu are chemare pentru teologie. La vârsta de douăzeci și unu de ani a intrat la Facultatea de Medicină din Strasbourg – cu paisprezece ani înaintea mea – și a absolvit-o în 1850 cu o teză despre fractura de femur. Unul dintre profesorii lui i-a trezit interesul pentru hipnoză dovedindu-i că hemoragiile nazale pot fi induse în mod artificial prin sugestionarea pacientului adormit. După absolvire, Liébeault s-a stabilit într-un sătuc la câțiva kilometri de aici, unde nu făcea altceva decât să aducă bebeluși pe lume și să repare oasele rupte. O singură dată voise să încerce un tratament sub hipnoză, pe o fetiță de zece ani care suferea de convulsii, însă tatăl acesteia nu-i permisesese pentru că, zicea el, aceasta ar putea fi considerată vrăjitorie și sacrilegiu. Dar Liébeault n-avea de gând să renunțe la fascinația lui. După câțiva ani de practică la țară, s-a întors la Nancy pentru a frecventa cursurile lui Braid de neurohipnologie, și-a cumpărat o casă la oraș și și-a deschis

cabinet de medicină generală. Pacienții lui erau recrutați în principal din rândul țăranilor și al familiilor de muncitori. În măsura în care acceptau să se lase hipnotizați, aceștia beneficiau de tratament. În caz contrar, trebuiau să plătească onorariul obișnuit, medicamentele, spitalizarea și toate celelalte. Nici un țăran sau muncitor nu putea să refuze o asemenea ofertă. În ultimii douăzeci și cinci de ani a trăit modest, împreună cu familia, din onorariile primite pentru tratarea afecțiunilor somatice. Dar în sufletul lui a rămas la hipnoză. Din prima lui carte, *Somnul și stările lui analoage*, nu s-a vândut decât un singur exemplar. Gândiți-vă! Cea de-a doua a fost primită ceva mai bine. Dar iată că am ajuns.

Ambroise Auguste Liébeault își cumpărase o casă cu două niveluri nu prea aspectuoasă, care lăsa însă impresia că fusese construită ca să dureze câteva secole. Pe stânga era o mică grădină cu o cărare pietruită care ducea spre o clădire din spate, învăluită de umbra unui copac ca de o imensă umbrelă. În fața ușii, pe o bancă de lemn, ședeau vreo zece pacienți, oameni de la țară îmbrăcați în hainele lor de duminică, muncitori însoțiți de neveste sau de copii. Șirul se muta tot mai aproape de ușa doctorului pe măsură ce ieșea câte un pacient.

Dr. Liébeault apăru în pragul cabinetului ca să ia o gură de aer. Sigmund îl privi cu luare-aminte pe bărbatul cărunt, în vârstă de șaiszeci și cinci de ani, cu câteva smocuri mici de păr alb pe cap, cu barbă și mustăți albe. Avea fruntea brăzdată de riduri orizontale și tenul roșcat și aspru caracteristic oamenilor de la țară. Fața lui exprima un mănunchi de contradicții: veselia unui copil amestecată cu autoritatea unui preot, o expresie simplă, dar serioasă, amabilă, însă poruncitoare. Concepțiile lui despre „sugestia verbală” și „somnul provocat” erau cunoscute în multe părți ale Europei, însă Liébeault nu fusese acceptat în anumite cercuri din Nancy. Pacienții cu funcții importante aici nu îndrăzneau să se ducă la dr. Liébeault, ca nu cumva să încalce consemnul general. De asemenea, nu fusese invitat să predea la Facultatea de Medicină sau la Universitate, deși dr. Bernheim avea numai cuvinte de laudă la adresa muncii sale.

Le bon père Liébeault, cum îi spuneau pacienții săi, ridică privirile, îi văzu pe dr. Bernheim și pe Sigmund și le ură bun venit cu aerul unui tată prevenitor. Liébeault îl invită pe Sigmund să intre în casa din grădină. Pășiră într-un mic antreu unde așteptau pacienții când era frig afară sau ploua. Din antreu se intra într-o cameră mare cu foarte puține mobile: rafturi cu cărți foarte vechi, un fotoliu de lemn pentru doctor, câteva scaune împletite pentru pacienți. Sigmund căută cu privirea un dulap sau o cutie în care Liébeault ar fi putut să-și țină dosarele cazurilor, dar nu se vedea nimic. Liébeault nu ținea evidența cazurilor, nu-i supunea pe pacienți unor ample examene fizice. De aceea, Facultatea de Medicină considera metodele lui „neștiințifice”.

Sigmund îl privi atent pe doctor în timp ce acesta examină șase pacienți. Metodele lui erau chiar mai simple decât acelea folosite de Bernheim. Avea ochii strălucitori, concentrați, vocea profundă, blândă, mișcări stăpânite. Ținea degetele mari ale pacienților în mâinile lui mari, stângace și iubitoare și le spunea să nu se gândească la nimic altceva decât la somn și la vindecare. Îi sugestionă că pleoapele lor vor deveni tot mai grele, trupurile se vor îngreua și ele și în curând îi va cuprinde o stare de somnolență. Când pleoapele începeau să le tremure, Liébeault spunea cu o voce somnoroasă: „Ai să dormi”. Și ei adormeau.

Primul pacient era un băiețel de unsprezece ani, care suferea de enurezis. Liébeault îl sugestionă că, de acum înainte, dacă va mai simți nevoia să urineze în timpul nopții, se va trezi din cauza presiunii și se va scula din pat ca să meargă la toaletă. Săptămâna următoare, Sigmund află că această singură ședință fusese suficientă pentru rezolvarea problemei. Cea de-a doua pacientă, o fetiță de paisprezece ani, își simțea picioarele moi, avea dureri în șolduri și dificultăți la mers. Liébeault îi descrie aceste simptome ca pe niște dureri de creștere care vor dispărea după maximum două ședințe. Următorul pacient era un tâmplar bătrân de șaizeci de ani, cu hemiplegie dreaptă. Venea de trei săptămâni. Liébeault îi spuse încet lui Sigmund:

— L-am vindecat și poate să umble, însă cu o anumită

greutate. Și-a reluat lucrul, dar refuză să se urce pe scară.

Patriarhul stătea față în față cu o femeie divorțată, în vârstă de douăzeci și doi de ani, care lucra la fabrica de țigări.

Suferise, după cum îi explică Liébeault, de „accese de furie, alcoolism, paralizie parțială a picioarelor”.

— Am vindecat-o de toate, cu excepția dependenței de vin, mormăi el la urechea lui Sigmund. Când doarme, reușesc să-i inoculez dezgustul pentru vin, dar în restul timpului continuă să bea. Este foarte ciudat. Pe de altă parte, însă, și-a reluat lucrul.

Pe banca din grădină mai erau și alți pacienți, însă Sigmund îi mulțumi dr. Liébeault, își ceru scuze și plecă. Mai străbătu încă o dată străzile din Nancy, admirând frumusețea senină a pieței Stanislas. Merse mai departe și găsi un loc pe o bancă în Place de la Carrière, fostul teren pentru turniruri al ducilor de Lorena. Aici, sub arborii care absorbau razele piezișe ale soarelui de după-amiază, încercă să-și ordoneze impresiile. Nu se îndoia nici o clipă de faptul că fusese martorul performanțelor a doi dintre cei mai mari hipnotizatori. În comparație cu Liébeault și Bernheim, el era doar un începător.

Totuși, nu asta îl supăra cel mai mult. Ceea ce făcea să-i fiarbă creierii era sentimentul că ceva lipsește: speculația, teoria cauzalității. De ce făcuse dizenterie femeia de douăzeci și șapte de ani? Pentru că se certa cu soțul ei și, așa cum spun țăranii, nu-și îndeplinea datoria de nevastă? Din ce cauză suferea de enurezis băiatul de unsprezece ani? Era vorba oare numai de lene? De ce paralizase tâmplarul de șaiszeci de ani? Fiindcă se temea de scară? Dar de ce îi apăruse brusc senzația de frică după ce urcase scările timp de patruzeci de ani?

— Cel mai folositor cuvânt din orice limbă este de ce, exclamă el cu voce tare. Dacă vom pune de ce-uri peste de ce-uri așa cum așază zidarii italieni piatră peste piatră, în cele din urmă vom construi un edificiu care ne va feri de furtuni.

În dimineața următoare ședea în biroul dr. Bernheim de la spital și se uita spre curtea interioară. Era atâta liniște în dimineața aceea de la jumătatea lui iulie, că se auzeau muștele zburând pe lângă geamuri. O soră aduse un copil care avea

dureri musculare de tip reumatic în braț. Dr. Bernheim îl așeză pe băiat pe scaun în fața lui și îi atinse ușor pleoapele.

— Închide ochii, copile, dormi. Ai să rămâi adormit până te trezesc eu. Dormi foarte bine, la fel de comod ca și când ai fi în patul tău de-acasă. Ridică în aer brațul copilului, atinse locul dureros și spuse: Durerea a dispărut. Când o să te trezești, n-o să mai simți nici o durere. Brațul tău e cald, căldura crește și ia locul durerii.

Când se trezi, băiatul ridică brațul fără dificultate.

— Mai ai dureri, copile?

— Nici una, Monsieur le Docteur, dar îmi simt brațul cald acolo unde a fost durerea.

— Căldura va scădea. Acum poți să te duci acasă.

După ce plecă băiatul, Sigmund spuse liniștit:

— De unde venea durerea aceea din brațul lui?

Dr. Bernheim își permise unul din zâmbetele lui ocazionale.

— Era o halucinație. De fapt, toți avem halucinații în stare latentă în cea mai mare parte a vieților noastre.

Dr. Bernheim își încrucișă și își încleștă degetele peste piept, apoi le împinse înainte cu palmele deschise, ca spre infinit.

— De unde să știm? E mai bine să-l vindecăm, decât să-l aruncăm și să ne prăbușim și noi în hăurile de nepătruns de unde vin halucinațiile. Chiar și psihologii spun să ne ferim de bête noire.

Sigmund își petrecea diminețile la spital, unde studia tehnicile și foile de observație ale lui Bernheim, și după-amiezele cu Liébeault. Observase că, ori de câte ori avea un pacient nou, Bernheim începea prin a-i spune care sunt binefacerile terapiei prin sugestie; că, dacă hipnoza nu reușea să-i vindece simptomele, putea în mod sigur să-i amelioreze starea. Le sădea încrederea celor nervoși, asigurându-i că aici nu era nimic ciudat sau dăunător, că somnul hipnotic putea fi indus oricui. Dacă pacientul continua să se teamă, tatona să vadă care este sursa fricii și o atenua. Apoi spunea:

— Uită-te la mine și nu te gânde la nimic altceva decât la somn. Pleoapele devin tot mai grele, ochii din ce în ce mai obosiți. Încep să clipească, se umezesc, nu mai vezi clar... ochii

tăi s-au închis.

Dacă vocea nu era suficientă pentru a-l sugestiona pe pacient, Bernheim ridica două degete de la mână și își trecea ambele mâini de câteva ori prin fața ochilor pacientului, apoi îi închidea blând pleoapele, coborând în același timp vocea. În cazul pacienților mai recalcitranți, puneă mâinile pe fruntea pacientului, câte trei degete pe fiecare tâmplă. Dacă nici asta nu mergea, strângea mâna stângă în pumn și cu încheieturile degetelor atingea mijlocul frunții pacientului, ușor, dar poruncitor. Nu-i plăcea să recurgă la diverse obiecte, dar dacă după a doua sau a treia încercare nu reușea să inducă nici măcar un somn ușor, scotea din buzunar o bilă rotundă de sticlă, o bucată mică de metal în care se reflecta lumina și atunci până și cel mai reticent pacient cădea în transă.

Dr. Liébeault împărtășea părerea lui Mesmer potrivit căreia de la medic la pacient se transmitea un flux de energie magnetică și recurgea întotdeauna la „punerea mâinilor”. Sigmund observase că, ori de câte ori avea de-a face cu copii, îi mângâia încet pe frunte și le dădea părul spre spate, repetând:

— Totul e bine. Ai să dormi în pace. Ai să te simți mai bine când ai să te trezești.

Dacă era vorba de tineri adulți, le lua fața în mâinile lui calde, mari. Pe cei mai în vârstă îi mângâia blând pe braț sau îi bătea ușor pe umăr, murmurând:

— Somnul odihnitor e pe drum. Am să-ți închid acum pleoapele obosite și somnul va veni...

Sigmund rămase acolo trei săptămâni și îi urmări cu atenție pe Bernheim și pe Liébeault tratând nenumărate cazuri de naturi diferite, recurgând la toate stratagemele aflate în arsenalul celor doi bărbați talentați: paralizia brațului, un contabil cu crampa scriitorului, paralizia picioarelor după pneumonie, dureri epigastrice, sciatică de-a lungul coapsei și a pulpei piciorului stâng, ticuri faciale, gesturi bizare, vedere monoculară, vomismente și insomnie, pierderea poftei de mâncare și melancolie.

Făcu însemnări amănunțite în legătură cu cazurile văzute, înregistrând progresul pacienților pe parcursul săptămânii,

evaluând șansele de vindecare totală sau parțială. Adăuga și propriile comentarii asupra felului cum fuseseră obținute rezultatele. În zilele liniștite lua masa cu tinerii interni de la spital, discutând pe marginea celui mai bun centru pentru pregătire și desfășurare a practicii medicale. Părerile erau împărțite între Viena, Paris și Nancy. Noaptea îi scria Marthei și primea la rândul lui scrisori de la Semmering în fiecare zi sau la două zile. În adâncul sufletului său, stăruia însă întrebarea neliniștitoare: „Ce se petrece în mintea secundară, în subconștient? Ce anume provoacă aceste boli? Cum vom înțelege oare comportamentul uman dacă nu reușim să pătrundem în acest continent interzis și să-i cartografiem suprafața?” Continuă să facă presiuni asupra lui Bernheim, cerându-i explicații, dar acesta îi răspunde răbdător:

— Să presupunem că mintea omenească este un teren uriaș de bowling, cu mii de bile împrăștiate prin iarbă. Arunc o bilă în iarbă sub forma unei sugestii sau comenzi. Aceasta este direcționată spre o bilă care blochează accesul spre gaura din marginea terenului. O dau la o parte. Bila care bloca inițial cărarea nu mai are efect. Sugestia mea a preluat poziția de comandă. Am înlocuit ideea halucinantă a pacientului meu cu o comandă potrivit căreia durerea, contracția, vomismentele, depresiunea vor dispărea. Pentru că, vedeți dumneavoastră, Monsieur Freud, ideile sunt obiecte fizice, la fel de tangibile ca și bilele de bowling. Noi, medicii, trebuie să avem îndemnarea necesară pentru a scoate din acțiune aceste bile cu efect halucinant. Uneori dăm greș, dar obținem și rezultate remarcabile.

Sigmund se ridică în picioare, făcu câțiva pași și își lărgi puțin gulerul cămășii. Încercă să-și reprime emoția din voce.

— Există o activitate despre care ar trebui să știți și dumneavoastră, și dr. Liébeault. Un nou instrument terapeutic, folosit mai întâi de dr. Josef Breuer la Viena, și confirmat de mine anul trecut. Îmi dați voie să vă invit pe amândoi la cină mâine scară?

Restaurantul Stanislas, aflat pe una din cele mai aglomerate străzi comerciale din Nancy, avea mesele separate între ele prin

paravane înalte de lemn. Cei doi medici care ședeau în fața lui mâncau cu poftă. Preocupat să le prezinte cât mai clar „tratatamentul prin conversație” sub hipnoză, Sigmund abia dacă se atingea de mâncare. Nici dr. Bernheim, nici dr. Liébeault nu manifestară interes. La un moment dat, în timp ce Sigmund analiza abilitatea cu care Breuer manevrase amintirile cândva refulate ale domnișoarei Bertha, dar care acum începuseră să curgă ca un șuvoi, își dădu seama că cei doi bărbați luaseră o decizie – își închiseseră mințile.

— Dragul meu Monsieur Freud, spuse blând Bernheim, asta nu ne-ar servi la nimic. Așa cum v-am explicat, ne ocupăm de o boală isterică și o anihilăm prin contrasugestie. Nu trebuie să știm decât modul în care se manifestă. Suntem eficienți! Aceasta este singura îndatorire a medicului. Prietenul meu, dr. Liébeault, pe când era foarte tânăr, a refuzat să se facă preot. Sunt convins că nici acum nu ascultă cu plăcere confesiunile semenilor săi.

Sigmund era zdrobit. Doctorii îi mulțumiră pentru masa copioasă și plecară fiecare în altă direcție. În timp ce mergea pe strada în pantă, de-a lungul clădirilor guvernamentale impunătoare, cufundate în întuneric, Sigmund își zise: „A avut exact aceeași reacție ca Charcot. A spus: «Nu, aici nu e nimic interesant». Dar este! Sunt convins de lucrul ăsta. De ce oare niște pionieri ca Charcot, Liébeault și Bernheim refuză să privească prin ușa deschisă de alt doctor? De ce se opresc atunci când ajung la capătul propriei revoluții?”

Una din problemele cu care se confruntă la întoarcerea de la Nancy fu ostilitatea tuturor, inclusiv a lui Breuer, față de decizia lui de a se duce acolo.

— Dar bine, Josef, de ce nu mi-ai spus asta înainte să plec?

— Ți-ai fi schimbat hotărârea?

— Nu.

— Păi vezi?

Din punctul de vedere al lui Meynert și al Facultății de Medicină, experiența lui de la Nancy stârnise oprobriul public. Colegii lui de la Institutul Kassowitz nu-l dezaprobați fățiș, deși considerau că intrase de bună-voie într-o fundătură științifică.

Drept urmare, nu avea cu cine să discute. În scrisoarea pe care i-o adresa prietenului său Wilhelm Fliess de la Berlin îi mărturisi că începe să se simtă izolat, că nu era nimeni la Viena care să-l poată învăța ceva.

Începu să-i scrie tot mai asiduu lui Fliess, ca prieten și confident, căruia putea să-i dezvăluie speculațiile medicale cele mai îndrăznețe. Fliess era receptiv și îi răspundea prin scrisori entuziaste, de încurajare. Sigmund îi mărturisi că ar dori să se ocupe exclusiv de tratamentul nevrozelor. Dar în momentul de față n-avea nici un caz de nevroză. Lucra doar ca neurolog, tratând maladii somatice, dar și ca medic de familie pentru vecinii săi, oprind hemoragiile nazale și diareele. Deocamdată nu-și putea exersa abilitățile recent dobândite de hipnotizator. Petrecu o vacanță minunată cu Martha la Semmering după prima despărțire de când se căsătoriseră. Martha ducea sarcina bine, iar fiica lui creștea, devenind un copil încântător. Era cât se poate de fericit în viața de familie. Însă din cauza faptului că i se refuza ceea ce profesorul Nothnagel numise „bogata sursă materială a medicinei”, simțea că activitatea lui creatoare ajunsese într-un punct mort.

Era pentru prima oară de când profesorul lui de zoologie Carl Claus îl trimisese la Triest să participe la testele pe țipari că simțea lipsa unui experiment potențial valoros. Își amintea de prima declarație de dragoste pasionată pe care i-o făcuse Marthei în pădurea de lângă Mödling: „Știința pură este cea mai frumoasă meserie pe care ți-o poate oferi viața, plină de satisfacție pentru că în fiecare zi aflăm câte ceva nou despre organismele vii”.

Dar iată că nu trecuseră decât șapte ani și se vedea blocat în efortul lui de a testa, de a experimenta, de a descoperi. Devenise un simplu practician. În timp ce ședea la biroul din cabinetul de la Sühnhaus, cu rafturile de cărți de medicină în spatele lui, cu fotografiile unor oameni celebri atârinate deasupra canapelei negre pe care își examina pacienții, își zise plin de amărăciune: „Ca orice medic de țară”. Încercarea de a studia subconștientul prezenta inconvenientul că, dacă nu lucra pe lângă un mare spital, ca Allgemeine Krankenhaus,

Salpêtrière sau Facultatea de Medicină din Nancy, exploratorul rămânea timp îndelungat fără nici un fel de mări necunoscute pe care să navigheze, fără vârfuri tibetane ce așteptau să fie cucerite, fără o Sahară care să-i ofere șansa de a supraviețui.

Își jură că n-o va lăsa pe Martha să inspire mireasma amară a dezamăgirii care îi emana prin toți porii. Era greșeala lui, nu a ei. Nu reușise să-și găsească sectorul propice de creativitate. Oare și Josef Breuer se îndepărtase de el pentru că îi înșelase speranțele? Josef găsea tot mai multe scuze ca să evite plimbarea lor de seară de-a lungul Ringului.

— Martha, crezi că sunt hipersensibil? O fi oare Josef absorbit de propriile preocupări?

— Mathilde nu s-a schimbat deloc. Vorbește cu multă afecțiune despre tine când suntem împreună. E vorba de ciclul vital al tuturor organismelor care au căderi și urcușuri. Și prietenia reprezintă un organism viu. Acum ești căsătorit, ai un copil și clientela ta. Mai înainte, afecțiunea lui Josef pentru tine nu era mai profundă sau mai bună, era diferită.

Îi mulțumi pentru vorbele ei cumpănite și, liniștit, căzu într-un somn adânc, plin de visuri, pe care și le aminti dimineața în cele mai mici detalii.

Nu se lăsă copleșit de disperare, ci dimpotrivă, începu să studieze și să scrie cele două lungi monografii, prima Despre afazie, de care simțea că este nevoie din cauza teoriilor diferite și contradictorii în legătură cu acest subiect. Pe cea de-a doua, un Studiu clinic asupra paralizii universale la copii, urma să o elaboreze împreună cu prietenul lui de mai târziu, dr. Oskar Rie, medic pediatru.

O serie de evenimente îi demonstrară cât de mult se îndepărtase de scopul lui inițial, acela de a deveni profesor la Facultatea de Medicină. Cu doi ani în urmă, profesorul Leidesdorf, șeful Clinicii de psihiatrie din cadrul Azilului de alienați mintal al Austriei de Jos, suferise o criză de inimă în timpul unei prelegeri și îl rugase pe tânărul lui asistent, Julius Wagner-Jauregg, să încheie cursul în locul lui. Ministerul Educației îl numise pe Wagner-Jauregg suplinitor pentru un trimestru. În anul următor, Leidesdorf a ieșit la pensie și acum,

în vara anului 1889, Facultatea de Medicină a universității îl invita pe Richard von Krafft-Ebing, profesor Extraordinarius la Universitatea din Graz, să ocupe locul lui Leidesdorf. După Meynert, Krafft-Ebing era cel mai renumit psihiatru în lumea germanofonă. Toată lumea aștepta cu nerăbdare să vadă cine va fi ales pentru a-i urma lui Krafft-Ebing la Graz. Spre uimirea tuturor, acesta fu tânărul Wagner-Jauregg, în vârstă de numai treizeci și doi de ani.

Profesorul Krafft-Ebing sosi la Viena după vacanța de vară ca să se pregătească pentru prelegerea inaugurală. Sigmund îi făcu o vizită de curtoazie, aducând cu el în chip de carte de vizită traducerea lucrărilor lui Charcot și Bernheim. Krafft-Ebing tocmai se mutase într-un apartament proaspăt zugrăvit și vopsit, al cărui miros îi amintea lui Sigmund de vizita lui la profesorul Nothnagel, cu șapte ani în urmă, când dorise să ocupe funcția de asistent al acestuia pentru medicină internă.

Profesorul se ridică din spatele biroului și îi întinse cordial mâna. Primul gând ce-i trecu lui Sigmund prin minte fu: „Ce bărbat atrăgător!”. Krafft-Ebing avea un cap frumos proporționat: o frunte masivă încununată de păr cărunt, ușor ondulat, un nas suficient de roman ca să asigure o întregă familie de nasuri mai mici, barba și mustața de culoare neagră-cenușie. Sub ochii enormi, așezați sub sprâncenele poruncitoare, se vedeau niște cearcăne dramatice, mult prea pronunțate pentru un om care încă nu împlinise cincizeci de ani. Era un chip care radia inteligență și putere, dar, în același timp, arunca priviri pline de înțelegere față de suferința lumii, al cărei martor fusese mai tot timpul vieții.

Richard Freiherr von Krafft-Ebing se născuse la Mannheim. Era fiul unui funcționar public și al unei femei blânde și cultivate, provenind dintr-o distinsă familie de intelectuali. Când se pregătea să intre la universitate, familia sa s-a mutat la Heidelberg, unde a fost luat sub aripa protectoare a unchiului său din partea mamei, cunoscut în Germania drept „avocatul condamnaților”, pentru că apăra drepturile legale ale delincvenților acuzați de crime atroce, în particular de perversiuni sexuale. Krafft-Ebing a studiat medicina la

Universitatea din Heidelberg. Optase pentru specialitatea actuală când fusese trimis la Zürich ca să se refacă după tifos și îl auzise pe Griesinger ținând câteva prelegeri de psihiatrie.

Fascinat, Krafft-Ebing și-a scris teza de doctorat despre „Delirul mental”, a ocupat apoi un post de medic rezident la un azil de nebuni, iar în 1873 a fost invitat la Facultatea de Medicină a Universității din Graz, devenind director al recent înființatului Azil Feldhof. A îmbrățișat imediat cauza bunicului său, apărându-i în fața tribunalului pe femeile și bărbații acuzați de „delicte sexuale” și „crime împotriva naturii”, prezentând Curții anamneza completă a acuzatului în încercarea de a câștiga înțelegerea și mila pentru acești oameni cu comportament aberant, care trezeau un asemenea dispreț în societatea puritană, încât li se ignorau drepturile civile. Această activitate fusese încununată de redactarea unui Manual de psihopatologie legală, iar în cei trei ani de muncă la azil, scrisese cele trei volume ale Manualului de psihiatrie, o lucrare de referință în psihiatria clinică, ulterior tradusă în mai multe limbi. Împreună cu Kraepelin, elaborase un manual cu un titlu similar în care erau prezentate modelele de comportament și motivațiile conduitei umane, diferite de psihiatria lui Meynert, bazată pe anatomia creierului. Krafft-Ebing era un om cu o infinită răbdare față de pacienții azilului. Blândețea lui ajutase mulți bolnavi mai puțin grav atinși de maladii să se refacă. În ultima vreme căzuse într-o oarecare măsură în dizgrație din cauza publicării lucrării *Psychopathia Sexualis*, care prezenta în detaliu sute de cazuri de inversiuni și perversiuni sexuale pe care le apăraseră în fața tribunalelor. Asemenea materiale nu mai fuseseră nicicând publicate – reprezentau scandalurile subterane ale societății despre care nu se vorbea. Deși Krafft-Ebing își scrisese o mare parte din lucrare în latină, pentru ca să poată fi înțeleasă de medici, dar nu și de oamenii obișnuiți, amatori de senzații tari, fusese condamnat sever în Anglia pentru că „dăduse drumul acestor materiale murdare și dezgustătoare într-o lume inocentă și nesuspicioasă”. Krafft-Ebing era pionier. Sigmund Freud îi studiase cărțile cu multă atenție, deși se ocupau numai de ereditatea pacientului, de

atributele lui fizice și de mediul înconjurător.

— Este foarte amabil din partea dumneavoastră că mi-ați adus aceste cărți, spuse Krafft-Ebing. Am auzit că sunteți aici, la Viena, principalul adept al sugestiei hipnotice. Și că v-ați luat la hartă cu colegul meu, Hofrat Meynert. Nu contează, în câțiva ani vom face din sugestia hipnotică o terapie cât se poate de respectabilă.

Sigmund se simți ca și când i s-ar fi luat de pe umeri un sac de cartofi. Cuvintele pe care și le înăbușise în suflet de când se întorsese la Viena i se revărsară șuvoi; îi relată cu lux de amănunte ceea ce observase la Nancy. Când se opri, în cele din urmă, Krafft-Ebing exclamă:

— O pereche de oameni într-adevăr remarcabili. Mulțumesc că mi-ați împărtășit experiența dumneavoastră. Wagner-Jauregg a trecut pe aici chiar înaintea dumneavoastră. E un tânăr puternic și decis, care o să se descurce foarte bine la Graz.

Sigmund se îndreptă spre Azilul de alienați al Austriei de Jos, unde chipeșul Wagner-Jauregg, cel cu părul de culoarea nisipului, locuise ultimii șase ani în calitate de asistent al profesorului Leidesdorf. Începuse să lucreze cu acesta cu patru luni înainte ca Sigmund să devină Sekundararzt pe lângă profesorul Meynert.

În drum spre azil, se duse cu gândurile în urmă, la anii studenției și la cei de pregătire pe care îi petrecuse împreună cu Wagner-Jauregg; acesta se născuse cu numai câteva luni după Sigmund, își luase diploma cu câteva luni înainte și obținuse Dozentur în neuropatologie o dată cu Sigmund. Cariera lui Wagner-Jauregg semăna foarte mult cu a lui: și el fusese pregătit în fiziologie de profesorul Brücke, făcuse și el cercetări încă de pe vremea când era student și publicase articole științifice, încercase și el, fără rezultat, să devină asistent al profesorului Nothnagel, se ocupase și el de psihiatrie...

Năpădit de gânduri, nici nu-și dădu seama când se trezi în fața azilului, care fusese construit într-un stil monumental, cu un foaier mare și o scară largă, mult mai potrivită pentru un

palat ducal. În timp ce urca treptele, Sigmund își zise: „Analogia dintre viețile noastre se oprește în această clădire. Când Wagner-Jauregg s-a mutat aici, nu numai că a primit un salariu de două ori mai mare decât leafa mea de la Allgemeine Krankenhaus, când am început să lucrez cu Meynert, dar a avut și masa asigurată la azil. Nu și-a dorit niciodată să devină psihiatru. Își spunea că nu e potrivit pentru așa ceva. Însă s-a pregătit și a reușit să stăpânească domeniul, iar acum i se oferă catedra de psihiatrie de la Graz, cea mai bună universitate din Austria, după Viena.

Și iată-l și pe el, Sigmund Freud, la aceeași vârstă, ducându-și anevoie existența ca medic practician, pierdut pentru lumea universitară, singura pe care și-o dorise vreodată. Cum de se întâmplase așa?

Se opri în fața ușii lui Wagner-Jauregg cu mâna pe clanță și capul plecat.

„Știi care este explicația. M-am îndrăgostit de Martha. Wagner-Jauregg este decis să ajungă până în vârful ierarhiei înainte de a se gândi la căsătorie.” Maxilarul îi zvâcni înainte. „N-are decât să fie numit la Graz; eu am să-mi urmez drumul meu.”

Bătu la ușă, apoi intră să-l felicite pe Wagner-Jauregg și să-i ureze Alles Gute.

CAVERNA ÎNTUNECOASĂ A MINȚII.

Fiul lor se născu la începutul lui decembrie. Îi dădură numele Jean Martin, după Charcot. Martha era triumfătoare că adusesse pe lume un băiat. În timp ce ea dormea, Sigmund își vizită familia și prietenii, radiind de fericire, ca să le dea vestea cea mare. Când Martha se trezi, o rezemă mai bine în pat. Nu o văzuse niciodată așa de frumoasă, cu ochi strălucitori de fericire și de mândrie. Îi ținu mâinile strâns într-ale lui.

— Marty, fetița mea dragă, nașterea unui fiu este unul dintre cele mai solemne momente în viața unui bărbat. Acum am pe cineva care o să-mi ducă numele mai departe. Evreii se simt jigniți dacă sunt considerați orientali, dar s-ar putea ca această nevoie adânc înrădăcinată de a avea un fiu să fie îndreptățită.

— Uhuhu, spuse Martha, declarându-se de acord. Afirmăția

este valabilă și pentru occidentali. Cu prima ocazie când ai să vezi un botez, intră după alai în Votivkirche și ai să dai cu ochii de fată cu întâiul lui născut de parte bărbătească. Parcă Charles Darwin a spus că acesta este unul din motivele pentru care specia umană continuă să se perpetueze. Probabil că dinozaurii nu-și băteau prea mult capul să aibă un fiu care să le ducă numele mai departe.

Sigmund chicoti.

La douăzeci și patru de ore după nașterea fiului său, în cabinet apăru un pacient cu o nevroză – primul de când se întorsese de la Nancy. Până la sfârșitul săptămânii mai veniră trei cazuri fascinante.

Iarna se năpusti cu furie asupra lor. Sulurile Marthei, așezate între geamuri, absorbeau o parte din frig, dar ca să scape de suflul înghețat al vântului trebuiau să tragă draperiile grele de catifea, transformând încăperea într-o cavernă întunecoasă, și să îndese tot timpul lemne și cărbuni în soba de faianță. Nimic nu putea atenua vijelia ploii amestecate cu zăpadă care smulgea țiglele de pe acoperiș și le arunca pe trotuarul din față. Aceleași vânturi puternice răsturnau și trăsuri, așa că aveai de ales între a fi lapidat cu țiglele de pe acoperiș sau strivit de pietrele de pe stradă.

În după-amiaza următoare, după o rupere de nori, apăru pe neașteptate soarele și, o dată cu el, un curcubeu mare și frumos care-și aruncă panglica subțire multicoloră pe deasupra orașului.

— Asta e Viena, spunea Sigmund. Mai întâi te îngheață, apoi te udă learcă și în final te pescuiește din Dunăre, te înfășoară în curcubeu și îți murmură: „Iartă-mă, copile, iartă-mă că te-am adus aproape în pragul nebuniei cu excesele mele nevinovate! Eu tot te iubesc. Hai să ascultăm muzică în parc, hai să valsăm, hai să hoinărim prin Naschmarkt și să mâncăm sângerete de la Cracovia și Königskuchen.”

Fräulein Mathilde Hebbel, în vârstă de nouăsprezece ani, venise la Sigmund cu o zi înainte de Crăciun. Era foarte deprimată și irascibilă. Degeaba i-a sugerat Sigmund de nenumărate ori ce trebuie să facă atunci când se va trezi; era

răsplătit numai cu hohote de plâns. Apoi, în timpul uneia dintre ședințe, tânăra deveni mai vorbăreață. Cauza melancoliei sale o constituia ruperea logodnei cu iubitul ei, survenită cu unsprezece luni în urmă. După logodnă, și ea și mama ei descoperiseră la tânăr o serie de defecte, însă nu voiau să rupă logodna pentru că tânărul era înstărit și bine situat. În cele din urmă, mama fetei luase decizia. Fata petrecuse nopți întregi întrebându-se dacă procedase bine sau nu. În acel moment se declanșase nevroza.

Sigmund era încredințat că o poate ajuta prin sugestie, întărindu-i convingerea că mariajul cu băiatul acela ar fi fost o greșală. Însă nu reuși s-o facă pe Mathilde Hebbel să scoată nici un cuvânt în plus despre această problemă. Apoi nu mai veni deloc. O săptămână mai târziu, unul dintre confrății lui de la Institutul Kassowitz îi spuse:

— Felicitări, Sig, ai obținut un rezultat excelent cu Fräulein Hebbel. Am fost la ei aseară. Fata se simte foarte bine și se înțelege din nou cu mama ei.

Sigmund înghiți de câteva ori în sec, se hotărî să nu mărturisească faptul că nu știa cum o ajutase pe Mathilde, dar trecu pe la familia Hebbel. Îi spuse fetei:

— Mă bucur să te văd sănătoasă și fericită. Dar n-ai vrea să-mi spui ce s-a întâmplat?

— O, da, desigur, zise fata veselă. În dimineața în care se împlinea un an de la ruperea logodnei m-am trezit și mi-am spus: „Foarte bine, a trecut un an. Ajunge cu prostia asta!”.

Începuse să plouă. Sigmund găsi un Fiaker în fața Bisericii Capucine, porni spre casă și se afundă adânc în colțul capitonat cu piele al trăsurii, spunându-și: „Mathilde nu s-a trezit în dimineața când se împlinise un an de la ruperea logodnei și nu și-a spus pe nepusă masă că această «prostie» durase destul. Undeva, în subconștientul ei, hotărâse să mai păstreze ceea ce rămăsese din dragostea ei încă un an de la ruperea logodnei... era un fel de doliu. Nu am ajutat-o pentru că nu avea nevoie de mine. Însă Mathilde mi-a demonstrat că subconștientul își are ritmul lui bine stabilit, asemenea unui străvechi calendar de piatră.”

Dacă lumea exagerase cu laudele pentru că o vindecase pe tânăra domnișoară de melancolia provocată de ruperea logodnei, următorul caz aproape că trecu neobservat. Chiar înainte de Revelionul anului 1890, preluă cazul unui tânăr cu picioarele paralizate. Toate simptomele indicau un caz de isterie. Sigmund începu tratamentul sub hipnoză, ca să îndepărteze o serie de manifestări evidente: anorezia, incontinența urinară, teama de a coborî pantele. Unul după altul, înlătură toate aceste simptome pentru ca în final să descopere că are de-a face cu un caz de scleroză în plăci. Simptomele psihice fuseseră atât de puternice și de numeroase încât ascuseseră o maladie somatică.

Avea mult mai multe cazuri de isterie feminină decât masculină, dar presupunea că acest lucru se datora faptului că bărbații erau preocupați de câștigarea existenței și nu veneau la el decât atunci când ajungeau la tulburări emoționale cu repercusiuni nefavorabile asupra capacității lor de a-și asigura mijloacele de trai. Unul din cazurile ceva mai simple fu acela al unui bărbat inteligent care se aflase în spital în timp ce fratelui său i se făcea extensie pentru deblocarea articulației anchilozate a șoldului. În momentul în care articulația cedă, se produse un zgomot atât de puternic, încât fratele simțise imediat o durere violentă în propria articulație, care îl chinuia și acum, deși trecuse un an de la incidentul cu pricina. Articulația omului nu prezenta nici un fel de probleme. Sigmund își dădu seama că, în subconștient, omul se convinsese că boala era congenitală.

Ceva mai dificil se dovedi cazul unui funcționar care făcuse o criză de furie după ce fusese maltratat de patronul său. Sub hipnoză, Sigmund îl puse pe om să repete atacul în timpul căruia patronul îl lovide cu un baston. Sigmund încercă să-i domolească emoția, însă câteva zile mai târziu, pacientul fu cuprins de aceeași criză de furie. De astă dată, în timpul ședinței de hipnoză Sigmund află că funcționarul îl dăduse în judecată pe patronul lui pentru maltratare, însă pierduse procesul. Senzația violentă de frustrare resimțită din cauza acestei înfrângerii îi provoca un acces de furie incontrollabilă,

urmată de leșin. Sigmund nu putu să-l vindece: omul era prea în vârstă și sentimentul nedreptății i se înrădăcinase prea puternic. În final, se mulțumi doar să-i atenueze intensitatea crizelor.

Micul grup de prieteni doctori alcătuiau între timp un club de taroc care se întrunea sâmbăta seara: Sigmund, Josef Paneth, Oskar Rie, Leopold Königstein, Obsersteiner, uneori și Josef Breuer sau Fleischl. Jucau până pe la unu noaptea, mai ales când se întâlneau acasă la Paneth, pentru că lui Josef îi făcea mare plăcere compania prietenilor. Fleischl nu se simțea destul de bine ca să iasă prea des din casă, însă își invita prietenii ori de câte ori îi venea rândul. În apartamentul lui Sigmund, bărbații jucau la masa din sufragerie, în camera cu mobilă masivă tapițată cu piele și plafonul acoperit de un nor gros de fum de țigară. La miezul nopții, Martha și celelalte soții aduceau cârnați fierbinți, frankfurter, serviți cu muștar sau hrean, și chifle vieneze. Era o oră de destindere pe parcursul căreia discutau despre ultimele noutăți din oraș, despre cărți, piese de teatru, muzică și povesteau anecdote. Într-o noapte de mai, când plecară de la Paneth, Martha întrebă:

— Sig, e înțelept din partea lui Josef să stea atât de târziu noaptea?

— Da, atâta timp cât este așa de vesel cum l-ai văzut în seara asta. Doctorul spune că are două pete urâte, dar se pare că nu s-au mărit.

Veni o iarnă cu un frig pătrunzător. Sigmund îl îndemnă pe prietenul său să se ducă într-o țară mai caldă pentru două sau trei luni. Josef îi răspunse pe un ton blând:

— Sig, nu pot suporta gândul să-l părăsesc pe Exner și laboratorul de fiziologie. Cum să mă duc undeva fără să fac nimic? Nu este și aceasta o formă de a muri?

— Nu, este o formă de hibernare. După ce îți vom vedea plămânii uscați, n-ai decât să lucrezi și treisprezece luni pe an.

Apoi Josef fu prins într-o furtună de zăpadă, răci zdravăn și, în după-amiaza următoare, cu cinci prieteni doctori care stăteau neputincioși în jurul lui, muri de dublă pneumonie. Poate pentru delicatetea și generozitatea lui, Josef fusese

preferatul grupului. Sigmund resimțea pierderea acestui om drag. Josef Paneth fusese prietenul lui tot timpul cât studiasse la Școala de Medicină. Fără „Fundația Freud” a lui Josef și a Sophiei, nu și-ar fi putut permite să primească bursa de studii a universității.

Când îl înmormântară pe Josef în Cimitirul Central, era o zi urâtă, cenușie, cu ploaie și zăpadă. Prietenii se adunaseră cu toții în jurul mormântului. Profesorul Brücke, el însuși bolnav, veni la cimitir însoțit de Exner și de Fleischl, care suferea cumplit. Apoi se duseră acasă la Paneth ca să petreacă shivah cu văduva, vorbind cu dragoste despre Josef în timp ce servitoarea le servea Kaffeekuchen. Sigmund și Martha parcurseră în tăcere drumul spre casă prin întunericul rece, strângându-se unul în altul.

Noua sa pacientă era o tânără femeie căsătorită care, în copilărie, fusese adesea găsită dimineața în stare de inconștiență, cu membrele rigide, cu gura deschisă și cu limba scoasă. În ultima vreme, aceste crize reapăruseră. Întrucât tânăra nu reacționa la hipnoză, Sigmund îi sugera să-i povestească tot ce-și amintea din copilărie. Fata îi vorbi despre camera ei, despre bunica cu care locuiau împreună și despre una din guvernante pe care o iubea. Sigmund nu reușea să găsească nici un fir. Un medic mai în vârstă care îngrijise familia în perioada respectivă îi veni în ajutor. Medicul remarcase un atașament exagerat al guvernantei față de fetiță și îi atrăsese atenția mamei asupra acestui lucru. Mama fetiței îi spusese că guvernanta avea obiceiul să se ducă în patul fiicei sale după ce adormea toată lumea și petrecea noaptea cu ea. După toate probabilitățile, o corupsese pe fetiță. Guvernanta fusese imediat dată afară. Când Sigmund îi mulțumi doctorului pentru indiciu, acesta îl întrebă nedumerit:

— Ce aveți de gând să faceți?

— Cred că singura soluție e să-i spun adevărul. Acest episod din care, după cum se vede, nu a înțeles nimic în anii copilăriei este îngropat adânc în subconștientul ei. Nu va reuși niciodată să-l scoată la lumină printr-un efort spontan. Crizele ar putea continua ani la rând. Dacă îi explic că amintirile de felul acesta

continuă să-și trimită otrava mai târziu, în viață, cred că va înțelege cum stau lucrurile, în cazul în care va mai suferi un astfel de atac, cel puțin va ști despre ce e vorba și va avea posibilitatea să se lupte cu el.

Tânăra primi informația fără să dea semne de tulburare. Doctorul familiei îi povesti ceva mai târziu că fata se simțea bine. Acest caz îi întări lui Sigmund convingerea că anumite evenimente petrecute în copilărie, deși depășesc puterea de înțelegere la vârsta respectivă, lasă totuși urme în subconștient. Cicatricea rămâne și poate supura oricând în anii următori, doborând o persoană altfel sănătoasă. Considera că medicul trebuia neapărat să afle acest lucru. Își puse, de asemenea, întrebarea de ce crizele reîncepuseră în acel moment anumit.

Un succes de-a dreptul miraculos obținut cu un bărbat de vreo treizeci și ceva de ani pe care nu reuși să-l trateze ambulatoriu și, ca urmare, îl trimise la un sanatoriu. Spre uimirea lui Sigmund, după o săptămână petrecută la sanatoriu, omul începu să-și revină, ticurile faciale și bâlbâiala îi dispărură, mânca și dormea bine, era capabil să se concentreze asupra unui anumit subiect, ceea ce nu reușise mai înainte, motiv pentru care își pierduse slujba de răspundere la una din băncile vieneze. Sigmund îl vizită o dată pe săptămână și după trei luni îi propuse să se ducă acasă. Pacientul refuză categoric acest lucru, devenind aproape violent la auzul recomandării. Întrucât familia nu ducea lipsă de bani, omul rămase. Șase luni mai târziu, își făcu apariția în cabinetul lui Sigmund. Văzându-l, acesta exclamă:

— Sunteți cea mai măreață mărturie a realizărilor unui doctor care a existat vreodată în orașul acesta. Ce ați făcut pentru a ajunge la o vindecare atât de miraculoasă?

Bărbatul făcu șiret cu ochiul:

— Tratamentul era chiar alături: o pacientă foarte atrăgătoare. La sfârșitul primei săptămâni m-am culcat cu ea și de atunci am făcut dragoste în fiecare noapte. A fost cea mai glorioasă perioadă din viața mea. A părăsit sanatoriul acum două zile. Tot timpul mi-am spus că femeia trebuie să fi fost o

pacientă de-a dumneavoastră și că ne-ați așezat alături intenționat.

Fiecare caz de nevroză era stimulat și complet diferit de celelalte. Succesele alternau cu eșecurile, pe care le înregistra îndeosebi cu tinerii bărbați, cu o constituție mai delicată. Aceștia sufereau de toate afecțiunile nervoase pe care le constatase și la femei, plus multe altele de care nu știuse până atunci nici din auzite, nici din literatura de specialitate. Invariabil însă, nu reușea să ajungă la motivul de bază care provocase tulburarea, nici măcar la cei pe care îi suspecta de homosexualitate. Subconștientul lor îi apăra ca un caier încâlcit, neinteligibil. Când încerca, resemnat, să aplice metoda Liébeault-Bernheim, atacând simptomul fără să mai facă efortul de a descoperi cauza, majoritatea pacienților fie că refuzau să accepte sugestiile lui terapeutice, fie că se dovedeau incapabili să le execute. Toate aceste eșecuri îl aduseseră la exasperare. Suferința își avea originea într-un domeniu încuiat al subconștientului, pentru care nu reușise să găsească cheia.

Subconștientul deveni pasiunea și steaua călăuzitoare a vieții lui. Printre însemnările amănunțite referitoare la fiecare caz se aflau reflecțiile și observațiile lui, legăturile cauzale, explorările și tatonările. Se simțea așa cum își închipuia că trebuia să se fi simțit Anton van Leeuwenhock când se uitase pentru prima dată prin microscopul lui perfecționat, devenind astfel primul om din lume care văzuse protozoare și bacterii mișunând sub lamelă. Își spuse: „Subconștientul va deveni câmpul meu de refracție. Mă va conduce la descoperirea și descrierea riguroasă a cauzelor și a mijloacelor terapeutice menite să corecteze conduita umană. Am să devin moașă. Nu, sunt atât de umflat de emoție și plin de viață, încât în mod sigur am să devin mamă”. Ridică mâinile, prefăcându-se speriat: „Sper numai ca bebelușul să nu aibă două capete!”

Se răspândi zvonul că dr. Sigmund Freud putea fi consultat cu încredere pentru toate afecțiunile denumite eufemistic prin termenul „tulburări femeiești”. Femei în jur de treizeci de ani își făcură apariția în cabinetul lui, încercând să descrie șovăitoare o serie de indispoziții fluctuante, pe care medicii lor de familie

nu fuseseră în stare să le diagnosticheze. O examina pe fiecare în parte foarte temeinic din punct de vedere clinic. Le trimitea la câte un specialist atunci când considera că nu este suficient de pregătit într-un anumit domeniu ca să se bazeze numai pe propria judecată. În cele mai multe cazuri, nu era vorba de nimic organic. După ce punea mai multe întrebări liniștitoare, devenea clar că necazurile lor derivau din ceea ce Josef Breuer descrisese drept „secrete ale patului conjugal”. Nu reușea decât rareori să descopere un indiciu vizibil sau să presupună ce se întâmplase, căci aceste femei, crescute într-un climat restrictiv mergând până la interzicerea relațiilor sexuale, nu erau capabile să vorbească despre asemenea probleme nici măcar cu doctorul lor. Câteodată, însă, însoțit de bâlbâieli, stânjeneală, roșeață, adevărul ieșea la iveală: soțul era grosolan, grăbit, nedelicat, nu își regla ritmul în așa fel încât și soția lui excitată să poată participa la actul sexual, „se bâțâia de câteva ori și se rostogolea alături ca un animal”.

Însă nici după ce afla motivul acestor tulburări nervoase, Sigmund nu putea face mare lucru pentru a remedia situația. Orice vienez s-ar fi simțit extrem de jignit dacă medicul de familie l-ar fi informat că soția lui este bolnavă pentru că el nu îndeplinea corect actul sexual. Era un subiect pe care studenții, soldații, bulevardiștii, oamenii de afaceri îl discutau la Stammtisch până la cele mai intime detalii fiziologice. Dar se interziceau categoric asemenea conversații în sânul familiei, ele fiind considerate imorale și degradante. Nefericirea provocată de această dihotomie devenea din ce în ce mai evidentă pe măsură ce dosarele cazurilor se strângeau teancuri, teancuri. Însă nici el, nici alți neurologi nu descoperiseră cum puteau să le ajute pe aceste paciente ca să nu-și mai frângă mâinile și să-și deșire batistele. O parte din „pacientele-soții” aveau să rămână bolnave toată viața.

Din fiecare nevroză învăța câte ceva despre mecanismul ingenios al subconștientului. Fräulein Ilsa, o tânără veselă și talentată de douăzeci și trei de ani, fusese adusă de tatăl ei, un medic mai în vârstă, care insistase să fie de față la consultație. De optsprezece luni, Ilsa începuse să sufere de dureri atât de

puternice în picioare, încât abia putea să meargă: Un prim doctor diagnosticase o scleroză în plăci, însă un tânăr asistent de la Departamentul de boli nervoase crezuse că recunoaște simptomele de isterie și recomandă ca fata să fie examinată de dr. Freud. Timp de cinci luni, Ilsa veni de trei ori pe săptămână. Sigmund îi făcu masaj intensiv și o supuse la șocuri electrice cu voltaj crescut. Sub hipnoză, o sugestionă în fel și chip pentru a-i alina durerea. Nimic n-o ajuta, deși Ilsa era un subiect docil și plin de bunăvoință. Într-o zi intră șchiopătând la el în cabinet, sprijinindu-se de tatăl ei și de umbrela pe care o folosea ca baston de promenadă. Sigmund își pierdu răbdarea cu fata. Când aceasta era sub hipnoză, îi strigă:

— Gata! A durat prea mult toată chestia asta! Mâine dimineață, umbrela asta o să ți se rupă în mână și ai să fii nevoită să mergi fără ea.

O trezi pe Ilsa, supărat pe sine însuși pentru că își ieșise din fire.

În dimineața următoare, tatăl fetei veni la cabinet fără să fi avut oră reținută.

— Ce credeți că a făcut Ilsa ieri? Ne plimbam pe Ringstrasse când a început dintr-o dată să cînte *Ein freies Leben führen wir*, corul din *Hoții de Schiller*. A lovit de câteva ori cu umbrela în pavaj și a rupt-o! Pentru prima dată după atâtea luni poate să meargă fără să se mai sprijine de nimic.

Sigmund răsufală ușurat.

— Fiica dumneavoastră a transformat o vorbă spusă la mânie într-o sugestie strălucită.

Știa că Bernheim și Liébeault ar fi fost mulțumiți cu această vindecare. Ezită o clipă, apoi continuă:

— Dar ruperea umbrelei nu mi se pare suficientă pentru a o considera pe Ilsa complet vindecată. Trebuie să aflăm cum de-a ajuns să se autosugestioneze că nu poate să meargă.

Ziua următoare o adormi pe Ilsa și-i ceru să-i spună ce o întristase chiar înainte să înceapă durerile de picioare. Ilsa răspunse liniștită că era vorba de moartea unui tânăr atrăgător, cu care se considera logodită. Sigmund o încurajă

să-și exprime sentimentele pe care i le inspirase omul respectiv, precum și tristețea provocată de moartea acestuia. Răspunsurile Ilsei erau atât de limpezi și concrete, încât Sigmund începu să se îndoiască de faptul că se află pe calea cea bună. Două zile mai târziu, Ilsa veni în biroul lui sprijinindu-se de altă umbrelă. Sigmund o adormi, apoi spuse cu asprime:

— Ilsa, nu cred că moartea verișorului tău are vreo legătură cu boala ta. Cred că ți s-a întâmplat altceva, un lucru de mare însemnătate pentru viața ta sentimentală și fizică. Până nu-mi spui despre ce e vorba, nu te pot ajuta.

Ilsa rămase tăcută câteva secunde, apoi murmură o propoziție lungă, din care Sigmund înțelese numai cuvinte disparate: „parc... străin... viol... abort.” Tatăl ei începu să plângă amar. Sigmund o trezi pe fată. Tatăl și fiica se sprijiniră unul de altul și părăsiră încăperea. Sigmund nu mai revăzu niciodată pacienta și nici nu primi de la ea vreo explicație. Dacă afecțiunea nu era înlăturată, în curând avea să fie imobilizată la pat. Va fi în siguranță, căci se va rupe de lumea reală. Era convins că dacă Ilsa ar mai fi venit la câteva ședințe, poate singură, ar fi reușit să-i arate legătura dintre paralizia care continua să avanseze și nefericirea de mai înainte și ar fi determinat-o să se împace cu gândul că poate să-și urmeze drumul în viață în pofida tragediei care o lovise.

Cunoașterea este un fluviu cu o curgere lentă, care o ia uneori înapoi, încărcat de resturi, iar alteori seacă. Acum, pentru Sigmund ea se transformase într-un adevărat torent. Următoarea descoperire care încerca să străpungă cochilia groasă a necunoașterii și să treacă de pragul conștiinței era faptul că, într-o altă fază a practicii lui medicale, fusese nu numai un tâmpit, dar și un impostor. Recomandările lui Wilhelm Erb din Manualul de electroterapie s-au dovedit o uriașă păcăleală!

Nu că profesorul Erb ar fi avut vreo vină: pusese la punct un sistem de ohmi, curenți, electrozi de cupru, plăci de nichel, acoperiți cu pânză, flanel și burete și elaborase „esența electroterapiei” într-o serie de formule matematice complicate

pe care, spre exasperarea sa, Sigmund le memorase și le folosise de parcă ar fi fost Sfânta Scriptură. I se strânse inima când se gândi cât de mulți pacienți păcălise pentru că avusese încredere în cartea lui Erb. „Nu cred că exagerez cu nimic dacă afirm că efectul curativ îl uimește adesea și pe medicul cel mai experimentat prin rapiditatea și complexitatea sa.”

— Nu este nici o exagerare! Sigmund trânti una din rarele lui înjurături. Electrozii ăștia au același efect ca o bucătică de zahăr. Mă cutremur când mă gândesc la onorariile pe care le-am încasat pentru câteva ore de relaxare care nu au rezolvat absolut nici una din suferințele pacientului. Din fericire, onorariile mele sunt modeste și curentul electric ieftin. Dar toți neurologii din Europa, Anglia și America, până și marele Hughlings Jackson, folosesc de ani de zile faradizarea preconizată de Erb. Cum am putut să ne lăsăm păcăliți atâta vreme? Erb s-a ales cu faima internațională, iar pacienții cu o pseudoștiință de talia frenologiei.

Josef Breuer se amuza de vehemența lui Sigmund, care venise să arunce o privire prin biblioteca prietenului său.

— Stai puțin, Sigmund, acum chiar că exagerezi. Faradizarea este cel puțin la fel de folositoare ca băile calde și reci, curele de odihnă ale lui Jackson sau bromurile.

— Ceea ce înseamnă... absolut nimic! Bineînțeles că odihna, călătoriile pe mare, mâncarea bună creează o stare de confort. Dar știi prea bine au tot atâta putere de a pătrunde în jungla subconștientului și de a alunga demonii ascunși acolo ca o cană cu apă folosită la stingerea unui incendiu.

Josef își mângâie barba cu palma, gest pe care îl făcea automat ori de câte ori era profund mâhnit.

— Și atunci ce ne mai rămâne, Sig, dacă recunoaștem public că nu mai avem nici un fel de instrumente de lucru?

Ochii lui Sigmund sclipiră.

— Vom recurge la o nouă abordare a problemei, Josef, cea pe care ai aplicat-o tu pentru prima oară cu Bertha Pappenheim și pe care am continuat-o cu. Acesta este un instrument terapeutic eficient.

Josef privi, peste capul lui Sigmund, la peretele plin de cărți

din spate. Cu câteva seri mai înainte trecuse pe la Sigmund ca să discute cazul unei tinere femei care i se părea uimitor din punct de vedere medical. După ce îi descrisese simptomele, Sigmund spusese:

— Josef, mi se pare că este un caz de falsă graviditate.

Josef îl privise fix, cu o expresie de neliniște, apoi sărise în picioare și ieșise ca o furtună pe ușă, fără să rostească un cuvânt. Martha, care îl văzuse trecând glonț prin hol și părăsind apoi locuința, venise în cabinetul lui Sigmund și întrebase:

— Ce s-a întâmplat cu Josef?

Sigmund se scărpinase în barbă la fel de nedumerit.

— Habar n-am. Mi-a cerut să-i sugerez un diagnostic și când am îndrăznit să-mi spun părerea, a fugit ca din pușcă.

Venirea pe lume a celui de-al treilea copil, un băiat, Oliver, în februarie 1891, îi convinse că nu mai puteau amâna mutarea într-o nouă locuință. În apartament nu exista o cameră potrivită pentru copii. Schimbarea prezenta anumite riscuri. Însemna o recunoaștere a faptului că prima alegere nu fusese corectă. Faptul că se mutau sugera instabilitate.

— De fapt, vienezii sunt mai credincioși jurământului de fidelitate făcut apartamentului decât soției, comentă Fleischl.

Chiria pentru apartamentul din Sühnhaus era achitată până la sfârșitul lui iulie. Câteva luni la rând cercetară zeci de apartamente de închiriat cu intrare din stradă. Nu găsiră nimic convenabil. Apoi, într-o după-amiază plăcută de iulie, când Martha și copiii erau plecați la Reichenau, în apropiere de Semmering, Sigmund porni să-și facă plimbarea obișnuită de-a lungul Dunării, pășind prin umbra sălciilor plângătoare și bucurându-și ochii cu priveliștea podurilor și a fluviului care șerpuia printre malurile împădurite. După ce trecu de Tandelmarkt, vechiul și multicolorul talcioc al Vienei, traversă Platz-ul cu cele cinci străzi care dădeau spre el și o luă în sus, pe Berggasse, Strada Muntelui, numită astfel pentru că era cea mai abruptă din oraș. O urcase adesea în drum spre laboratorul profesorului Brücke, care se afla în vârful ei, străbătând cele trei intersecții în pas vioi. Acum se opri brusc

în fața numărului 19. De clanța ușii de la intrare atârna un bilet „Zu vermieten – De închiriat”. Privi cu luare-aminte în susul și în josul străzii: era destul de spațioasă, mărginită de ambele părți de case cu cinci etaje, cu câteva magazine la parter, de partea cealaltă a Academiei de Export. Lăsa impresia unei străzi populate de reprezentanții clasei de mijloc, cu fațadele caselor ornamentate cu sculpturi herculeene. Trotuarele erau pavate, ca de obicei, cu pietre dispuse în semicercuri.

Ușa fiind descuiată, intră în hol și îl chemă pe Hausmeister. În timp ce îl aștepta, se opri în ușa deschisă spre grădina cu cei patru copaci umbroși, cu o peluză bine întreținută, cu arbuști în floare și, în fund, clasica arcadă cu o mică fântână arteziană și statueta unei fetițe. Scena aceasta îi sugera ideea de bunăstare.

Portarul îl conduse pe scări spre apartamentul liber de la etajul întâi. Încă din clipa în care intră pe ușă, locuința i se păru spațioasă, încăperile aveau trei metri înălțime și dădeau senzația că poți respira în voie. Holul era spațios, de vreo cinci metri pe patru, își dădu el seama după ce-l măsură cu pasul. În partea stângă se vedeau niște uși duble de sticlă, cu partea de jos pe jumătate mată. În clipa în care deschise una din ele se trezi într-o cameră mare, cu parchet pe jos. Deși nu avea ferestre spre stradă, camera era inundată de soarele după-amiezei care pătrundea prin ușile mari cu geamuri ce dădeau spre balconul din capătul celălalt. Pătrunse apoi într-un dormitor larg, cu ferestrele spre curte și, când ajunse în capătul celălalt, deschise ușa spre un alt dormitor încăpător, în care ar fi avut loc mai mulți copii. Lângă primul dormitor se afla o baie spațioasă, cu un încălzitor pentru apă deasupra căzii lungi de email și o toaletă amplasată pe o platformă înălțată. În imediata apropiere a băii exista o debara suficient de mare ca să adăpostească hainele întregii familii; erau aici și sertare înzidite pentru lenjerie, perne și cuverturi. Baia și debaraua aveau ferestre care dădeau spre o curte de lumină. Toate camerele fuseseră curățate destul de superficial. „Martha mea cea meticuloasă, își spuse el, o să facă minuni aici cu

Hausfrau a ei.” Își dădu seama uimit că, în mintea lui, închiriasse deja casa.

Traversă holul și deschise ușile încăperilor care dădeau spre stradă. Pe partea dreaptă se afla încăperea cea mai luxoasă din casă, cu trei rânduri de ferestre duble orientate spre Berggasse și un candelabru în mijloc. De aici se putea privi în celelalte două camere, căci ușile glisante din lemn sculptat erau lăsate deschise.

Intră în cea mai mică dintre ele, care i se păru ideală pentru cabinet și birou, apoi în camera din colț, perfectă pentru sufragerie, cu bucătăria alături, despărțite numai prin ușile duble. În timp ce îl urma pe intendent prin încăperile goale, avea un sentiment déjà vu, ca și când ar mai fi trecut cândva prin ele.

Când întrebă de chirie, constată că era mai mică decât la Sühnaus. Evident, cartierul n-avea prestața celui în care se afla locuința lor actuală, Schottenring. Unii oameni ar fi putut spune că apropierea pieței Fandelmarkt îl situa pe o treaptă inferioară în ierarhia vieneză.

„Dar, socoti Sigmund, sunt câteva tramvaie care vin până jos, în piață, și o altă linie pe Währinger Strasse, chiar până la colț. Este ușor accesibilă și pentru Fiaker, așa că nu va fi greu pentru pacienții mei să ajungă până aici. În toate cele cinci colțuri ale Platz-ului există piețe de legume și fructe, o mulțime de parcuri și în apropiere se află și Donau Kanal, unde se pot juca copiii. Trebuie să-l luăm, este perfect pentru noi.”

Ardea de dorința de a închiria pe loc apartamentul, dar nu-i spusese nimic Hausmeister-ului în timp ce coborau scările și se opriră în fața parterului, aflat cu zece trepte mai sus decât nivelul holului de la intrare.

— Cine locuiește aici?

— Un ceasornicar bătrân. Holtei. Se numește Plohjar. Are un mic atelier în centrul orașului. Își petrece toată ziua acolo și toată noaptea la cafeneaua din colț cu Zunftgenossen, tovarășii de breaslă. Nu știu de ce nu renunță la apartament. Amenință mereu că o să se mute la sfârșitul fiecărui trimestru când trebuie să plătească chiria.

Sigmund simți că-i zvâcnește inima.

— Aș putea să-l văd? Numai o clipă. S-ar putea să iau și parterul acesta împreună cu apartamentul de sus dacă ceasornicarul se hotărăște să nu mai plătească chiria.

Îi dădu câțiva creițari omului și acesta îi deschise ușa. Era un apartament de cinci camere, după modelul celui de sus, dar fără șirul de încăperi de la stradă. Existau un hol și o sală de așteptare pentru pacienți, două dormitoare în fund pe care le putea transforma în cameră de consultații și, respectiv, birou pentru el. Mai era și o mică bucătărie, nefolositoare pentru o familie numeroasă, dar perfectă pentru el ca să-și fiarbă instrumentele.

— Care este chiria pentru acest parter?

Când Hausmeister-ul îi comunică suma, Sigmund trebui să facă un efort ca să-și înăbușe o exclamație de încântare. Chiriile pentru cele două apartamente reprezentau doar ceva mai mult decât plăteau în prezent. Copleșit de emoție, scoase o bancnotă din portofel și o îndesă în mâna moale a portarului.

— Asta ca să vă dovedesc că sunt serios. Trebuie să vadă și soția mea despre ce e vorba...

— Înțeleg, Herr Doktor. Am să păstrez apartamentul de sus pentru dumneavoastră.

Când o aduse de la Reichenau să-i arate casa, la început Martha nu păru prea încântată. Nu-i surâdea ideea să renunțe la baia și bucătăria ei noi pentru acestea vechi, însă când păși prin încăperile spațioase, cu plafoane frumoase și cu parchet pe jos, de două ori mai mari decât spațiul de care dispuneau acum, chipul începu să i se lumineze treptat. Își strecură mâna pe sub brațul soțului și îl învălui într-un zâmbet cald.

— Va fi o casă de familie, spuse ea mulțumită. Este suficient de mare ca să încapă în ea tot viitorul.

Arșița de la jumătatea lunii iulie îi gonise pe vienezii la munte. Ședea la biroul din cabinetul lui din Sühnhaus zile întregi fără ca vreun pacient să sune la ușă. Întrucât veniturile îi fuseseră simțitor diminuate, renunță la trabucurile de import din Havana, din care își permitea să fumeze o duzină pe zi, în favoarea unora mai slabe și mai mici, pe care le cumpăra de la

debitul de tutun din apropiere. Numai publicarea cărții Despre afazie îi ridică într-o oarecare măsură moralul. Editura îi comunicase că lucrarea ieșise de la tipar, așa că se dusesse imediat la librărie. Acolo, pe o măsuță joasă unde se mai aflau și alte cărți medicale, se afla un teanc cu zece exemplare din cartea lui. Luă exemplarul de deasupra, mângâie cu privirile pagina de titlu, tabla de materii și se simți cuprins de un val de bucurie. Era prima lui carte, cu care debuta în domeniul literaturii medicale. Numele lui mai figurase pe pagina de titlu a altor trei cărți, în calitate de traducător. Dar acest volum îi aparținea lui în întregime. Dacă n-ar fi fost el, volumul n-ar fi existat niciodată. Ținea exemplarul în mână cu o tandrețe infinită, de parcă ar fi fost o ființă vie, vorbitoare, zămislită în străfundurile intelectului său. Își puse un exemplar sub braț și apoi îl rugă pe vânzător să împacheteze un volum și să i-l trimită dr. Breuer. Nu voia să i-l ducă personal pentru că dorea ca prietenul lui să aibă surpriza de a vedea dedicația, pe care o ținuse până atunci secretă: „Dedic această carte dr. Josef Breuer, cu prietenie și respect”. Nu se aștepta ca Josef să termine de citit cartea – care avea peste o sută de pagini – în aceeași zi, nici chiar în aceeași noapte. Poate că va veni în după-amiaza următoare la o cafea, sau va lua masa de seară cu el.

Dar nu primi nici un mesaj de la Josef nici a doua, nici a treia zi. Sigmund nu știa ce să creadă. În a treia după-amiază, nemaiputând suporta încordarea, porni hotărât spre locuința lui Breuer. Mathilde îl întâmpină cu căldură. Era clar că încă nu aflate de carte.

— Josef este în bibliotecă, Sig. Du-te direct acolo și, între timp, o să vă pregătesc niște băuturi răcoritoare.

Josef scria ceva la birou. Ridică privirile, clipi de câteva ori, iar Sigmund își zise: „Nu-i face plăcere că mă vede. Ba e chiar stânjenit. Ce naiba s-o fi întâmplat?”

— Josef, ai primit cartea mea?

— Da, am primit-o.

— Ai fost prea ocupat și n-ai apucat s-o citești?

— Am citit-o. Vocea lui nu avea nici o inflexiune.

— Nu ți-a plăcut!

Josef ridică din umeri cu un aer condescendent.

— În general, nu e rea.

Sigmund se simți ca pălmuit peste obraz.

— Nu poți să-ți amintești nici una din părțile ei bune?

— da, da... e scrisă bine.

— Mulțumesc, Josef, întotdeauna mi-am dorit să fiu scriitor, ripostă el iritat. Dar ce părere ai despre latura ci științifică? Despre noua abordare psihiatrică?

— Cred că nu ai reușit să unești cele două jumătăți, cea somatică și cea psihică. Au tendința de a fugi una de alta, ca niște antagonisme. Și apoi mai e și obiceiul ăsta al tău de a ataca autoritățile din toate domeniile, cei mai respectați reprezentanți ai științei medicale... Nimeni nu-ți va împărtăși această nouă erezie, potrivit căreia factorii psihici sunt la fel de vinovați de afazie ca și tulburările fizice; în nici un caz nici Wernicke, nici Hitzig și nici Lichtheim.

— Nu-mi doresc decât o analiză obiectivă a dovezilor mele.

Josef nu răspunse și sună servitoarea. Când aceasta intră, o întrebă:

— A venit dr. Rechburg?

— Nu, domnule.

— Adu-l aici imediat ce sosește.

Sigmund se simțea zdrobit de durere. După ce plecă servitoarea, spuse pe un ton răgușit:

— Josef, nici nu mi-ai pomenit de dedicație. Am sperat că îți va face plăcere.

— da. Mulțumesc.

Servitoarea îl introduse pe dr. Rechburg. Când îl văzu pe Sigmund, acesta tresări și schiță gestul de a se retrage. Sigmund își spuse: „Au discutat despre cartea mea și nu sunt de acord cu mine, așa se explică sentimentul lor de stinghereală”.

Se întoarce spre ușă, murmură abia auzit un Auf Wiedersehen fără să se uite la nici unul din cei doi bărbați și coborî în stradă. În timp ce se îndrepta spre casa acum pustie, gândurile începură să i se materializeze în cuvinte. Încercă să-

și potrivească tălpile în pietrele înguste ale caldarâmului.

— Divergențele dintre mine și Josef devin tot mai adânci. De ce? Este de acord cu mine pas cu pas și la sfârșit respinge concluziile. Dedicția mea plină de afecțiune n-a făcut decât să-l stingherească de parcă s-ar fi temut ca lumea medicală să nu-l considere răspunzător pentru conținutul cărții. Însă știe și el la fel de bine ca și mine că dificultățile de vorbire sunt determinate și de factori psihici, iar subconștientul poate fi adesea nemernicul care se află în spatele afaziei. De ce ezită atât de mult când e vorba să recunoască aceste lucruri?

Arșița cedă locul unei ploii care nu se mai oprea. Umiditatea și lipsa de pacienți îl doborau. Sâmbătă seara, când ajunse la munte, ploaia se întetise. Urcă totuși pe Rax, sperând că mișcarea o să-i facă bine și o să-i alunge tristețea. Culese câteva flori de colț și i le aduse Marthei. Martha le presă pe toate. Îi lipsea și chipul strălucitor al Mariei care îi anunțase că se mărită. În locul ei, Martha angajase o guvernantă în vârstă, recomandată de niște prieteni care nu mai aveau nevoie de ea. În ziua următoare, în timp ce se plimba fără nici o treabă prin vilă, decise că bătrâna guvernantă nu era bună pentru copii. I se plânse Marthei:

— Martin este un copil bun, afectuos, inteligent. Ai observat că știe deja o mulțime de cuvinte? Dar cotoroașa asta bătrână are o influență nefastă asupra micuței noastre domnișoare! Mathilde a devenit irascibilă, nu mai vrea să asculte, cred că, în principiu, respinge orice sugestie de-a mea. Și, în plus, Nanny nu are nici un drept să-i critice pe copii atât de aspru. Sper că nu ai intenția s-o mai ții și după ce o să ne mutăm în Berggase. Am să contribui cu ceva mai mult la fondul ei de pensie dacă e nevoie.

Martha îi răspunse blând, dar ferm:

— Dragul meu, ce-ar fi să faci o ascensiune pe Schneeberg? Aerul de-acolo o să-ți priască. Și te rog să nu te frământați prea mult în privința Mathildei. Măine sau poimăine o să redevină fetița pe care o iubești.

Muntele Schneeberg îi alungă neliniștile și tristețea provocată de reacția de respingere a lui Josef. Se întoarse acasă obosit și

se cufundă în apa fierbinte din cadă. O scoase apoi pe Martha la o Stube unde se bea bere și se cântau cântece populare.

O fostă pacientă îl conduse spre o aventură emoționantă și spre reconcilierea cu Josef Breuer. Frau Căcilie Mattias, o femeie înaltă, în vârstă de patruzeci și cinci de ani, cu părul ca inul, sprâncene puternice, un nas și o gură sugerând o disciplină militară în ovalul plăcut al chipului, era o persoană inteligentă și sensibilă, care scria poezii foarte inspirate, după cum avea să constate Sigmund. Dr. Breuer îl chemase acasă la Frau Mattias cu un an în urmă, când aceasta suferea de o nevralgie cumplită, localizată la dinți. În ultimii cincisprezece ani, crizele îi apăruseră de două-trei ori pe an: Odată, când nevralgia o chinuise timp de câteva luni fără încetare, familia chemase un dentist care afirmase că necazurile provin de la rădăcinile putrezite ale dinților și îi extrăsese șapte dinți. Sigmund era convins că fuseseră perfect sănătoși, ținând seama de felul cum arătau cei rămași. Alți dentiști au vrut să-i mai scoată și alți dinți așa-zis cariati, dar Căcilie recurgea la o stratagemă infailibilă: cu o seară înainte de extragerea altor „criminali”, nevralgia facială dispărea. Alți doctori chemați de-a lungul anilor folosiseră peria electrică, spălături, ape minerale, ca să scape de niște vagi urme de acid uric. Dar nimic n-o ajutase. Durerea făcea ravagii timp de cinci, șase zile și dispărea apoi la fel de misterios cum apăruse. Medicii și profesorii vienezi ajunseseră la un consens: este vorba de „nevralgie provocată de gută”.

Sigmund îi adresă cuvinte de îmbărbătare și îi prescrise bromură ca să poată dormi noaptea. În ziua următoare venise la cabinetul lui îmbrăcată într-un taior de stofa cu carouri pe care și-l făcuse singură. Îl privise cu ochii strălucitori și îi spusese cu o voce clară, dar impersonală:

— Herr Doktor, credeți că puteți să-mi faceți un tratament hipnotic? Am auzit că ajutați mai mulți oameni cu afecțiuni asemănătoare.

— Dr. Breuer a folosit hipnoza cu dumneavoastră?

— Nu. Nu s-a pus problema. Dar durerile pe care le simt sunt insuportabile și vor mai dura încă o săptămână. Dacă credeți

că există vreo șansă ca hipnoza să mă ajute, vă rog să încercați.

Sigmund murmură o rugăciune fără cuvinte către o zeitate fără nume.

— Foarte bine. Așezați-vă pe scaun și relaxați-vă. Închideți ochii. Odihniți-vă. Gândiți-vă la somn. La un somn plăcut. Așa, e bine. Acum o să adormiți, încet, ușor, vă cufundați într-un somn adânc... dormi... dormi...dormi.

Vocea lui era blândă, calmă, mângâietoare. Dar după ce femeia adormi, își schimbă tactica. Vocea lui deveni aspră, îi spuse foarte ferm că are puterea să alunge durerea, că iritarea ramurii a doua și a treia a trigemenului nu era suficientă pentru a provoca nevralgie și că durerea putea fi anihilată dacă ea dorea lucrul acesta. Inteligența și capacitatea ei de a învinge boala erau mai mari decât afecțiunea minoră de care suferea. Își spuse în sinea lui: „Trebuie să stabilesc o interdicție foarte strictă împotriva durerilor ei, cea mai puternică pe care am utilizat-o până acum. Întrucât mi-a solicitat ajutorul, va putea să suporte o sugestie care este, în realitate, un ordin.”

Când femeia se trezi, Sigmund părăsi tonul de sergent-major și o întrebă:

— Cum vă simțiți acum, Frau Căcilie?

— mai bine, așa cred. Durerea persistă, dar e mult mai mică. Acum simt o durere înăbușită, nu sfredelitoare.

— Bun. Am să vin diseară pentru o nouă ședință. Să vedem dacă nu putem smulge din rădăcini această durere înainte să se stingă de la sine.

O hipnotizase de trei ori și o sugestionase că, deși nu ea inventase ușoara nevralgie inițială, folosise de fapt punctul de pornire al acesteia ca pe o locomotivă, asemenea celor care se atașează la trenuri în gara Gloggnitz ca să tragă trenurile în sus, spre Semmering, pentru a genera ceea ce ea însăși numea „o durere de dinți sfredelitoare”. O sugestionă ca imediat ce va simți o urmă de durere în zona craniană, s-o alunge, căci ea nu era capabilă să provoace o durere atât de puternică în maxilar sau la dinți.

Tratamentul dăduse rezultate. Nevralgia Căciliei dispăruse.

Nici în perioada când nevralgia se instala în mod obișnuit, nu s-a întâmplat nimic. Sigmund întrebă:

— Josef, n-ar trebui să ne îndoim de autenticitatea nevralgiilor ei din acești cincisprezece ani?

— Crezi că este o formă de isterie?

— Ce altă explicație poate să fie? Știi și tu că e imposibilă vindecarea bolilor somatice prin sugestie.

Josef dăduse sceptic din cap, dar aruncase o privire aprobatoare spre prietenul lui mai tânăr.

— Nu te bucura prea repede. Căcilie are resurse nebănuite. Mai suferă de o duzină de maladii cu care a năucit lumea medicală vieneză încă din prima zi de căsătorie.

Acum, după un an de zile era chemat din nou la familia Mattias. Căcilie făcuse o criză de nervi din cauza durerilor care se concentraseră din nou în zona dinților. Trase concluzia că nu va putea eradica nevralgia până când nu-i va descoperi cauza. O adormi pe Căcilie.

— Frau Căcilie, te sugestionez să te întorci înapoi în timp la scena traumatizantă care ți-a provocat prima dată această nevralgie. O să ți-o amintești pentru că a fost protejată cu grijă de subconștientul dumitale în toți acești ani.

Căcilie murmură câteva vorbe incoerente, apoi izbucni în lacrimi și trupul ei se contorsionă. În scurtă vreme, cuvintele începură să curgă: o ceartă cu soțul ei la puțin timp după căsătorie. Ajunse la momentul apogeei, când soțul ei îi aruncase o insultă teribilă. Căcilie își duse mâna la față și strigă:

— A fost ca o palmă pe obraz!

— Da, consimți Sigmund, a fost o palmă pe obraz, dar numai simbolic. Dumneata ai transformat simbolul într-o realitate fizică. Probabil că pe atunci aveai o ușoară durere de dinți și ți-ai focalizat insulta pe acea durere existentă, care s-a dezvoltat ulterior devenind o „durere sfredelitoare” ce persista zile în șir. De ce a trebuit să faci asta? Ca să le demonstrezi celor din familie și doctorilor ce durere imensă ți-a provocat remarca insultătoare a soțului? Mentea dumitale conștientă nu știa de această înlocuire; subconștientul a fost cel care a complotat.

Căcilie se trezi. Discutară împreună logica deducțiilor lui. Uimită, femeia murmură:

— Sunteți un alchimist. Ați luat drojdia durerii mele și ați transformat-o în aurul adevărului.

Câteva zile mai târziu, împărtăși și el soarta tuturor alchimiștilor: aurul rugini. Pacienta se îmbolnăvi din nou; de astă dată tremura din tot corpul și nu putea să înghită mâncarea. Noaptea avea insomnii fiindcă se temea de vrăjitoare. Veni la cabinetul lui Sigmund profund deprimată și îl salută cu cuvintele:

— S-a ales praful de viața mea. Nu-i așa că sunt un om lipsit de valoare?

Când Sigmund încercă să descopere cauzele melancoliei ei, Căcilie îi vorbi de nenorocirile care se abătuseră asupra familiei ei în ultimele câteva zile. De fapt, nu se întâmplase nimic neplăcut sau deprimant, după cum află Sigmund ulterior. În timpul tratamentului mai ieși la iveală un fenomen al subconștientului: în fazele incipiente ale crizei, acesta trimitea semnale-antena care îi provocaseră Căciliei anxietate, teamă, autodispreț. Asta însemna că victima va trebui să mai plătească o „datorie a memoriei”.

Între timp, Sigmund descoperise cauza primară a bolii Căciliei: o bunică aspră, care dorise să consolideze bogăția familiei și poziția ei socială, o logodise cu un străin și o silise să încheie o căsătorie de conveniență. Soțul nu o plăcuse niciodată pe Căcilie. Inteligența și talentele ei artistice îl înspăimântau. După nașterea celui de-al doilea copil, cu mulți ani în urmă, încetase să mai întrețină relații sexuale cu soția sa. Căcilie ducea o viață de abstenență, în timp ce aventurile soțului ei ajunseseră de notorietate publică.

Sigmund se duse cu gândul la Frau Pufendorf și la soțul ei impotent, la Frau Emmy von Neustadt, care trăise fără dragoste de când îi murise soțul. Aceste femei aveau ceva comun: trăiseră ani de zile fără să întrețină relații sexuale, în situații în care acestea ar fi fost cât se poate de firești. Aici se ascundea un adevăr universal – numai de-ar putea să-l măsoare, să-l verifice în laborator!

Dar acum avea la dispoziție un pacient: Frau Căcilie nu mai putea înghiți nimic de multă vreme și ajunsese să sufere de anorexie. Sub hipnoză, blocă trecerea dintre conștient și subconștient. Și atunci începu să-i povestească despre comentariile usturătoare ale soțului la adresa ei, comentarii în fața cărora Căcilie se simțea complet lipsită de apărare. Femeia strigă:

— Va trebui să înghit și asta! Va trebui s-o înghit!

Sigmund îi explică:

— De fiecare dată când subconștientul dumitale îți reîmprospătează aceste amintiri, gâtul ți se strânge, și contracția e urmată de o convulsie isterică. O voce din subconștientul dumitale îți spune: „Refuz să mai înghit!” Nu vezi, Frau Căcilie, simbolistica este identică cu aceea a durerii de dinți.

Căcilie se trezi, acceptă raționamentul și reîncepu să mănânce. Josef Breuer îl laudă în fața familiei Mattias. Apoi Căcilie făcu o criză de inimă. Sigmund fu chemat de urgență după miezul nopții. Îi măsură pulsul – era normal. Ceva mai târziu ea îi relatează scena în care soțul o acuzase că îl înșală. Sigmund știa deja că Căcilie este un adevărat manual de simboluri. Perseveră până când femeia îi povestește că, atunci când soțul ei îi reproșase conduita imorală, învinuirea lui...

— M-a înjunghiat în inimă!

— Frau Căcilie, acestea sunt tulburări psihice, nu somatice. Poți să le pui capăt dacă mergi cu gândul înapoi și stabilești data exactă când s-a produs evenimentul care a cauzat trauma.

Căcilie încercă să facă acest lucru, dar candoarea subconștientului ei dădea naștere la noi crize. Când deveneau paroxistice, Sigmund era chemat în grabă de un servitor sau de un membru înspăimântat al familiei. Următorul simptom a fost o durere cumplită în piciorul drept.

— Cu ani în urmă eram la un sanatoriu, și doctorul mi-a spus că va trebui să mă duc în sala de mese și să mă întâlnesc cu ceilalți pacienți. M-a cuprins frica: „Dacă n-am să calc cu dreptul în fața tuturor acelor străini?”

Cel mai grav simptom fu o durere ascuțită între ochi. Criza aproape că o orbi pe Căcilie. Sigmund avu nevoie de foarte mult timp ca să înlătore starea ei de amnezie parțială. Apoi, în stare de somn profund, femeia îi mărturisi:

— Într-o seară, pe când eram culcată în pat, bunica a venit și mi-a aruncat o privire așa de tăioasă, că mi-a străpuns ochii și mi-a ajuns direct la creier.

Când discutară chestiunea mai târziu, Sigmund întrebă:

— De ce ți-a aruncat o privire așa de tăioasă?

— Nu știu. Poate că era bănuitoare.

— Când s-a întâmplat asta?

— Acum treizeci de ani.

— Ai vrea să-mi spui de ce credeai că bunica te bănuia de ceva?

Căcilie rămase tăcută câteva clipe, apoi murmură:

— Acum nu mai are importanță.

— Ba are, din moment ce după treizeci de ani amintirea acelui lucru te împunge dureros între ochi!

— Sunt o proastă, nu-i așa, domnule doctor, să mai sufăr pentru ceva care s-a petrecut cu atâta timp în urmă.

— Nu proastă, ci lipsită de apărare. Acel complex de vinovăție s-a închistat în mintea dumitale și nu ai avut cum să scapi de el până acum.

— Știi care era natura păcatului meu din tinerețe, nu-i așa, doctore?

— Da, cred că da.

— Nu crezi că e jenant să vorbesc despre el?

— Nu, căci masturbația e un fenomen frecvent întâlnit. Nu produce nici un rău. Este un act instinctiv care nu are nimic comun cu morala.

— Poate că mă învinovățeam pentru nereușita căsniciei mele și – în această minte secundară despre care vorbești dumneata – consideram că păcatele mele din tinerețe trebuie pedepsite?

— Draga mea Frau Căcilie, acum chiar că sper într-o vindecare. Și dumneata vei fi aceea care vei stabili ultima legătură în etiologia nevrozei dumitale.

Lucră la biroul lui toată noaptea, consemnând cu

meticulozitate toate aspectele cazului. Frau Căcilie îl ajutase să mai deschidă o ușă ce ducea spre compartimentele încuiate ale subconștientului: simbolistica. Stătea în picioare lângă fereastră când răsări soarele, de un portocaliu ca focul, ca și când ar fi fost azvârlit afară pe o țeavă de tun. Se frecă obosit la ochi.

„Oare câte alte unghere mai există pe acest târâm fantomatic?”

Pipăia terenul încet, încet. „Câți ani vor mai trebui să treacă până când am să pot trasa harta acestei suprafețe și-mi voi câștiga dreptul de a mă considera cartograf? Unde mă va duce drumul ăsta întortocheat înainte să ajung la capătul lui?”

Comandară un Möbelwagen pentru 1 august, o sâmbătă. Oamenii ambalară farfuriile în coșuri, sticlăria în rumeguș, apoi demontară toate mobilele, goliră bufetele și scrinurile de sertare, cărară mobila în josul scării cu balustradă din fier forjat până în curte, apoi afară pe Maria Theresienstrasse – și o încărcară după aceea în duba lungă, cenușie.

— Mă simt puțin emoționată când văd cum mediul nostru ambiant din ultimii cinci ani este demontat și făcut bucățele, exclamă Martha stând în picioare în dormitorul golit.

— Numai câteva intersecții mai departe. În interiorul nostru nu se schimbă nimic.

— Acum înțeleg de ce vienezilor nu le place să-și schimbe casele: a te muta înseamnă a muri un pic, a lăsa în urmă niște ani.

— Dar nu-i pierdem, spuse Sigmund, mângâindu-i cu blândețe obrații. Toate amintirile sunt înfășurate în ziare vechi și în coșuri și vor fi duse în deplină siguranță în noul apartament. Pe cele mai prețioase le vom înveli în cearșafurile tale de zestre, sau le vom așeza în valize căptușite cu catifea, așa cum ai făcut cu porțelanurile.

Martha dorea să mai rămână în oraș câteva zile ca să-și pună lucrurile în ordine, să aducă un tapițer care să croiască alte draperii pe măsura noilor ferestre, să-și aranjeze mobila lângă pereții proaspăt zugrăviți în alb. Îl îndemnă pe Sigmund să ia trenul de dimineață devreme și să plece la țară, căci nu-i mai

văzuse pe copii de o săptămână. Se odihni restul zilei și, în dimineața următoare, își propuse să se urce pe unul din cele mai înalte vârfuri din lanțul din apropiere. Luă masa la un „refugiu”, unde fu servit de o tânără durdulie și posomorâtă de vreo optsprezece ani, pe care stăpâna o striga Katharina. Mai târziu, după ce urcase pe pisc și se trântise pe iarbă ca să se odihnească și să admire priveliștea celor trei văi strălucitoare de sub el, Katharina veni la el, îi spuse că aflase din registrul vizitatorilor că e doctor și ar vrea să-i ceară un sfat. Stă prost cu nervii. Uneori gâfâia așa de rău, încât se temea să nu se sufoce. Simțea un fel de bâzâit în cap, o greutate pe piept. Poate Herr Doktor Freud s-o ajute?

Herr Doktor Freud ar fi preferat să admire peisajul. „Înconjurat e o asemenea măreție, cum poate cineva să fie nervos?” îi trecu la un moment dat prin minte. Dar de bună seamă că această fată robustă de la munte avusese o decepție sentimentală. Era dornică să-i povestească doctorului totul. Necazurile ei începuseră cu doi ani în urmă, când se uitase din întâmplare pe o fereastră și îl văzuse pe tatăl ei culcat peste verișoara ei, Franziska. Atunci avusese pentru prima oară senzația de sufocare. Stătuse în pat trei zile, vomitând mereu. Sigmund își aminti discuția cu Josef Breuer în care ajunseseră la concluzia că simptomatologia isteriei putea fi comparată cu o scriere pictografică: în acest alfabet, a fi bolnav însemna dezgust.

Studie fața lată a tinerei țărănci. Katharina nu crescuse în climatul restrictiv impus femeilor vieneze. De ce se îmbolnăvisese de isterie la vederea scenei petrecute în urmă cu doi ani? Mai ales că, așa cum îl informase fata, mama ei divorțase când Franziska rămăsese însărcinată cu tatăl ei. Se pare că în spatele acestei experiențe se ascundea o nefericire mai mare, petrecută anterior. Îi spuse ce crede. Katharina roși și-i mărturisii adevărul: când avea paisprezece ani, se dusesese în vale și petrecuse noaptea la un han. Tatăl ei venise sus la ea, beat, se urcase în pat și încercase s-o defloreze. Simțise o anumită parte a trupului tatălui ei lipită de ea, înainte de a sări în sus. Atunci începuseră sufocările. Dar nu se mai gândise de

mult la asta!

Sigmund îi spuse că aceasta era cauza primordială pe care trebuia s-o alunge din minte, ca să poată respira din nou normal. Da, o să încerc; se simțea deja mai bine...

În noaptea aceea, după ce potrivi cuverturile copiilor în jurul trupșoarelor lor și le ură noapte bună, se așeză sub lumina lămpii cu ulei și făcu legătura între experiența din acea zi și alte cazuri. Descoperea iarăși și iarăși că „un moment traumatic poate determina o experiență ulterioară auxiliară să pătrundă în subconștient. Cu alte cuvinte, pentru vindecarea traumei existente trebuie căutată trauma originară, care s-a produs probabil cu mulți ani în urmă.

Se ridică de la masa de scris și ieși afară, pe terasa care dădea spre văile adormite și spre munții cu vârfurile pierdute în ceață. Își aminti de vânătorii cu puștile pe umăr pe lângă care trecuse în timpul zilei. Își nuanță raționamentul:

„Subconștientul nu trage cu pușca; lasă să se scurgă otrava încet spre creier până când se adună în cantitate suficient de mare ca să provoace tulburări emoționale și nervoase”. Un lucru era clar „Manifestarea se constată astăzi; cauza trebuie căutată în trecut”.

Mutarea familiei pe Berggasse fu de bun augur. Dădură mai multe petreceri ca să le prezinte rudelor și prietenilor noua locuință. Mathilde și Josef Breuer erau încântați de apartament. Părinții și surorile lui Sigmund nu-și mai încăpeau în piele de fericire. Clubul de sâmbătă îl declară excelent pentru taroc. Colegii de la Institutul Kassowitz se dovediră ceva mai reținuți, dar sosiră totuși cu flori și bomboane pentru a binecuvânta noul cămin. Ernst Fleischl, care era atât de slăbit încât abia putu să urce scările, venise însoțit de un servitor. Acesta îi aduse o sculptură frumoasă, reprezentând capul unui senator roman din timpul împăratului August, pentru noul lui birou-cabinet de consultații. Sigmund se simți profund mișcat. Știa cât de mult ținea Fleischl la această statueta de marmură.

Sigmund afectă o parte din holul larg sălii de așteptare; cei doi băieți aveau dormitorul lor, iar Mathilde, acum în vârstă de

patru ani, era foarte mulțumită de micul ei Kabinett. O fată din Boemia o înlocuise pe bătrâna guvernantă, care se hotărâse să se retragă la unul din căminele foarte agreabile fondate de guvern pentru servitorii necăsătoriți. După ce se mutară în apartamentul mai mare, Martha și Sigmund îi scriseră doamnei Bernays și o invitară să le facă o vizită ca să-și vadă nepoții. Însă, după toate probabilitățile, mama Marthei se săturase de Viena. Le scrise că se simte foarte bine la Hamburg. În schimb, Minna răspunse favorabil invitației lor și le mărturisi că adesea era cuprinsă de nostalgia Ringului.

Raționamentul pe care îl făcuse Sigmund în legătură cu poziția apartamentului de pe Berggasse se dovedise corect. Din prima zi a lui octombrie, partea din hol pe care o folosea ca sală de așteptare se umplu de pacienți. Practica lui medicală avea de câștigat de pe urma redresării economice a Austriei după recesiunea din anii '70. În vremuri bune, pacienții nu numai că veneau la doctor, dar, așa cum spuneau membrii Facultății de Medicină, „puteau să-și permită să achite notele de plată fără să se îmbolnăvească mai rău”.

Reușise să depună destui bani la bancă, pentru a încasa dobânzi. Martha, care nu voia să aibă de-a face cu finanțele familiei, preferând ca Sigmund să-i dea în fiecare luni de dimineață Haushaltgeld-ul săptămânal, se arătă încântată când văzu carnetul de cecuri de la bancă.

— Mă bucur nespun că ni s-a întâmplat și nouă asta! Ia gândește-te, bani care fac alți bani, în loc să-i câștigi cu sudoarea frunții tale de medic.

Trei săptămâni mai târziu și dădu seama că Ernst Fleisch îi adusese nu atât un cadou pentru inaugurarea casei, cât mai degrabă un dar de despărțire. Într-o după-amiază fu chemat de urgență acasă la Fleischl. Când ajunse acolo, îi găsi pe profesorul Brücke, pe Exner, care era pe cale să devină șeful Institutului de Fiziologie și pe Josef Breuer. Își dădu seama că Fleischl era pe moarte. Intră în bibliotecă, unde prietenul lui zăcea pe un pat strâmt, dar nu reuși să găsească nici un cuvânt de salut. Își puse în schimb mâna peste cuvertură pe umărul lui Fleischl, care devenise un pachet de oase ascuțite.

Ernst Fleischl von Marxow era cel mai puțin trist din toată încăperea.

— Iată-mă, așadar, înconjurat de cele mai strălucite minți medicale din Viena. Și ce faceți pentru mine? Mă țineți de mână... drăgălașii de voi! Să nu fiți necăjiți din pricina mea, prieteni! Am repetat scena asta de nenumărate ori în ultimii zece ani. Am memorat chiar și cuvintele cu care am să ies din viață: vă rog să luați de pe aceste rafturi cărțile care vă interesează.

— Nu, mulțumesc, dragă colega, răspunse Brücke cu un zâmbet trist. Vederea mea slăbită nu-mi va permite să citesc când voi traversa apele Styxului. Dar fiindcă ai de gând să te duci acolo înaintea mea, te-aș ruga să-mi faci câteva favoruri. Cumpără-mi o beretă de mătase, o pătură și cea mai mare umbrelă pe care o găsești. N-am să mă pot bucura de plimbările mele pe lumea cealaltă fără o umbrelă în chip de baston de promenadă.

— Nici o problemă, domnule profesor.

Fleischl îl rugă pe Breuer, care stătea lângă cordonul soneriei să tragă de el. Valetul le servi un supeu rafinat: caviar, sticle de șampanie în frapiere cu gheață, delicatose de la Naschmarkt care umplură camera cu aromele lor. Insistă ca toată lumea să mănânce și să bea. Valetul scoase dopul de la sticla de șampanie și umplu șase cupe, inclusiv una pentru stăpânul său. Cu un efort aproape herculean, Fleischl se ridică în capul oaselor, înălță paharul și spuse:

— Încă un rând la toată lumea! Da, mi-am pregătit și petrecerea de adio. De ce nu? Toate drumurile duc la Cimitirul Central. Oamenii dau petreceri când se nasc, când sunt botezați, când se logodesc, când se căsătoresc, când au copii, la aniversări. De ce să nu sărbătoresc și eu momentul trecerii în neființă? Știam că n-aș fi reușit să conving pe nici unul din voi să dea petrecere pentru mine, în ciuda dovezilor de prietenie și a atașamentului cu care m-ați îngrijit de-a lungul anilor. Ce poate fi mai plăcut pentru un om decât să poată lua cu el dincolo ultima imagine pe care au văzut-o ochii lui pe acest pământ? Zgârcitul care își numără banii va lua o avere în

monezi de aur. Alt om care mângâie o femeie frumoasă, o va lua cu el pentru eternitate. Altul, dacă moartea îl va surprinde în timp ce îl citește pe Faust de Goethe, se va delecta cu această capodoperă a literaturii până în ziua Judecării de Apoi. Iar altul, care se va plimba prin Pădurea Vieneză, va duce cu sine o mică pădure verde. Eu aș vrea să iau cu mine această cameră, exact așa cum este ea acum, ca să am o locuință minunată în purgatoriu sau unde o să mă duc.

— În cer, murmură Sigmund abia auzit. Ți-ai trăit infernul pe pământ. Fleischl îl auzi.

— Așa fac foarte mulți oameni, dragul meu Sig, cel puțin cu mintea, dacă nu cu trupul. Cred că știi lucrul acesta de la pacienții tăi. De aici vine și expresia „iadul pe pământ”. Am suferit dureri mai mari decât mulți alți oameni, dar niciodată nu m-am simțit în infern în această încăpere, cu toate cărțile și lucrările acestea de artă. Reprezintă un analgezic mai bun decât coca pe care ai importat-o din Peru. Obersteiner, mai deschide o sticlă de șampanie! O să-mi facă o deosebită plăcere să mă trezesc mâine în Câmpiile Elisee, sănătos tun și să știu că toți suferiți de mahmureală din cauza mea.

Obersteiner scoase dopul care se lovi de tavan și reumplu paharele.

— Fleischl, ai un simț al umorului macabru. Beau pentru el! Mâncară, băură, cântară cântece nostalgice din vremea studenției și din operetele vieneze. Apoi, după ce se termină și ultima sticlă de șampanie și tăvile cu delicatose fură golite, Ernst Fleischl întoarse capul într-o parte pe pernă și închise ochii. Josef Breuer se apropie de el, îi luă mâna și îi căută pulsul. Nu-l găsi. Dădu să tragă cearșaful peste chipul lui Fleischl. Sigmund rosti cu blândețe:

— Crezi că e nevoie, Josef? Arată frumos chiar și mort.

Eli Bernays îi invită într-o seară la masă pe Sigmund și pe Martha. Voia să le comunice ceva important. Eli și Anna aveau acum trei copii, cel mai mic, Edward, în vârstă de numai câteva săptămâni. Familia o ducea bine, pentru că Eli avea pretenții mari de la el însuși. Renunțase la postul de funcționar al guvernului ca să se poată ocupa de biroul lui de voiaj, dar, în

pofida abilității lui deosebite pentru afaceri și a energiei sale inepuizabile, afacerile nu-i mergeau așa cum și-ar fi dorit. La treizeci și unu de ani era același om autoritar pe care Sigmund îl cunoscuse cu un deceniu în urmă, îmbrăcat ireproșabil în costume croite de unul dintre cei mai buni croitori din oraș, cu pantofi negri de lac făcuți la comandă și – Sigmund putea să pună mâna în foc – cu șosetele prinse meticolos de izmenele lungi cu câte trei ace de siguranță.

— Sig, Martha, am hotărât să plec în America. Pur și simplu nu mă pot împăca cu gândul că o să trăiesc restul vieții în ritmul lent al Imperiului Austriac. Aici sunt prea puține posibilități pentru un om ambițios. Toți cei pe care îi întâlnesc îmi spun că America este țara tuturor posibilităților. Acolo poți să construiești și să te dezvolți într-un ritm drăcesc și asta este exact ceea ce-mi doresc.

Sigmund chicoti.

— Ceea ce mă miră este că ți-a trebuit atât de mult ca să te decizi, spuse el. Cum putem să te ajutăm?

Eli puse brațul protector pe umărul Annei.

— Întrucât va trebui să plec mai întâi în recunoaștere, o s-o las pe Anna cu copiii aici. Anna a fost de acord. Mi-am cumpărat deja biletul pentru vapor. Cred că voi lipsi vreo trei luni. Vreți să aveți voi grijă de familia mea?

— Oricât o să fie nevoie, îl asigură Martha. Anna, n-ai vrea ca una din surorile tale să se mute cu tine?

— Da, cred că am s-o rog pe Rosa. Este foarte pricepută.

— Cum stai cu banii, Eli? întrebă Sigmund. Avem ceva economii.

— Mulțumesc, Sig. Am vândut agenția de voiaj la un preț foarte bun, dar o să mai am nevoie de ceva până ieșim la liman.

— Ei bine, atunci lasă-ți familia în grija noastră. Gândește-te numai cum să faci ca să aduci aici tot aurul ăla cu care sunt pavate străzile americane.

În ianuarie se stinse din viață profesorul Brücke și întreaga lume medicală și științifică deplânse trecerea lui în neființă. Cei mai afectați fură însă Sigmund și Josef Breuer, care îl

consideraseră cel mai mare om de știință și dascăl. Statură de vorbă despre Brücke până la miezul nopții și se întoarseră cu gândul în urmă cu aproape douăzeci de ani, când Josef începuse să lucreze cu profesorul la Institutul de Fiziologie.

Josef remarcă:

— Sig, acesta a fost serviciul nostru funerar special pentru profesorul Ernst Brücke. Ca studenți ai lui îi vom păstra vie amintirea, cu toate idiosincraziile lui și cu tot geniul lui științific.

— N-a fost un serviciu funerar protestant, dar cred că s-a ridicat la nivelul lui din punct de vedere spiritual. Josef, dacă religia înseamnă dragoste, atunci am rostit o rugăciune pentru bunul și marele nostru prieten; așa cum spun preoții, Requiescat în pace.

Nașterile și decesele se succedeau cu rapiditate. În aprilie li se născu cel de-al treilea fiu, pe care îl botezară Ernst. Martha spuse fericită:

— Acum chiar că te poți considera șeful unui clan numeros. „Sămânța ta va fi împrăștiată de vânturile pământului.”

— Draga mea Martha, hai să nu pierdem formula pentru fete, așa cum s-a întâmplat cu părinții mei care i-au omis pe băieți. Sunt sigur că Mathildei i-ar plăcea să aibă o surioară cu care să se poată juca.

Câteva săptămâni mai târziu auzi că profesorul Theodor Meynert era pe moarte – la vârsta de cincizeci și nouă de ani – căci suferea de inimă congenital. Dorea foarte mult să se ducă acasă la Meynert și să-și exprime tot respectul față de el, căci, în ciuda divergențelor lor de ordin profesional și a polemicilor în public, era al doilea om pe care îl iubea și îl venera după Brücke. Cei doi profesori îl protejaseră și se luptaseră să-l promoveze pe vremea când era student și tânăr intern. Însă profesorul nu voia să vadă pe nimeni în aceste momente dificile.

Cu atât mai mare fu surpriza lui Sigmund când îl văzu pe servitorul lui Meynert în hol cu un bilet. Ar vrea Herr Dr. Freud să vină la locuința lui Meynert? Profesorul dorea să-l vadă. Când fu introdus în dormitor, Sigmund constată că bătrânul

lui profesor nu slăbise, ci, dimpotrivă, părea mai plinuț ca de obicei, cu buclele lui negre-cenușii căzându-i pe frunte. Dacă îi era sau nu frică de moarte, nu se putea ști, căci profesorul nu lăsa să se vadă nimic. Meynert îi făcu semn să se apropie de căpătâiul patului și îi spuse cu o voce răgușită:

— Sunt bucuros că de astă dată n-ai mai adus o cutie de havane, Herr Doktor. Aș fi fost foarte nefericit să las vreuna nefumată.

— Simțul umorului nu v-a părăsit, Herr Hofrat.

— Nu, însă m-au părăsit, practic, toate celelalte. Încercă să se ridice puțin în pat. Probabil că te întrebi de ce te-am chemat așa de târziu?

— Ați fost întotdeauna un maestru al surprizei, Herr Professor, mai ales în domeniul profesional.

— Mai degrabă în privința propriei mele vieți. Jumătate din acțiunile mele m-au surprins în primul rând pe mine. Să-ți spun de ce?

— Cred că ați făcut-o în mod deliberat, Herr Hofrat.

— Ce perspicace ești! Așază-mi, te rog, pernele astea la spate. Mulțumesc. De vreo cinci sau șase ani mă asediezi cu aiureala aia a lui Charcot despre isteria masculină. Tot mai crezi în absurditatea asta? Spune-mi adevărul, nu se cuvine să minți un om aflat pe patul de moarte.

— Cu toată sinceritatea și cu riscul de a vă supăra, trebuie să vă spun că nu mi-am schimbat părerea.

— Atunci am să fiu și eu sincer cu dumneata. Un zâmbet slab flutură pe chipul lui Meynert. Dragul meu coleg, există o isterie masculină. Știi cum am ajuns la concluzia asta?

— Nu, spuse el umil.

— Pentru că eu însumi am fost unul dintre cele mai clare cazuri de isterie masculină. Asta m-a făcut să devin dependent de inhalatul cloroformului în tinerețe și apoi de alcool la maturitate. De ce crezi că te-am combătut cu atâta înverșunare în toți acești ani?

— ați fost... erați convins că o bază anatomică...

— Nonsens! N-ar fi trebuit să te lași păcălit. Ți-am ridiculizat teoriile ca să nu fiu descoperit.

— Și de ce îmi spuneți asta acum, Herr Hofrat?

— Pentru că acum nu mai contează. Vremea mea s-a dus. Simt însă că trebuie să te mai învăț un lucru. Sigmund, adversarul care te combate cu cea mai mare înverșunare este cel mai convins de dreptatea ta. Vor mai încerca și alții să te atragă în cursă, să-ți spulbere convingerile. Ești un spirit mult prea aventuros ca să nu te angajezi într-o mulțime de bătălii. Ai fost unul din cei mai buni studenți ai mei. Ai cucerit adevărul.

Era pentru prima oară în cei peste treisprezece ani de când lucra cu profesorul Meynert, de la primul curs de psihiatrie clinică din iarna anului 1878, când profesorul i se adresa pe numele mic. Sigmund se simți atât de mișcat, încât abia dacă auzi ce-i spusese profesorul. Ca și în cazul capului roman de marmură al lui Fleischl, și această mărturisire era un dar de adio. Meynert șopti:

— Auf Wiedersehen!

— Auf Wiedersehen, Herr Hofrat.

Sigmund întoarse capul cu ochii plini de lacrimi.

Închiriară aceeași vilă plăcută din Reichenau pentru vacanța de vară. Anul acesta urmau să petreacă singuri două săptămâni în august – una la Hallstatt și cealaltă la Bad Aussee, în provincia Styria din sudul Austriei. Erau căsătoriți de șase ani, aveau patru copii robuști, o locuință permanentă și o clientelă formată din pacienți cu afecțiuni neurologice, cu tulburări somatice ale sistemului nervos central, suficientă pentru a furniza veniturile necesare întreținerii familiei. De asemenea, printre pacienții lui se numărau și aceia cu tulburări neuropsihice, care îl stimulau în munca sa de cercetător în domeniul medicinei.

În ambele hoteluri găsiră camere cu terase spațioase, de la înălțimea cărora se așternea o frumoasă priveliște asupra văilor din jur. Se cățărara pe munte, înotară în lacurile verzi și reci de la Bad Aussee, băură vinuri albe de Styria, mâncară friptură de căprioară și de prepeliță, Palatschinken umplute cu gemuri și stafide. După-amiaza târziu, tolăniți în șezlongurile de pe terasă, admirau splendoarea asfințitului și citeau până la

căderea întunericului.

Anii treceau. Toate gândurile la copii, casă, pacienți erau alungate de frumusețea calmă a Alpilor Styrieni. Se duceau la culcare devreme, să facă dragoste și să doarmă sub păturile ușoare ca fulgul, dar extrem de călduroase. Se trezeau fericiți că trăiesc, că au o viață și un loc sub soare, indiferent cât de modest.

Cel mai important eveniment monden al anului a fost căsătoria lui Wilhelm Fliess. Acesta îi mărturisise lui Sigmund mai de mult:

— Vreau să mă căsătoresc cu o vieneză. De asta am venit așa de des aici.

Găsise ceea ce căutase la Fräulein Ida Bondy, o tânără de douăzeci și trei de ani, prietenoasă, plăcută, deosebit de drăguță, fără a fi frumoasă. Deși era fiica și moștenitoarea averii considerabile a lui Philip Bondy, una dintre cele mai renumite familii din Viena, Ida își păstrase drăgălășenia ei naturală, fără nici o notă de aroganță sau prefăcătorie. Familia Bondy se număra printre pacienții lui Josef Breuer. Sigmund și Martha fuseseră împreună cu soții Breuer la mai multe petreceri în spațiosul apartament al familiei Bondy de pe Johannesgasse.

— După cum știi, îmi plac căsătoriile, dar nu suport nunțile, îi spuse el Marthei. Dar nu putem lipsi de la nunta lui Wilhelm și a Idei.

Martha ieși cu el în oraș luna următoare ca să-și comande rochia, pe care croitoreasa urma să i-o facă în trei săptămâni. Optase pentru o rochie de moar;

— O să aibă o panglică ce pornește de pe umăr, de-a lungul cusăturii mânecii și un guler înalt. La mânecă, panglica va forma un V deasupra încheieturii mâinii. O să am o centură subțire...

— Ușor, ușor, Martha, e nunta Idei.

Căsătoria fu celebrată la începutul lui septembrie, la reședința de vară a familiei Bondy din Mödling. Ceremonia se desfășură în grădina familiei, înconjurată de copaci înalți și umbroși. Sigmund n-ar fi trebuit să se teamă că soția lui o va

eclipsa pe Ida, deși Martha arăta foarte bine. Însă Ida era de-a dreptul strălucitoare în rochia cu mâneci strâmte, din satin și dantelă, cu o trenă lungă, numai din satin. După ceremonia de la amiază, nuntașii se așezară la masă și fură serviți cu Fogosch, rață de Tallern, vin nou de la Gumpoldskirchen și un tort de nuntă stropit cu vin de Rin. În răcoarea după-amiezei se întoarseră în grădină unde se instalase un ring de dans. O orchestră cântă valsuri până la apusul soarelui. Sigmund și Martha dansau foarte rar. Zecile de toasturi îi binedispuseră pe toți. Perechile se abandonau valsului cu o plăcere nedisimulată.

Wilhelm îl luă pe Sigmund deoparte.

— Sig, căsătoria mea nu va influența în nici un fel relația noastră. O să am întotdeauna mare nevoie de tine. Analiza și critica ta mă ajută să transform rătuștele urâte care sunt ideile mele brute în lebede grațioase... sau e o figură de stil cam prea pretențioasă?

Sigmund izbucni în râs:

— Toți suntem cam așa. Wilhelm, și eu am nevoie de tine. Trebuie să ne scriem și de-acum încolo de câteva ori pe săptămână, să ne trimitem unul altuia schițele lucrărilor... ca să le corectăm...

— De asemenea, trebuie să ne întâlnim de câteva ori pe an, la congrese, oriunde spui: la Viena, Berlin, Salzburg, Dresda, München...

Sigmund îl bătu prietenește pe braț.

— Așa cum spunem noi la Viena, „cuțitul ca să fie bun trebuie să aibă două tășuri...”. Petrecere frumoasă în luna de miere!

Familia Freud se întoarse în oraș la sfârșitul lui septembrie. Vremea era în continuare caldă și plăcută. Martha îi ținea tovărășie lui Sigmund în timp ce acesta își vedea de lucru.

— Am să citesc cartea lui Arthur Schnitzler pe care ai cumpărat-o săptămână trecută, Anatol. E chiar așa de interesantă?

— Da. Este o carte originală. Schnitzler e medic, știi. A lucrat și el la Clinica de psihiatrie a lui Meynert, la fel ca și mine. Vorbește mai deschis și mai realist despre natura sexuală a

omului decât oricine altcineva în momentul de față.

Camera era luminată de două lămpi. Mai schimbau câte un cuvânt din când în când, când le trecea vreun gând prin minte, dar nu simțeau nevoia să vorbească. La ora unsprezece, Martha aduse niște sirop de zmeură, apoi se pregătiră de culcare. Sigmund adormi în câteva secunde. N-apucă să se cufunde în lumea viselor, căci fu azvârlit din pat de o explozie, urmată de o lumină orbitoare care sfâșie întunericul de afară. Martha strigă:

— Ia băieții! Eu mă duc la Mathilde.

Sigmund trecu prin dreptul geamului tocmai în momentul în care ceasornicarul sări pe fereastra lui de la parter în curte. Își puse în grabă halatul alb și deschise ușa de la camera copiilor. La vederea lui, Martin începu să strige disperat: „Beduinul! A venit un beduin adevărat!” și se ascunse sub pătură. Apăru și servitoarea cu bebelușul.

Lumina și strălucirea de afară dispăruseră.

— Nu cred că a izbucnit vreun incendiu, spuse Sigmund. Mă duc să-l caut pe Hausmeister.

Se întoarse câteva clipe mai târziu ca să-și liniștească familia. Fusese numai o explozie la țeava de gaz din apartamentul ceasornicarului. Se așeză pe patul băiatului lui de trei ani și îl întrebă:

— Bine, Martin, cum se face că am devenit beduin?

— Cu halatul ăsta alb, Papa, ești exact ca beduinii din cartea aia cu poze pe care mi-ai dat-o. Papa, ce frumos arăți așa, cu părul zbârlit!

În dimineața următoare, ceasornicarul se mută din apartamentul de la parter, mormăind că știa să recunoască un semn rău când îi ieșea în cale. La amiază, Hausmeister-ul sună la ușa lui Freud.

— Herr Doktor, apartamentul vă stă la dispoziție dacă îl mai doriți. O să fie nevoie doar de câteva zile ca să zugrăvim pereții înnegriți de explozie.

Până la sfârșitul săptămânii, instalația de gaze fu reparată și apartamentul zugrăvit din nou în alb. La cererea lui Sigmund se instală un glasvand care separa o parte din holul spațios și

se așezară acolo scaune, o canapea și suportul pentru pălării și umbrele din fosta sală de așteptare. O ușă dădea în camera lui de consultații ale cărei ferestre se deschideau spre curte – una dintre cele prin care sărise ceasornicarul. Sigmund își instalează aici biroul de scris, rafturile cu cărți, canapeaua neagră pe care o cumpărase pentru primul lui apartament de holtei, un dulap cu uși și pereți de sticlă pentru ustensile și atârână pe pereți tablouri ale marilor fizicieni care predaseră și lucraseră la Universitatea din Viena: Skoda, Gall, Semmelweis, Brücke. Aruncase mașina electrică de masaj. Era o încăpere austeră, care spera că va inspira încredere pacienților.

Nu aceeași atmosferă domnea în biroul lui, aflat în spatele camerei de consultații, care se închidea cu uși glisante. Pe perete deasupra mesei lui de scris se afla o reproducere în stilul lui Giotto. La ambele capete ale mesei erau așezate bucățile de ceramică, medalioanele și plăcile cu inscripții provenind din săpăturile arheologice efectuate în Asia Mică, dăruite lui de Fleischl sau de Josef Breuer cu ocazia zilei de naștere sau a Crăciunului și la care adăugase și el câteva piese mărunte găsite într-un magazin din Orașul Vechi.

Acesta urma să fie universul lui intim unde se va putea retrage ore întregi când nu va avea pacienți; aici își va continua lecturile și cercetările, își va transcrie însemnările în dosare potrivite, își va redacta lucrările științifice și corespondența. Cele mai captivante scrisori, primite de la Wilhelm Fliess de la Berlin erau împrăștiate pe masa de lucru și pe un birou alăturat, înconjurate de cărțile cu care continua să lucreze: despre afazie, despre psihologie, despre creier. Aici putea să studieze, să emită ipoteze, să scrie, să teoretizeze. În cabinetul de consultații era medicul care se ocupă de o mare varietate de cazuri neurologice. În biroul lui redevenea omul de știință, medicul-filosof care își croia drum prin recent descoperita lume a minții. Biroul era mic, trei metri pe cinci, și îl micșorase și mai mult acoperind în întregime doi pereți cu rafturi cu cărți. Singurele zgomote care ajungeau până la el erau acelea ale grădinarului care tăia iarba sau strângea frunzele.

Această mutare însemnase o încălcare flagrantă a tradiției.

Doctorii vienezi își aveau cabinetul în apartamentul în care locuiau cu familia. Sigmund constată însă că pacienții se simțeau bine în această atmosferă de intimitate: deschideau o ușa care nu era încuiată, ocupau un loc pe scaun într-o anticameră fără să fie îndrumați de o servitoare. Mai era și o toaletă chiar lângă hol, pe care pacienții o puteau utiliza fără să se știe că s-au dus acolo și fără să tulbure intimitatea familiei. Martha modifică programul servitoarei astfel încât aceasta să facă curat în încăperi și în mica bucătărie unde Sigmund își fierbea instrumentarul înainte de sosirea primului pacient, în timp ce ei luau micul dejun.

În preziua instalării lui în noul sediu, Martha cumpără o copie a statuii lui Michelangelo Captiv murind, care îl impresionase în mod special când o văzuse la Luvru. În absența lui, statuia fu așezată pe un scrin scund. Când se întoarse de la Institutul Kassowitz și o văzu pe Martha la el în birou și statuia de marmură instalată ca și când acolo i-ar fi fost dintotdeauna locul, ochii i se umplură de lacrimi.

— Iubita mea Martha, de unde ai știut? Își plimbă mâna pe contururile statuii. Vezi cât de tânăr este acest sclav care moare, cât de admirabil e proporționat trupul lui? Uită-te la fața grecească impecabil sculptată, la spiritualitatea care transpare din expresia ochilor și a gurii sale îndurerate. Chinul de pe chipul lui parcă simbolizează agonia întregii omeniri captive, distrusă de un dușman nevăzut și de un destin nemilos. Trebuie salvat! Omenirea este o creație prea minunată pentru a fi lăsată la voia întâmplării.

— Cum poate fi eliberat acest Captiv murind de sclavia lui, cum ar fi posibilă reîntoarcerea lui la viață? Asta e întrebarea la care mi-ar plăcea să găsesc un răspuns convingător.

Un prieten îi propuse să preia cazul domnișoarei Elisabeth von Reichardt, pe care el o trata fără succes de doi ani de dureri recurente în picioare, însoțite uneori de incapacitatea de a merge. Doctorul ajunsese cu întârziere la concluzia că fata suferea de isterie. N-ar putea Sigmund s-o ajute?

Elisabeth von Reichardt avea douăzeci și patru de ani, părul castaniu închis și ochii negri, iar fața disproporționat de lată.

Părea normală din punct de vedere emoțional căci își purta povara nefericirii cu o veselie stoică. Examenul medical evidenție existența unui punct nevralgic în partea anterioară a coapsei. Se constată, de asemenea, o hipersensibilitate a pielii pe ambele coapse, acestea constituind o zonă histerogenă, căci Elisabeth scoase mai degrabă o exclamație de plăcere decât de durere când dr Freud îi palpă mușchii picioarelor. Descoperi o singură afecțiune somatică și câteva fibre dure în masa musculară.

— Ar putea oare o nevroză să fie corelată cu această stare de disconfort, se gândi el, așa cum nevroza doamnei Căcilie se manifestase sub forma unei dureri de dinți?

O văzu pe femeie de două ori pe săptămână, timp de o lună și-i administra un surogat de tratament, constând în principal din masaj manual. Între timp, medicul de familie o familiariza pe Elisabeth cu noua terapie a doctorului Freud, care urma să o provoace la o discuție despre problemele ei ca să-și facă o idee despre boala de care suferea. Când consideră că Elisabeth este pregătită, Sigmund renunță la masaje.

— Fräulein Elisabeth, nu am de gând să vă hipnotizez. Cred că putem obține rezultate palpabile și fără asta. Totuși, o să-mi rezerv dreptul de a recurge și la hipnoză în cazul în care vor apărea elemente cărora memoria dumneavoastră nu le poate face față în stare de trezie. De acord?

— De acord, Herr Doktor.

— Prin aplicarea acestei proceduri se urmărește eliminarea materialului patogen strat cu strat. Noi îl comparăm cu tehnica excavațiilor unui oraș îngropat. Începeți prin a-mi povesti tot ce vă amintiți despre boala dumneavoastră.

Elisabeth îi relatează cu dezinvoltură întreaga poveste. Era cea mai mică dintre cele trei fete ale unui boier ungar bogat și – spunea ea – din cauza sănătății precare a mamei sale, devenise confidenta tatălui. Acesta considera că Elisabeth nu e cu nimic mai prejos decât un fiu. Simțindu-se flatată, fata hotărâse să nu se mărite decât cu un bărbat cu totul excepțional. Crezând că fiica sa va avea mai multe șanse în Viena cea cultă, tatăl se mută cu întreaga familie acolo. Elisabeth duse o viață lipsită de

griji până în momentul în care tatăl ei suferi o gravă criză de inimă. De atunci deveni infirmiera lui, dormea cu el în cameră.

După optsprezece luni, tatăl ei s-a stins din viață. Mama s-a operat de cataractă. Elisabeth a redevenit infirmieră. O rază de fericire pătrunse în căminul lor în ziua când sora mai mică se căsătorii cu un bărbat foarte drăguț. Însă fericirea familiei nu dură mult: sora muri la naștere. Zdrobit de durere, soțul se întoarse la familia sa, luând și copilul cu el.

După ce-și depănă povestea tristă, Elisabeth recunoscă că e o ființă singuratică, însetată de dragoste, cu sufletul pustiit din cauza destinului său crud. Dar cum se explică apariția simptomelor de isterie concretizate în incapacitatea de a merge? Din relatarea sumbră a Elisabethei nu răzbătuse mesajul subconștientului. Sigmund se decise să recurgă la hipnoză. Dar oricât se strădui, nu reuși s-o adoarmă. Fata îi zâmbea triumfătoare, ca și când ar fi vrut să spună: „Nu am adormit, știți, eu nu pot fi hipnotizată”.

Sigmund nu se distra deloc. Se săturase să le tot zică pacienților „Ai să adormi... dormi!” și să-i audă răspunzându-i: „Dar, doctore, nu am adormit”. Totuși era imperios necesar ca pacienții să aibă acces la amintirile lor ascunse și „să fie capabili să recunoască legăturile insesizabile ale acestora cu starea lor normală de veghe”. Sigmund căuta „cauzele determinante”, originile patogene care nu existau în memoria pacientului în stare de trezie.

Îi trecu fulgerător prin minte imaginea profesorului Bernheim care își presa degetele pe fruntea pacientului. Cu un gest ferm, își puse mâinile pe fruntea Elisabethei și spuse:

— Vreau să-mi spui tot ceea ce vezi cu ochiul tău interior, ce îți apare în memorie în momentul în care simți această apăsare.

Elisabeth nu scoase nici un cuvânt. Dr. Freud insistă spunându-i că a văzut cu siguranță anumite imagini și și-a amintit unele conversații după ce el i-a pus mâinile pe frunte. Elisabeth respiră adânc, se făcu mai mică în scaunul ei și apoi șopti:

— da, m-am gândit la o seară minunată... la o petrecere am

cunoscut un tânăr atrăgător care m-a condus acasă... discuția noastră îmi făcuse o mare plăcere, căci mă trata de la egal la egal...

Remarcând senzația de ușurare a Elisabethei, Sigmund își spuse: „Am scos dopul de la sticlă”.

Când venise acasă de la petrecerea unde se dusesese la insistențele familiei, descoperise că starea tatălui ei se înrăutățise. Acesta a murit la puțin timp după aceea. Elisabeth nu-și putea ierta cele întâmplate. Nu se mai întâlnise niciodată cu tânărul... Filonul era deschis. Sigmund observă că durerea pacientei în piciorul drept crește când vorbea despre sora ei moartă și despre cumnat. La insistențele lui, Elisabeth îi relatează episodul unei plimbări prelungite pe care o făcuse cu cumnatul ei într-o stațiune balneară de munte, în timp ce sora ei era bolnavă. Când se întorsese, Elisabeth simțise dureri violente în picioare. Familia le puse pe seama plimbării lungi și a băii fierbinți de apă minerală pe care o făcuse. Probabil că răcise...

Dr. Freud era de altă părere. O conduse din nou, tot prin apăsarea degetelor pe frunte, spre următoarea amintire: se urcase singură într-un loc unde șezuse adesea cu cumnatul ei pe o bancă de piatră, admirând priveliștea. Când se întorsese la hotel, Elisabeth își simțise piciorul stâng aproape paralizat.

— La ce te-ai gândit în clipa aceea, Elisabeth?

— Eram foarte singură. Doream din toată inima să mă pot cufunda în dragoste și fericire, așa, ca sora mea.

Sigmund era convins că se afla pe calea cea bună, însă avea o pacientă imprevizibilă. Uneori, materialul se derula în ordine cronologică, „ca și când ar fi întors paginile unei cărți cu poze”, își spuse el. În alte zile rămânea stăpână pe sine, mintea conștientă exercita un control ferm, neacceptând sau nefiind în stare să scoată la iveală faptele ascunse în memorie. Sigmund se lupta din răzputeri cu aceste refuzuri și disimulări.

— Trebuie să se fi întâmplat ceva special! Poate că nu ești suficient de atentă? Sau îți închipui că ideea care îți vine în minte nu e bună. Nu tu trebuie să decizi asta. Spune absolut orice îți trece prin minte, indiferent dacă crezi că e bine sau nu!

Se mai scurseră câteva zile până când Elisabeth cedă în fața

minții ei secundare și adevărul ieși la suprafață: se considerase suficient de puternică pentru a putea trăi fără dragoste, fără ajutorul unui bărbat, dar începuse să-și dea seama de vulnerabilitatea statutului de femeie singură.

„Învelișul meu de gheață a început să se topească, la vederea afecțiunii cu care cumnatul o înconjură pe sora mea.” Ca și tatăl ei, era genul de bărbat cu care puteai discuta până și cele mai intime subiecte...

Cauza era acum clară, însă a fost nevoie de un incident exterior ca să-i confirme supozițiile. Într-o după-amiază, Elisabeth se simți prea rău ca să vină la cabinet. Sigmund o trata la ea acasă când auzi o voce plăcută de bărbat în camera de alături. Elisabeth sări în sus și exclamă:

— Putem să ne întrerupem? E cumnatul meu! Am auzit că a întrebat de mine.

Sigmund îi expuse concluziile sale pe parcursul câtorva ședințe.

— Ai vrut să-ți spulberi convingerea dureroasă că îl iubești pe soțul surorii dumitale și ți-ai provocat în schimb această durere fizică. În momentele în care această convingere încearcă să răzbată la suprafață, te apucă durerile, printr-o conversiune perfect realizată. Dacă ești în stare să privești adevărul în față, boala dumitale poate fi vindecată.

Elisabeth se revoltă. Începu să plângă.

— Nu e adevărat! Dumneata m-ai făcut să spun asta. Nu poate fi adevărat. Nu sunt capabilă de o asemenea josnicie. N-aș putea să mi-o iert niciodată.

— Draga mea Fräulein Elisabeth, sentimentele noastre nu depind de noi. Faptul că te-ai îmbolnăvit în aceste împrejurări este o mărturie a integrității dumitale morale.

Elisabeth nu putea fi consolată. După câteva săptămâni, adevărul ieși la suprafață: căsătoria fusese aranjată; prima dată când venise în casa familiei von Reichardt, tânărul o luase pe Elisabeth drept fata cu care urma să se însoare. Într-o seară, târziu, purtaseră o conversație atât de interesantă, încât sora mai mică spusese: „Adevărul este că vă potriviți admirabil unul cu altul”. Și apoi, mărturisirea cea mai dureroasă din toate: când stătea la căpătâiul surorii sale moarte, un gând îi trecu fără să vrea prin minte: „Acum este din nou liber și aș putea să fiu soția lui!”

Sigmund o învăță pe Elisabeth să accepte acest adevăr al dragostei ei și să trăiască cu el. De asemenea, o îndemnă să se împace cu gândul că nu se va căsători niciodată cu cumnatul său. N-a fost ușor, s-au mai produs și recidivări, dar într-o seară, Sigmund se duse cu Martha la un bal unde fusese invitată și Elisabeth. O văzu cum dansează, roșie la față din cauza valsului. Apoi a aflat că se căsătorise și era fericită.

Avea suficiente motive să fie încântat: pusese capăt unei boli care durase peste doi ani, o boală pe care nici un alt doctor nu reușise s-o vindece. Demonstrase încă o dată, exact așa cum procedase cu secțiunile de creier în laboratorul lui Meynert, că, dacă nu există o afecțiune somatică serioasă, disfuncția poate fi provocată de suprimarea involuntară în subconștient a unor idei inacceptabile în plan conștient. Nici o formă de isterie nu

poate fi implantată ca un corp străin, până când nu este refulată o idee în mod deliberat din conștient. În caietul lui de însemnări notă: „La baza acestei refulări se află un sentiment de neplăcere, de incompatibilitate dintre ideea care trebuie reprimată și masa dominantă a ideilor care constituie eul”. Ideile respinse se răzbună însă, devenind patogene. O dată extrase din subconștient și aduse în lumina puternică a conștientului, acestea pot fi înlăturate la fel de ușor ca orice altă infecție virală a cărnii sau a sângelui.

Și era la fel de important și faptul că mai făcuse un pas înainte.

Îi mărturisise adesea Marthei: „Nu sunt expert în hipnoză. Liébeault și Bernheim au un talent înnăscut. Eu nu fac decât să-i forțez pe pacienți să intre în somnul hipnotic.”

N-o să mai înregistreze eșecuri din cauza capacităților lui limitate în materie de hipnoză. De-acum încolo putea să-i trimită pe oameni spre colțurile cele mai îndepărtate ale memoriei lor la fel de bine în stare de trezie ca și sub hipnoză. Ușoara apăsare la care recursese în cazul Elisabethei von Reichardt durase numai câteva clipe. De îndată ce-i fusese indusă ideea de concentrare, orice instrument devenise de prisos. Problema „lărgirii unei conștiințe restrânse” i se părea extrem de importantă, căci uitarea amintirilor era adesea intenționată. Nu-i rămânea decât să experimenteze din nou această metodă. Trebuia s-o verifice. Ardea de nerăbdare să treacă la fapte.

Eli Bernays fusese de două ori în recunoaștere la New York. Acum se simțea pregătit să taie toate legăturile cu Viena. Americanii nu respingeau ideile noi din cauza radicalismului lor. Străzile nu erau pavate cu aur, însă aerul da!

— Cu talentele tale, Sig, în mai puțin de un an o să ai un Allgemeine Krankenhaus al tău.

Mai voia să le ceară un serviciu: îi lua pe Anna împreună cu bebelușul, dar, până când se va stabili definitiv, le-ar fi recunoscător dacă ar putea s-o țină la ei pe Lucy, care avea șase ani. La rândul lor, Amalie și Jakob vor avea grijă de Judith, în vârstă de opt ani. Poate o jumătate de an...? Dacă nu

le venea prea greu...?

Martha îl asigură că nu e nici o problemă.

Sigmund își împărți pacienții în două categorii. Cazurile de neurologie puteau să vină la orice oră, să se așeze în sala de așteptare și să intre în cabinetul lui în ordinea sosirii. Pacienții cu nevroze aveau ore reținute dinainte pe care el le respecta cu strictețe. Fiecare pacient părăsea suficient de devreme cabinetul pentru a nu risca să se întâlnească cu următorul.

Un specialist îl întrebă pe Sigmund dacă e dispus să preia cazul unei guvernante englezoaice în vârstă de treizeci de ani, pe care el o trata de doi ani de o inflamație a mucoasei nazale. Între timp apăruseră simptome noi: Miss Lucy Reynolds își pierdea simțul mirosului sau avea halucinații olfactive. Din acest motiv, îi pierise pofta de mâncare și simțea o apăsare în cap, însoțită de oboseală și depresiune psihică.

— Sig, nici una din tulburările astea nu poate fi rezultatul unei inflamații a mucoasei nazale. S-ar putea ca alte lucruri s-o supere pe Miss Reynolds. N-ai vrea să încerci metoda ta și să vezi dacă nu poți ajunge la cauză? Eu n-am cum s-o mai ajut.

Lucy Reynolds era o femeie înaltă, palidă, delicată, care se bucurase însă de o sănătate bună, până în momentul în care se instalaseră prezentele afecțiuni. Se așeză la birou în fața lui și îi vorbi despre viața ei ca guvernantă în familia înstărită a unui director de fabrică de la marginea Vienei. Soția lui murise cu mulți ani în urmă și Lucy, rudă de departe cu aceasta, i-a promis că o să aibă grijă de cele două fetițe. Tatăl nu se mai căsătorise, dar Lucy crease un cămin fericit pentru copii... până când se declanșase boala. Sigmund porni de la ipoteza că halucinațiile olfactive erau de origine isterică.

— Miss Reynolds, care este mirosul care vă tulbură cel mai tare?

— Mirosul de budincă arsă.

Ochii ei albaștri se umeziră. Sigmund nu rosti nici un cuvânt. „Probabil că mirosul de budincă arsă a fost realmente prezent în momentul în care s-a produs experiența devenită acum traumă”, își spuse el. Pacienta suferea de o rinită purulentă și, în consecință, atenția ei s-a concentrat asupra senzațiilor

olfactive. Mirosul de budincă arsă ar trebui să fie punctul de pornire al analizei.

Îi propuse domnișoarei Lucy să se întindă pe canapeaua neagră, să închidă ochii și să stea absolut nemișcată. Își puse mâna pe fruntea ei și o sugestionă că, prin concentrare, va reuși să vadă, să audă și să-și amintească episoadele pe care le căutau și că va reuși să i le comunice.

— Miss Reynolds, puteți să vă amintiți când ați simțit pentru prima oară mirosul de budincă arsă?

— Da, era în preajma zilei mele de naștere, acum câteva luni. Stăteam cu fetele în camera de lucru și mă jucam cu ele de-a gătitul. Poștașul a adus o scrisoare de la Glasgow, de la mama mea. Copiii mi-au ascuns-o și mi-au spus: „Te rugăm să aștepti s-o citești de ziua ta, ca dar de aniversare”. În timp ce încercam să le smulg scrisoarea, s-a ars budinca. Camera s-a umplut de mirosul acela puternic. Îl simt permanent în nări, mai ales când sunt agitată. Sigmund își trase un scaun și se așeză alături de ea.

— Care era încărcătura emoțională a scenei fixate atât de puternic în memorie?

— Mă pregăteam să mă întorc la Glasgow. Gândul că va trebui să părăsesc copiii...

— Mama dumitale era bolnavă?

— Nu..., dar pur și simplu nu mai suportam să locuiesc în casa aceea. Servitorii mă acuzau că îi tratez de sus. I-au relatat bunicului fetițelor tot soiul de bârfe la adresa mea. N-am găsit înțelegere nici la el, nici la tatăl copiilor. I-am spus tatălui că va trebui să plec. M-a îndemnat să mă mai gândesc câteva săptămâni. În această perioadă de incertitudine s-a ars budinca. Îi promisesem mamei fetițelor pe patul de moarte că nu le voi părăsi...

Sigmund crezu că întrezărise un strop de lumină la capătul unui tunel lung, însă Lucy trebuia să se întoarcă la locuința aflată la marginea Vienei. Nu putea să vină în oraș decât atunci când găsea pe cineva demn de încredere cu care să lase copiii. Între vizite trecea așa de mult timp, încât Sigmund trebuia de fiecare dată să ia totul de la început. Mirosul de budincă arsă

se transformase într-un simbol olfactiv, pentru că fata avea necazuri reale cu nasul. Încă o dată se confirma teoria lui potrivit căreia isteria își găsește întotdeauna un „tendon al lui Ahile”. După șase ședințe, Sigmund se convinse că Lucy omitea un element esențial din relatările ei. Se hotărî să încerce un atac frontal.

— Lucy Reynolds, am impresia că te-ai îndrăgostit de stăpânul dumitale și crezi că ai o șansă reală să iei locul mamei, în calitate de soție a directorului. Presupunsele atacuri din partea servitorilor au la bază teama dumitale ca nu cumva aceștia să-ți citească gândurile și să te ia peste picior.

— Cred că este adevărat, răspunse Lucy.

— Atunci de ce nu mi-ai spus?

— Nu eram sigură... nu voiam să se știe... mai bine să-mi scot chestia asta din cap și să-mi vin în fire...

Mirosul de budincă arsă dispăru. Dar fu înlocuit cu un miros obsesiv de trabuc. Nu știa de ce, căci în casă se fumaseră întotdeauna trabucuri. Sigmund înțelese că mai avea de completat o jumătate de analiză. O așeză din nou pe Lucy pe canapeaua neagră, dar fără s-o hipnotizeze. În momentul în care simțise apăsarea mâinii lui fata îi spuse că prima imagine care îi venise în minte era masa din sufragerie, la ora prânzului, când tatăl și bunicul se întorseseră de la fabrică. Sigmund insistă ca ea să se oprească mai mult asupra acestei imagini. În cele din urmă, Lucy văzu și un oaspete, contabilul șef de la uzină, care era foarte atașat de copii. Îmboldită în continuare, Lucy își aminti în fine scena primară: bătrânul contabil încercase să-i sărute pe cei doi copii la plecare. Tatăl strigase: „Să nu faci asta!”

— Am simțit un pumnal în inimă. Și, pentru că toți bărbații fumau trabucuri, mirosul acesta mi-a izbit nările.

— Care dintre scene s-a petrecut mai întâi – aceasta sau cea cu budinca?

— Aceasta s-a întâmplat cu două luni mai devreme.

„Dacă e așa, își spuse Sigmund, atunci amintirea cu budinca arsă e un substituent. Încă nu am ajuns la fondul problemei”.
Îi spuse lui Lucy:

— Du-te cu gândul înapoi, la o scenă mai veche. Este ascunsă undeva mai adânc, sub cea cu contabilul. Poți să-ți aduci aminte de ea. Nimeni nu uită o scenă care i s-a întipărit în minte.

— da... cu câteva luni mai înainte... a venit în vizită o cunoștință de-a stăpânului meu, o femeie. Când a plecat le-a sărutat pe fetițe pe gură. A trebuit să suport criza de furie a tatălui: nu-mi făcusem datoria! Dacă se mai întâmpla o dată, aveam să fiu concediată. Era în perioada când credeam că mă iubește. Îmi vorbise cu atâta blândețe despre felul cum trebuie crescute fetițele... În clipa aceea mi-au fost spulberate toate speranțele. Mi-am dat seama că nu mă iubea, de vreme ce se năpustise asupra mea din cauza unei întâmplări pe care n-aș fi avut cum s-o preîntâmpin. Mirosul de trabuc stăruia greoi în încăperea...

Când veni din nou la consultație două zile mai târziu, Lucy era veselă. Pentru o clipă, Sigmund își imaginează că stăpânul o ceruse în căsătorie. O întrebă ce se întâmplase.

— Herr Doktor, m-ați văzut numai descurajată și bolnavă. Ieri dimineață, când m-am trezit, am avut senzația că mi se luase o greutate uriașă de pe creier. Mă simțeam perfect și eram veselă, așa cum am fost întotdeauna.

— Ce părere ai despre perspectivele de căsătorie cu stăpânul dumitale?

— N-am nici o șansă. Dar lucrul acesta nu mai are puterea să mă îmbolnăvească.

— Tot îl mai iubești pe tatăl copiilor?

— Da, sigur că da. Dar n-are importanță. Gândurile și sentimentele mele îmi aparțin.

Sigmund examinează nasul Lucy. Umflătura dispăruse, deși mai exista o ușoară sensibilitate. Răcelile viitoare au să-i mai facă necazuri, însă subconștientul nu!

Rezolvarea problemei durase nouă săptămâni. Sigmund se gândise tot timpul că ședințele sunt prea lente, iar efectele insesizabile. Și totuși, iată că Miss Reynolds ședea în fața lui cu un zâmbet încrezător pe buze, și pe chipul ei se citea împăcarea. Câteva luni mai târziu se afla în aceeași stare de

spirit.

Sigmund nu se mai simțea acum dependent de hipnoză... la cinci ani după ce-și adormise primul pacient. Intuia că în curând se va putea dispensa și de apăsarea cu mâinile. Va avea loc o înfruntare directă între abilitatea lui, între cunoștințele lui și necunoscut. Fiecare pacient, fiecare caz nou îl va ajuta să arunce un nou jet de lumină în caverna întunecoasă a minții omenești.

Gândurile îl duseră înapoi la dimineața aceea de luni, când intrase în biroul profesorului Brücke de la Institutul de Fiziologie și îl văzuse pe dascălul lui iubit în spatele biroului său, cu bereta pe cap, cu ochii de culoarea agatei studiindu-i chipul. Ceruse un post de asistent și un loc de muncă permanent la Facultatea de Medicină a Universității, și profesorul Brücke fusese obligat să-l refuze, sfătuindu-l să se întoarcă la Allgemeine Krankenhaus, să-și obțină Dozentura și să-și deschidă cabinet particular.

Atunci își imaginase că acesta era sfârșitul lumii pentru el. În schimb, așa cum prevăzuse profesorul Brücke, nu fusese decât un nou început. Iată-l acum, cu numai zece ani mai târziu, față în față cu ceea ce considera că este cea mai zguduitoare descoperire medicală a timpurilor lui. Abia aștepta să-și publice cazurile, să facă cunoscută lumii întregi terapia pe care o considera de-a dreptul miraculoasă, căci le aducea alinare oamenilor suferinzi din cauza stresului mental și emoțional. Îi salva din ghearele unor boli care îi transformau în infirmi, condamându-i uneori la moarte.

Va avea oare îndrăzneala să publice așa ceva? Să-și prezinte descoperirile și teoriile în fața întregii lumi medicale? Știa că nu o poate face de unul singur: pur și simplu, nu avea reputația necesară în cercurile medicale vieneze pentru a le determina să accepte un concept atât de revoluționar. În oraș existau vreo șase medici care îi trimiseseră cazuri și știau că, uneori, obținuse rezultate. Dar în rest, nu era recunoscut nici de Facultatea de Medicină, nici de instituțiile științifice ale Universității și nu i se propusese niciodată să facă parte din colectivele respective. În ciuda faptului că descoperirile lui

legate de cocaină le permiseseră chirurgilor să execute operații pe ochi aproape de neconceput înainte și îi dăduseră lui Wagner-Jauregg prilejul să se impună prin lucrările referitoare la anestezia pielii, era în continuare atacat în cel puțin o publicație medicală serioasă pentru faptul că pleda în favoarea cocainei ca medicament, fără să-și dea seama că poate deveni un drog capabil să determine dependența pacientului față de substanța respectivă. Și, undeva, în străfundul conștiinței sale, știa că acest punct de vedere este parțial îndreptățit.

Aceleași acuzații de pripeală, de nesăbuiță și iresponsabilitate i se aduceau și din cauza lucrărilor sale asupra hipnozei. Nici colegii lui practicieni nu-l vor susține atunci când va încerca să le împărtășească ceea ce aflase din lucrările lui Mesmer: și anume, că dr. Anton Mesmer avusese dreptate cel puțin pe jumătate când afirmase că puterea de sugestie poate influența atât sănătatea fizică, cât și cea mentală a oamenilor aflați în suferință. „Sugestionarea” era aceea care îi ajuta pe oameni, nu „fluidul magnetic”. Pe aceasta se bazase mai târziu munca lui Braid, Charcot, Liébeault, Bernheim, Josef Breuer și acum a lui însuși. Singura greșală comisă de Mesmer fusese faptul că organizase show-uri cu o largă participare atât la Viena, cât și la Paris, transformându-le într-un fel de iarmaroc oriental.

Și mai exista o a treia isterie, mai rea decât toate: isteria masculină, adusă înapoi de la Charcot, cu șapte ani în urmă. Josef Breuer și Heinrich Obesteiner de la sanatoriul din Oberdöbling știau că avea dreptate, însă profesorul Meynert ridicase toată lumea medicală austriacă împotriva lui, ridiculizându-l la ședințele Societății de Medicină și în Wiener klinische Wochenschrift.

Prima lui carte Despre afazie fusese considerată – așa cum se temuse Josef-o altă nesăbuiță, drept care nici presa medicală, nici cercurile științifice din Viena nu-i acordară atenția cuvenită. Prietenii și colegii lui medici nu comentaseră în nici un fel conținutul lucrării. Deși fusese publicată la Deuticke în condiții modeste, la un preț accesibil, deși avea puncte de desfacere în toată lumea germanofonă, în primul an nu se

vânduseră decât 142 de exemplare. Nici unul din studiile recente în acest domeniu nu o cita în bibliografie. Contestând teza elaborată de cercetări din Europa Centrală, potrivit căreia afazia își are originile într-o leziune anatomică situată pe creier sau în zona subcorticală și sugerând că această afecțiune putea fi provocată de factori psihologici, confirmase spusele lui Meynert: „plecase de la Viena ca medic cu o pregătire temeinică în fiziologie” și se întorsese ca „hipnotizator de profesie”. Căzuse în dizgrația cercurilor medicale fiindcă îndrăznea să critice somități de talia lui Meynert, Wernicke și Lichtheim. Deși recunoscuse într-o scrisoare adresată lui Wilhelm Fliess chiar înainte de publicare că este o „obraznicie” din partea lui să încrucișeze spada cu fiziologi și anomiști vestiți ai creierului, aduna înțelepciune din rănile tăcerii, provocate de săbiile adversarilor care continuau să rămână în tecile lor.

„Nu sunt masochist, își spuse Sigmund. Nu-mi face plăcere să fiu pălmuit. Tânjesc după admirație și respect la fel ca oricare alt om de știință. Dar cum să mă mișc înainte, cum să-mi public cea mai importantă descoperire a mea? Cei care nu vor râde vor rânji. Își vor șopti unul altuia pe ascuns: „Ia te uită la iresponsabilul ăsta de Freud care încearcă să dea foc lumii cu un arzător Bunsen neaprins”.

„ȘI NU FERICI PE NIMENI” *

* „...până ce omul acela N-a trecut de pragul vieții, fără a pătimi vreun rău!” – ultimele versuri din tragedia Oedip, de Sophocle.

Luna noiembrie îi întâmpină pe vienezi cu o furtună neașteptată. În sufrageria familiei Freud, cei patru prieteni stăteau comod, învăluiți în căldura plăcută revărsată de focul ce ardea în soba mare, de ceramică verde. Masa de mahon a Marthei avea mai mult loc aici decât în Sühnhaus. Cele opt scaune netapițate nu mai stăteau înghesuite unul în altul. Martha adăugase, pe lângă bufet și vitrina pentru porțelanuri și pahare, un scrin în stilul Renașterii italiene, incrustat cu fildeș și sedef, deasupra căruia atârname o reproducere a gravurii lui Albrecht Dürer, Sf. Hieronimus.

O altă „Marie”, tot din Cehia, pregătise meniul preferat de

familia Breuer, care începea cu o supă fierbinte de vită. Josef chelise complet, mai avea numai câteva smocuri cărunte la ceafă, însă, spre deosebire de vienezii care își lăsau bărbile să crească mai lungi atunci când le cădea părul de pe cap, el și-o tunsese și mai scurt.

— În ziua în care am împlinit cincizeci de ani, anunță el, mi-am dat seama că viața și valorile ei nu sunt tăiate în unghiuri drepte, așa cum mi-am imaginat eu.

În ciuda răcelii care survenise în relațiile dintre Josef și Sigmund după publicarea cărții Despre afazie, Mathilde și Martha rămăseseră prietene. Sfidând vântul rece de toamnă care zgâlțâia ferestrele exterioare, Martha arborase o rochie veselă de lână albastră. Deși trecuse de treizeci de ani și era însărcinată cu cel de-al cincilea copil, lui Sigmund nu i se părea cu nimic schimbată în comparație cu fata rumenă în obraji cu care se căsătorise la Wandsbek, cu șase ani în urmă. După masă, Sigmund murmură:

— Am niște materiale noi pe care vreau să i le arăt lui Josef. Sper că doamnele ne vor scuza o clipă.

Coborâra scările largi spre biroul lui Sigmund. În iunie trecut, Josef fusese de acord să colaboreze la o comunicare preliminară despre „teoria crizelor isterice”, pe baza constatărilor făcute în cazurile pe care le trataseră deja cu rezultate semnificative: Bertha Pappenheim a lui Breuer, Emmy von Neustadt, Căcilie Mattias, Franz Vogel, Elisabeth von Reichardt și alte zeci de cazuri care trecuseră prin cabinetul lui Sigmund în ultimii cinci ani. Nu fusese ușor să-l convingă pe Breuer. Sigmund insistase:

— Josef, noi am deschis ușa unui nou domeniu medical: psihopatologia. Am făcut câțiva pași timizi într-o direcție total necunoscută. Cred că am strâns suficient material pentru a pune la dispoziția medicilor un nou instrument de cercetare a minții umane.

Josef sărise brusc din fotoliu, se dusesse spre coliviile lui cu porumbei, așa cum făcea întotdeauna când era tulburat, și le presărase grăuncioare în cutiuțe.

— Nu, Sig, încă nu. Nu dispunem de material suficient. Și nu-

Îl putem testa într-un laborator științific. Tot ceea ce avem noi sunt presupuneri, ipoteze...

Sigmund străbătuse spațiul mic până la colivii.

— Am descoperit adevăruri universale despre subconștient și despre modul în care acesta declanșează isteria. Cele cincizeci de cazuri, prezentate temeinic și amănunțit, nu sunt la fel de revelatoare ca și un preparat pus pe lamelă sub microscop?

Breuer clătinase din cap.

— Nu. Nu avem nici măcar o terminologie adevărată pentru descrierea descoperirilor noastre. Nu avem diagrame, nici aparate...

— pentru că toată aparatura veche este irelevantă. Profesorul Erb, cu mașina lui electrică de masaj, ne-a tras o mare păcăleală. Masajul manual relaxează pentru o oră-două. Cura de odihnă a lui Weir Mitchell nu face decât să mărească tonusul muscular și să restabilească greutatea corporală. Sanatoriile de hidroterapie înmoaie doar pielea pacienților, nu și mintea acestora. Cele câteva medicamente de care dispunem, bromuri și cloruri, liniștesc pacienții, dar nu influențează cu nimic tulburarea psihică. Dacă punem anatomia creierului creată de Meynert într-o categorie distinctă, nu vom mai găsi nimic în domeniul psihiatriei decât manualele care descriu formele de manifestare a bolilor psihice. Dumnezeu mare, Josef, tremurăm pe marginea uneia dintre cele mai importante descoperiri din istoria medicinei.

Breuer își pusese mâinile pe umerii bărbatului mai tânăr, mișcat de pledoaria acestuia.

— Foarte bine, prietene, hai să încercăm.

În următoarele câteva zile, Sigmund scrisese febril, apoi rupsese toate paginile. Nimeni nu mai elaborase până atunci o teorie a crizelor de isterie. Numai Charcot făcuse o descriere completă a lor. Pentru explicarea fenomenului isteriei trebuia să se pornească de la „prezența unei disocieri – a unei rupturi în planul conștiinței”. Criza isterică recurentă era provocată de revenirea unei amintiri. Amintirea refulată nu putea fi reactivată la întâmplare. Trebuia să existe o repetare a împrejurărilor care provocaseră trauma inițială pentru ca

evenimentul îngropat în memorie să fie readus la suprafață. Sigmund scris: „Dacă un subiect isteric își impune să uite o experiență sau o respinge în mod deliberat, dacă își inhibă sau își suprimă o intenție sau o idee, în final, aceste acte psihice pătrund în cea de-a doua stare a conștiinței; de acolo își propagă efectul permanent, și amintirea lor se întoarce sub forma crizei de isteric”.

Dar ce anume determina criza acestor persoane după ce se simțiseră relativ bine săptămâni, luni sau chiar ani în șir? Își dădu seama că nu putea dezvolta prea mult această ipoteză de lucru dacă nu oferea o explicație și pentru precipitarea crizei. Își aminti de discuțiile mai vechi cu Josef și de munca lor din cadrul Institutului de Fiziologie, sub conducerea profesorului Brücke. Unul din primele lucruri pe care le învățaseră reprezenta o cucerire a școlii lui Helmholtz-Brücke, întemeiată la Berlin cu mulți ani în urmă: „teoria constanței”. „Sistemul nervos se străduiește să țină ceva constant în relațiile sale funcționale. Putem caracteriza acest ceva ca pe o «sumă a excitațiilor». El implementează această condiție a stării de sănătate, eliminând în mod asociativ orice creștere sesizabilă a excitației sau descărcând-o printr-o reacție motorie potrivită... Experiențele psihice care îmbracă forma crizelor de isterie sunt impresii care nu și-au găsit o descărcare adecvată.”

Discutase această chestiune cu Josef în termeni mai simpli: sistemul nervos, inclusiv creierul, era un rezervor pentru depozitarea energiei. Când nivelul de energie scădea sub un anumit nivel, psihicul devenea apatic, deprimat. Când nivelul de energie era prea ridicat, sistemul nervos își deschidea câteva dintre supape, în așa fel încât excesul de energie să se poată scurge afară. Acesta reprezenta momentul în care se producea criza: sistemul nervos nu mai putea tolera cantitatea de energie generată de o amintire-traumă din subconștient și se debarasa de ea provocând o criză. Aceasta nu era altceva decât forma prin care se manifesta principiul constanței. Energia nervoasă putea fi comparată cu energia electrică depozitată într-o baterie. Fiecare container are o anumită limită și un nivel până la care se poate umple. Așa se întâmpla și cu sistemul nervos.

Dacă se producea o supraîncărcare, trebuia să existe și o eliberare de energie. Aceasta putea fi mai subtilă, prezentându-se sub forma halucinațiilor, sau mai violentă, având drept rezultat spasme, convulsii, atacuri de epilepsie. Descărcarea propriu-zisă îmbrăca un aspect somatic, ieșind din organism prin periferia sistemului nervos, însă conținutul și cauza ei erau de natură psihică.

Își pusese gândurile pe hârtie și-i trimisese apoi însemnările lui Breuer. În dimineața următoare îi scrisese lui Josef:

— Stimate prieten, satisfacția naivă cu care ți-am înmănat cele câteva pagini a cedat locul unei stânjeneli ce însoțește, de regulă, pătimirile gândirii. Mai adaugă convingerea că o prezentare a istoricului problemei nu va servi la nimic. Va trebui să începem enunțând în mod dogmatic teoriile pe care le considerăm explicații.

Josef fusese șocat la auzul cuvântului „dogmatic”.

— Sig, dacă vom publica vreodată cartea asta, va trebui să prezentăm totul ca pe un experiment. Dogma și știința sunt cuvinte antagoniste. Trebuie să recunoaștem liber și deschis tot ceea ce nu știm sau nu putem deduce înainte de a ridica ipotezele noastre la rangul de cunoștințe medicale.

— Josef, când spun „dogmatic”, mă gândesc la descoperirile noastre în legătură cu isteria și controlul ei din subconștient. În mod sigur pacienții noștri ne-au condus la câteva adevăruri de bază. Josef a rămas însă neclintit.

— Trebuie să știm mai mult despre procesele de excitație de la nivelul scoarței cerebrale. Sunt de acord că aici se aplică principiul constanței, însă în rest este vorba aproape numai de speculații, dacă nu putem demonstra prin intermediul mecanismelor fiziologice modul în care și sistemul nervos servește drept canal de scurgere pentru descărcarea excesului de energie.

Sigmund renunță. Spuse cu glasul sugrumat:

— Am să rescriu lucrarea și am să includ numai acele materiale asupra cărora am căzut amândoi de acord. În încheiere, am să precizez că lucrarea noastră reprezintă doar o introducere în etiologia nevrozelor.

Josef fu de acord că cea de-a treia variantă era mai acceptabilă, dar și aceasta fu urmată de zeci de ore de dispute adesea înfierbântate în legătură cu ceea ce se putea deduce efectiv din probele aflate la îndemână. Uneori, Sigmund era furios pe el însuși pentru că exercita presiuni atât de puternice asupra lui Josef. La rândul său, acesta se gândea înspăimântat la implicațiile unui asemenea demers și tânjea după siguranța portului închis reprezentat de laboratorul unde lucra la urechea internă. Alteori însă, era emoționat de postulatele pe care le aduceau în centrul atenției discuțiile lui cu Sigmund. Se manifesta aceeași dihotomie care își pusese amprenta asupra prieteniei lor, constată Sigmund. Când erau împreună în societate, la o cafea la Griensteidl, la o plimbare în pas vioi pe Ring, Josef părea la fel de afectuos ca în cele mai bune zile ale prieteniei lor. Dar când începeau să scrie, Josef se purta de parcă Sigmund ar fi fost numai un colaborator ce încerca să-l facă adeptul unei non-științe pe care, deși o fondase chiar el, ar fi dat orice ca s-o poată uita!

Sigmund deschise ușa de la birourile de la parter și îl conduse în camera lui de lucru. Ploaia continuă de afară nu lăsa să pătrundă prea multă lumină prin ferestrele care dădeau spre grădină. Sigmund ridică fitilul lămpii cu ulei care împrășteie o lumină strălucitoare, îi oferă lui Josef singurul scaun tapițat și un trabuc bun.

— Aici cred că ai foarte multă liniște, comentă Josef, privind pereții plini cu cărți de medicină. Eu m-aș simți prea singur într-un asemenea loc; mi-ar lipsi porumbeii.

Sigmund luă ceea ce spera că este ultima variantă a comunicării preliminare din sertarul biroului său. I-o înmână lui Josef, apoi se rezemă de spătarul scaunului de la birou, așteptând decizia prietenului său, și își aprinse și el un trabuc. Pusese numele lui Josef înaintea numelui său și acum îi urmărea cu atenție fiecare reacție în timp ce citea cele aproape douăzeci și cinci de pagini de manuscris. Sigmund putea spune cu precizie când s-a oprit Josef ca să cântărească semnificațiile unui cuvânt nou pe care îl folosiseră adesea în discuțiile lor, dar pe care îl văzuseră foarte rar utilizat în vreo publicație:

abreacție – aducerea în conștient și la expresie materială a trăirilor refulate în subconștient; afect – acompaniamentul sentimental al unei idei sau reprezentări mentale; catharsis – o formă de psihoterapie care aducea evenimentele traumatizante refulate în planul conștiinței; libido – energia care potențează manifestarea instinctelor.

Josef ridică privirea, plăcut impresionat.

— Da, Sig, ai prezentat cazul în termenii cei mai științifici în care este posibil în stadiul actual. Ai perfectă dreptate când afirmi că „Anumite amintiri de importanță etiologică care datează de cincisprezece sau douăzeci și cinci de ani s-au păstrat uimitor de intacte, remarcându-se printr-o forță senzorială ieșită din comun. Când au revenit, au acționat cu toată forța afectivă a unor experiențe noi.” Bătu cu degetele în manuscrisul lui Sigmund cu un gest aprobator. Istericii, așa cum spui tu, suferă mai ales din cauza amintirilor. Ai argumentat, fără să insiști prea mult, motivul pentru care procedura noastră psihoterapeutică a avut efect curativ. Răsfoi paginile manuscrisului și citi cu glas tare: „Acesta pune capăt forței de acțiune a ideii care nu a fost respinsă în prima instanță, permițând afectului strangulat să-și croiască drum afară prin vorbire”. Sunt de acord cu această aserțiune. Se ridică, făcu câțiva pași prin cameră, depărtându-se de conul de lumină a lămpii, apoi continuă: Cu toate acestea, nu pot fi de acord cu principiul constanței, atâta vreme cât n-o să dovedești în ce măsură e posibil să apeși pe un buton pentru a elibera energia somatică. Toți neurologii din Europa îți vor cere să demonstrezi acest lucru.

Sigmund își ascunse cu greu dezamăgirea. Întinse mâna după manuscris și spuse împăciuitor:

— Foarte bine, Josef, am să scot paragrafele alea.

Breuer se întoarse la scaunul lui.

— Excelent! Acum putem s-o publicăm!

— La Neurologisches Centralblatt din Berlin mi-au spus că pot s-o includă în numerele pe întâi și pe cincisprezece ianuarie. Am discutat și cu redactorul de la Wiener medizinische Blätter. Nu au nimic împotriva să-l publice după

ce-o să apară mai întâi la Berlin. Mi-au sugerat sfârșitul lui ianuarie.

— Foarte bine. Și, pentru că tot suntem aici, ce-ar fi să prezentăm materialul într-o comunicare în fața Clubului Medical din Viena?

Sigmund se duse la Breuer și-l îmbrățișă.

— Dragul meu prieten, este unul din cele mai fericite momente din scurta, dar frenetica mea carieră medicală. Îți mulțumesc.

De Anul Nou, privi înapoi spre ultimele douăsprezece luni și începu să-și numere împlinirile. Din păcate, degetele de la o singură mână îi fură suficiente. Dar anul 1893 debută cu o mulțime de treburi. Așa cum îi propusese Josef Breuer, pregăti o versiune a comunicării preliminare pentru a fi prezentată la 11 ianuarie în fața Clubului Medical din Viena, termină apoi traducerea lucrării revizuite a lui Charcot *Leçons du Mardi* (Lecțiile de marți), definitivă articolul *Câteva puncte de comparație în studiul paralizii organice și isterice* pe care fusese de acord să-l scrie pentru *Archives* ale lui Charcot încă de pe vremea când se mai afla la Paris. Scrise și un studiu pentru serialul dr. Kassowitz, *Prezentarea diplegiilor cerebrale ale copilăriei*.

Publicarea comunicării preliminare la Berlin și la Viena nu stârni nici critici, nici comentarii concrete. La comunicarea lui de la Clubul Medical participă un public destul de numeros, dar mai mult datorită renumelui lui Breuer decât subiectului abordat. Dar nici unul din medicii de față nu se osteni să ia cuvântul pe marginea comunicării. Singura reacție favorabilă fu aceea a unui reporter de la *Wiener medizinische Presse*, care stenografiasse comunicarea ce avea să fie publicată apoi în întregime în paginile ziarului. Fu uimit să constate cât de puțin îl deranja audiența restrânsă a articolului. Avea încredere în puterea lui germinativă. Ceea ce îl uimea însă era atitudinea lui Breuer. Josef părea de-a dreptul ușurat că nimeni nu-l atacase și nici nu-i contestase postulatele. Sigmund îi reproșă delicat lucrul acesta.

— Josef, nu obișnuiai să adopți o atitudine negativă față de o

treabă bine făcută. Și apoi... se opri o clipă, după care continuă dintr-o suflare: Mi-am pus în gând să scriem o carte despre cazurile noastre. Numai dacă vom prezenta dovezile complete o să ne putem susține teza.

Josef îi aruncă o privire dezaprobatoare, ocoli masa înaltă, lustruită și se opri cu spatele rezemat de micul stativ de bronz în spatele căruia se aflau lucrările de referință.

— Nu, nu. Asta ar însemna o încălcare a eticii medicale. Pacienții care și-au dezvăluit bolile în fața noastră trebuie să fie protejați.

— Nici o problemă. Vom schimba numele și împrejurările. Nu vom prezenta decât dovezile medicale. Am să-ți descriu câteva cazuri, poate Frau Emmy și Miss Reynolds, și ai să vezi cât de completă o să fie materia medica, fără a lăsa măcar să se bănuiască identitatea pacientului.

Josef nu părea deloc convins. Sigmund evită cu discreție să mai pomenească despre carte, deși se gândise deja și la titlu: Studii asupra isteriei. Îi mărturisii Marthei:

— Am să aștept un moment prielnic, poate când va apărea prima recenzie favorabilă la lucrarea noastră.

Ceea ce-l fascina cel mai tare era simptomul universal prezent la toți pacienții lui, care sufereau de așa-numita nevroză a anxietății, determinată de natura sexuală a nevrozelor lor. Atât caracterul, cât și temperamentul lui îl împiedicau să accepte cu ușurință acest lucru. La primele cazuri, legătura nu-l izbise, în ciuda aluziilor lui Breuer, Charcot și Chrobak. Dacă i-ar fi sărit în ochi, ar fi respins-o imediat. Când dovezile începură să se adune, îi veni din ce în ce mai greu să conteste etiologia sexuală ascunsă adânc în subconștient. Mai întâi fusese surprins, apoi uimit, iar în final erschüttert, șocat. Într-un anumit moment al cercetărilor se simți chiar dezorientat; de felul lui nu era un mascul posedat de instinctul sexual, care considera că viața începe și se sfârșește în zonele erogene. În realitate, se opusese și rezistase firii predominant sexuale a bărbatului și influenței exercitate de aceasta asupra sănătății lui emoționale, nervoase și mentale. Dar după un timp se văzuse nevoit să accepte faptele. Ar fi fost un medic prost dacă

ar fi neglijat evaluarea simptomelor care apăreau.

Într-un oraș vechi, unde oamenii ce frecventează aceleași cercuri se cunosc îndeaproape unii pe alții, se răspândește foarte repede zvonul că un anumit doctor recurge la o abordare nouă și ajută pacienților acolo unde alți medici își recunosc neputința. Majoritatea cazurilor care i se prezentau, oameni înspăimântați, veniți adesea pe ascuns, aveau tot felul de afecțiuni, începând cu cele triste, care stârneau milă, și terminând cu maladiile de-a dreptul tragice. Întâlni cazuri de nevroze vechi care făceau pacientul incapabil să ducă o viață acceptabilă ca adult din cauza unor evenimente traumatice care avuseseră loc în copilărie: noxa sexuală căzuse pe terenul unei predispoziții congenitale spre neurastenie.

Apărură primii bărbați, unii tineri, alții de vârstă mijlocie, suferinzi de depresie, debilitate, dureri de cap migrenoase, tremurături ale mâinilor, incapacitate de a se concentra asupra muncii lor; bărbați care se masturbau de foarte multă vreme; impotenți; cei care practicau coitus interruptus. Urmară la rând – femeile căsătorite cărora bărbații le ofereau foarte puțină viață sexuală; frigidele care nu suportau actul sexual. Își notă în însemnările sale: „Nici o neurastenie nu poate exista fără o tulburare a funcției sexuale”.

Era un teren plin de asperități. Un tânăr avocat chipeș în vârstă de treizeci de ani intră timid în cabinetul lui și îi povesti cum slăbise zece kilograme ca urmare a pierderii poftei de mâncare. Suferea, de asemenea, de melancolie și de ceea ce Sigmund diagnostică drept o durere de cap psihogenă. Ar putea doctorul să-l ajute? Avea un copil. Soția lui se îmbolnăvisese după nașterea acestuia. Tulburările începuseră la puțin timp după aceea.

— Boala soției dumneavoastră vă împiedică să aveți relații sexuale cu ea?

Avocatul frământă covorul cu vârful pantofului.

— Nu.

— Relații normale?

— Da... aproape. Mă retrag înainte... Soția mea nu mai poate rămâne însărcinată până când nu se reface complet. Trecu apoi

în defensivă, adăugind: E ceva rău în asta? Sigmund îi răspunse pe un ton profesional:

— Din punct de vedere fizic, da. Este cauza bolii dumneavoastră.

Avocatul îl privi neîncrezător.

— Cum așa?

— Natura a vrut ca sperma bărbătească să fie depusă în vagin. Aceasta este desăvârșirea firească a unui act normal și sănătos. Când vă retrageți înainte de ejaculare vă provocați un șoc puternic în sistemul nervos. Este un act nenatural. Creează ceea ce numim noi noxe sexuale. Ați suferit de vreuna din simptomele acestea înainte să practicați coitus interruptus?

— Nu. Eram un om sănătos și viguros.

— Aveți vreo problemă religioasă? Ați încercat să folosiți prezervative?

— Cauciucul acela oribil mă deprimă timp de câteva zile.

— Soția dumneavoastră a auzit de spălături?

— Spune că nu sunt sigure.

— Atunci problema noastră este s-o vindecăm pe soție și, implicit, pe dumneavoastră.

Avea zeci de cazuri cu simptome similare. La unii din soți era nevoie de investigații profunde și insistente pentru a se ajunge la cauza primară, căci bărbații considerau că nu se cuvine să vorbească despre relațiile lor sexuale cu soțiile nici măcar cu doctorul de la care așteptau ajutor. Dar dr. Sigmund Freud folosea metode discrete, care aveau darul să-i convingă pe pacienții recalcitranți să spună adevărul. Pe măsură ce se înmulțeau cazurile, constata ce uriașă cantitate de onanismus conjugalis se practica din cauza educației religioase rigide și a fricii de sarcină. Începu să creadă că singurii bărbați care nu sufereau din cauza acestui coitus interruptus conjugal erau cei care aveau câte o amantă sau frecventau prostituatele din Viena.

Nici soțiile nu stăteau mult mai bine. O tânără mamă veni la el să se plângă de o durere nedefinită la sâni. Își iubea soțul. Când era plecat, femeia se simțea foarte bine. Când revenea acasă, practicau coitus interruptus, pentru că nu voia să mai

aibă alți copii. Suferea întotdeauna de teama că soțul ei nu va reuși să se retragă la timp.

— Frau Backer, soțul dumneavoastră vă provoacă orgasmul înainte de a se retrage?

Femeia rămase cu ochii țintă la el, palidă de rușine.

— Herr Doktor, ce fel de întrebare este aceasta?

— Este o întrebare care are legătură cu sănătatea dumneavoastră nervoasă. Dați-mi voie să vă explic: soții grijulii își reglează ritmul în așa fel încât și soțiile să fie satisfăcute. Frau Backer, în cazul întreruperii premature a actului sexual, soția suferă un șoc la fel de serios ca și soțul. Dacă soțul dumneavoastră va avea grijă să fiți satisfăcută, nu veți mai suferi de durerile care vă chinuie acum.

Frau Backer îi aruncă o privire pătrunzătoare, aspră.

— Dar dacă soțul meu prelungește prea mult actul, s-ar putea să nu se mai poată retrage la timp.

— S-ar putea.

— Tratamentul pe care îl sugerați pare mai rău decât boala.

— Atunci dați-mi voie să vă dau următoarele asigurări de ordin medical: nu aveți nimic somatic. Teamă amorfa, durerile ascuțite din sâni sunt de natură nevrotică, o manifestare a anxietății dumneavoastră. De îndată ce vă veți relua relațiile sexuale normale cu soțul dumneavoastră, simptomele vor dispărea...

— pentru a fi înlocuite cu grețurile de dimineață.

Femeia schiță un surâs, îi mulțumi doctorului și plecă.

Veniră și tineri necăsătoriți, unii sub douăzeci de ani, precum și femei necăsătorite, numai cu puțin mai în vârstă, prezentând o mare varietate de nevroze, multe din ele provocate prin masturbare. La început, Sigmund descoperi că această informație este încă și mai greu de obținut, pentru că tuturor copiilor li se inoculase ideea că masturbația este cel mai josnic păcat, care provoca orbirea și cretinismul. Din câte își putea da seama doctorul, masturbarea în sine, dacă nu era practică în exces, ceea ce ducea la epuizare, nu făcea nici pe departe așa de mult rău ca sentimentele de vinovăție care o însoțeau, la acestea adăugându-se ipohondria, dezgustul de sine etc.

Potrivit uneia din informațiile colaterale, tinerii seduși de femei mai în vârstă nu făceau nevroze.

Avu nevoie de săptămâni și luni întregi de sondaje, pe parcursul cărora recuse uneori și la apăsarea degetelor pe fruntea pacientului pentru a-l face să-i dezvăluie cauzele: la o tânără femeie care suferea de o ipohondrie chinuitoare încă de la pubertate, descoperi cauza tulburării într-o agresiune căreia îi căzuse victimă pe vremea când avea opt ani; în cazul unui tânăr isteric cu tendință spre sinucidere era vorba de influența colegului său care-l îndemnase să se masturbeze. Spre deosebire de cazurile anterioare, acum nu se mai mulțumea doar să alunge amintirile prin sugestie. Întrucât făcea sondaje mai profunde, analizându-le dintr-o perspectivă mai largă, considera fragmentar acest gen de terapie care aborda numai efectele de suprafață. Pe măsură ce-și îmbogățise experiența, își schimbase atitudinea profesională față de pacienți, devenind tot mai exigent față de propria persoană. Acum era decis să ajungă la cauza primordială a bolii și să descopere legea universală care guverna tulburarea. Până când va reuși să înțeleagă fenomenul în întreaga sa complexitate, va trebui, evident, să se concentreze asupra profilaxiei, să încerce să protejeze pacientul împotriva altor crize, aducând materialul refulat din subconștient în planul conștiinței, explicându-i omului prin toate metodele de care dispunea că nu trebuie să se simtă vinovat, să se teamă sau să se lase cuprins de anxietate, fiindcă nu făcuse nimic rău. Răul fusese comis împotriva lui cu mult timp în urmă. Fenomenele neurastenice sexuale pe care încerca să le trateze acum reprezentau un teren nedestelenit. Spre deosebire de cazurile de isterie, unde uneori obținea rezultate bune, palpabile, „numai rareori și indirect”, observa el în manuscrisele sale, „putea influența consecințele mentale ale unei nevroze anxioase”. Cazurile care îl descumpănau total erau acelea ale bărbaților care respingeau femeile fără să fi avut niciodată relații sexuale cu acestea, fiindcă nu-și puteau reprima repulsia fizică față de ele. Care putea fi cauza homosexualității în plan ideatic? În cazurile cele mai tragice, când pacientul îi era adus prea târziu, acesta

dădea deja semne de paranoia. Astfel, tânăra necăsătorită care locuia împreună cu fratele și cu sora ei mai mare se îmbolnăvisese de mania persecuției. Auzea voci, își imagina că vecinii o bârfesc, susținând că fusese părăsită de o cunoștință a familiei, un bărbat căruia îi închiriaseră mai înainte o cameră. Săptămâni în șir credea că îi vede și îi aude pe oamenii de pe stradă spunând că aștepta cu nerăbdare ziua când se va întoarce chiriașul, că era o femeie „stricată”. Apoi mintea i se limpezea, își dădea seama cât de nefondate fuseseră bănuielile ei și revenea la starea normală de sănătate... până la următoarea criză.

Josef Breuer auzise de ea de la un coleg și recomandase să fie văzută de dr. Freud. Sigmund încercă să facă o incizie în povestire cu precizia cu care opera Billroth un abces. Tânărul locuise împreună cu familia respectivă un an de zile, după care se dusesese într-o călătorie și se întorsese după o jumătate de an. Rămăsese câtva timp pe loc, apoi plecase definitiv. Ambele surori relatau cât de plăcută fusese atmosfera pe vremea când tânărul locuise cu ele.

Ce se întâmplase? Sigmund era aproape sigur că boala avea o cauză de ordin sexual. Apoi află adevărul, nu de la pacientă, ci de la sora ei mai mare: într-o dimineață, sora mai tânără făcea curat în camera băiatului în timp ce acesta era încă în pat. O chemase spre el și fata, nebănuind nimic, se dusesese. Bărbatul îi luase mâna, aruncase pătura la o parte și îi pusese palma pe penisul lui erectat. Fata rămăsese nemișcată o clipă, apoi fugise. În scurtă vreme, omul plecase definitiv. Fata îi povestise ceva mai târziu surorii sale, spunând că băiatul încercase să-i facă necazuri. Când se îmbolnăvisese și sora mai mare încercase să discute cu ea „scena seducerii”, fata mai tânără negase categoric că ar ști ceva de acel eveniment, sau că i-ar fi făcut vreo confidență surorii sale.

Având în fața lui noxa sexuală care provocase boala, Sigmund se gândi că ar putea s-o ajute pe fată, căci apelativul de „femeie stricată” pe care i-l adresau vecinii în halucinațiile ei, își găsea explicația în faptul că se simțise excitată la vederea organului sexual al bărbatului și, de aceea, fusese copleșită de un

sentiment al vinovăției concretizat în reproșuri atât de dure, încât le transferase în gura vecinilor. Deși nu putea să-și reprime propriul sentiment de vinovăție, îi venea mult mai ușor să se disculpe atunci când învinuirile îi erau adresate de către vecini.

În clipa de față nu trebuia „exorcizat” atât incidentul inițial, căci se îndoia că va putea șterge total amintirea traumatizantă, cât complexul de vinovăție care se cuibărise în subconștientul fetei. Dacă reușea să reconstituie întâmplarea respectivă și să-i demonstreze că reacția ei fusese normală și inevitabilă, s-ar putea s-o vindece de autoreproșuri. De îndată ce acestea vor fi înlăturate, nu va mai fi nevoie nici de persecuțiile din partea vecinilor, care vor dispărea și ele o dată cu vocile și acuzațiile pe care le auzea. Ar fi avut șansa să ducă o viață normală și să se mărite.

Dar eșuă în toate încercările sale. O aduse de mai multe ori într-o stare de semiconștiență, între hipnoză și starea de veghe, și o îndemnă să vorbească despre tânărul chiriaș. Fata îi vorbi deschis despre toate lucrurile bune pe care și le amintea, dar când Sigmund încercă, prin întrebări, s-o conducă spre scena traumatică, fata strigă:

— Nu! Nu s-a petrecut nimic stânjenitor! Nu am nimic de povestit. Era un om bun, totdeauna amabil cu familia noastră...

După o a doua izbucnire de acest fel, îi trimise doctorului Freud o scrisoare prin care renunța la serviciile lui pentru că întrebările lui o tulburau prea tare. În după-amiaza aceea târzie, Sigmund ședea în cabinetul său cu scrisoarea în față și cu brațele întinse, cuprinzând biroul ca într-o îmbrățișare. Era trist. Pacienta construisese o apărare atât de puternică împotriva acelor amintiri, încât aducerea lor în planul conștienței ar fi ucis-o literalmente. Era prea târziu să pătrundă la materialul refulat și să-l cauterizeze.

Oftă adânc, apoi mări flacăra lămpii cu gaz, în așa fel încât camera să fie scaldată în lumina ei caldă, și luă ciorna ultimului său manuscris: Despre nevroza anxioasă...

Examinând dosarele cazurilor care se perindaseră prin

cabinetul lui în perioada de muncă intensă ce începuse în octombrie, fu fericit să constate că înregistrase mai multe reușite decât eșecuri. Pe măsură ce aprofunda cunoștințele și își perfecționa instrumentele terapeutice, era îndreptățit să spere că va reuși să atenueze tot mai multe dintre simptomele care îi stârneau nedumerirea. Acum, primăvara, avea o mulțime de pacienți. Fiecare caz îi dovedea că manifestarea majoră a nevrozelor, oricât de bine ar fi fost ascunsă, era anxietatea. La rândul ei, nevroza anxioasă reprezenta consecința unei refulări. Întrucât gândea mai bine cu tocul în mână decât atunci când se plimba pe străzile Vienei, scrisese în capul paginii cu caractere latine: PROBLEME. Pentru rezolvarea acestora era extrem de importantă formularea lor.

„Nu aștepta ca problema să vină la tine, observă el. S-ar putea să se prezinte într-un moment neplăcut sau nepotrivit. Fă-ți cercetarea la modul agresiv, în așa fel încât tu să stabilești condițiile de lucru cu materialul recalcitrant, deconcertant.”

Aici nu-și avea rost timiditatea. Wilhelm Fliess îi scria de la Berlin: „Îndrăznește să improvizezi! Îndrăznește să gândești dincolo de limitele a ceea ce este deja cunoscut sau previzibil!”

Sigmund decise: „Wilhelm are dreptate. Nu putem progresa fără oameni curajoși, care îndrăznesc să gândească ceva nou înainte de a reuși să-l demonstreze”.

Exista oare o așa-numită slăbiciune sau tulburare sexuală înnăscută? Sau era dobândită în primii ani de viață sub influența unor circumstanțe exterioare? Ereditatea reprezenta oare un factor amplificator? Care era etiologia depresiei recurente? Avea o bază sexuală demonstrabilă?

La rubrica TEZE înregistră o serie de postulate care urmau să-i servească drept punct de plecare. Fobii, halucinații, depresie anxioasă, toate acestea erau cel puțin parțial consecința unor discontinuități în viața și creșterea sexuală normală. Isteria creștea după suprimarea anxietății. Neurastenia bărbaților avea adesea drept consecință impotența care, la rândul ei, determina nevrozele femeilor. Femeile rigide provocau nevroze soților lor.

Își mai fixă și câteva sarcini colaterale: să citească literatura

de specialitate din alte țări unde „anumite anomalii sexuale sunt endemice”; să întocmească un dosar uriaș al afecțiunilor derivate din inhibarea dorințelor sexuale normale; să urmărească firul conducător cel mai important, dar cel mai greu de obținut, constând din traumele sexuale suferite la vârste fragede, înainte de apariția capacității de înțelegere. Cea mai fascinantă etapă a fiecărei cercetări era cea care se referea la cauzele de bază. Asta le menținea treaz interesul oamenilor de știință pentru experimentele lor. Și exact asta urmărea Sigmund în clipa de față. Îi trimise lui Fliess extrase mai lungi din Etiologia nevrozelor și-l rugă să-și exprime opinia despre ele. La un moment dat, când intrase în niște detalii de ordin sexual, firea lui puritană își spuse cuvântul. Își începu scrisoarea în felul următor: „Vei ține, evident, lucrarea departe de ochii tinerei dumitale soții.”

Abia câteva zile mai târziu își dădu seama că se făcuse vinovat de aceeași falsă pudoare proprie unui mare număr de pacienți crescute rigid, ca aceea pe care o consultase ceva mai devreme. Femeia suferea de crize de anxietate care se încheiau cu leșinuri în dimineața ce urma după o relație sexuală cu soțul ei. Fusese nevoit să facă excavații mai curând cu lopata decât cu scalpul. Întrucât actul sexual decurgea normal pentru ambii parteneri, Sigmund își dădu seama că motivul primar al bolii se afla ascuns foarte adânc în subconștientul ei. Avu nevoie de mai multe ședințe și de utilizarea unui procedeu pe care îl denumi libera asociere până când pacienta reuși să se întoarcă, în timp, până la trauma originară.

— Am să vă spun cum am început să am crize de anxietate în anii copilăriei. Obişnuiam să dorm într-o cameră vecină cu cea a părinților. Ușa rămânea deschisă și pe masă ardea o lampă de noapte. De mai multe ori l-am văzut pe tata urcându-se în pat peste mama și apoi auzeam niște sunete care mă excitau îngrozitor. Atunci am început să am crizele.

Sigmund alcătuiise un dosar voluminos, cu peste o sută de nevroze.

— Reacția dumitale este cât se poate de firească, spuse el calm. Cele mai multe fete se gândesc la prima lor întâlnire cu

sexualitatea cu o teamă vecină cu groaza. Dă-mi voie să-ți citesc din fișele mele despre câteva cazuri similare, care merg chiar până la vârste mai fragede. Principala problemă în momentul de față este să disociezi anxietatea de relația dumitale matrimonială. E vorba de o isterie provocată de amintiri: amintiri refulate. Bunul mers al căsniciei dumitale depinde de felul în care vei reuși să te eliberezi de aceste anxietăți provocate de o relație cât se poate de firească între părinții dumitale, la fel de normală ca aceea dintre dumneata și soțul dumitale.

După plecarea pacientei, Sigmund se întinse și se rezemă de spătarul tare al scaunului, masându-și ceafa, în timp ce se gândea la noua lui tehnică ce înlocuia apăsarea degetelor pe fruntea pacientului. Considera că asocierea liberă de imagini poate fi o cheie pentru explorarea celor mai profunde straturi ale subconștientului. Era o cucerire importantă în domeniul metodologiei. „Faptul că observații aparent disparate erau legate adesea prin fire invizibile (adică inconștient) a reprezentat o extindere impresionantă a normelor științifice la acest domeniu.” Ceea ce pacientului i se părea a fi un adevărat haos se dovedea a fi o schemă ușor de descifrat pentru medicul avizat. Subconștientul nu putea fi păcălit sau manipulat. Pentru că asocierea liberă nu era, în realitate, chiar liberă. Fiecare gând, idee, imagine și amintire „întâmplătoare” se lega de cele care apăruseră mai înainte ca inelele unui lanț. Liber era mai degrabă procesul și mai puțin conținutul acestuia, atunci când nu se exercita un act de voință din partea pacientului, care începea să aleagă selectiv din mulțimea de gânduri ce dădeau năvală, fără a fi influențat sau sugestionat de medic.

„Prin acest proces, conchise Sigmund, putem obține un autoportret real, nu fantezist. Fiecare gând consecutiv altuia se înscrie într-o progresie, chiar atunci când are loc o mișcare înapoi în subconștient. Nu este niciodată un accident și nici nu poate fi irelevant sau lipsit de sens. Procesul scoate la iveală gândurile refulate.”

Chiar și cele mai încâlcite gânduri lipsite de consistență și

aparent contradictorii vor dezvălui structura internă a psihicului dacă vor fi urmărite în succesiunea lor.

De îndată ce asocierea liberă începu să funcționeze, Sigmund descoperi un fenomen foarte ciudat, pe care îi venea greu să-l înțeleagă: pacienții reacționau față de el ca și când ar fi făcut parte din trecutul lor! Își proiectau gândurile, sentimentele, dorințele asupra medicului pentru că, în clipa în care materialul lor reprimat în subconștient era scos la iveală, se întorceau în timp în anii copilăriei și retrăiau acea perioadă, uneori cu dragoste și supunere, alteori cu ură și revoltă. Încetau să mai fie ancorați în prezent, trăiau aceleași scene și căutau aceleași recompense pe care le doriseră când erau copii mici, de cele mai multe ori în casa părinților. Lucrul acesta nu se întâmplase când recusesese la hipnoză sau când apăsase cu degetele pe fruntea pacienților. Află astfel că transferanța, așa cum numise el uimitorul fenomen, era indispensabilă în orice analiză fundamentală. Descoperi că pacientul avea nevoie de foarte mult timp ca să sesizeze iraționalitatea conduitei sale; o serie de transferanțe erau suportate la fel de greu și de doctor atunci când nu le recunoștea, și de pacient, care întâmpina dificultăți în proiectarea lor. Simptomele puteau fi ameliorate într-o oarecare măsură și fără această transferanța a sentimentelor de iubire, ură, frică, anxietate și agresivitate din trecut în prezentul actual, dar niciodată nu era posibilă vindecarea. De îndată ce pacientul intuia transferanța, înregistra un progres important în înțelegerea conținutului și a metodei de lucru a subconștientului său. De pe acest vârf al Muntelui Everest putea ajunge la autocunoaștere, iar dr. Sigmund Freud se putea gândi la un tratament eficient.

*

Sigmund nu aștepta în mod special poșta de dimineață. Din când în când mai primea câte o scrisoare de la doamna Bernays sau de la Minna, din Wandsbek, sau un scurt mesaj de la frații lui din Anglia. De cele mai multe ori i se trimiteau reviste medicale, anunțuri ale unor conferințe, note de plată. Însă de când își înființase propria „bancă internațională de idei în așteptare” cu Wilhelm Fliess, care se ocupa asiduu de

uluitoarea idee a periodicității vieții umane, pândea nerăbdător sosirea poștașului și frunzărea repede plicurile, în căutarea timbrelor berlineze. Fliess îi scria des și mult, scrisorile lui fiind, de fapt, ciorne ale monografiilor sale medicale: provocatoare, uneori de-a dreptul agresive, dar niciodată anoste. Lui Sigmund îi plăcea să-i scrie lui Wilhelm în fiecare zi, de regulă pe la miezul nopții. Făcea o trecere în revistă a cazurilor tratate în ziua respectivă, formula ipoteze noi, analiza erorile trecute și ideile care trebuiau revizuite, evidențiind triumful minții asupra materialului obscur de cercetare, precum și eșecurile acesteia. Scopul lui era să învețe, să înțeleagă și să sistematizeze volumul crescând de cunoștințe. Când nu putea să scrie, simțea lipsa acestei perioade de Gemütlichkeit, de comunicare, la fel de acut ca oricare alt vienez frustrat din cauza nefrecventării cafenelei. Wilhelm Fliess devenise Stamm-ul lui, grupul de prieteni și colegi cu care te întâlnești în fiecare zi câte o oră ca să stai de vorbă. Corespondența cu Fliess suplinea compania amicilor cu care se întâlneau până atunci în cafeneaua sa preferată.

La 12 aprilie, Martha dădu naștere celui de-al cincilea copil, o fată, pe care o botezară Sophie. Martha suportase foarte bine sarcina, spre mulțumirea lui Sigmund care avea să remarce:

— Sophie a venit pe lumea aceasta nesuferită fără nici un pic de luptă.

Extenuată, Martha căzu într-un somn lung, chinuitor. Tânăra infirmieră care fusese angajată în ultimele săptămâni ca să aibă grijă de ceilalți patru copii îl luă imediat în primire pe nou-născut.

Martha se ridică din pat două săptămâni mai târziu și preluă comanda asupra domeniului ei, deși mama și surorile lui Sigmund o sfătuiră să nu se suprasolicite. Când Sigmund constată că se restabilise complet, o întrebă dacă poate să plece câteva zile la Berlin, ca să-l viziteze pe Wilhelm Fliess.

— Bineînțeles, Sigi, du-te acum cât timp familia ta mă copleșește cu atențiile. S-ar putea spune că eu am inventat nașterea copiilor. A fost foarte drăguț din partea ta să-mi citești din Mark Twain în tot acest răstimp.

Sosi la Anhalter Bahnhof din Berlin după-amiaza târziu. Wilhelm Fliess îl aștepta cu Droschke, șaretă pe care o folosea ca să-și viziteze pacienții la domiciliu și să parcurgă drumul până la spital. În intimitatea vehiculului, cei doi bărbați își strânseseră mâinile cu căldură: nu se mai văzuseră de la nuntă. Sigmund își privi cu plăcere prietenul: ochii negri enormi ardeau cu intensitatea unor cărbuni aprinși, mustața neagră lăsa să se vadă buzele tot atât de roșii ca marcajele proaspăt vopsite de pe copacii din Wienerwald, obraji străluceau de vitalitatea tinereții, „deși, își spuse Sigmund, nu este decât cu doi ani și jumătate mai tânăr decât mine, are treizeci și patru de ani”.

— Acesta va fi cu adevărat primul nostru congres, exclamă Sigmund.

Wilhelm zâmbi larg.

— Nu suntem decât doi, dar vom da drumul la un stol de idei care vor zbura deasupra Berlinului.

După-amiaza târzie de aprilie era încă destul de caldă. Fliess îi ceru birjarului să dea jos acoperitoarea de piele a șaretei.

— Din câte țin minte, îți place Berlinul, Sig.

O porniră spre vest, în direcția Charlottenburg, una dintre numeroasele suburbii ale Berlinului. Sigmund se uita la oamenii de pe stradă care treceau pe Trauenzienstrasse: aveau o expresie serioasă, aproape sumbră, chiar și perechile adâncite în conversație.

— Vienezii sunt guralivi, în schimb berlinezii au un aer posomorât, remarcă el. Cum s-a acomodat Ida cu statutul de Berlinerin?

— Pentru o tânără căsătorită de numai opt luni, cred că a făcut adevărate minuni: are numai prieteni germani, mobilă germană, ba chiar și o bucătăreasă germană care n-ar prepara în ruptul capului un șnițel vienez ca să nu dea dovadă de lipsă de patriotism. Singura ei abatere de la loialitatea germană este faptul că nu avem în sufragerie portretul Kaiserului, nici al prințului moștenitor, nici scene de bătălie care să glorifice armata germană. Și-a format și un mic cerc reprezentat de șase tinere căsătorite, care se întâlnesc aproape în fiecare după-

amiază la ora patru acasă la câte una din ele ca să bea cafea, să mănânce prăjituri și să comenteze ultimele noutăți ale zilei: bassena, cum îi ziceți voi la Viena.

Familia Fliess ocupa un apartament spațios la ultimul etaj al unei clădiri de pe Wichmannstrasse, cu o vedere frumoasă spre grădina zoologică. Sigmund intră în salon și Ida Fliess îl invită să se așeze pe canapea, locul de onoare în orice casă berlineză. În vreme ce privea mobila grea de mahon a soților Fliess, Sigmund își aminti de vremea când el și cu Martha hoinăreau pe străzile Hamburgului și își turteau nasurile de vitrinele magazinelor cu mobilă, întrebându-se dacă vor avea vreodată și ei o casă a lor cu o Möbel așa de solidă și indestructibilă.

Ida Fliess invitase la cină cele șase familii cu care se împrietenise la Kaffeeklatsch. Pe masa din sufragerie se afla o față de masă frumos brodată. Sigmund observă cu oarecare mirare că în dreptul fiecărui scaun era așezat un teanc de cinci farfurii de dimensiuni diferite și câte o sticlă de vin deschisă, cu excepția locurilor ocupate de el și de Wilhelm, unde lipsea sticla. Wilhelm îi explică în șoaptă că a doua zi de dimineață avea o operație și voia să fie suficient de treaz ca s-o poată duce la bun sfârșit, în vreme ce Sigmund avea să-l privească cu un ochi la fel de lucid.

În farfuria mică de deasupra teancului fură puse diverse fructe conservate și murături dulci. După fiecare fel de mâncare mai dispărea câte o farfurie. Untul era modelat sub formă de oaie, cu o fundă roșie la gât. Pe măsură ce scădea nivelul vinului din sticlele individuale, zgomotul devenea din ce în ce mai puternic.

În dimineața următoare, Wilhelm și Sigmund stăteau față în față la o măsuță acoperită cu mușama pe care se aflau cornuri proaspete și un ibric mare cu cafea. Străbătură după aceea drumul lung spre centrul orașului, pe Unter den Linden, trecură pe lângă universitate, apoi se îndreptară spre spital. La micul dejun luat în picioare și pe tot parcursul drumului, Wilhelm sporovăi vioi, cu ochii strălucitori de emoție din cauza ideilor pe care le discuta și cu trupul vibrând sub costumul impecabil croit. Când Droschke ajunse la spital, ca prin farmec

se transformă într-un bărbat cu o altă personalitate, cu privire severă, cu gura închisă ferm, cu alură la fel de rigidă ca cea a militarilor care se plimbă în uniformă de Königstrasse. Intră în spital și fu salutat de infirmieri, surori, de colegii lui și apoi de proprii asistenți. Adoptase o atitudine rece, rezervată. Nu rostea decât cuvintele absolut necesare pentru pregătirea pacienților. Admirabila căldură omenească a dr. Wilhelm Fliess rămăsese zăvorâtă în adâncul ființei sale.

Sigmund urmărea cu admirație tușeul delicat, sigur al instrumentului de puncție în timp ce Fliess îl opera pe primul pacient, tăind osul în dreptul deschiderii naturale a sinusului pentru a asigura un drenaj mai bun. Celui de-al doilea pacient îi făcu o rezecție a septului, îndepărtă mucusul și tăie cartilajul.

După cele două operații, Wilhelm se spală, își îmbracă costumul lui gris-perle, făcu semn cu capul asistenților și surorilor din sala de operație și porni în jos pe culoar, cu pas rigid, salutându-i cu un aer rezervat pe ceilalți medici și personalul administrativ. Sigmund simțea că nu ar fi potrivit să străpungă acest scut formidabil nici măcar într-un scop atât de plăcut cum era acela de a-l felicita pentru măiestria cu care făcuse operația.

Ieșiră de la spital la ora unsprezece. O dată urcați în șaretă, Wilhelm îl cuprinse pe Sigmund cu brațul pe după umeri și cu ochii mari, scânteietori, exclamă:

— Acum suntem liberi! Putem să ne începem congresul. O să-i spunem birjarului să ne ducă la Stadtbahn, este mijlocul cel mai rapid de a ajunge în Grünewald... acesta reprezintă echivalentul berlinez al Wienerwald-ului, douăsprezece mii de acri cu râuri și lacuri și o splendidă pădure regală. Cunosco acolo fiecare potecă și fiecare copac. La prânz am să te duc la un restaurant încântător, Belitzhof, aflat pe malul lacului Wannsee. Se află la o distanță de zece kilometri de mers pe jos pe scurtături și cincisprezece kilometri dacă mergem prin hățișul de potecuțe pe care le străbat eu însumi de fiecare dată când am nevoie de o zi întreagă de plimbare ca să-mi analizez gândurile pe toate fețele. Ce părere ai? Poți să mai rabzi zece

kilometri până la dejun? Vreau să-ți spun ceva care o să te uimească.

„În el sunt doi oameni, își zise Sigmund. Chipul pe care îl dezvăluie anumitor semeni de-ai săi va rămâne complet necunoscut celorlalți. Așa cum spunea cu ani în urmă Josef Pollak, când i-a făcut pacientei injecția aceea cu apă ca s-o vindece de paralizia picioarelor, «suntem cu toții actori!».”

Fliess așteaptă până când se cufundară în intimitatea ca de matrice maternă a pădurii verzi și simțiră poteca sub tălpi înainte să se lanseze în expunerea ideilor pe care ardea de nerăbdare să i le împărtășească lui Sigmund încă din clipa când îl întâmpinase la Anhalter Bahnhof. Își ținea pălăria în mână și vocea lui sonoră umplea văzduhul.

— Sig, nici nu știi ce mult înseamnă pentru mine faptul că ești aici. Colegii mei mă consideră numai specialist în boli de nas.

Îl apucă pe Sigmund de brațul stâng.

— Știi că mă pasionează cifrele care dovedesc periodicitatea? Am descoperit o soluție pentru problema acuplării sexuale fără contraceptive!

Sigmund îl privi cu gura căscată.

— Vrei să spui și fără concepție, nu-i așa?

— Da, da, exact asta vreau să spun. Am elaborat mai multe formule matematice bazate pe ciclul menstrual de douăzeci și opt de zile. Și știi ce am descoperit? Că femeile nu sunt la fel de fertile pe tot parcursul ciclului lor lunar. Statisticile mele, elaborate pe baza celor nouă luni de sarcină, comparate cu data reală a nașterii copilului mi-au oferit rezultate de-a dreptul zguduitoare.

Se întoarse pe potecă și șopti cu o voce gravă, pasionată:

— Ascultă-mă cu atenție, prietene: există anumite perioade când femeile nu secretă ovulul care este fertilizat de spermă. Dacă voi stabili aceste limite clare – numărul de zile care preced imediat sau succed menstruația – cuplurile vor avea la dispoziție o perioadă de timp în care nu va mai exista riscul gravidității. Gândește-te, Sig: gata cu coitus interruptus care stă la baza atâtor nevroze, gata cu prezervativele stânjenitoare

și în care nu poți avea prea mare încredere, gata cu abstenența tinerilor căsătoriți care își refuză actul iubirii luni la rând și, lucrul cel mai important, gata cu copiii nedoriți din lumea asta. Este sau nu aceasta o revoluție? Nu va fi una dintre cele mai benefice descoperiri ale medicinei din toate timpurile?

Gândurile lui Sigmund zburau înapoi și încolo ca niște păsări care își pot schimba direcția de zbor fără să trebuiască să-și oprească în prealabil mișcarea de înaintare.

— Wilhelm... m-ai năucit... Dar ești sigur? Durata gravidității variază atât de mult de la o persoană la alta. Prea puține femei nasc exact la două sute șaptezeci de zile de la concepere.

Înțeleg ce încerci să realizezi – este fantastic! Vrei să numeri zilele înapoi, începând de la data nașterii copilului, pentru a stabili data concepției și în felul acesta să afli în ce perioadă a ciclului menstrual pot femeile să conceapă...

— exact. Fiecare familie își va ține un calendar al său. În conformitate cu cifrele mele actuale – o, mai urmează încă ani mulți de muncă pentru a perfecționa formulele matematice – cuplurile se vor bucura de aproximativ douăsprezece zile de libertate în fiecare lună.

— Dar ce va spune Biserica? Te-ai gândit la asta? Va respinge categoric ideea de control al nașterilor.

Pleoapele lui Fliess tremurau de emoție. Merseseră așa de repede, încât acum ajunseseră la peninsula Schildhorn, cu monumentul care comemora fuga prințului Jaczo din fața lui Albert Ursul. Era prea cufundat în gânduri ca să i-o mai arate lui Sigmund. Schimbă direcția și o luă spre vest, murmurând ceva despre o poiană frumoasă unde vor putea bea o ceașcă de cafea.

— Tocmai acesta este miracolul. Am discutat cu câțiva dintre colegii mei catolici, așa, ca din întâmplare. Au fost și ei de acord că nu poate fi vorba de un control al nașterilor, așa cum sunt folosirea prezervativelor, spălăturile sau ierburile utilizate de unii mai primitivi. Consideră că această schemă exclude ideea de păcat. Ce părere ai, prietene?

Sigmund clătină din cap neîncrezător.

— Wilhelm, dacă poți să dovedești această teză pe cale

matematică, și se va înălța câte o statuie în fiecare oraș din lumea occidentală.

— Sig, cea mai măreață dintre toate științele este matematica. Poate confirma sau infirma orice. Cu ajutorul ei o să demonstrez periodicitatea fiecărei părțicele de viață omenească. Ți-a trecut vreodată prin minte că și bărbații au un ciclu? Cifrele arată că ciclul ritmic masculin este de douăzeci și trei de zile. S-ar putea ca în cadrul acestui ciclu masculin să existe și o menstruație; nu în sensul propriu al cuvântului, ci un fenomen pe care chiar tu l-ai descris în Principiul constanței drept un surplus de energie sau de electricitate. Astfel, după o zi sau două de descărcări, începe un ciclu cu totul nou pentru mascul, în care se acumulează energii de la punctul cel mai de jos spre vârful de formă de la sfârșitul perioadei de douăzeci și trei de zile. Am studiat jurnalele zilnice, însemnările și memoriile marilor scriitori și artiști. Nu mai încapă nici o îndoială. Creierul omenesc, ca forță creatoare, nu funcționează întotdeauna la aceiași parametri. Lucrează în mod ciclic. Dacă o să ții un jurnal amănunțit al activităților tale, ai să constați în curând că poți să-ți trasezi contururile propriului ciclu.

Sigmund medită la cele auzite în timp ce ședea pe terasa de la Pichelswerder și bea cafea, privind peste golfulețul și podul care îl lega de insulă.

— N-am văzut probele tale, însă am o pacientă, maniacă depresivă, care, atunci când se află în punctul de sus al ciclului, se poartă frumos, are o minte pătrunzătoare și este plină de încredere în sine. Apoi, pe măsură ce trec zilele, încrederea în sine dispare, gândurile își pierd limpezimea, devine confuză, apoi de-a dreptul împrăștiată. Se instalează anxietatea, insomnia, lipsa poftei de mâncare, durerile fizice... În punctul cel mai de jos al ciclului se transformă într-o ființă nefericită și deprimată, cu înclinații spre sinucidere, acuzându-se pe sine, dar și persoanele apropiate în care avusese încredere cu numai câteva săptămâni mai înainte. Fața i se urâtește, se contorsionează, se crispează... Și apoi începe redresarea, trecerea de partea cealaltă a ciclului: energia începe să-i revină, halucinațiile dispar, mintea i se limpezește,

anxietatea scade, își reia activitatea și restabilește relațiile sociale. La jumătatea de sus a curbei devine o persoană demnă de toată încrederea, cu comportament normal. În vârful curbei are câteva zile de fericire... apoi începe coborârea agonizantă...

Fliess ascultase cu atenția concentrată la maximum.

— Bine, bine, strigă el, iată manifestările patologice clare ale periodicității. Sig, ce durată are ciclul acestei paciente?

— La naiba, am fost atât de preocupat de cauza tulburărilor, încât nu am notat timpul. Cred că trebuie să fie vreo opt sau zece săptămâni.

Se îndreptară apoi spre râul Havel, merșeră pe malul lui până la turnul Kaiser Wilhelm și se urcară în vârf pentru a admira panorama Berlinului și a Potsdamului. Când ajunseră la restaurantul Belitzhof, aflat pe malul lacului Wannsee, Sigmund era obosit și flămând. Wilhelm comandă dejunul: pateu, bouillon cu ou, pește prăjit din Marea Baltică, gătit cu zahăr galben și servit cu cartofi algerieni. Sigmund se înfruptă cu poftă din fiecare fel de mâncare, în timp ce Fliess abia dacă luă câteva înghițituri, în schimb sorbi încet din paharul cu vin de Rin.

După dejun se așezară pe o bancă de pe malul lacului și își lăsară chipurile mângâiate de razele soarelui. Când Sigmund schiță gestul de a se ridica, Fliess sări în picioare cu forțe reîmprospătate.

— Pe drumul lung spre gară sau pe cel scurt? Am nevoie de timp ca să-ți mai prezint o teză. Prima parte o am deja gata, în manuscris, însă cea de-a doua mai necesită unele revizuiți. Urmărește-mă îndeaproape, prietene, voi păși pe un teren mlăștinos.

— Dă-i drumul, Macduff, răsă Sigmund, și blestemat să fie acela care va striga primul: Stai, destul!". Am să însemn cu creionul albastru porțiunile care trebuie duse la frizer.

Fliess zâmbi nerăbdător. Era un foarte bun ascultător și un excelent orator, dar nu putea să amestece cele două ingrediente antitetice.

— Sig, îți invadez domeniul cu titlul „Nevroza reflexului nazal”. Mi-ai vorbit despre o adolescentă a cărei isterie se

manifesta prin sângerarea nazală. Este într-un tot de înțeles, pentru că există o relație clară între membrana mucoasă nazală și uter. Știai că nasul conține un țesut erectil? Am constatat lucrul acesta la proprii mei pacienți. Membrana mucoasă a nasului se umflă ca urmare a excitației din timpul actului sexual și al menstruației. Mai mult chiar, ciclul lunar al bărbatului și al femeii este corelat cu stratul de mucus din nas. Și mai important din punctul tău de vedere e faptul că aproape toate iritațiile nazale constituie o reflectare a simptomelor nevrotice, mai ales a refulărilor și a tulburărilor sexuale. Fiecare nas are un punct erogen în interior. Am reușit să micșorez durerile menstruale tratând nasul. Avortul spontan poate fi, de asemenea, preîntâmpinat prin anestezierea nasului cu cocaină, ale cărei proprietăți le-ai descoperit tu. Sig, nasul este centrul feței omenești și, prin extensie, universul uman. Pari cam uimit; foarte bine, voi dovedi că modificarea ritmică a mucusului din nas corespunde cu aceea din traiectul vaginal...

În dimineața următoare, după ce stătură în picioare la măsuța acoperită cu mușama, mâncându-și cornurile și bând cafea, plecară împreună să facă o plimbare în cartierul Tiergarten, cea mai elegantă zonă rezidențială din Berlin, cu casele sale rare, înconjurată fiecare de o grădină. Aici ar dori el să trăiască și să-și crească copiii, îi explică Fliess. Era ora opt și clopotele bisericilor îi convocau pe credincioși la slujba de dimineață. Peste șase ore, Droschke o va duce pe Ida, la ora două, la cel mai popular restaurant pentru week-end din Berlin, Kroll din Königsplatz, aflat vizavi de Reichstag-ul încă neterminat. Acum era rândul lui Sigmund să ia cuvântul în fața congresului.

— Dă-i drumul, Sig, vorbește. Am să te ascult cu o sută de urechi. Sigmund chicoti. Entuziasmul lui Wilhelm era contagios.

— Dragul meu Wilhelm, ai citit deja ciornele A și B ale Nevrozei anxioase, așa că n-o să-ți ofer nici o surpriză de proporțiile celei pe care mi-ai făcut-o tu ieri, dar am înregistrat mari progrese în gândire de când ți-am scris ultima dată.

— Prezintă-ți cazul. Nimeni nu reușește să-mi stimuleze

imaginația așa cum o faci tu...

— Ce este nevroza anxioasă? O entitate clinică ce se caracterizează printr-o iritabilitate generală, așteptare plină de îngrijorare, teamă fără nici un motiv concret, indisponibilități fizice trecătoare cum ar fi palpitațiile, incapacitatea de a respira, amețeală, transpirații nocturne, diaree...

Practica îi demonstrase că anxietatea își avea originea într-un anumit aspect al vieții sexuale. O constatare la fetele virgine care primiseră informații sexuale în împrejurări nefavorabile și la băieții virgini care începuseră să aibă erecții fără să le cunoască semnificația. Se dezvolta și la persoanele abstinente în mod deliberat, la cele care priveau viața sexuală ca pe ceva abominabil, care își transferau anxietatea în fobii respectabile, cum ar fi preocuparea exagerată pentru curățenie. O descoperise la femeile neglijate de soții lor, la bărbații cu ejaculatio praecox, care nu reușeau să-și controleze orgasmul astfel încât acesta să survină la momentul potrivit. Se manifesta la bărbații căsătoriți care aveau repulsie față de organul genital feminin și considerau că e de neconceput să-l penetreze. O constatare și la oamenii care credeau sau căroră li se spusese că nu au nevoie de viață sexuală, ci numai de dragoste în forma ei spirituală.

Mergeau alături unul de altul în pas vioi, ritmul acesta fiind mult mai potrivit gândurilor lui Sigmund decât cel vijelios al lui Fliess din ziua precedentă. Și nici vocea lui Sigmund nu răsuna în aerul limpede la fel de puternic ca aceea a lui Wilhelm. Sigmund vorbea pe un ton profesional, prezentându-și argumentele în ordine logică, ca și când ar fi fost bucățele de ceramică fixate în cimentul de pe un perete pentru a alcătui un mozaic.

— Revenind la principiul constanței, Wilhelm, fiecare individ își are propriul său prag. În împrejurări normale, o tensiune sexuală resimțită în plan fizic duce la creșterea libidoului psihic, ceea ce are drept rezultat copulația. Însă acolo unde actul sexual devine imposibil sau este respins din punct de vedere fizic, se produce o dereglare a libidoului: concomitent cu acumularea de tensiune sexuală fizică apare și o nevroză

anxioasă. Pacienții mei bărbați îmi mărturisesc că, de când au devenit anxioși, nu mai sunt interesați de actul sexual. În schimb, încep să gâfâie, au presiuni intracraniene, suferă de iritații, constipație, flatulență. Femeile sunt dominate de o stare de expectativă anxioasă, sub influența căreia ajung să creadă că o simplă răceală contractată de soț sau copil este o formă de pneumonie. În permanență aud carul mortuar trecând prin apropiere. Simptomele acestea sunt bine cunoscute doctorilor din toate orașele: vomismente, amețeală, incapacitatea de a merge, leșinuri, nevoia constantă de a urina, foame răscolitoare. Urmează apoi fobiile și obsesiile: teama de șerpi, de fulgere și trăsnete, de întuneric, de paraziți, folie de doute, nebunia îndoielii care paralizează încrederea în puterea gândirii. Mi s-au perindat prin cabinet o mulțime de pacienți și am citit descrieri de cazuri asemănătoare în cinci limbi. Evident există cauze pur somatice pentru un mare număr de boli – spitalele sunt pline de ele. Însă acum am ajuns la concluzia că o mare parte din aceste boli sunt induse pe cale psihică. Dacă vom găsi o modalitate de a înlătura frustrările derivate din sexualitatea umană, vom reduce simțitor numărul maladiilor mentale și emoționale și vom obține rezultate notabile și în domeniul afecțiunilor somatice.

Ajunseseră la Neuer See, unde Wilhelm și Ida veneau să patineze în timpul iernii.

— Sig, cum ai de gând să rezolvi problemele sexuale ale acestei lumi?

— Tratatamentul este întotdeauna post factum. Evident, prezintă o mare importanță pentru pacientul care redevine astfel capabil să ducă o viață normală. Dar societatea modernă este cea care induce boala în primul rând prin ipocrizia sa, prin inocularea concepției potrivit căreia ar exista ceva rău și murdar în unul dintre cele mai firești și mai importante acte ale ființei umane. Printre oamenii care duc o viață sexuală lipsită de prejudecăți nu există astfel de nevroze.

— E adevărat, Sig, insistă Fliess. Dar atâta timp cât nu poți reforma societatea contemporană și n-ai posibilitatea să eliberezi actul sexual din lanțurile cu care este ținut în Turnul

Nebunilor, cum ar trebui să procedăm?

Traversară o potecă largă de călărie, mărginită de arbori înalți, ale căror coroane se uneau deasupra capetelor lor. Cavalerii chipeși ai Berlinului călăreau cu siguranță și precizie pe caii lor frumoși.

— O să trasăm linia de demarcație dintre normal și anormal. O să studiem subconștientul, felul în care funcționează și controlează individul, apoi o să stabilim prin măsurători științifice mijloacele prin care o persoană poate aduce în planul conștiinței actele refulate în subconștient, eliberându-se astfel de un cenzor nemilos. Cum prevenim dezvoltarea noxelor sexuale care pun stăpânire pe conștient? Alternativa ideală ar fi libertatea actului sexual între tineri și fete respectabile, care ar fi posibilă în măsura în care s-ar aplica metode contraceptive lipsite de orice risc. Metoda ta, Wilhelm, va contribui la atenuarea situației. Dacă nu va adopta o atitudine sănătoasă față de sexualitate, societatea noastră riscă să cadă victimă unor nevroze tot mai puternice și mai numeroase, care reduc bucuria de viață și alterează relațiile dintre femei și bărbați, distrugând zestrea genetică a generațiilor viitoare.

În plimbarea lor pe malurile râului Spree, ajunseseră la palatul Bellevue, a cărui fațadă era împodobită cu statui ornamentale. În parcul din spatele palatului, băncile fuseseră ocupate de soldați și de servitoare care se îmbrățișau pătimaș.

— Ascultă ce-ți spun, dragă Wilhelm, medicul se află în fața unei probleme a cărei soluționare merită toate eforturile.

Se întoarse la Viena într-o dispoziție excelentă. Întrucât Martha se refăcuse complet, simți nevoia să sărbătorească evenimentul, așa că o invită la spectacolul de balet Ocolul lumii în optzeci de zile, la Volkstheater în Prater, apoi la masă la restaurantul Eisvogel. Sigmund îi vorbi despre soții Fliess, despre felul lor de viață de la Berlin, dar nu suflă un cuvânt despre teoriile lui Wilhelm. Îi descrie în schimb „personalitatea divizată” a lui Fliess. Martha exclamă:

— Ocupă un loc de frunte în ierarhia profesională. De ce trebuie să joace teatru față de colegii lui?

— Nu e teatru, draga mea, pur și simplu este o altă fațetă a

personalității umane. Bernheim spunea: „Suntem cu toții niște creaturi halucinante”. Apropo de vieți divizate, ce-ai zice să închiriem aceeași vilă de la Reichenau pentru vara asta? N-o să fie nevoie să stau la Viena mai mult de trei zile pe săptămână. Diminețile voi lucra, iar după-amiezele am putea să mergem la plimbare prin pădure, să culegem ciuperci...

Martha aruncă o privire de jur-împrejur, ca să fie sigură că nu se uită nimeni la ei, apoi îl sărută rapid pe obraz.

— O, Sig, e nemaipomenit, hai să plecăm devreme și să ne întoarcem târziu, abia în octombrie. E bine și pentru copii să stea mai mult cu tine.

Oricât se strădui, nu reuși să se întâlnească cu Josef Breuer. Acesta se afla la apogeul carierei sale. Era chemat mereu în capitalele europene, la diverse cazuri urgente. Pur și simplu nu mai avea timp să stea de vorbă cu Sigmund despre cartea consacrată isteriei pe care își propuseseră să o scrie împreună. În condițiile acestea, nici Sigmund nu se putea apuca de lucru. În iulie dădu peste o revistă medicală franceză și află că dr. Pierre Janet, care deținea o funcție importantă la Salpêtrière, comentase în termenii cei mai elogioși comunicarea preliminară... socotind-o o confirmare a propriilor lui cercetări și deducții.

Se instalează în biblioteca lui Josef și-l așteaptă să-și facă apariția. Spre mirarea lui, Josef se bucura ca un copil de laudele lui Janet.

— Excelent, Sig! Pierre Janet este pe cale să devină cel mai mare neurolog al Franței. Sprijinul lui poate fi extrem de important în abordarea unor teze atât de controversate ca a noastră.

Sigmund zâmbi când prietenul lui folosi cuvântul „noastră”. De când fusese publicat articolul, Josef pomenise de două ori despre lucrare, spunându-i „a ta”.

— Josef, acum, după ce ni s-a confirmat faptul că ne aflăm pe calea cea dreaptă, de ce n-am face un pas înainte scriind cartea ca atare? Singura cale prin care putem convinge confreria medicală este prezentarea cazurilor menite să demonstreze adevărul teoriilor noastre.

— Da, Sig, cred că a sosit timpul. Ce-ar fi să-ți descrii mai întâi tu cazurile cele mai importante. Ține minte, discreție înainte de toate. Trebuie să-i protejăm pe pacienții noștri. Nu voi îngădui nimănui să bănuiască vreo clipă că Anna O. a mea este, în realitate, Bertha Pappenheim...

În august, profesorul Jean Martin Charcot muri pe neașteptate. Sigmund scrisse un necrolog elogios, publicat în Wiener medizinische Wochenschrift, care îi atrase admirația cercurilor medicale franceze și germane.

Pădurile din jurul localității Reichenau erau verzi și răcoroase. Sigmund îi învăța pe copii să deosebească ciupercile bune de cele otrăvitoare și cum să le găsească în ascunzișurile lor. Cel care culegea cea mai frumoasă ciupercă primea un premiu. După masa de seară le citea din poveștile lui Hans Christian Andersen sau ale fraților Grimm, ori jucau tot soiul de jocuri. În fiecare noapte spunea rugăciunea împreună cu ei și până și micul Ernst, în vârstă de numai cincisprezece luni, se lupta vitejește cu cuvintele.

Sunt obosit, acum mă culc, Și ochii mi-i închid.

Tată, fie ca ochii Tăi să-mi vegheze somnul, Fie ca toate ființele dragi mie Să se odihnească sub oblăduirea Ta.

Ție îți încredințez soarta tuturor oamenilor.

A celor mari și a celor mici.

Numărul de zile pe care le petrecea în oraș depindea de aglomerația de la Departamentul de neurologie din cadrul Institutului Kassowitz, căci la cabinetul lui de acasă nu mai venise nici un pacient nou cu nevroză în căldura aceea înăbușitoare a verii. Sigmund salută cu un zâmbet ironic hiatul devenit deja obișnuit. „Munții, pădurile și lacurile verzi și răcoroase fac mai mult pentru ei decât aș reuși eu în arșița asta.” Cu toate acestea, continuau să apară copii bolnavi și mame cu ochii îndurerați. Mulți dintre ei ajungeau la cabinetul său la recomandarea altor doctori de la Allgemeine Krankenhaus, iar alții, care recidivaseră sau înregistraseră progrese alarmante îi erau trimiși chiar de la institut. Își câștigase reputația de bun neurolog pentru copii, dar continua să-și simtă inima zdrobită fiindcă existau atât de puține

mijloace în arsenalul științei medicale prin care să dea un ajutor eficient.

Se întoarseră la Viena în primele zile reci de la începutul lui octombrie. Sigmund găsi o clientelă numeroasă care îl aștepta: un tânăr soț cu tulburări de dinamică sexuală care suferea de colită, o tânără soție atât de înspăimântată la gândul că s-ar putea să rămână însărcinată, încât făcea crize de anxietate isterică la căderea nopții, o femeie de treizeci și cinci de ani, speriată de moarte ori de câte ori trebuia să meargă neînsoțită prin magazine. Cu câteva luni în urmă intrase într-un magazin unde i se păruse că doi vânzători râseseră de ea din cauza felului în care era îmbrăcată. Resimțise umilința cu atât mai acut, cu cât unul dintre vânzători o impresionase prin fizicul său agreabil. Fugise din magazin cu o senzație de spaimă. După insistențe repetate, Sigmund află că era nu numai foarte bine îmbrăcată, dar și cu un desăvârșit bun-gust. Dincolo de această fantezie se ascundea o altă amintire, cu implicații mai serioase. Reuși s-o transporte înapoi, în timp, la vârsta de opt ani, când intrase singură într-un magazin cu bomboane. Proprietarul îi pipăise organele genitale prin rochiță. Fugise afară înspăimântată... dar revenise o săptămână mai târziu. Considerând întoarcerea ei drept un consimțământ, omul îi mângâiasse îndelung organele genitale. Amintirea refulată apăruse acum din nou la suprafață sub forma unei anxietăți acute. Oare atacul în sine fusese cel care provocase noxa?... Nu, recunosc ea după câteva ședințe, era faptul că se întorsese a doua oară și se simțea vinovată pentru că dorise să fie mângâiată. De aceea se temea acum să intre singură în magazin: nu pentru că vânzătorii au să rădă de hainele ei, ci fiindcă s-ar putea să dorească mângâierea unuia mai chipeș. Complexul de vinovăție plus teamă egal anxietate.

De la universitate îi fu trimis un student la medicină. Acesta își violase sora, își ucisese vărul și dăduse foc casei familiale. Sigmund avu nevoie numai de o verificare de rutină ca să afle că vărul tânărului era în viață, sora intactă și casa neatinsă. Examină situația actuală ca să afle ce anume provoca acest covârșitor sentiment de vinovăție. Și o descoperi în faptul că

studentul se masturba excesiv. De ce era tânărul atât de afectat psihic de acest păcat mărunț încât simțea nevoia să-l înlocuiască cu mărturisirea publică a incestului și a crimei? Doctorul nu putea spune, însă încercă să-i dea un sfat:

— Găsește-ți o femeie cu care să poți avea relații sexuale normale, chiar dacă pentru asta va trebui să cheltuiești banii de mâncare. Ți poți permite să pierzi zece-cincisprezece kilograme din greutate – o să le recuperezi mai târziu. Dar ar fi prea riscant să-ți pierzi sănătatea mentală.

Îi scrisese lui Fliess: „Pacienții plecă impresionati și pe deplin lămuriți după ce exclamă: «Nimeni nu m-a mai întrebat așa ceva până acum!»»,.

Mulți doctori știau sau bănuiau că bolile pacienților lor erau provocate de probleme sexuale. Însă subiectul fusese verboten – interzis. Privatdozent Dr. Sigmund Freud era primul care arunca o rază de lumină în această cameră întunecoasă. La succesul lui contribuia și intimitatea desăvârșită a cabinetului de consultații de la parter, unde nu se vedea nici servitoarea, nici vreun membru al familiei, nemaivorbind de alți pacienți. Austeritatea aproape monahală a cabinetului îi elibera pe pacienți de temeri, ajutându-i să scormonească cât mai adânc în amintirile lor necunoscute. Dr. Sigmund Freud avea temperamentul ideal pentru asemenea confesiuni intime: era grav, sobru, preocupat, impersonal, un om de familie liniștit, burghez, moral până în vârful unghiilor, discret, capabil să discute cele mai delicate dezvăluiri cu detașarea omului de știință. În fața pacientului arbora uniforma sa oficială de medic: haină neagră, cu vestă groasă și lanțul de aur al ceasului trecut peste ea, cămașă albă cu guler tare și o cravată neagră cu nodul bine strâns. Încărunțise puțin și privirea ochilor săi negri, impersonală, stârnea încrederea pacienților.

Primiră o scrisoare lungă de la Eli Bernays, din New York. Se aranjase bine la bursa de mărfuri, avea un venit în continuă creștere și trimitea și un cec pentru sora lui Sigmund, Pauli, ca să vină la New York împreună cu copiii. Cecul lui Eli era suficient de mare pentru ca să se poată cumpăra haine noi pentru copii și pentru Pauli, un cufăr și mai multe valize. Pauli

veni la cină și o aduse cu ea și pe Judith Bernays, acum în vârstă de opt ani. Pauli își exprimă dorința să stea puțin de vorbă cu fratele său. Acesta o conduse în biroul lui.

— Sigi, n-am vrut să le spun lui papa și mamei înainte de a avea consimțământul tău. Aș vrea să rămân la New York și să nu mă mai întorc la Viena.

Sigi studie chipul surorii sale. Nu era frumoasă, însă avea trăsături bine conturate, plăcute și constituia o prezență agreabilă. Se apropia însă de treizeci de ani și rămăsese nemăritată.

— Nu ești fericită, Pauli, nu-i așa?

— Nu, n-aș putea spune că sunt nefericită... numai așa, neîmplinită. Până acum ar fi trebuit să fiu căsătorită și să am doi copii. Dar pur și simplu nu s-a ivit ocazia. Cu Rosa, lucrurile stau altfel, ea are admiratori, se poate căsători oricând dorește. Dar se pare că Viena a trecut pe lângă mine fără să mă vadă.

— Ce proști pot fi bărbații!

— Nu vreau să rămân fată bătrână, spuse Pauli ridicând din umeri. Eli îmi scrie că la New York vin bărbați singuri din toate colțurile lumii și își caută imediat neveste. Aș vrea să-mi încerc și eu norocul.

Sigmund își petrecu brațul pe după umerii surorii sale.

— În cazul ăsta trebuie să rămâi atâta timp cât dorești. O să-ți trimit bani de buzunar în fiecare lună, ca să te simți independentă.

Pauli îi dădu o sărutare.

— N-ai vrea să le spui tu lui tati și lui mami?

— Bineînțeles. Dar nu dintr-o dată. În fiecare lună am să mai tai câte o bucățică din coada vulpii. În felul acesta vei fi liberă să te întorci oricând dorești. Iar dacă te măriți, e de la sine înțeles că o să rămâi acolo.

Curând reuși să adune și să descrie cele o sută de cazuri de nevroză anxioasă. Nu erau toate foarte clare – uneori câte un pacient suferea de vreo șase maladii, aparent fără nici o legătură cu viața sa sexuală. I se păru corect să le înregistreze și pe acestea, chiar dacă nu-i susțineau ipoteza. Un caz care îl

puse pe gânduri fu acela al unui bărbat de patruzeci și doi de ani, cu trei copii în vârstă de șaptesprezece, șaisprezece și, respectiv, treisprezece ani. Practicase coitus interruptus timp de zece ani fără probleme, însă acum șase ani, la moartea tatălui său, fusese cuprins de o criză de anxietate atât de puternică încât era convins că are cancer la limbă, o boală de inimă, agorafobie și dispepsie. Pacientul repeta întruna:

— Când a murit tatăl meu, mi-am dat seama că urmam la rând. Acum eu sunt tatăl. Nu mai sunt fiu. Curând, copiii mei vor purta doliu după mine. Nu m-am gândit niciodată la moarte înainte să se prăpădească tatăl meu, însă acum nu mai pot să mi-o scot din minte.

— Fiecare om îi este dator naturii cu o moarte, remarcă Sigmund. Din cele mai vechi timpuri, aceasta i-a pricinuit omului cea mai mare neliniște. Chiar și în societatea noastră sofisticată, teama de moarte reprezintă un sentiment omniprezent. Așadar, temerea dumneavoastră e cât se poate de firească. Dar ceea ce nu mi se pare normal este teama dumneavoastră de cancer sau de infarct. Iată rapoartele specialiștilor care v-au examinat. Nu aveți nici un fel de probleme nici cu limba, nici cu inima. Judecând după rezultatele consultului medical, aș zice că mai aveți mulți ani de trăit... Ați auzit de ipohondrie...?

Nu-și putea da seama în ce măsură își dezvoltase un nou mod de a sonda sufletul pacienților, cert e că reușea să diagnosticheze mai profund și să afle despre ei lucruri pe care nu fusese în stare să le perceapă mai înainte sau care i se păruseră simple întâmplări ne semnificative. Prin analogie cu descoperirea straturilor succesive ale Troiei, izbutise să scoată la iveală resturile unei civilizații mai vechi. Se împlinea astfel prezicerea lui Charcot că va deveni un „văzător”. Trata până la opt pacienți de nevroză pe zi. Întrucât fiecărui pacient îi acorda o oră întreagă, cu excepția rezervei de timp necesare pentru ca acesta să plece neobservat înainte de sosirea următorului, îl rugă pe cumnatul doctorului Oskar Rie, dr. Ludwig Rosenstein, să preia câteva din orele lui de la Institutul Kassowitz.

Denumi noua sa descoperire neuropsihoza defensivă,

înțelegând prin aceasta isteria dobândită. Din studiul cazuisticii reieșea că această „apărare” se manifesta atunci când în viața psihică a pacientului survenea un aspect incompatibil cu restul eului său. Ceea ce numea el acum apărare era respingerea unei idei nedorite, insuportabile pe care eul în atitudinea sa defensivă o eticheta drept inexistentă; pacientul făcea efortul de a transforma un gând foarte supărător și tulburător într-unul inofensiv, care nu-l putea supăra, încercând, de fapt, să îndepărteze noxa din afectul său, suma excitațiilor și a energiei cu care era încărcată. În conformitate cu principiul constanței, această energie nervoasă, această excitație psihică ce fusese îndepărtată din ideea nedorită trebuia folosită undeva, descărcată printr-un alt concept și printr-un alt canal.

Istericii recurgeau la un proces pe care dr. Freud îl numi conversiune: transformau excitația într-o criză somatică. În aceste cazuri, indiferent dacă era vorba de bărbați sau femei, ideile refulate nu fuseseră „date afară”, așa cum susțineau pacientele lui că se întâmplase, ci luaseră o formă diferită: în locul ideii respinse se adoptase alta, care, în sine, nu era incompatibilă cu eul lor. Așa apăreau fobiile și obsesiile. Acestea reprezentau o formă de apărare inconștientă, care îi permitea pacientului să-și plătească datoria, uneori cu dobânzi cămătărești. Invariabil, pacientul nu înțelegea că obsesia sau fobia era un substitut pentru ideea originală inacceptabilă, care se retrăsese în subconștient, și că aceasta va rămâne acolo atâta timp cât noxa generatoare nu va fi dizolvată sau dispersată!

Și aici descoperi că, în cazurile sale de anxietate, ideea originală care fusese refulată și transformată într-o obsesie sau fobie avea, de regulă, o origine sexuală. Cazurile care se perindaseră prin cabinetul lui confirmau această concluzie.

O femeie de douăzeci de ani suferea de o tulburare neobișnuită; indiferent despre ce crimă citea în Neue Freie Presse în timpul dimineții, în orele următoare și-o atribuia sieși, culpabilizându-se. Dacă se comitea o crimă în Prater, ea era aceea care înjunghiasse victima. Dacă se anunța un furt

într-un magazin sau, dacă cineva dădea foc unei case, invariabil, ea se socotea autoarea. Simțea obligația morală să mărturisească crima. Când i se demonstra că nu se putea să fi comis ea toate acele infracțiuni, întrucât o duzină de oameni fuseseră cu ea în casă în momentul respectiv, recunoștea că e adevărat, însă în dimineața următoare se simțea din nou sfâșiată de remușcări.

Sigmund atinse ușor fruntea tinerei femei, îi ceru să se concentreze asupra evenimentului sau a persoanei care îi vine în minte. Era greu să-și asigure cooperarea pacientei, însă familia insistă. Sigmund continuă încercările până când, în sfârșit, peste câteva săptămâni, fata mărturisi că o femeie mai în vârstă o ademenise și o învățase să se masturbeze împreună cu ea. Relația și practica aceasta se consolidaseră tot mai mult o dată cu trecerea anilor, până într-o seară când, întorcându-se de la un bal cu femeia, fata începu să se masturbeze atât de intens, încât simți că i se tulbură mintea. Din cauza sentimentului puternic de vinovăție, nu fusese în stare să mărturisească nimănui fărădelegea. Pentru a se apăra, înlocuise complexul de vinovăție cu reproșuri false: acum putea mărturisi în fiecare zi că făcea ceva rău... permițând astfel energiei psihice să se scurgă afară, descărcându-se în false incriminări.

În aceeași perioadă se ocupă și de cazul unei tinere care primise o educație foarte severă. I se inoculase ideea că tot ceea ce avea legătură cu sexul era „murdar și rău”, astfel încât se hotărâse să nu se căsătorească niciodată. Fobia ei luă forma unei spaima psihice la gândul că va fi cuprinsă de nevoia de a urina și se va scăpa pe ea. Această spaimă devenise atât de puternică, încât în ultimul an nu mai ieșise nicăieri, nici la cumpărături, nici la teatru sau la alte spectacole. Se simțea în siguranță numai acasă, la câțiva pași de o toaletă. Risca autocondamnarea la reclusiune totală.

Sigmund o trimise la un urolog. Acesta nu găsi nimic nici la vezică, nici la rinichi, pe traiectul urinar sau la uter. Sigmund conchise că teama ei era un mijloc de apărare împotriva unei idei sau experiențe inacceptabile.

Dar cum să afle despre ce e vorba? Ședințele zilnice bazate pe asocierea liberă de idei nu duseseră la nici un rezultat. Nici după ce exercită o presiune ușoară pe fruntea femeii nu reuși să afle nimic deosebit. Mai degrabă s-ar fi omorât decât să discute ceva legat de temuta sexualitate.

Răbdarea îi fu însă răsplătită. În cele din urmă adevărul se desprinsese involuntar de pe buzele femeii. Fusese la un concert la Musikevereinsgebäude și văzuse la distanță de câteva scaune de ea un bărbat care îi plăcuse în mod deosebit. Se lăsase legănată de fantezia că ar fi putut deveni soția lui stând astfel alături de el la concert. Simțise brusc nevoia să urineze. Se ridicase de pe scaun, călcase pe picioare oamenilor care ședeau lângă ea și fugise în graba mare spre toaletă, unde descoperise că își umezise chiloții. În zilele următoare fusese cuprinsă de un sentiment de vinovăție combinat cu repulsie. Se hotărî să nu se mai gândească niciodată la acel bărbat. Căzuse însă într-o stare de reverie erotică centrată asupra lui, uneori și a altor bărbați care îi plăcuseră, și de fiecare dată simțea nevoia imperioasă să urineze.

Ca medic, Sigmund avea de îndeplinit trei sarcini: în primul rând, să identifice nevoia fizică de „a urina”; în al doilea rând, s-o lege de natura ei sexuală sănătoasă și, în al treilea rând, s-o convingă pe tânără că cei care îi otrăviseră mintea cu idei preconcepute despre sexualitate greșiseră. Relație sexuală între oameni care se doreau unul pe altul, mai ales în cadrul reconfortant al căsătoriei, era un act creator și o permanentă sursă de satisfacții.

Procesul se dovedea a fi extrem de laborios, asemănător acțiunii unor picături de apă care răzbăteau anevoie prin straturile sedimentate pentru a le dizolva cu cuvinte repetate, făcând apel la logică. Sigmund îmbină răbdarea sa monumentală cu gravitatea și didacticismul profesorului de școală pentru a o convinge de viabilitatea filozofiei sale de viață. În acea perioadă, pacienta a cunoscut un tânăr pe care și ea, și familia sa îl admirau. S-au făcut planuri de căsătorie... pacienta l-a anunțat radiind de fericire că se vindecase.

Un alt caz interesant l-a constituit o femeie căsătorită de cinci

ani, care avea și un copil.

— Am o căsnicie fericită, Herr Doktor, toată lumea spune asta.

În ultimele optsprezece luni, femeia era stăpânită de dorința de a se arunca pe fereastră sau peste balustrada balconului de la apartamentul ei. Impulsul devenise atât de puternic, încât fusese nevoită să încuie ușa de la balcon și să pună scaune în dreptul ferestrelor. De fiecare dată când se ducea la bucătărie și vedea un cuțit ascuțit, era obsedată de ideea că își va înjunghia copilul. Gândul că se va sinucide și își va lăsa copilul fără mamă sau că ar putea să ucidă copilul îi făcea viața un chin.

— Herr Doktor, ce s-a întâmplat cu mine?

— Frau Oehler, răspunsul trebuie căutat în nefericirea dumitale. Nici o persoană tânără și fericită nu se simte cuprinsă de dorința de a se arunca pe fereastră sau de a-și înjunghia copilul.

— Dar ce motive aș avea să fiu nefericită?

— Presupunerea mea profesională este că sunteți nefericită în căsnicie, Frau Oehler. Haideți să discutăm cinstit, ca de la pacient la medic: ce este rău în căsnicia dumitale, atât de rău încât simți nevoia să te distrugi și pe dumneata și fructul acestei uniuni? Întinde-te aici, pe canapea, dacă vrei. Spune-mi exact ceea ce îți trece prin minte. Nu încerca să-ți cenzurezi imaginile și gândurile.

Urmă o tăcere prelungită, apoi Frau Oehler șopti:

— Senzația unui... a unui obiect... care este împins cu forța... pe sub fusta mea.

— Știi ce este acest obiect, desigur, nu-i așa?

— da.

— Atunci te rog să-mi vorbești despre căsnicia dumitale. Tânăra izbucni în lacrimi.

— Nu am aproape niciodată relații sexuale cu soțul meu! strigă ea. În puținele ocazii când a încercat, a eșuat. Și lucrurile continuă în același fel de când s-a născut copilul. Dar de ce ar trebui să-mi vină în minte gânduri sinucigașe, din moment ce nu sunt o persoană senzuală și nu simt lipsa

actului sexual?

— Nu ai niciodată imagini erotice fanteziste când te uiți la alți bărbați despre care ai o părere foarte bună?

— Da...idei erotice... atunci când simt ceva... Împins cu forța sub fusta mea. În clipele acelea mă rușinez atât de tare încât mă gândesc că merit să fiu pedepsită, că e preferabilă moartea...

— Frau Oehler, n-aș fi un medic serios dacă nu ți-aș spune că ai o problemă cât se poate de gravă. Întrucât divorțul e interzis de religie, va trebui să-l determini pe soțul dumitale să faci dragoste mai des și cu mai mult succes. În această privință nu te pot ajuta. Însă pot și trebuie să te scap de obsesia dumitale legată de sinucidere și de uciderea copilului. Minte dumitale a plasat această obsesie în locul a ceea ce consideri că este mai rușinos, păcatul de a te simți atrasă de bărbați străini. Nu te mai amăgi cu gândul că nu te interesează viața sexuală. Dacă vei accepta ideea că ai nevoi sexuale care rămân nesatisfăcute și că acesta nu este un păcat pentru care societatea te va expulza din sânul său, atunci vei scăpa și de cealaltă obsesie care îți amenință sănătatea mentală.

— Cred că înțeleg... cel puțin în linii mari. Cu alte cuvinte, atunci când mă simt atrasă de alți bărbați, nu trebuie să mă consider o depravată... ca să doresc după aceea să mă arunc pe fereastră sau să-mi omor copilul. Întrucât erotismul se înscrie printre legile firii, nu-mi rămâne decât să găsesc o modalitate de a-l face pe soțul meu să mă iubească.

— Da, Frau Oehler, ai rezumat foarte bine situația. De dumneata depinde să menții aceste gânduri în planul conștiinței...

Cu o altă pacientă dădu greș. Era o tânără îndrăgostită de un bărbat despre care credea că îi împărtășește sentimentele. În realitate, omul venise la ei în casă cu alte scopuri. Când fata află acest lucru, fu dezamăgită, apoi deprimată și în final se îmbolnăvi. Într-o zi, când familia dădu o petrecere, fata fu convinsă că tânărul va veni și el, mai ales ca s-o vadă pe ea. Spuse acest lucru și celor din familie. Așteptă toată ziua și, la lăsarea serii, căzu în ceea ce Sigmund numea o „stare de

confuzie halucinantă”: era convinsă că bărbatul venise, îl auzise cântând în grădină și se repezi în cămașă de noapte să-i iasă în întâmpinare... În lunile următoare crezuse că se află alături de ea, că îi declarase că o iubește, că aveau să se căsătorească. Era fericită în această lume ireală. Orice încercare a familiei sau a doctorului Freud de a-i distruge iluziile avea drept consecință reinstalarea vechii stări de deprimare. De bună seamă, ajunsese prea departe pentru a mai putea fi readusă la normal.

Sigmund încercă să le explice părinților îndurerăți ceea ce se întâmplase: ideea intolerabilă că a fost respinsă preluase controlul, dar era atât de detestabilă, încât mintea secundară, subconștientul, îi crease o lume mai acceptabilă pentru a o proteja. Obsesia că tânărul este lângă ea și o iubește reprezenta o supapă pentru descărcarea energiilor nervoase pe care nu putea sau nu voia să le reverse asupra ideii refulate că nu fusese dorită.

În însemnările lui notă: „Atâta timp cât pacientul este conștient de originea sexuală a obsesiilor sale, de regulă le ține secrete..., exprimându-și mirarea că ar putea să-i provoace anxietate sau alte manifestări... În nici un azil nu lipsesc cazuri analoage: mama care s-a îmbolnăvit din cauza pierderii copilului și leagănă fără încetare o bucată de lemn în brațe sau mireasa părăsită care, îmbrăcată în rochia de nuntă, așteaptă ani de zile sosirea mirelui”.

Un bărbat de vârstă mijlocie, solid, cu capul aproape pătrat, ce deținea funcția de subsecretar în guvernul Austriei, veni să i se plângă că era persecutat. Când Sigmund îl întrebă despre cine era vorba, acesta răspunse:

— Toată lumea. Toți oamenii din biroul meu. Străinii care stau alături de mine la cafenea. Trecătorii de pe stradă. Prietenii și rudele. Mă acuză de cele mai oribile crime.

— De unde știți că vorbesc despre dumneavoastră?

— Știu, pentru că le aud vocile. Am dobândit această capacitate specială – pot să-i aud chiar dacă stau în camera cealaltă sau pe trotuarul de vizavi. Mă acuză că fur documente de la birou și le vând inamicului. Că am comandat haine

proaste pentru armată și am cumpărat alimente alterate pentru trupe.

— Dar nu vă faceți vinovat de nimic din toate astea, Herr Müller, vă bucurați de respect în minister.

— Atunci de ce conspiră lumea împotriva mea?

— Herr Müller, nimeni nu conspiră împotriva dumneavoastră. Vocile pe care le auziți sunt ale dumneavoastră.

Omul îl privi cu gura căscată.

— Ce spuneți? Nu vorbesc singur. Nu sunt nebun. Recunosc vocile.

— Vocile vin din străfundul minții dumneavoastră.

— De ce aș vorbi cu mine însumi? De ce m-aș acuza de așa ceva când știu că sunt nevinovat?

— Ați devenit obsedat de complexul de vinovăție. Pentru a vă scăpa de obsesie, trebuie să descopăr pentru ce vă simțiți, de fapt, vinovat.

Trecu destul de mult timp până când Sigmund află că Herr Müller, bărbat căsătorit și cu familie, se încurcase cu o prostituată din Prater și luase de la ea o gonoree. Nevrând să-i mărturisească lucrul acesta medicului familiei, o contaminase și pe soția sa. Toate aceste voci încercau să spună nu că este un trădător și deturnător de fonduri, ci un om imoral, care atrăsese nenorocirea asupra sa și a întregii familii. Sigmund îl convinse să mărturisească totul soției și îi duse pe amândoi la un specialist. Herr și Frau Müller se vindecară de gonoree, dar vocile acuzatoare continuau să-l urmărească pe Herr Müller.

Sigmund se simțea deprimat. Era convins de valabilitatea teoriei sale, deși practica i-o infirmase. Se pare că gonoreea era o „crimă” prea recentă ca să fi generat „vocile”. Sondă mai adânc în trecutul lui Müller, dar tot ce reuși să descopere fură anumite temeri vagi față de tatăl său, combinate cu stări de anxietate și ostilitate provocate de Herr Müller senior. Pacientul lăsa impresia că ar fi cărat în spate o boccea uriașă cu vinovăție față de tatăl său, însă după ce făcu cercetările de rigoare, Sigmund află că Herr Müller fusese un fiu bun și generos. Dr. Freud se dovedește incapabil să rezolve problema.

Eșecurile își au și ele anotimpul lor: un bărbat cu maniere

alese și vorba blândă, în vârstă de treizeci de ani, suferea de un alt gen de obsesie. De la moartea tatălui său, ocolea pe departe străzile Vienei, pentru că simțea o dorință irezistibilă de a-i omorî pe toți oamenii pe lângă care trecea. De teamă să nu cedeze în fața impulsurilor sale uriașe, se încuia în casă zile la rând, ceea ce practic, însemna sfârșitul carierei sale. În rarele ocazii când era obligat să treacă pe o stradă, simțea nevoia imperioasă să se intereseze unde au dispărut toți oamenii, ca să fie sigur că nu ascunsese vreun cadavru. Ca și tânăra care își imagina că era autoarea tuturor crimelor inserate în Neue Freie Presse, și acest bărbat se considera „ucigașul urmărit” despre care se scria în ziare.

Sigmund nu reuși să găsească nici o soluție, deși atunci când îl conduse pe tânăr înapoi, în anii copilăriei, acesta se opri asupra imaginii tatălui: o fire aspră, care îi impusese o disciplină severă. În realitate, fiul nu-și iubise tatăl cu care se certase cea mai mare parte a vieții. Atunci cum se făcea, se întrebă Sigmund, că moartea omului îl obseda atât de mult pe fiu, încât acesta simțea pornirea să ucidă pe toată lumea care trecea pe stradă? Intuiția îi spunea că trebuie să existe o legătură între acest caz și cel al lui Herr Müller cu vocile lui, având drept numitor comun figura tatălui. Pe moment, nu-și putea da seama despre ce e vorba. Era un domeniu în care mai trebuia să facă cercetări!

Într-o dimineață își făcu apariția o pacientă trimisă de unul din colegii de la Institutul Kassowitz. Fata, altminteri inteligentă, le ura în asemenea măsură pe servitoarele din casa mamei sale, încât se certa mereu cu ele, determinându-le să plece de bunăvoie. Situația aceasta crea mari dificultăți întregii familii. Fata fusese adusă de mama ei.

— Ai putea să-mi spui de ce le urăști atât de tare pe aceste servitoare? întrebă el după ce pacienta se instalase confortabil. Te rog să-mi mărturisești motivul adevărat, nu e permis să-ți înșeli medicul.

— Mă irită grosolănia acestor fete! izbucni ea. Mi-au distrus toate idealurile despre dragoste. Știți cum își petrec ziua lor liberă? Se duc și fac dragoste cu primul soldat sau muncitor

care le iese în cale. Cum mai poate cineva să privească dragostea ca pe un lucru frumos atâta vreme cât o abordează cu asemenea vulgaritate?

Sigmund căzu pe gânduri. Răspunsul femeii era sincer, în măsura în care exprima un gând conștientizat. Însă credea că este vorba de o idee defensivă, care acoperea o alta, inacceptabilă și intolerabilă. Această idee se transformase într-o supapă pentru descărcarea energiilor psihice supraîncărcate și supraîncălzite.

— Te rog să te întinzi pe canapea. Eu am să stau în spatele dumatiale. Nu te uita la cărți sau la tablourile de pe pereți. Privește înapoi în trecutul dumatiale, căci, după toate probabilitățile, acolo se află adevărata dumatiale problemă. Povestește-mi episodul care te-a impresionat cel mai mult în copilăria dumatiale.

Femeia vorbi puțin, și spusele sale erau evident cenzurate. Sigmund încercă alte abordări – îi puse întrebări irelevante, împinse lucrurile puțin cam prea departe, ceea ce determină o reacție de ostilitate din partea femeii. Lucrul acesta se întâmplase înainte. Stabilirea comunicării eșuase mai degrabă din cauza lui decât a pacientei, pentru că pornise la drum cu idei preconcepute în legătură cu cazul sau nu sesizase la timp firele conducătoare pentru a le putea implementa. Era furios pe sine pentru neîndemânarea sa... până când își aminti versul acela italian: „Cel mai frumos cuvânt în orice limbă este «da». Cel mai folositor «răbdare».” Timp de o lună întreagă se strădui s-o confrunte cu scena care o marcaseră atât de puternic.

— o văd pe mama... alt bărbat... nu e tatăl meu... În pat... fac dragoste... goi, amândoi... Văd absolut totul, aud și sunetele acelea animalice... așa de vulgare... Îmi fac greață.

Sigmund răspunse cu o voce groasă:

— Oricine ar fi reacționat la fel. Din nefericire, întâmplarea a făcut să participi la acea scenă. Mai târziu i-ai purtat pică mamei dumatiale?

— Nu, o iubeam foarte mult. La început am crezut că va trebui să mă mut, să mă duc la bunica. Nu eram în stare s-o privesc. Dar nu puteam să-mi părăsesc mama. O iubeam ca pe

lumina ochilor.

— Nu vezi ce transfer ai făcut? În realitate, nu ești supărată pe servitoare. Nu crezi că ele vulgarizează dragostea. Cineva ți-a întinat ideea de dragoste, dar nu puteai gândi urât despre persoana respectivă. Ca măsură de apărare, ai decupat această imagine și ai asociat-o cu servitoarele și soldații. Cred că acum poți s-o ierți pe mama dumatăle; sau cel puțin s-o înțelegi. Poate că parcurgea o perioadă dificilă. Pe atunci n-ai fi putut înțelege, erai prea mică. Acum însă ești o femeie în toată firea și ar trebui să manifesti compasiune față de ea. De îndată ce vei reuși acest lucru, vei putea să înfrunți imaginea refulată și s-o alungi. Din acel moment, obsesia despre servitoare va dispărea.

Dispăru, într-adevăr, dar abia după ce dr. Freud îi explică și îi reformulă observațiile în fiecare zi, timp de încă o lună. Când se întoarse să achite nota de plată, mama pacientei îi spuse:

— Nu știu cum ați realizat lucrul acesta, Herr Doktor, dar este o adevărată binecuvântare pentru întreaga familie.

În aceeași după-amiază sosi o pacientă nouă, o femeie care se spăla pe mâini de treizeci, patruzeci de ori pe zi și nu atingea nici un obiect din casă fără să-și pună mănuși. Era un caz mai grav de teamă de murdărie, care se adăuga la suita altora, examinate anterior.

— Frau Planck, întrebă el, cât a trecut de când ați citit sau ați văzut ultima dată Macbeth?

— Herr Doktor, nu văd legătura.

— Vă amintiți că, după ce a pus la cale asasinarea regelui, Lady Macbeth schița tot timpul gestul de a-și spăla sângele de pe mâini? „Toate parfumurile din Arabia nu vor înmuia această mică mână.”

— Vreți să spuneți că am ucis pe cineva?

— O, nu. Shakespeare folosește un limbaj metaforic. Vă spălați toate celelalte părți ale corpului la fel de des ca mâinile?

Obrajii femeii se înroșiră, devenind aproape stacojii. Răspunse cu insolentă:

— Ce vă interesează pe dumneavoastră cât de des îmi spăl eu alte părți ale corpului?

Sigmund nu-și pierde cumpătul.

— Frau Planck, mi-ați răspuns deja la întrebare.

— Foarte bine, ripostă ea. Îmi spăl organele genitale la fiecare jumătate de oră. Ce legătură are asta cu starea mea nervoasă?

— Este un simptom. Evident, nu încercați să spălați murdăria.

— Atunci ce încerc să spăl? întrebă ea belicoasă.

— Vinovăția.

Frau Planck rămase o clipă cu ochii mari, ațintiți asupra lui, apoi izbucni în lacrimi. Dar nu acceptă să vorbească decât după mai multe ședințe.

— De unde ați știut?

— Am știut pentru că am mai avut și alte cazuri de misofobie, teamă exagerată de murdărie. Toate sunt rezultatul unei transgresiuni morale pe care pacientul nu o poate suporta și se străduiește s-o elimine din planul conștiinței.

— I-am fost necredincioasă soțului meu, răspunse ea cu voce răgușită. Am cunoscut un bărbat care, pentru o scurtă perioadă de timp, a exercitat o fascinație morbidă asupra mea. Timp de aproape două luni, după-amiaza, ne-am întâlnit la el acasă.

— Și ați încercat să vă alungați din memorie această infidelitate?

— N-am simțit nimic altceva decât remușcări. Dar nu poți trăi la infinit cu remușcările, zi și noapte, dacă ai un soț, o casă, copii și părinți de care trebuie să ai grijă. Eram hotărâtă să împing amintirea aceasta cât mai departe, în străfundul minții mele.

— Chiar astăzi a fost aici un pacient care mi-a spus: „Odată mi s-a întâmplat ceva foarte neplăcut și am încercat din răspuțeri să scap de acea amintire și să nu mă mai gândesc la ea. În cele din urmă am reușit, dar am căpătat acest tic, de care n-am mai putut scăpa.” Obsesia dumneavoastră în privința murdăriei este un substitut pentru o amintire incompatibilă. Dar suferiți mai mult din cauza obsesiei decât ați fi suferit din cauza sentimentului de vinovăție. Nu a sosit oare timpul să vă confrunțați cu propria faptă, să vă acordați

iertarea și să vă eliberați astfel pentru a le fi de folos soțului și copiilor? Dacă veți asista nepăsătoare la amplificarea acestei obsesii, practic, o să vă devoreze sănătatea mentală. Dacă simțiți că nu puteți scăpa de sentimentul de vinovăție, ar trebui să mărturisiți totul soțului dumneavoastră. Va fi dureros, dar cei mai mulți oameni care se iubesc reușesc să rezolve astfel de probleme. Și în felul acesta o să vă eliberați de complexul de vinovăție.

Și tot așa veneau la el, tineri și vârstnici, mai înstăriți și mai săraci, bărbați și femei, suferinzi care până atunci nu stătuseră niciodată de vorbă cu un doctor. Un tânăr se plângea că nu putea avea scaun, deși nu se descoperise nici o deficiență a intestinelor sau a anusului. Sigmund află în cele din urmă că, încă din copilărie, tânărul dezvoltase o fobie izvorâtă din confuzia pe care o făcea între defecație și ejacularea din organul genital bărbătesc, act care îi repugna. O femeie suferea de aritmomanie, simțind nevoia să numere toate treptele scărilor pe care le urca, toate scândurile pardoselii pe care o traversa, ba mai mult, număra și în timp ce urina, ca să vadă dacă poate să ajungă la o sută. Se dovedi că și acesta era un act defensiv, menit să suplinească interesul față de imaginile sexuale ispititoare care începuseră s-o asalteze pe măsură ce anii treceau și nu se întrezărea nici o perspectivă de căsătorie. Era apoi tânărul care fusese molestată sexual de un văr mai în vârstă și care, cuprins de un sentiment de vinovăție, se răzbunase făcându-i același lucru surorii sale mai mici. Acum era obsedat de ideea că poliția aflase de fărâdelegea lui și că îl spiona prin găurile din uși. Se simțea tentat să se ducă de patru-cinci ori pe zi la poliție, să facă mărturisiri complete, dar fugea îngrozit în ultima clipă.

Lista cazurilor era completată de femeia obsedată de șerpi. Vedeau șerpi vii ieșind din picioarele scaunelor și ale meselor, exact așa cum se întâmplase și cu Bertha Pappenheim și Frau Emmy von Neustadt. Panglicile din păr se transformau în șerpi, la fel orice cordon, curea... Sigmund și Josef Breuer ajunseseră în mod independent la concluzia că șarpele era simbolul sexual primar, un surogat pentru penisul în extensie. Femeile care se

simțeau vinovate pentru că aveau asemenea imagini și, dorințe transformau imaginea falusului în șarpe. Sigmund conchise că orice cutie era simbolul universal al organului genital feminin.

Sigmund trăia și muncea fără să-și precupească forțele. Uneori, conceptele prindeau contur cu o asemenea rapiditate și claritate, încât avea senzația că mintea îi este pe cale să explodeze. Alteori se simțea stânjenit sau chiar înspăimântat de atitudinea sa neortodoxă, de concepțiile eretice care aveau să-i aducă oprobriul societății dacă le va publica. Atunci începea să sufere de migrene sau i se inflama mucoasa nazală și nu mai putea respira. Când durerea devenea prea intensă, își puna câteva picături de cocaină în nas, așa cum îl sfătuiseră Fliess și cum făcea, de fapt, și prietenul său când avea probleme cu nasul. Fliess se lăsase operat la nas de doctorul Gersuny când fusese ultima oară la Viena și, la rândul său, cu ocazia uneia din vizitele lui Sigmund la Berlin, îi chiuretă nasul, operație care se dovede salutară. Sigmund se gândea cât de ciudat este faptul că el și cu Wilhelm Fliess aveau temperamente creatoare atât de asemănătoare și sufereau de aceleași tulburări fizice. Să fi existat oare vreo legătură?

Nu-i ajungeau orele din zi pentru tot ceea ce dorea să facă. Stătea până la două dimineața ca să-și termine manuscrisul despre Psihonevrozele defensive și să scrie o nouă lucrare despre Obsesii și fobii, ambele inspirate de cazurile pe care le tratase în ultimii ani; Martha nu avea obiecții, vedea cât de puternic este fermentul lui creator, cât de împlinit se simțea prin faptul că înainta pe tărâmul cunoașterii. Închiriaseră deja o vilă la munte pentru vacanța de vară, și Martha nu-i cerea decât să nu rămână să lucreze noaptea la parter, ci să-și aducă hârtiile sus și să lucreze în salon sau pe terasa de afară, dacă era destul de cald, în așa fel încât să-i simtă prezența alături de ea.

Mai mulți doctori îi trimiteau cazurile pe care alți neurologi nu reușiseră să le rezolve. Avea acum doisprezece pacienți pe zi, începea lucrul la ora opt dimineața și continua până la nouă seara, cu excepția după-amiezilor când se ducea la Institutul Kassowitz. În pauza de cinci minute între un pacient și

următorul nu mai reușea nici măcar să bea o ceașcă de cafea. După cină se întorcea la masa de lucru, unde mai rămânea câteva ore și transcria conținutul dezvăluirilor făcute de fiecare pacient și semnificația acestora în tabloul general al nevrozei.

Ca medic, nu avea voie să se lase implicat emoțional în cazurile sale, nu mai mult decât o făcuse în saloanele de la Allgemeine Krankenhaus. Ca om de știință, era absolut necesar să rămână detașat, încât să poată pune ordine în materialul haotic. Cu toate acestea, trăia într-o permanentă tensiune mentală și emoțională și făcea mari eforturi ca să nu simtă ceea ce Aristotel declarase că este baza unei adevărate tragedii: milă și groază.

Dar cum putea să nu se implice emoțional când intra în contact cu aceste creaturi nefericite? Mai ales atunci când, prin transferanță, dr. Freud devenea mama sau tatăl, unchiul sau mătușa, sora sau fratele de acum zece până la patruzeci de ani, copleșit cu reproșuri și acuzații pentru că îi privase de dragoste, le provocase teamă printr-o brutalitate reală sau imaginară or prin indiferență... Retrăirea furtunoasă a scenelor cruciale din copilărie, a traumelor de atunci îl storceau de vlagă, de parcă ar fi fost o cârpă trecută prin cele două valțuri ale storcătorului de rufe. Transferanța făcea parte din tratamentul pacientului, dar câteodată era atât de epuizat emoțional, încât abia dacă mai reușea să urce treptele până la apartamentul său.

Când devenea irascibil din cauza oboselii, manșetele lui albe detașabile se cățărau în sus, pe mânecile cămășii. Ori de câte ori trebuia să-și „vâneze” manșetele, o întreba pe Martha:

— Mi-au crescut mie mâinile ori s-au scurtat mânecile?

— E o lege a firii ca aerul cald și manșetele bărbaților să se ridice. Vrei să spui că Wäschermädeln îți scurtează mânecile de la cămăși? Știi că sunt cele mai drăguțe fete din tot districtul.

În acea perioadă contractă cea mai serioasă boală din viața lui. Mai avusese mici indispoziții, în afara durerilor de cap ocazionale și a necazurilor cu nasul; un abces în gât care îi fusese operat de unul din asistenții lui Billroth pe când se afla la clinica de chirurgie, o criză de sciatică pe la douăzeci și opt

de ani, o gripă severă la treizeci și doi de ani de pe urma căreia rămăsese cu o aritmie cardiacă, adică o bătaie neregulată a inimii. Își dădea seama că durerile serioase din partea stângă a pieptului și junghiul ascuțit din brațul stâng prefigurau o criză de inimă.

După cină o invită pe Martha la o plimbare până în Wipplingerstrasse, prin Hoher Markt, până la locuința lui Breuer. Era o seară blândă de primăvară, „cea mai potrivită”, spuse Martha, pentru o „plimbare lentă”.

Îi făcu un semn pe ascuns lui Josef și îl trase în bibliotecă. Acolo îi explică faptul că are dificultăți respiratorii și senzația de arsură în regiunea inimii. Josef nu făcu nici un comentariu. Închise ușa bibliotecii, îi ceru lui Sigmund să se dezbrace până la brâu, își puse stetoscopul în urechi și începu să-l asculte la plămâni, bătând ușor cu degetele, făcând legătura între bătaia inimii și pulsul de la încheietura mâinii. Când se întoarse să-și scoată stetoscopul, chipul lui rămase impasibil.

— Josef, trebuie să-mi spui adevărul: cum am ieșit la analiză?

Josef închise cutia neagră și răspunse precaut:

— Nu prea rău. Există o anumită iregularitate a pulsului, dar asta o ai de mai multă vreme. Dormi suficient?

— Cinci ore. Mă scol odihnit și emoționat la gândul că mă voi apuca din nou de lucru.

— Ai necazuri cu banii?

— Niciodată n-am avut mai mulți pacienți plătitori ca acum.

— Cât fumezi?

— Aproximativ douăzeci de țigări pe zi. Josef, este extrem de dureros pentru un medic care își petrece toată ziua încercând să înțeleagă nevrozele să nu știe dacă nu cumva el însuși suferă de o depresie asociată cu stări de ipohondrie. Ce părere ai?

— Nu cred că trebuie să renunți la fumat, Sig.

Wilhelm nu fu de acord cu Josef Breuer. Îl suspecta pe Sigmund de o intoxicație cu nicotină și îi interzise să mai fumeze trabuce. Sigmund își dădu seama că fumase excesiv, dar socotea reconfortantă această deprindere, mai ales atunci când se lăsa absorbit de problemele medicale sau își scria

lucrările. Eliminarea bruscă a celor douăzeci de trabuce pe zi i se părea o adevărată tortură. Se trezea că duce mereu mâna la buzunarul de la vestă unde avea, de regulă, trei sau patru trabuce. Când nu găsea nici unul acolo, pipăia în cutia de trabuce, acum goală și ea, aflată pe masa din biroul lui de la parter sau în apartamentul de sus.

Sigmund nu avea probleme în ceea ce privește autodisciplina. Nu aprinse nici un trabuc și nici nu recurse la substitutul fumatului – mestecarea unuia neaprins. Însă îi descrie Marthei această perioadă de chin în termenii „abstinență mizerabilă”, mult mai neplăcută decât și-ar fi închipuit vreodată. În timpul zilei trecea prin momente când nu știa ce să facă cu mâinile. În clipele de perplexitate, tânjea după trabucul care i-ar fi înlăturat starea de tensiune. Uneori se simțea pierdut, ca și când o parte din el n-ar fi fost acolo. Treceau zile întregi fără să scrie un cuvânt. Însă după trei săptămâni, gestul automat al mâinii care se întindea după trabuc dispăru. Era în stare să privească alți oameni care fumau fără să i se facă poftă.

Pe de altă parte, abstinența îi epuiză stocul de autodisciplină. Nu reușea să reducă nici volumul de muncă, nici îngrijorarea provocată de starea inimii sale. Începu să-i suspecteze pe Breuer și pe Fliess că îi ascund anumite lucruri. Partea cea mai dureroasă a orelor de lânzezeală fusese temerea că nu va mai reuși niciodată să desfășoare o activitate științifică. Îi scrisese lui Fliess: „Nu-mi supralicitez nici responsabilitățile, nici conștiința propriei valori și cred că ar trebui să îndur cu demnitate nesiguranța și speranța redusă de viață care ar rezulta dintr-un diagnostic de miocardită. Poate că n-ar strica să profit de ocazie ca să-mi organizez mai bine ceea ce îmi rămâne din viață și să mă bucur din plin de zilele pe care le mai am de trăit.”

Monografia lui despre Psihonevrozele defensive fu publicată la Berlin în Neurologisches Centralblatt, în mai și la începutul lui iunie. Sigmund o considera cea mai importantă lucrare a sa până în momentul respectiv. Era științific argumentată, întrucât se întemeia pe principiul constanței emis de Helmholtz

și pe descărcarea somatică a energiilor acumulate. Se aștepta ca lucrarea să dea naștere la discuții aprinse, dar fu total ignorată. Ar fi trebuit să prevadă lucrul acesta în momentul în care constatase că nici una din revistele vieneze nu acceptase s-o publice.

În schimb, Prezentarea biplegiilor cerebrale la copii se bucură de o înaltă apreciere, fu tradusă în franceză și laudată de cei mai de vază neurologi de la Salpêtrière. Nu era drept. Nu voise să scrie o lucrare despre biplegiile cerebrale, căci simțea că nu avea nimic nou de adăugat la corpusul de cunoștințe deja existent. Și, după cum recunoștea chiar el, le pusese cap la cap „aproape din întâmplare”. Profesorul Raymond, succesorul lui Charcot la Salpêtrière, cită pasaje întregi din lucrare într-unul din capitolele noii sale cărți, însoțindu-le de cele mai sincere laude. Ceea ce îl deprima cel mai mult pe Sigmund era faptul că și celelalte lucrări despre nevroze, aflate acum în pregătire, aveau să fie probabil ignorate.

Josef Breuer spuse cu prefăcută mirare:

— Sigmund, nu înțeleg de ce te surprinde lucrul acesta. Nu ți se pare că ești cam naiv? Îmi amintești de o anecdotă: „Rebecca, acum poți să-ți scoți rochia de nuntă, nu mai ești mireasă”. Ești respectat în toată Europa ca neurolog, mai ales în domeniul bolilor de copii. Tot ceea ce scrii pe această temă este solid argumentat din punct de vedere științific, bazându-se pe foile de observație pe care le ai acasă și la Institutul Kassowitz. Restul... subconștientul, etiologia sexuală a isteriei și a nevrozelor, psihonevroza defensivă, lista interminabilă a obsesiilor și a fobiilor... Nimeni nu le vrea, pentru că nimeni nu este pregătit pentru ele. Vorbești despre idei ca entități separate, despre „cantitatea de excitație”. Psihiatrii și neurologii vor să discute despre „excitația cortexului” întrucât ei consideră că asta este „ideea”.

— Josef, fiindcă veni vorba, ai pus pe hârtie cazul Berthei Pappenheim și ai terminat de scris ultimul capitol teoretic?

Josef șovăi o clipă:

— nu. Dar am citit cazurile tale.

— Ce părere ai? Sunt prezentate logic, pas cu pas?

Josef zâmbi oarecum melancolic.

— Bineînțeles, pentru cei care sunt deja convinși. Asta îmi aduce aminte de religie. Credinciosul nu are nevoie de dovezi. Pentru necredincios, orice dovadă este inutilă.

— Dar ai să termini de scris materialul în lunile următoare? A trecut un an și jumătate de când am hotărât să publicăm cartea.

Breuer era agasat.

— Sig, aș dori să nu mai folosești mereu pluralul. Nu sunt psihiatru și nu mi-am propus niciodată să tratez nevroze. Știi lucrul acesta de foarte mult timp. Eu sunt doar internist; în plus, am devenit specialist în domeniul urechii interne a porumbeilor, indiferent la ce ar folosi aceasta.

Iunie fu o lună neașteptat de violentă. Într-o dimineață, Sigmund se trezi din somn la ora șase din cauza unei furtuni puternice ce-i spărsese un geam de la birou. Câteva zile mai târziu, președintele Franței, Carnot, fu înjunghiat mortal în timp ce vizita Expoziția de la Lyon. În aceeași perioadă, unul dintre medicii de la Allgemeine Krankenhaus, dr. Vragassy, în discursul rostit la moartea dr. Billroth, reînviase acuzațiile formulate de acesta împotriva studenților evrei de la Universitatea din Viena și generase un val de antisemitism violent. Profesorul Nothnagel fu atât de revoltat, încât își începu cursul de medicină internă condamnând actele de antisemitism. Sala reacționează prin fluierături, ceea ce nu se mai întâmplase nicicând într-o universitate germanofonă. Nothnagel obține câștig de cauză. Facultatea de Medicină îl numi în fruntea unei comisii pentru cercetarea antisemitismului și pentru sancționarea celor vinovați. Profesorul îl învinui pe dr. Vragassy și denunță din nou atacurile acestuia în sala de curs, de astă dată fiind răsplătit cu aplauze.

Sigmund îi făcu o vizită lui Hermann Nothangel și îi duse un mic buchet de flori.

Treptat, treptat, inima lui Sigmund încetă să-i mai facă neazuri. Când familia Freud se mută la munte, mai mulți pacienți o urmară pentru tratament intensiv. Evantaiul

tulburărilor varia din nou – avea acum mai multe cazuri de ipohondrie, câteva nevroze, un maniac depresiv și un număr apreciabil de afecțiuni pe care ajunsese să le recunoască drept manifestări ale unei homosexualități latente sau fățișe.

Dr. Zenter, în vârstă de treizeci și patru de ani, se căsătorise în urmă cu patru luni și constatase că nu poate duce la bun sfârșit actul sexual. Acum suferea de dureri puternice în ochi, migrene cu dureri de cap și scotoma, puncte de orbire. Tulburările îl făceau incapabil să-și continue practica medicală... Albrecht avea douăzeci și opt de ani și suferea de presiuni în jurul capului, de parcă i-ar fi fost strâns în chingi de oțel, oboseală, tremurături ale picioarelor, tulburări de dinamică sexuală. Omul se suspecta de perversitate, pentru că se simțea atras de fetele aflate la pubertate, nu de femeile mature. Theobald avea douăzeci și șapte de ani, era foarte depresiv și provenea dintr-o familie de nevrotici. Se trezea noaptea înspăimântat și cu palpitații, chinuit de anxietăți fără nume și fără formă, care îi întăreau convingerea că ceva cumplit era pe cale să se producă în viața lui. Se număra printre puținii pacienți care știau că tulburările lui aveau o origine sexuală. Cu un an în urmă se îndrăgostise de o tânără cunoscută pentru frivolitatea ei. Se simțise foarte excitat de prezența fetei, deși nu avusese nici un fel de contact fizic cu ea. În clipa în care aflase că se logodise cu altcineva, intrase într-o stare de șoc.

Sexualitatea masculină îl puna serios pe gânduri pe Privatdozent Dr. Freud. Cei care nu erau nedumeriți sau stresați de perversiunea lor, care se angajau în relațiile homosexuale fără reticență nu aveau nevoie de ajutorul medicului. Oamenii care veneau la el erau nefericiți și manifestau profunde tulburări emoționale. Sigmund își dădea seama că aceștia doreau din tot sufletul să ducă o viață normală. Era un act de mare curaj din partea lor să-și expună în toată goliciunea excentricitatea care le marca existența. Doreau cu disperare s-o înțeleagă și s-o poată controla. Vorbeau liber, răspundeau la întrebările doctorului, îi ofereau toate amănuntele cazului, îi relatau despre atracția resimțită

față de alți bărbați, și mai tineri și mai bătrâni, despre încercările lor de a stabili relații intime cu femeile și eșecurile pe care le suferiseră în această tentativă.

Însă când era vorba să stabilească cauza acestor tulburări, se simțea total dezorientat. Folosea toate tehnicile pe care le pusese la punct pentru a scoate la iveală imaginile și amintirile îngropate adânc sub straturile de memorie ale subconștientului. În după-amiezele de vară petrecea ore întregi cu pacienții săi, îndemnându-i să se lase în voia asociațiilor libere. Astfel, i se relata povestea unor complicații de familie, a atitudinii mamelor și taților, despre rivalități, alianțe schimbătoare, animozități și ură în cadrul unui grup intim, dar nimic din toate acestea nu reușea să arunce o lumină asupra problemei în cauză.

Recunoștea în fața pacienților nefericiți că greșeala îi aparține exclusiv lui: nu reușea să depeze firul cauzalităților și consecințelor. Avea nevoie de o cunoaștere mai aprofundată a fenomenului. Dar pacienții nu aveau timp să aștepte. Oricât de tolerantă ar fi fost Viena în materie de heterosexualitate, oricât de îngăduitor ar fi privit vienezii seducția și adulterul, aveau prea puțină înțelegere pentru homosexualitate. Sigmund nu putea face altceva decât să-i sugestioneze că nu erau monștri unici în istoria omenirii, că un anumit grad de homosexualitate fusese tolerat și în Grecia, și în timpul Renașterii italiene. Aceasta reprezenta o slabă mângâiere, dar era tot ceea ce le putea oferi. Se simțea abătut din cauza eșecului său. Mai știa, de asemenea, că această nevroză trebuia să-și aibă și echivalentul feminin, dar nu venise la el nici o lesbiană, în ciuda intimității asigurate de apartamentul său de la parter.

Vara fu de-a dreptul minunată. Munții din jurul Reichenauului erau acoperiți de verdeață, răcoroși și plini de mireme proaspete. Se trezea în revărsatul zorilor, înainte de ora șase, lua un mic dejun ușor și lucra apoi fără întrerupere până la masa de prânz de la ora unu. La Viena i-ar fi fost imposibil să scrie fără pauze, timp de șapte ore. Mânca un dejun substanțial și apoi pleca împreună cu Martha și cu copiii la plimbare prin pădure, la adunat ciuperci, în căutare de poteci

noi. Își vedea pacienții după-amiaza târziu, la ora cafelei.

Manuscrisul cărții pe care voia s-o scrie împreună cu Josef Breuer devenea tot mai voluminos. Sigmund tresălta de emoție la gândul că aceasta va fi prima lui carte cu adevărat originală, menită să pună bazele unei abordări cu totul noi a neuropatologiei, de-a dreptul revoluționară în materie de diagnoză și tratament. Demonstrația sa, bazată pe cazurile tratate în decursul timpului, avea să fie atât de convingătoare, încât va fi acceptată de neurologii din întreaga lume. Începu chiar cu începutul, prezentând cu meticulozitate cazul Emmy von Neustadt, fobiile și obsesiile acesteia legate de animale și tulburările mentale. Stabilise acum că frații și surorile ei nu aruncaseră niciodată cu animale moarte după ea la vârsta de cinci ani, că nu avusese stări de leșin și convulsii în copilărie și nici nu-și văzuse sora în sicriu; de asemenea, frații săi mai mari nu fuseseră bolnavi de sifilis sau de tuberculoză, iar familia soțului n-o persecutase nici o clipă.

Prezentă apoi cazul domnișoarei Lucy Reynolds, guvernanta engleză care avea halucinații olfactive, așa-numitele „mecanisme defensive” menite să-i mascheze dragostea pe care i-o inspira stăpânul ei. Scrise și despre Frau Căcilie Mattias, care îl ajutase să înțeleagă modul în care un simbol reușea să ecraneze o idee intolerabilă, nevroza ajungând să descopere călcâiul lui Ahile: durerea cumplită de dinți provocată de „palma peste obraz” dată de soțul ei, criza gravă de inimă pe care o făcuse atunci când „cuvintele lui mi-au străpuns inima”, durerea sfredelitoare dintre ochi indusă de privirea severă a bunicii în clipa în care își surprinsese nepoata masturbându-se.

Scrise despre cazul Elisabethei von Reichardt, care făcuse o paralizie a picioarelor ca să-și mascheze iubirea pentru soțul surorii sale și bucuria resimțită la moartea acesteia. Scrise și despre Katharina cea robustă, în vârstă de optsprezece ani, care avea dificultăți respiratorii din ziua în care își văzuse tatăl culcat peste verișoara ei Franziska, dar, de fapt, această experiență constituia un pretext pentru a înăbuși o amintire mai veche despre agresiunea tatălui împotriva ei însăși.

Toate aceste cazuri îi întăriseră convingerea cu privire la etiologia sexuală a nevrozelor.

În septembrie îi duse pe Martha și pe cei cinci copii la Lovrano, pe malul scăldat de soare al Adriaticii, într-o vacanță de două săptămâni. Era prima lor călătorie în Italia. Dintotdeauna își dorise să viziteze Roma. Citise foarte mult despre istoria ei și o considera cel mai fascinant oraș din lume. Dar Roma era un oraș nesănătos în timpul verii, iar el nu-și putea permite o vacanță decât în acest anotimp.

Mathilde era acum destul de mare ca să aibă grijă de Sophie. Martin îl ducea de mână pe micuțul Ernst pe plajă, în căutare de scoici. Martha își pusese pe cap o pălărie de paie pleoștită ca să se apere de soarele fierbinte, dar Sigmund stătea nemișcat în razele lui arzătoare. Se bronză frumos și profită de perioada de lenevie ca să citească un volum de nuvele de Kipling. De la balconul hotelului lor se vedea marea. După masa de seară, se refugiau acolo și se uitau la bărcile de pescuit în vreme ce discutau despre familia lor și mai ales despre cei plecați în America. Fratele ei, Eli, se aranjase foarte bine la New York, ca exportator de grâne la Bursă, și locuia confortabil cu familia sa pe strada 139. Anna, care tocmai născuse primul copil pe pământul Americii, pe Hella, la începutul anului precedent, dăduse naștere celui de-al cincilea copil, Martha. Sora lui Sigmund, Pauli, în vârstă de treizeci de ani, cea care dusesse copiii familiei Bernays în America, la părinții lor, descoperise că, într-adevăr, America era plină de bărbați în căutare de soții. Îl cunoscuse acolo pe Valentin Winternitz, un ceh germanofon în vârstă de treizeci și șapte de ani, care venise la New York ca să-și încerce norocul și se descurca foarte bine în calitate de reprezentant al unor firme tehnice. Sora lui Sigmund, Marie, și soțul ei Moritz Freud se pregăteau și ei să părăsească Viena împreună cu cele trei fete ale lor. Se duceau la Berlin, unde Moritz avea de gând să-și extindă firma de import.

Martha și Sigmund se întoarseră în Berggasse cu amintiri frumoase despre soarele italian și Marea Adriatică, despre paste și friptura de vițel Parmigiano.

Toamna aceluia an sosi din nou cu cortegiul său de nemulțumiri și lipsuri, reprezentând, potrivit descrierii lui Sigmund, un anotimp „al anarhiei”. Nu era vorba numai de faptul că, la Barcelona, anarhiștii aruncaseră două bombe în încercarea de a-l ucide pe primul ministru și pe ministrul de război, iar două luni mai târziu un alt anarhist aruncase o nouă bombă în Camera Deputaților din Paris, fiind apoi ghilotinat pentru isprava sa. Și clientela lui se simțea într-un fel afectată. Aproape în fiecare număr al cotidienei era menționat câte un caz de sinucidere, multe dintre ele fiind persoane tinere: o servitoare de douăzeci și doi de ani care luase otravă; fiul unui patron de restaurant, în vârstă de șaptesprezece ani care se împușcase. Invariabil, în finalul articolelor se făcea precizarea: motivul necunoscut.

— Bineînțeles că e necunoscut, striga Sigmund, pentru că nimeni nu se sinchisește să facă cercetări. Acești tineri nu au unde să se ducă atunci când au nevoie de ajutor. Acum dispunem de tehnici speciale pentru a le atenua tulburările, putem explica tendința spre sinucidere și avem posibilitatea să ne apărăm împotriva ei. Dar nu reușim să folosim aceste cunoștințe pentru a-i ajuta pe oameni.

Nivelul contului său bancar scăzu, ca și cotele apelor râurilor în timpul verii. Deveni posomorât.

— Totul este Kraut und Rüben, cu susul în jos, mormăi el către Martha. Lucrurile stau așa de rău la Viena, că oriunde mă întorc văd numai cozi lungi la cantinele unde se servește supa săracului. S-au înființat o duzină de aziluri de noapte pentru șomeri, dar nu au nici pe departe un număr suficient de paturi. În Districtul Zece, cluburile muncitorești și-au amenajat dormitoare proprii și pretind că adăpostesc două mii de oameni pe noapte. În fiecare dimineață, pe străzile orașului sunt descoperite cadavre înghețate. Consiliul Municipal a alocat suficiente fonduri ca să fie angajați șomeri, zidari, tâmplari și muncitori necalificați, să lucreze la Gürtel. Numai că acum, din cauza vremii umede și reci, fiecare district a organizat un punct de colectare a îmbrăcăminte uzate, mai ales încălțăminte pentru copiii săraci care merg pe străzi cu

picioarele goale. „Viața este ca o cămășuță de bebeluș – scurtă și murdară”. Austriecii au dreptate când spun că porcul flămând visează numai ghindă.

De astă dată, nici Martha nu reușise să-l consoleze. Îi murmurase cu o expresie tristă:

— La ce visează găștele? La ovăz. Așa m-am simțit și eu luna trecută, când nu mi-ai dat bani pentru Haushalt. Totuși, după cum se spune prin cafenele, „situația este gravă, dar nu fără ieșire”.

Severitatea recesiunii se accentuă. Împărăteasa fondă o Volksküchenverein proprie ca să-i hrănească pe cei săraci. Un sfert de milion de prânzuri erau servite copiilor de școală care nu mai mâncau nimic altceva toată ziua. Metalurgiștii și oțelarii din Districtul Zece intrară în grevă. Guvernul declară greva ilegală. Alți muncitori făcură demonstrații neautorizate, fură bătuți de poliție, apoi arestați. Broșuri socialiste erau tipărite clandestin și răspândite peste tot. Poliția efectua frecvente arestări pentru „activități subversive”. Două mii de indezirabili, printre care și un american, fură deportați.

Unul dintre noii lui pacienți era un student la drept, aflat în sesiunea de examene. Veni la Sigmund cu priviri rătăcite și declară că nu va fi niciodată în stare să treacă examenele și își va pierde mințile dacă dr. Freud nu-l ajută cumva. Cu multă blândețe, Sigmund îi spuse că nimeni nu înnebunește cu adevărat numai din cauză că se masturbează. Studentul spuse mușcându-și buzele:

— Dr. Freud, pot să mă bizui pe discreția dumneavoastră? Tot ceea ce se rostește între pacient și doctor este confidențial?

Sigmund zâmbi la auzul acestui limbaj profesional și îi dădu toate asigurările în acest sens.

— Domnule doctor, cu siguranță că știți că nici un bărbat nu se masturbează într-un vacuum. Cu alte cuvinte, nu ejaculăm niciodată fără să avem în preajmă o femeie.

Sigmund dădu aprobator din cap. I se confirma astfel o teză pe care și-o formulase și el în minte. Studentul continuă grăbit:

— Pe când eram la Schottengymnasium, subiectul fanteziilor mele îl constituiau frumoasele actrițe de la Volkstheater. În

timp ce mă masturbam, starul la modă se afla lângă mine, mai exact, sub mine. Când am ajuns la universitate, mi-am îndreptat atenția spre femeile cu rochii scurte pe care le vedeam în restaurantele scumpe și la teatre. Erau obiectul plăcerilor mele din fiecare noapte. Am comis chiar și incesturi în fantezia mea cu tinere mătuși și verișoare frumoase, dar nici una din toate acestea nu m-a deranjat... până... până acum...

Sări în picioare, apoi se prăbuși pe scaun, izbucnind într-un plâns violent, cu sughițuri. Sigmund se rezemă de spătarul fotoliului, păstrând tăcerea. Se întreba ce gânduri ar fi putut să-l aducă pe pacient în această stare. Într-un târziu, bărbatul ridică privirea.

— O să vă convingeți și dumneavoastră că sunt în pragul nebuniei. Acum, obiectul fanteziilor mele este... femeia cu care copulez... care stă întinsă sub mine este... este propria mea mamă. Nu-i așa că sunt condamnat?

— Fantezia este un „vis crepuscular” aflat la jumătatea drumului între visele de zi și cele de noapte, îi răspunse calm Sigmund. După ce vom îndepărta această viziune din imaginația dumitale, vom ajunge la cauza care o generează, la ceea ce te face pe dumneata, un tânăr de douăzeci și cinci de ani, să te masturbezi, în loc să-ți canalizezi energiile spre studiile de drept și spre dragostea propriu-zisă.

Pacientul nu mai reveni. Sigmund primi o scrisoare în care se afla un cec. Și cu aceasta se încheie practica lui medicală în materie de nevroze pentru tot restul anului. Singura lui pacientă permanentă era o femeie în vârstă al cărei fiu îl angajase să vină acasă la ea de două ori pe zi ca să-i facă niște injecții. O ținu în viață pe bătrână, iar fiul ei înstărit se îngriji de camera lor.

Ciclurile vitale nu-i spuneau nimic, nici chiar după ce recitise lucrările lui Wilhelm Fliess despre ritmurile organismului uman. Primăvara fusese asaltat de pacienți și acum nu mai avea nici unul... cu excepția bărbatului care își rupsese piciorul chiar în fața casei lor. Sigmund îl transportase la Allgemeine Krankenhaus pentru a i se pune osul în ghips. Petrecea foarte mult timp la Institutul Kassowitz, ca o

compensație pentru absențele sale repetate din primăvara trecută. Unii părinți dispuneau de mijloace financiare, nu doreau să beneficieze de asistență medicală gratuită, voiau numai ca aceasta să fie de cea mai bună calitate. Când aflară că Privatdozent Dr. Freud putea fi găsit la cabinetul său particular, își aduseră copiii bolnavi în Berggasse.

Spre sfârșitul iernii și la începutul primăverii, parcă anume ca să-l descumpănească și mai mult, se văzu asaltat de o mulțime de pacienți cu afecțiuni neurologice care-i ofereau un material de studiu deosebit de prețios. Termină transcrierea anamnezei cazurilor pentru viitoarea lui carte, Studii asupra isteriei, și începu capitolul final. În sfârșit, Josef Breuer reuși să pună pe hârtie cazul Berthei Pappenheim. Își reluaseră plimbările prin Viena și discutau ce vor scrie în ultimul capitol teoretic, ce material aveau să includă în concluzii și ce mai rămăsese de demonstrat. Scriind cu multă ușurință și cursivitate, Sigmund își termină eseul în franceză despre Obsesii și fobii pentru Revue Neurologique de la Paris. Reactualiză Nevroza anxietății, care urma să apară în Neurologisches Centralblatt de la Berlin. Deuticke, care îi tipărise traducerea lucrărilor lui Charcot și Bernheim din franceză și cartea lui Despre afazie, consimți să-i publice Studiile asupra isteriei.

Când începuse să scrie despre nevrozele anxioase era mândru de originalitatea descoperirii sale. Dar după ce trecu o lună și citi foarte mult material documentar, se simți dezamăgit. I se confesă Marthei:

— Fiecare ființă omenească și fiecare idee are o mămică și un tătic. Geneza lor, așa cum a dovedit Darwin, ajunge înapoi în timp până la începutul începuturilor.

Un anume doctor Kaan publicase o lucrare despre anxietate ca simptom al neurasteniei cu numai un an înainte. Apoi Sigmund găsi o publicație recentă a doctorului E. Hecker. În manuscrisul său notă: „Am găsit aceeași interpretare clar expusă în toată complexitatea ei”.

Cu toate acestea, Hecker nu a separat crizele de anxietate de neurastenie, de instabilitatea nervoasă propriu-zisă. Și profesorul Möbius de la Leipzig publicase materiale despre

originile psihologice ale simptomelor isterice, însă el susținea că în psihologie nu se putea vorbi despre remedii terapeutice. Într-o scrisoare adresată lui Fliess, Sigmund îl descria pe Möbius ca „pe cea mai bună minte printre neurologi; din fericire, nu se ocupă de sexualitate.”

La începutul anului 1895, în cabinetul lui își făcu apariția o tânără văduvă, cu obrații roșii, în vârstă de douăzeci și opt de ani, pe nume Emma Benn, care avea să-l aducă în pragul tragediei. Familia Emmei, negustori prosperi, erau prieteni cu Josef Breuer și cu Oskar Rie. Prin intermediul lor, familia Freud stabilise relații destul de strânse cu familia Benn. Emma venea adesea în vizită la locuința din Berggasse. Era blondă, lată în șolduri, așa cum sunt multe din tinerele fete vieneze, cu nasul cârn și fața asimetrică, totuși atrăgătoare, pentru că în ochii ei lucea în permanență o licărire vioaie. Suferise de tulburări severe ale traiectului digestiv. Josef Breuer, care fusese ani de zile doctorul familiei Benn, ajunsese la concluzia că aceste crize ale fetei erau de origine isterică. Îl rugă pe Sigmund să o vadă. Când dr. Freud îi spuse că acest gen de terapie s-ar putea să nu meargă între prieteni, Josef îi respinse argumentele.

Emma era o militantă feministă căreia nu-i făcea deloc plăcere poziția secundară pe care o ocupa într-o societate condusă de bărbați. Respingea categoric sintagma germană Kinder, Kirche, Küche – copii, biserică, bucătărie – semnificând singurele activități potrivite pentru o femeie, la care soții austrieci, ceva mai flexibili, adăugaseră încă un K – Kaffeeklatsch, taifasul la cafenea. Emma îi relata lui Sigmund scene și povestiri care erau întru totul inventate: îl vedea pe Diavol cum o înțeapă cu un ac în deget și apoi pune câte o bomboană pe fiecare picătură de sânge.

În copilărie făcuse hemoragii nazale, iar la pubertate avusese dureri puternice de cap. Părinții credeau că simulează, iar Emma suferea din cauza atitudinii lor. Când începu să aibă sângerări menstruale exagerate, consideră că aceasta este o dovadă a sincerității sale. Îi povesti că fusese molestată sexual de tatăl ei. La vârsta de cincisprezece ani se îndrăgostise de un

tânăr medic foarte chipeș și avusese din nou hemoragii nazale, astfel că părinții trimiseseră după el.

Bolile și fanteziile Emmei încetaseră în momentul căsătoriei. Deși soțul ei era mult mai în vârstă și nu foarte sănătos, Emma găsisese în cei cinci ani de căsnicie dragostea după care tânjea. Nu avuseseră copii. După moartea soțului și după o perioadă prelungită de doliu, Emma începuse să sufere de actualele boli ale aparatului digestiv. Își pierduse pofta de mâncare, iar sistemul ei nervos suferise un șoc puternic, astfel încât a fost suspectată de ulcer. Când Breuer a recomandat ca Emma să continue tratamentul la Herr Dr. Sigmund Freud, părinții ei n-au părut prea încântați. Le plăcea Sigmund ca prieten, dar nu aveau încredere în metodele lui. În cele din urmă, Breuer i-a convins pe membrii familiei să-i acorde Emmei șansa de a se vindeca de maladiile care îi accentuau apatia, împiedicând-o să se bucure de viață.

Emma manifesta tot soiul de atitudini ostile. Avea o părere proastă despre bărbați și nu făcea nici un efort ca s-o ascundă. Cu toate acestea, simțea o nevoie copleșitoare de dragoste. Multe din relatările ei se refereau la tatăl său, față de care nutrea sentimente contradictorii; traumele provocate de molestările lui sexuale coexistau cu o nevoie imperioasă de a se simți iubită de el.

Apoi, în timpul unei ședințe în care o conjurase pe Emma să nu-și cenzureze sau să-și reprime gândurile, ci să le lase să curgă liber, fără să emită judecăți asupra valorii sau relevanței lor, Emma redeveni fetiță și amintirile de atunci prinseră viață. Privatdozent Dr. Sigmund Freud se transformase în tatăl ei. Emma era din nou acasă la ea, se juca cu el, cânta, îi spunea cât de mult îl iubește, îi povestea cum se grăbise să vină cât mai repede acasă de la școală ca să fie cu el la Jause de după-amiază. Apoi, starea sufletească i se modifică brusc, izbucni în lacrimi și îl asigură că nu fusese rea, că nu spusese nici un neadevăr, că trebuie neapărat s-o creadă. După aceea se înfurie, refuză să mai îndeplinească instrucțiunile pe care i le dădea el, susținând că va fugi de acasă, că nu-l mai iubește... și în tot acest timp făcea fel de fel de grimase, zâmbetele

cochete ale fetei alternând cu șiroaie de lacrimi nestăpânite care erau, în mod clar, o re-creare a perioadei adolescenței.

Pe parcursul acestei transferanțe, unii pacienți uitau unde se află, treceau prin emoții puternice, adesea plângeau, uneori chiar înjurau. Înainte să înțeleagă natura acestei transferanțe, Sigmund avusese sentimentul stânjenitor ca strigătele și înjurăturile, precum și unele gesturi mai afectuoase îi erau destinate direct, căci el purta responsabilitatea pentru inducerea acestor amintiri. La Emma, transferanța funcționa din plin: își petrecea cea mai mare parte din timp retrăind scene de mare intensitate emoțională cu convingerea că se afla alături de tatăl ei natural.

La sfârșitul ședinței de tratament, Sigmund se temuse s-o lase pe Emma să plece, deși avea programat alt pacient, însă fata reveni în prezent fără nici o ezitare și fără să-și amintească absolut nimic din ceea ce se întâmplase mai înainte. Josef Breuer rămase cu convingerea că era vorba de o nouă fațetă a isteriei. Durerile de abdomen al Emmei deveniră și mai violente și începu să sufere, în același timp, și din cauza unui sinus blocat, care îi provoca inflamația nasului. Sigmund studie cu atenție articolul lui Fliess despre Nevroza reflexă nazală, întrebându-se dacă nu cumva tulburările intestinale ale Emmei își aveau originea în dificultățile sale respiratorii. Din fericire, Wilhelm tocmai urma să vină în vizită la Viena. Sigmund îi ceru Emmei permisiunea să-l aducă la consultație și pe dr. Fliess, și tânăra se declară de acord.

Wilhelm Fliess veni în cabinetul lui Sigmund ca s-o vadă pe Emma chiar în ziua sosirii sale la Viena și îi făcu mai multe analize.

— Nu mai încapă nici o îndoială, Sig. Necazurile acestei tinere femei își au o origine în pasajul nazal. Este necesară o rezecție a oaselor pentru ca aerul să poată circula liber. Această disfuncție poate să-i provoace tulburări gastrice, repercutându-se nefavorabil și asupra organelor ei sexuale.

— Atunci, crezi că ar trebui operată, Wilhelm?

— Bineînțeles. Este o operație ușoară. Am făcut sute de astfel de operații. Va trebui numai să fie spitalizată timp de câteva

zile.

— Dar tu nu vei fi aici ca să ai grijă de ea.

— Nu este nevoie de nici un fel de tratament postoperator.

Poți să scoți chiar tu tampoanele după câteva zile. Își va reveni la normal cam într-o săptămână. Programează operația pentru mâine.

— O vom face la sanatoriul Loew – este un spital particular cu aparatură modernă. Ți mulțumesc, Wilhelm.

Operația se desfășură în cele mai bune condiții. Fliess se întoarse la Berlin, iar Emma fu luată acasă. În ziua următoare, când intră în dormitor, Sigmund simți un miros urât. Îi examinează mucoasa nazală și constată că aceasta zvâcnea foarte tare. Emma nu dormise toată noaptea și avea dureri puternice. Îi dădu un sedativ. În ziua următoare se rupse o bucățică de os și se produse o hemoragie masivă. A doua zi întâmpină dificultăți când vru să irige pasajul nazal. Își dădu seama că Emma avea probleme serioase. Îi chemă de îndată pe dr. Gersuny, care constată că accesul în cavitatea nazală se îngreuiase, spațiul pentru drenaj fiind insuficient; introduse un tub de cauciuc și îi spuse lui Sigmund că va trebui să spargă din nou osul dacă tubul nu rămâne înăuntru. În încăpere stăruia un miros fetid.

În dimineața următoare, foarte devreme, Sigmund fu trezit din somn de un curier care aducea un mesaj de la Emma: aceasta sângera abundant. Dr. Gersuny nu putea să vină decât seara. Sigmund îl rugă pe dr. Röckel, specialist în boli de nas, gât și urechi, să se întâlnească cu el la locuința Emmei. În momentul în care sosi dr. Röckel, Emma sângera nu numai pe nas, ci și pe gură. Mirosul devenise insuportabil. Dr. Röckel curăță bine nasul, scoase câteva cheaguri de sânge și pansamente, apoi privi cu atenție la ceva; se întoarse spre Sigmund și întrebă:

— Ce este asta?

— Nu știu, spuse Sigmund, privind la rândul lui. Cu ce seamănă?

— Cu un fir. Am să încerc să văd ce reprezintă.

Apucă de capăt și începu să tragă. Trase și trase... și mai trase... până scoase jumătate de metru de fașă uitată de dr.

Fliess în cavitatea nazală a Emmei după operație. Din nasul ei izbucni atunci un adevărat torent de sânge – se făcu galbenă, apoi albă și ochii îi ieșiră din orbite. Sigmund îi luă pulsul – abia se mai simțea. Emma era în pericol de moarte. Dr. Röckel bandajă la iuțeală nasul și introduse înăuntru un tampon cu iodoform, ceea ce opri hemoragia.

Abia ținându-se pe picioare, Sigmund trecu în camera alăturată și bău pe nerăsuflăte un pahar de apă. Dacă fașa ar mai fi rămas acolo două-trei zile, Emma ar fi murit de septicemie. Simți un nou val de amețeală când își dădu seama că greșise atunci când se declarase de acord cu operația. În plus, aceasta ar fi trebuit executată fie de dr. Gersuny, fie de dr. Röckel, care ar fi asigurat supravegherea postoperatorie a pacientei. Brusc își dădu seama – de parcă i s-ar fi turnat o găleată cu apă ca gheața în cap – că tulburările somatice și psihice ale Emmei nu aveau nimic comun cu nasul. Operația fusese o greșeală grosolană. Avu în același timp revelația că nu exista nimic în neregulă nici cu nasul lui Fliess. Nici cu al lui!

Cineva îi întinse un pahar de coniac. Îl dădu peste cap dintr-o singură înghițitură, apoi își luă inima în dinți și se duse în camera alăturată ca să facă toate aranjamentele necesare pentru reinternarea Emmei la sanatoriul Loew. Acolo, doctorii Röckel și Gersuny repetară operația, sparseră osul turbinat și curățară bine rana. După plecarea medicilor, Sigmund rămase în picioare lângă patul Emmei. Amândoi știau cât de aproape fusese de moarte din cauza hemoragiei. Emma îl salută cu ochii larg deschiși, se bătu cu palma în piept și spuse:

— Acesta este sexul tare.

Ezita să-i scrie lui Fliess despre cazul Emmei, știind cât de tulburat avea să fie prietenul său. Nu dădea vina pe Fliess. Wilhelm făcuse operația, dar dacă Emma ar fi murit, răspunderea i-ar fi revenit lui. Emma era pacienta lui. Avea pe conștiință moartea unei singure paciente, la Allgemeine Krankenhaus, căreia îi dăduse doza prescrisă de sulfonal, un medicament considerat inofensiv, dar netolerat de organismul femeii.

În scrisoarea către Fliess atenuă cât mai mult

responsabilitatea acestuia, îi spuse cât de nefericit fusese că tocmai „tu a trebuit să ai ghinionul ăsta”, dădu vina pe fașă... „ruperea fașei cu iodoform este unul din acele accidente care li se întâmplă celor mai buni și mai meticuloși chirurghi...

Gersuny a spus că a trecut și el printr-o situație similară și că de atunci folosește tampoane cu iodoform în loc de fașă...” Îl dojeni pe dr. Röckel că se apucase să tragă de fașă înainte s-o ducă pe Emma la spital și încheie asigurându-l pe Fliess că, „... nimeni nu te învinovățește cu nimic pe tine și nici nu văd de ce ar face-o... Te rog să mă crezi că nu am simțit nevoia să-mi redobândesc încrederea în tine”.

Emma avu nevoie de mai multe luni ca să se restabilească. Pe măsură ce îi reveneau puterile, se reinstalau și tulburările digestive. Operația de la nas nu rezolva nimic. Se întoarse în Berggasse ca să reia tratamentul. Sigmund era ferm convins că boala ei se baza pe întreruperea vieții afective și sexuale. Îi explică etiologia sexuală a nevrozei, sublinie metodele de suprimare și de apărare folosite cu abilitate de subconștient, obsesiile și fobiile generate de incapacitatea organismului de a-și descărca firesc energia.

Emma nu credea nici un cuvânt din toate acestea. Când Sigmund îi sugeră să iasă din izolarea la care se condamnase de la moartea soțului ei, să meargă la petreceri și la dans, să invite oameni la ea acasă și să facă cunoștință cu tineri bărbați în perspectiva unei noi căsătorii, Emma se supără.

— Nu e nici o fărâmbă de adevăr în ceea ce spui. Bineînțeles că resimt puternic lipsa soțului meu, tandrețea și afecțiunea lui. Da, îmi lipsesc și relațiile noastre sexuale. Dar acestea nu reprezentau decât o mică parte a dragostei pe care o nutream unul față de celălalt. Nu poate fi aceasta cauza durerilor cumplite pe care le am de când a murit soțul meu. Trebuie să fie o dereglare de ordin somatic.

— Da, se poate, deși dr. Breuer a spus că nu a găsit nimic. Multe din cazurile noastre de nevroză sunt foarte complexe și reprezintă o îmbinare a tulburărilor fizice și psihice. Dar chiar dacă ai vreo afecțiune fizică, acesta nu este singurul simptom. Emma, sănătatea ta mentală, nervoasă și emoțională depinde

de tine; trebuie să vrei să-ți găsești un alt iubit și un alt soț. E nevoie să faci acest lucru în mod deliberat, după un plan bine elaborat. Nu există nimic altceva mai important în viața ta, care să-ți redea în același timp sănătatea.

Emma sări în sus furioasă:

— Cum poți să-mi ceri un lucru așa de nedemn – ce-ai vrea să fac? Să alerg pe străzile Vienei și să strig: „Am nevoie de un soț?! Nu vrea nimeni să se însoare cu mine?” Tocmai începe vacanța de vară. Ce-ar fi să întrerupem tratamentul pentru o bucată de vreme?

Sigmund se declară de acord.

Manuscrisul Studiilor asupra isteriei era pregătit pentru a fi trimis lui Deutcke. Breuer scrisese un amplu capitol de încheiere. Nu credea că psihologia sau studiul nevrozelor ar putea să devină o știință de laborator continuatoare a tradiției statornicite de eminente fiziologi de talia lui Heinholtz și Brücke, dar vedea în ea un domeniu nou de cercetare care va trebui să-și elaboreze și să-și valideze propriul limbaj. Sigmund nu putea să accepte această idee. Își pierduse reputația de om de știință în momentul în care atenția lui se concentrase asupra hipnozei, a isteriei masculine, a amneziei și, mai recent, asupra etiologiei sexuale a nevrozelor. Avea mare nevoie să găsească o modalitate de măsurare, o scală în care să încadreze concepțiile lui. Nu considera că este o căutare inutilă. Într-o bună zi, psihologia va fi o știință la fel de exactă ca și anatomo-patologia.

Era încredințat că această carte va marca începutul unei ere noi în medicină, contribuind la transformarea dintr-o fantasmagorie într-un sistem coerent, menit să pună la dispoziția medicilor un instrument terapeutic eficient și în același timp să deschidă calea spre un corpus de cunoștințe inaccesibile până la acea dată. Ședea cu manuscrisul voluminos între palmele deschise, cuprins de un sentiment de euforie – cartea aceasta îi va aduce o faimă durabilă, bunăstare și independența totală.

Martha era însărcinată în patru luni. De astă dată, nu suporta prea bine sarcina. După cinci nașteri fără complicații,

cea de-a șasea îi crease probleme de la bun început. Se simțea rău, era palidă și avea necazuri și cu dinții. Hotărâse, de comun acord cu Sigmund, să nu plece în vacanță prea departe, până în munții Semmering, așa că închiriaseră o vilă la Bellevue, la poalele Kahlenberg-ului. Liliacul, care mai era încă în floare, fu înlocuit curând de parfumul florilor de salcâm. Peste noapte, și măceșii înfloriră brusc.

Vila fusese proiectată inițial ca loc pentru distracții. Cele două săli de recepții aveau plafoane înalte și elegante. Hotelul de pe Kahlenberg își făcea reclamă pentru „clima alpină și absența completă a prafului”. Martha susținea că același lucru este valabil și pentru Bellevue, aflată cu câțiva kilometri mai jos. Se simți imediat mult mai bine, așa că plănuia să dea o petrecere cu ocazia zilei sale de naștere, când împlinea treizeci și patru de ani. Îi invită pe Emma Ben, pe dr. Oskar Rie, care își petrecea vacanța cu părinții Emmei în casa acestora de la țară, pe soții Breuer și mulți alți prieteni.

Cu trei zile înainte de petrecere, dr. Rie veni la Bellevue ca să-l examineze pe unul din copii, pe care îl durea în gât. Îi aduse Marthei o sticlă de lichior de ananas, cu ocazia apropiatei ei zile de naștere. Sigmund sări în sus.

— Oskar, nu ratezi nici o ocazie să faci fel de fel de cadouri. Când ai de gând să-ți găsești o nevastă ca să te vindece de năravul ăsta?

După masă, deschiseră sticla, dar aceasta mirosea puternic a ulei. Stânjenit, Oskar exclamă:

— Acum înțelegi de ce nu mă grăbesc cu însurătoarea? Dacă i-aș fi oferit sticla aceasta presupusei mele soții, aș fi provocat un dezastru matrimonial!

În timp ce urcau spre Leopoldsberg, Sigmund îl întrebă:

— Cum ai găsit-o pe Emma?

— E mai bine, Sig, dar nu s-a refăcut complet.

Sigmund se simțea deprimat. Din cuvintele lui Oskar nu răzbătea nici un reproș, însă Sigmund presupunea că, de fapt, acesta voia să-i dea de înțeles că-i promisese pacientei mai mult decât îi oferise. Oskar, care îl iubea pe Sigmund la fel de dezinteresat ca și Josef Paneth odinioară, nu-l întreba

niciodată pe Sigmund ce fel de metode de tratament aplica în nevroze. Ar fi preferat ca Sigmund, care era superiorul lui în cadrul Institutului Kassowitz, să rămână în neurologia infantilă. Cu câteva luni în urmă, Sigmund, care tânjea după un suflet înțelegător în Viena, îi arătase lui Oskar un prim proiect al lucrării lui despre etiologia sexuală a nevrozelor. Oskar parcursese vreo două pagini, clătinase din cap dezaprobator și îi înapoiase manuscrisul exact cu aceleași cuvinte utilizate și de Charcot după ce Sigmund îi relatase experiența lui Josef Breuer cu „vindecarea prin conversație”:

— Nu, aici nu văd nimic interesant.

Un alt prieten, oftalmologul Leopold Königstein, își exprimase și el îndoielile și îl întrebuse într-o sâmbătă seară pe Sigmund, la partida obișnuită de taroc:

— Sigmund, tratamentul ăsta al tău catarctic ar putea să ducă la înlăturarea simptomelor?

— Da, răspunse Sigmund, cred că pot să transform drama isteriei într-o nefericire oarecare.

După ce Martha și copiii se duseră la culcare, aprinse lumina în camera pe care o folosea drept birou și îi scrisese o scrisoare lui Josef Breuer, în care îi explica în amănunțime prognoza și tratamentul aplicat Emmei Benn. Scrise fără întrerupere până la miezul nopții, în speranța că se va justifica în fața lui Breuer pentru presupusa acuzație a lui Oskar Rie că nu-și făcuse bine meseria. Adormi foarte greu și spre dimineață avu un vis: „E într-o sală mare, cu foarte mulți oaspeți, printre care se afla și Emma. Am luat-o imediat deoparte și i-am adresat câteva cuvinte de reproș fiindcă nu acceptase soluția mea. «Dacă ai dureri, asta e numai din vina ta.» Ea a răspuns: «Dacă ai ști ce dureri cumplite am în gât și în tot abdomenul – simt că mă sfârșesc». M-am alarmat și am privit-o cu luare-aminte. Era palidă și trasă la față. Mi-am spus că n-ar fi exclus să fi trecut cu vederea vreo suferință organică. Am dus-o la fereastră, m-am uitat în gât și am descoperit o pată albă în dreapta. În alt loc am observat niște cicatrice cenușiu-albicioase, deasupra unor structuri ondulate, modelate în mod clar după osul turbinal al nasului. L-am chemat imediat pe dr. Breuer, care a

văzut același lucru... Josef arăta altfel ca de obicei, era foarte palid, șchiopăta și își răsese barbișonul... Prietenul meu Oskar stătea și el alături de Emma, iar Leopold o asculta la piept pe deasupra corsetului și spunea: «Are o zonă cavernoasă aici jos, în stânga». Mi-a mai atras atenția asupra iritației pielii de pe umărul stâng. Observasem și eu acest lucru, deși era îmbrăcată. Breuer a conchis: «Nu încape nici o îndoială că e vorba de o infecție, dar nu contează, va face dizenterie și toxina va fi eliminată». Eram cu toții conștienți de originea infecției. Cu puțin timp înainte, când se simțea rău, prietenul meu Oskar îi făcuse o injecție cu un preparat de propil... propil... acid propinic trimetilamină (și am văzut în fața ochilor formula substanței, ca și când ar fi fost tipărită). Injecțiile de felul acesta ar trebui făcute cu mai multă băgare de seamă... Și probabil că nici seringă nu fusese dezinfectată.»

La micul dejun, visul continua să-l obsedeze, așa cum nu i se mai întâmplase niciodată cu alte vise. Nemaifiind în stare să se gândească la altceva, îi examină cu atenție conținutul. Spre deosebire de ceea ce crezuse mai înainte, și anume că visele sunt o formă de nebunie a somnului, sesizase acum în visele sale referiri la întâmplările petrecute cu o zi sau mai multe în urmă. Câțiva pacienți de-ai lui erau înspăimântați sau neliniștiți din cauza viselor lor și insistau să i le povestească în timpul orei de consultații. În acele vise sesizase uneori câte o imagine sau o propoziție care părea să reflecte și, într-o anumită măsură, să arunce o lumină asupra unor aspecte ale bolii pacientului. Nu reușise însă să analizeze acele momente de claritate sau să le pună în legătură cu altele, indiferent cât de multe vise îi relataseră pacienții. Se pare că și visele își aveau amintirile lor, la fel ca și subconștientul. În timpul somnului, aceste frânturi de amintiri, după ce fuseseră amestecate așa cum se bat ouăle pentru omletă într-o farfurie, reușeau să găsească o cale pentru a ieși la suprafață.

Aruncă o privire peste masă, în direcția Marthei. Până atunci nu-i adresase nici un cuvânt, în afară de un salut mohorât. Se ridică de pe scaun, ocoli masa ca să ajungă lângă ea, îi cuprinse umerii cu brațul și o sărută pe obraz.

— Te rog să mă ierți dacă în dimineața aceasta nu sunt foarte comunicativ, dar am avut un vis foarte straniu. Mă obsedează încă și acum. Trebuie să stau și să mă gândesc dacă pot să înțeleg ceva din el. Mi se pare important și am senzația că poate fi chiar descifrat... deși în momentul de față arată ca un adevărat haos.

Închise ușa biroului, umplu călimara, își luă un teanc de foi de hârtie și se așeză cu spatele spre minunata praveliște a pădurilor verzi și a munților. Își spuse în sinea lui: „Trebuie să analizez visul acesta bucătică cu bucătică, așa cum montează un ceasornicar elvețian o pendulă”.

Își spuse că va trebui să detașeze din ansamblul visului fiecare imagine, fiecare piesă a acțiunii și fiecare rând al dialogului și să-și lase apoi mintea să plutească în genul de asocieri libere spre care îi îndemna pe pacienții săi. Dacă ceea ce gândea el părea lipsit de sens sau nerelevant, va trebui să-și impună să dea afară leziunea mentală, așa cum le cerea și pacienților săi. Își va lăsa mintea să foreze în jurul fiecărui personaj din vis și apoi, după ce va așterne pe hârtie tot ceea ce ieșise în mod spontan la suprafață, va încerca să lege elementele unele de altele și cu el însuși.

Locul și timpul erau clare: sărbătoreau ziua de naștere a Marthei și se aflau în holul mare din Bellevue, unde el și cu Martha întâmpinau oaspeții. Emma era, evident, personajul principal.

Își duse degetele la frunte, fulgerat de un gând: „Intenționez să-i fac reproșuri Emmei fiindcă nu mi-a acceptat soluția pentru boala ei. În vis am spus: «Dacă ai în continuare dureri, asta e numai din vina ta». Sunt încredințat că mi-am îndeplinit obligațiile față de un pacient în momentul în care am scos la suprafață sensul ascuns al simptomelor lui. Tocmai în aceasta constă tratamentul. Nu sunt răspunzător de faptul dacă ea acceptă sau nu diagnosticul meu, deși bineînțeles că nu se poate vorbi de vindecare în condițiile în care se respinge. În consecință, pentru mine este imperios necesar ca ea să creadă în soluția mea și să acționeze cu toată încrederea în conformitate cu sugestiile mele. Dacă durerile se mențin din

cauza atitudinii Emmei, atunci evident că eu sunt absolvit de orice vină. Ergo, Emma nu a vrut să se trateze, iar eu nu pot fi făcut răspunzător pentru eșec.

Oare aceasta să fie explicația visului?

Emma s-a plâns de dureri în gât și în tot abdomenul. E clar că sunt îngrijorat la gândul că o mare parte a suferințelor ei s-ar putea să aibă o cauză somatică. Pentru a dovedi că nu sunt robul unei idei fixe, am dus-o pe Emma la fereastră ca s-o examinez în gât și am descoperit o pată mare albă în partea dreaptă și niște cicatrice cenușiu-albicioase pe niște structuri ondulate, modelate după oasele nazale. Dar Emma nu a avut niciodată probleme cu gâtul.”

Își aminti atunci de o prietenă apropiată a Emmei, tot văduvă, care suferea de anumite tipuri de isterie. Într-o zi, Sigmund se dusesse la ea acasă și îl văzuse pe Josef Breuer examinând-o la fereastră. Se uita în gâtul pacientei și spunea că s-ar putea să aibă o membrană difterică.

„Ce s-a întâmplat aici? se întrebă el. Am pus-o pe prietena Emmei s-o înlocuiască pe aceasta în vis. Mai departe, am observat că Emma era palidă și trasă la față. Dar Emma a avut întotdeauna un ten foarte frumos. Martha este palidă și trasă la față. Am făcut cumva un amalgam din Emma, prietena ei și Martha. De ce?”

Își lăsă în continuare mintea să alerge liberă și atenția îi fu atrasă de Oskar Rie, care devenise cumva eroul negativ al visului, prin contrast cu personajul pozitiv reprezentat de Emma. Sigmund își dădu seama că formulase în visul său două acuzații foarte serioase împotriva lui Oskar – nesăbuiță în mânăuirea substanțelor chimice și utilizarea unei seringi nesterilizate. Întrucât el, Sigmund, îi făcea injecții cu morfină pacientei lui în vârstă de optzeci și doi de ani și nu-i provocase niciodată vreo infecție din cauza unui ac nesterilizat, înțelese că, în vis, era foarte mândru de propria lui muncă și, în același timp, îl denigra pe Oskar. Printr-o legătură misterioasă, în următorul lui gând Oskar Rie devenea răspunzător de faptul că Emma încă mai acuza tot felul de dureri. Emma era bolnavă din cauza injecțiilor pe care i le făcuse Oskar!

„Așadar, dacă cel răspunzător este Oskar Rie, nu pot fi eu! Și în felul acesta m-am disculpat încă o dată!”

Prezența în vis a propilului, a acidului propionic și a trimetilaminei erau o reminiscență a mirosului de ulei rânțed care ieșise din sticla de lichior adusă de Oskar pentru Martha ca dar de ziua nașterii și reprezenta un alt reproș făcut acestuia.

Apoi începu să se ocupe de Josef Breuer. Cartea lor fusese publicată de Deuticke, dar deocamdată nu existau nici un fel de reacții. În vis, Sigmund îl chemase pe Josef ca să se uite în gâtul Emmei și la oasele turbinate ale nasului. Josef îi confirmase diagnosticul. Dar de ce era Josef așa de palid, de ce șchiopăta, de ce își răsese barba de tot? Și de ce spusese Josef, după ce o examinase pe Emma: „Fără îndoială, este vorba de o infecție, dar nu contează, va face dizenterie și toxina va fi eliminată”. Vorbele lui n-aveau nici o noimă. Ideea potrivit căreia agenții patogeni pot fi eliminați prin defecație nu era îmbrățișată de nici un medic cu adevărat calificat.

„Aici, își zise el, mă grozăvesc în vis că sunt un diagnostician mai bun decât Josef Breuer.”

Începu să scrie fără întrerupere, mai multe ore la rând, grăbit să aștearnă pe hârtie șuvoiul de idei ce-i venea în minte. Era vorba de interferențele cu alți pacienți pe care, în trecut, îi trataseră în trei, el, Oskar Rie și Josef Breuer, și de reproșurile pe care și le făcuse cu acel prilej; așa fusese bunăoară cazul femeii căreia îi administrase sulfonal, apoi faptul că îi administrase cocaină prietenului său Fleischl, care avea să devină dependent de acest drog. Mai erau și alte asociații pe care le sesizase la un moment dat, cum ar fi faptul că o transpusese pe Emma în persoana văduvei, prietenei sale, și apoi în cea a Marthei Freud. Emma vorbea de dureri în tot abdomenul, când, în realitate, Martha avea asemenea dureri deoarece era însărcinată. Din nou apăreau seringă și injecția care, după părerea lui, simbolizau actul sexual. Își aminti că nici el, nici Martha nu mai doriseră un alt copil. De aceea „seringa murdară” simboliza injecția fertilă prin care o lăsase din nou însărcinată pe Martha și care îi crease serioase

probleme până în momentul de față.

În după-amiaza aceleiași zile făcu o plimbare lungă prin pădure, încercând să găsească răspunsul la o serie de întrebări: „Cum să fac legătura între aceste fire aparent irelevante și dezorganizate? Care este numitorul lor comun? Ce semnificație are visul? Sau ce am încercat eu să spun prin acest vis? Pentru că încă nu știu dacă cel care visează este dramaturgul sau numai actorul pentru care au fost scrise dialogurile.”

Un lucru îi era clar, și anume că visul urmărea să inducă o stare de automulțumire. Conținutul lui fundamental îl constituie împlinirea unei dorințe, iar motivul lui este o dorință neîmplinită.

Fu asaltat de amintirea altor vise anterioare, ce cădeau peste el ca niște pietricele de mozaic. Se opri brusc și simți cum i se face pielea ca de găină. Exclamă către un pâlc de copaci:

— Acesta este scopul viselor! Să elibereze din subconștient ceea ce își dorește cu adevărat individul. Nu măștile, deghizările, nu sentimentele ascunse sau dorințele strivite, ci ceea ce individul – undeva, într-un colț îndepărtat al minții lui – dorește să se fi întâmplat! Ce mecanism uluitor! Dar cum de nu ne-am dat seama de lucrul acesta de-a lungul atâtor secole? Cum am putut să ne închipuim cu toții, chiar și eu însumi, că visele poartă în ele germenele nebuniei? Că nu au nici un model, că nu servesc nici unui scop, că nu pot fi controlate de nici o forță de pe pământ, din cer sau din iad? Dacă ar fi fost analizate sistematic, s-ar fi acumulat cunoștințe uriașe despre natura fiecărui individ.

În vise, remarcă el, nimic nu se uită, oricât de vechi ar fi întâmplările. Inventivitatea visului, varietatea formelor pe care le îmbracă reprezintă un uriaș complot al imaginației. Și dacă – așa cum începuseră să bănuiască în momentul de față – visele erau o ușă deschisă spre subconștient, dezvăluind adevăratele dorințe ale pacientului, înseamnă că avea la dispoziție o nouă modalitate de a înțelege ce anume îl face pe pacientul lui să fie bolnav din punct de vedere mental, nervos sau afectiv, ceea ce-i va permite să pună realmente boala sub microscop. Ce altceva

putea să dezvăluie mai bine ce vrea să aibă, să fie sau să dobândească un om decât dorințele lui? Și invers, aceste dorințe demonstau ce ar fi vrut să se schimbe în viața lui, să se îmbunătățească, să înregistreze un salt calitativ. În visele sale, omul redacta și rescria manuscrisul vieții sale trecute! Se grăbi să se întoarcă acasă pe potecă, exultând de fericire. Era una dintre cele mai mari descoperiri pe care le făcuse până la acea dată.

Studii asupra isteriei nu se bucură de mai mult succes decât lucrările sale anterioare. Unul dintre cei mai cunoscuți neurologi germani, Strümpell, îi făcu o recenzie nefavorabilă, apoi toată lumea amuți.

Sigmund i se plânse Marthei:

— Tot ceea ce spune Strümpell poate să fie adevărat, dar nu are nici o legătură cu cartea. A construit din propria imaginație un caz pe care l-a demolat apoi în mod strălucit.

La Viena, nimeni nu discuta despre carte, nici măcar nu formula critici. La rândul lor, prietenii lui Sigmund o ignorară. Cu toate acestea, dr. Freud presupunea că lucrarea se citește, căci aflase de la Deuticke că se vânduseră deja câteva sute de exemplare din cele opt sute pe care le tipărise.

Săptămânile următoare îi aduseră câteva mici compensații. Dr. Eugen Bleuler, șeful Clinicii de psihiatrie din Zürich, care făcuse o recenzie favorabilă a cărții Despre afazie, publică un articol în Münchener medizinische Wochenschrift, în care afirma că „materialul faptic al cărții deschide o perspectivă cu totul nouă asupra mecanismelor minții și reprezintă una din cele mai importante contribuții din ultimii ani în domeniul psihologiei în general și al psihopatologiei în special”. De asemenea, primi un mesaj din partea dr. Mitchell Clarke din Anglia, care citise cartea și pregătea o recenzie pentru revista Brain.

Sigmund conchise trist:

— Acum pot să mă resemnez și să mă întorc la cazurile zilnice.

Martha schiță un zâmbet.

— Ce altceva este viața decât un amestec de iluzii și deziluzii?

Nu lăsa speranțele să te poarte pe cele mai înalte culmi și nu te vei prăbuși cu o izbitură atât de puternică.

Nepăsarea cu care fusese primită cartea îl afectase atât de mult pe Josef Breuer, încât acesta încetă să se mai vadă cu Sigmund. În același timp, fratele lui, Alexander, devenise din ce în ce mai irascibil. Sigmund știa că este suprasolicitat, că editează Tarif-Anzeiger care devenea tot mai mare pe zi ce trecea, că dirija aproape de unul singur toate treburile companiei de transport și că ținea și cursuri la Academia de Export. Continua să locuiască acasă și contribuia la întreținerea părinților și a celor două surori nemăritate. Investea o parte din salariu în fiecare lună pentru extinderea afacerilor. Programul acesta atât de încărcat nu-i lăsa timp pentru a lega prietenii cu tineri de vârsta lui. Nu avusese nici un concediu timp de treisprezece ani.

Martha decise că o săptămână la Veneția, împreună cu Sigmund, o să-i prindă foarte bine lui Alexander.

— De fapt, o să vă facă foarte bine amândurora, spuse ea. Acesta va fi cadoul nostru pentru ziua ta de naștere, când o să împlinești douăzeci și nouă de ani, Alex. Eu nu mă simt prea bine, așa că nu am nici un chef să hoinăresc prin Italia în arșița verii.

Sigmund fu cuprins de fobia trenului cu o zi înainte de plecare. Nu se mai putea gândi la nimic altceva și avea senzația că îl strânge ceva de gât. În bucuria plecării era întotdeauna amestecată și o doză de spaimă. Ca de obicei, ajunse la gară cu o oră înainte ca trenul să fie tras la peron, dar se relaxă de îndată ce acesta se puse în mișcare.

Veneția era orașul ideal pentru călătorul străin ce vizita Italia pentru prima dată. Luară o gondolă și se plimbară pe Canal Grande până la hotelul Danieli, apoi se opriră în Piazza San Marco, cu cei patru cai ai săi. Se cățărară până în vârful Campanilei, unde se urcase mai înainte Goethe, și admirară acoperișurile de țiglă roșie ale caselor Veneției, înconjurate de marea din care crescuse cu cincisprezece secole în urmă. Făcură apoi o vizită în splendidul Palat al Dogilor și se lăsară cuprinși de o admirație mută la vederea plafonului oval al lui

Veronese, înfățișând Zeificarea Veneției. Luară masa pe o terasă în aer liber la Florian, în timp ce o orchestră de coarde cânta arii din operele lui Verdi.

Sigmund era un turist pasionat. Străbătură străzile străvechi ca să vadă campanilele înclinate, vizitară palatele care se cufundau încet în apă, traversară podurile Rialto și Accademia, înotară în apa caldă a mării de la Lido, se duseră cu barca până la insulele Torcello și Murano. Veneția fusese construită în mълul mării, așa cum unele sate italiene își săpaseră lăcașul pe pantele munților. Sigmund cunoștea bine istoria artistică a orașului: Giorgione, Tizian, Carpaccio; întrucât o mare parte din arta venețiană era expusă în biserici, începură cu basilica în stil bizantin din San Marco, cu sculpturile sale în marmură, mozaicurile, picturile care îți tăiau respirația, apoi vizitară Santi Giovanni e Paolo, St. Zacaria, Salute.

Alexander era ca un copil. Mergea fără pălărie pe cap, lăsând soarele să-i bronzeze fața. Semnele oboselii dispărură, mânca cu poftă din toate fructele de mare ce se găseau din abundență la Veneția. Ceea ce-l impresiona însă în mod special era felul în care Sigmund îmbrățișa cu privirea frumusețea plină de culoare a arhitecturii venețiene, marile palate ducale, scările de la Bovolo și Logetta de la Sansovino. Și pentru ca reușita excursiei să fie deplină, Sigmund dădu peste un magazin micuț pe un canal lăturalnic, de unde cumpără, la un preț ridicol de mic, un cap de bronz al zeului Janus, cel cu două fețe, zeul „începuturilor”.

La gara din Viena, când se despărțiră, Alexander spuse:
— Îți mulțumesc pentru vacanța minunată pe care mi-ai oferit-o. Știi ce mi-a plăcut cel mai mult? Să mă uit la tine când admiri operele de artă. Te-am auzit de mai multe ori susținând că nu ești religios din fire. Non è vero, cum spun italienii. Artă este religia ta. În ochii tăi se citește extazul atunci când te oprești în fața unei lucrări de Giorgione sau de Tizian. Parcă văd cum buzele tale rostesc o rugăciune.

Sigmund era amuzat.

— Profesorul Brücke iubea pictura la fel de mult ca și fiziologia. Billroth îndrăgea muzica la fel de tare ca și chirurgia.

Nothnagel iubește literatura la fel de mult ca și medicina internă. Dacă dragostea mea pentru un tors de marmură din secolul întâi mă transformă într-un religieux, n-am nimic împotriva.

Abia se întorsese acasă, când plecă la Berlin. Era nerăbdător să mai țină un „congres” cu Wilhelm Fliess. De când predase manuscrisul lucrării Studii asupra isteriei, gândurile lui se concentraseră asupra unei noi cărți, cam de vreo sută de pagini, cu titlul Proiect de psihologie științifică.

Fliess îi dedică o parte din timpul rezervat pentru pacienții particulari. Cei doi bărbați petrecură zilele calde de sfârșit de august în pădure, discutând febril asupra proiectului. Sigmund era așa de surescitat încât, în momentul în care trenul se puse în mișcare, părăsind Anhalter Bahnhof din Berlin, deschise un caiet de însemnări, luă un creion din buzunar și notă grăbit „Partea I”. Continuă să scrie fără întrerupere până când trenul ajunse la Viena. Folosise un fel de stenografie criptică pe care o înțelegeau numai ei doi, el și cu Fliess, pornind de la un sistem de simboluri grecești:

Q – cantitatea, ordinul de magnitudine din lumea exterioară.

Qn – cantitatea, ordinul de magnitudine intercelular.

∅ – sistemul de neuroni permeabili v – sistemul de neuroni nepermeabili w – sistemul de neuroni perceptuali.

W – percepție (Wahrnehmung)

V – ideea-reprezentare (Vorstellung)

M – imaginea motorie „Intenția noastră, scria el, este fundamentarea unei psihologii care să fie o știință a naturii: adică să reprezinte procesele psihice ca stări determinate cantitativ ale particulelor materiale specifice.” Dezvoltă apoi o teorie asupra neuronilor pornind de la recente descoperiri în histologie și încercând să explice modul în care un curent trece prin canalele de transmitere ale celulelor, făcând deosebirea între neuronii care au bariere de contact și alții care permit Qn să treacă fără să-i opună nici o rezistență... din dorința de a explica memoria, durerea, satisfacția, capriciile, cunoașterea, gândirea, conținutul conștiinței...

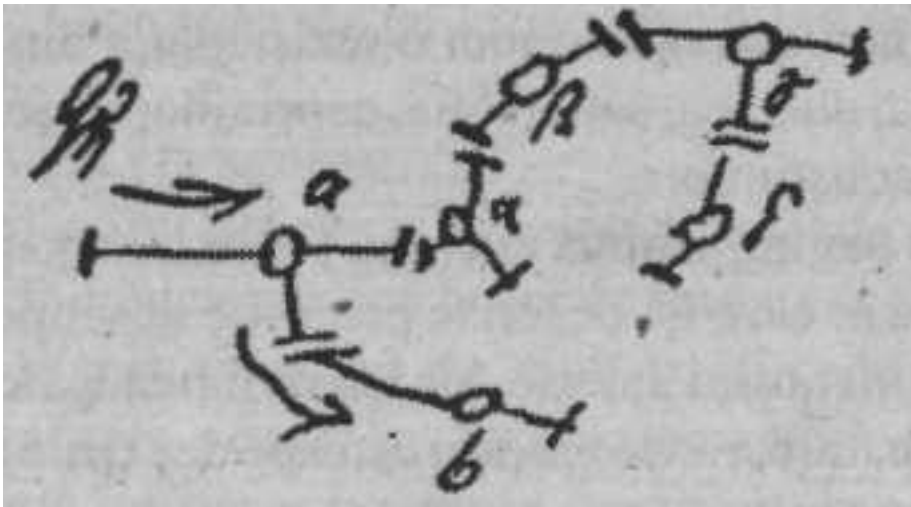
Scrise treizeci de pagini. Câteva zile mai târziu începu partea

a II-a, Psihopatologia, în care își descrie propriile descoperiri din domeniul comportamentului isteric, defensivitatea patologică, formarea simbolurilor, tulburările gândirii cauzate de stările afective și modul în care durerea și neplăcerea se descărcă prin intermediul canalelor fizice. Zece zile mai târziu începea partea a III-a, Încercarea de reprezentare a proceselor normale.

Niciodată nu mai fusese atât de absorbit de ceva. Mărturisirea că este de-a dreptul „devorat” de dorința de a-și valida teoriile pe baza histologiei, a anatomiei creierului și a sistemului nervos central. Inventă un vocabular adecvat, elaboră formule matematice pentru măsurarea cantității și direcției fluxului de imagini din amintire, desenă diagrame ale unor cazuri mai importante, ca acela al tinerei care refuza să intre în magazine de teamă ca nu cumva vânzătorii s-o ridiculizeze pentru îmbrăcămintea ei.

Se simțea în culmea fericirii. Devenise din nou om de știință. Martha era fascinată de schițele răspândite pe biroul lui. Îl rugă să i le explice și ei.

— Ca desenator, n-am să fiu niciodată un Daumier, glumi el, dar hai să vedem dacă o să mă pot face înțeles. Uite, aceasta este schema eului ca rețea de neuroni legați prin catexeză.

Limbajul era prea tehnic pentru Martha, care căsca ochii mari când auzea sintagme de genul „o cantitate de Q_n care intră în neuronul a din \emptyset , din exterior”.

— Nu înțeleg ce reprezintă simbolurile tale, Sig. Este un limbaj de laborator, nu-i așa?

— Așa sper, draga mea Martha. Ca în orice alt laborator, elementul antagonic este necunoscutul care a reprezentat întotdeauna o provocare pentru om. Este destul de simplu să te angrenezi într-un conflict exterior: probele de alergare din cadrul Olimpiadelor grecești, zăngănitul armelor celor care se înfruntă pe câmpul de luptă. Însă o aventură a minții poate fi la fel de îndrăzneată și tot atât de periculoasă. Știu că este foarte ușor să te prezinți pe tine însuși într-o postură romantică, însă o sclipire a adevărului universal în mintea omenească poate fi la fel de emoționantă ca și clipa în care Columb a văzut Lumea Nouă de pe puntea corăbiei „Santa Maria”.

— De asta m-am convins încă din prima zi când am urcat împreună dealurile din împrejurimile Mödlingului – este și unul din motivele pentru care m-am îndrăgostit de tine.

— Ți amintești că într-o noapte din săptămâna trecută te-ai trezit pe la ora două și m-ai găsit tot la masa de lucru? Ți scriam lui Fliess. I-am spus că mintea mea pare să lucreze mai bine decât adversarul meu, necunoscutul, când deodată toate barierele au căzut din fața înțelegerii mele și am fost în stare să sesizez natura înăscută a nevrozelor și modul în care este condiționată conștiința. Fiecare părțică a mașinării s-a așezat la locul ei, roțile, pârghiile și articulațiile s-au îmbinat într-un tot unitar. Era ca și când aș fi pus la punct un mecanism de sine stătător, incluzând cele trei clase de neuroni, legăturile dintre ei, precum și starea lor liberă, traiectul nervos, modul cum operează factorii sexuali atunci când sunt reprimăți și, ca un corolar, elementele care controlează conștiința, așa-numita funcție perceptuală. Ascultă-mă pe mine, Martha, tot proiectul este atât de logic, încât abia pot să-mi stăpânesc bucuria.

— Sigi, sunt sigură că ți-ai înscris numele pe o stâncă, râse ea binevoitoare, dar repetă după mine: „Roma nu a fost clădită într-o zi... sau o noapte...”

În țară se petreceau lucruri mult mai puțin îmbucurătoare

pentru dr. Sigmund Freud și pentru familia sa. Pe măsură ce situația se deteriora, creștea în intensitate mișcarea antisemită, sub semnul căreia se desfășura și campania electorală a lui Karl Lueger pentru postul de primar al Vienei. Atacurile împotriva evreilor, inițiate pentru a distra atenția celor nemulțumiți de la alte chestiuni, atinseseră culmi nebănuite. Unui student de la Gymnasium care se dusesse la spovedanie i se spusese:

— Spre a-ți ispăși păcatele, vei fi obligat să te rogi pentru victoria antisemiților.

Clericii vizitau diverse instituții de învățământ și le țineau predici elevilor și studenților despre iminența victoriei creștinătății împotriva puterilor întunericului.

Grupuri mari de tineri se adunau la berării, Stuben, și strigau:

— Lueger! Lueger! Jos cu evreii!

Spărgeau halbele de bere și îi atacau pe toți trecătorii care, din întâmplare, erau bruneți. Punctul culminant fu atins în momentul în care un anume părinte Pfarrer Deckert își încheie predica duminicală cu îndemnul adresat enoriașilor săi de a-i arde pe rug pe evrei în numele credinței în Dumnezeu.

Aceasta era prea mult pentru comunitatea evreiască, ce reprezenta aproximativ opt la sută din populația de un milion și jumătate de locuitori ai Vienei, ca de altfel și pentru comunitatea catolică. Aceasta din urmă se adresă cardinalului Dr. Gruscha, care îl expulză pe părintele Deckert. Comitetul evreiesc se prezintă în audiență la împăratul Franz Josef. Din ordinul acestuia se interzise afișarea posterelor antisemite pe chioșcurile speciale, unde vienezii consultau programele operi, ale Burgtheater-ului și ale Volkstheater-ului. Sigmund participă la o ședință a personalului de la Institutul Kassowitz. Atmosfera era sumbră. Cineva strigă:

— Astăzi este vorba de un simplu preot, dar ce se va întâmpla mâine, dacă cel care o să vrea să aprindă rugurile funerare va deveni cancelar?

Sigmund nu se interesa în mod special de politică, însă de astă dată se hotărî să voteze împotriva lui Lueger și a

partidului acestuia. Spre dezamăgirea lui, Lueger câștigă alegerile. Franz Josef refuză să-l investească în funcția de primar, declarând că prejudicia bunăstarea imperiului. Orașul scoase un imens oftat de ușurare.

În sfârșit, Studiile asupra isteriei, publicate de Deuticke, treziră un ecou favorabil: Sigmund fu invitat să țină trei prelegeri în fața Colegiului Medicilor, Doktorenkollegium. Nu echivala cu invitația de a ține o prelegere în fața Societății de Medicină – cel mai important organ medical din Imperiul Austriac –, unde Sigmund mai prezentase câteva comunicări. Doktorenkollegium, deși la un moment dat includea printre membrii săi pe toți medicii de la universitate, își pierduse din importanță în ultimii ani. Cu toate acestea, Sigmund acceptă bucuros invitația. Nu era un veleitar. Dacă nu putea fi invitat la Arztegesellschaft pentru a-și expune ideile, se mulțumea să-și țină disertația în fața unei societăți de rang secundar.

La o săptămână sau două după ce lumea află de prelegerile pe care urma să le țină, avu altă surpriză. Josef Breuer trecu pe la locuința din Bergasse și îl felicită pentru această invitație.

— Sig, ai vrea să vorbesc și eu în seara aceea? Cred că cel mai bun rol al meu ar fi să te prezint pe tine și în felul acesta să-ți ridic acțiunile.

Sigmund murmură câteva mulțumiri, fără să știe exact ce cuvinte folosise.

În seara când urma să aibă loc prima prelegere, Josef îl aștepta cu câteva minute înainte de ora șapte în fața ușii centrale a Academiei – Akademie der Wissenschaften – de pe Universitätsplatz nr. 2. Câteva clipe mai târziu, președintele ceru să se facă liniște. Josef se ridică în picioare în fața publicului modest la număr și făcu o scurtă trecere în revistă a lucrărilor științifice ale lui Sigmund, începând cu cercetările lui asupra peștilor și încheind cu Nevroza anxioasă, apoi cu cartea pe care o scriseseră împreună și cu care Josef se mândrea sincer. În încheiere, Josef adăugă:

— Mult timp n-am vrut să cred în teoriile lui Freud, dar acum m-am convins datorită abundenței materialului faptic. Sunt de acord cu el când susține că rădăcinile isteriei trebuie căutate în

sfera vieții sexuale a individului. Asta nu înseamnă însă că orice simptom de isterie are neapărat o etiologie sexuală. Dacă teoria lui nu este satisfăcătoare sub toate aspectele, prezentarea ei ca atare reprezintă o mărturie incontestabilă a progresului înregistrat.

Sigmund se ridică în picioare. Vorbi liber, uitându-se din când în când pe însemnările riguros sistematizate. Preluă tonul introducerii făcute de Josef Breuer și se declară de acord cu remarca lui, potrivit căreia nu toate simptomele isteriei aveau în mod obligatoriu o etiologie sexuală. Recunoscuse anumite eșecuri și simplificări exagerate, mărturisind că făcuse unele erori de raționament care necesitaseră revizuirea radicală a modului său de gândire. Admise că se afla abia la început de drum, că mai urmau decenii întregi de cercetări și de experimentări. Își încheie observațiile preliminare cu afirmația că medicina oficială academică știuse de importanța componentei sexuale a bolilor, dar o ignorase, poate din cauza unei anumite rețineri în abordarea problemelor sexuale. În continuare expuse într-un limbaj simplu adevărurile pe care reușise să le descopere, felul în care evoluaseră și motivul pentru care le considera valabile. La sfârșitul prelegerii se puseră câteva întrebări. Urmară discuții nu prea animate timp de zece minute, apoi sala se goli. Sigmund îl luă pe Breuer de braț și ieși în stradă, încântat de căldura cu care îl primise publicul. Știa că lucrul acesta se datora în mare măsură prezentării și sprijinului moral acordat de Josef. Pe de altă parte, mai știa că își organizase bine materialul și îi condusesse pe ascultători pas cu pas, expunându-și teoria cu multă precizie științifică. Adierea vântului de octombrie îi răcorea fruntea înfierbântată. Se întoarse spre Josef și îi spuse cu afecțiune:

— Josef, nici nu-ți dai seama cât de mult curaj mi-a insuflat introducerea făcută de tine și ce importanță va avea pentru munca mea în viitor. Așa se explică de ce publicul a ascultat atât de respectuos și m-a învrednicit cu câteva aplauze: pentru că ai confirmat teoria etiologiei sexuale a nevrozelor.

Josef Breuer ridică țeapăn din umeri, dădu capul pe spate îi spuse cu ostilitate:

— Oricum, tot nu cred!

Se întoarse apoi brusc pe călcâie și o porni spre casă. Mergea în pas vioi, aproape alergând, coti brusc și în câteva minute dispăru din câmpul vizual al prietenului său.

Sigmund rămase mut de uimire. Cu o oră în urmă, Josef apreciasse extrem de laudativ munca depusă de amândoi. Acum, nu numai că renunța la această muncă, dar, prin atitudinea sa, îl respingea chiar și pe Freud. Expresia întipărită pe chipul lui, tonul vocii, felul în care plecase dădeau de înțeles că Josef Breuer voia să pună capăt relației de prietenie dintre ei, prietenie care durase mai bine de douăzeci de ani.

Sigmund fu scuturat de un fior. Nu putea să se clikească din loc și să pornească spre casă. Își simțea inima zdrobită. Ce-l apucase pe Josef s-o rupă cu el în felul acesta? Ce spusese sau ce făcuse ca să-i provoace o reacție atât de violentă?

Cu mari eforturi, reuși s-o ia din loc. Străbătu încet străzile, cu picioarele ca de plumb. Și mintea îl conduse încet spre profesorul Meynert, care își repudiasse și el protejatul... până când îi mărturisise: „Să ții minte, Sigmund, adversarul care te combate cu cea mai mare înverșunare, acela este cel mai convins că ai dreptate”.

Își ținu respirația când îi trecu prin minte un gând. Acum înțeleșese!

Josef Breuer îi spusese că în cazul Berthei Pappenheim nu exista nici un element de sexualitate, dar fusese convins de contrariu încă din prima clipă. Însă Bertha Pappenheim fantaza pe tema relațiilor sale sexuale cu dr. Josef Breuer. Își imaginase că îi purta copilul în pânțe. Chiar în seara când Josef declarase că este suficient de aproape de vindecare ca să se adreseze altui doctor, întrucât el și Mathilde urmau să plece la Veneția, Bertha Pappenheim simțise durerile acute ale nașterii. Când Josef ajunsese la ea, Bertha exclamase: „Se naște copilul doctorului Breuer!”

Sigmund știuse din propria practică medicală că în cazul Berthei Pappenheim intervenise o importantă componentă sexuală. Încă de mult timp bănuise că femeia se îndrăgostise de doctorul ei, că încă îl mai iubea și că din acest motiv nu se

măritase. Ceea ce vedea însă deosebit de clar acum era faptul pe care mai înainte îl știuse doar Mathilde Breuer, și anume că și Herr Dr. Josef Breuer se îndrăgostise de pacienta lui! Asta o deprimase cumplit pe Mathilde, îi tulburase pacea și fericirea căsniciei. Luni în șir, Sigmund se dusesse la ei acasă și o găsisse pe Mathilde cu ochii roșii, palidă. Mathilde nu ar fi reacționat niciodată așa numai pentru că o pacientă s-ar fi îndrăgostit de vestitul și chipeșul ei soț. Se mai întâmplase și altă dată. Dar în momentul acela Mathilde intuise primejdia. Poate că Josef Breuer nu știuse și poate nu-și dăduse seama nici acum că dragostea lui chinuitoare era împărtășită și de pacientă, ceea ce însemna o amenințare pentru stabilitatea familiei.

Abia acum înțelegea Sigmund de ce Josef Breuer fusese tot timpul atât de evaziv în privința cazului Pappenheim: îl înspăimânta probabil propria implicare emoțională. Fiind un soț blând și iubitor, nu voia să-și rănească nevasta și ar fi fost dispus să facă orice ca să împiedice lucrul acesta. Se pare că nu avusese puterea să nu se îndrăgostească de inteligenta, frumoasa și încântătoarea Bertha Pappenheim, dar nici nu se putea împăca cu gândul acesta. Reprimase gândul, îl împinsese undeva departe, într-o cută ascunsă a minții. Aceasta putea fi singura explicație a atitudinii lui schimbătoare față de lucrările despre isterie și etiologia sexuală a nevrozelor, a ezitării lui de un an și jumătate înainte de a așterne cazul pe hârtie... Iar acum, după ce fusese acceptat în public, reacționase atât de brutal!

Sigmund era copleșit de această descoperire; sângele îi năvăli în obraji în ciuda aerului rece al nopții. De aceea încetase Josef să mai trateze pacienți cu nevroze și, fiindcă nu mai voia să recurgă la hipnoză, îi trimisese pe toți noii pacienți la Sigmund. De aceea se îndepărtase atât de mult în ultimii ani de Sigmund și abandonase cercetările lor referitoare la bolile mentale și emoționale. Și de aceea în seara aceasta își respinsese prietenul într-un mod atât de brutal.

Peste câteva zile, în Wiener medizinische Wochenschrift va apărea o cronică – Sigmund văzuse și un reporter la prelegere care luase tot timpul notițe – despre consensul la care

ajunseseră Josef Breuer și Sigmund Freud cu privire la etiologia sexuală a nevrozelor.

Asta va fi ultima picătură! O lovitură de grație pentru Josef Breuer! Ce se întâmplase oare pe parcursul prelegerii și al discuțiilor care urmaseră? Își dăduse seama că se îndrăgostise de pacienta sa și nu o va uita niciodată, tot așa după cum nici ea n-o să-l uite pe el? În tot acest timp, fusese oare și Josef unul din cazurile doctorului Sigmund Freud?

Dacă Josef Breuer nu-l va mai vedea niciodată pe Sigmund, dacă nu vor mai lucra împreună, dacă nu se va mai simți răspunzător pentru nici una din ipotezele lui, va reuși oare să se împace cu sine însuși, cu clientela sa medicală, cu lucrările de cercetare, cu iubitoarea Mathilde, cu căminul său solid și cu reputația sa la fel de solidă?

La una din bisericile din apropiere, un orologiu bătut de zeci de ori. Eco-ul reluă sunetul și-l împrăștie în toată Viena. Lui Sigmund nu-i venea să creadă că se făcuse ora zece. Își scoase ceasul ca să se convingă. Își strânse paltonul călduros la gât, continuând să tremure de frig, traversă Maximilian Platz prin spatele bisericii Votivkirche și parcurse apoi în viteză drumul până în Berggasse. Se simțea de parcă ar fi ajuns la capătul lumii. Își pierduse cel mai drag prieten. Era ca și când moartea l-ar fi răpit pe Josef Breuer, așa cum se întâmplase cu ceilalți bărbați de care se atașase: Ignaz Schönberg, Ernst Fleischl, Josef Paneth.

Nu mai avea pe nimeni în Viena cu care să poată discuta despre munca lui. Acum rămăsese absolut singur.

SFÂRȘIT